

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN PROBLEMS OF
SCIENCE, EDUCATION
AND SOCIETY**

**PROCEEDINGS OF VI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
AUGUST 14-16, 2023**

**KYIV
2023**

MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY

Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference

Kyiv, Ukraine

14-16 August 2023

Kyiv, Ukraine

2023

UDC 001.1

The 6th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society” (August 14-16, 2023) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p.

ISBN 978-966-8219-87-0

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-14-16-08-2023-kiyiv-ukrayina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kyiv@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. **Власюк О. С.** 15
ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТІВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ФІТОСАНІТАРНИЙ СТАН ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ
2. **Шпак Н. П., Романчук О. П., Дудник Г. Л., Марківська Л. В.** 20
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО ПОНОВЛЕННЯ ТА ПІДНАМЕТОВИХ КУЛЬТУР ДУБА ЗВИЧАЙНОГО І ДУБА СКЕЛЬНОГО У ДІБРОВАХ НПП «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ»
3. **Щербатюк В. В.** 26
СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

VETERINARY SCIENCES

4. **Колесник Я. В., Склярів П. М.** 32
ВПЛИВ ПРЕМІКСНОЇ ДОБАВКИ «FEEDART» НА ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ ВІТАМІННО-МІНЕРАЛЬНОГО ОБМІНУ КОРІВ

BIOLOGICAL SCIENCES

5. **Нетребко О. О.** 35
ОТРИМАННЯ ЛІЗАТІВ КЛІТИН LACTOBACILLUS PLANTARUM З АНТАГОНІСТИЧНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ
6. **Пастухова В. А., Лук'янцева Г. В., Краснова С. П., Кучеренко О. В., Сосновський В. В.** 41
ОСНОВИ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ

MEDICAL SCIENCES

7. **Khayitov A. Kh., Atoeva M. A., Ivanushko Ya. G., Tkach V. V.** 46
THE ETIOLOGICAL STRUCTURE OF ACUTE RESPIRATORY VIRAL INFECTIONS IN "PANDEMIC" SEASONS
8. **Антонюк О. П., Єршов В. Ю.** 48
ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ АНАСТОМОЗУВАННЯ У ХІРУРГІЧНОМУ ЛІКУВАННІ ВРОДЖЕНИХ АТРЕЗІЙ КИШКИ
9. **Антонюк О. П., Єршов В. Ю.** 51
ІНТРАМУРАЛЬНІ НЕРВОВІ ЕЛЕМЕНТИ КИШКИ ПРИ АТРЕЗІЯХ У НОВОНАРОДЖЕНИХ
10. **Бамбуляк А. В., Муринюк В. В.** 54
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ОСТЕОПЛАСТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У ПАЦІЄНТІВ ПЕРЕД ПРОВЕДЕННЯМ ДЕНТАЛЬНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ
11. **Бондарь С. О., Різняк О. Л., Семеняченко О. А., Січкарь О. Ю.** 59
МЕДИКО-ТЕХНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК НОВИЙ ПІДРОЗДІЛ СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ

12. *Дзевульська І. В., Маліков О. В.* 63
ДЕЯКІ АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДСЬКОЇ МІМІКИ
13. *Єршов В. Ю.* 66
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРОСТАГЛАНДИНУ F_{2α} НА СТАН ШКІРНИХ РАН В ЕКСПЕРИМЕНТІ
14. *Завиленкова В. А., Каспарова Ж. К., Бєлоконов О. О., Попович І. В., Григорян Н. А., Бородіна Д. С., Кропівний М. В., Чернявський А. В., Колінько Є. С., Власенко А. С.* 68
МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ СКРОНЕВО-НИЖНЬОЩЕЛЕПНОГО СУГЛОБА, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КЛІНІЧНУ КАРТИНУ ЗАХВОРЮВАНЬ
15. *Кірчев В.* 71
ПАТОГЕНЕТИЧНО ОБҐРУНТОВАНА КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ РОЗЛАДІВ У ЩУРІВ ЗА УМОВ ХРОНІЧНОЇ ІШЕМІЇ МОЗКУ
16. *Лопушняк Л. Я., Бойчук О. М., Дмитренко Р. Р., Гончаренко В. А.* 77
ВАРІАНТИ ЗОВНІШНЬОЇ ФОРМИ ТА ТОПОГРАФІЇ ЩИТОПОДІБНОЇ ТА ПРИЩИТОПОДІБНИХ ЗАЛОЗ У ПЛОДІВ ЛЮДИНИ РІЗНОГО ВІКУ
17. *Лопушняк Л. Я., Бойчук О. М., Дмитренко Р. Р., Гончаренко В. А.* 81
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА KEYС-МЕТОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ»
18. *Маланія М. Д., Суховеєва А. О., Мазніченко Ю. О., Юрова А. А., Бондаренко Я. Д., Швець Є. Т., Полякова А. О., Лухіна Є. А., Трофименко В. В., Шевченко А. В., Левченко Є. Д.* 86
ВАРІАНТНА АНАТОМІЯ ПОВЕРХНЕВИХ І ГЛИБОКИХ ДОЛОННИХ ДУГ
19. *Шаповал Р. О., Гнутова Л. В., Таран О. С., Остроухова К. М., Калина В. Д., Пономаренко А. Л., Шаповал Д. В., Шаповал А. С., Демченко Г. О., Черепашук О. І., Положенцев Л. Д.* 88
АНАТОМІЯ ТА ФІЗІОЛОГІЯ ЛІМФОЇДНОГО КІЛЬЦЯ ВАЛЬДЕЙЄРА-ПИРОГОВА
20. *Щербак В. С., Карташева Д. М., Удовиченко А. О., Громко Є. А., Порубай В. Я., Чепурна В. Д., Проскурня А. І., Брївка К. О., Маланія М. Д., Суховеєва А. О., Мухачова В. Д.* 91
МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ ЯЄЧОК ПІД ВПЛИВОМ ВИРОБНИЧИХ ОТРУТ
21. *Ячменьова Е. С., Данько Ю. С., Литвиненко П. В., Ващенко В. В., Шаповал Р. О., Ширяєва Л. Г., Коновченко Д. Є., Димніч Л. Ю., Коваль В. Ю., Трач В. В.* 94
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У НАВЧАННІ АНАТОМІЇ

CHEMICAL SCIENCES

22. *Коваленко В. Ф., Головков А. Н., Наниєв Д. Д., Наниева А. В.* 96
ОПЫТ БИОТЕСТИРОВАНИЯ ВОДНОЙ СРЕДЫ ОБСЕМЕНЕННОЙ
МИКРООРГАНИЗМАМИ
23. *Стандритчук О. З., Максін В. І.* 102
ФІЗИКО-ХІМІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ФОТОНІВ
ДЕННОГО СВІТЛА ТА ВЕЛИЧИНИ СВІТНОСТІ СОНЦЯ
24. *Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г., Гейдарова А. О.* 109
ІНТЕГРОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ НА ТЕМУ
«АЛКІНІ»

TECHNICAL SCIENCES

25. *Банніков Д. О.* 115
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНОЇ ПОБУДОВИ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТАЛЕВІ КОНСТРУКЦІЇ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
192 «БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ»
26. *Банніков Д. О.* 122
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНОЇ ПОБУДОВИ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРОЄКТУВАННЯ МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЙ МАШИН» ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 133 «ГАЛУЗЕВЕ
МАШИНОБУДУВАННЯ»
27. *Банніков Д. О.* 128
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНОЇ ПОБУДОВИ ДИСЦИПЛІНИ
«БУДІВЕЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 192 «БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА
ІНЖЕНЕРІЯ»
28. *Босак А. В., Матушкін Д. С.* 134
ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ПОТОКУ СОНЯЧНОГО
ВИПРОМІНЮВАННЯ
29. *Воркут Т. А., Божок Ю. О., Харута В. С.* 141
УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ – ЯК СФЕРА
ЗАСТОСУВАННЯ ПОРТФЕЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ
30. *Дяченко В. С., Дяченко Н. П., Буток М. В.* 146
КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК БАЗОВИЙ ПРІОРИТЕТ DIGITAL-МАРКЕТИНГУ
31. *Заньчак М. С.* 153
СИСТЕМА ВИЗНАЧЕННЯ САРКАЗМУ В АНГЛОМОВНОМУ
ТЕКСТІ
32. *Кудрявцев А. В., Ситар В. І.* 157
СТВОРЕННЯ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ ІЗ СПЕЦІАЛЬНИМИ
ВЛАСТИВОСТЯМИ
33. *Лендъел Д. П.* 161
КОМП'ЮТЕРНИЙ ЗІР У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ
34. *Прокопченко С. В.* 169
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СИСТЕМА ЖИТТЄВОГО
ЦИКЛУ ВИРОБУ

35. *Семенов А. О., Донський О. В., Хльоба А. А.* 175
АНАЛІЗАТОР СПЕКТРА ЗВУКОВОГО СИГНАЛУ НА БАЗІ
ATMEGA8
36. *Скакун О. В., Сивобородько А. В.* 182
ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
37. *Фрідріхсон В. Л., Кривоног О. І., Кривоног В. В.* 187
ДОСЛІДЖЕННЯ МІЦНОСТІ НЕТКАНИХ ГЕОТЕКСТИЛЬНИХ
МАТЕРІАЛІВ ПРИ ЇХ РОБОТІ В НАТУРНИХ УМОВАХ
38. *Шейко С. О., Шафроненко Є. О., Солодов В. Д.* 191
ОРОБКАБ ТА РОЗПІЗНАВАННЯ ЗВУКОВИХ СИГНАЛІВ МАЛИХ
БЕЗПІЛОТНИХ АПАРАТІВ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

39. *Akbarli Reyhan Sayyad* 197
CONNECTION CALCULATION WITH INTERFERENCE FOR IMPACT
LOAD
40. *Бондаренко О. В.* 200
СЕГНЕТОЕЛЕКТРИЧНІ ПОЛІМЕРНІ ПЛІВКИ НА ОСНОВІ ПВДФ У
ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ СЕГНЕТОЕЛЕКТРИКАМИ ДЛЯ
ВИГОТОВЛЕННЯ СЕНСОРІВ
41. *Мазурок О. О., Фоміних С. С., Задорожня А. В.* 205
ПРО ДІОФАНТОВІ РІВНЯННЯ З ОБЕРНЕНИМИ ВЕЛИЧИНАМИ

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

42. *Yakutchuk M. A., Korchagin I. M.* 210
RECONNAISSANCE SURVEY BY DIRECT-PROSPECTING
METHODS OF A SITE WITH A PRODUCTIVE WELL IN KAVANGO
BASIN ON NORTHEAST NAMIBIA
43. *Yakutchuk M. A., Korchagin I. M.* 219
APPROBATION OF FREQUENCY-RESONANCE METHODS FOR
SATELLITE IMAGES AND PHOTOGRAPHS PROCESSING WITHIN
ТЕРКЕ PROSPECTING BLOCK IN REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
44. *Свистун В. К., Пігулевський П. Г.* 228
ЗВ'ЯЗОК ПІДЗЕМНИХ ВОД З НЕОТЕКТОНІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ

ARCHITECTURE

45. *Бабенцова О. С., Вербовецька В. В., Курілович К. В., Сліпченко В. Р.* 235
ДОСТУПНІСТЬ СПОРТИВНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З
ІНВАЛІДНІСТЮ ТА МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

PEDAGOGICAL SCIENCES

46. *Ren Wei* 241
STRUCTURE OF ARTISTIC ABILITIES OF YOUNGER SCHOOL
STUDENTS: CONTENT-EMOTIONAL AND ART-CREATIVE
COMPONENTS

47.	Барсукова Т. О. СТРУКТУРНО–ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	248
48.	Богдановський І. В. СТРУКТУРНО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	253
49.	Вихованчук О. О., Левчук О. А. РОЛЬ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ	257
50.	Галущенко В. І., Земляна Ю. І. КОРЕКЦІЯ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ	261
51.	Кириченко О. А. ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ГУМАНИТАРНОГО ЦИКЛА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ ОРГАНИЗАЦИЙ НПО И СПО	267
52.	Кравченко М. С., Пасько О. М., Shuanghu Wand ВПРОВАДЖЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРОЦЕС ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІКИ	273
53.	Криванич І. Г. ФОРМУВАННЯ МОВНО-МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	277
54.	Малісевич О. О. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	282
55.	Мельник В. А. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДЛЯ РОБОТИ У ПІЗНАВАЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗДО	287
56.	Михайлюк М. М., Вербицький Є. Е. ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	295
57.	Мурских Т. В., Мірошніченко Т. В. ПРОВІДНІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ СПІВРОБІТНИЦТВА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	300
58.	Павлюк О. О., Салтикова Т. О. ВИКОРИСТАННЯ МЕМІВ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ГРАМАТИКИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ	305
59.	Ромащенко В. В. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ФОРМУВАННЯ	312

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

60. *Скворцов С. Ю.* 318
ФЕНОМЕН ІМПЕРСЬКОСТІ ТА ЙОГО ПРОЯВ У РОСІЙСЬКОЇ
ЛІБЕРАЛЬНОЇ ОПОЗИЦІЇ
61. *Тарасова Т. Б.* 324
МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ:
ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-ПСИХОЛОГІВ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

62. *Жуляєв В.* 332
ГРОМАДСЬКИЙ РУХ «ЖОВТИХ ЖИЛЕТІВ» ЯК ПРИКЛАД
МОТИВАЦІЙНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ І УЧАСТІ МОЛОДІ У
СПРАВАХ СУСПІЛЬСТВА
63. *Кальниш Ю. Г., Пайос О. О.* 339
ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

ART

64. *Небога О. Г.* 344
МОЖЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У НАВЧАННІ
ВОКАЛУ

HISTORICAL SCIENCES

65. *Твердохліб М. Г.* 347
МОДЕРН В АРХІТЕКТУРІ КИЄВА: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД,
АРХІТЕКТУРНІ ОБ'ЄКТИ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНУ
АРХІТЕКТУРУ

CULTUROLOGY

66. *Мочернюк О. І.* 355
РОЛЬ АНСАМБЛЕВОЇ ХОРОВОЇ ПІСЕННОСТІ ДЛЯ РІЗНИХ
ВИКОНАВСЬКИХ СКЛАДІВ

LITERATURE

67. *Назарець В. М., Поліщук І. В.* 360
ЖАНР РОЛЬОВОГО ПОЕТИЧНОГО ПЛАЧУ (ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ
ТЕМАТИКИ)

POLITICAL SCIENCES

68. *Махсма С. Г.* 367
ПОЛІТИКА ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: СИМВОЛІЧНИЙ
АСПЕКТ
69. *Махсма С. Г.* 371
СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ
КОНСОЛІДОВАНОЇ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

70. *Омельченко Д. О.* 376
СУЧАСНИЙ СТАН ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ
71. *Уховський В. В.* 381
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД
72. *Федянін В. О.* 386
ПРЕЗИДЕНТ ОАЕ ЯК КЛЮЧОВА ФІГУРА ЕМІРАТСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
73. *Чечотка В. Д.* 390
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

PHILOLOGICAL SCIENCES

74. *Босенко В.* 395
МОРФОЛОГІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ПІДМЕТА В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ»
75. *Ігіна О. В., Рута А. Є.* 399
ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ РОМАНІ ОДРІ НІФФЕНЕГТЕР «ДРУЖИНА МАНДРІВНИКА У ЧАСІ»
76. *Левицька Л. Я.* 406
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КРЕАТИВНОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
77. *Палихата Е. Я.* 413
ВІДОБРАЖЕННЯ КОСМОГОНІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ECONOMIC SCIENCES

78. *Dmytrenko A.* 420
FINANCIAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES
79. *Kharchenko T. O., Zhao Min* 423
THE BASIC CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC MODERNIZATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT UNDER THE BACKGROUND OF DIGITAL ECONOMY
80. *Kharchenko T. O., Glazyrin S. L.* 430
ECONOMIC ESSENCE OF STATE REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS PROCESSING
81. *Matonov K., Kovalenko L., Goi V.* 437
AN INTEGRAL APPROACH TO THE ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES: SUBSTANTIATION OF THEORETICAL PROVISIONS

82.	<i>Артюх О. В., Подвальна Н. Е., Татарінова Г. О.</i> ОГЛЯД ПОДАТКОВИХ НОВАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	440
83.	<i>Афанасьєва О. М., Беззубець Т. Я., Виноградова О. Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	445
84.	<i>Бугайчук Б. О.</i> СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ ЧЕХІЇ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ	447
85.	<i>Віштак І. В.</i> СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТРАНСФЕРОМ ТЕХНОЛОГІЙ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ	450
86.	<i>Домбровська Т. М.</i> МАСШТАБНА УРБАНІЗАЦІЯ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	454
87.	<i>Дроздова О. Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	457
88.	<i>Зеркаль А. В., Драчук Ю. З., Jaworska M.</i> ДО РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ В НАПРЯМІ ЗМІЦНЕННЯ “ЕНЕРГЕТИЧНОГО МОСТУ” У СКЛАДНІЙ ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СИТУАЦІЇ	464
89.	<i>Ковальчук В. М.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	472
90.	<i>Кочерга А. В.</i> СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	475
91.	<i>Краснокутський Є. С.</i> МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ	481
92.	<i>Куровський В. Л.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ	484
93.	<i>Кухтін Ю. В.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОТГ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	487
94.	<i>Олійник Р. О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	494
95.	<i>Подмазко О. М.</i> ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ	500

96.	<i>Приймак В. О.</i>	505
	МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
97.	<i>Равлінко З. П.</i>	512
	ТРАНСФОРМАЦІЯ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ	
98.	<i>Сержук А. В.</i>	517
	ПРОБЛЕМИ ІНФРАСТРУКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	
99.	<i>Сивульська Н. М.</i>	520
	ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	
100.	<i>Степанов В. М., Мушка Д. С.</i>	527
	ПРО РОЗВИТОК АКВАКУЛЬТУРИ ЯК УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	
101.	<i>Сук П. Л.</i>	534
	ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЇ НА МОНЕТАРНІ СТАТТІ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ	
102.	<i>Ткачов З. В.</i>	541
	СИНЕРГІЯ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА РОЗУМНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ: ШЛЯХ ДО СТІЙКОГО МАЙБУТНЬОГО	
103.	<i>Харченко Т. О., Пономаренко О. В.</i>	546
	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД В СФЕРІ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМИ ЗАКЛАДАМИ	
104.	<i>Целуйко О. І.</i>	553
	ЕЛЕМЕНТИ ЕВОЛЮЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	
105.	<i>Шалько М. Н.</i>	557
	МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
LEGAL SCIENCES		
106.	<i>Байрак Н. В., Плахотний А. П.</i>	562
	ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДЛЯ ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ	
107.	<i>Березняк В. С., Северин О. О.</i>	565
	ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ШАХРАЙСЬКИХ КОЛ-ЦЕНТРІВ	
108.	<i>Берч В. В.</i>	569
	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КЕРІВНИХ НАЧАЛ КОНЦЕПЦІЇ СУДОВОГО НАРОДОВЛАДДЯ	
109.	<i>Божко М. В.</i>	572
	ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ТРЕТІХ ОСІБ, ЯКІ НЕ ЗАЯВЛЯЮТЬ САМОСТІЙНИХ ВИМОГ ЩОДО ПРЕДМЕТА СПОРУ	

110. *Гасимова Р. Ю., Фіалка М. І.* 579
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ
111. *Добрянська Н. В.* 583
СУТНІСТЬ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ
112. *Жданкевич М. О.* 590
ДЕТЕРМІНАЦІЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
113. *Зікрач Д. О., Плахотний А. П.* 597
РОЛЬ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ТАКТИКИ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ РОБОТІ: ВПЛИВ ТА ПЕРЕВАГИ
114. *Зікрач Д. О., Плахотний А. П.* 600
ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ І В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ
115. *Іванющенко А. В., Плахотний А. П.* 602
АНАЛІЗ ЗУПИНКИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
116. *Іванющенко А. В., Плахотний А. П.* 606
ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА В СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
117. *Калиновська Д. М., Врубльовська Х. С., Чорна А. Г.* 612
ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ
118. *Касич Є. Ю., Волков Ю. М.* 616
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВОГНЕВИХ ПОЗИЦІЙ ТА ЇХ ЗАХИСТУ
119. *Копійка М. Р., Шинкаренко І. О.* 618
СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ
120. *Кирильчук І. А.* 622
ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ
121. *Кривулін Ю. А., Телійчук В. Г.* 629
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗБРОЙНИХ НАПАДІВ, ГРАБЕЖІВ
122. *Мамедова С. М.* 632
ЩОДО ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ ВІДСТУПУ ВІД ЗАКОНОДАВЧОГО ОБМЕЖЕННЯ РОЗМІРУ ВІДСОТКОВОЇ СТАВКИ ПЕНІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
123. *Мороз В. О.* 636
ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС

124.	<i>Олейніченко М., Березняк В.</i>	639
	ШПИГУНСТВО, ЙОГО ВИДИ І ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ	
125.	<i>Резнік М. П., Резворович К. Р.</i>	643
	ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СТАНОМ ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
126.	<i>Резнік М. П., Резворович К. Р.</i>	648
	ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	
127.	<i>Сизов В. К., Плахотний А. П.</i>	651
	ЕФЕКТИВНА ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ Є ЕЛЕМЕНТОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА УСПІШНОГО ВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ	
128.	<i>Сизов В. К., Плахотний А. П.</i>	654
	ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У РАЙОНАХ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ	
129.	<i>Сухомлин В. Р., Шендрик Ю. В.</i>	656
	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
130.	<i>Уласовська Р. А.</i>	661
	ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА, МОРАЛЬ І ПРАВО В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЯК НЕОБХІДНІ ЕЛЕМЕНТИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ	
131.	<i>Шапошник М. Ю., Березняк В. С.</i>	664
	НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ	
132.	<i>Юхта О. Г.</i>	667
	МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДИТЯЧИХ ОМБУДСМЕНІВ	

AGRICULTURAL SCIENCES

ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТІВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ФІТОСАНІТАРНИЙ СТАН ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

Власюк Оксана Степанівна,

к.с.-г.н., с.н.с.

Хмельницька державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН,
вул. Самчики, 1, с. Самчики, Хмельницький район,
Хмельницька область, 31182, Україна

Вступ. У світовому сільському господарстві, в умовах економічна та екологічна кризи, основним фактором, що викликає підвищену увагу до екологічного землеробства є зниження природної родючості ґрунтів, забруднення їх пестицидами і важкими металами, погіршення якості продукції рослинництва.

При цьому, за потепління клімату, посилилась інтенсивність ураження рослин більшістю хвороб та розширився ареал поширення шкідників, розвиток теплолюбних бур'янів, що викликало потребу в удосконаленні систем захисту. Хоч найбільш ефективним методом захисту залишається хімічний, але пріоритетним завданням стало підвищення рівня екологічної безпеки рослинництва за умови підвищення урожайності культур та економії ресурсів.

Крім того, величезних масштабів набуло забруднення ґрунтів і зниження вмісту гумусу. Так в Україні потребує оздоровлення від різних видів забруднення близько половини с.-г. угідь. Біологічна активність ґрунтів зараз значно пригнічена, оскільки, внаслідок хімізації, зменшилось різноманіття та кількість мікрофлори, що, в т. ч., погіршує розкладання рослинних решток.

З огляду на це, біологізація землеробства стала виробничою необхідністю і стратегічним напрямком світового розвитку сільського господарства. Одним з

основних елементів сучасних технологій фітосанітарної оптимізації агроєкосистем і збільшення екологічно безпечної продукції рослинництва є використання біологічних засобів захисту та живлення рослин.

Мета роботи – визначити оптимальні варіанти обробки насіння та посівів біопрепаратами і внесення у ґрунт біодеструктора на продуктивність і ураження хворобами пшениці озимої.

Матеріали та методи. Дослідження проводяться в польових дослідах Хмельницької державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН України упродовж 2021-2022 рр. на пшениці озимій (*Triticum sativum L.*) сорту Богдана.

Основний метод дослідження – польовий (спостереження та обліки хвороб пшениці озимої); кількісно-ваговий метод (визначення структури врожаю); математично-статистичний (визначення достовірності отриманих результатів).

Ґрунт дослідної ділянки – чорнозем слабоопідзолений середньо суглинковий, середньопотужний, малогумусний на лесовому суглинку. Розміщення варіантів систематичне. Облікова площа ділянки – 32 м², загальна – 40 м². Повторність досліду – триразова. Технологія вирощування загальноприйнята по Хмельницькій області, проте з хімічного захисту використовувалась лише одна обробка гербіцидом навесні.

Біопрепарати на пшениці озимій застосовувались згідно схеми досліду: Чинник А – застосування деструктора рослинних решток: А1. без деструктора (контроль); А2. Органік-баланс біодеструктор, 1,5 л/га. II. Чинник В передпосівна обробка насіння: В1. без обробки насіння (контроль); В2. Вимпел К, 0,5 л/т (стандарт); В3. Органік-баланс, 1,5 л/т; В4. МікоХелп, 3,0 л/т. Чинник С – обробка посівів: С1. обробка водою; С2. Органік-баланс, 0,5 л/га.

Результати та обговорення. За результатами проведених досліджень нами встановлено, що застосування біопрепаратів позитивно впливає на формування продуктивності культури (табл. 1).

Визначено, що обробка насіння препаратом Вимпел-К, у середньому за

два роки, сприяла приросту урожайності у 2,6–5,7 % до контролю (обробка насіння водою), залежно від внесення деструктора та обробки біопрепаратом по листу. За обробки насіння Органік-баланс приріст урожайності становив від 2,9 до 6,8 %, а за використання МікоХелп – від 4,1 до 8,8 %.

Таблиця 1

**Урожайність пшениці озимої залежно від застосування біопрепаратів
(середнє за 2021–2022 рр.), т/га**

Варіант обробки	Урожайність, т/га			Відхилення урожайності відносно:					
				обробки насіння		внесення деструктора		обробки посівів	
	2021 р.	2022 р.	середнє	т/га	%	т/га	%	т/га	%
Фон I - Без обробки посівів біопрепаратом									
Без деструктора									
Обробка водою	6,02	4,20	5,11	К	-	К	-	К	-
Вимпел-К	6,32	4,47	5,40	0,29	5,7	К	-	К	-
Органік-баланс	6,36	4,56	5,46	0,35	6,8	К	-	К	-
МікоХелп	6,46	4,65	5,56	0,45	8,8	К	-	К	-
Органік-баланс біодеструктор									
Обробка водою	6,34	4,51	5,43	К	-	0,32	6,3	К	-
Вимпел-К	6,55	4,72	5,64	0,21	3,9	0,24	4,4	К	-
Органік-баланс	6,57	4,79	5,68	0,25	4,6	0,22	4,0	К	-
МікоХелп	6,66	4,87	5,77	0,34	6,3	0,21	3,8	К	-
Фон II - Обробка посівів біопрепаратом Органік-баланс									
Без деструктора									
Обробка водою	6,51	4,65	5,58	К	-	К	-	0,47	9,2
Вимпел-К	6,77	4,84	5,81	0,23	4,1	К	-	0,41	7,6
Органік-баланс	6,80	4,91	5,86	0,28	5,0	К	-	0,40	7,3
МікоХелп	6,86	5,02	5,94	0,36	6,5	К	-	0,38	6,8
Органік-баланс біодеструктор									
Обробка водою	6,84	4,90	5,87	К	-	0,29	5,2	0,43	8,1
Вимпел-К	6,98	5,05	6,02	0,15	2,6	0,21	3,6	0,38	6,7
Органік-баланс	7,00	5,08	6,04	0,17	2,9	0,18	3,1	0,36	6,3
МікоХелп	7,07	5,15	6,11	0,24	4,1	0,17	2,9	0,43	5,9
НІР ₀₅	A	0,029	0,030						
	B	0,040	0,024						
	C	0,019	0,019						

Відсотковий приріст урожайності від обробки насіння був більшим на ділянках без деструктора і без обробки по листу Органік-баланс, ніж за їх застосування. Так приріст урожайності за обробки насіння знижується від 5,7-8,8 % (0,29–0,45 т/га) на ділянках без деструктора, до 3,9–6,3 % (0,21–0,34 т/га) за внесення біодеструктора Органік-баланс.

При цьому, на цьому фоні разом з обприскуванням по листу препаратом Органік-баланс, вплив обробки насіння на урожайність ще нижчий – до 2,6-4,1 % або 0,15–0,24 т/га приросту (табл. 1).

У свою чергу, ефективність як деструктора, так й обробки по листу, вища за варіанту без обробки насіння біопрепаратами, ніж за їх застосування. У цілому, застосування біодеструктора Органік-баланс сприяло підвищенню урожайності пшениці на 2,9–6,3 % (або на 0,17–0,32 т/га), а дві обробки по листу Органік-баланс – на 5,9–9,2 % (0,36–0,47 т/га).

Найбільш ефективним за інші варіанти дослідів був варіант обробки насіння пшениці озимої біопрепаратом МікоХелп з обробкою посівів Органік-баланс на фоні біодеструктора Органік-баланс, – 6,11 т/га, проти 5,11 т/га у контролі (табл. 1).

Також встановлено, що внесення у ґрунт біодеструктора Органік-баланс і передпосівна обробка насіння біопрепаратами знижує поширення фузаріозної кореневої гнилі (*Fusarium Link.*) пшениці озимої.

Так візуальні ознаки цього захворювання (на 1 бал розвитку за шкалою ВІЗР) спостерігались на 8,1–14,2 % рослин на ділянках без деструктора та 6,9-11,0 % – за його використання (у фазу весняного куціння).

Ще більше знизила поширення кореневої гнилі обробка біопрепаратами насіння. Найбільш ефективним препаратом виявився МікоХелп, що сприяв зниженню поширення хвороби до 12,7 % від 17,8 % у контролі на фоні без деструктора та до 11,2 %, відносно 15,3 % у контролі за внесення деструктора.

Не виявлено впливу внесення деструктора та обробки насіння біопрепаратами на ураження пшениці хворобами листків.

За обробки культури по листу Органік-баланс, поширення борошнистої роси (*Erysiphe graminis* (DC)) становило 76–79 %, проти 96–99 % рослин на ділянках без даного заходу (через 7 днів після колосіння у вигляді поодиноких подушечок на листках і стеблах нижнього ярусу – на 1 бал розвитку).

Висновки. Результати наших досліджень свідчать про позитивний вплив застосування біопрепаратів Органік-баланс (1,5 л/т), МікоХелп (3,0 л/т) і

стимулятора природного походження Вимпел-К (0,5 л/т) для обробки насіння, деструктора рослинних решток Органік-баланс біодеструктор (1,5 л/га) та обробки по листу Органік-баланс (0,5 л/га) на продуктивність і обмеження поширення хвороб пшениці озимої. Так передпосівна обробка насіння екологічно безпечними препаратами (Вимпел-К, Органік-баланс, МікоХелп) сприяє збільшенню урожайності пшениці озимої, у середньому, на 2,6–8,8 %, обробка по листу препаратом Органік-баланс – на 5,9–9,2 %, а внесення у ґрунт Органік-баланс біодеструктор – на 2,9–6,3 %. Застосування обробки насіння біопрепаратами та біодеструктора знижувало поширення кореневої гнилі до 6,9–9,6 %, від 14,2 % у контролі, а обробка посівів препаратом Органік-баланс стримувало поширення борошнистої роси пшениці до 60–64 % від 77–80 % у контролі.

При цьому, препарати для обробки насіння показують вищу відсоткову ефективність що до приросту урожайності на ділянках без внесення деструктора та без обробки по листу (5,7–8,8 %), порівняно до фону із цими заходами (2,6–4,1 %). Для обробки насіння пшениці озимої найбільш ефективним є біопрепарат МікоХелп, використання якого сприяє збільшенню урожайності від 4,1 до 8,8 % (0,24–0,45 т/га).

Означені елементи агротехніки можуть бути застосовані для вдосконалення екологічно-безпечних технологій вирощування пшениці озимої в агроформуваннях різних форм власності.

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО ПОНОВЛЕННЯ ТА
ПІДНАМЕТОВИХ КУЛЬТУР ДУБА ЗВИЧАЙНОГО І ДУБА
СКЕЛЬНОГО У ДІБРОВАХ НПП «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ»**

Шпак Ніна Петрівна,

доктор філософії

провідний науковий співробітник

Романчук Олександр Пилипович,

директор

Дудник Ганна Леонідівна,

головний природознавець

Марківська Любов Володимирівна,

начальник науково-дослідного відділу

Національний природний парк «Кармелюкове Поділля

сmt. Чечельник, Україна

Вступ. Важливим завданням на сучасному етапі розвитку лісгосподарського виробництва є розробка основ ведення господарства, яке сприяло б поновленню і збільшенню лісових ресурсів на основі максимального використання природного насінневого потенціалу лісових насаджень. Суттєво зменшуються витрати коштів і часу на створення високопродуктивних та біологічно стійких деревостанів. Стихійне природне насінневе лісопоновлення в природі має свої закономірності, які потрібно досліджувати, вивчати і використовувати в лісовому господарстві.

Мета дослідження – вивчення чинників, які впливають на кількість та якість природного поновлення дуба звичайного і дуба скельного в природних насадженнях НПП «Кармелюкове Поділля»; наведення способів створення піднаметових культур в низькоповнотних і середньоповнотних насадженнях, проведення їх догляду.

Матеріали та методика досліджень. За методикою В. Є. Свириденко [5] визначення кількості та якості природного насінневого поновлення дуба звичайного під наметом лісу проводилось на тимчасових пробних площах (1,0 га) шляхом закладання на останніх 25 рівномірно розміщених облікових

площадок розміром 2,0 × 2,0 м. Природне насіннєве поновлення за густотою поділяли на чотири групи: рідке – до 3,0 тис. шт./га-1, середнє – 3,1–8,0 тис. шт./га-1, густе – 8,1–13,0 тис. шт./га-1, дуже густе – більше 13,0 тис. шт./га [4].

Необхідними етапами лісопоновлення є плодоношення деревних порід у насадженні, проростання насіння і поява сходів, розвиток самосіву і підросту, яке закінчується змиканням молодого деревостану. Для отримання достатньої кількості молодого покоління господарсько-цінних порід в низькоповнотних насадженнях створювалися додатково піднаметові культури дуба звичайного і дуба скельного з домішкою береки лікарської.

Несприятливі кліматичні умови впливають на здатність дуба до щорічного плодоношення. Пізньовесняні заморозки у період цвітіння призводять до обмерзання квіток і молодих пагонів дуба. В регіоні високі літні температури сприяють дефіциту вологості повітря і ґрунту, що призводить до передчасного опадання недорозвинених жолудів дуба. Повнота деревостану також впливає на плодоношення дуба. Загущені деревостани обумовлюють ненормальний розвиток крон дерев, що зменшує плодоношення дуба та загальне природне поновлення.

Результати досліджень. У корінних дубових насадженнях НПП «Кармелюкове Поділля» переважає слабке (2 бали) і середнє (3 бали) плодоношення дуба звичайного [1]. Оптимальними умовами розвитку та освітлення крон, рівномірно розміщених по площі дерев дуба, є повнота ярусу, в якому росте дуб, на рівні 0,6–0,7. При таких повнотах створюються кращі умови запилення, формування оптимальної протяжності крон дуба від 1/3 до 1/4 висоти стовбура, буде позитивно впливати на процес відмирання не продукуючого гілля, очищення стовбурів від сучків, проходження процесу фотосинтезу та ін. За щорічними спостереженнями в роки рясного плодоношення вистачає жолудів для споживання кабанами, гризунами, птахами і для появи молодого покоління лісу. При різній повноті деревостану розподіл природного насіннєвого лісопоновлення під наметом пристигаючих, стиглих і

перестиглих дубових насаджень можна зазначити, що найбільша кількість поновлення дуба скельного (2,5–3,4 тис. шт.:га-1), дуба звичайного (0,2-1,3 тис. шт.:га-1) спостерігається у середньоповнотних деревостанах (0,7), а найменша – у високоповнотних деревостанах (0,8) – 1,5–1,8 тис. шт.:га-1 дуба скельного, а при повноті (0,9 – 1,0) поновлення дуба відсутнє. Збільшення повноти деревостану значно зменшує освітленість під наметом дубових деревостанів, що негативно впливає на ріст і розвиток поновлення дуба.

Після опадання жолудів їх проростання залежить від того, яка товщина опаду і підстилки, як вони збереглися, чи не пошкоджені фауною та несприятливими екологічними факторами. У змішаних деревостанах з домішкою опаду липи, береки, клена жолуді добре проростають і дають сходи. Під наметом таких деревостанів достатня кількість вологи, кисню і тепла, які сприяють проростанню жолудів і молодий корінець досягає ґрунту, а не «зависає» в підстилці.

Розростанню підліска, особливо граба, перешкоджає проростанню жолудів дуба та нормальному росту і розвитку його самосіву і підросту. Це пояснюється тим, що дуб звичайний і дуб скельний є світлолюбними деревними видами і не можуть зростати в умовах довготривалого затінення. При таких умовах підріст дуба перетворюється у «сторчки» або гине. Збереження природного поновлення дуба під наметом материнських деревостанів можна досягнути шляхом проведення рубок переформування із застосуванням технологій, які дозволяють максимально зберегти природне поновлення головної породи. Сприятимуть збереженню і підвищенню біорізноманіття лісу на основі підтримання природних процесів шляхом вирощування різновікових, довговічних, високопродуктивних, біологічно стійких мішаних деревостанів.

Аналізуючи процеси природного поновлення головної породи на переважній частині площ лісових масивів Парку протікають незадовільно. Оскільки потенційні можливості практичного використання наявного дубового потомства в регіоні доволі обмежені, на певну увагу заслуговує перспектива

його доповнення штучним шляхом – створенням піднаметових культур. Перспективність цього напрямку відзначається у комплексному підвищенні продуктивності низькоповнотних (0,4–0,3) і середньоповнотних насаджень (0,5–0,6), здатність його забезпечити не лише достатній лісівничо-економічний ефект, але і сприяти збереженню екологічної рівноваги у природі: посилення ґрунтозахисних, водоохоронних, санітарно-гігієнічних та естетичних властивостей деревостанів.

На підставі загальноприйнятою методикою В. В. Огієвського та А. А. Хірова (1964) [3] закладено постійні пробні площі для створення піднаметових культур, характеристика яких дана в таблиці 1.

Таблиця 1

Загальна характеристика насаджень та технологія створення лісових культур під їх наметом (2023 р.)

ПНДВ № ППП	Квартал/ виділ	Площа, га	Склад деревостану	Вік	Повнота	Садивний матеріал, вік	Спосіб змішування
Любомирське 21	103/5	0,5	5Клг2Лпд 1Дз1Гз1Чш +Бер	45	0,65	жолудь Дз, 2-річки Бер	1 ряд Дз 1 ряд Бер
Любомирське 23	126/18	1,2	7Дз2Чш1Клг +Гз+бер	110	0,5	2-річки Дз, Дск, Бер	В рядах Дз і Дск 5 од. Бер
Червоногребельське, 24	63/7	0,5	4Дз3Яз2Гз 1Дск+Клг	130	0,6	2-річки Дз і Дск	1 ряд Дз, 1 ряд Дск
Червоногребельське, 25	21/3	0,6	3Клг2Дз2Яз 2Гз1Лпд	140	0,5	жолудь Дз, 2-річки Дск	1 ряд Дз, 1 ряд Дск

На ділянках створення піднаметових культур використовувався різний посадковий матеріал, який вирощений на дослідній ділянці Червоногребельського ПНДВ. Введення береки лікарської і дуба скельного сприятиме поширенню видів на території НПП «Кармелюкове Поділля». В кварталі 52 Любомирського ПНДВ (2022 р.) висіяно 2 ряди жолудем дуба звичайного і через 5,5 м, в рядках висаджено 2-річні сіянці береки лікарської. Приживлюваність береки лікарської, при весняному обліку, становила 54%,

сходів дуба звичайного не виявили. Вирощування піднаметових культур є досить складною справою. Необхідно чітко визначитись з деревними породами, які придатні для цієї мети, якістю посадкового матеріалу, строками створення культур. Своєчасне проведення лісівничого догляду за висадженими рослинами, оскільки розімкнутий верхній намет лісу в багатих лісорослинних умовах (0,4–0,6) сприяє інтенсивному росту небажаної рослинності. Надґрунтовий покрив утворюють трав'яні види: підмаренник чіпкий (домінант, проективне покриття 30–40 %), кропива жалка, кропива дводомна, медунка темна, фіалка лісова, бузина трав'яниста, герань лучна, часник кінський, егоніхон пурпурово-голубий та ін. Розміщення на площі – рівномірно. Проективне покриття 55–85%.

Дуб – порода мішаних лісів, тому він краще росте, коли з боків його оточують тіншовитривалі деревні породи-супутники – липа, клен, граб, берека, які утворюють «кожух», і таким чином підвищують приріст дуба за висотою, формують стрункий стовбур і захищають його від несприятливих факторів (тобто виконують роль підгону). З метою попередження заглушення дуба трав'яною і деревною рослинністю проводили її суцільне видалення у смугах шириною від 1,0 до 1,5 м.

Висновки. У свіжих дібровах НПП «Кармелюкове Поділля» необхідно збільшувати кількість ділянок, які поновилися природним шляхом з перевагою у складі лісопоновлення дуба звичайного і дуба скельного. Наявність у доміщі липи дрібнолистої і береки лікарської в складі дібров позитивно відображається на морфолого-таксаційних показниках головної породи.

Створення піднаметових культур у дубових лісах – це один із методів реконструкції розладнаних насаджень. Перед плануванням їх проведення особливу увагу варто звертати на склад та стан материнського деревостану, а також прорахувати лісівничу та економічну доцільність проведення даного заходу.

Піднаметові культури бажано закладати різним садивним матеріалом деревних порід (дуба звичайного, дуба скельного, береки лікарської, липи

дрібнолистої).

У всіх випадках бажаного ефекту можна досягти лише за умови своєчасного та якісного проведення агротехнічного догляду за висадженими рослинами та подальших рубань, пов'язаних із веденням лісового господарства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Левченко В. В. Природне насіннєве лісопоновлення у свіжих дібровах північної частини Правобережного Лісостепу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук : 06.03.03. Київ, 2006. 19 с.

2. Нестеров В. Г. Общее лесоводство. М.–Л.: Гослесбумиздат, 1954. 656 с.

3. Огиевский В. В., Хитров А. А. Обследование и исследование лесных культур. Ленинград, ЛЛТА, 1967. 50 с.

4. Сендонін С. Є. Динаміка природного насіннєвого поновлення дуба звичайного (*Quercus robur* L.) у свіжих дібровах південної частини Правобережного Лісостепу залежно від комплексу абіотичних факторів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук: 06.03.03. Київ, 2009. 20 с.

5. Свириденко В. Є. Лісівництво : підруч. / Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л. С. Київ: Арістей, 2004. 544 с.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Щербатюк Вікторія Василівна

к.е.н., в.о. старшого наукового співробітника
Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН»
м. Київ, Україна

Вступ. Сьогодні відбуваються важливі зміни в житті взагалі, а також в аграрному житті зокрема. Унаслідок повномасштабної війни, розв'язаної росією, економіка України зазнала значних втрат.

За попередньою оцінкою експертів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), прямі втрати активів аграрної галузі складають орієнтовно 6 млрд дол. США. Пошкоджено близько 5% земель сільськогосподарського призначення. Втрати доступних посівних площ понад 25%, зрошуваних земель - понад 70%, ягідників – близько 25%, садів 20% [1]. Значні масиви земель є небезпечними для виробничої діяльності через замінування.

Значні втрати фіксуються щодо сільськогосподарської техніки, готової продукції, зерносховищ. Стосовно заподіяної шкоди ґрунтам, то це ущільнення від руху важкої техніки, пошкодження внаслідок залишок палива, обстрілів. Однак, пошкодження ґрунтів стосується не тільки сільського господарства, а й шкоди екології загалом.

Ціль роботи. Розкрити ефективність та необхідність застосування інноваційних технологій та впровадження у виробництво найважливіших досягнень науково-технічного прогресу для аграрного сектору України.

Матеріали та методи. З огляду на низку зазначених причин, визначальним для функціонування аграрного сектору та покращання його показників є розвиток підприємств на інноваційній основі. Вплив сучасних технологій на функціонування сільськогосподарських підприємств досліджували: О. Бородіна, Л. Водянка, Д. Крисанов, Ю. Лопатинський,

Л. Молдаван, Б. Пасхавер, І. Прокопа, М. Руденко, О. Шпикуляк, О. Шубравська та ряд інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Результати впливу цифрових технологій спонукають до подальшого вивчення та поглиблення досліджень в окресленому напрямі.

У процесі роботи використано такі методи: абстрактно - логічний (при вивченні теоретичних питань); монографічний (для визначення сутності категорій); порівняльного аналізу (при дослідженні рівня «діджиталізації»); економікостатистичний (при виявленні тенденцій впровадження інноваційних технологій); а також методи системного підходу, узагальнення, інші методи у сфері економічних досліджень.

Результати та обговорення. Застосування інновацій в аграрному секторі дає змогу перетворити існуючі несприятливі умови на «плюси». *Постійне зростання орендної плати та цін на ресурси, а наразі втрата частини земельного фонду, змушує аграріїв шукати шляхи підвищення показників ефективності сільськогосподарського виробництва.* Ми неодноразово чули про неймовірні успіхи в аграрній галузі інших країн (Австралії, Ізраїлю, США, Канади, Нідерландів), де ІТ-рішення в сільському господарстві застосовуються дуже широко.

Нині, на агроринку популярні такі технології:

- впровадження систем точного землеробства, з використанням технологій глобальних навігаційних супутникових систем і систем дистанційного зондування Землі. Під точним землеробством розуміється оптимальне управління для кожного квадратного метра поля;

- аерозйомка, метою якої є контроль якості посівів;

- ведення історії полів для вибору оптимальної культури;

- лабораторні дослідження ґрунту для отримання інформації про біохімічний склад;

- агроскаутінг, який передбачає використання мобільних додатків для моніторингу стану землекористування у межах конкретного поля та ін. [2].

Ці технології дають можливість мінімізувати витрати і оптимізувати їх,

підвищити врожайність та якість сільгосппродукції, знизити негативний вплив сільськогосподарського виробництва на навколишнє середовище, підвищити якість земель, вести інформаційну підтримку сільськогосподарського менеджменту. *Наприклад, аналіз ґрунту дає можливість підвищити ефективність використання ресурсів від 20%, а диференційоване внесення добрив – до 40% [3]. Однак, щоб отримати очікуваний ефект, впроваджувати точне землеробство потрібно системно.*

Одним із основних компонент точного землеробства є система збору просторової інформації. І тут на допомогу приходить явище під назвою діджиталізація. Воно покликане спростити людям життя і зокрема аграріям, які відрізняються своєю галузевою специфікою.

Діджиталізація – це цифрова трансформація. Це зміна підходу до управління, організації, виробництва, бізнесу і взаємовідносин людей між собою.

Діджиталізація дозволяє переводити великий обсяг інформації в структуровану систему даних. Діджиталізація в агросфері — це передача в інформаційну систему великої кількості даних, які характеризують усі поля, на яких працює аграрій, а саме: агрохімічні, фізико-хімічні, історія клімату, історія урожайності, історія внесених засобів захисту рослин, норм, отримана урожайність.

Вся ця інформація, дані збираються за допомогою Інтернету речей (IoT), який є одним із головних нинішніх світових трендів. Пристрої, звичні кожному, стають частиною Інтернет-мережі і набувають здатності виконувати нові функції. “Річчю” в контексті IoT називається предмет, який може бути ідентифікований та підключений до мереж зв’язку, «пристроєм» – елемент обладнання, який технічно здатен забезпечувати зв’язок і виконувати вимірювання, спрацьовувати за певних умов, уводити, зберігати і обробляти дані. Одним із засобів оброблення даних від підключених речей виступає штучний інтелект. Атмосферний тиск, температура, характеристики руху і безліч інших параметрів, які збирають різні датчики підключених пристроїв,

забезпечують первинні матеріали для аналізу, отримання даних і створення моделей штучного інтелекту.

Зазначимо, що основною перешкодою для масового поширення IoT є те, що його інфраструктура зараз являє собою безліч різних варіантів підключення, часто повністю несумісних один з одним [4].

Наразі, використання супутників і дронів, а також даних, отриманих за допомогою Інтернету речей, дають змогу збільшувати обсяги виготовленої продукції, використовуючи при цьому меншу кількість відведених площ і ресурсів, що є вкрай актуальним сьогодні. Окрім того, новітні технології є економнішими щодо часу, також матеріально, та забезпечують екологічний підхід.

Як результат праці із системою даних є застосування інтерактивної системи підтримки прийняття рішень. Тому ці системи, як правило, є результатом дослідження, що включає теорії баз даних, штучного інтелекту, інтерактивних комп'ютерних систем, методів імітаційного моделювання тощо.

У процесі дослідження в галузі реалізації цифрової трансформації сільського господарства та спрямування аграрного сектору України в інноваційному векторі виявлено ряд негативних факторів, а саме: недостатня швидкість та надійність інтернет- покриття, не інноваційний менталітет населення України, зокрема державного апарату управління, підприємницької спільноти; недостатній ступінь впровадження на підприємствах новітніх інформаційних технологій; надмірне податкове навантаження не сприяє розвитку інноваційного підприємництва; недостатнє інвестиційне забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності; відсутність дієвих заходів та інструментів стимулювання інноваційної діяльності підприємництва; слабкість організаційного та нормативного забезпечення розвитку суб'єктів господарювання в інноваційній сфері; низькі витрати підприємств на науково дослідні та дослідно-конструкторські роботи; порівно невисока здатність підприємств до запозичення та освоєння, адаптації новітніх технологій; низький рівень платоспроможного попиту на інновації; низька частка якісної

освіченості персоналу та ін.

Висновки. Майбутнє АПК нерозривно пов'язане із розвитком ІТ-технологій, впровадженням унікальних інновацій, автоматизацією всіх процесів. В умовах величезних людських і економічних втрат уряди і підприємства в багатьох частинах світу збільшили інвестиції в інновації. Цей факт констатує те, що нові ідеї мають вирішальне значення для подолання проблем і забезпечення економічного зростання в наступний період. Правильне поводження з даними є фундаментом ефективності агробізнесу.

Нажаль більшість українських сільгоспвиробників поки що лише стоять на порозі впровадження інновацій. Ті підприємства, які раніше освоюють інноваційні технології, отримують суттєві переваги в конкурентній боротьбі за ринки збуту своєї продукції. В умовах ринкової системи господарювання, все більш відчутним є катастрофічне відставання техніко-технологічного рівня аграрного сектору економіки України від провідних світових виробників сільськогосподарської продукції.

Без інноваційних процесів неспроможні відбуватися структурні перетворення, динамічне економічне зростання і виведення економіки нашої країни на шлях відновлення та сталого розвитку.

Саме інновації повинні зіграти стратегічно важливу роль у ефективній трансформації і розвитку сільського господарства України, стимулюванні аграрного підприємництва, забезпеченні здатності конкурувати на внутрішніх і зовнішніх ринках.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Як відновити аграрну галузь. Економічна правда : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/> (дата звернення 01.07.2023).
2. Діджиталізація у сфері земельних відносин. AgroPolit.com : веб-сайт. URL: <https://agropolit.com/blog/350-didjitalizatsiya-u-sferi-zemelnih-vidnosin> (дата звернення 19.07.2023 р.).

3. Школа агрономів: що треба знати про змінні норми. Agri Lab : <https://www.agrilab.ua/shkola-agronomiv-shho-treba-znaty-pro-zminni-normy/>

4. Єршова О. Л., Томашевська Т. В. Периферійні обчислення як основа оброблення даних у Інтернеті речей. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр. 2020. №4. С. 97-103. doi: 10.31767/nasoa.4-2020.11.

VETERINARY SCIENCES

ВПЛИВ ПРЕМІКСНОЇ ДОБАВКИ «FEEDART» НА ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ ВІТАМІННО-МІНЕРАЛЬНОГО ОБМІНУ КОРІВ

Колесник Ярослав Віталійович

Аспірант

Склярів Павло Миколайович

д. вет. н., професор

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

м. Дніпро, Україна

Вступ. Забезпечення високої продуктивності корів та розробка ефективних кормових добавок для їх повноцінної годівлі є, безумовно, актуальним і перспективним завданням сьогодення. Серед речовин, що відіграють важливу роль в репродуктивній функції корів, значне місце займають мікроелементи та вітаміни, необхідні для росту та розвитку плоду та повноцінного розмноження самок.

Порушення плодючості зумовлене аліментарними факторами діагностується у 25-30 % неплідних корів (до 30-60 %). Показано, що на сучасних молочних комплексах реєструють 32-48 % неплідних корів з хворобами репродуктивних органів. Дані дефіцити зустрічаються в регіонах з високим рівнем опідзоленості ґрунтів та, як правило, мають значний вплив на репродуктивність великої рогатої худоби. Тому актуальною є розробка вітамінної добавки з мікроелементами, яка може використовуватись для підвищення репродуктивної здатності і збільшення продуктивності сільськогосподарських тварин.

Мета роботи. Визначити ефективність застосування преміксної добавки «FEEDART» та її вплив на окремі показники вітамінно-мінерального обміну корів.

Матеріали і методи. Дослідження проводились в умовах приватного підприємства «Рога-Копита» с. Голубівка Новомосковського району Дніпропетровської області.

Для досягнення поставленої мети було відібрано сироватку крові від корів зимово-стійлового періоду утримання.

У сироватці визначали вміст мікроелементів та вітамінів (Fe, Cu, Se, Zn, Mn, Co, вітамінів А та Е) на атомно-абсорбційному спектрофотометрі з використанням стандартних методів дослідження в умовах науково-дослідного центру біобезпеки та екологічного контролю ресурсів АПК «Biosafety center» міста Дніпро.

Добавку вводили тваринам перорально в розрахунку 100 г преміксу на одну корову на добу.

Після застосування преміксної добавки було проведено повторні дослідження крові на загальний вміст мікроелементів та вітамінів, з метою порівняння показників. Дані дослідження провели через 30 діб з моменту використання препарату.

Премікс «FEEDART» – це твердий блок кормової добавки коричневого кольору. Даний препарат має в своєму складі вітаміни та мікроелементи, так 1 кг містить: вітамін А – 250 000 МО, вітамін Е – 500 мг, селеніт натрію 105 мг, оксид цинку – 7030 мг, сульфат міді пентагідрат – 11996 мг, а також інші елементи: кальцій карбонат – 8,6%, йодит калію – 550 мг, кобальт карбонат 230 мг, холе кальциферол – 50 МО, В12 – 300 мг. Тому повинен забезпечувати належний рівень вітамінів та мікроелементів в організмі корів, профілакувати порушення обміну речовин і чинити позитивний вплив на прояв відтворної здатності тварин та народження здорового молодняка.

Результати та обговорення. Первинні лабораторні дослідження сироватки крові показали значні дефіцити рівня вітамінів та мікроелементів. Найбільші відхилення спостерігались у вмісті таких мікроелементів, як Se, Cu, Zn і вітамінів А та Е. Так, вміст Селену становив 22,16 мкг/л або 44,3% від норми. Показник вмісту Купруму мав також від'ємне від норми значення

49,21 мкг% або 61,5%. Дефіцитним був і вміст Цинку, який становив 88,84 мкг% тобто 88,8% від мінімального допустимого рівня. Вміст вітамінів А та Е теж був недостатнім і становив відповідно 19,3 мкг/100 мл (85,8%) та 2,2 мкг/мл (73,3%).

Лабораторні дослідження сироватки крові після 30-добового використання преміксу «FEEDART» показали наступні результати. Рівень Se становив 61,1 мкг/л, що на 77,8% вище за попередні показники. Вміст Си підвищився до 79,3 мкг%, але складав 99,12% від мінімальної норми. Вміст Цинку був на рівні 104,23 мкг%, тобто в межах допустимої норми. Показник вітаміну А зріс до значення 22,1 мкг/100 мл, але це становить 98,2 % від мінімального допустимого рівня. Вміст вітаміну Е знаходився на рівні 5,5 мкг/мл, що є в межах норми.

Висновки. Застосування преміксу «FEEDART» в раціоні корів в період 30-добового терміну має позитивний вплив на обмін речовин тварин, забезпечує підвищення вмісту вітамінів та мікроелементів в організмі і тим самим профілактику репродуктивних дисфункцій корів.

BIOLOGICAL SCIENCES

ОТРИМАННЯ ЛІЗАТІВ КЛІТИН *LACTOBACILLUS PLANTARUM* З АНТАГОНІСТИЧНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ

Нетребко Олександр Олександрович
Магістр ОНУ імені І. І. Мечникова

Вступ. Лізати бактеріальних клітин знаходять широке застосування у різних галузях: медицині, косметології, біоремедіації [Choi et al., 2006; Mohammedsaeed et al., 2015; Sultano et al., 2013].

Лізат - це зруйновані при допомозі механічного або хімічного лізису клітини. Лізати також можна використовувати для того, щоб відтворити біохімічні процеси *in vitro* в безклітинній системі [Johansson et al., 2016].

Молочнокислі бактерії роду *Lactobacillus* володіють цілою низкою корисних властивостей, в тому числі - антагоністичною, направленою на пригнічення патогенних мікроорганізмів [Gayathri et al., 2012]. Також відомою характеристикою лактобацил є їх здатність до пригнічення пухлинних клітин, яка є об'єктом дослідження багатьох лабораторій світу [Choi et al., 2006].

У косметології лізати лактобацил збільшують експресію білків міжклітинних контактів, клаудину 1 та оклюдину, а також експресію білків шкірного бар'єру, лорикрину та філагрину як на рівні білка, так і на рівні мРНК. Більше того, позитивний вплив лізатів лактобацил на функцію шкірного бар'єру може бути продемонстровано ослабленням індукованої SLS цитотоксичності та проникності шкіри [Hwang et al., 2018].

У медицині лізати пробіотичних лактобактерій модулюють індуковану *Staphylococcus aureus* активацію звичайних і нетрадиційних Т-клітин і НК-клітин [Johansson et al., 2016].

У біоремедіації лізати лактобацил використовують разом з

пробіотичними мікроорганізмами для забезпечення якості ґрунту, здоров'я тварин та загалом, навколишнього довкілля [Kouhounde et al., 2022].

У зв'язку з актуальністю даної тематики досліджень і було сформульовано мету дипломної роботи.

Мета роботи. Метою роботи є оптимізація способу отримання лізатів клітин *L. plantarum*.

Матеріали та методи. Дослідження з порівняння способів отримання лізатів лактобацил виконували на базі біологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (кафедра мікробіології, вірусології та біотехнології) та Біотехнологічного науково-навчального центру ОНУ імені І. І. Мечникова.

Культура лактобацил була отримана шляхом культивування при температурі 37°C протягом доби на щільному середовищі під назвою "середовище MRS" (де Мана, Рогози та Шарпа), яке містить характерний склад компонентів, оптимальний для росту саме бактерій, здатних до молочнокислого бродіння [deMan et al., 1960].

Лізати спочатку отримували методом прогрівання бактеріальної культури згідно з Choi et al. [2006]. Для цього спочатку вимірювали на спектрофотометрі SmartSpec (BioRad, США) концентрацію культури, що виросла.

У роботу брали культуру концентрацією 10^9 КУО/мл. Зазвичай культура виростала до більших концентрацій, тому культуру розводили фосфатним буфером PBS, який отримували з готових компонентів виробника Sigma, (США).

Доведену до концентрації 10^9 КУО/мл робочу добову культуру осаджували центрифугуванням при 3500g протягом 30 хв. Потім цю культуру два рази промивали однократним фосфатним буфером PBS при 3500g протягом 15 хв. Для цього кожного разу у стерильному боксі зливали над осадову рідину, а до осаду додавали нову порцію (5 мл) буферу PBS.

Відмиту культуру добре струшували на «вортексі» для ретельної гомогенізації, а потім піддавали впливу підвищеної температури для теплового

лізису клітин. Це була температура 95°C. Термін впливу температури - 1 година. Для прогрівання використовували твердотільний термостат фірми Eppendorf, Німеччина.

Надалі отримані лізати перевіряли на наявність живих клітин, що пережили нагрівання. Для цього їх висівали на щільне середовище MRS шляхом нанесення 50 мкл та розтиранням шпателем Дригальського (метод посіву «газоном»). Інкубували дві доби при 37°C і перевіряли на наявність росту.

Підраховували кількість колоній морфології, характерної для лактобацил, що вирости. Це були білі непрозорі колонії з рівним краєм, що при рості утворювали характерний приємний аромат кисломолочних продуктів.

Вели наступні розрахунки: якщо при висів 50 мкл суспензії вирости 2 колонії лактобацил, то при посіві 1 мл їх би виростило $2 \times 20 = 40$. Отже, в 1 мл суспензії містилося 40 КУО.

Оскільки не в усіх повторностях спостерігалась загибель усіх клітин лактобацил за нагрівання, проводили модифікацію методики. А саме: кожні 10 хв і 20 хв епендорфи з суспензіями лактобацил виймали з термостату, дотримуючись правил безпеки (дуже акуратно, тому що мікропробірки та сама поверхня термостату були дуже гарячими) і струшували епендорфи на вортексі, таким чином перемішуючи їх зміст. Дослідження проводили у 5 повторностях.

Культура *S. aureus* ATCC 25923 слугувала контрольною для перевірки лізатів лактобацил на наявність антагоністичної активності. На цій культурі, крім активності лізатів, перевіряли також активність живих культур лактобацил.

Для тестування готували «газон» стафілокока, для чого шпателем Дригальського розподіляли по поверхні чашок з м'ясо-пептонним агаром (МПА) по 0,1 мл добової культури *S. aureus* ATCC 25923, вирощеної у м'ясо-пептонному бульйоні (МПБ) при 37°C.

В «газоні» робили лунки за допомогою зворотної сторони стерильного наконечника, і в ці лунки вносили або живі культури лактобацил, або їх лізати.

Потім «газон» вирощували при 37°C у термостаті протягом доби.

За наявності зон просвітління навколо лунок робили висновки про наявність антагоністичної активності. Діаметри лунок затримки росту вимірювали. Дослідження проводили у 5 повторностях.

Одним з видів дослідження було нанесення лізатів лактобацил на шкіру ліктьового згину добровольців. На шкіру 4 добровольців були нанесені лізати з метою прослідкувати, який косметичний ефект буде отриманий.

Оцінювали стан шкіри після нанесення лізатів, а саме - наявність почервоніння, зволоження, ефект пілінгу, живлення. Також перевіряли на наявність алергічної реакції, для чого спостереження за станом шкіри продовжували протягом доби.

Якщо алергії не спостерігалось, такі самі тестування проводили на шкірі обличчя добровольців. Так само оцінювали наявність почервоніння, зволоження, ефект пілінгу, живлення.

Результати та обговорення. Внесення у лунки «газону» золотистого стафілокока *S. aureus* ATCC 25923 живих культур лактобацил трьох штамів - *L. plantarum* ОНУ 12, *L. plantarum* ОНУ 311 та *L. plantarum* ОНУ 355 - показало наявність чітких зон затримки росту. Одночасне тестування лізатів лактобацил показало, що антагоністична їх активність зберігалася.

Найкраще антагоністична активність збереглась у лізату штама *L. plantarum* ОНУ 355 (діаметр затримки росту - 6-7 мм).

Антагоністична активність живих культур лактобацил обумовлюється синтезом органічних кислот (молочної, оцтової, мурашиної та інших), які самі по собі мають здатність робити отвори у клітинних мембранах, таким самим чином руйнуючи їх; низьким значенням рН, яке спостерігається у культурах лактобацил знов ж таки, внаслідок синтезу органічних кислот; впливом перекису водню, якій також продукується клітинами лактобацил; бактеріоцинами - термостабільними або термолабільними речовинами білкової природи, що руйнують мембрани клітин, утворюючи пори у клітинах конкурентної мікробіоти [Gayathri et al., 2012]. Ймовірно, що антагоністична

активність лізатів досліджених нами штамів лактобацил обумовлюється речовинами, які є стійкими до впливу високих температур, а саме - органічними кислотами і термостабільними бактеріоцинами. Але це припущення потребує подальших досліджень.

Провели випробування виготовлених лізатів як косметичної маски на шкірі рук чотирьох добровольців. У всіх чотирьох добровольців не спостерігалось почервоніння, також не спостерігалось можливе відчуття стягнутості чи зайвої сухості через 15 – 60 хвилин після нанесення лізатів лактобацил.

Спостерігався ефект насичення шкіри вологою, шкіра була значно гладкіша, ніж до нанесення лізатів. Це пояснюється тим, що молекула молочної кислоти – гігроскопічна; та через деякий час після збирання на себе вологи у поверхневому шарі шкіри, молекули молочної кислоти відлущуються разом з мертвими клітинами шкіри, чим і можна пояснити гладкість шкіри (ефект пілінгу) [Stiller, 1996; Miyazaki, 2002; Miyazaki, 2003].

Згідно з інформацією, знайденою у літературі, лізати лактобацил здатні сприяти покращенню епідермального бар'єру. Це можна буде прослідкувати через деякий час, більший за час експерименту.

На наступному етапі було досліджено вплив лізатів на шкіру обличчя.

Висновки:

1. Лізати *L. plantarum* без наявності життєздатних клітин можна було отримати шляхом прогрівання бактеріальної культури при 95°C протягом 1 години зі струшуванням кожні 10 хв.

2. Лізати лактобацил зберігали антагоністичну властивість, притаманну живим культурам відповідних штамів, що особливо яскраво проявлялося у випадку штама *L. plantarum* ОНУ 355 (діаметр затримки росту золотистого стафілококу *S. aureus* ATCC 25923 сягав 6-7 мм).

3. За нанесення на шкіру лізати лактобацил проявляли ефект живлення, зволоження, легкого пілінгу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.

1. Bergey D. H. Bergey's Manual of Systematic Bacteriology // 2nd ed. Volume 3: The Firmicutes, / Ed. P. De Vos, G.M. Garrity, D. Jones, N.R. Krieg [et al.]. – New York: Springer, 2009. – P. 465-511.
2. Chiba K. Development of cosmetic ingredients using lactic acid bacteria in Japan / K. Chiba // Cosmetic stage. – 2007. – №1. – P. 105-112.
3. Choi S. S. Effects of *Lactobacillus* strains on cancer cell proliferation and oxidative stress *in vitro* / S.S. Choi // Lett Appl Microbiol. – 2006. – 42(5). P. 452-458.
4. Cinque B. Probiotics in aging skin / B. Cinque, P. Palumbo, C. La Torre, E. Melchiorre. – Berlin: ANU E Press, 2010. – 811–819 p.
5. de Man J. C. A medium for the cultivation of lactobacilli / J. C. de Man, M. Rogosa, M. E. Sharpe // J Appl Bacteriol – 1960 – V. 23(1). – P. 130-135.

ОСНОВИ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ

Пастухова Вікторія Анатоліївна,

д.мед.н., професор

Лук'янцева Галина Володимирівна,

д.біол.н., професор

Краснова Світлана Павлівна,

к.мед.н., доцент

Кучеренко Ольга Валентинівна,

к.мед.н., старший викладач

Сосновський Володимир Володимирович

д.філософії, старший викладач

Національний університет фізичного

виховання і спорту України,

м. Київ, Україна

Вступ. Сучасному спорту притаманні інтенсивні фізичні навантаження під час тренувань та змагань, висока нервово-емоційна напруга боротьби, націленість на рекордні спортивні результати. Процес підготовки до змагань вимагає від спортсмена величезних витрат часу і включає як правило, дво- чи триразові щоденні тренування, залишаючи все менше можливостей для відпочинку та повного відновлення фізичної працездатності. Зростання спортивних досягнень неможливе без великих фізичних та нервово-психічних навантажень, які зазнають спортсмени під час тренувань та спортивних змагань. Спортивні результати знаходяться у прямій залежності від правильно підбраного та збалансованого раціону харчування, який має повністю відповідати енерговитратам спортсменів та містити всі необхідні харчові речовини.

Мета роботи – проаналізувати дані літератури щодо вивчення основ харчування спортсменів.

Матеріали та методи. Аналітичний огляд науково-методичної літератури.

Результати та їх обговорення. У сучасній системі спортивної підготовки харчування розглядається як один із провідних факторів, що зумовлює

можливість досягнення спортсменів високої працездатності та ефективного перебігу відновлювальних процесів при напруженій м'язовій діяльності. В умовах сучасних тренувальних та змагальних навантажень, що пред'являють граничні вимоги до найважливіших функціональних систем організму та призводять до глибокого вичерпання функціональних ресурсів, різко зростає роль раціонального харчування та прийому різних речовин природного та штучного походження, здатних забезпечити високу працездатність спортсменів, ефектне перебіг відновлювальних та адаптаційних процесів та не заборонених до застосування [1]. Одним із перших і потужних засобів відновлення є харчування, саме воно насамперед здатне розширити межі адаптації організму спортсмена до екстремальних та фізичних навантажень. Від того, яку їжу людина вживає, залежить її зростання, розвиток, здоров'я, працездатність, адаптація організму, фізичні та функціональні можливості. Крім того, раціональне харчування є профілактичним засобом проти багатьох захворювань.

Харчування спортсменів, як харчування всіх людей, обґрунтоване теорією збалансованого харчування, проте у зв'язку з підвищеною фізичною активністю, емоційним стресом під час змагання, воно має бути дещо іншим. Для харчування спортсменів характерні деякі особливості, пов'язані з високим ступенем фізичних та нервово-психічних навантажень, що виникають у процесі тренування та змагань, які у свою чергу, викликають підвищену потребу організму в енергії та окремих речовинах [2].

Сучасна наука про харчування, і зокрема харчування у спорті, базується на концепції збалансованості харчування, відповідно до якої забезпечення нормальної життєдіяльності, підвищення фізичної працездатності та прискорення відновлювальних процесів можливе за умови надходження до організму білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин та води у необхідних для організму співвідношеннях між ними. Теорія збалансованого харчування включає загальні принципи харчування, та її своєрідність залежить від виду спорту, характеру фізичної навантаження, життя, професійної

діяльності. В основі цієї теорії лежить уявлення про необхідність як адекватного постачання організму енергією, а й дотримання пропорцій між основними харчовими речовинами та іншими важливими елементами харчування задля забезпечення його нормальної життєдіяльності. З урахуванням специфіки спорту, обсягу та інтенсивності тренувальних та змагальних навантажень, харчовий раціон спортсмена повинен складатися на основі науково обґрунтованих рекомендацій, що передбачають не тільки відшкодування енергії, що витрачається, але й забезпечення організму необхідною кількістю і пластичного матеріалу, і тих компонентів їжі, які запобігають передчасному зношуванню тканин у процесі їх інтенсивного функціонування.

Особливого значення слід надавати збалансованості та різноманітності харчування, що може бути забезпечено реалізацією рекомендацій, що містяться в так званій харчовій піраміді, що лежить в основі здорового харчування. Раціональна дієта спортсменів, що спеціалізуються в будь-якому виді спорту, повинна передбачати принаймні мінімальну кількість продуктів, що належать до кожної групи. Збільшення кількості продуктів у раціоні, що належать до тієї чи іншої групи, має визначатися енергетичними потребами, специфікою виду спорту, спрямованістю та величиною тренувальних та змагальних навантажень.

Раціональне харчування має на увазі рівновагу в організмі за принципом: кількість виробленої енергії має відповідати кількості витраченої енергії. Витрата енергії спортсменів різних видів спорту залежить від їхньої майстерності. При збільшенні його, виконуючи таку ж роботу за потужністю, витрата енергії знижується. Проте фізичні навантаження спортсменів високої майстерності вищі, тому харчування їх має бути добре збалансованим, оскільки за нестачі хоча одного необхідного компонента працездатність знижується. В. М. Платонов [3] вважає, що у витрату енергії впливає емоційний стан. Так, до старту або під час змагань при виконанні тієї ж роботи з потужності, як на тренуванні, витрата енергії підвищується на 20-30%. Одночасно зі зростанням енерговитрат має змінюватися калорійність добового раціону спортсмена.

Орієнтиром для складання такого раціону є науково обґрунтовані дієтичні рекомендації, які в різних країнах мають свої особливості [4]. Природньо, що проблема харчування спортсменів не може бути зведена до простого поповнення витрат енергії, хоча цей показник є важливим фактором раціонального харчування: залежно від специфіки виду спорту, обсягу та характеру навантажень, індивідуальних особливостей спортсмени високого класу повинні споживати в 2-3 рази більше їжі з високою енергетичною цінністю в порівнянні з людьми, які не займаються спортом. Наприклад, якщо нормальна життєдіяльність чоловіків 19-25 років потребує середньому 2700-2900 ккал, а жінок – 2000-2100 ккал, то у спортсменів ці величини можуть досягати 5000-6000 ккал.

Співвідношення вуглеводів, жирів та білків у раціоні спортсмена визначається специфікою виду спорту. Спортсмени, що спеціалізуються у бігу на довгі дистанції, лижних перегонах, велосипедному спорті, триатлоні, тобто у видах спорту, що вимагають прояву витривалості до тривалої роботи, повинні споживати з їжею велику кількість вуглеводів, що дозволить компенсувати енергетичні витрати. Метателі молота, штовхачі ядра, важкоатлети та спортсмени, що спеціалізуються в інших видах спорту та дисциплінах швидко-силового характеру, повинні використовувати в раціоні підвищену кількість білків.

Зважаючи на специфіку виду спорту, рекомендуються і різні вітаміни. Наприклад, спортсмени, що розвивають витривалість, повинні споживати вітаміни, що сприяють засвоєнню вуглеводів та утилізації кисню (В1, В2, С, Е). Спортсмени, що розвивають швидкість і силові якості, повинні отримати вітаміни, що мають анаеробний ефект, який посилює синтез білків (В2, В6, В12, С, Е). Стрілки, біатлоністи, альпіністи повинні отримати більше вітаміну А, що покращує зір. Цей вітамін також необхідний важкоатлетам, волейболістам, дзюдоїстам, гімнастам [5].

Висновки. У літературних джерелах досить часто обговорюється енергетична вартість раціону, значення окремих харчових речовин у

виробництві енергії. Фахівці по харчуванню спортсменів акцентують, що сучасні фізіологічні та біохімічні знання про адаптацію при певному харчуванні та режимі фізичних навантажень дозволять визначити адекватні схеми харчування спортсменів. Однак особливості харчування спортсменів різних видів спорту ще недостатньо освітлені, не вистачає інформації про режим та звички харчування спортсменів різних видів спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Платонов В. Периодизация спортивной тренировки: общая теория и её практическое применение. - Киев: Олимпийская литература, 2013. - 623 с.
2. Holden Shelley L., Forester Brooke E., Smith Amber L., Keshock Christopher M., Williford Henry N. Nutritional knowledge of collegiate athletes // Applied Research in Coaching and Athletics Annual. – 2018. – Vol. 33. – P. 65-77.
3. Платонов В.Н. Допинг и эргогенные средства в спорте. – Киев: Олимпийская литература, 2003. – С. 245-361.
4. De Sousa M., Altimari L., Okano A., Coelho C., Altimari J., Teixeira O., Simões H., Burini R., Cyrino E. Pre-exercise high concentration carbohydrate supplementation impairs the performance on high intensity cycling exercise // Revista Andaluza de Medicina del Deporte. – 2019. – Vol. 3, №4. – P. 133-137.
5. Campbell B., Spano M. NSCA's guide to sport and exercise nutrition // Vitamins and minerals. – 2011. – P. 87-108.

MEDICAL SCIENCES

THE ETIOLOGICAL STRUCTURE OF ACUTE RESPIRATORY VIRAL INFECTIONS IN "PANDEMIC" SEASONS

Khayitov A. Kh.,

Atoeva M. A.,

Bukhara State Medical Institute, Uzbekistan

Ivanushko Ya. G.,

Bukovinian State Medical University, Ukraine

Tkach V. V.

Chernivtsi National University, Ukraine

Relevance. Currently, during the pandemic, there is a decline in seasonal acute respiratory viral infections (ARVI) against the backdrop of an increase in the incidence of COVID-19. In connection with the above, the purpose of the study was to study the structure of acute respiratory viral infections during the coronavirus pandemic.

Purpose of the study. To study the structure of ARVI during the coronavirus pandemic.

Material and research methods. Based on official statistics, a retrospective epidemiological analysis of the incidence of various forms of acute respiratory viral infections was carried out during the last 3 seasons in the Republic of Uzbekistan.

Results. Since the beginning of the 2020/21 ARVI season, viruses from cases of influenza-like illness (ILI) have been detected in 22.5% of cases. At the same time, 77.8% of all positive results for ARVI fall on rhinoviruses, 22.2% - on type 3 parainfluenza. In a laboratory study of ILI cases at the 49th week, positive results for ARVI were already detected in 50% of cases. Of these, rhinoviruses were detected in 66.6% of all positive findings, and type 3 parainfluenza viruses in 33.4%. Consequently, the proportion of ARVI among positive laboratory results from ILI cases has increased significantly. When conducting laboratory studies on ARVI of

clinical material from ILI cases detected on the 44th week of 2022, positive results were found in 45.5% of cases. Of these, respiratory syncytial viruses, rhinoviruses, bocaviruses, seasonal coronaviruses and parainfluenza viruses were detected equally in 20%. On the 42nd week of 2021, laboratory tests for ARVI of clinical material from ILI cases revealed positive results for adenovirus in 33.3% of cases.

When conducting laboratory studies on ARVI of clinical material from ILI cases detected on the 44th week of 2022, positive results were found in 45.5% of cases. Of these, respiratory syncytial viruses, rhinoviruses, bocaviruses, seasonal coronaviruses and parainfluenza viruses were detected equally in 20%. Since the beginning of the season, the share of detection of positive results for ARVI from patients with ILI is 55.2%. Of the positive results, 43.8% are for rhinoviruses, 25.0% for adenoviruses, 9.4% for seasonal coronaviruses, 6.3% for parainfluenza viruses, bocaviruses, respiratory syncytial viruses, 3.2% for metapneumoviruses.

Conclusion. The development of the coronavirus pandemic has led to a noticeable change in the etiological structure of acute respiratory viral infections, and in certain periods of the last 2 seasons, the phenomenon of the so-called “crowding out” of traditional seasonal pathogens by the COVID-19 pathogen has been observed.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ АНАСТОМОЗУВАННЯ У ХІРУРГІЧНОМУ ЛІКУВАННІ ВРОДЖЕНИХ АТРЕЗІЙ КИШКИ

Антонюк Ольга Петрівна,

к.мед.н., доцент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Єршов Віктор Юрійович,

к.мед.н., доцент

Національний університет

фізичного виховання і спорту України

м. Київ, Україна

Вступ. Актуальною проблемою дитячої хірургії є реконструктивні операції на кишечнику з приводу вроджених вад, зокрема кишкових атрезій. Хоча дані операції широко вживані, досі не запропоновано оптимальної методики оцінки придатності кишки до анастомозування. У науковій літературі відсутнє морфологічне та функціональне обґрунтування способу визначення рівня резекції кишки при атрезіях у новонароджених.

Мета роботи. На основі морфофункціонального дослідження обґрунтувати межі резекції кишки з приводу атрезій для ефективності результату подальшого відновлення безперервності кишки.

Матеріали та методи. Фрагменти дванадцятипалої, порожньої, клубової та ободової кишок дослідженні за допомогою анатомічних, гістологічних (опис макропрепарату, макро- та мікроскопічне дослідження кровоносних судин, світлова мікроскопія препаратів, забарвлених гематоксиліном та еозином, пікрофуксином та еозином за методом Ван-Гізона, метиленовим синім за методом Ніссля, толуїдиновим синім для визначення метакромазії, імпрегнованих нітратом сріблом за методами Рассказової-Купріянова та Більшовського-Грос), гістохімічних та морфометричних методів на основі автоматизованих систем обробки зображень.

Результати та обговорення. Досліджені ділянки характеризовані різноманітними патологічними проявами: руйнація ворсинок, десквамація

епітелію, розширення судин слизової оболонки, вторинні запальні явища, субсерозні гематоми, розшарування стінки кишки, набряк та відшарування серозної оболонки, дифузні субсерозні інфільтрати, розширення судин м'язової оболонки, садж-феномен у розширених судинах, адгезія формених елементів до стінок судин. У м'язовій оболонці кишки – гіпохромія ядер та цитоплазми міоцитів, неоднорідність та зернистість цитоплазми, погане сприйняття нею барвника. Нейроморфологічне дослідження виявило наявність полігональних нейроцитів міжм'язового сплетення, що слабо сприймають барвник, із сплюсненими та зміщеними до цитолемі ядрами, а також нейроцити в стані дегенерації. Виражені явища поліморфізму нервових елементів. Відростки нейроцитів грубі, звивисті, у багатьох із них забарвлений лише один товстий відросток. Вздовж тяжів, що з'єднують нервові вузли, визначено поодинокі змінені біполярні нервові клітини або їх групи. Наявні окремі ознаки регенерації нервових волокон у вигляді колб росту на кінцях волокон. Поряд із явищами некрозу та десквамації ворсинок розвинена значна клітинна інфільтрація власної пластинки слизової оболонки, збільшена ємність кровоносних судин, активність лужної фосфатази та АТФ-ази у кровоносному руслі. Ці зміни свідчать про декомпенсацію у преатретичному сегменті, множинні реактивні явища запального характеру. Зменшення РНК в цитоплазмі та деяке збільшення синтезу ДНК в ядрах клітин власної пластинки слизової свідчать про гіперфункцію цих клітин. На основі отриманих даних розроблено метод оцінки функціональної придатності кишки до анастомозування залежно від запропонованих патогенетичних типів атрезії кишки, зокрема: патогенетичний тип із первинною патологією епітелію відповідає мембранозній формі атрезії та частіше уражує дванадцятипалу кишку. Рекомендовано виконувати резекцію в межах повноцінних тканин безпосередньо перед преатретичним сегментом, межі якого можна визначити візуально на основі збільшення діаметра кишки, потовщення стінки, супутніх патологічних процесів (тромбоз судин брижі, запальні явища тощо). За подібними ознаками можна визначити і межі постатретичного сегмента, для якого характерні

зменшення діаметра та стоншення стінки кишки. Доцільна економна резекція дванадцятипалої кишки з огляду на розмір та анатомічне положення органа, тому рекомендовано виконувати резекцію лише преатретичного та постатретичного сегментів із ділянкою атрезії. Патогенетичний тип із первинною патологією судин брижі відповідає атрезії із судинною ланкою у патогенезі. Тому для цих форм рекомендовано: у сегментах порожньої та клубової кишок, де цей патогенетичний тип трапляється найчастіше, визначати межі резекції кишки на рівні найближчих до преатретичного та постатретичного сегментів порожньокишкових або клубовокишкових артерій. Рекомендовано проводити резекцію не лише патологічно змінених пре- та постатретичних сегментів, але й візуально не змінену ділянку кишки вище преатретичного та нижче постатретичного сегментів до рівня найближчих порожньокишкових або клубовокишкових артерій. При патогенетичному типі атрезії кишки з первинною патологією повороту кишкової трубки, що відповідає типу з множинними ділянками атрезії і трапляється, в основному, при синдромі «пагоди», лікарська тактика має бути індивідуальною. Рекомендовано утримуватися від значного об'єму резекції з огляду на ризик виникнення синдрому «короткої кишки». Можливою операцією вибору в перспективі має стати трансплантація кишки.

Висновки. Запропонований алгоритм лікарської тактики при кишкових атрезіях передбачає три основні механізми їх розвитку: з первинною патологією епітелію слизової оболонки кишки, з первинною патологією судинних елементів кишки та з первинною патологією повороту кишкової трубки. Розроблено новий метод оцінки функціональної придатності кишки та визначення рівня її спроможності до анастомозування при хірургічному лікуванні атрезій кишки у новонароджених.

ІНТРАМУРАЛЬНІ НЕРВОВІ ЕЛЕМЕНТИ КИШКИ ПРИ АТРЕЗІЯХ У НОВОНАРОДЖЕНИХ

Антонюк Ольга Петрівна,

к.мед.н., доцент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Єршов Віктор Юрійович,

к.мед.н., доцент

Національний університет

фізичного виховання і спорту України

м. Київ, Україна

Вступ. Атрезії кишечника являють собою поширений вид патології внутрішньоутробного розвитку. Для вибору ефективного методу лікування важливими є питання етіології та патогенезу кишкових атрезій. На сьогодні атрезії вважають поліетіологічною патологією. Важливе практичне значення має тактика реконструктивних операцій з приводу атрезій кишки, що мають бути здійснені лише у межах функціонально повноцінних тканин. Тому важливо визначити межу між функціонально повноцінною та атретично зміненою ділянкою кишки.

Мета роботи. Поглибити уявлення про етіологію та патогенез атрезій кишечника через дослідження патологічних змін нервових елементів кишки при цьому типі патології, сформулювати висновки щодо первинності цих змін.

Матеріали та методи. Преатретичні, атретичні та постатретичні сегменти ділянок кишки були досліджені з використанням світлової мікроскопії препаратів, забарвлених за загальними (гематоксилін та еозин; за Ван-Гізоном) та за спеціальними методиками: імпрегнація нітратом срібла за Більшовським-Грос та за Рассказовою-Купріяновим, забарвлення метиленовим синім за Нісслем.

Результати та обговорення. Дослідження нейроморфології преатретичних сегментів дванадцятипалої кишки виявило відсутність міжм'язових та гліальних нервових структур, відсутність нейробластів та клітин

нейроглії в міжм'язових ділянках, де виявлено лише елементи сполучної тканини. Деякі зміни були виявлені також в нервових волокнах, зокрема, відмічено різку дисхромію (гіпо- або гіперпигментацію). Більшість товстих мієлінових волокон перебувають у стані різкого реактивного подразнення. При дослідженні нейроморфології преатретичних сегментів клубової кишки виявлено полігональні клітини з ділянками гіперпигментації в центрі. Клітини набували значного поліморфізму, за сукупністю морфологічних даних наближаються до дегенеративно змінених нейронів міжм'язового сплетення. На тілах нейроцитів утворюються шипоподібні та пластинчасті вирости, внаслідок чого тіла клітин набувають різноманітних «примхливих» форм. Зміни нервових структур товстої кишки виражені дещо менше, ніж аналогічні зміни тонкої кишки, в багатьох нейроцитах є заповнення перинуклеарного та центрального просторів цитоплазми великими різко базофільними гранулами тигроїду. Гліальні елементи утворені під капсулою ганглія та оточують дегенеративно змінені хромофобні нейроцити. На місці нейроцитів, що вже загинули, гліальні елементи та гістіоцити скупчені у вигляді вузликів. В атретичних ділянках тонкої кишки наявна найбільша кількість патологічно розвинених та деструктивно змінених нервових елементів. Нервові елементи у стані подразнення наявні лише в тих місцях, де є хоча б деякі нейроцити та їх відростки. Ганглії, розташовані в стінці атретичної ділянки, значно зменшені порівняно з нормою, нейроцити цих гангліїв значно різняться за величиною та формою. Відмічено великі нервові клітини, що більші від інших нейроцитів у декілька разів. У ділянках товстої кишки, уражених атрезією, спостерігаються прояви деструкції та дегенерації нервових елементів поряд з явищами слабких реактивних змін. В гангліях інтрамурального нервового сплетення з'являється багато клітин з ознаками зморщування та деструкції. В інтрамуральних нервових елементах спостерігаються різноманітні зміни. Нервові вузли складаються переважно з 5-8 нейроцитів. Зрідка зустрічаються ганглії з великою кількістю нейроцитів у стані різкої дегенерації. Між збільшеними в розмірах нейроцитами виявлено багато гліальних елементів. У ділянках

постатретичних сегментів наявні ознаки хронічного подразнення нейроцитів: типові зміни при реактивному запаленні, зокрема набряк, вакуолізація цитоплазми та різні ступені тигролізу, а також двоядерцевість нейроцитів. В постатретичних сегментах ободової кишки дегенеративні зміни менш виражені. Наявні полігональні нейроцити міжм'язового сплетення, які слабо сприймають барвник, з пінистою, нерівномірно забарвленою цитоплазмою, сплещеними та зміщеними до цитолемі ядрами. У інших ділянках виявлено клітини, що можуть бути ідентифіковані як дегенеративні нейробласти. Таким чином, дослідження цих зразків свідчить про функціональну неспроможність кишки на даному рівні відносно ділянки атрезії.

Висновки. Зміни інтрамурального нервового апарату кишки при атрезіях характеризуються різноманітністю і залежать, по-перше, від сегменту кишки відносно місця атрезії (атретичний, пре- або постатретичний сегмент), по-друге, від рівня локалізації атрезії в кишечнику (тонка чи товста кишка). Поряд з ознаками первинності патології нейрогенезу, що особливо відзначаються в атретичних ділянках, наявні вторинні зміни компенсаторного характеру, добре виражені в преатретичних сегментах, та вторинні зміни дегенеративно-дистрофічного характеру, наявні в постатретичних сегментах внаслідок їх функціональної ненавантаженості. Однак, ознаки первинності патології нейрогенезу потребують верифікації шляхом дослідження нейровазальних взаємовідносин в уражених сегментах кишки, тому об'єктом подальших досліджень має стати судинне русло кишки, ураженої атрезією.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ОСТЕОПЛАСТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У ПАЦІЄНТІВ ПЕРЕД ПРОВЕДЕННЯМ ДЕНТАЛЬНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ

Бамбуляк Андрій Васильович,
к.мед.н, доцент кафедри хірургічної
стоматології та щелепно-лицевої хірургії

Муринюк Василь Васильович,
аспірант кафедри хірургічної
стоматології та щелепно-лицевої хірургії
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Впродовж останніх років у світі стрімко зростає кількість стоматологічних операцій, при яких для швидкого відновлення кісткових дефектів та полегшення симптомів післяопераційного періоду у прооперованих пацієнтів виникає гостра необхідність застосування сучасних остеопластичних матеріалів. Використання тканинних еквівалентів кісткової тканини на основі мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини (ММСК–ЖТ) у пацієнтів після проведеного хірургічного лікування різних стоматологічних захворювань є перспективним напрямком розвитку сучасної біомедицини. Застосування стовбурових клітин та тканинної інженерії забезпечує інноваційний підхід щодо виявлення матеріалу, який може бути використаний не тільки для заміщення втрачених тканин, але й для покращення регенерації кісткової тканини.

Мета дослідження: виявити ефективність застосування остеопластичних матеріалів на основі мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини та гідроксиапатиту, які були використані для заповнення кісткових дефектів під час проведення стоматологічних операцій у пацієнтів перед дентальною імплантацією.

Матеріал та методи дослідження. Обстеження та лікування із застосуванням дентальної імплантації проведено 140 пацієнтам, яким

попередньо для збільшення об'єму кісткової тканини альвеолярних відростків щелеп під час проведення хірургічні втручання було використано різні остеопластичні матеріали. Реабілітація хворих проводилась в період із 2017 по 2021 роки на кафедрі хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії Буковинського державного медичного університету. До груп дослідження не включались пацієнти із важкою загальносоматичною патологією та вираженими дистрофічно-запальними змінами в тканинах пародонта. Усі пацієнти були розподілені на III групи: I (основна) група – 49 осіб (35,0%), у яких для відновлення кісткової тканини альвеолярних відростків застосовувався заміник кісткової тканини на основі гідроксиапатиту (ЗКТГ); II (основна) група – 62 хворих (44,29%), у яких аугментація кісткових дефектів здійснювалась за допомогою композиції: ЗКТГ+ММСК–ЖТ+ збагачена тромбоцитами плазма (ЗТП); III (контрольна) група – 29 пацієнти (20,71%), у яких загоєння рани відбувалося під кров'яним згустком, спонтанно.

Отримані результати. У пацієнтів груп дослідження динаміку резорбції кісткової тканини навколо імплантатів досліджували у залежності від типу кісткової тканини, згідно класифікації Misch С.Е. Аналіз середніх значень резорбції кісткової тканини показав, що через 3 місяці спостережень резорбція КТ навколо імплантатів у пацієнтів груп дослідження була однаковою та знаходилась у межах $0,410 \pm 0,06$ мм – $0,494 \pm 0,08$ мм, $p_1, p_2 > 0,05$. Через 6 місяців досліджень рівень резорбції КТ навколо імплантатів був максимальним у осіб III контрольної групи – $0,758 \pm 0,10$ мм, $p < 0,05$, та перевищував дані у осіб I основної групи – у 1,3 раза, $p, p_1 > 0,05$, та II основної групи – у 1,4 раза, $p, p_2 > 0,05, p_1 < 0,05$.

Через 12 місяців спостережень максимальний рівень резорбції КТ визначався у осіб III контрольної групи – $1,011 \pm 0,11$ мм, $p < 0,01$. Слід зазначити, що рівень резорбції КТ був нижчим у досліджуваних I основної групи – у 1,3 раза, $p < 0,05, p_1 > 0,05$ та II основної групи – у 1,8 раза, $p < 0,05, p_1, p_2 < 0,01$, стосовно даних у осіб III контрольної групи. У результаті проведення рентгенологічних досліджень встановлено, що через 3 місяці після проведення

дентальної імплантації у пацієнтів груп дослідження рівень резорбції КТ був однаковим, і коливався, у середньому, від $0,347 \pm 0,07$ мм при типі КТ Д1 до $0,526 \pm 0,06$ при типі КТ Д3. Через 6 місяців спостережень у осіб I основної групи, у яких об'єм кісткової тканини щелеп збільшували препаратом ЗКТГ, резорбція КТ зростала при усіх типах кісткової тканини, однак отримані дані вірогідно не відрізнялись від значень через 3 місяці спостережень, $p > 0,05$, $p_2 > 0,05$. У осіб III контрольної групи через 6 місяців спостерігали подальше зростання резорбції КТ, значення якої коливались від $0,659 \pm 0,09$ мм при типі КТ Д1 до $0,830 \pm 0,11$ мм при типі КТ Д3 та вірогідно зменшувались стосовно даних попереднього терміну дослідження, $p < 0,05$. У пацієнтів II основної групи, при відновленні об'єму КТ за допомогою запропонованої нами композиції (ЗКТГ+ММСК–ЖТ+ЗТП), через 6 місяців значення резорбції КТ навколо імплантатів не відрізнялись статистичною значущістю від даних попереднього терміну дослідження, $p > 0,05$, та у осіб I основної групи, $p_2 > 0,05$, але були вірогідно нижче відповідних значень у осіб контрольної групи: при типі Д1 – на 33,23 %, при типі Д2 – на 29,17 %, та типі Д3 – на 30,25 %, $p_1 < 0,05$.

Через 12 місяців досліджень у пацієнтів груп дослідження визначали збільшення резорбції КТ при типі КТ Д1 – у 2,0 рази у I основній, $p < 0,05$, у 1,7 рази – у II основній, p , $p_2 < 0,05$, $p_1 < 0,01$, у 2,2 рази – у III контрольній групі, $p < 0,01$; при типі КТ Д2 – у 1,6 рази у I основній групі, $p < 0,05$, у 1,3 рази – у II основній групі, $p < 0,05$, p_1 , $p_2 < 0,01$, у 1,9 рази – у III контрольній групі, $p < 0,01$; при типі КТ Д3 – у 1,6 рази у I основній групі, p , $p_1 < 0,05$; у 1,3 рази у II основній групі, $p < 0,05$, p_1 , $p_2 < 0,01$, та у 2,1 рази у III контрольній групі, $p < 0,01$.

Аналіз середніх даних коефіцієнту стабільності (КС) імплантатів у пацієнтів груп дослідження показав, що через 1 місяць досліджень значення досліджуваного параметру вірогідно зменшувались стосовно даних при встановленні імплантатів: на 3,4% – у I основній та на 4,4% у III контрольній групах, $p < 0,05$, $p_1 > 0,05$. У осіб II основної групи КС імплантатів був вірогідно вищим, ніж у хворих I та III груп дослідження, $p_1 < 0,01$, $p_2 < 0,05$, та не відрізнявся статистичною значущістю від вихідних даних, $p > 0,05$. Через 3

місяці спостережень простежували збереження тенденції зменшення значень КС імплантатів у осіб I основної, $p, p_1 < 0,05$ та III контрольної груп, $p < 0,01$, на тлі сталої стабільності імплантатів у пацієнтів II основної групи стосовно референтних значень, $p > 0,05$, та вірогідно більшої стабільності стосовно даних у I основній та III контрольних групах, $p, p_2 < 0,01$. Через 6 місяців досліджень у осіб I та II основних груп значення КС імплантатів дорівнювало вихідним даним, $p > 0,05$, але у пролікованих II основної групи значення цього параметру було вищим на 7,97%, ніж у осіб I основної групи, та на 11,55% стосовно даних у пацієнтів III контрольної групи, $p_1, p_2 < 0,01$. Через 1 рік спостережень, у осіб II основної групи значення КС імплантатів перевищували дані при встановленні імплантатів на 6,24%, $p < 0,01$, та були на 12,43% та на 19,33% вищими, ніж у пацієнтів I основної та III контрольних груп, $p_1, p_2 < 0,01$.

Результати визначення стабільності імплантатів за допомогою резонансно-частотного аналізатора показали, що у пацієнтів груп дослідження, при типі кістки Д1 і Д2, дані КС при встановленні імплантатів, не відрізнялись статистичною значущістю між собою, $p_1, p_2 > 0,05$, і коливались, у середньому, від $66,01 \pm 0,75$ при типі КТ Д1 до $64,81 \pm 0,68$ при типі КТ Д2. При типі КТ Д3, у осіб II основної групи, у яких дефект КТ виповнювався за допомогою запропонованої нами комбінації (ЗКТГ+ММСК-ЖТ+ЗТП) значення КС імплантатів було вірогідно вищим, ніж у осіб контрольної (III) групи, при спонтанному відновленні КТ, $p_1 < 0,01$, та у пацієнтів I основної групи, у яких для відновлення об'ємів КТ застосовувався ЗКТГ. Через 3 місяці після проведення дентальної імплантації, у досліджуваних I основної та III контрольних груп спостерігали вірогідне зменшення значень КС імплантатів, при усіх типах КТ, стосовно даних при встановленні імплантатів, $p < 0,05$. Звертало увагу, що у осіб II основної групи значення досліджуваних параметрів дорівнювали даним при встановленні імплантатів, $p > 0,05$, та були вірогідно вищими, ніж у осіб I основної, $p_2 < 0,05$, та III контрольної груп, $p_1 < 0,05$. Через 6 місяців після проведення дентальної імплантації, найбільше зменшення значень КС імплантатів визначали у III контрольній групі стосовно даних при

встановленні імплантатів при усіх типах КТ, $p < 0,01$. У той же час, у пацієнтів I та II основних груп значення КС імплантатів, при типі КТ Д1-Д2, дорівнювали референтним значенням, $p > 0,05$, але були вірогідно нижчими при типі КТ Д3 стосовно даних при встановленні імплантатів, $p < 0,01$, $p < 0,05$, $p_1, p_2 < 0,01$. Через 12 місяців спостережень, у осіб III контрольної групи значення КС імплантатів суттєво погіршувались стосовно вихідних даних і коливались від $61,45 \pm 0,60$ од при типі КТ Д1 до $53,70 \pm 0,52$ од при типі КТ Д3. У пацієнтів I основної групи, при типі КТ Д1 і Д2 коефіцієнт стабільності імплантатів дорівнював вихідним даним, $p > 0,05$ і був вірогідно вищим стосовно відповідних даних у осіб контрольної групи, $p_1 < 0,01$. Водночас, у пацієнтів II основної групи значення КС імплантатів були найвищими при всіх типах КТ, $p_1, p_2 < 0,01$, і відрізнялись статистичною значущістю від вихідних даних, $p < 0,01$.

Висновки. Встановлено, що у пацієнтів, у яких для заповнення кісткових дефектів застосовувалась комбінація на основі мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини, гідроксиапатиту та збагаченої тромбоцитами плазми крові, після встановлення дентальних імплантатів, повністю відновлювались периімплантатні тканини. Також, адекватність застосування даної остеопластичної композиції підтверджено за допомогою даних рентгенологічного обстеження: через 12 місяців досліджень у пацієнтів II основної групи значення резорбції кісткової тканини у ділянках імплантації були у 1,4 раза та у 1,8 раза нижчими, ніж у осіб I основної, $p_1 < 0,01$, та III контрольної групи, $p_2 < 0,01$ відповідно.

Ефективність використання остеопластичних матеріалів на основі мультипотентних мезенхімальних стромальних клітин жирової тканини підтверджена значеннями коефіцієнту стабільності імплантатів, які через 12 місяців досліджень були вірогідно вищими референтних, $p < 0,01$, та на 12,43% та на 19,33% більшими, ніж у пацієнтів I основної та III контрольних груп.

МЕДИКО-ТЕХНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК НОВИЙ ПІДРОЗДІЛ СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ

Бондарь Світлана Олександрівна

директор

доктор філософії у галузі охорони здоров'я

Ріжняк Оксана Леонідівна

канд.філол.н., доцент, викладач

Семеняченко Ольга Анатоліївна

заступник директора з навчальної роботи
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Січкарь Ольга Юріївна

завідувач навчально-методичного кабінету

Кіровоградського медичного

фахового коледжу ім. Є. Й. Мухіна

Вступ. Традиційно вважається, що сучасна медична термінологія, яка базується ще на античних греко-латинських принципах будування, є однією з найбільш сталих підсистем сучасної української мови. Але останнім часом в ній відбуваються активні зміни, які не обмежуються простим збільшенням кількості одиниць.

З'являються нові лексико-тематичні групи, міняються словотворчі моделі, змінюється сам статус латинської мови в процесі всього медичного термінотворення та ін.

Мета роботи – всебічний аналіз нового підрозділу сучасної медичної номенклатури – медико-технічної термінології.

Матеріали та методи. Матеріалом для лінгвістичного дослідження послужили назви нових медичних інструментів, приладів та технологій, що були виявлені методом суцільної вибірки з сайтів медичних новин.

До збору і дослідження матеріалу долучились студенти Кіровоградського медичного фахового коледжу ім. Є. Й. Мухіна на рівні створення дослідницько пошукових проєктів при вивченні вибіркового курсу «Конструювання та декодування медичної термінології». [3]

Результати і обговорення. Перше знайомство студентів з основами медичної термінології, її класифікацією, правилами побудови, основними словотворчими елементами тощо починається з курсу «Основи латинської мови з медичною термінологією», де відповідно до програми вивчаються три основні розділи медичної номенклатури – анатомічна, клінічна і фармацевтична. Нагадаємо, що анатомічна номенклатура у своїй основі базується на латинській мові, в той час, як клінічна і (частково) фармацевтична більшою мірою мотивовані терміноелементами грецького походження. Зазвичай назви хірургічних інструментів подаються в розділі хірургічної термінології. Але останнім часом у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу світ збагатився великою кількістю нових апаратів, приладів, інструментів тощо, кожен з яких отримав власну назву, утворену за наявними правилами. Деякі з таких приладів виявились настільки вдалим й незамінним, що практично відразу стали загально вживаними, а їх назви, відповідно, з розряду вузької медичної термінології відразу перейшли до загально вживаної лексики активного словникового запасу. Згадаємо, наприклад, неологізми часів коронавірусного локдауну: *пірометр* (безконтактний термометр) або *пульсоксиметр* (прилад для одночасного вимірювання пульсу та рівню сатурації – насичення крові киснем). Як бачимо, обидва приклади утворені традиційним поєднанням терміноелементів грецького походження. Порівняйте з, наприклад, *термометр*, *глюкометр* і подібні.

Проблема правильного утворення назв для нових медичних приладів сприяла тому, що на міжуніверситетському медико-інженерному факультеті Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Скорини» для студентів спеціальності «Комп'ютерні науки» та «Приладобудування» введено курс «Медична термінологія та основи латинської мови». В анотації основного підручника курсу підкреслюється, що «велика увага приділяється вивченню способів творення термінів та назв медичних приладів». Окремий розділ підручника присвячується саме медико-технічній термінології, де вона характеризується як «одна з основних

підсистем медичної термінології» [4; 85-89], хоча в розділі «Вступ до медичної термінології» оговорюється, що «всі терміни в сучасній медичній науці поділяються на 3 групи: 1) анатомічні (назви органів і частин людського тіла); 2) клінічні (назви хвороб і захворювань); 3) фармацевтичні (назви ліків і лікарських засобів). [4; 61] Автор дає коротку характеристику цієї номенклатури, класифікацію, наводить приклади. Крім того, більшість термінів-прикладів у підручнику (у тому числі в його практичній частині) також складують назви медичних приладів, апаратів, інструментів. Студенти відпрацьовують вправи по конструюванню і декодуванню таких термінів для формування сталих навичок використання основних терміноелементів латиногрецького походження. А в навчальному посібнику для самостійної роботи студентів з медичної термінології укладача Беспалової О. Я. цього ж навчального закладу говориться наступне: «Серед медичних термінів виділяють їх **три** основні групи: *Анатомічна та гістологічна номенклатури... Клінічна термінологія... Фармацевтична термінологія... Медико-технічна. Назви приладів, систем...*» [2; 33, 34]

Більш категорично про наявність нової лексико-тематичної групи заявляє група учасників наукового товариства ім. Шевченка Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського у виданні «Клінічна латина з англійськими та українськими відповідниками» під керівництвом Закалюжного М. М.: «Латинська медична номенклатура охоплює чотири основні підсистеми медичної термінології: анатоно-гістологічну, клінічну, фармацевтичну і медико-технічну.» [1; 31]. Але, хоча видання заявлене як довідник з клінічної латини, а у вступі клінічна і медико-технічна термінології розгалужені на окремі підрозділи, в самому довіднику серед клінічних термінів наводиться багато назв різноманітних приладів, таких як *оксиметр, стетоскоп, термостат* та багато інших.

Висновки. Розглянуті розбіжності говорять про початок формування нової медичної номенклатури, яка поки що не отримала офіційного статусу та не має чіткої класифікації своїх одиниць.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Закалюжний М. М. Клінічна латина з англійськими та українськими відповідниками / Мирослав Закалюжний, Михайло Андрейчин, Роман Коморовський. – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – 832 с.
2. Медична термінологія. Навчальний посібник для самостійної роботи студентів з кредитного модуля дисципліни «Анатомія та фізіологія людини» 1. Основи біомедичних знань. Медична термінологія» для здобувачів ступеня бакалавра спеціальності 163 «Біомедична інженерія» [Електронний ресурс]: навчальний посібник для студ. спеціальності 163 «Біомедична інженерія» / КПІ ім. Ігоря Сікорського: уклад. О. Я. Беспалова. - Електронні текстові дані (1 файл: 368 Кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 61 с.
3. Резніченко Б., Ріжняк О. Л. Неологізми нанотехнології в медицині // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp.239-242. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-22-24-05-2023-kiyiv-ukrayina-arhiv/>.
4. Ханнанова, Л. В. Медична термінологія та основи латинської мови [Електронний ресурс] : навчальний посібник для студентів міжуніверситетського медико-інженерного факультету / НТУУ «КПІ» ; Л. В. Ханнанова. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,24 Мбайт). – Київ : НТУУ «КПІ», 2010. - 125 с.

ДЕЯКІ АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДСЬКОЇ МІМІКИ

Дзевульська І. В.

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри описової та клінічної анатомії

Маліков О. В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
м. Київ

Мімічний вигляд обличчя обумовлений багатьма факторами: конституційними особливостями будови мозкового черепа; психічним статусом людини, який може змінюватися під впливом навколишнього середовища, трудової діяльності, виховання та тренування; етнографічними нормами та расовою приналежністю.

Усі види міміки виникли як результат м'язової діяльності, що забезпечує функціональну активність тварин. І лише згодом з первинно нейтральних реакцій розвинулися дивергентно специфічні картини міміки. Початкова міміка у тварин була пов'язана з актами пізнавального, статевого та оборонного значення. Міміка ж людини розвивалася як засіб передачі інформації, а також як форма сигналізації серед первісних людей.

Надзвичайне вдосконалення людської міміки було наслідком експресій. Причому кульмінаційним моментом в інтенсифікації експресій особи став розвиток мови (друга сигнальна система). Адже жива мова міміки, втілена у рухах м'язів обличчя, є продуктом нервової діяльності.

Мімічні особливості характеризують як вік, так і стать людини. Перші психомоторні реакції у дітей раннього віку – крик, плач та смоктальний рефлекс – є вродженими. Експресія обличчя в дитини встановлюється повільно та поступово з ускладненням асоціативних центрів у корі півкуль великого мозку. Найбільшої виразності міміка набуває у 15-річному віці.

Свою специфіку має виразність емоцій у людей похилого віку. Якщо у зрілому віці спостерігається певна рівновага у прояві мимічних реакцій, то у людей похилого віку і насамперед у старих людей внаслідок зниження фізіологічних потенцій мимічних м'язів емоційні експресії різко знижуються. Причому встановлено, що люди похилого віку висловлюють свої емоції стримано, а старечого – навпаки, як діти, бажають висловити почуття, проте можливості мимічних реакцій у них знижено.

Свої мимічні особливості має жіноче обличчя. До таких особливостей відносяться більш виражений ступінь борозен на обличчі та складок шкіри.

Будова м'язих тканин обличчя, його форма та інші характеристики цієї ділянки відносили до так званих расодіагностичних ознак, що використовуються антропологами в етнічній діагностиці. Однак доводиться асоціативність низки ознак обличчя з особливостями реактивності організму, що дозволяє вважати їх конституційно значущими.

Щодо виразності особи людини (проявів мимики), слід розмежовувати стихійну (що виникає підсвідомо у дітей та хворих) та штучну (свідомо регульовану) мимику. «Вершиною» мимічних проявів, їх головною ланкою служить стан очей, їх блиск або тьмяність; положення бровей; лінія погляду; складчастість шкіри у будь-якій ділянці, навколо очей; стан м'язих тканин навколо очної ямки і т. ін. Миміка за участю очей і ділянки навколо очної ямки більш природна і біологічно обумовлена, ніж мимічні реакції за рахунок нижньої частини обличчя, зокрема, губ, де відіграють роль, соціально детерміновані характеристики.

Об'єктивним показником душевної гармонії людини є мимічний механізм сміху. Філогенетичним попередником цієї реакції були, ймовірно, прояви агресивності з вишкіренням зубів. У життєзабезпеченні наших предків ці дії відігравали домінуючу роль. Адже їхні сліди збереглися у природі нас самих. Чимало людей доволі негативно сприймають «шкрябуючі» звуки (під час протирання скла), що викликають у них відчуття «вегетативного дискомфорту». При цьому скорочуються гладкі м'язи, що піднімають волосся,

утворюючи феномен «гусячої шкіри»; виникає відчуття мерзлякуватості. Отже, звуковий сигнал нагадує скрип зубів ворога та вмикає ланцюг інстинктивних реакцій стресової природи із збудженням симпатичної ланки вегетативної нервової системи. Як же історично реакція агресивності могла перетворитися на реакцію доброзичливості у вигляді посмішки або сміху? Особливістю таких мімічних проявів служить їхнє провокування на обличчі опонента: агресія народжує агресію, а сміх – відповідно посмішку. У тому, що це справді так і відбувається, легко переконатися на прикладі іншої мімічної реакції позіхання. Її слід розглядати як інстинктивний акт, що сприяє поглибленому вдишу і рятує організм від надлишку в крові вуглекислоти та нестачі кисню. Ця реакція цілком заразлива. Мабуть, у процесі еволюції наслідувальні інстинктивні здібності грали захисну роль і тому закріплювалися у природньому відборі. Однак те саме характерно і для виразів посмішки та сміху як показників миролюбних, доброзичливих намірів людини. Збереження анатомічного субстрату мімічної реакції при зміні її психологічного настрою, фактично на протилежний, пов'язано з соціологізацією гомінід при антропогенезі, зі зміною індивідуальної форми відбору на групову, з сапієнтацією гомінід. Вирази обличчя, міміка відображають особливості душевної рівноваги людини. Проміжною ланкою цих зв'язків є емоції.

При вивченні подібних питань є можливість глибше проаналізувати сучасні синтетичні підходи у людинознавстві, сприйняти особливості міміки людини з позиції антропології, психології та клінічної медицини.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРОСТАГЛАНДИНУ $F_{2\alpha}$ НА СТАН ШКІРНИХ РАН В ЕКСПЕРИМЕНТІ

Єршов Віктор Юрійович

к.мед.н., доцент

Національний університет
фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ.

Важливим питанням дослідження впливу простагландинів є їхня роль у регулюванні процесів трофіки. Підвищення вмісту простагландину $F_{2\alpha}$ виявлено у шкірі при утворенні постденерваційної трофічної виразки в експерименті.

Мета роботи.

Плановано з'ясувати роль простагландину $F_{2\alpha}$ у патогенезі утворення нейрогенної трофічної виразки.

Матеріали та методи.

Дослідження виконували на 20 статевозрілих щурах-самцях лінії Вістар масою від 173 до 219 г. У міжлопатковій ділянці наносили шкірну рану квадратної форми розміром 2x2 см. Тварини були розподілені на 4 дослідні групи. На 3й – 6й дні раньового процесу рани щодня змащували маззю на основі ланоліну, що містила простагландин $F_{2\alpha}$ у концентраціях 0,1 г/л у першій групі, 0,01 г/л у другій групі, 0,001 г/л у третій групі, а також маззю без простагландину у четвертій групі. Матеріал брали на сьому добу та вивчали за допомогою загальних гістологічних методів (забарвлення гематоксиліном та еозином, також за Ван-Гізеном).

Результати та обговорення.

У порівнянні з групою контролю (група 4), у дослідних групах виявляли явища затримки розвитку грануляційної тканини, її лейкоцитарної інфільтрації, пригнічення колагеногенезу, гальмування епітелізації. Найбільші зміни виявляли у першій групі, найменш виражені – у третій групі.

Висновки. Місцеве введення простагландину $F_{2\alpha}$ у шкірну рану уповільнює процеси регенерації шкіри. Можна припустити, що ця речовина є патогенетичним фактором у механізмі утворення нейрогенної трофічної виразки.

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ СКРОНЕВО-НИЖНЬОЩЕЛЕПНОГО СУГЛОБА, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КЛІНІЧНУ КАРТИНУ ЗАХВОРЮВАНЬ

Завиленкова Вероніка Андріївна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Каспарова Жанна Каренівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Белоконов Олексій Олександрович

Здобувач освіти 2 курсу стоматологічного факультету

Попович Ірина Вікторівна

Здобувачка освіти 2 курсу III медичного факультету

Григорян Наріне Аршалуйсівна

Здобувачка освіти 3 курсу III медичного факультету

Бородіна Дар'я Сергіївна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Кропівний Михайло Володимирович

Здобувач освіти 2 курсу III медичного факультету

Чернявський Андрій Володимирович

Здобувач освіти 2 курсу III медичного факультету

Колінько Єлизавета Сергіївна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Власенко Аніта Степанівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. За даними літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів при морфологічному вивченні тканинних блоків СНЩС у 70-80% випадків виявляють зміни в суглобових елементах. Високий відсоток змін свідчить про ранні органічні ураження в суглобах, які клінічно та рентгенологічно під час загального обстеження не виявляються. При цілеспрямованому клінічному дослідженні СНЩС зміни зустрічаються у 20-30% випадків. Тому раннє виявлення патологій СНЩС, функціональними особливостями суглоба в нормі та в патології є актуальними і практично значущими. Захворювання СНЩС посідають особливе місце в практиці лікаря

стоматолога через поширеної патології, надзвичайно різноманітної та складної клінічної картини. СНЩС має особливості своєї будови, які позначаються на функції цього суглоба.

Мета роботи./Aim. Виявити варіанти будови СНЩС, що впливають на клінічну картину захворювань.

Матеріали та методи./Materials and methods. За темою дослідження проведено аналіз зарубіжних літературних джерел за останні кілька років, що вводяться в бази Scopus, Web of Science, PubMed.

Результати та обговорення./Results and discussion. СНЩС належить до виросткових суглобів, до його складу входить суглобова ямка скроневої кістки, суглобовий горбок, головка виростка нижньої щелепи, меніск із біламінарною зоною і капсулою суглоба. До складу суглобової ямки входить зчленована поверхня скроневої кістки, яка вкрита щільною фіброзною пластинкою, потім йде шар окістя і зовнішня компактна пластина, спонгіозна кісткова речовина і внутрішня компактна пластина. Кісткова речовина побудована за пластинчастим типом. Суглобовий горбок має добре розвинені зовнішній і внутрішній шари компактної речовини і складається здебільшого зі снонгіози.

Приблизно до 9-10 років задній суглобовий горбок стає повністю рудиментом. За пологого суглобового горбка виникають вивихи та підвивихи нижньої щелепи. У разі патологічних видів прикусів, або у разі зміни висоти нижньої третини обличчя (у разі втрати зубів) головка нижньої щелепи може набувати вигляду усіченого конуса, або дзьобоподібну форму. Суглобовий меніск є фіброзним утворенням, що має дві зони - передню і задню, представлені у вигляді двох потовщень. Між передньою і задньою зонами розташовується вузький перешийок, іменованій істмусом. Ці зони складаються з колагенових тяжів, що переплітаються. Біламінарна зона - це задня частина диска, що має пухку будову. Колагенові волокна віялоподібно розходяться вниз до виростка і його шийки і вгору до скроневої кістки.

Між грубоволокнистими елементами розташовуються артерії середнього та дрібного калібру. Така анатомічна будова зумовлює більшу мобільність

елементів суглоба та суглобового диска. Водночас велика мобільність сприяє вивихам і підвивихам СНЩС. Капсула суглоба представлена еластичною сполучнотканинною оболонкою. Їй визначено регулювальну роль у русі виростка в суглобовій ямці. Під час звичних вивихів нижньої щелепи капсула суглоба може розтягуватися, це зумовлено особливостями її будови. Порожнина суглоба заповнена тяжами латерального крилоподібного м'яза, які формують циліндричне потовщення в передній зоні меніска, проникаючи у неї.

Суглобові зв'язки СНЩС потрібні для того, щоб регулювати рухи в суглобі, їх усього шість. Під час різких сагітальних зміщень нижньої щелепи зв'язки намагаються утримати виросток всередині суглобової ямки.

Висновки./Conclusions. Таким чином, варіанти будови СНЩС у нормі мають свої особливості, які позначаються на функціонуванні всієї зубощелепної системи. Ранні виявлення патології СНЩС, встановлення кореляційних зв'язків елементів суглоба в нормі та при патології сприятимуть підвищенню ефективності проведеного лікування з приводу захворювання СНЩС.

ПАТОГЕНЕТИЧНО ОБҐРУНТОВАНА КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ РОЗЛАДІВ У ЩУРІВ ЗА УМОВ ХРОНІЧНОЇ ІШЕМІЇ МОЗКУ

Кірчев Владислав

асистент

Одеський національний медичний університет

Одеса, Україна

Вступ. Цереброваскулярна патологія в даний час переросла з медичної проблеми в соціальну, оскільки в більшості країн Європи та світу вона є однією з основних причин летальності, інвалідизації, непрацездатності та зниження якості життя пацієнтів. Сьогодні пацієнти з хронічною ішемією мозку (ХІМ) є переважним контингентом хворих з цереброваскулярною патологією.

При цьому залишаються актуальними питання ефективності вторинної нейропротекції, оскільки збереження життя пацієнтам із ХІМ залишає питання стосовно відновлення повноцінної моторної активності, збереження емоційного фону, модуляції стереотипної, координаційної, пошукової, дослідницької та інших форм поведінки. Окремі дослідження, спрямовані на з'ясування ефективності комплексної схеми патогенетично обґрунтованої фармакокорекції за умов експериментальної ХІМ, ми провели, але вони потребують ретельного уточнення поведінкових ефектів тварин тощо.

Мета роботи - дослідження ефективності фармакологічної корекції емоційних розладів у щурів за умов експериментального відтворення хронічної ішемії мозку застосуванням семаксу та гопантенової кислоти.

Матеріали та методи. Досліди були проведені за умов хронічного експерименту на щурах лінії Вістар, які утримувалися за умов віварію. Утримання, обробка та маніпуляції з тваринами проводились відповідно із «Загальними етичними принципами експериментів на тваринах», ухваленими П'ятим національним конгресом з біоетики (Київ, 2013).

Модель ХІМ відтворювали шляхом розсічення шкіри, виділення і білатерально перев'язування лігатурами сонних артерій. Розрізняли наступні

групи тварин: 1 група - контроль (інтактні щури, в яких лише розсікали шкіру, а перев'язку сонних артерій не проводили). 2 група - дослід (щури з перев'язкою сонних артерій та з відтворенням ХІМ). Щурам 3-ї групи з ХІМ вводили семакс (СЕМ; 0.1%, інтраназально, 10μл). Щурам 4-ї групи з ХІМ вводили гопантенову кислоту (ГК; ООО «РИК-фарм», 100 мг/кг, в/очер). Щурам 5-ї групи (n=12) з ХІМ сумісно вводили СЕМ та ГК.

За щурами після перев'язування сонних артерій спостерігали протягом 7 діб. Емоційну поведінку щурів досліджували в тесті агресивно-оборонної поведінки за характером поведінкової відповіді тварин на спробу взяття в руку і виражали в балах за 6-бальною шкалою, а також в тесті радіального піднятого лабіринту, який розташовували на висоті 1 м від поверхні підлоги.

Результати та обговорення. Інтактні щури протягом всього терміну дослідження уникали від намагань дослідників взяти їх в руки, інтенсивно вокалізували та і намагалися вкусити руку дослідника, яка наближалась до них (Рис. 1). Щури із ХІМ без фармакологічної корекції та з ХІМ, яким вводили фармакологічні препарати, на 1-й добі дослідження були знерухомлені, і тому середні показники їх емоційної поведінки були мінімальними та такими, що суттєво менше відповідних контрольних показників (в усіх випадках $p < 0.001$).

Досліджуваний показник у щурів із ХІМ, яким інтраназально вводили СЕМ, на 3-й добі дослідження дорівнював 1.1 ± 0.2 бали і був в 4.4 рази менше, ніж у контрольних спостереженнях ($p < 0.001$), але в 2.2 перевищував відповідний показник у щурів із ХІМ без корекції ($p < 0.05$). На 3-й добі дослідження при наближенні долоні дослідника до щурів із ХІМ, яким вводили СЕМ та ГК, щури намагалися втекти – середній показник емоційної поведінки, будучи менше контрольного ($p < 0.001$), виявився в 3.6 разів більше при порівнянні з таким показником у щурів із ХІМ без корекції ($p < 0.05$). При цьому досліджуваний показник суттєво перевищував такі дані у групах щурів із ХІМ, яким здійснювали роздільні введення СЕМ та ГК (в усіх випадках $p < 0.05$).

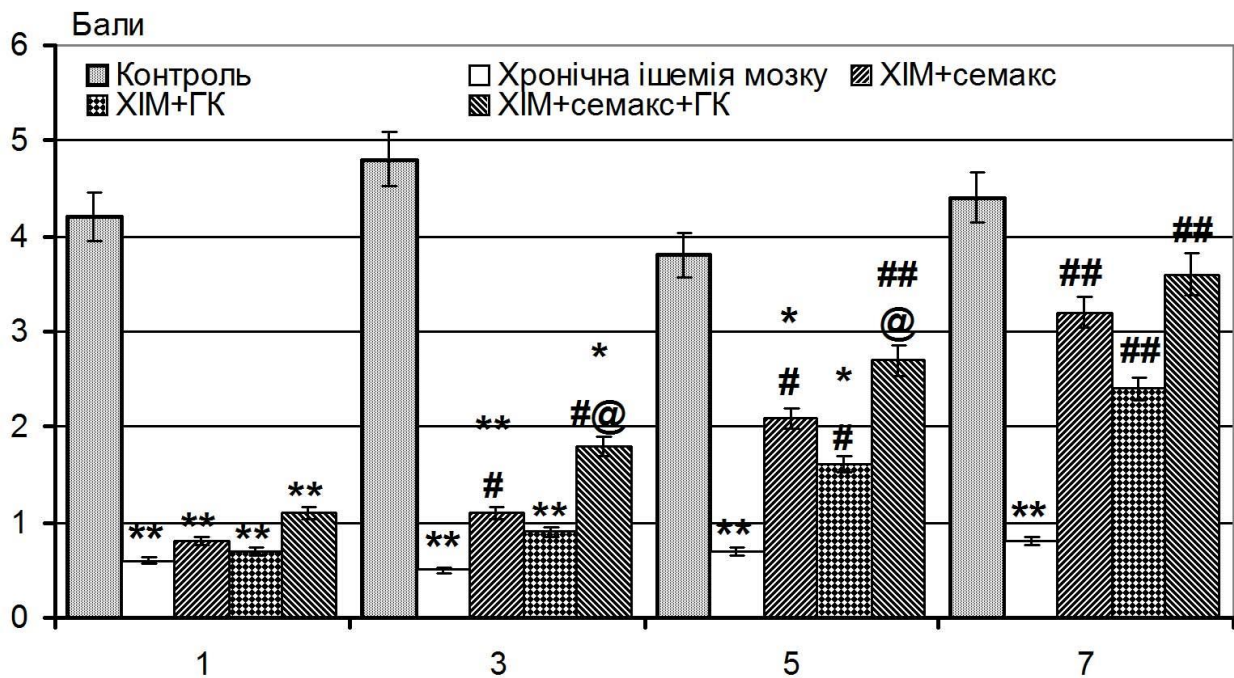

Рис. 1. Вплив роздільного та сумісного введення семаксу та гопантенової кислоти на вираженість емоційної поведінки у щурів із ХІМ

Примітки: * – $p < 0.05$ і ** – $p < 0.01$ – вірогідні розбіжності досліджуваних показників порівняно з такими показниками у інтактних ущурів;

– $p < 0.05$ і ## - $p < 0.01$ – вірогідні розбіжності досліджуваних показників порівняно з такими показниками у щурів з ХІМ без фармакологічної корекції;

@ - $p < 0.05$ – вірогідні розбіжності досліджуваних показників порівняно з такими даними у щурів з ХІМ, яким вводили СЕМ та/або ГК (АНОВА + Ньюман-Куллз критерій)

На 5-й добі досліду й до кінця спостереження отримані були фактичні дані, співставні з тими, що ми реєстрували на 3-й добі досліду.

При дослідженні емоційної поведінки в тесті радіального піднятого лабіринту через 1 добу після відтворення ХІМ суттєвої різниці набули всі досліджувані показники перебування щурів у радіальних променях – показники входів до променів та термін перебування у променях були, відповідно, у 12 та у 23 рази менше ($p < 0.001$) порівняно з аналогічними показниками у щурів контрольної групи. Щури були знерухомлені, знаходилися в центрі радіального лабіринту та не заходили в закриті ділянки променів. За умов корекції ХІМ

роздільним та сумісним введенням СЕМ та ГК отримані дані були співставні з такими, які були відзначені у щурів із ХІМ без фармакокорекції.

На 3-й добі досліду показники входів до променів та термін перебування у променях у щурів із ХІМ, яким сумісно вводили СЕМ та ГК, у 2.75 рази та у 2.8 рази були вище таких показників у щурів із ХІМ без фармакологічної корекції ($p < 0.05$). Досліджувані показники у щурів цієї групи залишалися суттєво менше відповідних у щурів в контрольних спостереженнях ($p < 0.001$) та перевищували середні показники у групах щурів із роздільним введенням СЕМ та ГК ($p < 0.05$). Кількість заходів в закриті ділянки променів у щурів всіх дослідних груп була тотожною та суттєво менше при порівнянні з відповідними показниками в контрольній групі щурів ($p < 0.001$).

На 5-й добі досліду по 3-4 щури в групах з ХІМ, яким вводили СЕМ та ГК, почали заходити до радіальних променів і певний термін перебувати там, результатом чого стало суттєве зростання середніх показників входів до радіальних променів (на 92% та на 75%, відповідно) та терміну перебування в них (в 2.4 рази та в 2 рази, відповідно) при порівнянні з такими показниками у щурів із ХІМ без корекції (в усіх випадках $p < 0.05$). Середня кількість заходів до радіальних променів у щурів із ХІМ та сумісним введенням СЕМ та ГК дорівнювала $5.6 \pm 0.5\%$, а термін знаходження в промені становив $3.4 \pm 0.3\%$, що суттєво переважало такі самі показники в групах щурів із ХІМ, яким здійснювали роздільні введення СЕМ та ГК ($p < 0.05$). Аналогічну спрямованість на 5-й добі досліду мали результати числа заходів в закриті ділянки променів.

Практично співставні дані ми отримали дослідженні показників емоційної поведінки в тесті радіального піднятого лабіринту на 7-й добі досліду, що свідчить про більшу ефективність відновлення емоційної поведінки протягом постішемічного стану внаслідок сумісного введення СЕМ та ГК.

Таким чином, отримані дані свідчать про те, що у щурів в динаміці постішемічного періоду залежно від його терміну формуються виражені порушення емоційної поведінки. Порушені функції в щурів із ХІМ були відновлені протягом 7-денного періоду спостереження, причому процес

відновлення залежав від виду фармакологічного препарату та шляху його введення. Важливим результатом, який ми отримали, вважаємо факт відновлення досліджуваних показників емоційної поведінки внаслідок сумісного введення семаксу та гопантенової кислоти. Отриманий результат відновлення емоційної поведінки був відзначений, починаючи з 3-ї доби дослідження, і тривав до кінця терміну спостереження.

Ми вважаємо найбільш ефективною антиішемічною схемою фармакологічної корекції емоційних порушень за умов експериментальної ХІМ сумісне введення СЕМ з ГК. Варто відзначити в цьому аспекті, що нами зареєстровано більш виражена ефективність сумісного введення СЕМ з ГК порівняно з роздільними введеннями застосованих фармакологічних препаратів. В такому разі ми довели доцільність та клінічну ефективність концепції інтраназального шляху введення фармакологічних препаратів з лікувальною метою. Підсумуємо, що відновлювальні ефекти сумісного введення СЕМ та ГК реєструвалися раніше і суттєво перевищували відповідні ефекти в разі роздільного введення цих двох препаратів.

Вважаємо перспективним в разі нормалізації функцій та відновлення окремих типів дисфункцій за умов ХІМ інтраназальне введення лікарських субстанцій, оскільки за таких умов досягаються умови якнайшвидшого їх проникнення в мозок, підвищення ефективної терапевтичної концентрації, контакту з ішемічно ураженими нейронами та відсутності необхідності перетинати гемато-енцефалічний бар'єр, в разі чого втрачається швидкість та ефективність терапії. А з точки зору вторинної нейропротекції саме швидкість реалізації нейропротективного ефекту та його ефективність є двома найважливішими вимогами для отримання позитивного терапевтичного результату. Аналіз отриманих нами даних свідчить про співставність у більшості випадків антиішемічних ефектів, які були реалізовані в разі інтраназального введення СЕМ та сумісного введення семаксу з ГК.

Розроблену та тестовану нами схему фармакологічної корекції емоційних порушень ми вважаємо патогенетично обґрунтованою, що доводиться

механізмами реалізації дії кожної фармакологічної сполуки. Так, для семаксу показано реалізацію нейропротективної дії при лікуванні цереброваскулярних захворювань хвороб, профілактиці ускладнень та когнітивних порушень. Ефективність ГК доведена при лікуванні ветеранів бойових дій з хронічним больовим синдромом та посттравматичним стресовим розладом і була виражена у відновленні пам'яті та емоційного фону, а також у зменшенні рівня тривожності.

Висновки.

1. У щурів із відтвореною моделлю хронічної ішемії мозку з 1-ї доби реєструються порушення емоційної поведінки.

2. Роздільне та сумісне застосування семаксу та гопантенової кислоти сприяло відновленню емоційної поведінки щурів із хронічною ішемією мозку.

3. Максимально виражений нейропротекторний ефект у щурів за умов хронічної ішемії мозку було зареєстровано за умов сумісного введення семаксу та гопантенової кислоти, починаючи з 3-ї доби дослідження. Наступним в ряду антиішемічної ефективності є ефект семаксу, який був реалізований починаючи з 3-ї доби дослідження. Найменша вираженість нейропротективної дії приманна гопантеновій кислоті, починаючи з 5-ї доби дослідження.

4. Антиішемічна ефективність семаксу була досягнута при інтраназальному введенні препарату, що значно підвищує швидкість його дії на нейрони при їх ішемічному ураженні.

5. Отримані дані вважаємо експериментальним підґрунтям доцільності клінічного тестування ефектів сумісного введення семаксу та гопантенової кислоти, які здатні відновити емоційні розлади за умов хронічної ішемії мозку. При цьому комплексна фармакологічна корекція емоційних порушень при хронічній ішемії мозку має патогенетичну обґрунтованість та спрямована на активацію саногенетичних механізмів.

ВАРІАНТИ ЗОВНІШНЬОЇ ФОРМИ ТА ТОПОГРАФІЇ ЩИТОПОДІБНОЇ ТА ПРИЩИТОПОДІБНИХ ЗАЛОЗ У ПЛОДІВ ЛЮДИНИ РІЗНОГО ВІКУ

Лопушняк Леся Ярославівна

Бойчук Олег Михайлович

к.мед.н, асистент

Дмитренко Роман Романович

Гончаренко Валентина Анатоліївна

к.мед.н., доцент

Заклад вищої освіти Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Зростання кількості уроджених вад розвитку та набутих захворювань органів ділянки шиї впродовж останніх десятиліть зумовлює підвищену зацікавленість морфологів щодо вивчення особливостей морфогенезу та становлення топографо-анатомічних взаємовідношень органів, м'язів, фасціально-клітковинних просторів і судинно-нервових утворень шиї за умов норми та патології.

Особливу наукову цінність мають дослідження щодо виявлення фетальної анатомічної мінливості органів і структур, оскільки стають морфологічним підґрунтям при виконанні діагностичних та лікувальних маніпуляцій і виборі адекватних способів оперативного лікування перинатальної патології.

Знання вікових особливостей будови та топографії щитоподібної та прищитоподібних залоз має важливе практичне значення для розробки раціональних оперативних доступів до органів й структур шиї.

Мета дослідження. Виявити анатомічну мінливість щитоподібної та прищитоподібних залоз впродовж плодового періоду розвитку людини.

Матеріал та методи. Дослідження проведено на 87 препаратах плодів людини без зовнішніх ознак анатомічних відхилень чи аномалій розвитку за допомогою комплексу методів морфологічного дослідження. Розподіл матеріалу на вікові групи проводили відповідно до класифікації періодів

онтогенезу людини, ухваленої VII Всесоюзною конференцією з проблем вікової морфології, фізіології та біохімії (Москва, 1965), періодизації внутрішньоутробного розвитку за Г. А. Шмідтом (1968) та з врахуванням «Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості», затвердженої наказом № 179 МОЗ України від 29.03.2006 р. Вік об'єктів дослідження визначали за зведеними таблицями Б. М. Пэттенa (1959), Б. П. Хватова, Ю. Н. Шаповалова (1969) на підставі вимірювання тім'яно-куприкової довжини (ТКД).

При проведенні дослідження використано препарати плодів людини з музеїв кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича та кафедри анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії Буковинського державного медичного університету. Препарати плодів масою понад 500,0 г вивчали безпосередньо у Чернівецькій обласній комунальній медичній установі «Патологоанатомічне бюро» згідно договору про співпрацю.

Методами дослідження були: макромікроскопічний – для з'ясування форми, особливостей зовнішньої будови щитоподібної та прищитоподібних залоз у плодovому періоді розвитку людини; виготовлення топографоанатомічних зрізів – для дослідження синтопії щитоподібної та прищитоподібних залоз і судинно-нервових утворень передньої шийної ділянки; комп'ютерне тривимірне реконструювання – для з'ясування форми та просторово-часових взаємовідношень щитоподібної та прищитоподібних залоз, отримання цифрових морфометричних даних; морфометричний – для отримання кількісних характеристик; статистичний – для визначення ступеня вірогідності морфометричних параметрів щитоподібної та прищитоподібних залоз у плодів людини.

Результати та обговорення. Впродовж плодового періоду онтогенезу людини спостерігається індивідуальна та вікова анатомічна мінливість щитоподібної залози, що проявляється різновидами її зовнішньої форми, розмірів і топографії, а також варіабельністю розмірів, топічного розміщення та кількості часток органа. У плодів людини 4-5 місяців щитоподібна залоза

переважно має форму літери «Н» (45,83%), метеликоподібну симетричну (8,34%) і асиметричну (12,5%), рідше – півмісяцеву (16,66%), підковоподібну (12,5%) і прямокутну (4,17%) форми.

У плодів людини 6-7 місяців встановлено такі варіанти зовнішньої форми щитоподібної залози: Н-подібна (21,73%), метеликоподібна симетрична (8,7%) і асиметрична (17,38%), щитоподібна залоза з пірамідною часткою (13,04%), щитоподібна залоза без перешийка (8,7%), підковоподібна (8,7%), L-подібна (8,7%), півмісяцева, у вигляді літери «V» та п'ятичасткова з варіабельністю форми її часток (з частотою 4,35% кожна).

У плодів людини 8-10 місяців виявлено наступні різновиди форми щитоподібної залози: Н-подібна (21,43%), метеликоподібна симетрична (17,86%) і асиметрична (14,29%), півмісяцева (14,29%), підковоподібна (10,71%), щитоподібна залоза з пірамідною часткою (10,71%), у вигляді літери «L», човноподібна і асиметрична – по одному спостереженню (3,57%).

У досліджених плодів людини встановлено такі варіанти форми верхніх прищитоподібних залоз: овальна (35,87%), видовжена та її різновиди (видовжено-овальна, видовжено-округла, веретеноподібна) (29,35%), округла (17,39%), бобоподібна (5,43%), півмісяцева (5,43%), сочевицеподібна (3,27%), плоска (2,17%) та у формі краплі (1,09%).

У плодів 255,0 мм та 260,0 мм ТКД виявлено аплазію верхніх прищитоподібних залоз. Також, впродовж плодового періоду спостерігається варіабельність форми нижніх прищитоподібних залоз: округла (42,71%), сочевицеподібна (20,83%), видовжена (12,5%), овальна (12,5%), бобоподібна (8,33%) та півмісяцева (3,13%).

Висновки. Встановлено значну фетальну анатомічну мінливість зовнішньої форми щитоподібної та прищитоподібних залоз: – у плодів 4-5 місяців щитоподібна залоза здебільшого має вигляд літери «Н» (45,83%) та півмісяцеву (16,66%) форми, у плодів 6-7 місяців переважно виявляється Н-подібна (21,73%) і метеликоподібна асиметрична (17,38%) форми, а наприкінці плодового періоду, як правило, зустрічається метеликоподібна

(симетрична 17,86% та асиметрична – 14,29%), Н-подібна (21,43%) та півмісяцева (14,29%) форми органа. Рідкісними формами щитоподібної залози є прямокутна, п'ятичасткова з варіабельністю форми кожної з її часток, у вигляді літер «L» та «V», човноподібна, у вигляді двох ізольованих часток та асиметрична. Верхнім прищитоподібним залозам, як правило, властива овальна (35,87%), видовжена (29,35%) та округла (17,39%) форми, а нижнім прищитоподібним залозам притаманна округла (42,71%) і сочевицеподібна (20,83%) форми.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА КЕЙС–МЕТОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ»

**Лопушняк Леся Ярославівна,
Бойчук Олег Михайлович,
к.мед.н, асистент
Дмитренко Роман Романович,
Гончаренко Валентина Анатоліївна,
к.мед.н., доцент
Заклад вищої освіти
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна**

Вступ. Одним із ключових завдань державної стратегічної політики є формування медичних спеціалістів високого професійного рівня, оскільки це забезпечить зростання та стабільність показників громадського здоров'я. Усвідомлення суспільної значущості здоров'я людей додає нових напрямків у освітній процес закладів вищої освіти України, практичним прикладом чого стає запровадження нових навчальних програм для підготовки фахівців різних спеціальностей галузі «Охорона здоров'я». Ефективна професійна діяльність медичного фахівця передбачає здатність швидко адаптуватись до нової ситуації, виконувати свої функції як у звичайних, так і в екстремальних умовах, аналізувати й миттєво приймати рішення, розв'язувати складні нетипові завдання, прогнозувати наслідки та усвідомлювати відповідальність своїх дій.

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз науково-педагогічних, навчально-методичних та медичних публікацій, методичної роботи кафедри щодо застосування педагогічних технологій при професійній підготовці майбутніх медичних фахівців.

Матеріал та методи. Аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, матеріалів навчально-методичних конференцій, методичної роботи кафедри. Для досягнення мети, уточнення сутності та особливостей використання сучасних педагогічних технологій в освітньому процесі

застосовано теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, педагогічне моделювання, теоретичне прогнозування тощо).

Результати та обговорення. Провідним серед завдань, які стоять перед здобувачами освіти є формування й розвиток клінічного мислення, що в подальшому дозволить займати активну пізнавальну позицію, генерувати ідеї та приймати рішення. Клінічне мислення формується як здатність виділяти головне, узагальнювати, порівнювати, визначати розбіжності, синтезувати інформацію, яку отримує студент. Розвиток клінічного мислення, комунікативних навичок досягається за рахунок мультидисциплінарного підходу в процесі навчання.

Для реалізації зазначених завдань та формування професійних компетентностей майбутніх лікарів доречно застосовувати педагогічні технології, що сприяють розвитку клінічного мислення та міцному засвоєнню знань у студентів. Серед таких технологій, на нашу думку, слід виділити технології симуляційного навчання та кейс-метод.

Симуляційний тренінг являє собою практичне заняття із використанням симуляційних технологій, яке включає поглиблене вивчення теоретичного матеріалу на підготовчому етапі та виконання практичних завдань з подальшим зворотнім зв'язком, наприклад, розбором результатів заняття на дебрифінгу. З метою методичної структуризації практичне заняття варто поділяти на декілька послідовних етапів: вхідний контроль; брифінг; основний етап – тренінг; дебрифінг; зворотній зв'язок.

Вхідний контроль. Перед практичним заняттям студенти самостійно готуються по темі заняття, використовуючи рекомендовану літературу, мультимедійні матеріали, лекції та ін. Відповідно, наявність теоретичних знань є основою для відпрацювання практичних навичок. Вхідний контроль дозволяє визначити рівень знань групи в цілому, що дає можливість викладачу акцентувати увагу на найбільш проблемних моментах. Викладач може самостійно обирати форму контролю. Це можуть бути тестові завдання, які повинні бути максимально практично орієнтовані, містити ключові запитання

та відповідати тематиці заняття.

Брифінг відрізняється від усіх форм надання теоретичного матеріалу переліком особливостей та включає: надання інформації про хід заняття та його компоненти: брифінг, тренінг, дебрифінг; викладення мети та навчальних завдань практичного заняття; обговорення теоретичних аспектів теми практичного заняття зі студентами; пояснення основних принципів роботи та технічних можливостей симуляційного обладнання, яке використовується на даному занятті; інструктаж з техніки безпеки при роботі з обладнанням.

Основний етап, практичний тренінг. Сценарій та вид практичного тренінгу може бути різноманітним і залежить, у першу чергу, від дидактичних цілей та використаного обладнання. Так, обробка клінічних сценаріїв вимагає високо реалістичного симулятора. Командний тренінг спрямований на психологію колективної роботи, а індивідуальний тренінг на відпрацювання практичних навичок, причому для відпрацювання кожної окремої навички існують спеціалізовані тренажери.

Суть тренінгу полягає в самостійному виконанні студентами всіх маніпуляцій. Умовно, виходячи з навчальних цілей, тренінги можна поділити на наступні види: тренінг практичних навичок, клінічний сценарій, відпрацювання комунікативних навичок, командний тренінг, міждисциплінарний тренінг.

Дебрифінг є аналізом, розбором досвіду, якого набули здобувачі освіти в процесі виконання симуляційного сценарію. Існує два основних підходи до проведення дебрифінгу: розбір помилок учасниками за участю викладача та розбір помилок викладачем за участю учасників. В ході дебрифінгу виконується ретроспективний аналіз дій студентів. Викладач є учасником дискусії, за допомогою запитань спрямовує здобувачів освіти на правильне виконання дій в складних ситуаціях, акцентуючи увагу на допущених помилках. По завершенню дебрифінгу підводяться підсумки та викладач оцінює роботу студентів.

Зворотній зв'язок. Студенти та викладач повинні мати інформацію про

результати проведеного практичного заняття. З цією метою студенти можуть заповнити анкету зворотнього зв'язку, яка на основі оцінки задоволення студентів, їхньої думки про ті чи інші аспекти проведеного заняття служить для вдосконалення та корекції навчального заняття.

При вивченні анатомії людини також широко використовується метод case-study, що являє собою метод активного проблемно-ситуаційного аналізу та базується на навчанні шляхом вирішення конкретних задач–ситуацій (кейсів).

Застосування кейс-методу складається з двох фаз:

I фаза включає планування і створення кейсу, формулювання запитань щодо аналізу клінічної ситуації у кейсі, розробку методичного забезпечення й підготовку до подальшого обговорення, методичне забезпечення практичного заняття.

II фаза – це безпосередня діяльність викладача при обговоренні кейсу на занятті (вступне слово, організація дискусії або презентації, забезпечення ділового настрою в аудиторії, оцінка індивідуального внеску студентів в аналіз ситуації, забезпечення організації роботи студентів в малих групах та взаємного обміну інформацією, підведення підсумків, заключне слово).

Використання кейс-технології на практичних заняттях допомагає студентам краще запам'ятовувати складні теми, розвиває та тренує клінічне мислення, дозволяє оволодіти навичками диференційованої діагностики захворювань, чітко й лаконічно формулювати свої думки; розвиває вміння слухати й чути колег, тим самим стимулює зацікавленість освітою. Кейси з реальними клінічними ситуаційними задачами поживають практичні заняття, наукова дискусія сприяє розвитку зацікавленості знаннями, викликає прагнення до поглиблення знань, полегшує сприйняття інформації з подальших клінічних дисциплін

Висновки. Впровадження у професійну підготовку майбутніх лікарів симуляційних та кейс–технологій забезпечує формування професійної компетентності шляхом розвитку у здобувачів освіти навичок самостійної та науково-дослідницької роботи, міжособистісного спілкування, роботи у

команді, аналізу та синтезу, креативності, здатності співпрацювати, вирішувати проблеми та приймати рішення. Під час вивчення навчальної дисципліни «Анатомія людини» доцільно використовувати технології симуляційного навчання та кейс-метод, оскільки вони сприяють розвитку умінь й навичок, клінічного мислення, здатності до самонавчання та забезпечують запам'ятовування значних об'ємів інформації.

ВАРІАНТНА АНАТОМІЯ ПОВЕРХНЕВИХ І ГЛИБОКИХ ДОЛОННИХ ДУГ

Маланія Мілена Давідівна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Суховєєва Анастасія Олексіївна

Здобувачка освіти 1 курсу II медичного факультету

Мазніченко Юлія Олексіївна

Здобувачка освіти 2 курсу IV медичного факультету

Юрова Анна Андріївна

Здобувачка освіти 2 курсу III медичного факультету

Бондаренко Ярослав Дмитрович

Здобувач освіти 3 курсу III медичного факультету

Швець Єлизавета Тимурівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Полякова Анастасія Олександрівна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Лухіна Євгенія Андріївна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Трофименко Валерія Володимирівна

Здобувачка освіти 3 курсу III медичного факультету

Шевченко Анастасія Володимирівна

Здобувачка освіти 2 курсу III медичного факультету

Левченко Єлизавета Дмитрівна

Здобувачка освіти 2 курсу III медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Вступ. Поверхнева долонна дуга (ПДД) та глибока долонна дуга (ГДД) забезпечують основне кровопостачання кисті. ПДД вважається дуже мінливою і може бути класифікована як повна або неповна. Найпростіше визначення свідчить, що анастомози між судинами, що впадають у дугу, є повною дугою, а неповна дуга характеризується відсутністю анастомозів між судинами, що впадають у неї. Важливість розуміння судинної мережі руки стала критичною зі збільшенням використання мікрохірургії руки.

Мета. Наступне дослідження було спрямовано на те, щоб знайти загальну

оцінку поширеності анатомічних варіацій долонної судинної мережі, а саме ПДД та ГДД.

Матеріали та методи. В основних медичних онлайн-базах даних (PubMed, EMBASE, ScienceDirect і Web of Science) було проведено широкий пошук термінів, що стосуються ПДД, ГДД, їх анатомії та варіацій. Були зібрані статті, які повідомляють дані про ПДД та/або ГДД, та вилучено їх дані. Крім того, здійснено пошук за посиланнями, що дозволило точно визначити будь-які статті, які раніше не були знайдені. Зібрані дані були проаналізовані за допомогою Meta XL 5.3.

Результати. До аналізу було включено 36 досліджень ($n = 4841$ долонна дуга). У 81,3% випадків ПДД виявився повним, при цьому найчастішим варіантом був променевий анастомоз (72,0%). Неповна ПДД була присутня в 18,7% випадків, при цьому ліктьова артерія, що забезпечує третій палець як з променевого, так і з ліктьового боку, була найбільш поширеною в 34,8%. Встановлено, що ГДД було визнано повним у 95,2% випадків.

Висновок. У цьому дослідженні ПДД була переважно повною, з найбільш поширеним анастомозом між променевою та ліктьовою артеріями. Крім того, ГДД також був повним у переважній більшості випадків. Долонні дуги та їх різновиди слід враховувати під час розгляду питання використання долонної судинної мережі для катетеризації серця та інших медичних процедур через ризик ятрогенних ішемічних ускладнень кисті.

АНАТОМІЯ ТА ФІЗІОЛОГІЯ

ЛІМФОЇДНОГО КІЛЬЦЯ ВАЛЬДЕЙЄРА–ПИРОГОВА

Шаповал Роза Олександрівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Гнутова Лада Вячеславівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Таран Олексій Сергійович

Здобувач освіти 1 курсу II медичного факультету

Остроухова Катерина Максимівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Калина Вероніка Дмитрівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Пономаренко Анастасія Леонідівна

Здобувачка освіти 3 курсу I медичного факультету

Шаповал Дарія Володимирівна

Здобувачка освіти 3 курсу III медичного факультету

Шаповал Анастасія Сергіївна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Демченко Ганна Олександрівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Черепашук Оксана Ігорівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Положенцев Леонід Дмитрович

Здобувач освіти 2 курсу II медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Тонзилектомія й аденоїдектомія продовжують залишатися найбільш часто виконуваними великими хірургічними втручаннями всіх епох. Зміна концепцій в анатомії та імунології призвела до поліпшення діагностики та лікування захворювань. Піднебінні мигдалики, аденоїди, трубні мигдалики і язичкові мигдалики являють собою лімфоепітеліальні тканини. Ці структури разом є частиною імунної системи слизової оболонки. Їх основна функція полягає в участі у вторинній імунній системі шляхом імунологічного відбору антигенів і місцевих патогенів.

Мета роботи./Aim. Цей огляд спрямований на обговорення базової анатомії та фізіології піднебінних і глоткових мигдаликів із посиланням на те, як це фундаментальне розуміння може вплинути на ведення пацієнтів і хірургічні процедури в ділянці верхніх дихальних шляхів.

Матеріали та методи./Materials and methods. При пошуку літератури було проведено аналіз зарубіжних літературних джерел за останні кілька років, що знаходяться в базі Scopus, Web of Science, PubMed.

Результати та обговорення./Results and discussion. Мигдалики - це скупчення лімфоепітеліальної тканини в порожнині рота та носоглотки. В організмі людини вони виконують захисну функцію. На них осідає понад 70% усіх мікроорганізмів, які потрапляють у дихальні шляхи разом із повітрям. Тому при їх ураженні спостерігається зниження загального імунітету.

Піднебінні мигдалики розташовані між піднебінними дужками в тонзиллярних нішах. Мигдалики являють собою вкриті багатошаровим епітелієм поверхні, звернені до зіву. Іншою стороною вони з'єднані зі стінкою глотки. У кожному мигдалику є глибокі щілини - лакуни, які розгалужуються, утворюючи сітку. У неї відторгається епітелій і продукти життєдіяльності мікроорганізмів.

Глотковий мигдалик розташований у ділянці склепіння та задньої частини стінки глотки. Патологічне збільшення саме цього мигдалика називається аденоїдами, часто зустрічається в дітей, при гіпертрофії заважає нормальному диханню, сприяє погіршенню слуху та розвитку отитів.

Характерна особливість будови піднебінних мигдаликів - наявність лакун, сліпих кишень слизової оболонки, що простягаються вглиб тканин. Мигдалики рясно кровопостачаються за допомогою тонзиллярних артерій, відтік крові здійснюється через венозні судини, що впадають у крилоподібне венозне сплетіння. Зважаючи на відсутність певної ділянки проникнення судин і нервів, тонзиллярні артерії проникають через капсулу в різних напрямках. Іннервація цих органів зумовлює їх больову, температурну й тактильну чутливість. Ці особливості дають змогу мигдаликам чинити нервово-рефлекторний вплив на весь організм.

Для вивчення статистики різних проявів гіпертрофії структур лімфоепітеліального кільця проведено дослідження групи з 53 дітей віком від 0 до 12 років із діагнозом "аденоїдна вегетація II-III ступеня". Виходячи з результатів виконаної роботи було встановлено середній вік хворих – 3-12 років. Основну частину тих, хто звернувся, становили діти від 0 до 4 років (75,78%). Аналізуючи стан вибірки з 38 хворих віком 6-8 років, в окрему групу виділено 18 дітей із гіпертрофією мигдаликів (47,37%), серед яких у 11 (61%) спостерігалася гіпертрофія аденоїдів, у 3 (16%) - гіпертрофія піднебінних мигдаликів, а у 4 (23%) - поєднана гіпертрофія піднебінних і глоткового мигдаликів.

Висновки./Conclusions. Розташована на стику дихальної та травної систем, лімфоїдна тканина кільця Вальдейєра - Пирогова слугує точкою відбору первинного антигену. Компактна анатомія та локальна фізіологія цієї тканини важливі для розуміння хірурга, який оперує цю анатомічну ділянку.

МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ ЯЄЧОК ПІД ВПЛИВОМ ВИРОБНИЧИХ ОТРУТ

Щербак Валерія Сергіївна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Карташева Дар'я Максимівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Удовиченко Анастасія Олексіївна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Громко Євгенія Артурівна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Порубай Вікторія Ярославівна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Чепурна Вікторія Денисівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Проскурня Анастасія Ігорівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Бривка Каріна Олексіївна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Маланія Мілена Давідівна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Суховєєва Анастасія Олексіївна

Здобувачка освіти 1 курсу II медичного факультету

Мухачова Вероніка Денисівна

Здобувачка освіти 3 курсу III медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Аналіз причин демографічної кризи показує зв'язок здоров'я населення, з низкою факторів ризику, у тому числі впливом негативних факторів виробничого середовища. До числа специфічних порушень репродуктивного здоров'я, насамперед, належить порушення здатності до зачаття. Чоловіки особливо схильні до впливу негативних чинників виробничого середовища: перегрівання внаслідок тривалого носіння засобів індивідуального захисту, нервово-емоційне напруження, підвищене фізичне навантаження. Комплексний вплив перелічених вище факторів може призвести

до порушення функціонального стану чоловічої репродуктивної системи.

Мета роботи./Aim. Аналіз та узагальнення наявних на даний момент наукових матеріалів, що відображають дію виробничих отрут на організм, а також особливості їхнього впливу на функцію яєчок.

Матеріали та методи./Materials and methods. Було проведено пошук і подальший аналіз наукової літератури в базі даних Scopus, eLIBRARY, PubMed, Google Scholar з використанням ключових слів: "industrial poisons", "testicle" ("виробничі отрути", "яєчко").

Результати та обговорення./Results and discussion. За підсумками аналізу наявної наукової літератури, було встановлено значущий токсичний вплив на репродуктивну систему металів, органічних розчинників, пестицидів, діоксинів, а також формальдегіду.

У процесі трудової діяльності найбільшому негативному впливу парів металів зазнають працівники таких спеціальностей: карбувальники металів, зварювальники, працівники сталеливарних виробництв. Найчастіше вони контактують із такими металами, як кадмій, кобальт, хром, свинець.

Рівень вмісту свинцю в крові впливає на властивості сперматозоїдів в еякуляті, їхню рухливість, кількість, морфологію та концентрацію, а також на рівень вмісту загального тестостерону в крові. У працівників хімічних підприємств виявляється зниження вмісту загального тестостерону в крові, розлад сперматогенезу, гонадотропна дисфункція та погіршення мінералізації кісток.

Хлористий кадмій, впливаючи на проникність капілярів сім'яника, порушує проникність тестикулярного бар'єра, що сприяє загибелі сперматозоїдів. Під час дослідження, проведеного за участю працівників металургійних підприємств, було виявлено, що підвищення рівня кадмію в крові поєднувалося з виявленими морфологічними аномаліями сперматозоїдів, зменшенням їхньої рухливості, а також зниженням рівня загального тестостерону. Крім цього, підвищена концентрація кадмію в крові була виявлена в чоловіків, які палять, і поєднувалася з достовірним погіршенням

якості сперми.

У працівників зварювальних підприємств вивчали вплив хрому на репродуктивну систему чоловіків, під час дослідження доведено негативний вплив шестивалентного хрому на репродуктивну систему чоловіків: зниження концентрації сперматозоїдів в еякуляті, зниження їхньої рухливості та наростання кількості патологічних форм. Вплив парів органічних розчинників може призвести до погіршення характеристик еякуляту та порушення ерекції. У разі надходження в організм, як парів, так і трансдермально, етиленгліколю і метиленгліколю, а також їхніх ацетатів, спостерігаються тестикулярні пошкодження.

Вплив 2-бромпропану призводить до кількісних і рухових порушень характеристик еякуляту. Обстеження, проведені Chia S. et al. (2008 р.) показали, що у чоловіків, які зазнавали впливу високих доз трихлоретилену, спостерігалася полізооспермія в поєднанні з невеликими порушеннями рухливості та морфології сперматозоїдів, а також їхньої запліднювальної здатності.

У дослідженні, проведеному Xia Y. et al. (2009 р.) у 513 чоловіків, робота яких була пов'язана з ароматичними розчинниками, показано позитивний кореляційний зв'язок між тривалістю професійного контакту з розчинниками та збільшенням різних якісних характеристик сперми.

Висновки./Conclusions. Вивчення питання про вплив виробничих отрут на репродуктивну функцію має велике соціальне значення. Розвиток виробництва неможливий без застосування речовин, що належать до виробничих отрут. Необхідно приділяти більше уваги оцінці професійного ризику порушень здоров'я за певних умов праці, у тому числі в умовах хімічних виробництв.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У НАВЧАННІ АНАТОМІЇ

Ячменьова Еліна Сергіївна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Данько Юлія Сергіївна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Литвиненко Поліна Василівна

Здобувачка освіти 1 курсу I медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Ващенко Вікторія Вікторівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Шаповал Роза Олександрівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Ширяєва Любов Геннадіївна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Коновченко Дарина Євгенівна

Здобувачка освіти 2 курсу III медичного факультету

Димніч Лідія Юріївна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Коваль Вікторія Юріївна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Трач Вікторія Володимирівна

Здобувачка освіти 1 курсу II медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Актуальність. Віртуальна реальність (VR) – це інновація, яка дозволяє людині досліджувати та працювати у тривимірному (3D) середовищі, щоб отримати практичне розуміння. Технічний прогрес постійно розвивається, і він також крокує вперед у сфері навчання. Віртуальна та доповнена реальність стали свідками збільшення кількості викладачів у рамках програм медицини та медичних наук. Для таких дисциплін, як фізіологія та анатомія, ці технології можуть покращити традиційні способи викладання та доставки контенту.

Мета. Це дослідження було спрямовано вивчення загальної ефективності

віртуальної реальності на навчання медичної анатомії.

Матеріали та методи. Ми провели метааналіз рандомізованих контрольованих досліджень ефективності навчання анатомії у віртуальній реальності. Ми переглянули п'ять баз даних із 1990 по 2019 рік. У результаті було включено 15 рандомізованих контрольованих випробувань із аналізом показників результатів навчання. Два автори окремо обрали дослідження, витягли інформацію та вивчили ризик систематичної помилки. Основними результатами були екзаменаційні бали студентів. Другорядними результатами були ступеня задоволеності студентів. Моделі випадкових ефектів використовувалися для об'єднаних оцінок балів та ступенів задоволеності. Стандартизована середня різниця (SMD) застосовувалася з метою оцінки систематичних результатів. Неоднорідність визначалася I² статистику, а потім досліджували за допомогою мета-регресійного та підгрупового аналізів.

Результати. У цей огляд ми відібрали та включили п'ятнадцять рандомізованих контрольованих досліджень (816 студентів). Об'єднаний аналіз первинних результатів показав, що VR помірковано покращує результати тестів порівняно з іншими підходами (стандартизована різниця середніх [SMD] = 0,53; 95% довірчий інтервал [ДІ] 0,09–0,97, $p < 0,05$; $I^2 = 87,8\%$). Висока однорідність вказувала на те, що дослідження відрізнялися один від одного. Тому ми провели мета-регресію, а також аналіз підгруп із використанням семи змінних (рік, країна, учні, курс, втручання, компаратор та тривалість). Ми виявили, що віртуальна реальність покращує результати тестів щодо анатомії після втручання порівняно з іншими типами методів навчання.

Висновки. Відкриття підтверджує, що віртуальна реальність може бути ефективним способом підвищення рівня знань учнів з анатомії. Майбутні дослідження повинні оцінювати інші фактори, такі як рівень задоволеності, рентабельність та побічні реакції при оцінці ефективності навчання VR в анатомії.

CHEMICAL SCIENCES

УДК УДК 574:5:576.08:591.84

ОПЫТ БИОТЕСТИРОВАНИЯ ВОДНОЙ СРЕДЫ ОБСЕМЕНЕННОЙ МИКРООРГАНИЗМАМИ

Коваленко Виталий Феодосьевич

К.б.н., с.н.с

Головков Андрей Николаевич

ведущий инженер

Наниев Денис Джамбулович

аспирант

Наниева Алла Васильевна

ведущий инженер

Институт коллоидной химии и химии воды
им. А. В. Думанского НАН Украины, г. Киев

Введение. Вода является естественной средой обитания многих микроорганизмов. Обычная нормальная микрофлора воды – это сапрофиты, представленные псевдомонасами, микрококками, серо- и железобактериями, мицелиальными и дрожжеподобными грибами, микроскопическими водорослями, простейшими, зоопланктоном и зообетосом, фагами, актиномицетами и другими микроорганизмами. В воду микробы попадают из почвы, вместе с выделениями человека, животных, бытовыми отбросами, сточными водами и пр.

Во всех водах пресных и соленых так же, как и на суше, встречаются представители разных физиологических групп микроорганизмов, которые принимают участие в круговороте азота, углерода, фосфора, железа, марганца, калия и других элементов. Помимо этих микроорганизмов в воду могут попадать, сохраняться и даже размножаться возбудители инфекционных болезней. Воды открытых водоемов загрязняются патогенными микробами в

результате попадания в них неочищенных сточных вод инфекционных и ветеринарных лечебниц, канализационных вод. В воде размножаются возбудители холеры и длительное время в воде могут сохраняться возбудители дизентерии, брюшного тифа, энтеровирусы, и др.

Интенсивность обсеменения воды микроорганизмами и состав микрофлоры зависит от многих факторов – от гидрохимических показателей, сезона года, уровня эвтрофности водоема, температуры воды, от степени загрязнения водоема сточными, хозяйственными и промышленными водами, от степени загрязнения органическими и неорганическими химическими соединениями. Вблизи населенных мест количество микроорганизмов в воде особенно велико и видовой состав микроорганизмов более разнообразен.

На количественный и качественный состав микрофлоры открытых водоемов деятельность человека оказывает большое влияние. Реки и другие открытые водоемы, расположенные в черте любого населенного пункта, подвергаются систематическому загрязнению стоками хозяйственных вод и фекальных нечистот.

При микробиологической характеристике вод принято указывать общее количество микроорганизмов в определенном объеме воды (прямой счет бактерий). При этом регистрируется общее количество микроорганизмов, как аутохтонных, постоянно влияющих на физико-химические особенности воды, так и аллохтонных, периодически вносимых в нее при случайных загрязнениях и не оказывающих такого влияния.

В подавляющем большинстве поверхностных вод (для подземных вод эта проблема стоит менее остро, однако не снимается совсем) обитают различные микроорганизмы - бактерии, вирусы, простейшие, а также микроскопические водоросли и микромицеты. Среди них встречаются как безвредные для здоровья человека, так и способные вызывать заболевания (подчас смертельно опасные). Последних принято называть болезнетворными или патогенными. Микробиологическим загрязнением называется отрицательное воздействие микробных составляющих продуктов жизнедеятельности поступающих в

водные объекты.

Загрязненность воды определяется по общей микробной обсемененности и обнаружению санитарно-показательных микроорганизмов — индикаторов наличия выделений человека или животных. В водах пресных водоемов обнаруживаются различные бактерии: палочковидные (псевдомонады, аэромонады), кокковидные (микрококки) и извитые. Загрязнение воды органическими веществами сопровождается увеличением анаэробных и аэробных бактерий, а также грибов. Микрофлора воды выполняет роль активного фактора в процессе самоочищения ее от органических отходов, которые утилизируются микроорганизмами. Вместе с сточными водами попадают представители нормальной микрофлоры человека и животных (кишечная палочка, цитробактер, энтеробактер, энтерококки, клостридии) и возбудители кишечных инфекций (брюшного тифа, паратифов, дизентерии, холеры, лептоспироза, энтеровирусных инфекций). Таким образом, вода является фактором передачи возбудителей многих инфекционных заболеваний. Некоторые возбудители могут даже размножаться в воде (холерный вибрион, легионеллы).

Цель работы. Учитывая тот факт, что чрезмерное обсеменение питьевой воды микроорганизмами, особенно патогенными, грозит здоровью потребителя может вызывать значительное ухудшение качества воды из-за накопления в ней метаболитов жизнедеятельности микроорганизмов, а также веществ, образующихся при отмирании и разложении биоты. Исходя из этого, нами были проведены исследования для установления влияния плотности микроорганизмов в питьевой воде на ее качество с использованием комплексного биотестирования.

Материалы и методы. Для исследования качества питьевых вод с микробиологическим обсеменением использовалась фасованная питьевая негазированная вода марки «Моршинская», которая по результатам комплексного биотестирования относилась к категории «безопасные воды» и занимала по качеству первое место в ранжировании фасованных вод. По

технологии эта вода добывается из подземного источника и фасуется без разрыва струи, не контактируя с атмосферным воздухом. Без обсеменения микроорганизмами фасованная питьевая вода «Моршинская» служила контролем. Качество воды с разной плотностью кишечной палочки определяли с помощью комплексного биотестирования на животных и растительных тест объектах с расчетом индекса суммарной токсичности.

Обсеменения фасованной питьевой негазированной воды «Моршинская» (контроль) проводилось штаммом кишечной палочки (*Escherichia coli*). Процедура обсеменения проводилась в лабораторных стандартных условиях. Суспензию бактерий разводили контрольной водой до установления плотности 10^2 , 10^3 , 10^4 , 10^5 и 10^6 клеток в см^3 .

Бактерии *Escherichia coli* из питательного агара инокулировали в мясо пептонный бульон и инкубировали при 37°C на протяжении 18 часов. После центрифугирования при 7000 об/с в течении 15 минут осадок промывали стерильным физиологическим раствором (0,9 % раствор NaCl). Процедуру центрифугирования повторяли трижды. После последней процедуры осадок ресуспензировали в том же физиологическом растворе до плотности $1 \cdot 10^8$ колоний образующих единиц (КОЕ) в 1 см^3 . Соответствующую плотность исходной суспензии *Escherichia coli* вносили в воду для разбавления до установления необходимой для исследований плотности микроорганизмов.

Для проведения процедур комплексного биотестирования использовались тест-организмы различных трофических уровней: цериодафния *Ceriodaphnia affinis*, пресноводная гидра *Hydra attenuate*, рыба данио *Brachidanio rerio*, репчатый лук *Allium sepa*, у которых регистрировали количество погибших особей и степень морфологических изменений (размерно-весовые показатели корешков у лука). Зарегистрированные показатели в процентах суммировались для подсчета индекса суммарной токсичности и определения категории исследуемой воды.

Результаты и обсуждение. Результаты комплексного биотестирования с использованием животных и растительных тест-организмов приведены в

таблице 1.

Таблица 1

**Результаты биотестирования питьевой воды с разной степенью
бактериального обсеменения**

Плотность бактерий в воде кл./см ³	<i>Ceriodaphnia affinis</i> , %	<i>Hydra attenuate</i> , %	<i>Brachidanio rerio</i> , %	<i>Allium cepa</i> , %	Индекс общей токсичности, %	Категория воды
Контроль	0	0	0	0	0	Безопасная (0-40)
10 ²	0	0	0	0	0	Безопасная (0-40)
10 ³	0	0	0	0	0	Безопасная (0-40)
10 ⁴	20	0	0	10	30	Безопасная (0-40)
10 ⁵	70	0	0	20	90	Небезопасная (41-120)
10 ⁶	100	30	0	40	170	Опасная (121-200)

Анализ результатов комплексного биотестирования обсемененных бактериями питьевой воды позволяет заключить, что плотности бактерий 10² и 10³ кл./см³ не влияют на нормальную жизнедеятельность гидробионтов и на размерно-весовые показатели корешков проращенного репчатого лука. Начиная с плотности 10⁴ кл./см³ регистрируется хроническая токсичность для *Ceriodaphnia affinis* и *Allium cepa*, однако индекс общей токсичности позволяет еще отнести данную воду к категории «безопасные воды».

Питьевая вода с бактериальным обсеменением, где число микроорганизмов *Escherichia coli* составляет 10⁵ кл./см³ оказывала острое токсическое действие на ракообразных и растительные тест-организмы. В этом случае индекс общей токсичности соответствовал категории «небезопасные воды».

Плотность микроорганизмов *Escherichia coli* в воде 10⁶ кл./см³ вызывала 100% гибель цериодафний, достоверно ингибировала на 40% развитие и рост репчатого лука, вызывала хроническое токсическое воздействие на пресноводную гидру *Hydra attenuate*. Это привело к значительному увеличению

значения индекса суммарной токсичности (170 %), что соответствует категории «опасные воды». Потребление воды с таким содержанием микроорганизмов повышает степень риска для здоровья человека.

Следует отметить, что наиболее чувствительным тест-организмом оказалась цериодафния. Являясь животным, фильтрующим воду в поисках кормовых одноклеточных организмов (тех же бактерий), *Ceriodaphnia affinis* проявила высокую чувствительность к микробиологическому обсеменению воды. Это противоречие можно объяснить высокой концентрацией метаболитов бактерий *Escherichia coli*, которые они выделяют в водную среду, значительно ухудшая ее качество.

Выводы. Высокая обсемененность водной среды микроорганизмами может оказывать токсическое действие на живые организмы в первую очередь за счет накопления в воде продуктов их жизнедеятельности (экзометаболитов).

Согласно результатам биотестирования начиная с плотности 10^4 кл./см³ регистрируется хроническая токсичность для цериодафний *Ceriodaphnia affinis* и репчатого лука *Allium cepa*, однако индекс суммарной токсичности позволяет еще отнести данную воду к категории «безопасные воды».

Питьевая вода с бактериальным обсеменением, где число бактерий *Escherichia coli* составляет 10^5 кл./см³ оказывала острое токсическое действие на ракообразных и растительные тест-организмы. В этом случае индекс суммарной токсичности (90%) соответствовал категории «небезопасные воды».

Плотность микроорганизмов в воде 10^6 кл./см³ вызывала 100% гибель цериодафний, достоверно ингибировал на 40% развитие и рост репчатого лука, вызывал хроническое токсическое действие на пресноводную гидру *Hydra attenuate*. Это привело к значительному увеличению значения индекса суммарной токсичности (170%), что соответствует категории «опасные воды».

УДК 501 + 539.183.2-539.183.5 +524.3-332

ФІЗИКО-ХІМІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ФОТОНІВ ДЕННОГО СВІТЛА ТА ВЕЛИЧИНИ СВІТНОСТІ СОНЦЯ

Стандритчук О. З.

к. х. н., ст. викладач кафедри хімії,
екології та методики їх навчання.

Національний університет
біоресурсів і природо-користування України,
м. Київ, Україна

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

Максін В. І.

д. х. н., професор кафедри
аналітичної і біонеорганічної хімії та якості води.

Національний університет
біоресурсів і природо-користування України,
м. Київ, Україна

Вступ. При розробці квантових еталонів вимірювання трьох базових параметрів всесвіту — простору, маси і часу та розвитку теорій темної енергії і темної матерії важливими є дослідження формульних взаємозв'язків мікрооб'єкт (фотон, електрон, ядро атома, атом) — макрооб'єкт (галактика, мега зірка, сонце, протозірка, планети, супутники). Особливого значення набувають й високоточні (із 16-ти значними мантисами) визначення базових констант [1] та наукові узагальнення методик прямого їх визначення. Зокрема, прецензійного лазерного визначення параметрів кулі із монокристалу кремнію для точного розрахунку атомної одиниці маси та числа Авогадро [2], чи розрахунку точного значення радіусу протона [3] та маси спокою фотона [4] шляхом прецензійного визначення величини електричного заряду.

Із виявленої авторами [5] глобальної закономірності розподілу усього спектру цілісних природних об'єктів (від фотонів, електронів та атомів до сферично сформованих гравітацією супутників, планет, зірок, зоряних скупчень і галактик) за їх масами, радіусами, щільністю (густиною), іншими

параметрами були підмічені чіткі кореляції граничних масових параметрів атомів хімічних елементів та зірок [6]. А з використанням формул ліній наближення до функцій глобальної закономірності розподілу, нами були виявлені строгі фізико-математичні та емпіричні формули, що пов'язують фізичні параметри сонця, приведеного до поняття ідеальної зірки, з атомною одиницею маси, числом Авогадро, мольним об'ємом та іншими константами [6]. Дана праця є продовженням та подальшим розвитком подібних досліджень.

Мета. Детальне дослідження параметрів фотонів денного світла, зокрема, визначення їх потенційної маси спокою, вивчення фізико-хімічних особливостей хвильових характеристик центральної частини спектру з пошуком нових методів визначення величини світності сонця, із залученням наших попередніх напрацювань [5-7], зокрема графічних функцій та формул ліній наближення. глобальної закономірності розподілу за масами, радіусами, щільністю, іншими параметрами усього спектру цілістних природних об'єктів від фотонів, електонів, атомів до планет, зірок та галактик.

Методика. В даному дослідженні використані перевірені часом та добре відомі в науковій літературі дані про усереднені параметри світлових фотонів, атомів, галактик, зірок, бурих і червоних карликів, планет та супутників сонячної системи, на основі яких будували і ретельно досліджувались графічні функції взаємозалежності різних параметрів природно сформованого об'єкту: маси (M_*), радіусу (R_*), щільності (d_*), температури (T_*), світності (L_*), сили тяжіння (g_*) та інше. Детальний опис побудови та пошук оптимальних ліній наближення лиш частково описано в попередніх роботах [5, 7] і потребує окремої публікації, в даному ж дослідженні будуть зроблені пояснення щодо прив'язки параметрів об'єктів атомарних та галактичних мас та розмірів до ліній.

Результати та їх обговорення. На рис. 1, та в таблиці представлений принцип для уточнення градації хвиль сонячного спектру видимого випромінювання, зокрема в окрему групу виділені фотони з довжинами хвиль (λ_γ) кратними масовим співвідношенням до маси електрону мас протона

$\mu_p=1836,152672478$, нейтрона $\mu_n = 1838,683660542$ та інших подібних одиниць, згідно такої формули визначення:

$$(\lambda_\gamma)_p = \frac{3}{4\pi} \frac{\mu_o \mu_p}{M_o} = \frac{3 \cdot 4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 1836,152672478}{4\pi \cdot 10^3} = 5,508458017434e-7 \text{ м.}$$

Результати на рис. 1 і в таблиці, які використані для подальших досліджень.

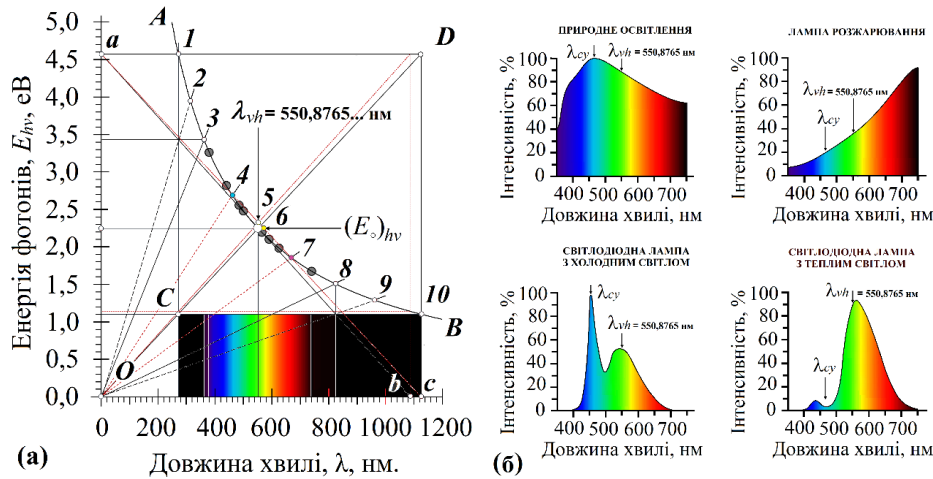

Рис. 1. Графічна діаграма для уточнення градації хвиль сонячного спектру видимого випромінювання їв: (а) — діаграма з лінією АВ, що відповідає рівнянню $y = ax^{-1}$; $R^2 = 1$, де $a = 1239,8417794...$ (б) — зразки спектрів різни джерел освітлення. Пояснення інших позначень в тексті.

Таблиця

Уточнена градація хвиль видимого спектру світла

Колір	Ширина, $\Delta\lambda_\gamma$, нм	Діапазон довжин хвиль, λ_γ , нм	Електромагнітна енергія, $E_e = h\nu/e$,	Маса фотонів, $m_\gamma \times 10^{-63}$ кг
Ультрафіолет	90 (110)	270 — 360 (380)	3,2627 — 2,8178	0,0022 — 0,0367
Фіолетовий	60	(360) 380 — 440	3,2627 — 2,8178	0,0367 — 0,0624
Синій	45	440 — 485	2,8178 — 2,5564	0,0624 — 0,2616
Блакитний	15	485 — 500	2,5564 — 2,4797	0,2616 — 0,6764
Зелений	47	500 — 547	2,4797 — 2,1944	0,6764 — 0,9100
Бежевий (Еко)	18,22888	546,8665454	22,671746857...	2,1757537
		550,8458017	2,2507968299...	2,3345843
		550,8765838	2,2506665773...	2,3358523
		551,6050982	2,2472777670...	2,3660436
		565,0954702	2,194,0398565...	2,9920128
Жовтий	25	565 — 590	2,1944 — 2,1014	2,9871 — 4,5476
Помаранчевий	35	590 — 625	2,1014 — 1,9838	4,5476 — 7,9519
Червоний	115 (206)	625 — 740 (831)	1,9838 — 1,6755	7,9519 — 40,7321
Інфрачервоній	361 (279)	(740) 831 — 1101,8	1,6755 — 1,1253	40,732 — 50,901

На рис. 2 представлена авторами глобальна закономірність розподілу в координатах $M = f(R)$ усього спектру цілісних природних об'єктів від фотонів до галактик, що представлена графічно з лініями усереднення $1, 1'$ і 2 , що є, це класичними параболою $y = ax^2 + bx - c$ та двома допоміжними розрахунковими прямими лініями $y = Ax + B$. Усі лінії симетрично і тісно пов'язані між собою, відкриває ретивіше невідомі взаємозв'язки параметрів досліджуваних космічних об'єктів і фундаментальних констант.

Рівняння ліній усереднення для об'єктів "зірки – галактики" та "атом планети" мають вигляд:

$$y_1 = 0,135667584071157x^2 + 1,38983186819088x - 0,247200345323272,$$

$$y_2 = -0,107470745003332x^2 + 1,85081879923151x - 2,39325263030182,$$

без урахування впливу приведення діаметрів несферичних галактик через над маси і над розміри, до поняття класичного радіусу і – впливу приведення діаметрів атомів додатково стиснутих, через мікро розміри, відповідно.

Для галактичного та атомного рівнів коефіцієнти приведення радіусних співвідношень до ліній усереднення (рис. 2 а, б лінії 1 та 2 , відповідно) нами вираховані коефіцієнти, які є практично рівними і обчислюються як:

$$K_{ra} = \frac{4\pi}{3} \left(\frac{\pi}{Gc} \right)^3 = K_{RG} = \frac{4\pi}{3} \frac{L_{\odot} e_o}{16}$$

Різниця в тому, що для галактик (D_{∞}/R_{\odot}) – співвідношення галактичного діаметра до радіусу сонця ділиться на коефіцієнт K_{RG} , оскільки через над розміри та маси вони сплюснуті в одній та розтягнуті у іншій ортогональній одна одній площині, а для атомів співвідношення (r_a/R_{\odot}) множиться на коефіцієнт K_{ra} . Наприклад, для атомів заліза $r_{Fe} = 125$ пм (чи свинцю $r_{Pb} = 175$ пм), абсцису точку $\ln(R_{Fe}/R_{\odot}) = -43,1554$ слід змістити на $\ln K_{ra}$ вправо, тобто $\ln[(R_{*})_{Fe}/R_{\odot}] = -26,5554$, відповідно, із області (а) усі абсциси перейдуть в область (б) (рис. 2 а).

Співвідношення довжин хвиль фотонів λ_{γ} , якщо їх розділити на 2π , до радіусу сонця лягають прямо на лінію усереднення (рис. 2 а, лінія 2), тобто графічна координата $\ln[(R_{*})_{\gamma}/R_{\odot}]$ відповідає фізичній величині $\ln(\lambda_{\gamma}/2\pi R_{\odot})$, що

цілком природно, коли брати до уваги: **маса — це замкнута в об'ємному**

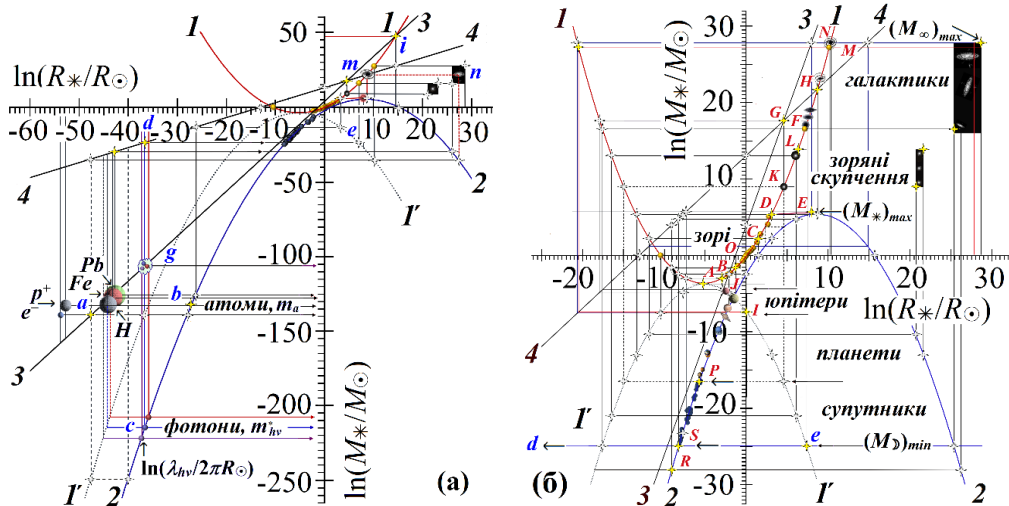

Рис. 2. Графічні функції $\ln(M_*/M_\odot) = f(R_*/R_\odot)$ розподілу природних мікрота макрооб'єктів за величиною їх мас та радіусів: (а) — фрагмент графіка з акцентом на розподілі атомів, електронів і світлових фотонів; (б)-фрагмент графіка для детальнішого висвітлення розподілу астрономічних об'єктів (від супутників до зірок та галактик). 1 і 1' — лінія усереднення та її дзеркальне відображення, розподілу зір основної послідовності; 2 — лінія усереднення для планет та сферично формованих силами гравітації супутників; 3 — гіпотетичні об'єкти відповідних мас зтиснуті до критичної щільності $d_* = 73804.027098... \text{ кг/м}^3$; 4 - горизонти подій та чорні діри.

Просторі енергія. Оскільки довжина хвилі λ , це довжина кола (перетин кулі), фотона повністю де поляризованого світла, що в миттєвій невизначеності Гейзенберга від стану фотон – хвиля до фотон – корпускул з нульовою швидкістю поширення, то радіус якого й дорівнює $r_\gamma = \lambda_\gamma/2\pi$.

Враховуючи практично повне співпадіння з лініями усереднення (рис 2 а, б, лінії 1 і 2) і знаючи параметри рівнянь цих ліній, легко знайти масове співвідношення $\ln[(M_*)_\gamma/M_\odot]$ для будь якого природного цілісного об'єкту від розмірів фотона до галактики з дуже високою та неоспоримою достовірністю, адже це базується на глобальній закономірності розподілу в координатах $M=f(R)$ цілісних природних об'єктів від фотонів – до галактик.

Таким чином й була розрахована точна маса фотона m_γ , причому конкретно для заданої довжини λ_γ . Результати представлені в крайній колонці

таблиці. Значення мас фотонів від ультрафіолетової до далекої інфрачервоної області спектру сонячного випромінювання лежать межах від $2,164 \times 10^{-66}$ кг до $1,867 \times 10^{-60}$ кг. Маса фотонів із середини спектру та максимуму випромінювання (це фотони з теоретичною довжиною хвилі $\lambda_{vh}=550,8765837585\dots$ нм) становить $m_\gamma = 2,3358523\dots \times 10^{-63}$ кг (дивись таблицю). Зауважимо, що спроби обчислення маси фотона іншими авторами через визначення величини заряду давали дуже приблизні результати $m_\gamma = 1 \cdot 10^{-22} m_e \sim 1,1 \times 10^{-52}$ кг [4], очевидно через складність експериментального визначення зарядів таких малих об'єктів. З часом методики вдосконалювалися як у випадку надточного визначення радіусу протона [3] і в науковій літературі зустрічалось повідомлення [посилання втрачено] про $m_\gamma \sim 2,8 \times 10^{-63}$ кг, що є практично таким же, як середнє із вирахованих нами у цьому дослідженні.

Висновки. Використовуючи отримані результати нами була знайдена формула точного розрахунку маси фотона з центру та з максимуму спектру видимого випромінювання: $m_\gamma^\circ = m_e^\circ e_o^2 \mathcal{F}_\odot^{1/2} = 2,338351\dots \cdot 10^{-63}$ кг, де, $m_e = 9,10938370 \times 10^{-31}$ кг — маса електрону; $e_o = 1,602176634 \times 10^{-19}$ Кл величина одиничного заряду електрону; \mathcal{F}_\odot - період життя ідеальної зірки в астрономічних одиницях.

Також встановлена а формула (виведення якої через обмеження об'єму публікації опускаємо) повної потужності видимого випромінювання сонця:

$$W_\odot^2 = \frac{1}{\mathcal{F}_\odot} \left(Z_o + \frac{1}{4\pi} \mu_o M_u \left(\frac{2V_o}{m_u c^3} - 1 \right)^{-1} \right) \text{ Вт, де}$$

$Z_o = c\mu_o = 376,73031\dots$ Ом - електромагнітний імпеданс; $M_u = 999,99999963 \sim 10^3$ кг/м³ - коефіцієнт мольного перерахунку; $V_o = 0,0224139682$ м³/моль - мольний об'єм; $m_u c^3 = U_u$ - одинична енергія вакууму при анігіляції одної атомної одиниці маси $m_u = 1,6605390666 \times 10^{-27}$ кг $\times 10^{-3}$. Підставляючи у формулу зазначені значення. Знаходимо $W_\odot = 1,941087625555 \cdot 10^4$, а значить і точну величину повної світності $L_\odot = M_\odot W_\odot = 3,86 \times 10^{26}$ Вт ідеальної зірки (сонця), де $M_\odot = 1,9885758846 \cdot 10^{30}$ кг маса сонця.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Wsol J. (2022). Resolve Dark Energy & Proposed CODATA 2022 Values (True Cosmology.info); URL: https://www.researchgate.net/publication/366408545_Resolve_Dark_Energy_Proposed_CODATA_2022_Values.
2. Kuramoto N., Mizushima S., Zhang L., Fujita K., Azuma Y., Kurokawa A., Okubo S., Inaba H. and Fujii K. (2017). Determination of the Avogadro constant by the XRCD method using a ²⁸Si-enriched sphere Metrologia, 54, 716–729. DOI: <https://doi.org/10.1088/1681-7575/aa77d1>.
3. Urdaneta I. (2021). Faculty Article // Protons Quantum Physics Science News Aug 28. URL: https://www.resonancescience.org/blog/CODATA_Proton_Charge_Radius_History_of_This_Fundamental_Measurement .
4. Citation: S. Eidelman et al. (Particle Data Group), Phys. Lett. B 592, 1 (2004) (URL: <http://pdg.lbl.gov/2005/tables/gxxx.pdf> (lbl.gov))
5. Стандритчук О. З., Максін В. І. (2023). Хімічні аналогії в розподілі зірок за масою і радіусом та їх порівняння з розподілом планет і супутників. // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. –22 - 24 May. Pp.351-359. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/MODERN-PROBLEMS-OF-SCIENCE-EDUCATION-AND-SOCIETY-22-24.05.23.pdf>.
6. Стандритчук О. З., Максін В. І. (2018). Закономірності розподілу за температурами плавлення і кипіння простих речовин // Вісник КНУ Хімія, 2018, 1 (55) С.9-15. DOI: [https://doi.org/10.17721/1728-2209.2018.1\(55\).2](https://doi.org/10.17721/1728-2209.2018.1(55).2).
7. Стандритчук О. З., Максін В. І. (2023). Особливості функцій розподілу зірок, планет і супутників за їх масою та радіусом.// Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: Міжн. наук.-практ. конф. мат. секція. 5: (м. Київ, 25 травня 2023 р.). – Київ.: НУБіП. – 2023. – С.177– 182 (325 С.).URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u381/sekciya_5.pdf.

ІНТЕГРОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ НА ТЕМУ «АЛКІНИ»

Ткач В. В.,

Чернівецький національний університет

ім. Ю. Федьковича, Україна

Кушнір М. В.,

Мінакова Т. Г.,

Чернівецький міський ліцей № 5 «Оріяна», Україна

Гейдарова А. О.

Кам'янець-Подільський ліцей № 9 ім. А. М. Трояна, Україна

1. Алкінових фрагментів у людських амінокислотах немає, однак у живій природі вони існують. В першу чергу, алкініламінокислоти, виділені із грибків роду *Streptomyces.*, що синтезуються із звичайних амінокислот гліцину, аланіну і серину (Рис. 1):

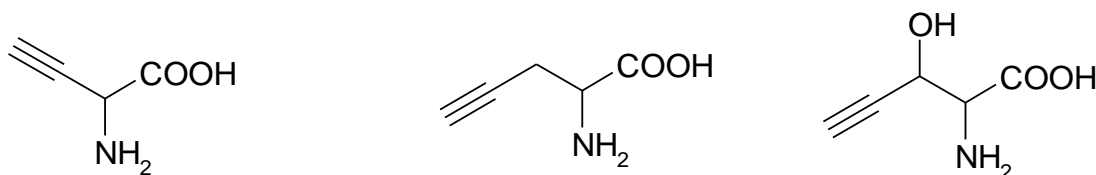

Рис. 1. Зліва направо – етинілгліцин, етиніلالанін (пропаргілгліцин) і етинілсерин

1.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості етинілгліцину, етиніلالаніну та етинілсерину як похідних алкінів та амінокислот.

1.2. Щодо етинілгліцину, етиніلالаніну та етинілсерину вкажіть невірне твердження:

- а) Як і інші α -амінокислоти, етинілгліцин утворює цвіттер-йони
- б) Всі три амінокислоти можуть утворювати солі не тільки по карбонільній групі, а й по ацетиленовому фрагменту
- в) Етинілгліцин є оптично активним і має 2 оптичні ізомери
- г) Етиніلالанін утворює комплекс із перехідними металами
- г) Етинілсерин містить три атоми Гідрогену, здатні заміститися на метал.

1.3. Знайдіть масу кожної з амінокислот, необхідну для того, щоби

дією на них металевого натрію отримати водень, здатний за н.у. заповнити посудину в формі піраміди. В основі піраміди знаходиться ромб стороною 8 см і кутом 60° . Висота піраміди складає $14\sqrt{3}$ см. Знайдіть масу кожної із амінокислот, що гідрується відповідним об'ємом водню до насиченої амінокислоти.

2. Міжкласовою називають ізомерію сполук, що належать до різних класів, але при цьому мають однакову брутто-формулу. Так алкіни з одним потрійним зв'язком ізомерні алкадієнам.

Рівноважна суміш таких міжкласових ізомерів – пропіну та пропадієну (алену або кумулену, Рис. 2) використовується як паливо в електрогазозварюванні і позначається як МАП (метилацетилен – пропадієн):

Рис. 2. Пропін (зліва) та пропадієн (справа)

2.1. Порівняйте електронну будову пропадієну та пропіну. Поясніть, чому атом Карбону із двома кумульованими подвійними зв'язками sp -гібридний? Запишіть реакцію горіння пропіну.

2.2. Щодо пропіну та пропадієну вкажіть невірне твердження:

а) Еквімолярна суміш пропадієну та пропіну масою 20 г містить по чверті моля кожного із компонентів

б) Обидва гази знебарвлюють бромну воду та розчин Калій перманганату

в) Пропадієн містить один sp -гібридний атом Карбону проти двох у пропіну

г) На відміну від пропіну пропадієн містить два спряжених подвійні зв'язки

г) Пропін, на відміну від пропадієну, реагує з металами з утворенням солей

2.3. Посудина в формі прямої призми 64 см заввишки містить за н.у. суміш пропіну та пропадієну. В основі призми лежить рівнобедрений прямокутний трикутник, медіана якого, проведена до гіпотенузи, дорівнює

$42\sqrt{2}$ см. Після того, як суміш пропустили через амоніачний розчин Аргентум (I) оксиду утворилася сіль масою 259,308 г. Знайдіть об'ємний склад суміші.

3. Як відомо, до 1940-1950 рр грамплатівки, на яких записували музику, були із алюмінію або бакеліту. Диск часто вміщував одну-дві пісні з кожного боку, а язичок грамофону рухався звуковою доріжкою від центру до краю платівки. З 1940-1950 років для запису грамофонних платівок застосовується так званий матеріал «вініл» - тобто кополімер вінілхлориду та вінілацетату. Обидва мономерні утворюються із ацетилену.

3.1. Запишіть реакції отримання із ацетилену вінілхлориду і вінілацетату. Запишіть реакції гомополімеризації вінілхлориду та вінілацетату. Також покажіть кополімеризацію обох з утворенням блок-кополімеру.

3.2. Щодо кополімеру, вкажіть невірне твердження:

- а) Вінілацетат і вінілхлорид є заміщеними похідними етилену
- б) При полімеризації найбільш вдалим напрямком полімеризації вінілацетату є «голова до хвоста»
- в) В кополімерній макромолекулі подвійні зв'язки між атомами Карбону є тільки у крайніх ланках
- г) У блок-кополімері різні мономерні ланки розміщені в довільній послідовності
- г) Вінілацетат важчий за етилен на 58 г/моль

3.3. При випалюванні негашеного вапна із сажею утворюється речовина А. Гідроліз речовини А призводить до утворення гашеного вапна і газу В. Гідратація газу В в кислому середовищі в присутності йонів Меркурію призводить до утворення речовини С, окиснення якої призводить до речовини D, реакція якої з газом В у співвідношенні 1:1 призводить до синтезу естеру Е. Ідентифікуйте згадані речовини і покажіть, чи здатний естер Е до полімеризації.

4. В хімії є багато сполук, названих на честь географічних об'єктів елементи Франції, Галлій, Германій, барвники бразилін та бразилеїн, такі сполуки як індол, берлінська блакить, жавелева вода.

Ямайка також у переліку країн, на честь яких названо хімічну сполуку. Такою сполукою є джамайкамід (Рис. 3) – токсичний амід, виділений із ціанобактерії *Moorea producens* в затоці Гектор-Бей на Ямайці. Ця сполука є токсичною для риб.

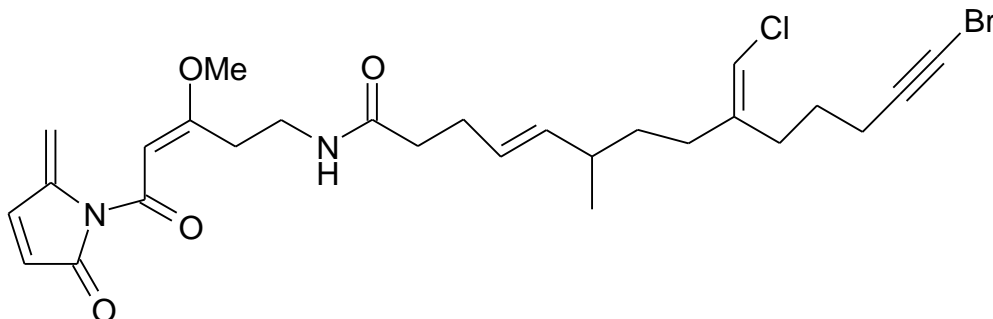

Рис. 3. Джамайкамід

4.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості джамайкаміду як похідного алкену, алкіну, етеру та галогенопохідного

4.2. Щодо джамайкаміду, вкажіть невірне твердження:

а) Джамайкамід містить етерну, естерну та амідну групи

б) При гідролізі джамайкаміди утворюються енольні та інольні фрагменти, що таутомеризуються відповідно в альдегідну та кетенну групу

в) Незважаючи на те, що галогенідні замісники вже наявні в джамайкаміді, він все ще здатний знебарвлювати бромну воду та розчин Калій перманганату

г) 4,1 г джамайкаміду відповідають $\frac{1}{135}$ моль

4.3. Що таке йодне число? Знайдіть йодне число для джамайкаміду

4.4. Посудина в формі прямої призми 32 см заввишки містить за н.у. водень. В основі призми лежить дельтоїд, сторони якого, 16 і 14 см завдовжки, перетинаються під кутом 150° . Знайдіть масу джамайкаміду, що гідрується цим об'ємом водню до повного відновлення кратних зв'язків між атомами Карбону.

5. Як відомо, циклоалкіни, з огляду на те, що валентний кут зв'язку між sp -гібридними атомами Карбону дорівнює розгорнутому, є нестійкими через напруження циклу. Нижчі циклоалкіни, хоч і фіксуються спектральними

методами аналізу, є короткоживучими. Найлегший циклоалкін, який було виділено у вільному стані є циклооктин (Рис. 4):

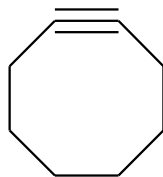

Рис. 4. Циклооктин

Як відомо, кут між сторонами рівностороннього n-кутника наближається до розгорнутого при зростанні n. Так для n=3 кут гострий, для n=4 – прямий, а для n≥5 – тупий. Відомо, що:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\pi(n-2)}{n} = \pi \text{ (рад)}$$

Тобто зі зростанням кількості кутів в правильному n-кутнику кут між сторонами стає ближчим до розгорнутого. Таким чином, циклоалкіни з великою кількістю атомів Карбону у циклі стають стійкішими.

Незважаючи на це, з огляду на наявність циклічного спряження циклоалкіни – навіть макроциклічні – є ще активнішими за лінійні алкіни, через тенденцію до стабілізації системи через утворення сполуки, що не вимагає розгорнутого валентного кута.

Цим часто користуються у реакціях гетероциклізації через циклододавання.

5.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості циклооктину як алкіну.

5.2. Щодо циклооктину, вкажіть невірне твердження:

а) 4 г циклооктину відповідають $\frac{1}{27}$ моль

б) Циклооктин знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

в) Циклооктин є сполукою-ізомером циклооктадієну

г) Циклооктин вступає в реакцію Кучерова з утворенням циклооктанону

г) Циклооктин не містить атомів Гідрогену, здатних до заміщення на

метал

5.3. Посудина в формі призми $\frac{42}{2+\sqrt{3}}$ см заввишки містить за н.у. водень.

В основі призми лежить правильний дванадцятикутник зі стороною 48 см. Знайдіть масу циклооктину, що відновлюється даним об'ємом водню до октану

TECHNICAL SCIENCES

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНОЇ ПОБУДОВИ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТАЛЕВІ КОНСТРУКЦІЇ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 192 «БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ»

Банніков Дмитро Олегович
д. т. н., професор
професор кафедри «Будівельне виробництво та геодезія»
Українського державного університету науки і технологій

Вступ. / Introductions. Дисципліна «Металеві конструкції» відноситься до циклу професійних дисциплін освітньо-професійної програми (ОПП) «Промислове і цивільне будівництво», що викладається для здобувачів спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія». Ця дисципліна має на меті безпосереднє формування фахівців і підкріплюється дипломним проектуванням. Тому її значущість обумовлюється доволі високим ступенем затребуваності.

Мета роботи. / Aim. Метою даної роботи є представлення наявної інформації стосовно змістовного наповнення, структури та особливостей викладання дисципліни «Металеві конструкції» для студентів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія».

Матеріали та методи. / Materials and methods. Найбільш явною передумовою вивчення дисципліни «Металеві конструкції» є потреба в підготовці фахівців, які б спеціалізувались на проектуванні одного з найбільш розповсюджених в теперішній час видів будівельних конструкцій – сталевих та алюмінієвих конструкцій.

Оскільки подібні конструкції відрізняються доволі високим рівнем складності та різноманіттям, то дисципліна «Металеві конструкції» також має доволі значний обсяг, насичений змістовно.

Другою передумовою викладання дисципліни «Металеві конструкції» є необхідність опанування досить широкого спектру наявної фахової інформації в частині розробки та проектування металевих конструкцій, що в подальшому дозволяє її використання для розробки більш специфічних будівельних конструкцій на зразок конструкцій зі скла, полімерних матеріалів та композитів.

Ще одним важливим аспектом викладання дисципліни «Металеві конструкції» є сприяння формуванню якомога ширшого світогляду здобувачів, адже набуті теоретичні знання і практичні навички під час опанування дисципліни носять ґрунтовний та здебільшого багатofакторний характер.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Дисципліна «Металеві конструкції» викладається для здобувачів 4-го курсу протягом 1,5 навчальних семестрів. Структурно вона включає аудиторні заняття в обсязі 64 години в VII семестрі і 48 годин в VIII семестрі, з них лекційних занять 32 години в VII семестрі і 32 годин в VIII семестрі, практичних занять 32 години в VII семестрі і 16 годин в VIII семестрі. Змістовна побудова занять представлена в таблицях 1 і 2.

В практичній частині курсу передбачено виконання курсового проекту в VII семестрі на тему «Сталева балкова клітка» і розрахунково-графічної роботи в VIII семестрі на тему «Кроквяна ферма», які підкріплюються цілою низкою розробленого автором методичного забезпечення [1-5].

Лекційний матеріал включає матеріали авторських досліджень, викладених в роботах [6-17].

Вони органічно доповнюють розроблену автором змістовну частину дисципліни «Металеві конструкції» та являють собою самостійний цікавий матеріал для опанування здобувачами.

Також слід завважити, що в цілому дисципліна «Металеві конструкції» побудована виходячи із класичного представлення наявної фахової інформації, класичних уявлень про місце цієї дисципліни серед інших дисциплін та в освітньому процесі взагалі.

Змістовне наповнення лекційних занять дисципліни

«Будівельні конструкції»

Тема і зміст заняття	Кількість аудиторних годин
Тема 1. Сталь як конструктивний матеріал.	
1. Металеві конструкції в будівництві. Переваги і недоліки сталі. Коротка історія розвитку металевих конструкцій. Принципи проектування металевих конструкцій.	2
2. Сталі для сталевих конструкцій. Склад сталі. Класифікації сталей. Корозія сталі.	2
3. Фізико-механічні властивості сталі. Фізичні властивості сталі. Статична міцність сталі. Ударна міцність сталі. Втомна міцність сталі. Службові властивості сталі.	2
4. Маркування сталей та сталевих виробів. Марки і класи сталей. Вибір сталей для сталевих конструкцій. Сортамент металовиробів.	2
Тема 2. Розрахунок сталевих елементів.	
5. Розтягнуті і стиснуті елементи. Центрально розтягнутий елемент. Центрально стиснутий елемент. Позацентрово навантажені елементи.	2
6. Згинальний елемент. Міцність згинального елемента. Врахування пластичних деформацій. Стійкість згинального елемента. Жорсткість згинального елемента.	2
Тема 3. Розрахунок з'єднань сталевих елементів.	
7. Зварні з'єднання. Загальна характеристика зварних з'єднань. Стиковий зварний шов. Кутовий зварний шов.	2
8. Болтові і заклепкові з'єднання. Характеристика болтових з'єднань. Звичайні болти. Високоміцні болти. Заклепкові з'єднання.	2
Тема 4. Сталева балкова клітка.	
9. Балкові клітки. Види балкових кліток. Види балок в балкових клітках.	2
10. Настили балкових кліток. Панельний холодногнутий настил. Листовий настил.	2
11. Другорядна балка балкової клітки. Загальна послідовність розрахунку балок. Другорядні прокатні балки. Вузли обпирання другорядних балок.	2
12. Головна балка балкової клітки. Компонування складеного перерізу. Перевірка складеного перерізу.	2
13. Вузли головної балки балкової клітки. Ребра жорсткості. Зміна перерізу. Стики. Поясний шов. Опорний вузол.	2
14. Суцільна центрально навантажена колона. Види центрально навантажених колон. Перерізи суцільних колон. Розрахунок суцільних колон.	2
15. Наскрізна центрально навантажена колона. Особливості конструкції і розрахунку наскрізної колони.	2

16. Вузли центрально навантажених колон. Оголовки колон. Плитні бази колон. Траверсні бази колон. В'язі по колонам.	2
Тема 5. Сталевий каркас одноповерхової виробничої будівлі. 17. Виробничі будівлі та їх каркаси. Загальна характеристика сучасних виробничих будівель. Вимоги до сучасних виробничих будівель. Температурні блоки.	2
18. Конструктивні схеми одноповерхових сталевих каркасів. Елементи сталевих каркасів та їх функції. Традиційна конструктивна схема сталевих каркасів. Сучасні легкі сталеві каркаси.	2
19. Покриття виробничих будівель зі сталевим каркасом. Безпрогонові покриття. Прогонові покриття. Особливості роботи прогонів.	2
20. Системи в'язів сталевих каркасів. Види в'язів та їх функції. В'язі по колонам. В'язі по покрівлі. В'язі по ліхтарях.	2
21. Класифікація ферм. Поняття про ферму. Конструктивні різновиди ферм. Схеми решітки ферм.	2
22. Розрахунок ферм. Компонування ферми. Збір навантажень. Визначення зусиль.	2
23. Розрахунок ферм (продовження). Вибір перерізів елементів. Визначення розрахункових довжин елементів. Визначення гнучкостей елементів. Підбір перерізів елементів.	2
24. Конструювання ферм. Уніфікація перерізів елементів. Забезпечення конструктивної стійкості ферми. Особливості конструювання вузлів ферм.	2
25. Конструктивні особливості ступінчастих колон. Типи колон та їх перерізів. Розрахункові довжини ступінчастих колон.	2
26. Розрахунок суцільних частин ступінчастих колон. Прокатний переріз. Складений переріз. Траверса колони.	2
27. Розрахунок наскрізних частин ступінчастих колон. Гілки наскрізної частини. Решітка наскрізної частини. База колони.	2
28. Стіновий фахверк і ліхтар покриття. Стіновий фахверк. Ліхтар покриття.	2
29. Підкранові конструкції. Склад підкранових конструкцій. Підкранова балка. Гальмівні конструкції.	2
Тема 6. Сталевий каркас багатоповерхової громадської будівлі. 30. Сталевий каркас багатоповерхової громадської будівлі. Каркаси багатоповерхових будівель. Принципи конструювання каркасів багатоповерхових будівель. Принципи розрахунку каркасів багатоповерхових будівель.	2
Тема 7. Алюміній як конструктивний матеріал. 31. Алюміній як конструктивний матеріал. Переваги і недоліки алюмінію. Алюмінієві сплави та їх марки. Механічні властивості алюмінієвих сплавів. Сортамент алюмінієвих виробів.	2
32. Алюміній як конструктивний матеріал (продовження). Особливості розрахунку елементів і з'єднань алюмінієвих конструкцій. Захист конструкцій з алюмінієвих сплавів від корозії.	2

**Змістове наповнення практичних занять
дисципліни «Будівельні конструкції»**

Тема заняття	Кількість аудиторних годин
1. Структура та склад ДБН В.2.6-198:2014 «Сталеві конструкції. Норми проектування».	2
2. Співставлення вимог нових ДБН В.2.6-198:2014 з попередньою редакцією та внесеними змінами.	2
3. Компонування балкової клітки.	2
4. Креслення загального компонування балкової клітки.	2
5. Розрахунок настилів балкової клітки.	2
6. Конструювання настилів балкової клітки.	2
7. Розрахунок другорядної балки балкової клітки.	2
8. Конструювання другорядної балки балкової клітки.	2
9. Розрахунок головної балки балкової клітки на міцність.	2
10. Розрахунок головної балки балкової клітки на стійкість та жорсткість.	2
11. Конструювання головної балки балкової клітки.	2
12. Конструювання вузлів головної балки балкової клітки.	2
13. Розрахунок колони (стійки) балкової клітки.	2
14. Конструювання стійки балкової клітки.	2
15. Розрахунок і конструювання в'язів балкової клітки.	2
16. Складання специфікацій балкової клітки.	2
17. Призначення генеральних розмірів та схеми кроквяної ферми.	2
18. Збір навантажень на кроквяну ферму.	2
19. Визначення зусиль в елементах кроквяної ферми.	2
20. Підбір перерізів елементів кроквяної ферми.	2
21. Загальне компонування креслення кроквяної ферми.	2
22. Креслення елементів кроквяної ферми.	2
23. Креслення вузлів кроквяної ферми.	2
24. Складання специфікацій кроквяної ферми.	2

Висновки. / Conclusions. Таким чином дисципліна «Металеві конструкції» структурно та змістовно зорієнтована на підготовку та виховання здобувачів висококваліфікованого та досвідченого типу з широкими можливостями щодо подальшого трудозабезпечення.

При цьому дисципліна включає як класичні аспекти навчання, так і доповнена сучасними тенденціями та інформацією в галузі проектування й створення сталевих конструкцій і конструкцій з алюмінієвих сплавів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Довідкові дані «Сортамент металопрокату». Частина 1. Гарячекатані профілі. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2014. 54 с.
2. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Довідкові дані «Сортамент металопрокату». Частина 2. Холодногнуті профілі. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2014. 51 с.
3. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Сталева балкова клітка. Частина 1. Розрахунок елементів : методичні рекомендації до курсового проекту : 2-ге вид. виправ. Дніпро : УДУНТ, 2022. – 56 с.
4. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Сталева балкова клітка. Частина 2. Конструювання елементів : методичні рекомендації до курсового проекту : 2-ге вид. виправ. Дніпро : УДУНТ, 2022. – 24 с.
5. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Кроквяна ферма : методичні рекомендації до розрахунково-графічної роботи. Дніпро : УДУНТ, 2022. – 49 с.
6. Науково-технічні дослідження у галузі будівництва: колективна монографія / Банніков Д., Андрусак А., Величкович А., Палійчук І., Фафлей О. // заг. ред. Д. О. Банніков. Академія технічних наук України. Івано-Франківськ: вид. Кушнір Г. М. 2022. Т1. 208 с.
7. Банніков Д. О., Гезенцвей Ю. І. Оцінка якості проектування конструктивних рішень сталевих будівель і споруд. *Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика*. 2023. № 23. С. 28-36.
8. Hezentsvei Y. I., Bannikov D. O. Use of Fine-Grained Heat-Strengthened Steels to Increase the Operation Qualities of Bunker Capacities from Thin-Walled Galvanized Profiles. *Вісник ДНУЗТ «Наука та прогрес транспорту»*. Дніпро: вид-во ДНУЗТ. 2021. Вип. 1 (91). С. 84-93.
9. Hezentsvei Yu., Bannikov D. Effectiveness Evaluation of Steel Strength Improvement for Pyramidal-Prismatic Bunkers. *Eureka: Physics and Engineering*. No. 2 (27). 2020. P. 30-38.
10. Гезенцвей Е. И., Банников Д. О. Повышение живучести стальных

промышленных сооружений за счет применения мелкозернистых термоупрочненных сталей. *Промислове будівництво та інженерні споруди*. № 2. 2020. С. 42-45.

11. Bannikov D., Radkevich A., Nikiforova N. Features of the Design of Steel Frame Structures in India for Seismic Areas. *Materials Science Forum*. Vol. 968. Trans Tech Publications LTD. 2019. P. 348-354.

12. Gaidaichuk V., Bannikov D., Radkevich A., Muntian A. Efficiency estimation of the shaped hot rolled steel product mix of India and Ukraine. *Будівельні конструкції. Теорія і практика*. Київ: вид-во КНУБА. 2019. № 4. С. 4-9.

13. Гайдайчук В. В., Банніков Д. О., Радкевич А. В., Мунтян А. О. Оцінка ефективності сортаменту фасонного металопрокату Індії та України. *Містобудування та територіальне планування* : наук.-техн. збірник. Київ: вид-во КНУБА. 2019. Вип. 71. С.105-114

14. Безсалий В. М., Банніков Д. О. Ефективність сталевих тонкостінних оцинкованих профілів для аркових елементів. *Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика*. 2019. № 16. С. 20-29.

15. Гезенцвей Ю. І., Банніков Д. О. Термозміцнені сталі підвищеної міцності для сталевих будівельних конструкцій. *Міжнар. наук.-техн. форум «Архітектура та будівництво: Відновлення України. Наука, технологія, практика»*. Київ: КНУБА. 2022. С. 313-314.

16. Гезенцвей Ю. І., Банніков Д. О. Сучасні пропозиції до забезпечення якості конструктивних рішень. *Матер. VIII-ої Міжнар. наук.-практ. конф. «Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика»*. Дніпро: УДУНТ. 2022. С. 11-13.

17. Гезенцвей Ю. І., Банніков Д. О. Дрібнозернисті термозміцнені сталі для будівельних конструкцій з тонкостінних оцинкованих профілів. *Тез. V Міжнар. наук.-техн. конф. «Ефективні технології в будівництві»*. Київ: вид-во Ліра-К. 2020. С. 76.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНОЇ ПОБУДОВИ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРОЄКТУВАННЯ МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЙ МАШИН» ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 133
«ГАЛУЗЕВЕ МАШИНОБУДУВАННЯ»**

Банніков Дмитро Олегович

д. т. н., професор
професор кафедри «Будівельне виробництво та геодезія»
Українського державного університету науки і технологій

Вступ. / Introductions. На тепер дисципліна «Проектування металоконструкцій машин» в освітньо-професійній програмі (ОПП) підготовки здобувачів першого освітнього бакалаврського рівня за спеціальністю 133 «Галузеве машинобудування» займає особливе місце. Це пов'язано із змістовною орієнтацією дисципліни на викладання як базових конструктивних особливостей машин, так і методів та принципів їх проектування. Тому значущість цієї дисципліни поступово підвищується в сучасних умовах.

Мета роботи. / Aim. Метою даної роботи є представлення наявної інформації стосовно змістовного наповнення, структури та особливостей викладання дисципліни «Проектування металоконструкцій машин» для студентів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 133 «Галузеве машинобудування».

Матеріали та методи. / Materials and methods. Опанування здобувачами дисципліни «Проектування металоконструкцій машин» базується на опануванні більшості дисциплін циклу загальної підготовки. Це дозволяє надати дисципліні більш професійного спрямування, уникаючи її загально-освітнього спрямування та вивільнивши резерви для викладення специфічних фахових тем.

Також іншим аспектом викладання дисципліни «Проектування металоконструкцій машин» є її спрямованість на безпосередній вихід здобувачів на подальше дипломування. Це потребує насичення дисципліни

такою теоретичною тематикою і практичними завданнями, які б в сукупності дозволяли в подальшому самостійно розробити та захистити бакалаврську дипломну роботу.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Дисципліна «Проектування металокопструкцій машин» викладається для здобувачів 3-го курсу протягом одного навчального семестру. Структурно вона включає аудиторні заняття в обсязі 48 годин лекційних занять і 32 годин практичних занять. Змістовна побудова занять представлена в таблицях 1 і 2.

В практичній частині курсу передбачено виконання курсової роботи на тему «Проектування мостового крану», яка підкріплюються розробленим автором методичним забезпеченням [1-3].

Лекційний матеріал включає матеріали авторських досліджень, викладених в роботах [4-16]. Вони органічно доповнюють розроблену автором змістовну частину дисципліни «Проектування металокопструкцій машин» та являють собою самостійний цікавий матеріал для опанування здобувачами.

Таблиця 1

**Змістовне наповнення лекційних занять дисципліни
«Будівельні копструкції»**

Тема і зміст заняття	Кількість аудиторних годин
Тема 1. Сталь як конструктивний матеріал.	
1. Металеві копструкції в інженерії. Загальна характеристика металокопструкцій. Переваги і недоліки сталі.	2
2. Види копструкційних сталей. Склад сталі. Класифікації сталей.	2
3. Фізико-механічні властивості сталі. Фізичні властивості сталі. Статична міцність сталі. Ударна міцність сталі. Втомна міцність сталі. Службові властивості сталі.	2
4. Фізико-механічні властивості сталі (продовження). Службові властивості сталі. Наклеп і старіння сталі. Корозія сталі.	2
5. Маркування сталей. Марки і класи сталей. Вибір сталей для металокопструкцій.	2
6. Сортамент металовиробів. Листова сталь. Фасонна сталь.	2
Тема 2. Методи проектування металокопструкцій машин.	
7. Навантаження і впливи. Поняття про навантаження і впливи. Нормування навантажень і впливів. Комбінації навантажень і впливів.	2

8. Природно-кліматичні навантаження. Снігові навантаження. Ожеледні навантаження.	2
9. Природно-кліматичні навантаження (продовження). Вітрові навантаження. Навантаження від смерчу. Техногенні навантаження.	2
10. Первісні методи проєктування металоконструкцій. Розвиток методів розрахунку конструкцій. Сутність процесу проєктування металоконструкцій. Метод допустимих напружень.	2
11. Метод граничних станів. Сутність методу граничних станів. Розрахункові вирази методу граничних станів.	2
12. Імовірнісний метод. Недоліки методу граничних станів. Сучасні напрямки розвитку методів проєктування металоконструкцій. Імовірнісний метод.	2
Тема 3. Розрахунок сталевих елементів. 13. Розтягнуті і стиснуті елементи. Центрально розтягнутий елемент. Центрально стиснутий елемент. Позацентрово навантажені елементи.	2
14. Згинальний елемент. Міцність за нормальними і дотичними напруженнями. Міцність за локальними і приведеними напруженнями. Врахування пластичних деформацій.	2
15. Згинальний елемент (продовження). Загальна і місцева стійкість. Жорсткість.	2
Тема 4. Розрахунок з'єднань сталевих елементів. 16. Зварні з'єднання. Загальна характеристика зварних з'єднань. Стиковий зварний шов. Кутовий зварний шов.	2
17. Болтові з'єднання. Характеристика болтових з'єднань. Звичайні болти. Високоміцні болти.	2
18. Заклепкові з'єднання. Характеристика заклепкових з'єднань. Розрахунок заклепкового з'єднання.	2
Тема 5. Лінії впливу в балкових системах. 19. Поняття будівельної механіки стержневих систем. Будівельна механіка стержневих систем. Ступені вільності стержневих систем. Геометрична незмінюваність стержневих систем.	2
20. Лінії впливу в балкових системах. Опорні реакції в шарнірно опертій балці. Внутрішні зусилля в шарнірно опертій балці.	2
21. Лінії впливу в балкових системах (продовження). Балка з консоллю. Балка з двома консолями. Визначення зусиль за лініями впливу.	2
22. Динамічні характеристики конструкцій. Загальні поняття про динамічні характеристики. Система із однією зосередженою масою. Система із декількома зосередженими масами.	2
Тема 6. Проєктування металевих конструкцій машин. 23. Металеві конструкції машин. Експаватори пряма і зворотна лопата. Бульдозери.	2
24. Металеві конструкції машин (продовження). Скрепери. Грейдери. Баштові крани.	2

**Змістове наповнення практичних занять
дисципліни «Будівельні конструкції»**

Тема заняття	Кількість аудиторних годин
1. Загальний огляд підйомно-транспортних машин.	2
2. Класифікація мостових кранів. Групи режимів роботи мостових кранів.	2
3. Визначення характеристик сталі та параметрів мостового крану.	2
4. Визначення вертикальних навантажень на мостовий кран.	2
5. Визначення горизонтальних навантажень на мостовий кран.	2
6. Складання сполучень навантажень.	2
7. Побудова ліній впливу та визначення зусиль для головної балки мостового крану.	2
8. Компонування поперечного перерізу головної балки мостового крану.	2
9. Перевірка поперечного перерізу головної балки мостового крану на міцність та стійкість.	2
10. Перевірка поперечного перерізу головної балки мостового крану на жорсткість та динаміку.	2
11. Розрахунок зварного шва в головній балці мостового крану.	2
12. Конструювання головної балки мостового крану.	2
13. Визначення зусиль для кінцевої балки мостового крану.	2
14. Компонування перерізу кінцевої балки мостового крану та перевірка перерізу.	2
15. Конструювання кінцевої балки мостового крану.	2
16. Вузол з'єднання головної та кінцевої балок мостового крану.	2

Висновки. / Conclusions. Таким чином дисципліна «Проектування металоконструкцій машин» структурно та змістовно зорієнтована на фахово професійну підготовку здобувачів за спеціалізацією «Підйомно-транспортні, будівельні, дорожні, меліоративні машини і обладнання». При цьому основна увага приділяється насиченню дисципліни в лекційній та практичній частині таким інформаційним матеріалом, який би дозволяв здобувачам в подальшому самостійно підготувати та захистити дипломну бакалаврську роботу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Довідкові дані «Сортамент металопрокату». Частина 1. Гарячекатані профілі. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2014. 54 с.

2. Банніков Д. О. Металеві конструкції. Довідкові дані «Сортамент металопрокату». Частина 2. Холодногнуті профілі. Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2014. 51 с.

3. Банніков Д. О. Проектування металоконструкцій машин : методичні рекомендації до виконання курсової роботи «Проектування мостового крана». Дніпро: вид-во ДНУЗТ, 2019. 48 с.

4. Науково-технічні дослідження у галузі будівництва: колективна монографія / Банніков Д., Андрусак А., Величкович А., Палійчук І., Фафлей О. // заг. ред. Д. О. Банніков. Академія технічних наук України. Івано-Франківськ: вид. Кушнір Г. М. 2022. Т1. 208 с.

5. Банніков Д. О. Особливості застосування ПК «SCAD» при дослідженнях машинобудівних металоконструкцій. *Modern Research in World Science* : Тез. XII Міжнар. наук.-практ. конф. Львів. 2023. С. 235-239.

6. Банніков Д. О., Нікіфорова Н. А., Косячевська С. М. Сучасний стан класифікації транспортних будівельних конструкцій в Україні. *Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика*. 2022. № 21. С. 35-43.

7. Банніков Д. О., Радкевич А.В., Мунтян А.О. Модернізація буферного бруса електровозу керування тягового агрегату ПЕ2У. Проблеми механіки залізничного транспорту : тез. XV Міжнар. наук.-техн. конф. Дніпро: вид-во ДНУЗТ. 2020. С. 13-17.

8. Bannikov D., Radkevich A., Muntian A. Modernization of the buffer beam of PE2U traction unit electric locomotive. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. Vol. 985. 2020. No. 012035.

9. Bannikov D., Yakovliev S. Development of dynamic integral evaluation method of technical state of one-section electric locomotive body. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. Vol. 1. No. 7 (103). 2020: Applied mechanics. P. 57-64.

10. Bannikov D., Radkevich A. Analytical method for compiling and applying a ballast map for the traction unit PE2U. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. Vol. 2. No 1 (98). 2019: Engineering technological systems. P. 6-14.

11. Bannikov D., Radkevich A., Muntian A. Modeling of the Electric Locomotion DS3 Working. *MATEC Web of Conferences*. Vol. 294. EOT-2019. 2019. No. 05006.

12. Bannikov D., Radkevich A., Muntian A. Modeling of the Electric Locomotion DS3 Working. *Енергооптимальні технології, логістика та безпека на транспорті : матер. 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Львів: вид-во філії ДНУЗТ. 2019. С. 89.*

13. Банніков Д. О. Використання будівельно-орієнтованого ПК SCAD для аналізу роботи машинобудівних конструкцій. *Вісник ДНУЗТ «Наука та прогрес транспорту»*. Дніпропетровськ: вид-во ДНУЗТ. 2018. Вип. 1 (73). С. 98-111.

14. Банников Д. О., Даценко В. Н., Кострица С. А. Напряженно-деформированное состояние рам кузова и тележки тепловоза 2ТЭ116 при различных нагрузениях. *Зб. наук. праць ДДТУЗТ: Транспорт*. Дніпропетровськ: Нова ідеологія. 2001. Вип. 9. С. 8-11.

15. Барбас И. Г., Банников Д. О., Карпенко В. В., Островерхов Н. П., Султан А. В. Напряженно-деформированное состояние трехосной тележки УВЗ-11м в условиях эксплуатации на путях промышленного транспорта. *Зб. наук. праць ДДТУЗТ: Транспорт*. Дніпропетровськ: Нова ідеологія. 2001. Вип. 9. С. 12-16.

16. Банников Д. О., Карпенко В. В. Теоретические исследования напряженно-деформированного состояния литых деталей трехосной тележки типа УВЗ. *Проблемы механики железнодорожного транспорта. Динамика, надежность и безопасность подвижного состава : тез. докл. X межд. конф.* Днепропетровск: Арт-Пресс, 2000. С. 154-155.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВНОЇ ПОБУДОВИ ДИСЦИПЛІНИ
«БУДІВЕЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
192 «БУДІВНИЦТВО ТА ЦИВІЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ»**

Банніков Дмитро Олегович
д. т. н., професор
професор кафедри «Будівельне виробництво та геодезія»
Українського державного університету науки і технологій

Вступ. / Introductions. Дисципліна «Будівельні конструкції» є однією з базових дисциплін, опанування та вивчення якої сприятиме формуванню та закріпленню у здобувачів освітнього рівня «бакалавр» ґрунтовних навичок щодо основних принципів проектування та створення сучасних будівельних конструкцій. Тому формування змісту та складу цієї дисципліни є доволі відповідальним та важливим завданням, адже від нього багато в чому залежить успішність опанування всієї освітньо-професійної програми (ОПП) в цілому.

Мета роботи. / Aim. Метою даної роботи є представлення наявної інформації стосовно змістовного наповнення, структури та особливостей викладання дисципліни «Будівельні конструкції» для студентів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія».

Матеріали та методи. / Materials and methods. Поперед всього слід зазначити, що специфіка спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» потребує наявності спеціалізованого базового курсу, який би виконував функцію своєрідної зв'язки між загальними дисциплінами фундаментального типу на зразок «Фізики» або «Хімії» із дисциплінами професійного плану. Саме це обумовлює специфіку змістовної побудови дисципліни «Будівельні конструкції», її склад та структуру.

Другим не менш важливим фактором в змістовній побудові дисципліни «Будівельні конструкції» є профіль та специфіка самої ОПП, на якій ведеться викладання дисципліни. В Українському державному університеті науки і технологій на спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» наявні 7

ОПП, з яких 2 мають військове спрямування. Дисципліна «Будівельні конструкції» викладається для 5 з цих ОПП – «Мости і транспортні тунелі», «Промислове і цивільне будівництво», «Архітектурне проектування будівель і споруд», «Відновлення та будівництво штучних споруд на об'єктах національної транспортної системи» (військові) та «Будівництво та експлуатація будинків і споруд спеціального та загальновійськового призначення» (військові).

Результати та обговорення. / Results and discussion. Для всіх 5 ОПП викладання дисципліни «Будівельні конструкції» передбачається на 3-му курсі освітнього рівня «бакалавр». Незважаючи на відмінність в структурній та змістовній побудові всіх 5 ОПП дисципліна «Будівельні конструкції» змістовно побудована однотипно, що підкреслює її значущість в підготовці фахівців. Структурно дисципліна складається з лекційних занять (32 години) і практичних занять (48 годин). Змістова побудова занять представлена в таблицях 1 і 2.

В практичній частині курсу передбачено виконання розрахунково графічної роботи на тему «Розрахунок навантажень на будівлю». Ця розрахунково-графічна робота змістовно також є однотипною для всіх 5 ОПП і передбачає роботу з чинним нормативним документом ДБН В.1.2-2:2006 [1].

Відмітимо також, що до практичної частини курсу автором підготовлені методичні вказівки [2, 3]. Лекційний матеріал включає матеріали авторських досліджень, викладений в роботах [4-10]. Вони органічно доповнюють розроблену автором змістовну частину дисципліни «Будівельні конструкції» та являють собою самостійний цікавий матеріал для опанування здобувачами.

Таблиця 1

Змістовне наповнення лекційних занять дисципліни

«Будівельні конструкції»

Тема і зміст заняття	Кількість аудиторних годин
Тема 1. Історія розвитку будівельних конструкцій. 1. Первісні будівельні конструкції. Будівельні конструкції як елемент втілення людської думки. Найдавніші будівельні конструкції.	2

2. Будівництво в Давньому Світі. Будівельні конструкції Давнього періоду Давнього Світу. Будівельні конструкції Середнього періоду Давнього Світу.	2
3. Будівництво в Давньому Світі і в Середні Віки. Будівельні конструкції Пізнього періоду Давнього Світу. Будівельні конструкції в Середні Віки.	2
4. Новий час – період революційних перетворювань у будівництві. Кам'яні конструкції поступаються позиціями. Промислове використання чавуну і сталі. Винахід і застосування залізобетону.	2
5. Новий час – період революційних перетворювань у будівництві (продовження). Нові життя деревини. «Зліт» і «падіння» алюмінію. Пластмаса – заміна всім матеріалам?	2
6. Сучасні концепції створення будівельних конструкцій. Сучасні концепції створення будівельних конструкцій.	2
Тема 2. Сучасні види будівельних конструкцій. 7. Класифікація будівельних конструкцій. Класифікація за функціональним призначенням. Класифікація за матеріалом несучих елементів.	2
8. Процес проектування будівельної конструкції. Сутність процесу проектування будівельної конструкції. Основні етапи технічного проектування.	2
Тема 3. Навантаження і впливи на будівельні конструкції. 9. Навантаження і впливи на будівельні конструкції. Поняття про навантаження і впливи. Нормування навантажень і впливів.	2
10. Види навантажень і впливів. Снігові навантаження. Ожеледні навантаження.	2
11. Види навантажень і впливів (продовження). Вітрові навантаження. Навантаження від смерчу.	2
12. Види навантажень і впливів (продовження). Хвильові навантаження. Льодові навантаження. Сейсмічні впливи.	2
13. Сполучення навантажень і впливів. Техногенні навантаження. Комбінації навантажень і впливів.	2
Тема 4. Основи проектування будівельних конструкцій. 14. Первісні методи розрахунку будівельних конструкцій. Розвиток методів розрахунку будівельних конструкцій. Метод розрахунку за допустимими напруженнями. Метод розрахунку за руйнівними зусиллями.	2
15. Метод розрахунку за граничними станами. Сутність методу. Розрахункові вирази методу.	2
16. Сучасні методи розрахунку будівельних конструкцій. Недоліки методу розрахунку за граничними станами. Сучасні напрямки розвитку методів розрахунку будівельних конструкцій. Імовірнісний метод розрахунків.	2

Таблиця 2

**Змістове наповнення практичних занять
дисципліни «Будівельні конструкції»**

Тема заняття	Кількість аудиторних годин
1. Демонстрація та обговорення навчально-популярних фільмів із історії будівельних конструкцій.	2
2. Демонстрація та обговорення навчально-популярних фільмів з тематики катастроф будівельних конструкцій.	2
3. Система стандартів щодо проектування будівельних конструкцій.	2
4. Основні конструктивні характеристики будівельних матеріалів.	2
5. Визначення конструктивних характеристик бетону та кам'яної кладки.	2
6. Визначення конструктивних характеристик сталі та алюмінію.	2

7. Визначення конструктивних характеристик дерева та пластмас.	2
8. Співставлення ефективності будівельних матеріалів для конструкцій.	2
9. Історичні аспекти формування системи нормативної бази з визначення навантажень і впливів на будівельні конструкції.	2
10. Ознайомлення з ДБН В.1.2.2-2006 «Навантаження і впливи».	2
11. Класифікація навантажень за ДБН В.1.2.2-2006 «Навантаження і впливи». Визначення розрахункових характеристик навантажень.	2
12. Порівняння ДБН В.1.2.2-2006 «Навантаження і впливи» із попередньою редакцією та внесеними змінами.	2
13. Особливості дії та визначення навантажень від власної ваги елементів будівельних конструкцій.	2
14. Особливості дії та визначення навантажень від людей на елементи будівельних конструкцій.	2
15. Особливості дії та визначення навантажень від устаткування на елементи будівельних конструкцій.	2
16. Особливості дії та визначення снігових навантажень на будівельні конструкції.	2
17. Ознайомлення із характеристиками аеродинамічної поведінки будівельних конструкцій у вітровому потоці.	2
18. Розрахунок аеродинамічного коефіцієнту.	2
19. Особливості дії та визначення вітрових навантажень на будівельні конструкції.	2
20. Особливості дії та визначення ожеледно-вітрових навантажень на будівельні конструкції.	2
21. Особливості дії та визначення температурних навантажень на будівельні конструкції.	2
22. Особливості дії та визначення кранових навантажень на будівельні конструкції.	2
23. Збір навантажень на елементи будівельної конструкції.	2
24. Визначення розрахункових сполучень зусиль від навантажень.	2

Висновки. / Conclusions. Таким чином, дисципліна «Будівельні конструкції» виявляється базовою ланкою ОПП, що поєднує загальні дисципліни фундаментального типу із дисциплінами професійного плану. При цьому здобувач отримує базові знання, необхідні в подальшому для опанування фахових дисциплін професійного циклу незалежно від специфіки ОПП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДБН В.1.2-2:2006. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Навантаження і впливи. Норми проектування. Зі змінами № 1 та № 2. Чинний від 2007-01-01. Київ : Мінрегіонбуд України, 2006. 70 с.

2. Банніков Д. О. Будівельні конструкції : методичні рекомендації до практичних занять «Оцінка ефективності застосування будівельних матеріалів»

: 2-ге вид. виправ. Дніпро : УДУНТ, 2022. 35 с.

3. Банніков Д. О. Будівельні конструкції : методичні рекомендації до виконання розрахунково-графічної роботи «Розрахунок навантажень на будівлю» : 2-ге вид. виправ. Дніпро : УДУНТ, 2022. 56 с.

4. Науково-технічні дослідження у галузі будівництва: колективна монографія / Банніков Д., Андрусак А., Величкович А., Палійчук І., Фафлей О. // заг. ред. Д. О. Банніков. Академія технічних наук України. Івано-Франківськ: вид. Кушнір Г. М. 2022. Т1. 208 с.

5. Банніков Д. О., Нікіфорова Н. А., Косячевська С. М. Сучасний стан класифікації транспортних будівельних конструкцій в Україні. *Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика*. Дніпро. 2022. № 21. С. 35-43.

6. Rozumenko D. V., Bannikov D. O. Dynamic Properties of One-Storey Industrial Building. *Вісник ДНУЗТ «Наука та прогрес транспорту»*. Дніпро: вид-во ДНУЗТ. 2020. Вип. 1 (85). С. 138-148.

7. Bannikov D., Radkevich A., Nikiforova N. Features of the Design of Steel Frame Structures in India for Seismic Areas. *Materials Science Forum*. Vol. 968. Trans Tech Publications LTD. 2019. P. 348-354.

8. Kruhlikova N. G., Bannikov D. O. Rational design of shot-span industrial building roof for reconstruction conditions. *Вісник ДНУЗТ «Наука та прогрес транспорту»*. Дніпропетровськ: вид-во ДНУЗТ. 2019. Вип. 2 (80). С. 144-152.

9. Savchenko R. A., Bannikov D. O., Kirpa I. I. Rational altitude structure for placing the wind equipment in the conditions of Ukraine. *Вісник ДНУЗТ «Наука та прогрес транспорту»*. Дніпропетровськ: вид-во ДНУЗТ. 2018. Вип. 2 (74). С. 147-155.

10. Юрков Д. А., Банніков Д. О. Застосування конструктивних систем типу «рама-будівля» для перекриття великих прогонів. *Будівництво України*. 2011. № 6. С. 6-11.

11. Юрков Д. А., Худенко В. Ф., Банніков Д. О. Конструктивна реалізація систем типу «рама-будівля». *Промислове будівництво та інженерні споруди*. 2011. № 4. С. 26-31.

12. Банніков Д. О. Про зміни у визначенні навантажень і впливів на будівельні конструкції. *Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту : матер. 82 Міжнар. наук.-практ. конф.* Дніпро. 2023. С. 332-333.

13. Гезенцвей Ю. І., Банніков Д. О. Сучасні пропозиції до забезпечення якості конструктивних рішень. Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика : матер. VIII-ої Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро. 2022. С. 11-13.

14. Банніков Д. О. Проблематика будівельної нормативної бази для транспортної військової інфраструктури. Логістика і транспортна безпека: проблеми та перспективи розвитку в контексті аналізу сучасних викликів, загроз : матер. Всеукр. наук. конф. Дніпро: УДУНТ. 2022. С. 92-94.

15. Гезенцвей Ю. І., Банніков Д. О. Підвищення якості конструктивних рішень сталевих будівельних конструкцій. Проблеми надійності та довговічності інженерних споруд та будівель на залізничному транспорті : Тез. 9-ї Міжнар. наук.-техн. конф. Харків: УкрДУЗТ. 2021. С. 103-104.

16. Банніков Д. О., Радкевич А. В., Мунтян А. О. Нормативна база України та Індії з визначення вітрових навантажень на малоповерхові будівлі. Актуальні проблеми інженерної механіки : Тез. VII Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: вид-во ОДАБА. 2020. С. 32-36.

17. Bannikov D., Radkevich A., Nikiforova N. Features of the Design of Steel Frame Structures in India for Seismic Areas. *Materials Science Forum*. Vol. 968. Trans Tech Publications LTD. 2019. P. 348-354.

ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ПОТОКУ СОНЯЧНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

Босак Алла Василівна,

к.т.н., доцент

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Матушкін Дмитро Сергійович,

Аспірант

Національний технічний університет України

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. З кожним роком все ширшого поширення отримують системи, які перетворюють енергію Сонця на електричну або теплову. Тому виникає необхідність розрахунків перетворювачів сонячної енергії. Надходження енергії від Сонця практично постійне у часі, але є багато факторів, які впливають на його інтенсивність, серед яких атмосферні умови, кут падіння променів, пора року, час доби і т. д.

Ще 30-40 років тому активно здійснювались спостереження за сонячним випромінюванням, використовуючи розширену мережу метеостанцій. Усі дані збирались та систематизувались. Однак, кількість таких спостережень звелась лише до декількох великих метеостанцій. Тому при проектуванні сонячних систем виникають певні труднощі з оцінкою енергії, що надходить на їх поверхню.

Мета роботи. / Aim. Розробка способу визначення положення Сонця для будь-якого часу доби.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Під час дослідження застосовувались методи сферичної астрономії та векторного аналізу для точного обчислення погодинного надходження сонячної енергії. Це дозволило отримати аналітичні вирази, які можуть мати велике значення при розрахунках координат Сонця, залежно від дня року та часу доби.

Результати та обговорення. / Results and discussion.

Ефективне використання сонячної енергії залежить від різних параметрів. Серед них – сонячний азимут, висота Сонця на небосхилі, зеніт та відстань між Землею та Сонцем. Оскільки ці параметри змінюються в різних місцях світу, часові вікна для експозиції сонячної енергії та кути падіння променів також різняться. Таким чином, географічні умови мають великий вплив на ефективність використання сонячної енергії [1].

За допомогою математичних моделей можна розрахувати теоретичні значення сонячного випромінювання в певному місці, не зважаючи на зміну його інтенсивності через хмарність. Важливо враховувати географічні координати, такі як широта, довгота, висота, азимут та нахил фотоелектричних панелей. Врахування еліптичної орбіти Землі навколо Сонця є необхідним для точного розрахунку, а площина екліптики визначає плоскість, що відповідає орбіті Землі протягом одного земного року [1]. Для досягнення цього необхідно враховувати еліптичну орбіту Землі. Площина екліптики визначає площу, що відповідає еліптичній орбіті Землі, яка формується протягом одного земного року, і може бути виражена виразом (1).

$$r = r_{\theta} \left[1 + 0,017 \sin \left(\frac{360(d_n - 93)}{365} \right) \right], \quad (1)$$

де d_n – номер дня, який відраховується від початку року, $r_{\theta} = 1,496 \cdot 10^8$ км – одна астрономічна одиниця.

Полярна вісь Землі, відома як вісь обертання, має практично постійний кут приблизно $23,45^\circ$ відносно площини екліптики [2]. Сонячне схилення, позначене як δ , є кутом між площиною екватора і прямою лінією, що з'єднує центри Землі і Сонця. Цей кут може бути розрахований за допомогою виразу (2) [1, 2] і зображений на рис. 1.

$$\delta = 23,45^\circ \sin \left[\frac{360(d_n + 284)}{365} \right]. \quad (2)$$

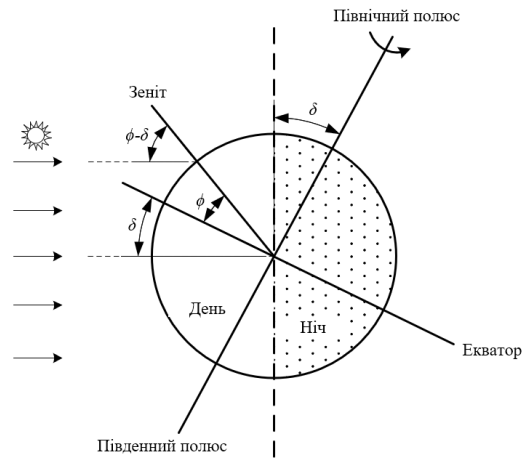

Рис. 1. Відносне положення Землі та Сонця опівдні зимового дня [3]

При розміщенні сонячної енергетичної системи на конкретному місці, важливо визначити положення Сонця за допомогою двох кутів у горизонтальній і вертикальній площинах. Сонячний zenit (позначений як θ_s на рис. 2) визначається як кут між вертикаллю і падаючим сонячним променем. Сонячний азимут (позначений як ψ_s) – це кут між падаючим променем і меридіанами у горизонтальній площині. Висота Сонця (позначена як γ_s) представляє додатковий кут до сонячного zenitu [2, 3].

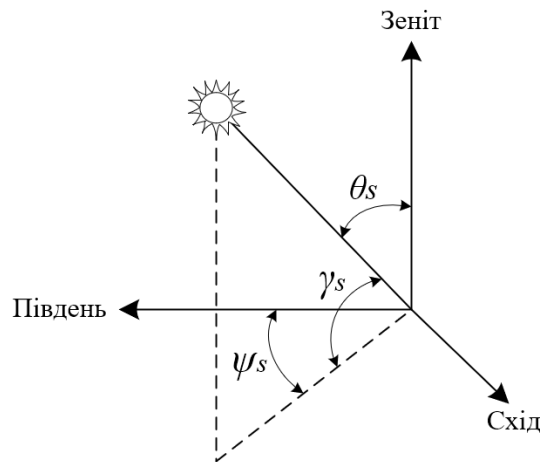

Рис. 2. Положення Сонця відносно поверхні Землі

За допомогою виразів (3) і (4), можна знайти кутові координати Сонця відносно певної широти [1].

$$\cos(\theta_s) = \sin(\delta) \sin(\phi) + \cos(\delta) \cos(\phi) \cos(\omega) = \sin(\gamma_s). \quad (3)$$

$$\cos(\Psi_s) = \frac{(\sin(\gamma_s)\sin(\phi) - \sin(\delta))}{\cos(\gamma_s)\cos(\phi)} [\text{sign}(\phi)]. \quad (4)$$

$$\omega = \left[\tau(t) + \frac{\lambda}{15^\circ} - Z_{II} + E(t) - 12^h \right] \cdot 15^\circ. \quad (5)$$

У виразі (5) прийняті наступні позначення: $\tau(t)$ – поточний час доби, λ - довгота місця, Z_{II} – номер часового поясу, $E(t)$ – рівняння часу.

Сонячна година ω позначає різницю між полуднем і вибраним моментом дня, вираженою у відношенні повного обертання на 360° за 24 години. Значення істинного сонячного часу можуть бути негативними або позитивними у полудень кожного дня. Значення ω варіюються від від'ємних до додатних значень кожного дня, під час полудня $\omega = 0$. [стаття, 53]. У виразі (4) $[\text{sign}(\phi)]$ відноситься до широти і має значення "1" для північних широт і "-1" для південних широт.

Припустимо, ми маємо фотоелектричну панель з нахилом β і азимутом α , як показано на рис. 3 [2, 3].

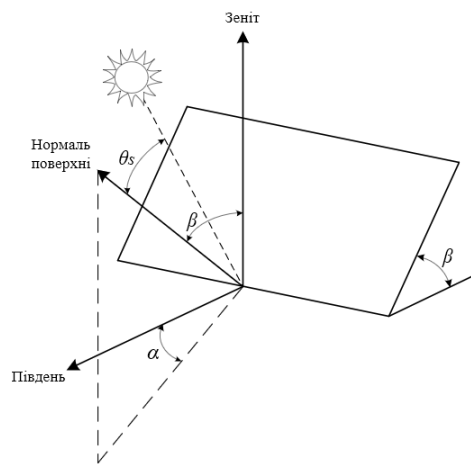

Рис. 3. Падіння сонячного променя на фотоелектричну панель

Результуючий кут сонячного падіння на фотоелектричну панель та кут між нормаллю до панелі можна визначити, використовуючи вираз (6) [1].

$$\begin{aligned} \cos(\theta_s) = & \sin(\delta)\sin(\phi)\cos(\beta) - [\text{sign}(\phi)]\sin(\delta)\cos(\phi)\sin(\beta)\cos(\alpha) \oplus \\ & \oplus \cos(\delta)\cos(\phi)\cos(\omega) + [\text{sign}(\phi)]\cos(\delta)\sin(\phi)\sin(\beta)\cos(\alpha)\cos(\omega) \oplus \\ & \oplus \cos(\delta)\sin(\alpha)\sin(\omega)\sin(\beta) \quad (6) \end{aligned}$$

Сонячне випромінювання, коли воно досягає атмосфери Землі, має постійне значення $1367 \text{ Вт}\cdot\text{м}^2$. Ця величина вважається сталою через відсутність речовини в проміжному просторі між атмосферою Землі та Сонцем, яка б відбивала або розсіювала сонячне випромінювання [2].

Концепція повітряної маси є важливою для розуміння впливу атмосфери на сонячні промені. Основною метою цієї концепції є оцінка кількості повітряної маси, яку пряме сонячне випромінювання проходить, перш ніж досягає визначеної позиції на поверхні Землі. Для розрахунку повітряної маси можна скористатися виразом (7) [4].

$$ПМ = \frac{I}{\cos(\theta_s) + 0,50572(96,07995 - \theta_s)^{-1,6364}} \quad (7)$$

Вираз, що наближено описує інтенсивність сонячного випромінювання, має наступний вигляд [51]:

$$I_D = 1,353 \left(0,7^{ПМ^{0,678}} (1 - ah) + ah \right), \quad (8)$$

де $a = 0,14$, h – висота панелі, ПМ – повітряна маса.

Індекс чіткості широко використовується для аналізу та характеристики сонячного випромінювання, оскільки він дозволяє врахувати лише зміни, пов'язані з чіткістю неба, усуваючи сезонні та щоденні коливання. Цей індекс пропонується використовувати замість індексу ясного неба, оскільки його можна обчислити за допомогою відомих виразів, не залежно від погодних умов, що іноді потрібно для деяких моделей ясного неба [5].

Індекс чіткості визначається як співвідношення глобального сонячного випромінювання до випромінювання, яке отримується за межами атмосфери або від позаземного випромінювання, і розраховується за наступним виразом:

$$K_t = \frac{G_t}{G_{t,0}}, \quad (9)$$

де G_t – сонячне глобальне випромінювання за час t , $G_{t,0}$ – позаземне сонячне глобальне випромінювання за час t .

Висновки. / Conclusions.

Отримані аналітичні залежності кута падіння сонячних променів на будь яку орієнтовану поверхню. Ці залежності представлені як функції часу доби, дня року та орієнтації поверхні, що відкриває можливості для визначення сонячного випромінювання в різних умовах та допомагає зрозуміти, як сонячна енергія потрапляє на певну поверхню протягом дня та року.

Отримані результати дослідження можуть знайти практичне застосування в різних сферах, таких як сонячна енергетика, навігація, астрономія та інших наукових галузях, де важливо мати точні дані щодо положення Сонця, а також у розробці екологічних та енергоефективних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1 О. В. Сенецький. Методичні рекомендації до виконання курсового проекту з навчальної дисципліни «Сонячна теплоенергетика» за темою «Проектування установки з використанням сонячної теплової енергії» (для студентів усіх форм навчання спеціальності 141 – Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка, освітньої програми «Нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : О. В. Сенецький, Я. Б. Форкун. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 39 с.

2 Герасимов Г. Г. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з навчальної дисципліни «Використання відновлювальних джерел енергії» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо професійною програмою «Теплоенергетика» спеціальності 144 «Теплоенергетика» денної, заочної та дистанційної форм навчання [Електронне видання] / Герасимов Г. Г., Трофимчук І. П. – Рівне : НУВГП, 2021. – 90 с.

- 3 Hegedus, Steven & Luque, Antonio. (2011). Handbook of Photovoltaic Science and Engineering, Second Edition. doi.org/10.1002/9780470974704.ch1.
- 4 Kasten, F. and Young, A.T. (1989) Revised Optical Air Mass Tables and Approximation Formula. Applied Optics, 28, 4735-4738. dx.doi.org/10.1364/AO.28.004735.
- 5 Zhong, X., Kleissl, J., 2015. Clear sky irradiances using rest2 and modis. Solar Energy 116, 144-164.

УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ – ЯК СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ПОРТФЕЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

Воркут Тетяна Анатоліївна,

д.т.н., професор,
завідувач кафедри

Божок Юлія Олександрівна,

Старший викладач

Харуга Віталій Сергійович,

к.т.н., доцент,
професор кафедри

Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Натепер загального визнання набуває думка, що об'єднання проєктів у портфелі дозволяє отримувати нову якість управління ними, покращувати результат від їх реалізації, а саме портфельно-орієнтоване управління поступово перетворюється на дієвий механізм управління не тільки реалізацією стратегічних цілей, а й формуванням. На підвищення значущості управління портфелями в теорії і практиці управління проєктами опосередковано вказує і той факт, що, починаючи з 2006 р., найбільша професійна організація в області управління проєктами – Інститут управління проєктами (Project Management Institute, PMI) виокремлює зі свого базового стандарту з управління проєктами – Зводу знань із управління проєктами (A Guide to the Project Management Body of Knowledge, PMBOK® Guide), розвиває і доводить до відома фахівців із управління проєктами стандарт управління портфелем. Разом із тим, дотепер, портфелі розглядалися в наукових роботах і стандартах із управління портфелями переважно в контексті проблематики реалізації стратегій окремих, здебільшого, бізнесових організацій або організаційних мереж.

Мета роботи. Підвищення ефективності управління проєктами громадської участі (ГУ) на основі розроблення науково-методичних засад управління сукупністю проєктів ГУ як портфелем проєктів ГУ

Матеріали та методи. Теоретичну основу дослідження склали наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених у галузі управління проектами і портфелями проектів. При опрацюванні літературних джерел і дослідженні еволюції проблеми, яка вивчається, та ступеня її вирішення було використано методи наукової ідентифікації і зіставно-порівняльного аналізу.

Результати та обговорення. На теперішній час PMI запропонував чотири версії стандарту управління портфелем, які побачили світ, відповідно, в 2006 р. [1], 2008 р. [2], 2013 р. [3] і 2017 р. [4]. Як зазначалося в першій версії даного стандарту, управління проектами – це один із тих термінів, який має багато значень. Тривалий час він асоціювався виключно з проектами. Проте, на сьогодні, стає зрозумілим, що управління проектами охоплює також управління портфелями і програмами, зосереджуючись на тезі «робити правильну роботу», на відміну від традиційної для управління проектами і програмами, – «робити роботу правильно» [5].

В стандартах управління портфелем вихідними виступають поняття «портфель» і «управління портфелем». Порівнюючи визначення портфеля у версіях стандарту управління портфелем PMI, табл. 1 [6], можна дійти висновку, що в перших трьох версіях [1–4] портфель розглядається як такий, що включає проекти, програми, а також інші роботи, які не ввійшли до попередньо зазначених компонентів – проектів і програм.

Таблиця 1

Поняття «портфель» і «управління портфелем» у версіях стандарту управління портфелем PMI за 2006–2017 рр.

Видання (версія) стандарту управління портфелем PMI	Поняття «портфель»	Поняття «управління портфелем»
1	2	3
Перше видання, 2006 р. [1]	Портфель – це сукупність проектів (як обмежених у часі зусиль, спрямованих на створення унікального продукту, послуги або результату) і/або програм (як груп пов'язаних проектів, які управляються скоординовано для отримання вигід і контролю, які не є можливими в умовах відокремленого управління) та інших робіт, об'єднаних разом із	Управління портфелем – це централізоване управління одним, або більше, портфелем, яке включає ідентифікацію, пріоритизацію, авторизацію (затвердження), керівництво, а також контроль проектів, програм та інших пов'язаних робіт із метою досягнення певних стратегічних цілей. Це підхід щодо досягнення стратегічних цілей шляхом відбору, пріоритизації, оцінювання, а також керівництва щодо проектів і програм та пов'язаних робіт, який ґрунтується на їх узгодженні та внеску до організаційних цілей і задач. Воно поєднує фокусування організації на тому, щоб відібрані для інвестування проекти відповідали стратегії

	метою ефективного управління ними для досягнення стратегічних цілей	портфеля, з фокусуванням управління портфелем на ефективній реалізації проєктів і в межах планованого внеску до портфеля.
Друге видання, 2008 р. [2]	Портфель – це сукупність проєктів і/або програм та інших робіт, об'єднаних разом із метою ефективного управління ними для досягнення стратегічних цілей	Управління портфелем – це скоординоване управління компонентами портфеля з метою досягнення певних організаційних цілей. Це також можливість для керуючих органів приймати рішення, які контролюють або впливають на спрямованість групи компонентів (підпортфелів, програм, проєктів чи інших робіт), як таких, що працюють на певні результати. Організація використовує інструменти і техніки, які описує стандарт управління портфелем для ідентифікації, відбору, пріоритизації, керівництва, моніторингу, а також контролю внесків компонентів до організаційних цілей, враховуючи відносини узгодженості із останніми. Управління портфелем не пов'язано із управлінням компонентами. Його ціль – впевнитись в тому, що організація «робить правильну роботу», більше ніж «робити роботу правильно»
Третє видання, 2013 р. [3]	Портфель – це сукупність компонентів: програм, проєктів чи операцій, які управляються як група із метою досягнення стратегічних цілей	Управління портфелем – це скоординоване управління одним, або більше, портфелем для реалізації організаційних стратегій і досягнення організаційних цілей. Воно включає взаємопов'язані організаційні процеси, послуговуючись якими організація оцінює, відбирає, пріоритизує, а також розподіляє обмежені внутрішні ресурси для найкращого виконання організаційних стратегій, які узгоджуються з баченням, місією, а також цінностями організації. Управління портфелем генерує важливу інформацію для підтримування або зміни організаційних стратегій і рішень щодо інвестування. Воно надає можливість керуючим органам приймати рішення, які контролюють або впливають на спрямованість групи компонентів портфеля, як таких, що працюють на певні результати. Організації застосовують представлені в стандарті процеси, інструменти і техніки для ідентифікації, відбору, пріоритизації, керівництва, розподілу ресурсів, моніторингу, а також контролю внесків компонентів до організаційних цілей, враховуючи відносини узгодженості з останніми. Управління портфелем збалансовує конфліктність у запитах програм і проєктів, розміщенні ресурсів, базуючись на організаційних пріоритетах та спроможностях і управляючи в такий спосіб, щоб досягти визначених вигід.
Четверте видання, 2017 р. [4]	Портфель – це сукупність проєктів, програм, підпортфелів, а також операцій, які управляються як група для досягнення стратегічних цілей	Управління портфелем – це централізоване управління одним, або більше, портфелем із метою досягнення стратегічних цілей. Це застосування принципів управління портфелем для узгодження портфеля, його компонентів із організаційною стратегією. Управління портфелем також може розглядатися як динамічна діяльність, послуговуючись якою організація інвестує ресурси в досягнення своїх стратегічних цілей шляхом ідентифікації, категоризації, моніторингу, оцінювання, інтеграції, відбору, пріоритизації, оптимізації, балансування, авторизації (затвердження), переходу (призупинення), контролю і завершення компонентів портфеля

Водночас, починаючи з кінця 2000 рр., у другій версії стандарту управління портфелем [2] та ряді інших стандартів PMI починає вживатися поняття «портфель вищого рівня» (англ. – highest level portfolio), який, крім проєктів і програм, за визначенням, може містити «портфелі відносно нижчого рівня» (англ. – lower level portfolio). В цьому ж періоді фахова спільнота відмічає, що на практиці простежується тенденція, коли в будь-якому крупному

портфелі спорадично, а іноді системно, виникають більш або менш стійкі групи проєктів. Доти, доки ці групи проєктів існують тільки для зручності управління, можна вести мову про «підрозділи» єдиного портфеля. Проте, коли починається виділення ресурсів окремо на групу і рейтингування проєктів в межах такої групи, то тут вже йдеться про виокремлення портфеля відносно нижчого рівня в межах портфеля відносно вищого рівня. До даних нових «утворень» можуть застосовуватися всі техніки й інструменти традиційного управління портфелем [5]. Ці практики були взяті до уваги при визначенні портфеля в четвертій версії стандарту управління портфелем РМІ через введення до компонентів портфеля підпортфелів (іноді для перекладу із англ. subsidiary portfolios вживається термін «субпортфелі») [6].

Розвиваючи поняття «портфель» у четвертій версії стандарту управління портфелем, РМІ пов'язує виокремлення і існування портфеля з реалізацією певних стратегій і досягненням певних цілей організацій та бізнесових одиниць [6]. При цьому портфель передбачає існування як поточних компонентів, так і тих, які увійдуть до нього в подальшому. Вочевидь, наявність багатьох стратегій і цілей призводить до того, що організація може мати, в загальному випадку, більше ніж один портфель. Нові ініціативи щодо проєктів і програм включаються до існуючих або нових портфелів. На додачу, відносно більші портфелі можуть включати підпортфелі. При цьому, здебільшого, спостерігається ієрархічне структурування. Портфелі можуть бути зовнішніми або внутрішніми відносно організації, а також існувати на різних рівнях організації – організації в цілому, підрозділу, бізнес-одиниці або функції [6].

Висновки. Загалом, громадська участь має велике значення для сталого розвитку суспільства та забезпечення гармонійних, збалансованих та ефективних вирішень. Вона зміцнює демократичні цінності, розвиває громадську свідомість, сприяє побудові взаємодійного та відкритого суспільства, що прагне досягти спільних цілей та забезпечити благополуччя всіх членів громади. А сучасні розробки в автоматизації обліку громадської участі надали можливості до представлення громадськості проєктів у форматі

прозорості і доступності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Project Management Institute, Standard for Portfolio Management – First Edition, Project Management Institute Inc, 2006, 79 p.
2. Project Management Institute, Standard for Portfolio Management – Second Edition, Project Management Institute Inc, 2008, 146 p.
3. Project Management Institute, Standard for Portfolio Management – Third Edition, Project Management Institute Inc, 2013, 121 p.
4. Project Management Institute, Standard for Portfolio Management – Fourth Edition, Project Management Institute Inc, 2017, 140 p.
5. The Standard for Project Management and a Guide to the Project Management Body of Knowledge – Seventh Edition, Project Management Institute Inc, 2021, 370 p.
6. Vorkut T., Petunin A., Sribna N., Khrutba Yu. Portfolio Management for Public Participation Projects. Innovative integrated computer systems in strategic project management» [Text]: Collective monograph edited by I. Linde. European University Press. Riga: ISMA, 2022. – P. 178-199.

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК БАЗОВИЙ ПРІОРИТЕТ DIGITAL-MАРКЕТИНГУ

Дяченко Валентин Сергійович

к.е.н, доцент кафедри

Дяченко Наталія Павлівна

кандидат наук з держ.упр., доцент кафедри

Буток Максим Валерійович

здобувач вищої освіти

Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Вступ. У 2022 році світовий ринок цифрового маркетингу досяг майже 321 млрд доларів США. Очікується, що надалі ринок зростатиме із середньорічним темпом зростання 13,1% у період з 2023 по 2028 рік і досягне до 2028 року близько 671,86 млрд доларів США [1].

Водночас, зростає й загроза інтенсифікації проблем кібернетичної безпеки. А відтак, усі процеси у digital маркетингу необхідно здійснювати відповідно до базових принципів кібернетичної безпеки, адже, персонал, який опікується питаннями digital маркетингу, має доступ до стратегічно важливої інформації підприємства, установи чи організації.

Саме тому, з метою збереження репутації, довіри клієнтів та конкурентоздатності необхідно володіти знати інструменти та мати навички їх ефективного використання при управлінні еволюціонуючими ризиками кіберзагроз та шахрайства.

Метою публікації є необхідність висвітлити особливості digital маркетингу та необхідність дотримання базових принципів кібернетичної безпеки.

Матеріали та методи. Загальний методичний підхід даного дослідження обумовлюється підтвердженою світовим економічним розвитком тенденцією впливу інформаційних технологій на оперативність обміну інформацією, ефективність суб'єктів підприємницької діяльності та державних установ, а відтак, на економічний розвиток держави.

Використані методи даної розвідки базуються на відомому діалектичному підході, а саме: загальні методи (аналіз та синтез у поєднанні з методами абстрагування та узагальнення використано у процесі дослідженні наявного стану ІТ-сфери та при формулюванні висновків) та спеціальні економіко-статистичні методи (аналіз динамічних рядів – при ідентифікації динаміки змін, порівняння – для виявлення тенденцій).

Матеріали, використані у процесі дослідження, були отримані переважно з інформаційних джерел, які оприлюднили інформацію стосовно стану інноваційної діяльності та digital-маркетингу, серед яких: Global Digital Marketing Market Report and Forecast 2023-2028 та Global Innovation Index 2022 Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Результати та обговорення. За версією Всесвітньої організації інтелектуальної власності (англ. WIPO), Україна – серед найбільш інноваційних країн (49 місце) у Global Innovation Index 2022 [2].

Національна система освіти України готує суттєву, у порівнянні з іншими країнами, кількість фахівців інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) для ІТ-сфери (рис. 1).

З урахуванням сучасних тенденцій глобалізації інформаційного простору, динамічної трансформації інформаційних ризиків, гібридних загроз, кібернетичних атак і нападів гостро постає потреба забезпечення ефективності управлінської діяльності.

У сучасних умовах діджиталізації всіх сфер суспільної діяльності гостро постає потреба аналізу ефективності та захищеності інформаційної діяльності.

Саме цими питаннями опікується аналітика цифрового маркетингу, адже саме аналіз digital-маркетингу, який, зазвичай, поділяють на екзогенний та ендогенний, шляхом детального аналізу цілого спектру характеристик з урахуванням нюансів, формує підґрунтя для удосконалення діяльності та розробці стратегій подальшого розвитку.

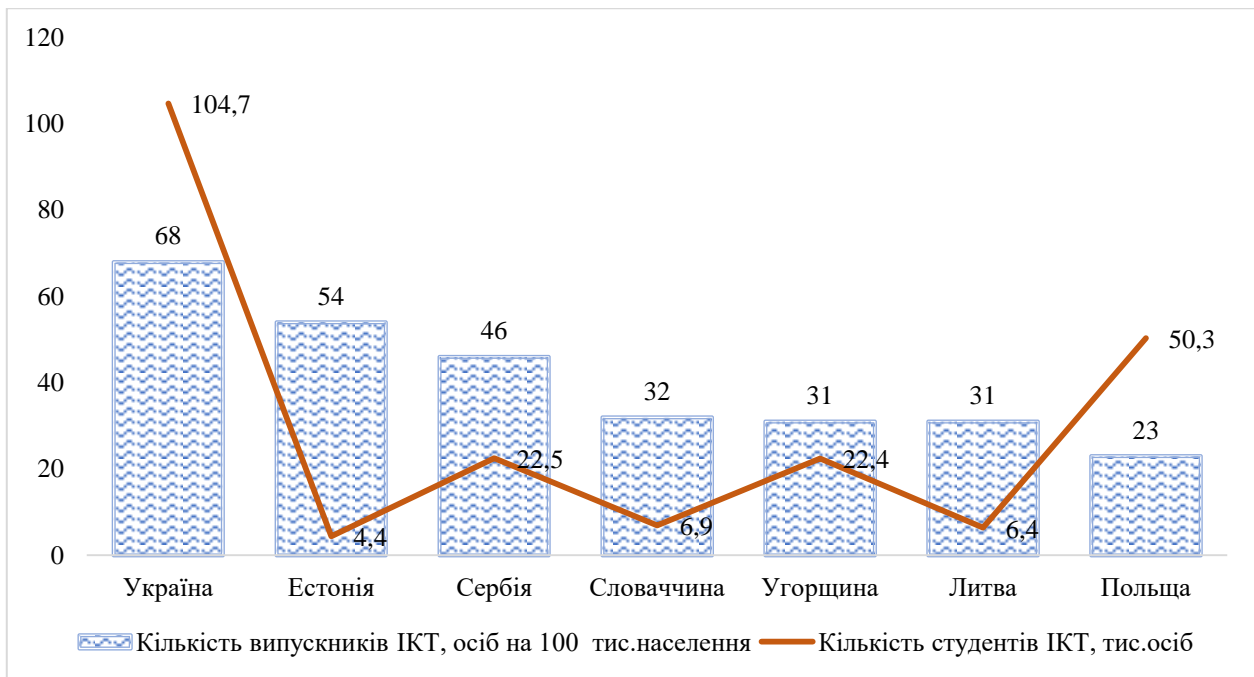

Рис. 1. Кількість студентів ІКТ та кількість випускників ІКТ

Джерело: [3]

У digital-маркетингу існує безліч ресурсів, які в основному можна розділити на три групи: платні ресурси, власні ресурси, безоплатні комунікаційні канали (рис. 2):

Рис. 2. Основні групи digital-маркетингу.

Цифровий маркетинг передбачає використання різних цифрових каналів та технологій для просування товарів або послуг.

До таких каналів відносяться платформи соціальних мереж, пошукові

системи.

Цифровий маркетинг окрім використання каналів digital-маркетингу (рис. 3) використовує й персоніфікацію, чим підсилює вплив маркетингових інструментів на цільову аудиторію [4].

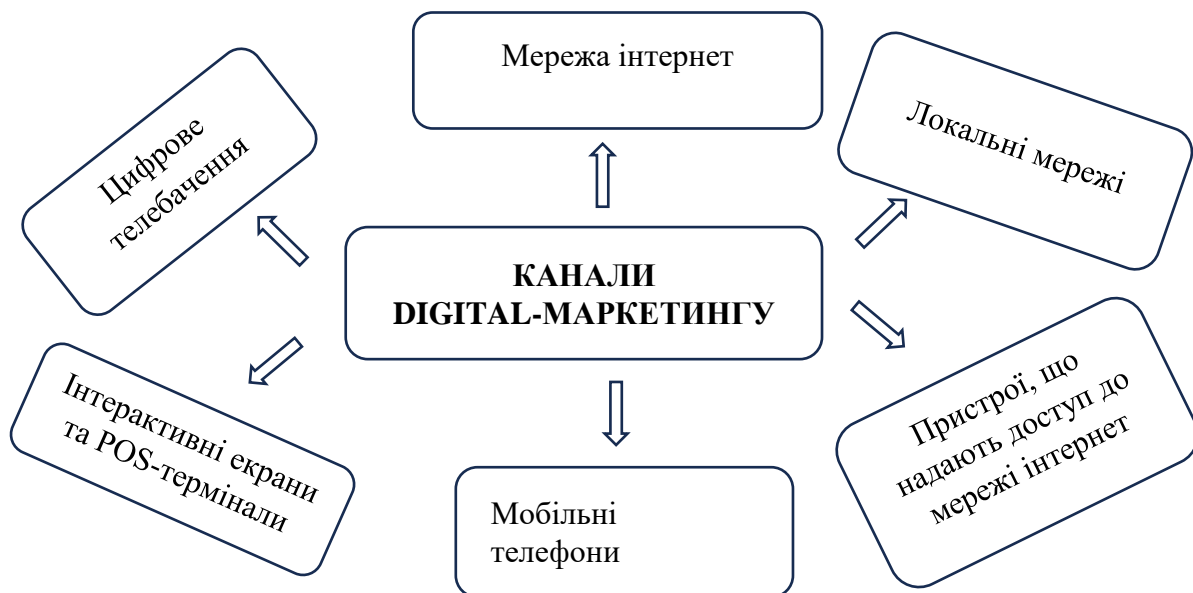

Рис. 3. Основні канали digital-маркетингу.

Серед основних методів digital-маркетингу варто виокремити контекстну рекламу, мобільний маркетинг та ін. (рис. 4).

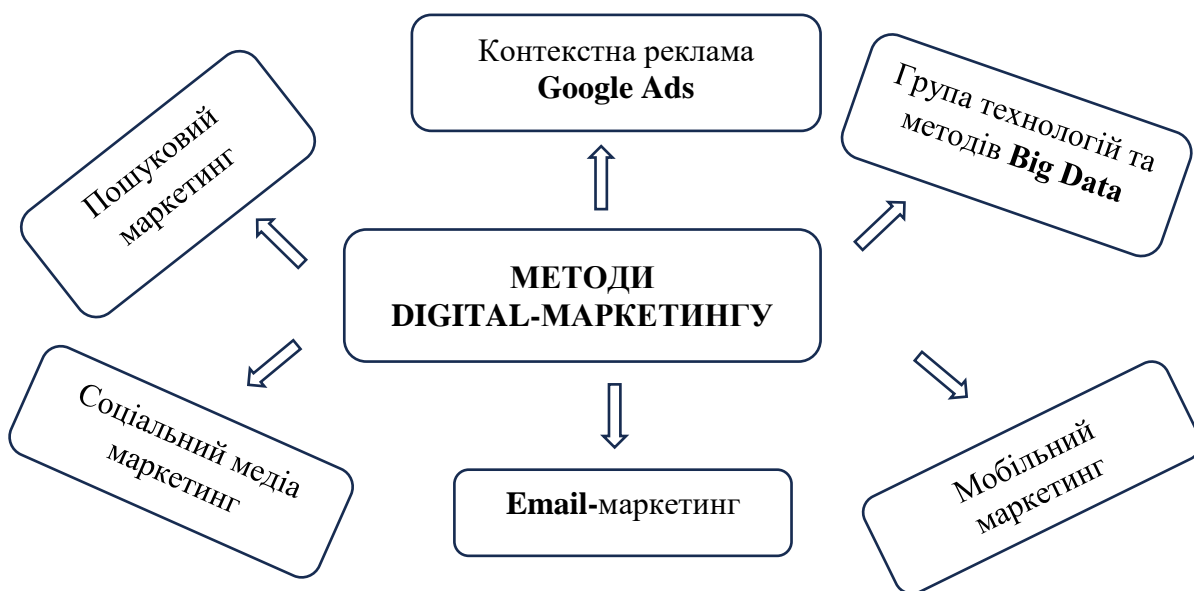

Рис. 4. Методи digital-маркетингу.

Цифровий маркетинг, базуючись на аналітиці даних про користувачів, їх

поведінку, проникає в традиційні види комунікацій, щоб захопити увагу аудиторії та зосередити її у віртуальному середовищі власного сайту.

Упровадження digital-маркетингу передбачає здійснення системного неперервного аналізу екзогенного та ендогенного середовищ, базується на аналітиці даних про користувачів, передбачає персоніфікацію, яка підсилює вплив маркетингових інструментів на цільову аудиторію. Ендогенна аналітика включає збір, аналіз та інтерпретацію даних, отриманих з різних джерел всередині підприємства, установи чи організації. Отримана інформація стане підґрунтям для оцінки ефективності діяльності. Аналіз показників відвідування сайту користувачами сприятиме розробці стратегії його удосконалення.

Одним з інтернет-ресурсів, які допомагають оперативно моніторити таку інформацію є, наприклад, зручний та багатофункціональний сервіс від компанії Google – Google Analytics [5], за допомогою зручно здійснювати моніторинг статистики користувачів, кількості сеансів, нових користувачів, показник відмов, середню тривалість сеансу тощо.

Такий аналіз дозволяє відчувати зацікавленість аудиторії, сприяє розумінню її потреб, а відтак, задає вектор коригування власних маркетингових стратегій.

У сучасних умовах становлення засад інформаційного суспільства digital маркетинг є запорукою ефективності діяльності.

Цифрові канали наділені гіпермедійною можливістю, забезпечуючи практично миттєве поширення інформації, вони є основним носієм комунікаційних повідомлень та ефективної взаємодії усіх стейкхолдерів.

Аудіовізуальні цифрові технології забезпечують можливість здійснення бажаного психологічного, емоційного та когнітивного впливу на цільову аудиторію без обмежень щодо геолокації комп'ютера, сприяють формуванню механізмів адаптивного управління в режимі реального часу [6].

Серед переваг digital-маркетингу варто виокремити оперативність, можливість розширення аудиторії як онлайн- так й офлайн-користувачів та динамічність процесів коригування управлінських рішень з урахуванням потреб як підприємства, установи чи організації, так і користувачів й споживачів.

Висновки. Глобалізаційні трансформаційні процеси обумовлюють потребу в оперативному доступі до актуальної інформації. В умовах воєнного стану в Україні гостро постає потреба доступу населення до правдивої, неупередженої інформації, отриманої з першоджерел.

Саме застосування інструментів цифрового маркетингу сприяє підвищенню ефективності управлінської діяльності на підприємстві, в установі чи організації. Водночас, варто приділяти увагу захисту приватної та бізнес-інформації від несанкціонованого доступу з урахуванням найбільш актуальних загроз: не достатня захищеність систем управління контентом, поштові експлойти, шкідливе програмне забезпечення, що може спричинити небажані зміни у маркетингових функціях тощо.

З метою збереження іміджу та довіри користувачів і клієнтів фахівці з digital-маркетингу повинні дотримуватись заходів кібернетичної безпеки, зокрема шляхом упровадження SSL протоколів (англ. Secure Sockets Layer - рівень захищених сокетів), регулярно оновлювати системи та здійснювати резервне копіювання даних, що сприятиме нівелюванню вразливостей та захисту інформації від несанкціонованого доступу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Global Digital Marketing Market Report and Forecast 2023-2028. URL: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5775236/global-digital-marketing-market-report-forecast>.
2. Global Innovation Index 2022 [GL]. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>.
3. Національна система освіти готує суттєву кількість фахівців для IT-галузі. URL: <https://www.duet.edu.ua/ua/specialty/komp-yuterni-nauki>.
4. Марчук О. О. Цифровий маркетинг як інноваційний інструмент управління. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/43.pdf.
5. Google Analytics. URL:

<https://analytics.google.com/analytics/web/provision/#/provision>.

6. Diachenko V., Diachenko N., Suray I., Novachenko, T., & Vasiurenko O. (2022). Modern trends of innovative activity ensuring growth and sustainable development of the economy of Ukraine. *Scientific Horizons*, 25(7), 31-42. DOI: 10.48077/scihor.25(7).2022.31-42.

СИСТЕМА ВИЗНАЧЕННЯ САРКАЗМУ В АНГЛОМОВНОМУ ТЕКСТІ

Заньчак Марія Степанівна

Студентка

Національного університету

Львівська Політехніка

м. Львів, Україна

Вступ. Виявлення сарказму це цікаве, але складне завдання, особливо коли мова йде про текст. У тексті немає основних вказівників, таких як: інтонація, вираз обличчя чи жест.

Система визначення сарказму у тексті корисна для багатьох сфер NLP, адже сарказм є серйозною перешкодою для покращення точності аналізу настрою у тексті, особливо в соц. мережах.

Сарказм зазвичай залежить від тембру голосу, міміки та жесту, які неможливо передати у тексті. Знання точного настрою онлайн розмови може допомогти підприємству обробити відгуки клієнтів і зібрати ідеї для покращення маркетингової стратегії. Для оборони та захисту країни, настрої є важливим сигналом для інформаційних операцій в інтернеті, відповідно чітка класифікація настрою є критичною для виявлення проблем та можливих дій зловмисників.

Мета роботи. Побудувати класифікатор визначення сарказму в тексті на основі гібридної нейронної мережі.

Предметом дослідження є методи виявлення сарказму в тексті на основі нейронних мереж.

Об'єктом дослідження є коментарі у соціальній мережі Reddit, а саме датасет взятий з сайту Kaggle, зібраний на основі реальних коментарів користувачів соціальної мережі.

Матеріали та методи.

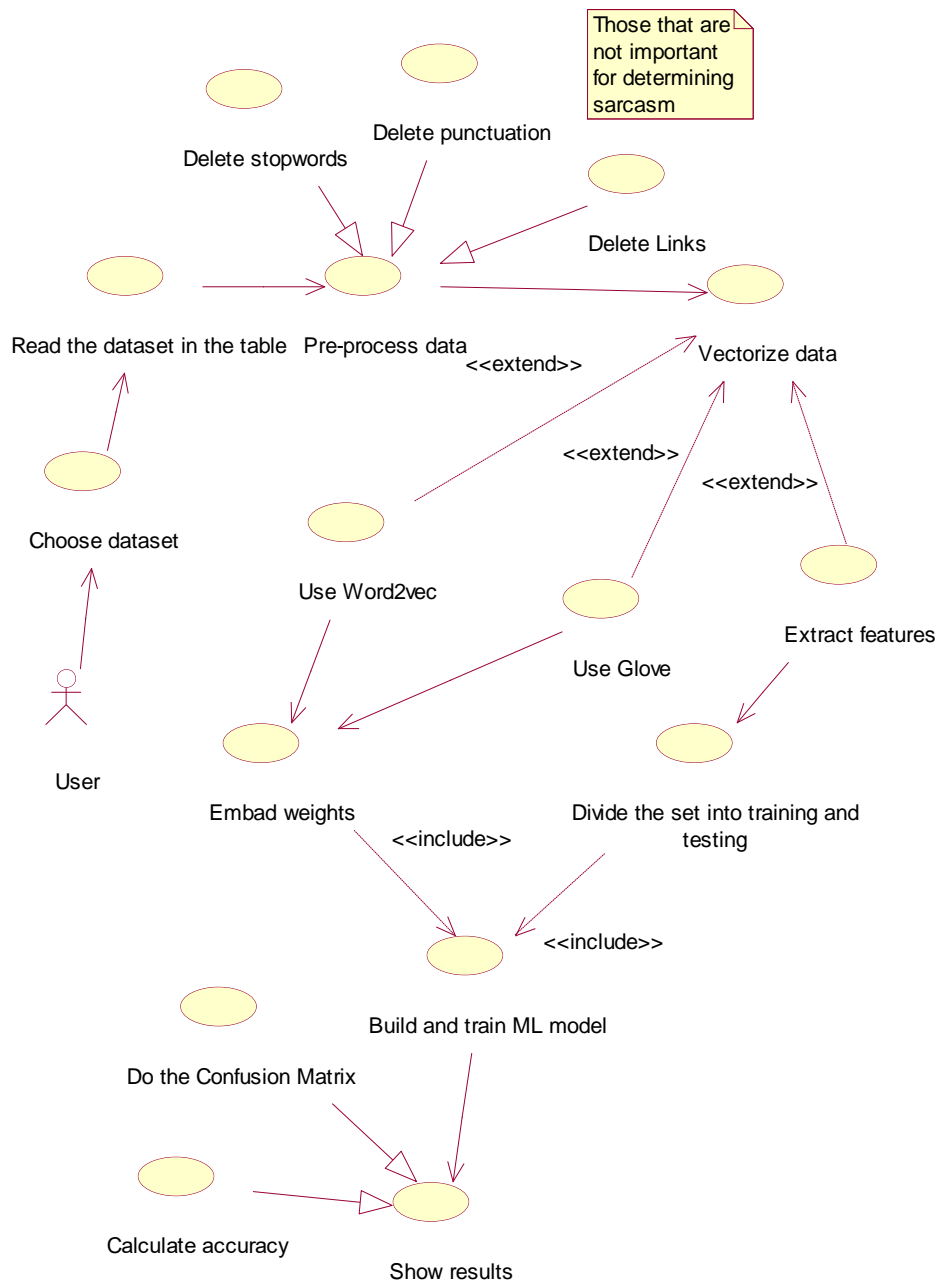

Рис. 1 – Загальний вигляд діаграми діяльності для побудови класифікатора сарказму

Вище (рис.1) представлені кроки створення програми для визначення сарказму у англomовному тексті. Почати варто з обрання даних, на основі яких буде будуватися модель. Це можна зробити використовуючи сайти з даними, наприклад : Google Dataset Search, або будувати дата-сет вручну. Наступним кроком є попередня обробка даних. Текст перетворюється у більш засвоювану форму, для того, щоб алгоритм машинного навчання або нейронна мережа

могли давати кращі результати. Далі йде процес перетворення тексту в дані, що придатні для роботи з методами машинного навчання та нейронними мережами. Це переведення слів у числа (вектори). На цьому етапі можна опрацювати текст, витягуючи додаткові властивості з слів для визначення сарказму. Після успішної векторизації дані поділяться на два сеті. Один для тренування майбутньої моделі, другий для її тестування. Наступним починається процес побудови моделі за допомогою методів машинного навчання або нейронних мереж. Після успішної побудови моделі результати подаються у вигляді confusion matrix та точності.

Для побудови моделі обрано датасет, що розміщений у вільному доступі на сайті Kaggle. З попередньої обробки тексту застосовано видалення стоп слів з тексту, приведення усіх слів до вигляду з малої букви, видалення цифр та пунктуації з тексту. Для побудови класифікатора застосовано гібридну нейронну мережу на основі Bidirectional LSTM та GRU. Спочатку застосовано Bidirectional LSTM. Це тип архітектури рекурентної нейронної мережі, яка обробляє вхідні дані як у прямому, так і у зворотному напрямках. Навідмінно від традиційної LSTM, двонапрямлена враховує майбутній контекст, що дозволяє виявляти залежності у обох напрямках. Відповідно мережа має доступ до інформації з минулих і майбутніх часових кроків одночасно. Як наслідок, двонаправлені LSTM особливо корисні для завдань аналізу настроїв тексту, бо вони глибше аналізують вхідну послідовність, що дає змогу робити точніші прогнози. Після обробки даних на рівні LSTM, їх обробляє рівень GRU. Це тип рекурентної нейронної мережі, що має свої переваги над LSTM в об'ємах пам'яті та швидкості. GRU вирішує проблему зникнення градієнта за допомогою двох шлюзів: оновлення та скидання. Ці шлюзи вирішують, яку інформацію пропускають до виходу, і їх можна навчити зберігати інформацію з дальшої відстані. Це дозволяє передавати відповідну інформацію по ланцюжку подій, щоб робити кращі прогнози.

Результати та обговорення.

Гібридна нейронна мережа показує високу точність визначення сарказму.

Точність моделі на тренувальному сеті = 92%

Точність на тестувальному сеті = 83%

Матриця невідповідності:

$$\begin{pmatrix} 4049 & 511 \\ 940 & 3086 \end{pmatrix}.$$

- 4049 записів правильно визначено як саркастичні.
- 3086 записів правильно визначено як несаркастичні.
- 511 записів неправильно визначено як саркастичні.
- 940 записів неправильно визначено як не саркастичні.

Спрацювання на саркастичних даних рівне 81%.

Спрацювання на не саркастичних даних рівне 86%.

Висновки.

Гібридна нейронна мережа на основі Bidirectiona LSTM та GRU дає кращі результати у визначенні сарказму ніж мережі лише на основі LSTM. Краще модель класифікує несаркастичні дані. В майбутньому можна розглянути більше властивостей тексту, наприклад кількість знаків питання, знаків оклику крапок. Так само можна витягнути нові синтаксичні властивості на основі вставних слів (oh, wow) та позначень сміху (lol, haha, rofl). Смайлики та хештеги теж можна визначити як властивості. Також в майбутньому було б добре побудувати нові моделі на основі машинного та глибинного навчання.

СТВОРЕННЯ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ ІЗ СПЕЦІАЛЬНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ

Кудрявцев Антон Вячеславович

аспірант

Ситар Володимир Іванович

к.т.н., професор

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний
університет» м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Різні види полімерних матеріалів активно використовують в певних галузях промислового виробництва: машинобудівна галузь, виробництво різноманітного обладнання, авіаційна промисловість, ін. Отже, необхідність в полімерах не зменшується, а розробка полімерів з новими властивостями та їх промислове виготовлення є актуальними проблемами теперішнього часу. Так, подальшим розвитком композитів є створення, так званих «інтелектуальних» полімерних композитів, тобто матеріалів, які адекватно реагують на впливи ззовні. Такі матеріали здатні не тільки протистояти зовнішнім впливам, але й виправляти пошкодження, що виникли.

Відомо, що тертя грає величезну роль в роботі різних машин і механізмів. В той же самий час існує безліч пристроїв, в яких необхідно зменшити силу тертя і цим підвищити експлуатаційні характеристики машин.

Тому перед конструкторами і розробниками техніки стоять завдання регулювання сили тертя, зокрема за рахунок використання спеціальних матеріалів з підвищеними фрикційними або антифрикційними властивостями.

Мета роботи./Aim. Розглянути можливість регулювання фрикційних властивостей полімерних матеріалів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для вивчення фрикційних властивостей полімерів, використовують різні методи визначення сили тертя, швидкості ковзання та температури. Від обраного методу залежить точність значень вимірюваних величин. Всі вимірювальні механізми поділяють на два типи: прямої дії та з перетворювачами. Механізми з перетворювачами мають

деякі переваги, основними з яких є вимірювання параметрів у динамічному режимі з автоматичною реєстрацією результатів вимірювання та можливістю одночасного вимірювання кількох величин. Але, механізми з перетворювачами складні і вимагають додаткового обладнання. Механізми прямої дії простіші, а прилади на їх основі дозволяють вести візуальний відлік величини, що вимірюється. Це спрощує методику експерименту та дає можливість обмежитися стандартними вимірювальними схемами. Тому, в даному випадку обрано такий вимірювальний механізм, як механізми прямої дії.

Для дослідження фрикційних властивостей полімерів проводили також вимірювання температури поверхонь тертя. У статичних умовах при достатній ізоляції проводили виміри температури в об'ємі тіл, що не становить великих труднощів.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Полімери широко використовуються як фрикційні та антифрикційні матеріали.

Антифрикційні матеріали відрізняються низькою здатністю до адгезії, теплопровідністю та стабільністю властивостей, а найголовніше гарною прироблюваністю (тобто здатністю тертьових тіл у початковий період тертя поступово покращувати контактування поверхонь за рахунок їх згладжування).

На відміну від антифрикційних, фрикційні матеріали повинні мати високий і стабільний коефіцієнт тертя, достатню зносостійкість, міцність, стійкість до температурних стрибків, впливу абразивних компонентів та агресивних середовищ.

В даній роботі пропонується регулювання фрикційних та антифрикційних властивостей полімерних матеріалів шляхом введення в композицію спеціальних добавок.

Полімери, що мають високі антифрикційні властивості можуть використовуватися у вузлах тертя при низьких механічних навантаженнях. Визначено, що до таких матеріалів відносяться політетрафторетилен, поліамід, поліетилен, поліформальдегід та інші (таблиця).

Коефіцієнти тертя антифрикційних полімерних матеріалів

Полімер	Коефіцієнти тертя	Полімер	Коефіцієнти тертя
Поліамід (ПА)	0,1-0,2	Полікарбонат (ПК)	0,3
Політетрафторетилен (ПТФЭ)	0,1-0,15	Поліпропілен (ПП)	0,3-0,4
Поліетилен (ПЕ)	0,1-0,15	Епоксидна смола (ЕС)	0,15-0,25
Поліформальдегід (ПФ)	0,15-0,2	<i>Фенолформальдегідна смола (ФФС)</i>	0,15-0,25

Найчастіше для виготовлення деталей, що працюють у вузлах тертя, використовують полімерні композиційні матеріали, до складу яких введені спеціальні наповнювачі, що мають здатність знижувати коефіцієнт тертя.

Як правило, ці наповнювачі мають шарувату структуру. До них відносяться графіт, дисульфід молібдену, дисульфід вольфраму та ін.

Поряд з антифрикційними матеріалами в техніці широко використовуються і матеріали, що мають високий коефіцієнт тертя, а саме в межах 0,2-0,5 і використовуються у фрикційних пристроях різних машин та механізмів.

Фрикційні матеріали використовуються у гальмівній системі та трансмісії транспортних засобів: з них виготовляють накладки гальмівних колодок та диска зчеплення. Завдяки фрикційним матеріалам кінетична енергія транспортного засобу при гальмуванні перетворюється на теплову. Теплова енергія, що виділяється, поглинається металевими деталями і потім розпорошується в атмосферу.

Отже, фрикційні матеріали застосовуються в роботі при високих температурах. Тому необхідно регулювати і теплофізичні властивості полімерних матеріалів.

До теплофізичних властивостей відносять тепло- та температуропровідність, теплоємність, температурні коефіцієнти лінійного та об'ємного розширення. Теплофізичні властивості полімерів мають важливе значення, так як від них залежать технологічні та експлуатаційні властивості

матеріалів.

Тому при створенні конструкційних полімерних матеріалів із заданими властивостями часто виникає завдання регулювання і теплофізичних властивостей.

Так, теплопровідність полімерів може бути різко зменшена шляхом створення пористої структури полімеру, тобто. створення газонаповнених матеріалів. Широко відомі та застосовуються при створенні теплоізоляційних матеріалів у машинобудуванні та будівництві пінопласти на основі полістиролу, полівінілхлориду, поліетилену, поліуретану та інших полімерів.

Збільшення теплопровідності полімерів досягається шляхом введення в композицію металевих наповнювачів (порошкоподібних або волокнистих), графіту, вуглецевих тканин та інших матеріалів з високою теплопровідністю, електропровідністю.

Отже, для отримання матеріалів з високими фрикційними і одночасно теплофізичними властивостями в полімерну композицію пропонується додавати оксиди металів, металеві порошки і дріт, азбестові, вуглецеві і базальтові волокна. Волокна призначені для підвищення теплостійкості та міцності композиції, металеві наповнювачі покращують відведення тепла від полімерної композиції.

Висновки./Conclusions. Таким чином, показана можливість одночасного регулювання різних властивостей полімерів, що дозволяє конструювати на їх основі матеріали із заданими показниками. Досягається це шляхом створення композиційних матеріалів із використанням різних інгредієнтів. Високі властивості міцності, довговічність, технологічність і широкий асортимент дозволяють вибрати матеріал практично для будь-яких промислових галузей, що задовольняє сучасним технічним вимогам.

КОМП'ЮТЕРНИЙ ЗІР У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Лендьел Дмитро Павлович

Аспірант, спеціальність 122 Комп'ютерні науки
ДВНЗ «Ужгородській національний університет»

м. Ужгород, Україна

Вступ / Introduction. У модерному світі люди починають дбати про своє здоров'я, зокрема вагу тіла. Це й не дивно, тому що відповідно до даних Всесвітньої організації здоров'я понад 1.9 мільярда дорослих страждають від ожиріння [1]. Контроль за якістю продуктів харчування на етапі переробки, розробка додатків, пов'язаних із здоров'ям, зокрема використовуваних для оцінки калорійності їжі та поживних речовин є критично важливим і незамінним завданням для забезпечення якісного життя людини. Комп'ютерний зір дозволяє досить ефективно вирішувати ці завдання шляхом сегментації зображень продуктів харчування і їжі та подальшим аналізом отриманих даних.

Мета роботи / Aim. Існує багато алгоритмів і підходів щодо обробки та сегментації зображень, виділення об'єктів на зображенні. Основні зусилля наукового та прикладного інженерного пошуку спрямовані на вдосконалення алгоритмів опрацювання зображень та підвищення їх ефективності. Метою цієї роботи є порівняння підходів до сегментації зображень харчових продуктів і застосування їх на практиці.

Матеріали та методи / Material and methods. Алгоритми для розпізнавання продуктів харчування можна умовно класифікувати за декількома критеріями, такими як тип даних, використовувані методи машинного навчання та характеристики, що аналізуються [2]:

1. **Image-based:** Алгоритми засновані на зображеннях працюють безпосередньо з вхідними зображеннями. Вони використовують методи комп'ютерного зору для аналізу кольорів, форми, текстури та інших характеристик.

2. **Sensor-based:** Ці алгоритми використовують дані, отримані різними сенсорами для розпізнавання. Наприклад, це може бути використання датчиків спектроскопії для аналізу спектральних характеристик.

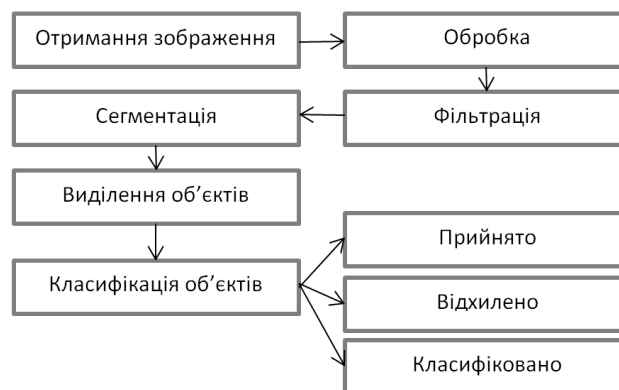
3. **Machine Learning-based:** Ці алгоритми використовують методи машинного навчання для розпізнавання. Вони можуть використовувати методи навчання з учителем (наприклад, нейронні мережі, метод опорних векторів) або навчання без учителя (наприклад, кластеризація, асоціативні правила).

4. **Deep Learning-based:** Ці алгоритми використовують глибокі нейронні мережі (наприклад, згорткові нейронні мережі) для автоматичного визначення характеристик об'єктів та їх розпізнавання.

5. **Feature-based:** Алгоритми засновані на характеристиках використовують виділені особливості (дескриптори) із зображення об'єктів та порівнюють їх з шаблонами для розпізнавання.

6. **Hybrid:** Деякі алгоритми комбінують кілька різних підходів для покращення точності та надійності розпізнавання об'єктів.

Процес обробки і розпізнавання включає такі етапи [3]:

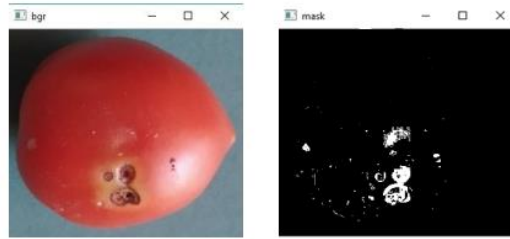

Виділення об'єктів з подальшим аналізом можна застосувати на лінії сортування фруктів і овочів.

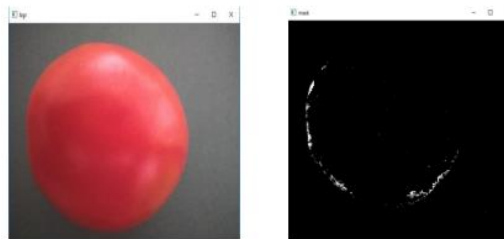
Алгоритм використовує колір об'єкту для його сегментації, потім застосовує медіанний фільтр з високим пороговим значенням [4]. Отримане бінарне зображення аналізується і якщо граничне значення вище порогового, овоч вважається не придатним до споживання.

На Мал. 1. відокремлені дефекти на поверхні. На Мал. 2. – пошкоджена

шкіра.

Мал. 1. Дефекти на поверхні

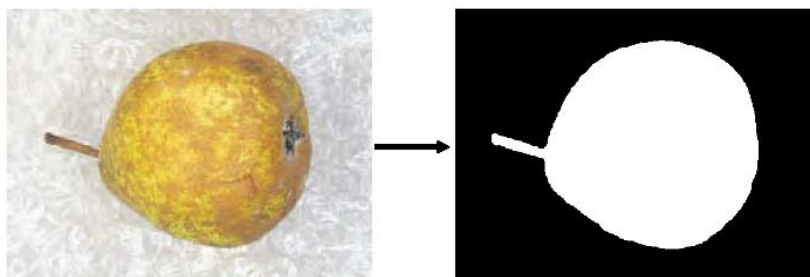

Мал. 2. Пошкоджена шкіра

Інший підхід дозволяє відокремити об'єкт від фону з подальшим геометричним аналізом виділених об'єктів [2]. Запропонований метод має наступні етапи обчислення:

Отримане зображення фільтрується і переводиться у градієнти сірого. Бінарне зображення складається з 0 і 1, щоб відокремити область інтересу. Чорний означає фон, білий – область інтересу (Мал. 3.). Сегментація виявляє цікаві області всередині зображення або структурні особливості.

Подальший аналіз зосереджується переважно навколо вимірювання геометричних властивостей (периметр, форм-фактори, дескриптори Фур'є, інваріантні моменти і т.д.) та інтенсивність і колірні характеристики регіонів (середнє значення, градієнт, друга похідна, особливості текстури тощо). На основі отриманих даних об'єкт відноситься до певного класу.

Мал. 3. Виділення області інтересу

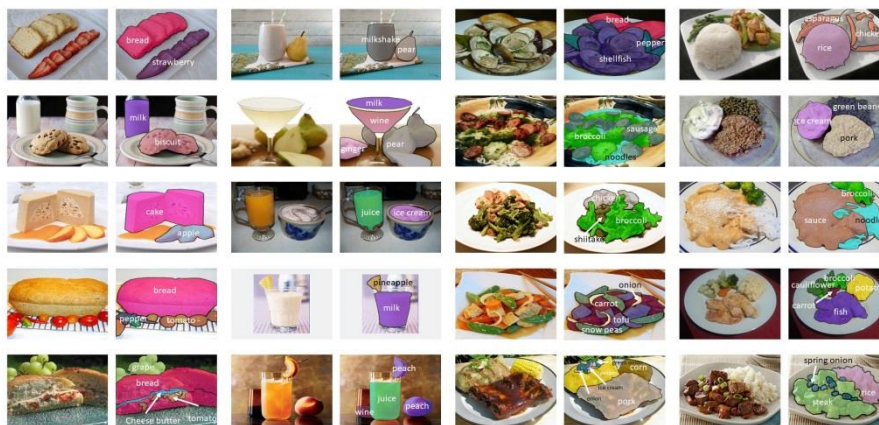
Подібні підходи ефективно працюють, якщо об'єкти порівняно прості. Для більш складних об'єктів досліджують алгоритми засновані на використанні нейронних мереж і штучного інтелекту (далі – ШІ), але існуючі моделі сегментації зображень харчових продуктів є недостатньо ефективними через дві причини [5].

По-перше, бракує високоякісних наборів даних зображень харчових продуктів із дрібнозернистими мітками інгредієнтів і піксельними масками розташування. Існуючі набори даних містять або грубі мітки інгредієнтів, або невеликі за розміром;

По-друге, складний зовнішній вигляд їжі ускладнює локалізацію та розпізнавання інгредієнтів на зображеннях їжі, наприклад, інгредієнти можуть накладатися один на одного на зображенні, а ідентичний інгредієнт може чітко відображатися на різних зображеннях їжі.

Для створення надійних алгоритмів потрібні якісні набори даних заданої тематики. Хоча багато наборів даних є у вільному доступі існує лише кілька відкритих сегментованих наборів зображень продуктів харчування для ефективного навчання нейромереж [6]. Серед них UEC-FoodPix — це великомасштабний набір даних сегментації зображень їжі, який складається з 10 000 зображень з масками сегментації. На жаль, набір містить деякі неповні зображення масок, оскільки більшість масок сегментації було створено автоматично на основі обмежувальних рамок. Щоб забезпечити точну сегментацію їжі, для навчання потрібні повні маски сегментації.

Дослідники створили «UEC-FoodPix Complete» шляхом уточнення 9000 масок сегментації вручну, які були автоматично згенеровані в попередній UEC-FoodPix [7]. У результаті ефективність сегментації була значно покращена порівняно з моделлю сегментації, навченою за допомогою оригінального UEC-FoodPix. Крім того, для нового набору даних сегментації їжі, було виконано оцінку калорійності їжі за допомогою моделей сегментації їжі, навчених за допомогою «UEC-FoodPix Complete», і синтезу зображень їжі з масок сегментації (Мал. 4.).

Мал. 4. Результат аналізу за набором даних «UEC-FoodPix Complete»

Варто розглянути набір даних FoodSeg103 (і його розширення FoodSeg154), що містить 9490 зображень [5]. До цих зображень було додано 154 класи інгредієнтів, і кожне зображення має в середньому 6 міток інгредієнтів і піксельних масок. Крім того, запропоновано багатомодальний підхід до підготовки під назвою ReLeM, який вочевидь надає моделі сегментації багаті та семантичні знання про їжу.

Набір даних Food-101 Dataset [8] який можна використовувати для Keras і TensorFlow містить набір даних із 101 категорії харчових продуктів із 101 000 зображеннями. Цей набір даних дає середню точність 50,76% [9].

Ще два набори UNIMIB2015 Food Database і UNIMIB2016 Food Database було спеціально створено для навчання нейромереж з досить високим рівнем розпізнавання готових страв [10].

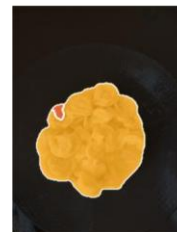
Розробки в галузі ШІ дають змогу значно підвищити рівень розпізнавання. Цікавою розробкою є проект FoodAI++™, який пропонує передові технології сегментації зображень на основі штучного інтелекту [12]. FoodAI++™ розроблено дослідницькою командою під керівництвом професора Стівена Хоя та професора Цяньру Суня зі Школи обчислювальних та інформаційних систем (SCIS) Сінгапурського університету менеджменту (SMU). Проект надає он-лайн доступ для користувачів.

Для проведення нами тестів для оцінки ефективності FoodAI++™ було використано чотири реальних зображення: фрукти, пельмені, гнилі яблука і

тістечко. Серед фруктів груша позначена як слива, а слива як чорниця (Мал. 5.). Пельмені було розпізнано коректно (Wonton – різновид пельменів у китайській кухні) (Мал. 6.), гнилі яблука було розпізнано як плоди дерева Мангостин (Мал. 7.) і, нарешті, тістечко як тістечко (Мал. 9.)

1. apple
2. blueberry
3. Plum

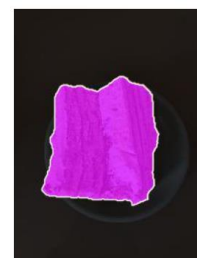
1. others
2. wonton

Мал. 5. Груша позначена як слива, а слива як чорниця

Мал. 6. Wonton – різновид пельменів у китайській кухні

1. Mangosteen

1. cake

Мал. 7. Гнилі яблука було розпізнано як плоди дерева Мангостин

Мал. 8. Тістечко розпізнано коректно

У цілому алгоритм впорався з завданням, але для покращення розпізнавання слід створювати більш детальні набори даних для глибокого навчання.

Результати та обговорення / Results and discussions. Для ефективного використання комп'ютерного зору у харчовій промисловості найкраще підходять нейромережі і ШІ. Ефективність алгоритмів буде залежати від наборів даних для навчання. Набір Food-101 Dataset краще підходить для моделювання, вдосконалений набір даних UEC-FoodPix Complete може мати широке практичне застосування, оскільки набір даних відкритий і його можна доповнювати. Алгоритм FoodAI++™ виявився найбільш ефективним. Неповне розпізнавання тестових зображень можна пояснити набором даних, на основі яких проводилося навчання. Він складається переважно з азіатських харчових

продуктів і страв.

Висновки / Conclusions. Комп'ютерний зір можна ефективно використовувати для аналізу якості продуктів харчування. Якість розпізнавання складає понад 80%. Ефективність алгоритмів на даний час залежить від тренувальних наборів даних. На даному етапі є сенс зосередити увагу на вдосконаленні і розширенні існуючих наборів даних для глибинного навчання згорткових нейромереж.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 *World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>
- 2 Zhang Y. -J. (Eds.) 2006. *Advances in image and video segmentation*. Hershey-London-Melbourne-Singapore, IRM Press, pp. 457-468. DOI: 10.4018/978-1-59140-753-9.
- 3 Jaya J. 2014. Image Segmentation for Food Quality Evaluation Using Computer Vision System. *Computer Science*. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Image-Segmentation-for-Food-Quality-Evaluation-Jaya/bb2f721c85dec8b6da14040ffdb23346f5c8d25b#cited-papers>
4. Supriya V. Patil¹, Vaishnavi M. Jadhav, Komal K. Dalvi, Kulkarni B. P. (2020). Fruit Quality Detection Using OPENCV/PYTHON. *International Research Journal of Engineering and Technology*. Vol. 7. Issue 5. URL: <https://www.irjet.net/archives/V7/i5/IRJET-V7I51254.pdf>
5. Xiongwei Wu, Xin Fu, Ying Liu, Ee-Peng Lim, Steven C.H. (2021) Hoi Qianru Sun "A Large-Scale Benchmark for Food Image Segmentation. *MM '21: Proceedings of the 29th ACM International Conference on Multimedia*, pp. 506–515. URL: <https://arxiv.org/pdf/2105.05409.pdf>.
6. *Open Source Data Science Datasets*. URL: <https://dagshub.com/explore/datasets>.
7. Okamoto K., Yanai K. UEC-FoodPix Complete: A Large-Scale Food Image Segmentation Dataset. *Part of the Lecture Notes in Computer Science: Book series*

(LNIP, volume 12665). URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-68821-9_51

8. *Multiclass Classification using Keras and TensorFlow on Food-101 Dataset*. URL: https://colab.research.google.com/github/theimgclst/examples/blob/MultiClassTF2.0/community/en/multi_class_classification/food_classifier.ipynb.

9. Bossard L., Guillaumin M., Luc Van Gool. *Food-101 – Mining Discriminative Components with Random Forests*. URL: https://data.vision.ee.ethz.ch/cvl/datasets_extra/food-101.

10. Ciocca G., Napoletano P., Schettini R. Food recognition: a new dataset, experiments and results. *IEEE Journal of Biomedical and Health Informatics*. URL: http://www.ivl.disco.unimib.it/wp-content/files/JBHI2016_r1.pdf

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СИСТЕМА ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ВИРОБУ

Прокопченко Сергій Вікторович

головний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут

спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Програмне забезпечення (ПЗ) є невід’ємним компонентом практично всіх сучасних виробів. Воно різноманітне з точки зору призначення, сфери застосування, складності, розміру, новизни, адаптивності, кількості, розташування, тривалості життя та еволюції. Складність ПЗ зросла до безпрецедентного рівня, що вплинуло на виникнення нових можливостей, а також збільшення проблем при створенні та застосуванні ПЗ. Ці проблеми простежуються впродовж усього життєвого циклу (ЖЦ) ПЗ та на всіх рівнях їхньої архітектури.

Мета роботи./Aim. Метою роботи розгляд ПЗ як системи в ЖЦ виробу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Ознайомлення з літературою, теоретичні дослідження та аналіз нормативних документів щодо життєвого циклу ПЗ.

Результати та обговорення./Results and discussion. Відповідно до наявних практик і підходів ПЗ прийнято розглядати як «систему, яка становить інтерес» (system-of-interest, SOI) [1].

Основні концепції архітектури ПЗ як системи, що становить інтерес [2]:

- «систему, яка становить інтерес» (далі — «система») складають елементи, які взаємодіють між собою;
- між елементами «системи» існує ієрархічний або інший взаємозв’язок;
- елементи вступають між собою у взаємодії, які можуть змінюватися у часі;
- «система» складається з інтегрованого визначеного набору

підпорядкованих елементів «системи»;

- елемент будь-якого рівня в «системі» можна розглядати як систему;
- кожна «система» має певний набір властивостей (атрибутів);
- «систему» можна розглядати ізольовано як виріб або як набір функцій, здатних до взаємодії з навколишнім середовищем;
- сукупність значень атрибутів елемента у певний момент часу обумовлює його стан сукупність станів всіх елементів визначає стан предметної області загалом;
- дії, які виконує елемент, називають операцією (функцією, методом);
- окреслені межі охоплюють критичні потреби та практичні рішення;
- людей також розглядають як зовнішніх користувачів відносно «системи», так і як елементів «системи» (тобто операторів).

Типову модель ЖЦ розглядають стосовно концепції побудови ПЗ згідно з [2]. Зазначена концепція передбачає, що процеси ЖЦ описано стосовно ПЗ, який складається з набору взаємних елементів (компонентів ПЗ) А, В та С, кожен з яких може бути реалізований для виконання відповідних визначених вимог (див. рисунок 1).

Кількість взаємних елементів (компонентів ПЗ) може різнитися залежно від ПЗ. Відповідальність за виконання будь-якого елемента ПЗ може бути делеговано іншому суб'єкту на підставі контракту (договору).

Декомпозиція є одним із підходів до дій щодо ПЗ. Інші підходи передбачають об'єктно-орієнтований підхід, коли елементи ПЗ викладено у вигляді плоского (неієрархічного) опису, такого як мережева діаграма. Для складніших ПЗ розглядають потенційний елемент як систему (яка, у свою чергу, складається з системних елементів), перш ніж можна впевнено визначити повний набір елементів ПЗ).

Хоча ПЗ як «система» передбачає ієрархічний зв'язок, насправді існує все більше ПЗ, які з одного чи кількох аспектів не є ієрархічними, наприклад, ПЗ для комп'ютерних мереж та інших розподілених автоматизованих або багатопроцесорних систем.

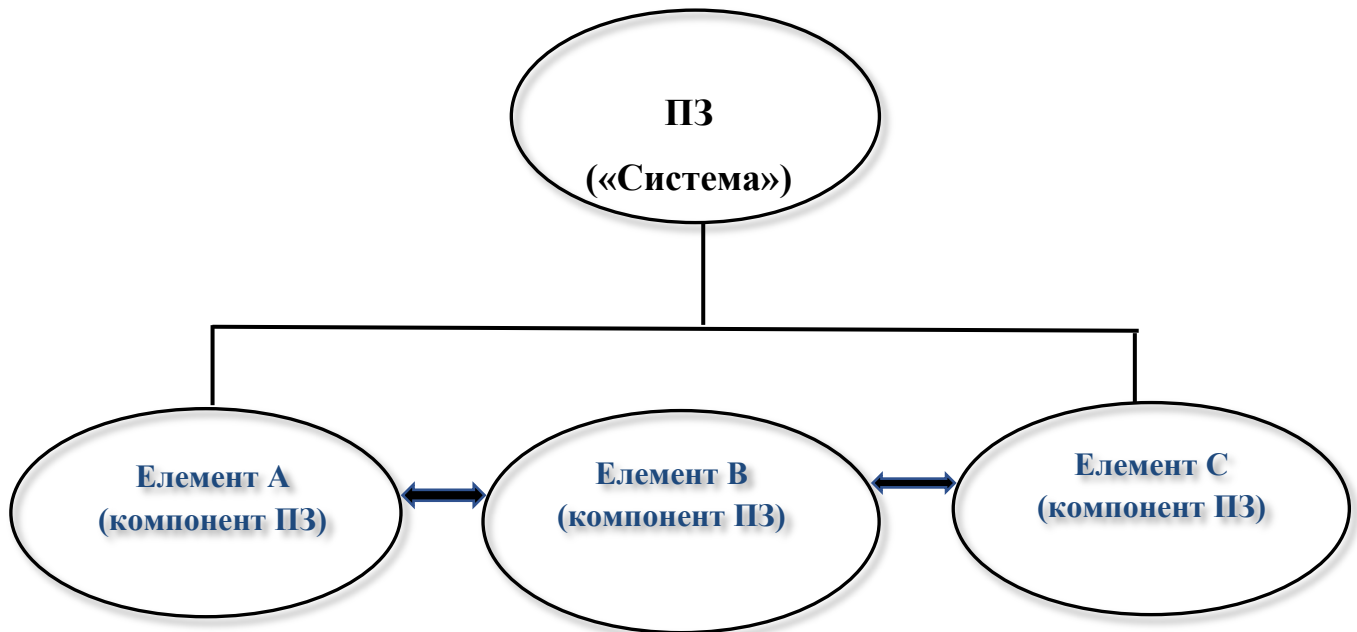

Рис. 1. Взаємодія ПЗ і його елементів

ПЗ можна розглядати як систему систем («system-of-system», SoS), компонентами якої є інші підсистеми (програмні та апаратні компоненти). Зазвичай ПЗ поєднує набір підсистем для виконання завдань системи, у такому разі жодна із підсистем не може виконати ці завдання самостійно. Кожну із таких підсистем можна розглядати як систему, яка зберігає власне керування, мету та ресурси, з одночасною координацією роботи в рамках системи систем.

Декомпозиція є основним підходом для багатьох дій, пов'язаних із ПЗ. Не всі декомпозиції передбачають визначення нових елементів ПЗ та відповідне рекурсивне застосування діяльності. Застосування декомпозиційної структури застосовують у випадках, коли її розроблення дає змогу застосовувати окремі вимоги, проектування чи реалізацію відносно окремого елемента ПЗ. Одним із прикладів відповідної ситуації є розроблення елемента ПЗ окремою організацією. Іншим прикладом є ситуація, коли керівництво програми (проєкту) визначає, що доцільно чітко відстежувати стан розроблення або налаштування елемента ПЗ.

ПЗ упродовж ЖЦ потребують підтримування (супроводження). Для цього створюють систему підтримки ПЗ («забезпечувальну систему»). Взаємозв'язки між функціями, що їх реалізують ПЗ в операційному середовищі, і послугами,

що їх надають системи підтримки («забезпечувальні системи») X, Y та Z, показано на рисунку 2. Так системи підтримки опосередковано сприяють функціям ПЗ.

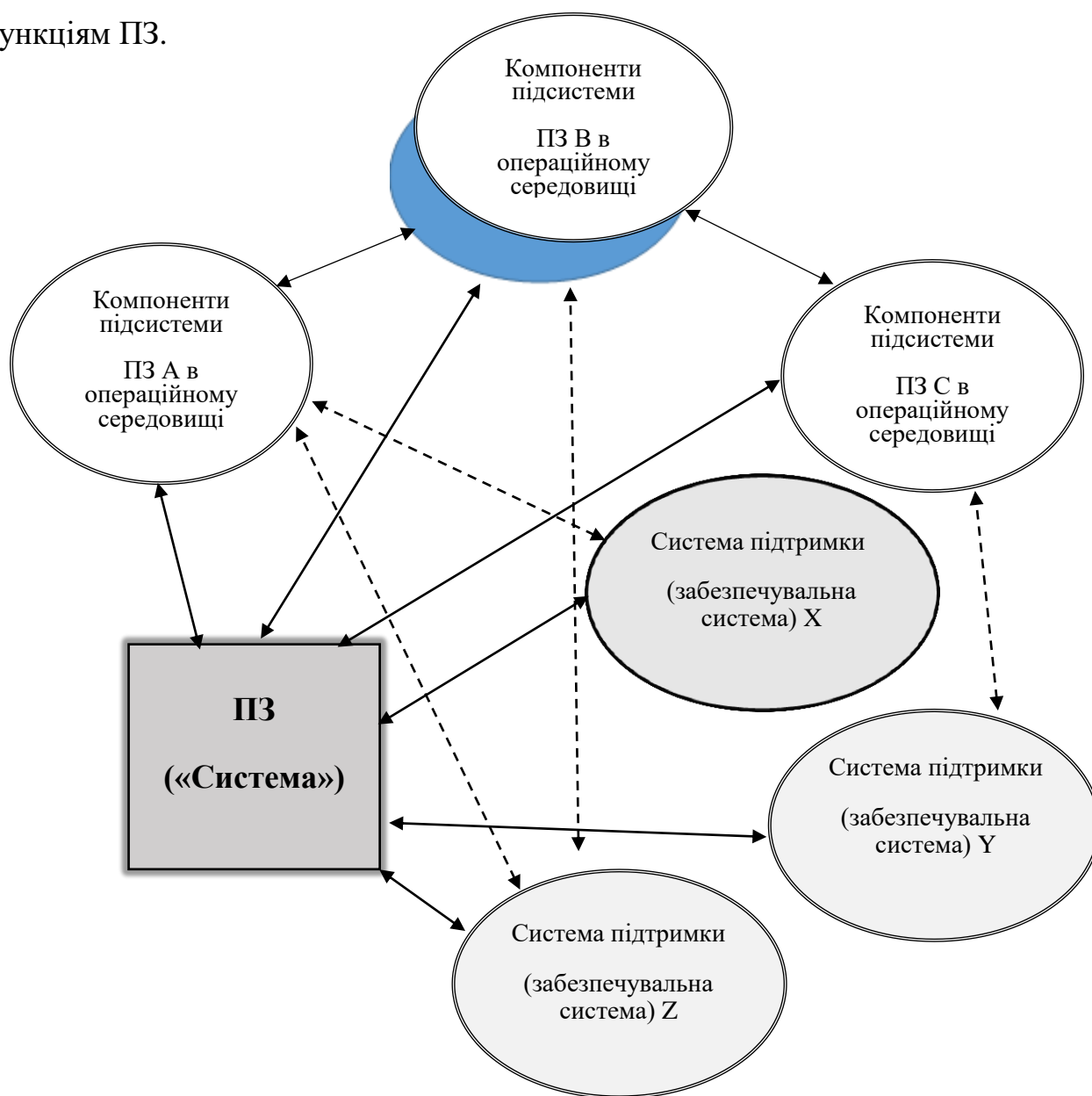

Рис. 2. Взаємодія ПЗ із системами підтримки («забезпечувальними системами») в операційному середовищі

Отже, системи підтримки опосередковано сприяють функціям ПЗ. Взаємозв'язки між ПЗ і системами підтримки X, Y та Z можуть бути двосторонніми чи односторонніми (див. рисунок 2). Окрім взаємодії із системами підтримки ПЗ також може взаємодіяти з іншими ПЗ в операційному середовищі, поданими на рисунку 2 як А, В і С. Вимоги до інтерфейсів із

системами підтримки та ПЗ А, В і С в спільному операційному середовищі мають бути передбачено у вимогах до ПЗ.

Оскільки ПЗ і системи його підтримки взаємозалежні, на всіх стадіях ЖЦ їх розглядають разом як єдину систему. Якщо відповідної системи підтримки ще не створено, то проєкт, який відповідає за ПЗ, може передбачати створення та використання відповідної системи підтримки. Створення системи підтримки для ПЗ можна розглядати як окремий проєкт, а систему підтримки - як SOI.

Оскільки ПЗ інтегровано у виріб то, зазвичай, є об'єктом окремого проєкту в складі програми зі створення (модернізації) виробу. Одночасно з цим виконання стадій ЖЦ ПЗ («дослідження концепції», «розроблення», «супроводження», «вилучення») має бути узгоджено з виконанням стадій ЖЦ виробу («задум», «розроблення», «виробництво», «використання», «підтримка», «вилучення»).

Висновки./Conclusions. Для реалізації ефективного ПЗ на стадіях ЖЦ використовують програмну інженерію — це міждисциплінарний підхід і засіб, який зосереджений на визначенні потреб заінтересованих сторін і необхідної функційності на ранніх етапах розроблення, документуванні вимог і виконанні синтезу проєкту та валідації «системи», розглядаючи всю проблему у комплексі.

Цей підхід поєднує всі дисципліни та фахівців різних спеціальностей у командну роботу, утворюючи структурований процес розроблення, який поступово переходить від задуму до виробництва, використання та підтримування об'єкта розроблення. Він враховує технічні потреби всіх заінтересованих сторін з метою надання якісного продукту, який відповідає потребам споживача (замовника) та інших заінтересованих сторін. ЖЦ ПЗ охоплює повний цикл процесів від задуму продукту до його вилучення: розроблення, придбання, постачання ПЗ тощо, що сприяє комунікації та співпраці між суб'єктами, які створюють, використовують і керують сучасним ПЗ для більш якісної інтеграції й узгодженості. Крім того, структура ЖЦ ПЗ забезпечує оцінювання та вдосконалення процесів ЖЦ виробу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ ISO/IEC/IEEE 24765:2018 (ISO/IEC/IEEE 24765:2017, IDT)

Інженерія систем і програмних засобів. Словник термінів.

2. ДСТУ ISO/IEC/IEEE 12207:2018 (ISO/IEC/IEEE 12207:2017, IDT)

Інженерія систем і програмних засобів. Процеси життєвого циклу програмних засобів.

АНАЛІЗАТОР СПЕКТРА ЗВУКОВОГО СИГНАЛУ НА БАЗІ АТМЕГА8

Семенов Андрій Олександрович

доктор технічних наук, професор

професор кафедри ІРТС

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Донський Олександр Володимирович

Хльоба Антон Анатолійович

Магістри кафедри ІРТС

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Анотація: Запропонована схема аналізатора спектру звука з використанням мікроконтролера, операційного підсилювача і дешифратора (для розширення кількості частот індикації), наведено результати експериментальних досліджень, які підтверджують працездатність розробки.

Ключові слова: Індикатор рівня, спектроаналізатор звуку, АТmega8, TL071, дешифратор K176ИД1

Вступ. Звучання системи багато в чому залежить від рівня сигналу на її ділянках. Контролюючи сигнал на перехідних ділянках схеми, ми можемо судити про роботу тих чи інших функціональних блоків: коефіцієнт посилення, внесені спотворення тощо. Бувають також випадки, коли результуючий сигнал просто не чути. У тих випадках, коли проконтролювати сигнал на слух не представляється можливим, використовуються різного роду індикатори рівня.

Для спостереження можуть використовуватися як стрілочні прилади, так і спеціальні пристрої, що забезпечують роботу «стовпчикових» індикаторів [1].

Транзисторні низькочастотні пристрої дуже чутливі до змін рівня сигналу перевищення максимально допустимого рівня веде до різкого підвищення нелінійних спотворень, а зменшення - до збільшення шуму. Те ж саме виходить при перенасиченні магнітного шару в магнітофонній стрічці. Отже є

необхідність контролю рівня сигналу на виході звуковідтворюючого і на вході звукозаписуючого пристроїв. Найбільш популярні індикатори діючого значення сигналу. В магнітофоні індикатор рівня виконує особливо важливу функцію - здійснює безперервний контроль за рівнем сигналу, що подається на запис. В стереофонічних пристроях використовуються два індикатори - окремо для кожного каналу [2]. Схеми індикаторів можуть бути зовсім простими, що використовуються в звичайних побутових пристроях, але можуть бути і дуже складними - в апаратурі для професійних потреб [3].

Параметри, що характеризують роботу індикаторів рівня:

-Час встановлення - це час, який необхідний, щоб стрілка, поборовши свою інертність досягла відхилення, що відповідає сигналу.

-Час відновлення - це час, який необхідний для повернення стрілки в початковий стан після вимкнення сигналу.

Крім часових характеристик, важливим показником для індикатора рівня є його частотна характеристика, вона повинна відповідати частотному діапазону пристрою. У відповідності з розрахунками RC - ланок, що визначають часові характеристики, індикатор рівня може проводити відлік середнього значення змін сигналу (рис. 1, крива б.), або значень піків цього сигналу. В останньому випадку схема індикатора повинна забезпечувати швидке встановлення показів при піках і плавний спад в проміжках між піками сигналу (рис. 1, крива в.).

Мета роботи. Метою роботи є розроблення простого аналізатора спектра звукового сигналу на базі мікроконтролера ATMEGA8 та експериментальне дослідження його параметрів.

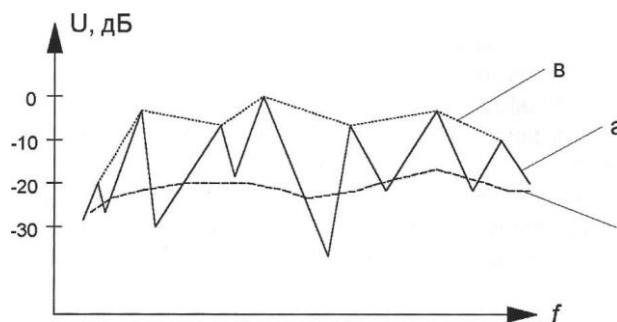

Рис. 1. Середнє значення змін сигналу та піків сигналу

Матеріали та методи. Розглянемо більш детально аналізатори спектру. Аналізатор спектру - прилад для спостереження та вимірювання відносного розподілу енергії електричних (електромагнітних) коливань у смузі частот. Він дозволяє визначити амплітуду і частоту спектральних компонент, що входять до складу аналізованого процесу. Найважливішою його характеристикою є роздільна здатність – найменший інтервал по частоті між двома спектральними лініями, які ще поділяються аналізатором спектру.

Аналізатори спектра класифікують: 1) за діапазоном частот – низькочастотні, радіочастот (широкополосні) і оптичного діапазону; 2) за принципом дії – паралельного та послідовного типу; 3) а способом обробки вимірювальної інформації та поданням результатів – аналогові та цифрові; 4) за характером аналізу – скалярні, що дають інформацію тільки про амплітудах гармонійних складових спектру, і векторні, надають також інформацію про фазових співвідношеннях.

Роздільна здатність це найменший інтервал Δf по частоті між двома спектральними лініями, які ще поділяються аналізатором спектру. Аналізатор спектру може дати справжній спектр тільки тоді, коли аналізоване коливання $x(t)$ періодично, або існує тільки в межах інтервалу T . При аналізі тривалості процесів аналізатор спектру дає не істинний спектр:

$$S(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t)e^{-i\omega t} dt, \quad (1)$$

а його оцінку:

$$S_T(t_1, \omega) = \int_{-t_1}^{t_1+T} x(t)e^{-i\omega t} dt, \quad (2)$$

яка залежить від часу включення t_1 і часу аналізу T . Так як спектр коливання може в загальному випадку змінюватися в часі, то оцінка $S_T(t_1, \omega)$ дає поточний спектр.

Структурна схема аналізатора спектру зображена на рис. 2 і складається з

таких основних структурних блоків: мікроконтролер блок живлення; вхідний підсилювач; тактовий генератор; блок живлення; блок керування; світлодіодна матриця.

Рис. 2. Структурна схема аналізатора спектру

Схема електрична принципова пристрою наведена на рис. 3. Для побудови 10-ти смугового світлодіодного аналізатора спектру із потрібними параметрами можна визначити модель мікроконтролера ATmega8. Сигнал аудіо потрапляє на вхід IN МК, та як рівень сигналу недостатній, то потрібно використати підсилювач. Підсилювач в стані виробити на виході сигнал рівним 5 В, а навіть і більше, але за умови.

Для побудови вхідного підсилювача доцільно використати операційний підсилювач, що може працювати в діапазоні звукових частот. В якості такого операційного підсилювача використаємо TL071. Для живлення схеми нам необхідно напруги 5 В для живлення мікроконтролера та 12 В - вхідний підсилювач, світлодіодна матриця. Так, як вхідна напруга живлення 12 В, тому необхідно використати стабілізатор напруги лише на 5 В. Найбільш оптимально використати стабілізатор напруги L7805CV.

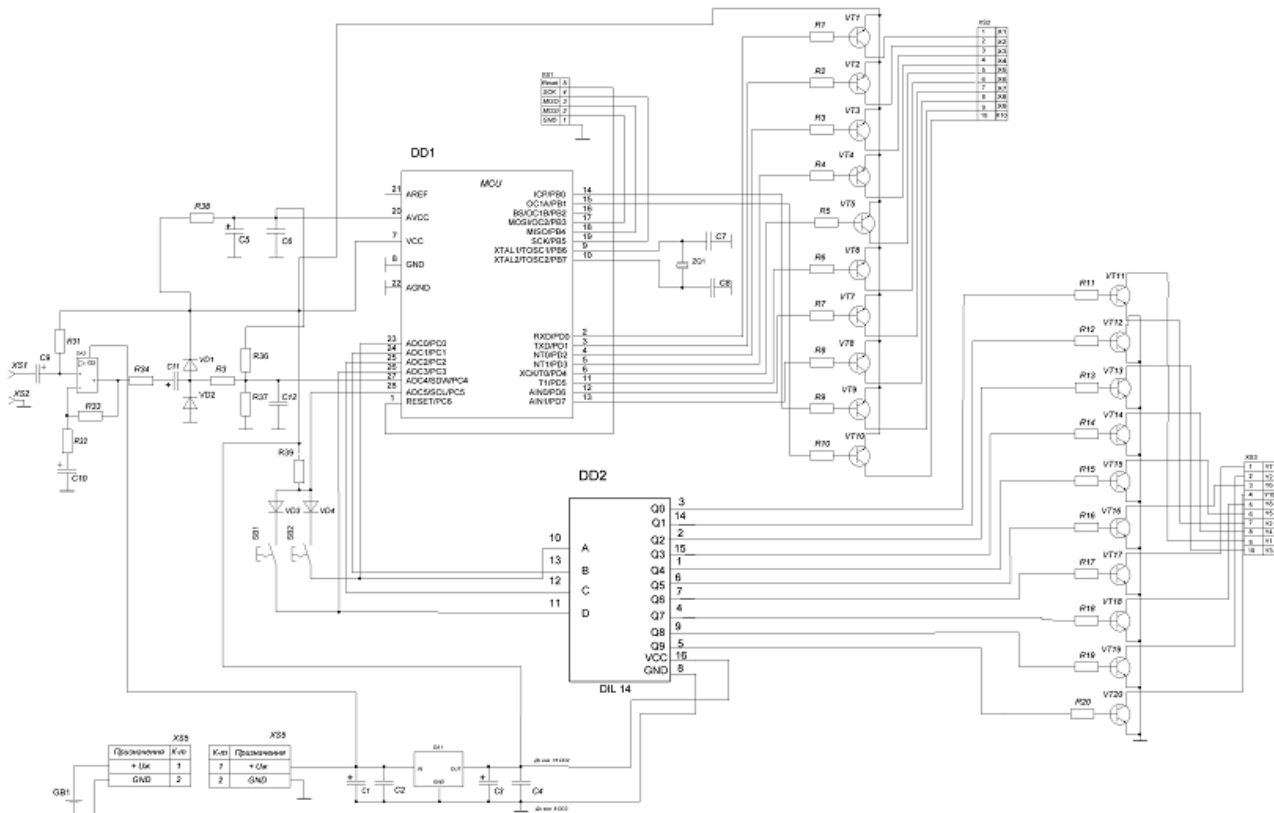

Рис. 3. Схема електрична принципова

Також застосовано двійково-десятковий дешифратор К176ИД1, який збільшує число вихідних виводів. Дана мікросхема призначена для перетворення двійково-десяткового коду в десятковий і двійкового у вісімковий. Мікросхема має 4 двійкових входи і 10 виходів. Кожний вихід мікросхеми навантажений потужним інвертором, що дозволяє використовувати її для індикації [3]. Для збільшення навантаження виводів дешифратора використано транзистори. У схемі використовуються транзистори BC557 і BC337, які необхідні для комутації рядків та стовпців світлодіодної матриці.

Для стабільності частоти у даній схемі використовується кварцовий резонатор номінальною частотою 18 МГц. У даній схемі використовуються електролітичні та керамічні, конденсатори, які регулюють резонатор. Для захисту від короткого замикання та для обмеження в схемі використовуються діоди. Для створення світлодіодної матриці, щоб індукувати про наявність відповідних гармонік використаєм звичайні LED світлодіоди зеленого, жовтого та червоного кольору. Для перемикання режимів використаєм малогабаритні

перемикачі. У схемі використовується велика кількість резисторів, які задають режими елементів та блоків. Схема електрична принципова наведена на рис. 3.

Результати та обговорення: Дослідження індикації спектроаналізатора звуку в робочих діапазонах. Індикацію спектроаналізатора звуку в робочих діапазонах перевіряємо за допомогою генератора звукових частот, вольтметра та спектроаналізатора звуку. Структурна схема досліджень з використанням відповідних приладів представлена на рис. 4.

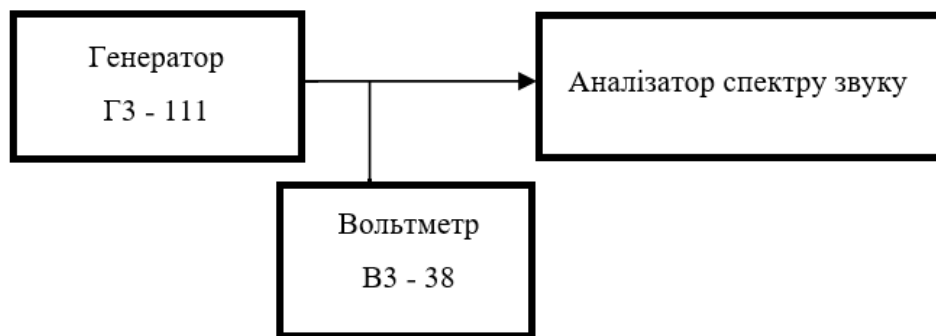

Рис. 4. Структурна схема індикації спектроаналізатора робочих діапазонах

Після проведення експериментів, можна зробити висновок, що прилад справний і працює без відхилень. Всі світлодіоди в стовпчиках світяться відповідно до діапазону частоти.

Результати дослідження спрацювання індикаторів спектроаналізатора звуку заносимо до табл. 1.

Таблиця 1

Результати дослідження спрацювання індикаторів при $U_{вих} = 0,3 В$

№ стовпчика індикації	Частотні діапазони, Гц									
	31	62	125	250	500	1к	2к	4к	8к	16к
Перший стовпчик	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Другий стовпчик	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-
Третій стовпчик	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Четвертий стовпчик	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-
П'ятий стовпчик	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-
Шостий стовпчик	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-
Сьомий стовпчик	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-
Восьмий стовпчик	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-
Дев'ятий стовпчик	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-
Десятий стовпчик	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8

Висновки: Розроблений аналізатор спектра звукового сигналу на базі мікроконтролера АТМЕГА8 є функціонально закінченим пристроєм і призначений для індикації в динамічному режимі наявності та інтенсивності частотних складових звукового сигналу, що надходять з будь-якого джерела. Пристрій може використовуватись, як доповнення до аудіосистеми чи еквалайзера.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. A seven-band sound spectrum analyzer on a microcontroller. 7-band audio spectrum analyzer on a microcontroller 10-band spectrum analyzer on operational amplifiers. Електронний ресурс. URL: <https://inlnk.ru/emyOmA>
2. Audio Spectrum Analyzer by Atmel АТmega8. Електронний ресурс. URL: <https://www.eeweb.com/glcd-audio-spectrum-analyzer-by-atmel-atmega8/>
3. АТМЕГА8 SPECTRUM ANALYZER. Електронний ресурс. URL: <https://hackaday.com/2009/12/27/atmega8-spectrum-analyzer/>

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Скакун Ольга Василівна
старший науковий співробітник центру
Сивобородько Андрій Володимирович
заступник начальника центру
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Із початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, дії російської окупаційної армії спричинили масштабне забруднення ґрунтів, повітряних мас, водних ресурсів. У своєму виступі на саміті G20 президент України Володимир Зеленський дав визначення цим екологічним злочинам, як екоцид.

Згідно із статтею 441 Кримінального кодексу України екоцид – це масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

Особливо тяжка форма екоциду – воєнний екоцид: порушення екологічних систем середовища проживання населення в результаті бойових дій. Це пряме порушення Статуту ООН та частини третьої статті 38 Першого Протоколу Женевської конвенції.

Зазначені документи забороняють застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу.

Мета роботи. / Aim. За інформацією Державної екологічної інспекції України відомо, що агресори із Росії за дев'ять місяців військових дій скоїли наступні екологічні злочини: забруднили 182 880 квадратних метрів сільськогосподарських угідь; замінували понад 80 000 квадратних кілометрів території України; призвели до загибелі понад 6 000 000 свійських тварин та

декількох мільйонів диких тварин; знищили близько 80% території національного парку «Святі гори»; забруднили нафтовими викидами від дій російської військової авіації та російського флоту понад 1 000 квадратних кілометрів поверхні Чорного моря; призвели до загибелі понад 50 тисяч чорноморських дельфінів; внаслідок російських обстрілів нафтобаз згоріли щонайменше 680 618 тон нафтопродуктів; завдали збитків мінімум на 2,5 мільярди гривень на Чорнобильській АЕС; здійснили підрив дамби Каховської ГЕС, в наслідку чого національні парки «Великий Луг» та Кам'янська Січ» поступово перетворюються на пустелю. Це неповний перелік екологічних злочинів російських окупантів.

Таким чином, після звільнення від ворога українських земель, задачі екологічного контролю стають першочерговими. Найбільш актуальні напрямки наступні: рівень радіаційного забруднення; запиленість атмосферного повітря; рівень та склад забруднення водних ресурсів.

Матеріали та методи./Materials and methods. В результаті воєнної агресії Росії природне середовище в Україні масштабно забруднене величезною кількістю різноманітних токсичних хімічних елементів, речовин та сполук. У цих умовах в Україні надзвичайно актуальним є забезпечення екологічної безпеки населення. Загальновідомо, що найбільш ефективними засобами щодо запобігання екологічним катастрофам є методи та засоби спостереження за станом довкілля.

Для отримання об'єктивної інформації про стан і рівень забруднення різних об'єктів навколишнього середовища необхідно мати надійні засоби і методи екологічного контролю.

На сьогоднішній день на ринку України існує широкий вибір портативних дозиметричних та радіометричних приладів, приклад класифікації яких подано в таблиці 1.

Портативні дозиметричні та радіометричні прилади

№ з/п	Тип моделі та назва приладу	Виробник	Основні параметри
1	2	3	4
1	СТОРА-ТУ РКС-01 Дозиметр-радіометр	Ecotest, Україна	Клас приладу: професійний Тип детектора: лічильник Гейгера-Мюллера Тип випромінювання: гамма, бета Одиниці вимірювання: мкЗв/год, МеВ Діапазон потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання: 0.1 ... 999.9 мкЗв/год Точність: $\pm 15\%$; Час вимірювання: 5 секунд Клас захисту: IP54
2	WALCOM FS2011 Дозиметр-радіометр	WALCOM, Китай	Клас приладу: побутовий Тип детектора: лічильник Гейгера-Мюллера Тип випромінювання: гамма, бета, рентгенівське Одиниці вимірювання: мкЗв/год Діапазон потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання: 0.01 ~ 1000 мкЗв/год Точність: $\pm 15\%$; Час вимірювання: 30 секунд
3	РКС-01 СТОРА-АБГ Радіометр-дозиметр альфа-бета-гамма-випромінень	Ecotest, Україна	Клас приладу: професійний Тип детектора: лічильник Гейгера-Мюллера Тип випромінювання: гамма, бета, рентгенівське, альфа Одиниці вимірювання: мкЗв/г, Рентген (Р), МеВ, Бк/см ² Діапазон вимірів ПАЕД фотонного іонізуючого випромінювання: 0,1 ... 100 000 мкЗв/год Робоча температура навколишнього середовища: -20...+50 °С; Точність: $\pm 25\%$ Час вимірювання: 30 секунд Клас захисту: IP54
4	METRINCO R600UA Дозиметр	METRINCO Китай	Клас приладу: напівпрофесійний Тип детектора: лічильник Гейгера-Мюллера Тип випромінювання: гамма, бета, рентгенівське Діапазон вимірювання: 0,1 мкЗв/год ~ 10 мЗв/год Точність: $\pm 10\%$ Максимальна швидкість еквіваленту дози: 99,99 мкЗв/год Робоча температура навколишнього середовища: -25 ~ +45 °С
5	МКС-05 «Терра» Дозиметр-радіометр	Ecotest, Україна	Клас приладу: професійний Тип детектора: лічильник Гейгера-Мюллера Тип випромінювання: гамма, бета, рентгенівське Діапазон вимірювання: 0,1...9 999 мкЗв/год Точність: $\pm 15\%$ Робоча температура навколишнього середовища: -20...+50 °С; Клас захисту IP20

техніки та судових експертиз Служби безпеки України протягом п'ятнадцяти років успішно використовується у роботі дозиметр-радіометр МКС-05 Терра (рис.1) всесвітньо відомий продукт торгової марки Ecotest, який експортується у понад 70 країн.

Рис. 1. Дозиметр-радіометр МКС-05 Терра

Це професійний прилад для здійснення офіційних замірів, який вимірює рівень гамма-фону, бета-забруднення, накопичену дозу та час її накопичення. Оперативна оцінка гамма-фону здійснюється протягом 10 секунд. Прилад використовується: для дозиметричного і радіометричного контролю на підприємствах; для екологічних досліджень: контролю радіаційної чистоти житлових приміщень, будівель і споруд, прилеглих до них територій, предметів побуту, одягу, будматеріалів, поверхні ґрунту на присадибних ділянках та в домогосподарствах, транспортних засобів; як наочний засіб для учбових установ.

Переваги МКС-05 Терра: наявність п'яти незалежних вимірювальних каналів з почерговим виведенням інформації на один рідкокристалічний індикатор; автоматичне віднімання гамма-фону при вимірюванні бета забрудненості; усереднення результатів вимірювань з можливістю ручного та автоматичного його переривання; автоматичний вибір інтервалів та діапазонів вимірювань; звукова сигналізація кожного зареєстрованого гамма-кванта чи бета-частинки з можливістю її відключення; двотональна звукова сигналізація перевищення запрограмованих порогових рівнів.

Результати та обговорення./Results and discussion. Російсько українська війна загострила екологічні проблеми в Україні. Після закінчення активної фази військового протистояння задачі їх вирішення стануть першочерговими.

З метою технічно грамотного підходу до їх розв'язку необхідно налагодити оперативний екологічний контроль різноманітних забруднень. Для забезпечення експрес-контролю основних екологічних показників пропонується використовувати комплект портативних приладів, що відображені у Табл. 2.

Таблиця 2

Портативні засоби вимірювальної техніки для екологічного контролю

№ з/п	Тип моделі та назва приладу	Виробник	Призначеність
1	2	3	4
1	METRINCO R600UA Дозиметр	METRINCO, Китай	Контроль радіаційного стану довкілля
2	Інший варіант МКС-05 «Терра» Дозиметр-радіометр	Ecotest, Україна	
3	SEM DT-9880 Аналізатор запиленості повітря	SEM Instruments, Китай	Контроль стану чистоти повітря
4	Інший варіант SEM DT-9881 Аналізатор якості повітря	SEM Instruments, Китай	
5	AZ-86031 Аналізатор якості води	AZ-Instrument Тайвань, Китай	Контроль водних ресурсів
6	Інший варіант HORIBA WQ-330-PCD-K (рН-метр/кондуктометр/солемір/TDS- метр/оксиметр)	Horiba, Японія	

Висновки. / Conclusions. Підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що вищезазначений мінімізований (по складу та вартості) набір портативних засобів вимірювальної техніки наведений у Табл. 2 може бути використаний спеціалістами з екологічного контролю та екологічної безпеки.

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЦНОСТІ НЕТКАНИХ ГЕОТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ ЇХ РОБОТІ В НАТУРНИХ УМОВАХ

Фрідріхсон Володимир Леопольдович

к. т. н., старший науковий співробітник

Кривоног Олександр Іванович

к. т. н., старший науковий співробітник

Кривоног Валентина Василівна

к. т. н., старший науковий співробітник

Інститут гідромеханіки НАН України

м. Київ, Україна

Анотація. В статті приведено результати дослідження міцності на розтяг нетканого геотекстильного матеріалу вітчизняного виробництва, який зазнав експлуатаційні навантаження в натурних умовах на ділянках гнучких захисних берегоукріплень річок Псьол і Ворскла Полтавської області на протязі 17 років, та випробування такого ж матеріалу на довготривалу дію (до 60 років) навантажень від хвиль в лабораторних умовах.

Встановлено, що міцність геотекстильного матеріалу на розрив зменшується в порівнянні з вихідною, тому при проектуванні берегоукріплень необхідно враховувати зменшення міцності на розрив геотекстильних матеріалів в процесі довготривалої експлуатації.

Ключові слова: геотекстильні матеріали, гнучкі кріплення берегів, хвильове навантаження.

Основні цілі дослідження. Дослідження міцності зразків нетканого геотекстильного матеріалу на розтяг, які пройшли випробування експлуатаційними навантаженнями на ділянці кріплення берега протягом 17 років в натурних умовах.

Результати роботи. На ділянках берегоукріплення річок Псьол та Ворскла у якості зворотного фільтру під гнучкими кріпленнями було застосовано плоский голкопроколюваний геотекстильний матеріал з

поліефірних волокон з просочуванням латексом в один шар з наступними характеристиками:

- поверхнева густина $\gamma_s = 210 \text{ г/м}^2$;
- товщина $\delta_0 = 2.06 \text{ мм}$;
- розривне навантаження $P_0 = 480 \text{ Н}$;
- поверхнева густина 210 г/м^2

Роботи по кріпленню берегів було проведено у 2003 р. [1].

Загальний вигляд берегового кріплення р. Псьол представлено на рис. 1

Рис. 1. Кріплення берега річки

***а* – період будівництва – 2003 р., *б* – вигляд кріплення – 2020 р.**

По результатам візуальних обстежень встановлено, що загальний стан ділянок кріплення задовільний. Деформаційних процесів захисного покриття обох ділянок від дії течії, хвильових та льодових навантажень не виявлено, стійкість укосів та самого кріплення не порушена.

При обстеженні ділянки кріплення лівого берега р. Псьол з порожнин між блоками було відібрано зразки геотекстильного матеріалу. Зразки відібрано в двох місцях кріплення: перший – на контакт з дзеркалом води в річці на момент відбору, другий – вище урізу води.

Перший зразок був пошкоджений внаслідок продавлювання його щебенем тому, що був розташований в зоні підходу до річки людей (рис. 2а). Другий зразок був густо пронизаний корінням рослин, які проросли на кріпленні (рис. 2б).

Рис. 2. Зразки матеріалу відібрано з-під кріплення у 2020 р.

a – перший зразок; *б* – другий зразок

Визначення міцності на розтяг відібраних зразків геотекстильних матеріалів проводили згідно стандартних методик [2]. Результати дослідження зразків приведено в таблиці, де чисельник – вихідне значення міцності на розрив матеріалу P_0 , знаменник – після 17 років експлуатації P .

Таблиця

Характеристика зразка геотекстильного матеріалу	Період роботи	Розривне навантаження $P_0 / P, \text{H}$	Відносне подовження при розриві, %	$\frac{P_0}{P}$
Перший зразок. Матеріал пошкоджений – скрізьні пориви від щебеню	2003-2020 р.р	480 243	56	1.97
Другий зразок. Матеріал не пошкоджений	2003-2020 р.р	480 306	61	1.57

По результатам досліджень встановлено, що після 17 років експлуатації на діючих об'єктах берегоукріплення міцність геотекстильного матеріалу на розрив зменшується в порівнянні з вихідною. Зменшення для неушкодженого зразка становить 31.0 % і 52.0 % – для ушкодженого.

Слід відзначити, що візуальне обстеження стану берегових кріплень річок не виявило деформаційних процесів, стійкість закріплених берегів не порушена. Таким чином, конструкція гнучкого захисного кріплення, зворотний фільтр якого влаштований з плоского геотекстильного матеріалу протягом 17 років експлуатації забезпечує надійний захист від розмиву берегів річок.

Висновки.

Проведені дослідження показали доцільність використання геотекстильних матеріалів в якості зворотного фільтру, у тому числі з захисним шаром із щебеню, під гнучкими кріпленнями берегів рівнинних річок. Товщина фільтру повинна бути не менше 4.0 мм.

При проектуванні берегоукріплення необхідно враховувати зменшення міцності на розрив геотекстильних матеріалів в процесі довготривалої експлуатації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фрідріхсон В. Л., Романенко П. Ю., Кафтан О. Н. Використання геотекстильних матеріалів вітчизняного виробництва як зворотних фільтрів під кріпленнями гідротехнічних споруд. Київ. Меліорація і водне господарство. 2006. Вип. 93-94. С. 318-323.

2. ГОСТ 15902.3-79 Полотна нетканые. Методы определения прочности. (Полотна неткані. Методи визначення міцності).

ОРОБКА ТА РОЗПІЗНАВАННЯ ЗВУКОВИХ СИГНАЛІВ МАЛИХ БЕЗПІЛОТНИХ АПАРАТІВ

Шейко С. О.

к.т.н., проф. кафедри МІРЕС

Шафроненко Є. О.

асистент кафедри МІРЕС

Солодов В. Д.

асистент кафедри МІРЕС

Харківський національний університет радіоелектроніки
Харків, Україна

Анотація. На сьогоднішній день використання безпілотних летальних апаратів (БПЛА) займає достатньо уваги, особливо в умовах воєнного стану. Для коректного виявлення БПЛА існує багато методів та підходів, однак не всі вони працездатні в режимі реального часу, коли сигнал оброблюється онлайн. В роботі запропоновано швидкий метод обробки та класифікації БПЛА на основі спектрів широкосмугових звукових сигналів з гармоніками та специфічним шумом. Запропонований метод простий в цифровій реалізації та може бути використаний в інших системах, які вимагають оперативного розпізнавання об'єктів або сигналів.

Ключові слова: інформаційна характеристика, звукові сигнали, безпілотні літальні апарати, енергетичний спектр сигналу, інформаційні знаки, виявлення, правило прийняття рішень.

Вступ. Нині кількість сфер застосування БПЛА стрімко зростає. Серед відносно нових споживчих ринків БПЛА можна відзначити лісове господарство, сільське господарство та будівництво доріг, енергетика та зв'язок, видобуток і транспортування нафти та газу, безпека та захист навколишнього середовища та багато інших. Багато малих БПЛА стали доступні звичайним користувачам, а їх обладнання досить складне і включає фото- та відеокамери, автопілот і навігаційну систему, що робить управління

такими БПЛА простим. Широке використання малорозмірних БПЛА, окрім безперечно позитивних моментів, породило низку проблем, пов'язаних з неадекватною поведінкою окремих власників БПЛА, несанкціонованим моніторингом об'єктів і територій державного значення, збільшенням випадків вторгнення в конфіденційність тощо. У випадку з БПЛА малих габаритів, електродвигунів малої потужності, які іноді не мають радіокерування, застосування цих методів має ряд суттєвих труднощів і обмежень. Удосконалення методів виявлення, супроводу та розпізнавання малих БПЛА шляхом прийому та обробки звукових сигналів є актуальним завданням і потребує більш широких спектральних досліджень.

Матеріали і методи. Методи обробки звукових сигналів, описані в літературі [1-3], в основному спрямовані на розпізнавання звукових команд в системах управління, що дозволяє максимально спростити роботу з системою, прискорити і полегшити доступ до даних в інформаційних базах. Прикладами використання є такі розробки, як «VoiceCom SDK», Система «Голосовий навігатор» або система управління побутовою технікою «Труффальдіно». Такі системи не тільки привносять комфорт і різноманітність в наше життя, а й полегшують життя людей з обмеженими можливостями. Ці методи базуються на оцінках параметрів звуку мови, вони використовують лінійне кодування з прогнозуванням (LPC), mel-частотні кепстральні коефіцієнти (MFCC), перцептивне лінійне передбачення (PLP), але за своїми принципами не підходять для виявлення малої авіації за допомогою звукового шуму.

Дослідницька експериментальна установка складається з вимірювального конденсаторного мікрофона Superlux ECM-999, розміщеного у фокусі параболічного рефлектора діаметром 0,6 м. Вихід мікрофона підключений через симетричний аудіоінтерфейс до входу зовнішньої звукової карти Behringer U-Phoria UM2. Звуковий сигнал оцифровується з частотою дискретизації 48 кГц і розрядністю 24 біти. Установка являє собою пасивний содар у складі радіоакустичної системи [4]. Досліджено акустичні поля квадрокоптера DJI Phantom 2 та моноплана Skywalker Falcon 1340 mm EPO

Flying Wing та наведено їх характеристики.

Акустичні вимірювання для квадрокоптера проводилися в режимах підйому над акустичною антеною, загородження на висоті 50 м і подальшої посадки. Звуковий сигнал квадрокоптера має періодичний характер, основний період для гвинта з N лопатями при кутовій швидкості його обертання Ω визначається за формулою

$$T = \frac{2\pi}{N\Omega}. \quad (1)$$

Спектр сигналу містить широкосмуговий шумовий компонент (чітко видимий спадаючий максимум) і багатокомпонентну гармонічну структуру, частоти гармонійних компонентів мають кілька значень. Аналіз великої кількості реалізацій показує, що гармоніки з частотами до 10 кГц впевнено виявляються, навіть якщо є накопичення часу. Амплітуди та фази гармонік є випадковими навіть за відсутності руху квадрокоптера. Це пов'язано з деякими відмінностями в режимах роботи двигунів квадрокоптера в процесі компенсації вітрового впливу автоматикою БПЛА. Цей фактор також призводить до деякого розширення спектральних ліній.

Динаміка роботи системи компенсації вітрових збурень квадрокоптера добре помітна в частотно-часовій області. У режимі активного парування вітру спектральні максимуми розділені, їх кількість відповідає кількості двигунів апарату.

Звукові хвилі БПЛА, отримані пасивним содаром, перетворюються в електричний сигнал, який представляє реалізацію широкосмугового випадкового процесу, опис якого може бути наданий енергетичним спектром [5]. Отже, оцінки спектральних коефіцієнтів, визначені за дискретною часовою реалізацією S , що містить N вибірок, відповідно до виразу можуть бути інформаційними характеристиками звукового сигналу БПЛА:

$$\hat{F}_s(n\Delta f) = \frac{2\Delta t}{N} \left| \sum_{i=0}^{N-1} S(i\Delta t) \exp\left\{-\frac{j2\pi in}{N}\right\} \right|^2, \quad (2)$$

де Δt та Δf є дискретними за часом і частотою.

Відповідно буде визначений набір спектральних коефіцієнтів, який можна записати для вибірки у вигляді вектора

$$\vec{F} = (F_1, F_2, \dots, F_n)^T,$$

де T — є символом транспонування, F_n — відповідає n згладженому спектральному коефіцієнту, обчислюється за формулою (2). Селективна матриця F спектральних коефіцієнтів для кожного звукового зображення буде виглядати наступним чином:

$$F = \begin{pmatrix} F_{11} & F_{12} & \dots & F_{1m} \\ F_{21} & F_{22} & \dots & F_{2m} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ F_{n1} & F_{n2} & \dots & F_{nm} \end{pmatrix}, \quad (4)$$

де m — кількість окремо спостережуваних спектральних векторів. Таким чином, коваріаційна матриця виходить як усереднений добуток матриці (4) на її транспонований передбачається, що середнє значення кожного компонента вже виключено.

$$K = \frac{1}{m} FF^T, \quad (5)$$

Використовуючи ортогональну матрицю U , стовпці якої є власними векторами матриці K , отримуємо діагональну форму коваріаційної матриці

$$U^T KU = \begin{pmatrix} \lambda_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & \lambda_2 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & \dots & \lambda_n \end{pmatrix}. \quad (6)$$

Власні значення знаходяться на головній діагоналі матриці, а всі інші елементи дорівнюють нулю. Власні значення матриці (6) і власні вектори матриці K можуть бути використані як ефективні вторинні інформативні ознаки при розпізнаванні звукових сигналів.

Для прийняття рішень про приналежність вхідного звукового образу, представленого усіченою матрицею власних векторів, що відповідають великим власним значенням, було розроблено вирішальне правило, засноване

на критеріях подібності Дайса [6]:

$$D(A,B) = \frac{2 \times \sum_{i=1}^n a_i b_i}{\sum_{i=1}^n a_i^2 + \sum_{i=1}^n b_i^2}, \quad (7)$$

де a_i — порівнювана множина координат власного вектора коваріаційної матриці вхідного звукового сигналу; b_i — координати відповідного власного вектора з колекції; A, B — власні вектори усіченої коваріаційної матриці, стовпці якої відповідають найбільшим власним значенням для вхідного звукового сигналу та для сигналу з колекції.

Після проведених розрахунків набір ознак, що вводиться на вхід системи, відповідає певному класу (тип БПЛА, перешкода, наземний моторизований апарат тощо), якщо середнє значення коефіцієнта подібності за всіма парами порівнюваних векторів більше ніж певне граничне значення.

Висока якість розпізнавання при використанні коефіцієнтів подібності забезпечується отриманням великих значень подібності для відповідних великих сигналів, оскільки другорядні елементи набору ознак не враховуються при розрахунку.

Результати та обговорення. Експериментальне дослідження звукових сигналів квадрокоптера та моноплана показує, що в їх спектрі присутні гармонійні складові з частотами, кратними частоті обертання гвинта, та великою площею специфічного шуму.

Гармонійна складова звукового сигналу квадрокоптера ширша, ніж у моноплана, що можна пояснити деякою різницею в режимах роботи двигунів під час польоту або під час роботи системи компенсації вітрових збурень. При великій різниці в режимах роботи двигунів квадрокоптера спектральні максимуми діляться на кілька, це одна з ознак класифікації БПЛА.

Гармоніки з частотами до 8-10 кГц спостерігаються в звукових сигналах досліджуваних БПЛА навіть за наявності накопичення спектрів.

Висновки. Запропоновано новий підхід до виявлення та розпізнавання

БПЛА шляхом формування спектральних інформаційних ознак їх звукових сигналів у широкому діапазоні частот та ефективного стиснення обсягу інформації за допомогою ортогонального перетворення. Це допоможе створити системи виявлення та розпізнавання БПЛА практично в режимі реального часу. Проведені теоретичні дослідження дозволяють найближчим часом розробити модуль збору звукових сигналів БПЛА, наземних акустичних шумів і перешкод і модуль, що реалізує правило прийняття рішень.

Описана обробка сигналів може бути використана також в інших системах, які вимагають оперативного розпізнавання об'єктів або сигналів.

ЛІТЕРАТУРА

1. A. Zelnio, "Detection of small aircraft using an acoustic array", Thesis. B.S. Electrical Engineering, Wright State University, p. 55, 2007.
2. T. Pham, and N.Srour "Acousting detection and tracking of UAVs", U.S. Army Research Laboratory. Proc. of SPIE, vol. 54, pp. 24-29, 2004.
3. S. Sadasivan, "Acoustis signature of an unmanned air vehicle – exploitation for aircraft localisation and parameter estimation", Eronautical DEF SCI J., vol. 51, issue 3, pp. 279-283, 2001.
4. V. Kartashov, D. Kulia, M. Kushnir, and E. Tolstyh, "Selection of the model for varying speed of sound for the optimal linear filter of atmosphere radio acoustic sounding systems", Telecommunications and Radio Engineering, New York, vol. 73, issue 9, pp. 803-812, 2014.
5. V. Bezruk, and G. Pevtsov. Teoreticheskie osnovy razrabotki sistem raspoznavaniya signalov dlya avtomaticheskogo radiomonitoringa. [Theoretical base of signals recognition systems design for the automated radio monitoring]. Kharkiv, Ukraine: Kollegium, 2007.
6. M. Anokhin, and I. Koryttsev, "Decision-making rule efficiency estimation with applying similarity metrics". Lublin-Rzeszow: ECONTTECHMOD, vol.4. issue 3. pp. 73-78, 2015.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

CONNECTION CALCULATION WITH INTERFERENCE FOR IMPACT LOAD

Akbarli Reyhan Sayyad

Senior lecturer

Azerbaijan University of Architecture and Construction

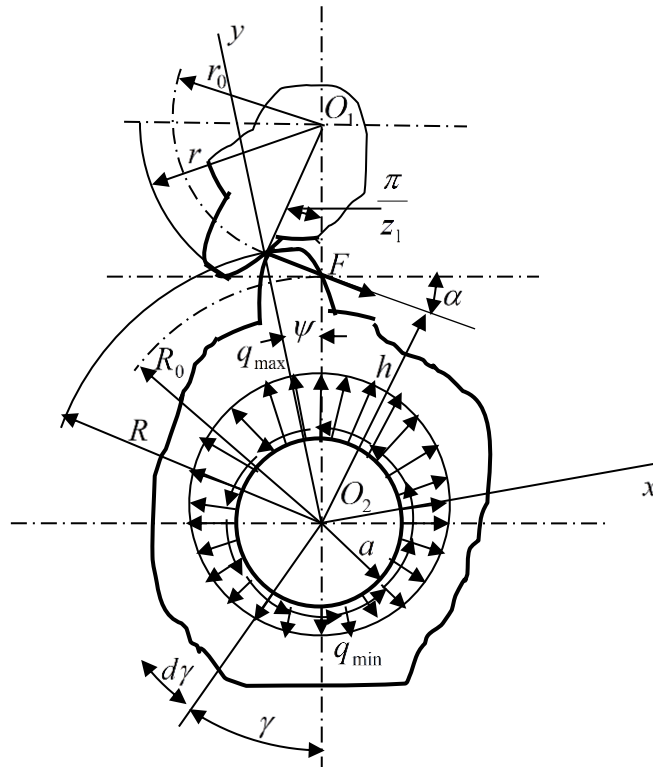
Baku, Azerbaijan

Abstract: The value of the impact load and the values of the maximum and minimum contact pressure in the connection with interference are determined. Often in gears, wheels are placed on a shaft with an interference fit (Fig. 1). In the manufacture of gears, the distances between the teeth almost always differ from each other, which causes additional dynamic impacts in the engagement of vibration and contributes to an increase in the noise level during operation [4]. Therefore, when transmitting torque with a gear train with straight teeth, shocks occur between the teeth. These shocks have a negative effect on the strength of the wheel with an interference shaft.

Key words: Gear wheels, impact force, maximum and minimum contact pressure.

Problem substitution: In mechanical engineering, interference connections are widely used for large, and especially dynamic loads [1, 2, 3].

Solution of the problem: This article considers the problem of determining the contact pressure between the shaft and the gear wheel connected to it with straight teeth under the action of an impact force.

Let us write the conditions for the equilibrium of the acting forces, taking into account the impact force F .

$$\left. \begin{aligned} f \int_0^{2\pi} \cos \gamma \cdot dN + F \cos(\alpha + \psi) &= 0 \\ - \int_0^{2\pi} \sin \gamma \cdot dN - F \sin(\alpha + \psi) &= 0 \\ a \cdot f \cdot N - F \cdot h &= 0 \end{aligned} \right\}, (1)$$

where f - is the coefficient of friction; $dN = q a d\gamma$ - elementary normal force; β - the angle between the axis y and the direction of the impact force; a - radius of the contact surface; α - engagement angle.

From the joint solution of the first two equations (1), we find:

$$f = \operatorname{ctg}(\alpha + \psi). (2)$$

From formula (2) it can be seen that the friction coefficient of the contacting surfaces is equal to the tangent of the engagement angle.

The formula $dN = q a d\gamma$, will be:

$$dN = (q_{min} + k \sin \frac{\gamma}{2}) a d\gamma, (3)$$

where l - is the length of the connection.

After appropriate substitutions and calculations from the second equation (1), we determine:

$$k = \frac{3F}{4al} \cdot \cos(\alpha + \psi) \quad (4)$$

or

$$k = \frac{3J_{z_2} r_0 (\omega_1 - \omega_{01})}{4alhR_0 \tau} \cdot \sin(\alpha + \psi). \quad (5)$$

From the third equation (1), we have:

$$N = \frac{Fh}{fa}. \quad (6)$$

LITERATURE

1. B. G. Iosilevich. Machine parts, M. "Engineering", 1988, 367p.
2. I. N. Kudryavtsev. Details of Machines, L. "Engineering", 1980, 464s.
3. E. I. Berniker. Interference landings in mechanical engineering. M.-L.. "Engineering", 1966. 167 p.
4. A. F. Mamedov. Calculation of the shock impulse at the point of engagement of the teeth of the driving and driven gear wheels. M. Vestnik mashinostroeniya, 2009, No. 11, p.9-11.

УДК 537.226.83: 544.7-036: 537.226.4

СЕГНЕТОЕЛЕКТРИЧНІ ПОЛІМЕРНІ ПЛІВКИ НА ОСНОВІ ПВДФ У ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ СЕГНЕТОЕЛЕКТРИКАМИ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ СЕНСОРІВ

Бондаренко Олександр Віталійович

Студент

Одеський національний технологічний університет

м. Одеса, Україна

Анотація: Проведено порівняння сегнетоелектричних полімерних плівок (СПП) на основі полівініліденфториду (ПВДФ) з іншими матеріалами для виготовлення п'єзо- та піроелектричних сенсорів. Порівняння показує, що СПП мають низку істотних переваг. Це гнучкі, легкі, міцні плівки, які можуть бути виготовлені у широкому діапазоні товщин. Проаналізовані переваги і недоліки полімерних сегнетоелектриків.

Ключові слова: сегнетоелектрики, полімерні плівки, сенсори, ПВДФ

Вступ

Для виготовлення різного роду сенсорів, тобто приладів, які перетворюють в електричні сигнали механічні, звукові, світлові, теплові та інші сигнали, широко застосовуються сегнетоелектрики.

Класичними сегнетоелектриками для цього є неорганічні кристалічні матеріали, такі як цирконат-титанат свинцю (ЦТС) та титанат барію (BaTiO_3). В той же час, останніми роками в якості матеріалів для виготовлення сенсорів вивчаються і полімерні матеріали, деякі з них, такі як ПВДФ та сополімери на його основі, є свого роду сегнетоелектриками, придатними для виготовлення сенсорів.

Важливі властивості неорганічних та полімерних сегнетоелектриків наведені в Таблиці 1.

**Деякі фізичні властивості сегнетоелектричних полімерів
та кристалічних сегнетоелектриків**

Властивості	ПВДФ	П(ВДФ-ТФЕ)	ЦТС	BaTiO ₃
Щільність, кг/м ³	1800	1900	7800	5700
Температура плавлення кристалітів, °С	178	134–155	–	–
Питомий опір, 10 ¹¹ Ом·м	0,1–100	1–1000	1–10	0,1
Діелектрична проникність (1 кГц)	8–14	9–11	200–2000	1600
Електрична міцність, МВ/м	180	160	1–10	10
Тангенс кута діелектричних втрат	0,02	0,02	0,005	0,005
Коерцитивне поле, МВ/м	35–100	40	0,1	0,1
Електро механічний коефіцієнт зв'язку, %	10–15	10–15	30	21
Швидкість звуку, км/с	2,25	2,5	4,6	

Ціль роботи

Метою роботи був аналіз існуючих даних про фізичні властивості сучасних сегнетоелектричних матеріалів, які застосовуються для виготовлення сенсорів, в тому числі отримані на кафедрі фізико-математичних наук Одеського національного технологічного університету [1]. Особлива увага була приділена полімерним сегнетоелектрикам на основі ПВДФ – новим матеріалам, які мають деякі важливі переваги над традиційними неорганічними сегнетоелектриками, такими як цирконат-титанат свинцю (ЦТС) та титанат барію BaTiO₃.

Результати та обговорення

З наведених в Таблиці 1 даних і інших, відомих з наукової літератури, витікає, що основні властивості сегнетоелектричних полімерів, важливі для виготовлення сенсорів та перетворювачів, включають:

- Широкий діапазон частот – 10⁻³–10⁹ Гц.
- Широкий динамічний діапазон (10⁻⁴–10⁹ Па)
- Низький акустичний імпеданс, близький до імпедансу води та біологічних тканин, а також різних клеїв.

- Високу пружну податливість.
- Високу вихідну напругу – в 10 разів більша, ніж у п'єзокераміки при такому ж вхідному механічному впливі.
- Високу електричну міцність – вони витримують сильні поля (до 200 МВ/м), при яких багато видів п'єзокераміки руйнуються.
- Високу механічну міцність та опір удару.
- Високу вологостійкість (<0,02%), стійкість по відношенню до багатьох хімічних речовин, окислювачів, до інтенсивного УФ та ядерного випромінювання.
- Плівки добре склеюються промисловими клеями.

Однією з основних переваг СПП перед сегнетокерамікою є те, що вони мають низький акустичний імпеданс, близький до імпедансу води, людської тканини та інших органічних матеріалів. Наприклад, акустичний імпеданс ($Z_0 = \rho V$) СПП всього в 2,6 рази більше, ніж у води, у той час як у сегнетокераміки він більше в 11 разів. Близька відповідність імпедансів призводить до ефективного перетворення акустичних сигналів у воді та біологічних тканинах в електричні сигнали.

У той же час СПП мають ряд недоліків та обмежень у практичних застосуваннях. Коефіцієнт електромеханічного перетворювача на СПП нижче, ніж у кераміки, особливо у разі резонансних та низькочастотних застосувань. ПВДФ не рекомендується застосовувати за температур вище 100 °С. Крім того, якщо електроди на плівці відкриті, то сенсор чутливий до електромагнітного випромінювання.

СПП мають малу щільність і високу чутливість і, водночас, вони механічно дуже міцні. Податливість СПП у 10 разів більша, ніж у кераміки. СПП у вигляді екструдованої тонкої плівки може бути безпосередньо закріплена на частинах, що рухаються, або деталях без порушення параметрів їх руху. СПП дуже добре підходять для виготовлення датчиків розтягувань, які потребують дуже широкого діапазону та високої чутливості.

Біморфна конфігурація дозволяє при малих переміщеннях окремих

складових цієї структури отримати значні відхилення за рахунок вигину. Для створення біморфних перетворювачів склеюють дві плівки, електризовані у протилежних напрямках. Такі пристрої споживають дуже мало енергії.

Розглянемо деякі важливі особливості роботи СПП як сенсора.

а) Механоелектричне перетворення

Чутливість сенсорів на основі СПП, що працюють як приймачі механічного навантаження, дуже висока. Плівка працює як тензодатчик деформації, за винятком того, що вона не вимагає зовнішнього джерела живлення та генерує після посилення значно сильніші сигнали, ніж звичайні тензодатчики. Частотна характеристика СПП вільна від будь-яких обмежень і визначається граничною довжиною хвилі цього перетворювача.

Сенсор на основі СПП може мати значно більшу площу, ніж звичайний тензодатчик, що є суттєвою перевагою. СПП рецептори добре можуть працювати навіть на дуже низьких частотах порядку часток герца з використанням звичайних підсилювачів заряду або простої буферної схеми на основі високоомного польового транзистора.

б) Піроелектричні перетворення

Сенсор на основі СПП сильно поглинає електромагнітне випромінювання в діапазоні ІЧ довжин хвиль 7–20 мкм, що зумовлює перспективність їх використання для виготовлення датчиків теплового випромінювання тіла людини. Оскільки піросенсори на основі СПП мають дуже велику чутливість, в датчиках, що працюють на низьких частотах (<0,01 до 1 Гц) необхідно усувати вплив змін температури навколишнього середовища. Так як чутливість становить кілька вольт на один градус, то на дуже низьких частотах необхідно подавати відповідну напругу усунення для придушення цих перешкод. У реальних схемах нижня гранична частота має порядок 15–20 Гц, наприклад, тільки при більш високих частотах датчик з ємністю 1000 пФ, підключений до осцилографа з вхідним опором 10 МОм, генеруватиме сигнал, який можна виявити.

Співробітниками кафедри фізико-математичних наук було показано [1],

що просторова неоднорідність поляризації зумовлена впливом інжекттованих зарядів, внаслідок чого при електризації у середніх полях, близьких до коерцитивного, поляризація суттєво неоднорідна. За допомогою вдосконаленої моделі формування поляризованого стану було виявлено необхідність суттєвого підвищення поляризуючого поля відносно його коерцитивного значення для отримання однорідної поляризації.

Основними недоліками сегнетоелектричних полімерів, які гальмують його широке застосування в якості сенсорів – це невелика залишкова поляризація і її часова і теплова нестабільність.

Висновки

Показано, що сегнетоелектричні полімери на основі ПВДФ завдяки їх фізичним властивостям можуть конкурувати з традиційними неорганічними сегнетоелектриками для виготовлення різного роду сенсорів. В той же час, існують суттєві недоліки цих матеріалів, такі як недостатньо висока залишкова поляризація та її нестабільність. Тому увага вчених повинна зосередитись перш за все на усуненні цих недоліків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Fedosov S., Sergeeva A. *Formation and relaxation of polarized state in ferroelectric polymers*, Lambert Academic Publishing, Germany, (2020) 165 p.
2. Наукові керівники д. ф.-м. н., проф. Федосов С. Н. і д. ф.-м. н., проф. Сергєєва О. Є.

ПРО ДІОФАНТОВІ РІВНЯННЯ З ОБЕРНЕНИМИ ВЕЛИЧИНАМИ

Мазурок Олексій Олегович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Фоміних Софія Сергіївна,
Задорожня Анастасія Володимирівна,
студентки
Київський фаховий коледж прикладних наук
м. Київ, Україна

Вступ. Відомий англійський математик Г.Х. Харді стверджував, що елементарну теорію чисел слід вважати одним із найкращих предметів для первинної математичної освіти. Вона вимагає дуже мало попередніх знань, а предмет її зрозумілий та близький; методи міркувань прості та нечисленні. Справді, багато питань саме цього розділу математики ставляться настільки конкретно, що зазвичай допускають безпосередню числову перевірку. Природно, що для обґрунтування деяких арифметичних фактів теорії чисел виявляється цілком достатньо методів елементарної алгебри.

Мета роботи – дослідити питання про існування та кількість натуральних розв'язків в залежності від значень параметра одного симетричного рівняння з оберненими величинами [2, с. 30]; запропонувати один з можливих підходів до знаходження розв'язків такого рівняння. Схожі за формою та змістом задачі розглядав також відомий угорський математик П. Ердьош [1, с. 66]. Один з методів знаходження розв'язків більш простих задач вказаного типу розглянуто в [3, с. 34].

Результати та обговорення.

1. Розглянемо задачу знаходження розв'язків рівняння:
$$\frac{x}{y} + \frac{y}{z} + \frac{z}{t} + \frac{t}{x} = 1 \quad (1)$$

а) в натуральних числах; б) в цілих числах.

Розв'язання.

а) Якщо x, y, z, t – натуральні числа, то $\frac{x}{y}, \frac{y}{z}, \frac{z}{t}, \frac{t}{x}$ – раціональні

додатні; а оскільки добуток цих чисел дорівнює одиниці, то всі вони не можуть одночасно бути меншими одиниці.

Якщо ж хоча б одне з чисел $\frac{x}{y}, \frac{y}{z}, \frac{z}{t}, \frac{t}{x}$ не менше одиниці,

то їх сума очевидно буде більше одиниці.

Висновок: рівняння (1) не має жодного розв'язку в натуральних числах.

б) Не ставлячи собі за мету відшукати *всі* розв'язки в цілих числах рівняння (1) (на скільки нам відомо, ця проблема лишається відкритою на момент публікації даної доповіді), покажемо, що їх нескінченно багато і з'ясуємо одну з можливих структур цих розв'язків.

Підберемо такі цілі числа x, y і z , щоб $\frac{x}{y} + \frac{y}{z} = 1$ (2);

а потім підберемо таке ціле число t , щоб $\frac{z}{t} + \frac{t}{x} = 0$ (3)

З останньої рівності легко бачити, що $t^2 = -x \cdot z$;

тому нехай, наприклад, $x = -n^2$, $z = m^2$, тоді $t = n \cdot m$ (3')

(при цьому на числа $n \in \mathbb{N}$ і $m \in \mathbb{N}$ поки що не накладено жодних умов).

З рівності (2) легко отримати, що $\frac{x \cdot z + y^2}{y \cdot z} = 1$, тобто $x \cdot z + y^2 = y \cdot z$, або

$$y^2 - z \cdot y + x \cdot z = 0 \quad (2').$$

Підставивши у рівняння (2') замість x і z їх вирази згідно (3'), отримуємо:

$$y^2 - m^2 \cdot y - n^2 m^2 = 0 \quad (2'')$$

і розв'яжемо рівняння (2'') як квадратне відносно y .

Для того, щоб останнє рівняння мало цілі розв'язки, зокрема, необхідно, щоб його дискримінант $D = m^4 + 4n^2 m^2 = m^2 \cdot (m^2 + 4n^2)$ був повним квадратом; тобто вираз у дужках $m^2 + 4n^2$ має бути повним квадратом. Цього

легко досягти, поклавши $m^2 = (n^2 - 1)^2$ (4).

Справді, тоді $m^2 + 4n^2 = (n^2 - 1)^2 + 4n^2 = (n^2 + 1)^2$,

і таким чином $D = (n^2 - 1)^2 \cdot (n^2 + 1)^2$.

Отже, один з коренів рівняння (2'') має вигляд:

$$y = \frac{m^2 + \sqrt{D}}{2} = \frac{(n^2 - 1)^2 + (n^2 - 1)(n^2 + 1)}{2}, \text{ звідки } y = (n^2 - 1) \cdot n^2 \text{ (2''').}$$

Таким чином, врахувавши результати (3'), (4) і (2'''), остаточно маємо,

що цілі числа $\boxed{x = -n^2}$, $\boxed{y = (n^2 - 1) \cdot n^2}$, $\boxed{z = (n^2 - 1)^2}$ і $\boxed{t = n \cdot (n^2 - 1)}$ (5)

є розв'язками рівняння (1) при будь-якому натуральному значенні $n > 1$.

Застосування формул (5) при розв'язуванні рівняння (1) продемонструємо на конкретних прикладах.

При $n = 2$ маємо:

$$x = -n^2 = -2^2 = -4, \quad y = (n^2 - 1) \cdot n^2 = (2^2 - 1) \cdot 2^2 = 12,$$

$$z = (n^2 - 1)^2 = (2^2 - 1)^2 = 9, \quad t = n \cdot (n^2 - 1) = 2 \cdot (2^2 - 1) = 6.$$

Підставимо значення $x = -4$, $y = 12$, $z = 9$, $t = 6$ у розглядуване рівняння:

$$\frac{x}{y} + \frac{y}{z} + \frac{z}{t} + \frac{t}{x} = \frac{-4}{12} + \frac{12}{9} + \frac{9}{6} + \frac{6}{-4} = \underbrace{-\frac{1}{3} + \frac{4}{3}}_1 + \underbrace{\frac{3}{2} - \frac{3}{2}}_0 = 1 \quad (\text{як і було}$$

заплановано).

Отже, четвірка чисел $(-4; 12; 9; 6)$ є розв'язком рівняння (1)

При $n = 3$ маємо:

$$x = -n^2 = -3^2 = -9, \quad y = (n^2 - 1) \cdot n^2 = (3^2 - 1) \cdot 3^2 = 72,$$

$$z = (n^2 - 1)^2 = (3^2 - 1)^2 = 64, \quad t = n \cdot (n^2 - 1) = 3 \cdot (3^2 - 1) = 24.$$

Підставимо значення $x = -9$, $y = 72$, $z = 64$, $t = 24$ у розглядуване рівняння:

$$\frac{x}{y} + \frac{y}{z} + \frac{z}{t} + \frac{t}{x} = \frac{-9}{72} + \frac{72}{64} + \frac{64}{24} + \frac{24}{-9} = \underbrace{-\frac{1}{8} + \frac{9}{8}}_1 + \underbrace{\frac{8}{3} - \frac{8}{3}}_0 = 1 \quad (\text{як і було}$$

заплановано).

Отже, четвірка чисел $(-9;72;64;24)$ також є розв'язком рівняння (1).

Так само, покладаючи $n = 4, 5, \dots$, отримуватимемо нові розв'язки рівняння (1).

2. Розглянемо більш загальне рівняння: $\boxed{\frac{x}{y} + \frac{y}{z} + \frac{z}{t} + \frac{t}{x} = m}$, $m \in N$ (6).

Наступні міркування стосуватимуться *натуральних* розв'язків рівняння (6).

Середнє арифметичне чотирьох раціональних чисел $\frac{x}{y}$, $\frac{y}{z}$, $\frac{z}{t}$ і $\frac{t}{x}$ рівне

$$\frac{m}{4};$$

а середнє геометричне цих чисел $\sqrt[4]{\frac{x}{y} \cdot \frac{y}{z} \cdot \frac{z}{t} \cdot \frac{t}{x}} = 1$.

Як відомо, середнє арифметичне кількох чисел *не менше* середнього геометричного цих чисел, тобто $\frac{m}{4} \geq 1$; причому рівність можлива лише у випадку, коли всі ці числа рівні. Таким чином, робимо висновок:

при $m = 2$ і при $m = 3$ рівняння (6) натуральних розв'язків не має;

а при $m = 4$ обов'язково має виконуватись умова $\frac{x}{y} = \frac{y}{z} = \frac{z}{t} = \frac{t}{x}$, тобто

$x = y = z = t$; і тоді розв'язком рівняння (6) буде будь-яка четвірка $(n; n; n; n)$ рівних натуральних чисел. Інших розв'язків при $m = 4$ рівняння (6) не матиме.

Для випадку, коли $m > 4$, наведемо деякі (по дві для кожного значення m) з відомих нам серій *натуральних* розв'язків рівняння (6). Так, при $m = 5$ розв'язками будуть такі четвірки натуральних чисел: $(n; 2n; n; 2n)$ і $(n; 2n; 4n; 2n)$;

при $m = 6$: $(n; 2n; 4n; n)$ і $(4n; 3n; 2n; 12n)$, $n \in N$;

при $m = 7$: $(4n; 3n; 18n; 4n)$ і $(2n; 12n; 9n; 2n)$, $n \in N$;

при $m = 9$: $(n; 6n; 18n; 4n)$ і $(9n; 2n; 6n; 36n)$, $n \in N$;

при $m = 11$: $(2n; 4n; 3n; 18n)$ і $(8n; n; 3n; 36n)$, $n \in N$;

при $m = 13$: $(n; 10n; 4n; 10n)$ і $(5n; 2n; 5n; 50n)$, $n \in N$;

при $m = 14$: $(n; 3n; 2n; 12n)$ і $(12n; n; 6n; 18n)$, $n \in N$;

при $m = 15$: $(25n; 2n; 5n; 50n)$, $n \in N$; при $m = 17$: $(54n; 4n; 9n; 162n)$, $n \in N$.

Зауваження. Питання про знаходження натуральних розв'язків рівняння (6) при $m = 8, 10, 12, 16, 18, 20$ залишається на поточний момент відкритим. Нам не відомо жодного розв'язку саме для цих випадків; а також залишається під питанням сам факт існування розв'язків рівняння (6) у натуральних числах при вказаних значеннях m .

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. В. Серпинский. О решении уравнений в целых числах. — М.: Физматлит, 1961. — 88 с.
2. В. Серпинский. 250 задач по элементарной теории чисел. — М.: Просвещение, 1968. — 168 с.
3. Шкляревский Д. О., Ченцов Н. Н., Яглом И. М. Избранные задачи и теоремы элементарной математики. В 2-х томах. Том 1. Арифметика и алгебра. М.: Гостехиздат, 1950, 296 с.

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

RECONNAISSANCE SURVEY BY DIRECT-PROSPECTING METHODS OF A SITE WITH A PRODUCTIVE WELL IN KAVANGO BASIN ON NORTHEAST NAMIBIA

Yakymchuk Mykola Andriyovych,

doctor of physics and mathematics, professor,

Institute of Applied Problems of Ecology,
Geophysics and Geochemistry, Kyiv, Ukraine,

Korchagin Ignat Mykolayovych,

doctor of physics and mathematics, professor,

Institute of Geophysics, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Introduction. An announcement by Invictus Energy Ltd [2] (the Company) dated January 3, 2023 announced the completion of drilling operations at the Mukuyu-1 well within the Cabora Bassa Basin in northern Zimbabwe. Unfortunately for the Company and Investors, no samples of liquid hydrocarbons from the main and parallel wellbores were received to finally confirm the oil and gas potential of the structure. The company's specialists believe that this situation is related to the technical conditions at the well, and yet they are confident that the already drilled structure is promising for discovering oil and gas deposits. In 2023, a second well, Mukuyu-2, will be drilled within the licensed block.

However, the results of direct-prospecting methods approbation on the exploration area allow us to conclude that there is a zero probability of detecting industrial (commercial) volumes of oil and gas within it. The results of the work carried out using direct-prospecting technology were published in conference materials [10-12] before the completion of Mukuyu-1 well drilling.

In the information messages on the Company's website [2], the scope and

sequence of exploration works in the Cabora Bassa Basin is compared with the stages and scope of works in the Kavango Basin in northeast Namibia, within which productive well 6-2 was drilled. This report presents the results of a reconnaissance survey of a local site with drilled well in the Kavango Basin. For comparison, the results of additional instrumental measurements at the site of drilled well Mukuyu-1 in Cabora Bassa Basin in northern Zimbabwe are also presented.

Research methods. Experimental studies were carried out using the technology of integral assessment of the prospects for oil and gas potential of large prospecting blocks and local areas, which includes the methods of satellite images and photographs frequency-resonance processing, as well as vertical sounding (scanning) of cross-section in order to determine the depths and thicknesses of productive horizons, as well as sedimentary and igneous rocks, present in cross section. The features of the technology used, as well as the results of its testing and practical application, are described in articles and conference proceedings, including [7–9].

Once again, we focus on the distinctive feature of the direct-prospecting frequency-resonance methods being developed. Unlike classical geophysical methods, the methods used make it possible in each specific case to fill the cross-section under study with the complexes of sedimentary, metamorphic and igneous rocks present in it, as well as to determine in the first approximation (and refine at the stages of detailing) the intervals of cross-section that are promising for the detection of combustible and ore minerals, immediately, in the process of measurements (registration of signals) by the developed instrumentation and measuring devices (i.e. without additional stages of modeling and geological interpretation of the results of instrumental measurements). In this article, as well as in other published materials, the emphasis is mainly on the presentation of measurement results.

We also note that the developed technology uses the frequency-resonance principle of the useful signals' registration. Satellite images or photographs of research objects, as well as photographs of rock samples, minerals and chemical elements, are, in principle, antinodes of standing electric waves, discovered by Nikola

Tesla in 1899 in deep horizons of the Earth [5-6].

When carrying out instrumental measurements using the developed computerized complexes, the spectra of satellite or photographic images of objects studied are sequentially compared with the spectra of rock samples, the desired minerals and chemical elements. In the process of comparison, the measuring unit registers resonances (electromagnetic responses), which make it possible to draw a conclusion about the presence (absence) of specific rocks, the desired minerals and chemical elements in the cross-section of the object of study. Such features of the developed methods of satellite images processing and decoding are the basis for the use of the terms "frequency-resonance technology" ("frequency-resonance methods").

The processing of satellite images and photographs is carried out in laboratory conditions, without organizing and conducting field geological and geophysical studies. This provides an opportunity to quickly conduct research in any region of the globe, and, consequently, developing technology is super-mobile.

Results of site with well 6-2 surveying. Brief information about the 6-2 production well, drilled in the Kavango Basin in Namibia northeast, is provided in the information message [1].

The photograph of the site with the 6-2 well used for processing was found on the website of Reconnaissance Energy Africa Ltd. (ReconAfrica) [4] and is shown in Fig.1. When processing a photograph of the drilling rig location (Fig. 1) from the surface, responses were recorded at the frequencies of oil (of low intensity), condensate (more intensive), gas (more intensive), methane-oxidizing bacteria, phosphorus (brown), gold and igneous rocks of 1 (granites), 2, 3 groups.

Fig. 1. An aerial view of the 6-2 well site location [4].

Signals of iridium, osmium, nickel, gold, and platinum were recorded from the surface.

By scanning cross-section from the surface, step 1 m, responses of granites were obtained from the interval 2800-3360 m and were recorded further from 3580 m (traced by scanning only up to 4000 m).

From the interval of 3360-3580 m, signals of 3rd, 4th and 5th groups of igneous rocks, as well as oil, condensate and gas, were directly received.

On the surface of 2800 m, signals of the 9th (marl) and 10th (siliceous) groups of sedimentary rocks were recorded from the upper part of cross-section.

When using an additional generator from the interval 0-2800 m, responses of the 7th (limestone), 8th (dolomite), 9th (marl) and 10th (siliceous) groups of sedimentary rocks were recorded.

At the surface of 2800 m, responses of oil, condensate, gas and phosphorus (yellow) were received from the upper part of cross-section. Signals of oil from limestone were also recorded from the surface. By scanning cross-section from the surface of 2800 m, upwards with a step of 1 m, the responses at the frequencies of oil from limestones were obtained from interval of 2340-2195 m.

At the surface of 2195 m, there were no signals from oil from the upper part of cross-section.

By scanning from 2100 m, step 10 cm, responses of oil were obtained from the interval 2194-2338 m.

Responses of oil were also obtained on the surface of its synthesis 57 km.

Responses of oil from granites were obtained on the surface, at a depth of 2800 m from the lower part of cross-section, as well as on synthesis surface of 57 km.

Brief comments. 1. The conducted experimental studies are of reconnaissance nature.

2. To detect local areas of possible accumulation of hydrocarbons within large blocks, it is necessary to carry out detailed areal studies.

3. Additional facts were obtained at the survey site, indicating the synthesis of oil, condensate, gas at a depth of 57 km.

Results of additional surveys in January 2023 in Zimbabwe. Additional studies were carried out at the beginning of 2023 at the drilling site of the Mukuyu-1 well (Fig. 2). In this regard, we note the following.

In the process of monitoring for an exploratory well drilling in the Norwegian Sea, the methodology of instrumental measurements conducting for the integral assessment of the prospects for identifying oil and gas accumulations within large blocks and local areas (including well drilling sites) has been significantly improved. This improved technique makes it possible to fix the presence (or absence) of hydrocarbons accumulations on the sites and areas of the survey with almost 100% probability.

The results of processing a fragment of a photograph from the drilling site of the Mukuyu-1 well (rectangular contour in Fig. 2a) using this improved technique confirmed the previous conclusions: **the probability of detecting oil and gas accumulations in industrial volumes at the drilling site is zero.**

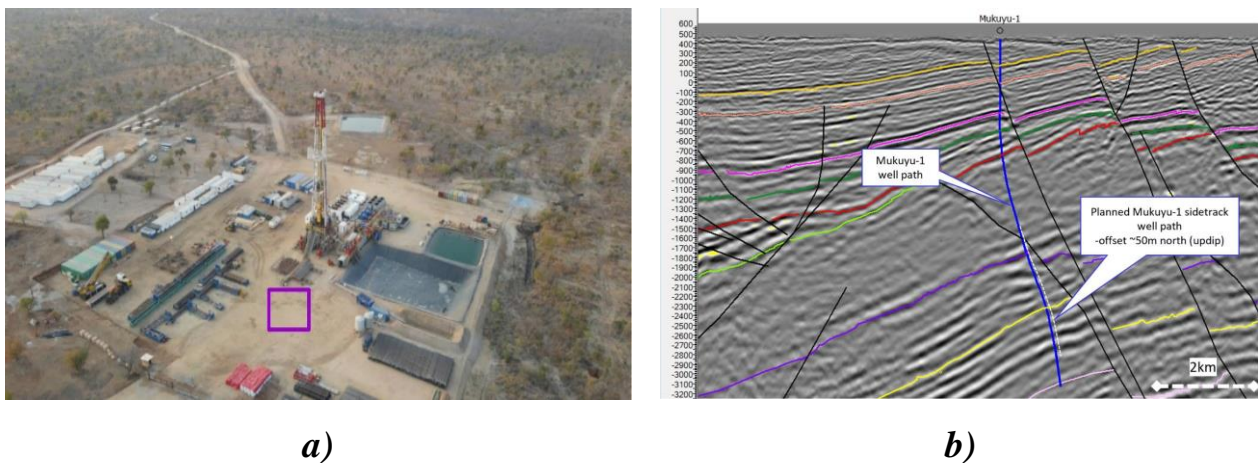

Fig. 2. Photograph of Exalo 202 drilling rig at site of Mukuyu-1 well drilling (a) and the position of main and parallel wellbores on the seismic section (b) [2].

The information message of Company dated November 24, 2022 shows a photograph of the core from a depth of 3168 m, as well as a snapshot of its fluorescent glow (Fig. 3b). Using the core image (Fig. 3b) and a fragment of a photograph from the drilling site (Fig. 2a, rectangular contour), additional instrumental measurements were carried out, the results of which can be summarized as follows.

1. From the interval of 3166-3169 m, responses were recorded at core frequencies in Fig. 3b.

2. Within the interval 3166-3169 m, signals were also recorded at the frequencies of the 10th group of sedimentary (siliceous) rocks (Fig. 3a). From this group of rocks, responses were recorded only from one sample, trepel mudstone (Fig. 3a, sample in a rectangular contour).

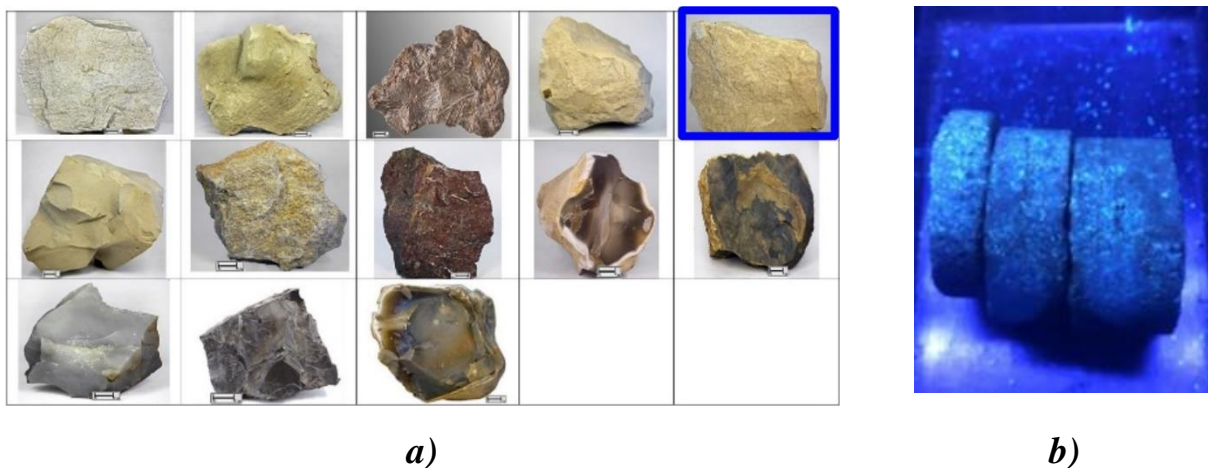

Fig. 3. Photographs of samples from 10th group of sedimentary (siliceous) rocks (a) and a core with fluorescent glow from a depth of 3168 m [2] (b).

3. From the core sample (Fig. 3b), as well as from the interval 3166-3169 m, **responses were obtained at the frequencies of the gas neon! Signals at the frequencies of oil, condensate and gas are not recorded!**

4. When studying the depth interval 3178.61-4420.36 m, signals were recorded from the 10th group of sedimentary (siliceous) rocks (Fig. 3a) and neon gas! **No responses were received at the frequencies of oil, condensate and gas!**

The site [3] provides the following characterization of neon gas: “NEON: Widely known as the gas used to fill the tubes of colored advertising signs, neon also has other uses such as optical indicators, voltage regulators, and lasers. Along with other rare gases, it is widely used in specialty fluorescent lamps.”

Therefore, the given properties of neon gas allow us to fairly reasonably state that the fluorescent glow of the core from the well is due to the presence of neon gas in it, and not hydrocarbons! The results of additional instrumental measurements

confirm the earlier conclusions about the absence of hydrocarbon accumulations in industrial volumes at the drilling site of the Mukuyu-1 well.

Conclusion. The results of approbation of mobile direct-prospecting methods of satellite images and photographs frequency-resonance processing at the locations of drilled wells in the Kavango (Namibia) and Cabora Bassa (Zimbabwe) basins were confirmed by drilling.

This indicates the information content and efficiency of direct-prospecting technologies and the expediency of their practical application in the exploration process for oil, gas, natural hydrogen and ore minerals.

The research materials, as well as the results of previously conducted experimental work on drilling sites, indicate the feasibility of additional use of direct-prospecting methods at the stages of selecting sites for exploratory wells laying. Once again, it can be concluded that the additional use of direct-prospecting methods at the stages of selecting sites for wells laying makes it possible to identify the most optimal zones, as well as to assess the feasibility of planned wells drilling within the prospective structure.

The direct-prospecting technology as a whole, as well as its individual methods, can be used in different regions of the globe for a preliminary assessment of the prospects for oil and gas potential of poorly explored and unexplored blocks and local areas.

The use of this technology can give a significant effect in the search for industrial accumulations of hydrocarbons in unconventional reservoirs (in particular, in the zones of distribution of shale, coal-bearing seams, crystalline rocks). Timely conduction of additional studies by direct search methods in local areas of prospecting and exploratory wells will help to increase the success of drilling (increase in the number of wells with commercial hydrocarbon inflows).

The drilling of wells in areas where vertical fluid migration channels are located can lead to an increase in hydrocarbon inflows. Mobile technologies can also be successfully used in the exploration of little-studied areas and blocks within known oil and gas fields.

REFERENCES

1. Canadian Firm Spuds Onshore Namibia Well. https://www.rigzone.com/news/canadian_firm_spuds_onshore_namibia_well-06-may-2021-165349-article/
2. Invictus Energy Ltd (ASX: IVZ). <https://www.invictusenergy.com/>
3. Neon. <https://www.siad.com/ru/produktsiya/spetsialnye-chistye-i-sverkhchistye-gazy/redkiye-gazy>
4. Reconnaissance Energy Africa Ltd. <https://reconafrica.com/operations/operations-update/>
5. Tesla N. Patents. - Samara: Publishing House "Agni", 2009. - 496 p. (in Russian).
6. Tesla N. Articles. - Samara: Publishing House "Agni", Moscow: Publishing House "Russian Panorama", 2010. - 584 p. (in Russian).
7. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Bakhmutov V. G., Solovjev V. D. Geophysical investigation in the Ukrainian marine Antarctic expedition of 2018: mobile measuring equipment, innovative direct-prospecting methods, new results. *Geoinformatika*, 2019, no. 1, pp. 5-27 (in Russian).
8. Yakymchuk, N. A., Korchagin, I. N. Technology of frequency-resonance processing of remote sensing data: results of practical approbation during mineral searching in various regions of the globe. Part I. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 29-51; Part II. *Geoinformatika*. 2019. no. 4, pp. 30-58; Part III. *Geoinformatika*. 2020. no. 1, pp. 19-41; Part IV. *Geoinformatika*. 2020. no. 3, pp. 29-62; Part V. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 51-88 (in Russian).
9. Yakymchuk, N. A., Korchagin, I. N. On the prospects of the technology of remote sensing data frequency-resonance processing using when conducting profiles geoelectric and seismic studies. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 18-50 (in Russian).
10. Yakymchuk M. A., Korchagin I. M. Results of reconnaissance survey by direct-prospecting methods within a prospecting block in Cabora Bassa Basin (Zimbabwe) for assessing the prospects of hydrocarbon accumulations detecting.

16th International Conference on Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment. 15–18 November 2022, Kyiv, Ukraine. 5 p. Mon-22-078. <https://eage.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Mon-22-078.pdf>

11. Yakymchuk M. A., Korchagin I. M. Results of survey by direct-prospecting methods of two exploratory wells drilling sites in Cabora Bassa basin (Zimbabwe) // Modern research in world science. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 494-501. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-29-31-10-2022-lviv-ukrayina-arhiv/>

12. Yakymchuk M. A., Korchagin I. M. About prospects of kimberlite volcanoes with diamonds discovery in Cabora Bassa basin (Zimbabwe) // Modern research in world science. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 699-707. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-28-30-11-2022-lviv-ukrayina-arhiv/>

APPROBATION OF FREQUENCY-RESONANCE METHODS FOR SATELLITE IMAGES AND PHOTOGRAPHS PROCESSING WITHIN TEPKI PROSPECTING BLOCK IN REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Yakymchuk Mykola Andriyovych,
doctor of physics and mathematics, professor,
Institute of Applied Problems of Ecology,
Geophysics and Geochemistry, Kyiv, Ukraine,

Korchagin Ignat Mykolayovych,
doctor of physics and mathematics, professor,
Institute of Geophysics, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Introduction. To demonstrate the operability, efficiency and information content of the mobile direct-prospecting technology for frequency-resonance processing and decoding of satellite images and photographs [4], its approbation and testing is purposefully carried out at hydrocarbon (HC) deposits and drilling sites for prospecting and exploratory wells in various regions of the world. Information for many objects of the survey was obtained from information messages. The authors also paid attention to the information message about the discovery of a large hydrocarbon deposit on the west of Republic of Kazakhstan within the Tepke exploration block [3]. The results of the experimental reconnaissance work carried out within this block are presented in this report.

Research methods. Experimental reconnaissance studies are carried out using low-cost direct-prospecting technology, including modified methods of frequency-resonance processing and decoding of satellite images and photographs, vertical electric-resonance sounding (scanning) of the cross-section and the method of integral assessment of the prospects for oil and gas (ore) potential of large prospecting blocks and local areas [4]. The individual components of the technology used are developed on the principles of the “substance” paradigm of geophysical research, the essence of which is the search for a specific (required in each case) substance. The developed methods are based on the standing electric waves, discovered by Nikola Tesla in 1899 in the deep horizons of the Earth. In modified

versions of the methods of frequency-resonance processing of satellite images and photographs, as well as vertical sounding (scanning) of the cross-section, existing databases (sets, collections) of sedimentary, metamorphic and igneous rocks (<http://rockref.vsegei.ru/petro/>), minerals and chemical elements are used. The peculiarities and potentialities of the methods used, as well as the technique of instrumental measurements carrying out, are described in more detail in [4-10].

In the process of performing experimental studies of a reconnaissance or detailed nature (carrying out instrumental measurements!) within the blocks and areas of the survey, the following sequence of procedures (graphs) for processing an individual satellite image (or its local fragment) is used.

1. The procedure for fixing responses (signals) from the surface at the frequencies of the following set of substances: oil, condensate, gas, amber, methane-oxidizing bacteria, oil shale, gas hydrates, ice, coal, anthracite, hydrogen, living (deep) water, dead water, diamonds, potassium magnesium salt, sodium chloride salt.

2. Graph of registration of responses from the groups of sedimentary, metamorphic and igneous rocks that make up the cross-section.

3. Procedure for determining the presence in survey area of deep channels (volcanoes), filled with various groups of rocks; assessment of depths of the roots of volcanoes location.

5. Graph for determining groups of rocks (or individual samples of groups), from which signals are recorded at frequencies of oil, condensate, gas and water (deep, live).

6. The procedure for recording responses of oil, condensate, gas and phosphorus at the surface (depth) of 57 km - the boundary of the synthesis of hydrocarbons and amber in deep channels (volcanoes), filled with certain groups of rocks.

7. Graph of signals registration from water (deep, live) on the surfaces of 11, 46, 57, 68 km - the predicted boundaries of water synthesis in volcanoes of a certain type.

8. The procedure for scanning a cross-section with different steps from the

surface up to 15 km to determine the depth intervals, within which responses are recorded at the resonant frequencies of oil, condensate, and gas. Refinement of the depths of location of the most promising for hydrocarbons intervals of cross-section during additional scanning with a finer step.

9. Graph for assessing the depth of the upper boundary (edge) of basalts, as well as the depths of the beginning of fixing responses at the resonant frequencies of hydrogen and living (healing) water from basalts. It is implemented in case of fixing responses from the 6th group of igneous rocks (basalts) on the surveyed area.

10. Procedure for determining the depths of occurrence of the upper edge of kimberlites, as well as the depth interval within which responses at diamond frequencies are recorded. It is implemented when establishing the presence of signals from the 11th group of igneous rocks (kimberlites) in the survey area.

Results of reconnaissance work within the Tepke block. Information about the discovery of a large oil field in the Republic of Kazakhstan within the Tepke exploration block is given on the website [3]. Unfortunately, there was no reliable (detailed) information about Tepke prospecting block location in Kazakhstan, as well as drilled wells within it. In this regard, satellite images and photographs from information messages on Internet sites were used for frequency-resonance processing [1-3]. In particular, the site [3] provides a satellite image of the western part of Kazakhstan, which shows the position of hydrocarbon deposits and the Tepke block.

When processing the entire block image (rectangle in Fig. 1) [3] from the surface, responses were recorded at the frequencies of oil, condensate, gas, amber, carbon dioxide, bacteria, phosphorus (yellow), oil shale, gas hydrates, anthracite, ice, dead water.

Signals from salt, 1-6th and 7th groups of sedimentary rocks, as well as 1-5th and 7th groups of igneous rocks, potassium-magnesium salt and lonsdaleite were also registered.

The roots of the salt volcano and 1-6 groups of sedimentary rocks were found at a depth of 470 km, and the 10th group of sedimentary and the 7th group of magmatic rocks were fixed at a depth of 723 km.

The lower edge of the granites is located in the range of 20-25 km. On the surface of 13 km, responses were received from the 13th and 14th groups of igneous rocks, there were no signals from gold.

On the surface of 57 km, signals were recorded at the frequencies of oil, condensate, gas, amber, phosphorus (yellow). There were no responses from carbon dioxide.

Fig. 1. Position of the Tepke search block on the satellite image of Western Kazakhstan territory [3].

For additional experiments, the Tepke block was divided by two subvertical lines into three fragments (Fig. 1) – western, central, and eastern. Satellite images of these areas were processed separately.

During processing the western fragment of the image from the surface, responses of oil, condensate, gas, amber, carbon dioxide, bacteria, phosphorus (yellow), oil shale, gas hydrates, coal, diamonds, gold, coesite, (old basalts, hydrogen, red phosphorus from 7 s of instrumental measurements), lonsdaleite, potassium-magnesium salt were registered.

Responses of salt, 1-6, 7th (limestones) and 8th (dolomites) groups of sedimentary rocks, as well as 1st (granites), 6th (basalts, with a delay of 7 s), 7th

(ultramafic), 11th (kimberlite) groups of igneous rocks and 15-16 groups of metamorphic were fixed.

When processing satellite images of the central and eastern parts of the Tepke block in an accelerated mode, responses were recorded only from the 9th (marl) and 10th (siliceous) groups of sedimentary rocks.

Results of frequency-resonance processing of fragments of photographs from well drilling sites. In early April 2023, within the Tepke block, a small number of instrumental measurements were taken at the sites of two wells locations. Photographs of sites with wells are borrowed from information messages [1-2].

The main purpose of processing was to assess the prospects for oil and gas content in the deep horizons of cross-section on local areas with wells.

Cross-section scanning to determine the intervals of responses in the section at the frequencies of oil and gas was not carried out

Site 1. A photograph of the site (Fig. 2) was borrowed from the document [2]. Instrumental measurements were carried out using a fragment of the image near the drilling rig in Fig. 2b.

a)

b)

Fig. 2. Photographs of a well drilling site at a hydrocarbon field on Tepke exploration block.

When processing a fragment of a photograph with a well in Fig. 2b, signals at oil frequencies were not recorded for 120 sec!

Responses at gas frequencies began to be recorded from 7 seconds of instrumental measurements! Responses received from white phosphorus! Salt responses were recorded up to 7 km.

Signals at the frequencies of dolomites were recorded deeper of 7 km.

The image was not processed to fix responses at gas condensate frequencies.

Brief comment. The probability of detecting hydrocarbon accumulations in commercial volumes on a small site with a well at depths of more than 7 km is close to zero.

Site 2. The photograph from the well site (Fig. 3) was borrowed from the document [1]. Instrumental measurements were carried out using a fragment of the image near the installation in Fig. 3b.

Fig. 3. Photographs of the well location site at the hydrocarbon field on Tepke exploration block.

During the processing of the photograph in Fig. 3b, signals were recorded from the surface at the frequencies of yellow phosphorus, methane-oxidizing bacteria, oil, gas, gas condensate, and the 7th group of sedimentary rocks (limestones).

Signals at limestone frequencies were recorded at a depth of 57 km: there is a volcanic complex (deep channel) filled with limestones in the area.

At the surface (depth) of hydrocarbon synthesis of 57 km, signals were also recorded at the frequencies of oil, gas, and gas condensate.

Brief comment. The drilled well is located within a volcanic complex filled

with limestones, in which there are conditions for hydrocarbon synthesis at the boundary of 57 km.

Accumulations of oil, condensate and gas at the location of the well can be found in the deep horizons of cross-section.

Depths and thicknesses of predicted deposits can be determined during a detailed cross-section scanning using the photograph in Fig. 3b.

The information content (reliability) of the scanning results can be increased by using photographs of oil, condensate and gas samples from a drilled well.

Some comments and conclusions. In the process of carrying out experimental work, evidence was once again obtained in favor of the volcanic model for the formation of structural complexes and the outer surface of the Earth, as well as mineral deposits. So, when processing a satellite image of the western part of the Tepke prospecting block, by instrumental measurements there were recorded responses of salt, 1-6, 7th (limestones) and 8th (dolomites) groups of sedimentary rocks, as well as 1st (granites), 6th (basalts), 7th (ultramafic), 11th (kimberlites) groups of igneous rocks and 15-16 groups of metamorphic rocks.

Responses from hydrogen were also recorded from the surface. The position of the basalt volcano with hydrogen can be determined in the process of area works of a detailed nature in the western part of the Tepke block.

The surveyed site of one of the wells is located in the contours of a volcanic structure, in which there are conditions for hydrocarbon synthesis at the boundary of 57 km. In the area where this structure is located, hydrocarbon deposits can be found in the deep horizons of cross-section. By conducting a detailed survey of this area of the Tepke block, intervals of oil and gas accumulation's location in deep horizons can be determined.

Satellite images and photographs of local areas and large blocks of the survey, presented in information documents on Internet sites, are informative and can be used for frequency-resonance processing.

In conclusion, we note that experimental studies carried out in numerous areas (including Tepke block area) have shown the possibility (and expediency) of using

direct-prospecting frequency-resonance methods for processing and interpreting satellite images and photographs to detect and localize areas with hydrocarbons and hydrogen accumulation, as well as determine the depths of its predicted deposits. In further studies in this direction, it is advisable to pay attention to the types of reservoirs in which hydrogen can be accumulated, as well as seal rocks that will contribute to the preservation of deposits.

REFERENCES

1. Akim of Mangistau region urged to strictly observe safety rules and environmental standards at the field. <https://mangystaumedial.kz/ru/region/115608> (in Russian).

2. Drilling began at a new field in Mangistau. <https://mangystaumedial.kz/ru/region/112828> (in Russian).

3. The largest oil field in 30 years was discovered in Kazakhstan. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/krupneyshee-30-let-mestorojdenie-nefti-otkryili-kazahstane-430142/ (in Russian).

4. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Bakhmutov V. G., Solovjev V. D. Geophysical investigation in the Ukrainian marine Antarctic expedition of 2018: mobile measuring equipment, innovative direct-prospecting methods, new results. *Geoinformatika*, 2019, no. 1, pp. 5-27 (in Russian).

5. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Technology of frequency-resonance processing of remote sensing data: results of practical approbation during mineral searching in various regions of the globe. Part I. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 29-51; Part II. *Geoinformatika*. 2019. no. 4, pp. 30-58; Part III. *Geoinformatika*. 2020. no. 1, pp. 19-41; Part IV. *Geoinformatika*. 2020. no. 3, pp. 29-62; Part V. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 51-88 (in Russian).

6. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Application of mobile frequency-resonance methods of satellite images and photo images processing for hydrogen accumulations searching. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 19-28 (in Russian).

7. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Direct-prospecting technology of

frequency-resonant processing of satellite images and photos images: results of use for determining areas of gas and hydrogen migration to the surface and in the atmosphere. *Geoinformatika*, 2020, no. 3, pp. 3-28 (in Russian).

8. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Direct-prospecting technology of frequency-resonance processing of satellite images and photo images: potential opportunities and prospects of application for natural hydrogen accumulations searching. *Geoinformatika*, 2020, no. 4, pp. 3-41 (in Russian)

9. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Depth structure features of large zones of hydrogen degassing in various regions of the earth by results of frequency resonance processing of satellite and photos images. *Geoinformatika*, 2021, no. 1-2, pp. 3-42 (in Russian).

10. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. On the prospects of the technology of remote sensing data frequency-resonance processing using when conducting profiles geoelectric and seismic studies. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 18-50 (in Russian).

ЗВ'ЯЗОК ПІДЗЕМНИХ ВОД З НЕОТЕКТОНІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Свистун Володимир Кирилович,

к. геол. н., начальник експедиції

Пігулевський Петро Гнатович,

д.геол.н., головний геофізик експедиції

Дніпропетровська геофізична експедиція «Дніпрогеофізика»

Вступ. Сучасні неотектонічні процеси як глобальні, так і регіональні, впливають на сейсмічність території України. Наприклад, на території Кривбасу, за останні п'ятнадцять років були зафіксовані потужні землетруси, що відбулися 25 грудня 2007 р. ($m_b = 3,9$), 14 січня 2011 р. ($m_b = 3,8$), 23 червня 2013 р. ($m_b = 4,6$) та 29 липень 2017 р. ($m_b = 4,1$) [7, 8]. Осередки землетрусів виникають на всій протяжності зони Криворізько-Кременчуцького розлому і не тільки в межах Українського щита (УЩ), але і за його межами [1, 2, 11]. Геодинамічні процеси, які протікають в літосфері, можуть бути наслідками [7-9] глобальних процесів, пов'язаних з еволюцією Землі. Вони впливають на геологічне середовище і призводять до порушення в ньому геодинамічної рівноваги та активізують глибинні розломи. В земної кори [2, 4], які і стають джерелами локальних землетрусів [1, 7, 8]. Розкриття прирозломних ділянок призводить до зниження рівня підземних вод [3, 5], що фіксується моніторинговими спостереженнями в глибоких свердловинах [3].

Ціль роботи. Проведення аналізу інформації про геодинамічні процеси, які протікають в літосфері Землі [3]. Їх вплив на геологічне середовище призводить до порушення геодинамічної рівноваги та активізації глибинних розломів в земній корі [1, 7, 8], які і стають джерелами локальних землетрусів. Інтерпретація моніторингових спостережень за параметрами підземних вод в глибоких свердловинах [3] дозволяють розкрити механізм рухів в прирозломних ділянках [5, 7] і прогнозувати сейсмічні події [6, 9].

Геотектоніка території Кривбасу. Вплив неотектонічних процесів на підземні води розглянемо на прикладі Криворізької структури, яка є головною структурою Криворізького залізорудного басейну. Структура внутрішньо

ускладнена низкою великих субмеридіональних розломів: Західним, Тарапаківським, Саксаганським та Східним, які визначають основну структурну лінію Криворізько-Кременчуцького глибинного розлому, маючого коро-мантієне закладення і являється західною межею Криворізької структури [7]. Зона розломів [8] у межах Кривбасу представляє собою багатовісну систему розломів, де західною віссю є Західний розлом, центральною віссю є Тарапаківський розлом, а Саксаганський і Східний розломи розташовані на його сході. Описані порушення фіксуються, як правило, різними видами крихких деформацій (брекчування, катаклаз, мілонітизація) потужністю до сотень метрів. Поряд з крихкими деформаціями в зонах розломів встановлюється широкий спектр в'язкопластичних утворень. Тарапаківський розлом, який є центральною віссю глибинного Криворізько-Кременчуцького розлому [7, 8], простежується через весь Кривбас і поділяє його на дві частини західну та східну. Розлом має північно-східне простягання з азимутом 20-30°, північно-західне падіння під кутом 45-70° і рідше до 80°. Горизонтальне зміщення порід по розлому становить близько 200 м, а вертикальне – 40-80 м. При цьому, по своїй площині західна частина споруди притиснута до східної і все ще зберігає тенденцію до підвищення. Тарапаківський розлом являє собою складну зону з пакетом сильно стиснутих складок-лусок і плит архейських гранітоїдів [7]. Зони розломів представлені брекчійованими і катаклазованими породами з сглаженими краями. Східне крило синклінорію складене повним розрізом криворізької серії, західне – зрізане Західним та Тарапаківським розломами. Складність внутрішньої будови структури, очевидно, пояснюється наявністю тут древньої зони субдукції, що підкреслюється потужною зоною протяжних сейсмічних площадок, які падають в низах кори на схід під кутами 45°–40° та потовщенням літосфери під цією зоною.

Породи Криворізької структури розкриті багатьма кар'єрами, зім'яті в численні морфологічно різноманітні складки та розбиті серіями поперечних і повздовжніх розломів, що підтверджується багатьма розкритими кар'єрами.

Гідрогеологічні умови території Кривбасу. Поширення тектонічних зон

розломів і інтервалів підвищеної тріщинуватості порід та дрен технологічних вод гірничовидобувних підприємств формують гідрогеологічні умови території Кривбасу. За результатами гідрогеологічних досліджень попередніх років в межах території встановлено три водоносних горизонти, що приурочені до четвертинних суглинків, піщаних відкладів неогену і тріщинних вод кристалічних порід. Підземні води кристалічних порід приурочені до зон тріщинуватості залізистих кварцитів, сланців, метапісковиків і інших порід криворізької серії, гідравлічно пов'язаних в єдину зону тріщинно-пластових вод напірно-безнапірного типу.

Основною областю розвантаження для всіх водоносних горизонтів в даний час стали кар'єри. Напрямок потоку підземних вод в районах кар'єрів набув радіального характеру від периферії до центру депресії (кар'єру). На сході і півдні межі Кривбасу воронки депресії в основному збігаються з контуром річок Інгулець та Саксагань. Річки, які в природних умовах є областю розвантаження підземних вод, на теперішній час перетворилася в джерело додаткового живлення для дренажуваних кар'єрами водоносних горизонтів.

Аналіз атрибутів локальних землетрусів та місць їх розташування дозволяє припустити, що Криворізька тектонічна система та увесь східний фланг земної кори Західно-Інгулецько-Криворізько-Кременчуцької шовної зони з протерозою і по теперішній час є геодинамічно активною структурою, де процеси насувної та зсувної тектоніки простежуються і на сучасному геологічному етапі, але вірогідно, з меншою амплітудою в часі.

Методи досліджень. Регіональне вивчення режиму підземних вод з метою встановлення закономірностей та особливостей прояву ефектів (аномалій) сейсмічності насамперед гідрогеологічних провісників землетрусів, полягаючих у зміні режиму підземних вод та локальних гідрогеологічних умов залежно від параметрів землетрусів в асейсмічних регіонах України, розпочато Дніпропетровською геофізичною експедицією (ДГЕ) «Дніпрогеофізика» з жовтня 2007 року. Дослідження полягали в моніторинзі гідрогеодинамічних параметрів підземних вод на території Дніпропетровської області [3, 5].

Перша оцінка результатів безперервних досліджень показала наявність зв'язку між проявами гідрогеологічних провісників з варіаціями сейсмічності та сучасними деформаціями земної кори на стадіях підготовки сильних землетрусів не тільки у найближчих сейсмоактивних зонах (м. Вранча, Чорне море) та місцевих [3] Криворізько-Кременчуцькій, Оріхівсько-Павлоградській шовних зонах та зоні Південного крайового розлому Дніпровського грабену, а і на значно віддалених територіях (Китай (Січуань, травень 2008 р.) та Японія (Хонсю, березень 2011)). Отримані за період спостережень результати були використані для формування регіональної бази даних, яка має велике значення не тільки для прогнозів землетрусів, але й для інженерних досліджень на стадіях вишукувань, будівництва та експлуатації техногеннонебезпечних споруд.

На рис. 1 видно, що простягання ізоліній при землетрусі в горах Вранча (Румунія) 28.09.2009 р. змінило свій напрямок, тобто змінилися поля тектонічних напружень [3].

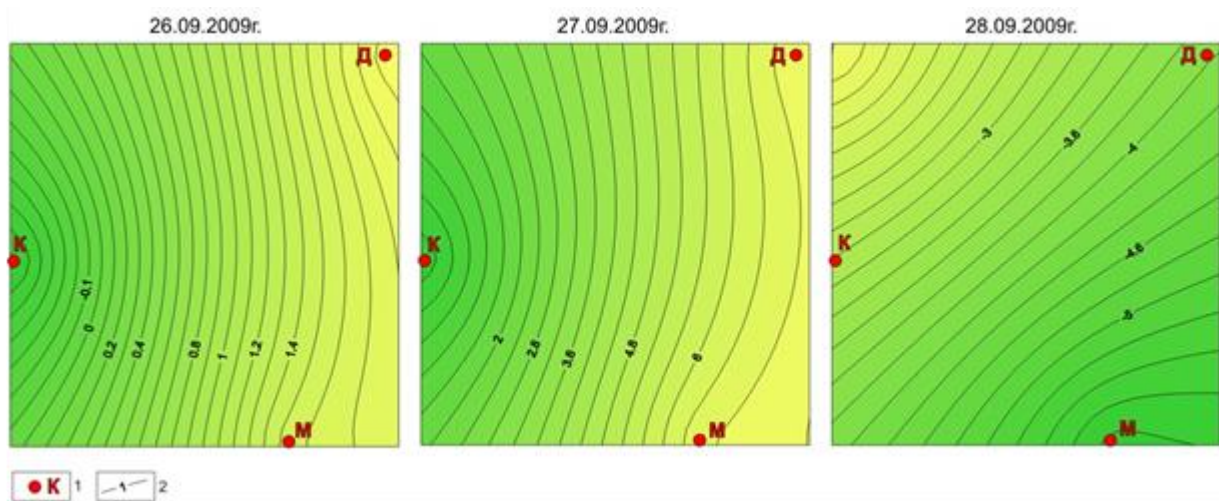

Рис. 1. Карти псевдорегіональних поверхонь щодобового стану рівня підземних вод з 26 по 28 вересня 2009 р. 1 – пункти спостережень: К-Кривий Ріг, Д – Дніпропетровськ, М – Михайлівка; 2 – ізолінії зміни псевдоповерхні води (мм)

Гідрогеодеформаційний моніторинг ДГЕ «Дніпрогеофізика» проводить в розвідувальній свердловині глибиною 815 м [3] на території м. Кривий Ріг.

Моніторингові спостереження з 2007 по 2023 рр. показують, що окрім загальних трендів до зниження або підвищення рівня підземних вод, їх температури та частотного спектру коливань, також спостерігаються і локальні інтервали зі швидкими змінами таких параметрів, що пов'язано з сучасними неотектонічними рухами у Криворізько-Кременчуцькій шовній зоні.

Зміни гідрогеодеформаційних процесів в земної корі пов'язані з геодинамічним режимом при обертанні Землі та різним ступенем інерційності тектонічних плит, великих геологічних структур і тектонічних блоків, які мають різну масу. Накладання природних процесів в земній корі та потужних вибухів в шахтах і кар'єрах може бути тригером для прояву локальних землетрусів, провалів та зсувів на нестабільній території Кривбасу [4, 10].

Висновки. Виникнення осередків локальних землетрусів в районі Криворізько-Кременчуцької зони розломів пов'язано з порушенням геодинамічної рівноваги, викликані потужними вибухами при розробці родовищ багатих руд. На теперішній час зони розломів в Криворізькій структурі є геодинамічно активними, де продовжуються процеси насупної та зсувної тектоніки. Зміни ритмів цих процесів, можливо, пов'язані з ротаційним процесом Землі, а потужні вибухи в шахтах і кар'єрах є спусковим механізмом для прояву локальних землетрусів.

Формування епіцентрів землетрусів, переважно тяжіючих до північної частини Криворізької структури, і їх близькість до зони Тарапаківського і Саксаганського розломів, контролюючих положення родовищ багатих залізних руд, дозволяє припустити, що вона знаходиться в критичному напружено-деформованому стані, який може генерувати локальні сейсмічні події.

Вивчення гідрогеодеформаційних процесів в земній корі за допомогою моніторингу рівня підземних вод в глибоких свердловинах, в майбутньому дозволить розробити критерії передвісників місцевих землетрусів та їх розбравки на природні або техногенні.

Глибина осередків землетрусів за останні двадцять років вказує на нестабільний стан геологічного середовища у середній частині земної кори. Не

виключено, що в Кривбасі при подальшому продовженні масштабних розробок покладів корисних копалин із застосуванням потужних вибухів, можуть відбуватися землетруси з магнітудою вищою 4,5.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Габсатарова И. П., Бабкова Е. А., Надежка Л. И., Пивоваров С. П., Семенов А. Е., Кендзера А. В., Пигулевский П. И., Щербина С. В., Чалый О. О., Ильенко В. А. Землетрясение 3 февраля 2015 г. на границе Полтавской и Сумской областей Украины по макросейсмическим и инструментальным данным / Вестник ВГУ. Серия: Геология, 2016. №1. – С.115-122.

2. Насад А. Г., Пигулевский П. И., Кичурчак В. М., Берзенин Б. З. К вопросу комплексирования геофизических материалов при построении среднемасштабных карт докембрийских образований (на примере Среднеприднепровского и Приазовского геоблоков УЩ) / Регіональні геологічні дослідження в Україні і питання створення Держгеолкарти-200. 2001. – С.17-22.

3. Пигулевский П. И., Свистун В. К. Некоторые результаты автоматизированного мониторинга режима подземных вод асейсмичных территорий (на примере Днепропетровской области) // Минеральные ресурсы Украины. – 2011. – №42. – С.42–48.

4. Пигулевский П. И., Свистун В. К., Кирилюк А. С. О необходимости комплексных исследований геоэкологических проблем Криворожского железорудного бассейна Украины / Обеспечение безопасности в чрезвычайных ситуациях: материалы IX Международной научно-практической конференции. Воронеж, 2013. – Том 18. – С.4-8.

5. Пигулевский П. И., Свистун В. К., Толкунов А. П. Использование данных мониторинга гидродеформационных характеристик подземных вод для прогнозирования тектонических процессов в массивах горных пород / Науч. труды УкрНИМИ НАНУ. – 2009. – Т.5 часть 2. – С.122-131.

6. Nahorni, V., Pigulevskiy, P., Svystun, V., Shumlianska, L. (2020). To the

question of verification of forecasting methods of earthquakes. In: XIV Int. Sci. Conf. “Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment”, 10–13 November 2020, Kyiv, Ukraine. Extended Abstracts. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.202056080>.

7. Pihulevskiy P. H., Kendzera O. V., Babii K. V., Anisimova L. B., Kyryliuk O. S. (2023). Connection of Kryvbas tectonics with natural and technogenic seismicity / *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2023, № 2. pp. 5-10. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2023-2/005>.

8. Pihulevskiy P. G., Anisimova L. B., Kalinichenko O. O., Panteleeva N. B., Hanchuk O. V. (2021). Analysis of natural and technogenic factors on the seismicity of Kryvyi Rih / *Journal of Physics: Conference Series* this link is disabled, 2021, 1840(1) : 012018. DOI: 10.1088/1742-6596/1840/1/012018

9. Pihulevskiy P. I., Shumlianska L. A., Dubovenko Y. I., Svystun V. K. (2019). The mantle disruptions by P-waves velocity gradients analysis under East of Ukrainian Shield / 18th International Conference; *Geoinformatics: Theoretical and Applied Aspects Geoinformatics 2019*, 16471. DOI: 10.3997/2214-4609.2020geo063

10. Pihulevskiy V., Svystun S., Slobodyaniuk A., Kyryliuk. (2016). Studying of modern flooding of southwestern part Krivbass by geophysical methods / 15th EAGE International Conference on Geoinformatics-Theoretical and Applied Aspects. May 2016, Volume 2016, p.1 – 6. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.201600477>

11. Svystun V. and Pihulevskiy P. (2021). Gravimetric survey and gravimetric database in Ukraine “Dniπροgeofizika” during 2000–2011 carried out works on collection, analysis and formation of an electronic gravimetric data base (GDB) of the territory of Ukraine. Based on the results of the work car. 20th International Conference Geoinformatics - Theoretical and Applied Aspects this, 11-13 May 2021. Volume 2021, p.1 – 7. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521132>.

ARCHITECTURE

ДОСТУПНІСТЬ СПОРТИВНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

**Бабенцова Орина Сергіївна,
Вербовецька Віталіна Віталіївна,
Курілович Катерина Володимирівна,
Сліпченко Валерія Романівна,**
Студенти

Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

Вступ. Сучасне суспільство прагне забезпечити рівні можливості та права для всіх своїх громадян, включаючи людей з інвалідністю та маломобільних груп населення. Створення інклюзивного середовища та забезпечення доступності для всіх стає однією із важливих соціальних цілей, які допомагають розбудові більш справедливого та гуманітарного суспільства.

У цьому контексті особливої уваги потребує доступність спортивних центрів для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення. Зміцнення здоров'я та фізичної активності є не тільки важливим фактором для підтримки загального добробуту, а й впливає на соціальну інтеграцію, самооцінку, та якість життя цих груп населення. Проте, на жаль, нерідко ми стикаємося з тим, що багато спортивних центрів не адаптовані до потреб людей з обмеженими можливостями, що створює бар'єри для їх повноцінної участі у спортивних заходах та заняттях.

Ціль роботи. Головна ціль полягає у визначенні стану справ у сфері спортивної доступності для цих соціально вразливих груп, виявленні основних перешкод та проблем, що обмежують їх можливості для активної участі у спортивних заходах та заняттях.

Матеріали та методи. Для проведення дослідження з доступності

спортивних центрів для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення були обрані різноманітні спортивні заклади, включаючи фітнес-центри, басейни, спортивні комплекси та стадіони.

Результати та обговорення. За оцінками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я, нині у світі в однієї з десяти людини є одне або кілька функціональних порушень, які стають причиною інвалідності. З урахуванням глобальних світових тенденцій старіння населення можна очікувати, що кількість осіб віком 60 років і старше постійно зростатиме. У 80 років 100% осіб мають стійкі функціональні порушення, які перешкоджають їм здійснювати соціальні функції нарівні з іншими. Якщо взяти до уваги сім'ї, в яких є особи з функціональними обмеженнями, то очевидним є той факт, що від проблем, пов'язаних з інвалідністю, потерпає значно більше населення. З прийняттям Конвенції ООН про права інвалідів було прийнято єдиний підхід і визнано, що інвалідність – це результат взаємодії між людьми, що мають фізичні, розумові, інтелектуальні чи сенсорні порушення та перешкодами у стосунках та середовищі, які знижують соціальну активність особи. Таким чином, вирішення проблем інвалідності потрібно шукати у створенні доступного середовища для всіх людей. Створення «безбар'єрного середовища» є суспільним благом і тісно пов'язане з соціальним та економічним розвитком країни в цілому.

Все більша кількість людей у всьому світі приділяє велику увагу здоровому образу життя – і жителі нашої країни не є виключенням. Це пов'язано і з підвищенням рівня життя українців, їх турботою про власне здоров'я і майбутнє своїх дітей, а частково і з цільовою політикою уряду, направленою на оздоровлення нації, виховання підростаючого покоління в здоровій і сприятливій атмосфері. У зв'язку з цим можна з упевненістю сказати, що зведення спортивних споруд, проектування фітнес центрів, басейнів і стадіонів, в нашій країні стає одним з найбільш перспективних напрямів будівництва.

Сучасна спортивна споруда – це складний «організм» в якому

переплетені і одночасно йдуть найскладніші процеси, безперервна робота над спортивними досягненнями і оздоровленням нації. Але паралельно з цим, складні інженерні і інженерно-технічні системи, допомагають «людям спорту» досягати перемог як в районній першості і олімпіадах, так і просто відчувати себе краще, займаючись улюбленим видом спорту.

Люди з інвалідністю та маломобільні групи населення не є виключенням і також прагнуть займатись своїм фізичним розвитком та здоров'ям. На жаль, в нашій країні проблема спорту для таких людей стоїть дуже гостро, а тому приділяти увагу її вивченню є одним із засад повноцінного сталого розвитку суспільства та соціуму.

Створення доступного середовища є суспільним благом і тісно пов'язане з економічним та соціальним розвитком країни в цілому. При проектуванні безбар'єрного простору треба враховувати особливості кожної людини, що відноситься до маломобільної групи населення (МГН). Для створення доступного середовища застосовуються принципи універсального дизайну, тобто об'єкт може використовуватися всіма людьми.

Безбар'єрне середовище у місті є одним із проявів принципу універсального дизайну. При створенні соціальної інфраструктури для людей з особливими потребами повинен бути реалізований принцип «комплексної доступності»

Існують базові елементи благоустрою, без яких безбар'єрне міське середовище неможливе: ліфти, пандуси, пандусні з'їзди, пішохідні зони і переходи, звукові сигнали, тактильна плитка, похилі підйомники та ін. Пандуси це один із основних елементів для переміщення містом та елементом входу до будинків і споруд людей з інвалідністю. Вони повинні бути під невеликим кутом нахилу та з поручнями з обох боків. Це робиться для того щоб людина на інвалідному візку змогла триматись за них, при цьому спускатись чи підніматись.

Пандусні з'їзди призначені для забезпечення комфортного проїзду людям у інвалідних візках та з дитячими колясками – в місцях перетину тротуарів з

проїжджою частиною різних напрямків руху .

Безпечні та зручні похилі підйомники використовуються для переміщення в інвалідних кріслах та забезпечують людям легкий, самостійний і безперешкодний доступ в будь-які приватні та громадські будівлі. Підходять для одного сходового прольоту. Висота підйому варіюється від 0,8 м. до 3 м.

Спортивні споруди – це споруди, які будуються з метою занять фізкультурою і спортом. Вони є необхідною складовою усіх життєво важливих об'єктів. Мережа сучасних спортивних споруд велика і різноманітна – від простеньких ігрових майданчиків, які є масовими, до великих, дуже дорогих і водночас нечисленних – палаців спорту, критих і відкритих стадіонів, манежів, льодових палаців тощо. Невід'ємною складовою усіх спортивних споруд є спортивне обладнання. Обладнання – це спеціальний інвентар, який забезпечує повноцінні заняття фізкультурою і спортом. Особливо багато обладнання мають спортивні споруди для гімнастики, важкої атлетики.

У практиці світового спортивного будівництва відсутня єдина класифікація спортивних споруд. У нашій країні існує класифікація спортивних споруд, в основу якої покладено їх специфіку, розміщення, характер. Усі спортивні споруди поділяються на спеціальні (окремі) для одного виду спорту (спеціалізовані зали, басейни, поля, велотреки тощо) та комплексні, які пристосовані для занять кількома видами спорту (спортивні ядра, водні комплекси, комплексні майданчики, спортивні корпуси і т. п). За об'ємно просторовим розміщувальним підходом спортивні об'єкти поділяють на відкриті та криті. Відкриті спортспоруди – це споруди, в яких навчально тренувальні заняття, змагання відбуваються на відкритому просторі. У критих спортспорудах увесь цей процес відбувається в приміщенні. За сезонним підходом спортивні споруди ділять на споруди для літніх і зимових видів спорту. У структурному сенсі кожна спортспоруда складається з головної та допоміжної частин, але деякі спортивні споруди можуть мати ще і третю, глядацьку частину. Наявність глядацької частини і визначатиме видовищний характер споруди. На практиці переважна більшість спортспоруд належить до

навчально–тренувальних.

Ще зовсім недавно заняттям фізкультурою і спортом людей із фізичними вадами не приділялося належної уваги. Заняття фізкультурою і спортом, як відомо, розвивають рухову активність, яка є суттєвим чинником реабілітації, допомагають повірити у власні сили та відчутти себе потрібним і повноцінним членом суспільства. Спортивні споруди для занять неповносправних мають бути спроектовані таким чином, щоб вони не відчували своїх фізичних вад і могли вільно реалізувати прагнення рухової активності. Отже, при проектуванні спортивних споруд мають братися до уваги конструктивні й технічні вимоги, необхідні для цієї категорії користувачів. Фізкультурно спортивні споруди для занять інвалідів можна розподілити на групи споруд, які потребують спеціальних планувально–технічних заходів, і групи споруд, які їх не потребують. Першу групу становлять зали для спеціальної фізичної підготовки і вправ на тренажерах, зали для спортивних та інших ігор і зали для гімнастики, боротьби та настільного тенісу. Решта залів можуть бути використані для неповносправних без спеціальних планувальних заходів .

Було виділено декілька важливих аспектів проектування таких спортивних центрів:

1. Основним принципом проектування спортивних центрів для маломобільних груп населення є забезпечення доступності. Це означає створення безбар'єрного середовища, включаючи рівний доступ до всіх спортивних зон, приміщень та послуг. Підйомні платформи, рухомі сходи, широкі двері, нахилі доріжки та інші засоби можуть бути використані для полегшення руху маломобільних осіб.

2. Адаптивне обладнання та інфраструктура груп населення повинні бути оснащені спеціальним обладнанням та інфраструктурою, які враховують потреби різних видів інвалідів. Це може включати спеціальні тренажери, адаптивні спортивні майданчики, роликові доріжки та інші засоби для забезпечення безпеки та комфорту під час фізичних занять.

3. При проектуванні спортивних центрів для маломобільних груп

населення важливо враховувати сенсорну орієнтацію. Це означає використання різноманітних візуальних та тактильних сигналів, які допомагають людям з обмеженими можливостями орієнтуватися у просторі та знаходити потрібні зони та послуги.

4. Забезпечення безпеки всіх користувачів є важливим аспектом при проектуванні спортивних центрів для маломобільних груп населення. Необхідно враховувати специфічні вимоги безпеки, наприклад, додаткові заходи безпеки для руху на візках або захисту від травм для осіб з обмеженою мобільністю.

5. Використання принципів універсального дизайну допомагає створювати спортивні центри, які відповідають потребам маломобільних груп населення та інвалідів, а також забезпечують комфортні умови для всіх користувачів. Це означає враховування різних потреб і можливостей людей під час проектування приміщень, меблів, санітарних приміщень та інших елементів спортивних центрів.

Висновки. Результати дослідження підтвердили, що доступність спортивних центрів для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення залишається актуальною проблемою. Загальний стан інфраструктури та послуг у спортивних центрах далекий від ідеального, що створює бар'єри для активної участі цих соціально вразливих груп у спортивних заходах та заняттях.

Нерідко зустрічаються проблеми з наявністю пандусів, ширини дверних прорізів, та відповідних умов для руху на візках. Деякі спортивні об'єкти не мають відповідного адаптивного спортивного обладнання, що ускладнює участь людей з фізичними обмеженнями у різних видах спорту. Інклюзивність у спорті може відкрити нові можливості для розвитку особистості та збереження здоров'я для всіх, адже кожна людина має право на активну та повноцінну участь у спортивних заходах та заняттях. Реалізація інклюзивних заходів у спортивних центрах є ключовим кроком до побудови більш справедливого, гуманітарного та інклюзивного суспільства.

PEDAGOGICAL SCIENCES

STRUCTURE OF ARTISTIC ABILITIES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS: CONTENT-EMOTIONAL AND ART-CREATIVE COMPONENTS

Ren Wei

graduate student of the department of choreography
and music and instrumental performance
of the Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko

Introductions. The effectiveness of an instrumental artist's activity depends on the level of formation of his professionally important qualities, in particular artistic abilities. Artistry is a necessary component of the professionalism of an instrumental musician.

The core of his professional activity should be not only love for music, his instrument, harmony of mind and aesthetic feelings, but also performance skill at the level of art, which is ensured by a high degree of development of artistic abilities of an instrumentalist artist. That is why the formation of artistic abilities is one of the important tasks of training students in extracurricular art education institutions.

Aim. Highlight the structure of artistic abilities of younger schoolchildren as part of content-emotional and artistic-creative components.

Materials and methods. Methodological basis researches are dialectical and systemic methodologies used in the field of pedagogical research. General scientific and logical methods of analysis, synthesis, induction and deduction, historical and comparative problem research.

Results and discussion. The *content-emotional component* is determined by the unity of the meaningful and emotional in the performance of an instrumentalist musician, constitutes a synthesis of expressive means-emotions and knowledge about

the specifics of artistry, including:

- emotional memory, as a source of scenic feelings arising in the form of artistic reminiscences, which change and acquire a new quality under the influence of life and creative circumstances;

- figurative thinking, which, according to researchers (T. Grinchenko, I. Efremov, R. Gurgul, E. Pecherska, O. Sokolov, L. Chincheva, etc.) is the most important core ability, and is a complex emotional and intellectual process of cognition and evaluation of works of art, which has a synthetic character and contains both analytical and emotional-expressive elements [3, c. 85].

In this regard, Li Yijia notes that musical imagery involves the reproduction of a specific artistic world of a musician-performer, which is directly dependent on his character, imagination, experience and temperament. Thus, it is extremely important to have the ability to find in the musical text the information and hints-instructions encoded by the author in musical signs and to learn to understand them [1, c. 36.].

The complex of knowledge about artistry accumulated in this way allows you to fully feel the power of emotional «attraction» in «relationships» with the audience, where the ability to:

- emotionally-aware «exit» to one or another level of artistic content, according to the interpreted musical «meanings», «signs», «symbols», etc.;

- involvement of listeners in the area of their own affective states and experiences;

- true artistry of musical and stage behavior in various emotionally expressive and artistically conscious influences;

- flexible mutual influence of musical performance and theater pedagogy.

As noted, an instrumentalist musician is obliged to subtly feel his audience, to possess a complex arsenal of artistic means, with the help of which he elevates his artistic self, where even the eyes are able to attract the attention of listeners, reflecting a whole range of experiences, different shades of feelings and moods reproduced using sound semantics.

Extracting live instrumental intonation, an artistically inclined musician feels

the urge to deeply penetrate the world of artistically filled images. But in order to put all this into practice, it is necessary that that special state of mind, which creates harmony of mind and heart, is constantly inherent in the musician-performer in his work.

It becomes clear that the content-emotional component in the structure of the formation of artistic abilities of junior high school students in the process of musical education in out-of-school education institutions is directly related to the acquisition of sensory experience of the student, since sensory culture together with cognitive-thinking potential create a unique appearance of an artistically developed personality, capable express any psychological state. At one time, the outstanding conductor K. Kondrashin specially singled out such ability of the leader of the performing team as a productive influence, which, in our opinion, can be attributed to the activity of a musician of any specialization.

The latter, having a complex nature, does not do without the most important attributes of an artistic and meaningful orientation, such as skillful coordination of the psychophysical apparatus, for example, sophisticated manual technique, etc., directly related to the characteristic features of the artistry of an instrumentalist musician. In particular, the need for knowledge about expressive and expressive movements of the face, hands, body, which are essential for a musician-performer, reflected in such concepts as physiognomy and kinetics, is mentioned in the studies of R. Kofman, T. Levshenko, O. Shcholokova, and others. Only the creative penetration into the expressive and meaningful subtext of intonation, on the one hand, and the understanding of the logical organization of sound structures, on the other, ensure the integral functioning of the phenomenon of musical thinking in its synthesis.

As you know, art is also a way of thinking, which differs from science only in a different way of experiencing. At the same time, thinking is also emotions, since each person not only interprets works of art differently, but also experiences them differently [4, c. 35]. Artistry considered in this aspect can be interpreted as a way of experiencing the figurative order of the work, the artistically meaningful worldview of the musician-instrumentalist.

Striving to activate imagination and associative thinking as much as possible, similar properties of artistry take a direct part in the reproduction of an individual «portrait» of creative individuality. Valuable observations on this matter are contained in the works of Li Enhui, Liu Qinggang, Ye. Chernyak, S. Lipska, etc., devoted to the nature of musical and auditory perceptions and their role in the reproduction of sound ideas in the form of an expressive interpretation, characterized by vivid imagery of performance and filled with versatile artistic associations.

In other words, analytical skills functioning in inextricable unity with special musical abilities open wide access to high-quality performance analysis of any musical work and to opportunities to convey its results to listeners in an accessible form. Fueled by the power of artistic imagination, such creativity contributes to the achievement of original performing interpretations.

Thus, as N. Mozgalova rightly observes, the imagination is sharpened thanks to the emotional perception of sound images recorded in the musical text, and helps to immerse oneself in the hidden musical context. At the same time, the researcher notes that the focus on creating a bright performing image is the primary stage of forming performing skills [2, c. 49]. Therefore, the real, and not artificially created, artistry of an instrumentalist musician is based on a deep feeling of music and sensitive listening to the figurative sphere of any work.

The artistic and creative component, which is included in the structure of artistic abilities of elementary school students of a children's music school, is aimed at developing the latest complex skills when mastering various musical works of art, self-regulation skills, managing listening attention, etc. Being in close interaction with other components, the artistic-creative component primarily involves those artistic abilities with the help of which the musician-instrumentalist realizes his personal attitude to individual music-performance activity in all its leading aspects. Thus, significant importance is attached here to those qualities of an individual that determine his artistic image, which is characterized by a certain level of creative skill.

It is appropriate to draw an analogy with the most priority theatrical and stage abilities that are constantly active and in demand in the actor's activity, among which

observation, vulnerability, memory, temperament, fantasy, etc. deserve special attention, in order to make sure that all of them, and also other characteristics, which are called phenomena of internal and external order, are correlated with artistic qualities that exist in the practice of musical-instrumental performance.

At the same time, taking into account the importance of their purely specific manifestations, we considered it expedient to supplement the list of previously listed aspects of musical and performing artistry with some additional, however, quite essential properties that reflect the personality of an instrumentalist musician.

So, in our understanding, *the artistic-creative component appears as a certain individual-psychological phenomenon, which contains the special abilities of the musician-instrumentalist to carry out proper self-regulation of his own manifestations of artistry in the unity of «logical» and «artistic», «technologically» and «intuitively».*

Without exaggeration, it can be stated that self-regulation, as a unique property of the psyche of any creative individual, including the personality of an instrumentalist musician, allows in most cases to achieve the highest result – to find optimal and at the same time adequate forms of self-expression for the implementation of the presented artistic and performing tasks.

In the implementation of the latter, we emphasize the presence of three interrelated phases of actions that are directly related to the attributive characteristics of musical and performing artistic abilities:

- own-emotional «infection» with artistic material and «identification» with musical images in the process of preparation for performance;
- implementation of one's emotional and aesthetic program during musical performance;
- analysis and further adjustment of artistic and performing actions.

As you know, any musical and plastic sign or intonation is both breathing and muscle tension, which actually helps the instrumentalist musician to develop a kind of emotional and figurative language of his own artistic actions, which are made up of expressive facial expressions, sophisticated gestures, refined movements, etc.

As we can see, the artistic and creative component is directly related to the features of the psychophysical process itself, in which the mind, will, feelings are equally involved, as well as characteristic external and internal artistic data, such as elements of creativity, which include attention, imagination, emotional memory rhythm, plasticity, and a whole series of «derivative» individually expressed states.

It is known that all «visible» manifestations of musical expressive techniques, which indicate their belonging to the artistic and creative component of the artistic abilities of elementary school students of a children's music school, are in one way or another consistent with professional skills, in which the ability to «translate» original performance traditions, accumulated during the centuries-long evolution of instrumental music, in the conditions of its own creative system, where the «impersonal» melts into its own, the objective becomes subjective, and the collective experience inspires the search for individual forms of experimentation with interpreted musical material in aspects of their artistic potential.

First of all, we mean the practical skills of the game, which are acquired in contact with the brightest examples of the acting musical and performing art of the oral tradition and are instilled due to their unlimited artistic possibilities from the point of view of individual and creative self-realization of a professionally trained specialist-instrumentalist, on the one hand, and on the other – own author's «transcriptions» of artistic and expressive resources embedded in them.

Conclusions. So, the content-emotional component is determined by the unity of the content and the emotional in the performing activity of the musician instrumentalist, constitutes a synthesis of expressive means-emotions and knowledge about the specifics of artistry, including emotional memory and figurative thinking; the artistic-creative component appears as a certain individual-psychological phenomenon, which includes the special abilities of the musician-instrumentalist to implement proper self-regulation of his own manifestations of artistry in the unity of «logical» and «artistic», «technological» and «intuitive».

LITERATURE

1. Лі Іцзя. Методи розвитку художньо-образного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. *«Мистецька освіта: наукові дискусії»: Збірник статей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції. (23 березня 2023) / заг. ред. А.В. Соколової. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 151 с.*
2. Мозгальова Н. Г. Музичні здібності, їх сутність і розвиток в процесі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. Педагогіка вищої та середньої школи. 2015. Вип. 41. С. 45–51.
3. Печерська Е., Шепельська М. Формування художньо-образного мислення учнів у процесі вокально-хорової роботи. *Наука і освіта. 2015. №2. С. 84–91.*
4. Швай Р. І. Образне мислення як крок до творчості. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2015. Вип. 24. С. 34–37.

СТРУКТУРНО–ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Барсукова Тетяна Олександрівна

В. о. завідувача кафедри фізичного виховання
Національного університету «Одеська юридична академія»

Вступ. Вивчення закономірностей формування мотивації студентів до фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти детермінує моделювання педагогічного процесу. Науковцями визнано, що одним із важливих напрямків пошуку шляхів підвищення якості процесу професійної підготовки фахівця є розробка його моделі.

Зважаючи на важливість фізичного виховання для здоров'я та загального розвитку студентів, структурно – функціональна модель процесу формування мотивації до фізичної активності є необхідним елементом організації навчального процесу в юридичних закладах вищої освіти.

Мета структурно-функціональної моделі процесу формування мотивації студентів до фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти полягає в дослідженні і розумінні складних взаємозв'язків та взаємодії факторів, що впливають на студентську мотивацію та сприяють їхній активності та інтересу до фізичної активності і занять спортом. Конкретні цілі структурно функціональної моделі можуть включати: аналіз структурних складових, виявлення функцій, визначення взаємозв'язків, розробка рекомендацій

Результати та обговорення. Структурно-функціональна модель процесу формування мотивації студентів до фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти включає в себе ряд взаємопов'язаних елементів, які сприяють стимулюванню і підтримці інтересу студентів до зайняття фізичною активністю та спортом. Важливим аспектом цієї моделі є те, що вона спрямована на створення сприятливих умов і ресурсів, які забезпечують позитивний досвід фізичного виховання і сприяють розвитку мотивації студентів. Основні

елементи такої моделі включають:

1. Мета фізичного виховання: Це перший і ключовий елемент моделі. Визначення мети фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти допомагає студентам розуміти, які конкретні цілі і завдання перед ними стоять у процесі фізичного вдосконалення. Мета може включати покращення загального здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовки, розвиток спортивних навичок, зміцнення духовності тощо.

2. Фактори мотивації: Цей елемент описує ключові фактори, які впливають на мотивацію студентів до занять фізичною активністю. Це можуть бути особисті інтереси і захоплення конкретним видом спорту або фізичних вправ, підтримка і заохочення з боку педагогічного персоналу та однолітків, можливість брати участь у спортивних змаганнях і подіях, а також позитивний вплив здорового способу життя на академічну успішність.

3. Педагогічний процес: Організація ефективного педагогічного процесу є важливим аспектом моделі. Викладачі та тренери повинні використовувати інноваційні підходи до проведення занять фізичною активністю, стимулювати та підтримувати інтерес студентів, сприяти їхньому розвитку, допомагати у подоланні труднощів, які можуть виникати під час занять, і створювати позитивне середовище для досягнення успіху.

4. Мотиваційна система: Створення ефективної мотиваційної системи має велике значення. Запровадження заохочень за досягнення успіхів у фізичних заняттях, надання можливості участі в спортивних змаганнях, визнання досягнень і підтримка студентів у їхньому фізичному розвитку може значно підвищити рівень мотивації.

5. Моніторинг та оцінка: Здійснення моніторингу та оцінки мотивації студентів дозволяє вчасно виявляти проблемні ситуації і впроваджувати відповідні корекції. Оцінка рівня мотивації допомагає зрозуміти ефективність заходів з формування мотивації та вносити необхідні зміни в процесі навчання.

Моделювання розуміється як метод опосередкованого практичного або теоретичного оперування об'єктом, за якого досліджується не сам об'єкт, а

використовується допоміжна штучна або природна система, що перебуває в певній об'єктивній відповідності з об'єктом пізнання. [1 с. 540]

Вивчення стану дотримання та формування здорового способу життя студентською молоддю має багато трактовок, це свідчить про те, що немає єдиного шляху дотримання здорового способу життя та активної діяльності.

Метою визначаємо сформованість мотивації студентів до фізичного виховання. Для досягнення визначеної мети та виконання поставлених завдань у розроблену модель процесу формування мотивації студентів до фізичного виховання закладено низку підходів, загально дидактичних і специфічних педагогічних принципів. [2 с. 17]

Ефективним засобом може стати широке використання новітніх форм організації навчального процесу, залучення сучасних технологій і засобів контролю. Важливим є також врахування загально дидактичних принципів, спеціальних принципів формування здоров'я збережувальної компетентності майбутніх фахівців юридичного профілю. Розробляючи модель формування мотивації студентів до фізичного виховання у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, ми спирались на такі дидактичні принципи; принцип системності; наступності та безперервності; виховного навчання; єдності групового і індивідуального навчання; свідомості та творчої активності; саморегуляції. [3 с. 283]

При розробці моделі процесу формування мотивації у студентів юридичних закладів вищої освіти спирались на: системний, компетентнісний, діяльнісний і особистісно орієнтований підходи.

З метою найбільш повного відображення досліджуваного феномену використовуємо різні функції, притаманні моделі: редуційну; дослідницьку; евристичну; пояснювальну. [4 с. 86]

Для успішної реалізації структурно – функціональної моделі процесу формування мотивації студентів до фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти, важливо враховувати такі чинники: індивідуальний підхід до студентів; використання різноманітних методів та форм роботи на заняттях;

використання сучасного спортивного обладнання; систематичний контроль та оцінка результатів занять; підтримка студентів за допомогою мотиваційних програм та підвищення рівня їх самооцінки.

Успішна реалізація цієї моделі потребує не тільки належного підходу до організації занять та створення мотиваційних програм, а й постійного моніторингу та контролю за результатами фізичного виховання студентів. Також важливо забезпечити студентам належну підтримку та створити умови для їхнього розвитку та успіху в процесі фізичного виховання. Для найкращого розуміння користі фізичної культури і найкращого досягнення спортивних результатів необхідно сформулювати ряд мотивацій. [5 с. 59] Мотиваційний підхід до формування особи дозволяє розглядати фізичне виховання як процес створення у того, хто займається таких потреб, які найбільш сприятливі для його здоров'я, фізичного розвитку і вдосконалення. Тому, цілком природно, що мотивація залучення індивіда до занять фізичними вправами і спортом грає первинну роль. Таким чином, з упевненістю можна сказати, що проблема мотивації до занять фізичної культури є актуальною психологічною проблемою сучасної студентської молоді. Мотивація - це співвідношення цілей, що стоять перед людиною, яких вона прагне досягти, і внутрішньої активності особистості, тобто її бажань, потреб і можливостей. [6 с. 28]

Успішна реалізація структурно – функціональної моделі процесу формування мотивації студентів до фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти може мати значний вплив на їхнє фізичне та загальне здоров'я, а також на їхню успішність та здатність досягати поставлених цілей, так як фізична активність підвищує рівень самодисципліни та витривалість, що в майбутньому знадобиться студентам у їх професійній діяльності.

Висновки. Структурно-функціональної моделі процесу формування мотивації студентів до фізичного виховання в юридичних закладах вищої освіти вказує на те, що цей процес є складним і має багатоаспектний характер. У моделі були виявлені ключові структурні компоненти, що включають освітні програми, методичні підходи, спортивну інфраструктуру, соціокультурні

фактори, внутрішні мотиватори та стимули.

Аналіз функцій вказує на те, що успішне формування мотивації студентів до фізичного виховання залежить від різноманітних факторів, таких як підтримка сприятливого середовища, створення інтерактивних і цікавих занять, сприяння позитивних соціальних взаємодій, залучення до спортивних подій та розвитку внутрішніх мотиваторів, таких як здоров'я, самозадоволення і досягнення успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грибан. Г. П. Життєдіяльність та рухова активність студентів/ м. Житомир: видавництво «Рута», 2009, 593с.
2. Домашенко А. В. Організаційно – педагогічні засади систем фізичного виховання студентської молоді України/ м. Львів – 2003 – 20с.
3. Сущенко А. В. Перспективи спортивно – фізкультурної підготовки як інструменту самоосвіти фахівців гіподинамічних професій/ м. Запоріжжя 2016 – 281-286с.
4. Татарченко Л. І., Присяжна М. К., Лашко Є. Л. Формування мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом. Вісник Луганського національного університету ім.Тараса Шевченка/ Педагогічні науки – 2021 – 83-91с.
5. Гакман А. В., Балацька Л. В., Григоришина Т. Б., Ніколайчук О. П. Мотиваційні пріоритети до процесу фізичного виховання студентів закладів вищої освіти I рівня акредитації. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини/ м. Кам'янець – Подільський – 2018 – 53-61с.
6. Круцевич «Теорія та методика фізичного виховання». Національний університет фізичного виховання та спорту України/ м.Київ – 2017 «Олімпійська література»
7. Кривенцова І. В. Нові способи організації занять з фізичного виховання студентів педагогічного ВНЗ. / І. В. Кривенцова, О. А. Димар, В. Г. Клименченко // Здоров'я, спорт, реабілітація. – 2015. - № 1. – С. 57-59

СТРУКТУРНО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Богдановський Ігор Васильович
старший викладач Інституту охорони здоров'я
Національний університет
водного господарства та природокористування, Рівне, Україна

Вступ. Дошкільний вік людини є одним з важливих періодів життя для формування фізичного здоров'я і набуття навичок його підтримки. Дослідженнями доведено, що більшість захворювань у дорослих були «закладені» в дитячому віці, саме у дошкільний період.

У зв'язку з тим, що в період дошкільного дитинства закладається фундамент здоров'я, формуються життєво необхідні рухові навички, вміння, розвиваються важливі фізичні якості, набуває актуальності виявлення нових ефективних шляхів педагогічного підходу у фізичному вихованні дітей дошкільного віку, яке має сприяти не тільки оздоровленню, а й повноцінному розвитку дитини.

В зв'язку з цим фізичне виховання у дошкільних навчальних закладах створює умови позитивного ставлення дітей до фізичних вправ, спортивних ігор, та пізнавальний інтерес до фізичної культури.

Сукупність наукових положень сьогодення становить загальнотеоретичну концепцію системи фізичного виховання та спортивного тренування в Україні. Наукові праці наших співвітчизників отримали визнання не тільки серед вчителів шкіл, викладачів і тренерів України, а також у спеціалістів фізичного виховання за кордоном.

Проведений аналіз наукової літератури дає змогу узагальнити, що Національне відродження України потребує розв'язання проблеми національної освіти, оновлення підходу до фізичного виховання в системі дошкільної освіти.

Мета дослідження. Актуальність та практична значущість даної проблеми обумовила обґрунтування педагогічного підходу у фізичному

вихованні при формуванні професійної компетентності майбутніх викладачів у роботі з дітьми дошкільного віку.

Матеріали та методи дослідження. Для реалізації програми дослідження застосовувались сучасні теоретичні та практичні методи пізнання: аналіз та узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження (педагогічної, медичної, фізичного виховання і спорту, функціональної діагностики); вивчення та теоретичне осмислення досвіду роботи дошкільних закладів; синтез, узагальнення та моделювання роботи фахівців з дітьми дошкільного віку; визначення рівня здоров'я, адаптивних можливостей, фізичного розвитку, функціонального стану дітей старшого дошкільного віку; конкретизація і системний підхід для визначення особливостей педагогічного підходу у фізичному вихованні при роботі з дітьми дошкільного віку.

Результати та обговорення. Нами встановлено, що особливостями педагогічного підходу при формуванні професійної компетентності у фізичному вихованні дітей дошкільного віку є врахування вихідного фізичного стану вихованців, з якими вони будуть проводити фізкультурні заняття.

У практиці дошкільних закладів значне зниження рівня здоров'я в дітей також може відзначатися у процесі їх адаптації до навчальних навантажень. Про це може свідчити оцінка ступеня адаптованості дітей до умов навчання та фізичних навантажень.

Нами було доведено, що працездатність дітей після вихідних днів залишається на рівні кінця тижня, або стає вірогідно нижче. Отримані дані свідчать про не ефективний відпочинок дітей, а це сприяє розвитку в них перевтоми.

Встановлено, що при дозуванні фізичних навантажень тренер-викладач повинен враховувати фізичний розвиток дітей. Відомо, що фізичний розвиток характеризується ступенем розвитку окремих фізичних (рухових) якостей (сила, швидкість, спритність, гнучкість, витривалість), які в сукупності дають уявлення про «фізичну підготовленість».

На сьогодні, як наголошують фахівці в галузі фізичного виховання

і спорту, прийнято вважати, що «середній» рівень здоров'я людини відповідає, як мінімум, «середньому» рівню його фізичної підготовленості.

Ухвалюючи цю тезу за аксіому, можна затверджувати, що майже в 70 % дітей дошкільного віку немає достатнього базису для формування міцного здоров'я. В дітей знижені в порівнянні з віковими нормами показники сили, швидкості й, особливо, фізичної витривалості.

Виходячи з цього надзвичайно важливо раціонально організувати процес фізичного виховання, що забезпечує гігієнічно обґрунтований рівень рухової активності, що комплексно сприяє розвитку фізичних якостей дитини, формує в нього оптимальний психоемоційний статус та створює мотивацію до занять певним видом спорту.

Отримані результати обстеження дітей дошкільного віку стали теоретичною базою для реалізації запропонованої структурно-педагогічної моделі педагогічного підходу у фізичному вихованні дітей дошкільного віку.

Незважаючи на те, що заняття з фізичного виховання проводилися відповідно до індивідуальних особливостей дитини, результати змушують бажати кращого. На наш погляд, значною мірою це обумовлено поганою матеріально-технічною фізкультурно-оздоровчою базою – маленький спортивний зал, відсутність відкритих спортмайданчиків, необхідного устаткування та інвентарю.

Інтегративним показником, що характеризує ефективність запропонованого педагогічного підходу, стало зниження ступеня напруги адаптаційних механізмів у дітей і їх захворюваності.

Висновки. У контексті дослідження особливостями педагогічного підходу у фізичному вихованні дітей дошкільного віку нами було визначено: дотримання основних засад теорії та методики фізичного виховання і спорту; визначення психологічного, анатомо-фізіологічного та функціонального вихідного стану організму дітей дошкільного віку за відповідними їх віковим нормам діагностичними методиками; визначення рівня здоров'я та наявність перенесеного захворювання; врахування віку дитини та вподобань дітей щодо

конкретного виду спортивних ігор та орієнтуватись на матеріально-технічне забезпечення дошкільного закладу та пору року.

В цілому отримані результати свідчать про ефективність запропонованого структурно-педагогічного підходу при вихованні інтересу до фізичних навантажень та підвищенні складових рівня здоров'я і можуть бути рекомендовані для роботи з дітьми дошкільного віку.

РОЛЬ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Вихованчук Ольга Олександрівна,
здобувач ОС «Магістр»

Левчук Оксана Андріївна,
канд. філол. наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Вступ. У наш час освітній процес потребує такої організації навчання, щоб максимально зацікавити учня, дати йому можливість розкрити свій потенціал та створити всебічно розвинену особистість. Гра була і залишається одним із чи не найуспішніших методів заохочення до навчальної діяльності усіх школярів, а особливо дітей молодшого віку від 6 до 10 років.

Важливість гри для розвитку перцептивних, моторних, когнітивних та соціальних навичок дітей молодшого шкільного віку відзначали багато відомих педагогів, таких як: А. С. Макаренко, Н. П. Анікеєва, П. П. Блонський, Є. І. Пассов тощо.

У дитинстві гра є основним видом діяльності людини: дитина моделює та відтворює події навколишнього середовища через рольову гру, тому що їй цікаве таке сприйняття світу, де вона може за дитячими правилами краще розуміти інформацію та брати активну участь у соціалізації в своїй віковій групі, поступово стаючи повноцінним членом суспільства [2].

Відомий український педагог В. О. Сухомлинський у своїй книзі «Серце віддаю дітям» (1969) писав, що *«Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять. У грі розвиваються фізичні сили дитини: твердішає рука, гнучкіше тіло, вірніші очі, розвиваються кмітливість, винахідливість, ініціатива»* [1].

Ціль роботи – дослідити важливість використання ігрових технологій на уроках англійської мови.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано такі методи: описовий, структурний, зіставний, конструктивний та метод аналізу.

Результати та обговорення. На уроках іноземної мови у початковій школі гра стає основним методом у вивченні нового лексичного та граматичного матеріалу, засвоєнні навичок аудіювання, усного мовлення та письма. Звичайно, що складність та форма гри добираються відповідно до психофізіологічних особливостей учнів: наприклад, учнів першого класу можна завжди зацікавити пісеньками руханками; на противагу, учні четвертого класу будуть вважати «танцювальні вправи» занадто дитячими, тому для випускників молодшої школи найкраще застосовувати ігри типу «brainstorming» або «team building», адже у такий спосіб десятирічки можуть показати свої уже набуті інтелектуальні навички [2].

Розглянемо важливість ігрових технологій на прикладі ігор для різних вікових груп.

Гра «Міми» для 1-го класу.

Варіант гри: вчитель пропонує одному учневі показати тваринку, не називаючи її, інші діти мають відгадати хто це.

Мета гри: повторити вивчену лексику, задіяти всіх учнів у класі, стимулювати цікавість до вивчення слів, формувати образно-руховий вид пам'яті, уникнути перенавантаження письмом для 6-річних дітей.

Гра «Відгадай предмет» для 2-го класу.

Варіант гри: вчитель кладе у пенал один шкільний предмет, поки учні не бачать, потім просить їх відгадати предмет, використовуючи загальні питання: «Is it a pen/ruler? Is it pink or blue? Is it small?» тощо.

Мета: повторити вивчену лексику, розвивати мовленнєву діяльність учнів, будувати граматично правильні конструкції, мотивувати до вивчення англійської мови, формувати природне середовище вивчення мови.

Гра «Пошук слів» для 3-го класу.

Варіант гри: вчитель пропонує кожному учневі знайти слова у буквеному боксі на тему «Шопінг»; перемагає той, хто знайде найбільшу кількість слів за

найкоротший проміжок часу.

Мета гри: повторити нову лексику, стимулювати пошукову діяльність учнів, відтворити здоровий дух суперництва на уроці, перевірити правильне написання слів.

Гра «Ланцюжок» для 4-го класу.

Варіант гри: вчитель ставить питання учневі «What kind of food do you like?», учень має відповісти і запитати наступного; кожен учень має повторювати усі відповіді попередніх учасників і казати свій варіант [3].

Мета гри: формування стійких граматико-мовленнєвих конструкцій, розвиток пам'яті та гнучкості мислення, утримання уваги всього класу під час гри.

Обираючи ту чи іншу гру, слід враховувати темп і ефективність засвоєння змісту навчання кожним учнем класу, аби впровадити гру у структуру уроку англійської мови максимально ефективно. Крім того, необхідно активізувати асоціативну пам'ять і творчий розвиток особистості. Організація і проведення ігор потребують великої майстерності всіх учасників освітнього процесу, тому вчителю потрібно виробити чітку стратегію керівництва грою.

Використання ігрових технологій у навчанні англійської мови молодших школярів сприяє виконанню важливих методичних завдань, таких як: створення психологічної готовності учнів до мовного спілкування; забезпечення необхідності багаторазового повторення мовного матеріалу; підготовка до ситуативної спонтанності мовлення шляхом вибору потрібного варіанта (лексеми чи граматичної структури); мотивування учнів до вивчення іноземної мови.

Висновки. Отже, розглянувши особливості використання різних типів ігор на уроках англійської мови у класах НУШ, можемо зробити висновок, що ігрові технології – це ефективна методика, що має застосовуватися відповідно до психофізіологічних особливостей дитини, бути пов'язаною із темою навчального матеріалу і мати ефект бажаного заохочення до вивчення іноземної мови. Розвивальні ігри викликають позитивні емоції у школярів

НУШ, формують ефект новизни та активізують пам'ять, творче мислення, увагу, здібності та соціалізацію у суспільстві [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Полонська Т. К. Ігри як засіб компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 3. С. 109–115.

2. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2005. 208с.

3. Стом О. Ю., Рудь С. В. Навчальні ігри у початковій і середній школі. Харків: Основа, 2010. 127 с.

КОРЕКЦІЯ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Галущенко Вікторія Іванівна

доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації

кандидат пед. наук Державного закладу

ПНПУ ім. К. Д. Ушинського»

Земляна Юлія Ігорівна

Магістр II року навчання

м. Одеса, Україна

Вступ. На сучасному етапі розвитку корекційної освіти найчастіше встає питання всебічного особистісного розвитку дітей з різними особливостями і потребами з метою їх подальшої успішної соціалізації. Значну частину таких дітей складають діти з важкими порушеннями мови. До проблеми заїкання прикута пильна увага вчених різних країн світу протягом багатьох років, але до цього часу вона залишається найменш розшифрованою серед інших проблем мовної патології. Прогресивні ідеї щодо різних клінічних форм заїкування та розробка їх діагностичних критеріїв, які з'явилися в останні роки у нашій країні, не отримали ще достатнього розвитку на практиці. Наявність різних точок зору патогенезу заїкуватості, відсутність глибоких теоретичних обґрунтувань та недостатня ефективність методів реабілітації заїкаючих свідчать про необхідність продовження поглибленого всебічного вивчення феномену заїкання [2; 3; 6; 7]

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати особливості заїкання у дітей молодшого шкільного віку, емпірично дослідити стан темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей із заїканням та розробити програму корекції дитячого заїкання із використанням засобів новітніх технологій.

Матеріали та методи. Під час вивчення означеної теми ми використовували такі методи [1; 4; 7]:

1) теоретичні – аналіз, узагальнення, систематизація загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури, методичних матеріалів для

визначення теоретичних засад дослідження, формулювання висновків;

2) емпіричне дослідження, яке містить констатувальний та формувальний етапи;

3) статистична обробка даних для узагальнення та систематизації результатів дослідження, забезпечення переходу від якісних характеристик до їх кількісного виразу.

Результати та обговорення. В дослідженні прийняли участь 18 дітей молодшого шкільного віку, серед яких 14 дітей із нормою розвитку і 4 дитини, які мають заїкання. Діти були поділені на дві підгрупи. Молодші школярі з нормою розвитку мовлення були визначені як контрольна група, а діти із заїканням як основною. Для більш детальної діагностики мелодико-інтонаційної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із заїканням раціонально застосувати такі методики В. Кондратенко:

Методика №1 «Обстеження мовного дихання».

Методика №2 «Обстеження відтворення інтонації».

Методика №3 «Обстеження модуляцій голосу за висотою».

Методика №4 «Обстеження модуляцій голосу за силою».

Методика №5 «Обстеження відтворення логічного наголосу».

Отже, після комплексного експериментального дослідження щодо темпо-ритмічної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із заїканням, було отримано наступні результати. В основній групі дітей (діти із заїканням) 65% школярів мають низький рівень мелодико-інтонаційної сторони мовлення. У дітей спостерігаються грубі порушення мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Недоліки тембру, сили та висоти голосу мають яскраво виражений характер, помітні самій дитині та оточуючим, що ускладнює процес комунікації. Дітям недоступні завдання, які вимагають мимовільну зміну ритмічних та звуковисотних характеристик. Порушення інтонаційного оформлення у цій групі дітей проявляються як в самостійних висловлюваннях, так і під час виконання спеціальних тестових завдань [3; 5]: 30% дітей із заїканням мають середній показники. У дітей відмічаються зміни голосу,

непомітні для невідготовленого слухача. Ці зміни стосуються окремих або всіх інтонаційних компонентів. Діти мають труднощі під час виконання спеціальних завдань на відтворення різноманітних ритмічних та інтонаційних структур; 5% дітей із заїканням мають достатній рівень. У дітей спостерігається непостійне або нестійке відхилення від норми за мелодико-інтонаційною виразністю мовлення. Спонтанне мовлення достатньо інтоноване, але під час виконання спеціальних завдань часто спостерігаються неточність або окремі помилки під час передачі ритмічного та мелодійного малюнку. Завдання виконуються з помилками.

В контрольній групі дітей з нормою мовлення було виявлено такі показники: 0% дітей з низьким рівнем, 5,6% дітей отримали середній рівень, 37,2% - достатній рівень і 57,2% - високий рівень темпо-ритмічної сторони мовлення.

Отримані результати показують, що діти молодшого шкільного віку із заїканням потребують корекційно-розвивальної роботи з логопедом та підтверджується той факт, що важливо удосконалювати та покращувати логопедичну роботу щодо формування та розвитку темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із заїканням. Заняття було організовано саме з дітьми експериментальної групи, тобто з тими, хто має заїкання. Зустрічі проходили 3 рази на тиждень впродовж чотирьох тижнів, після чого було повторне обстеження темпо-ритмічної сторони мовлення дітей обох груп [5; 7]

В повторній діагностиці було залучено дітей контрольної та експериментальної груп. можемо бачити, що після запровадження корекційної роботи щодо темпо-ритмічної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із заїканням, було отримано наступні результати.

В основній групі дітей (діти із заїканням) 95% школярів мають середній показник рівень темпо-ритмічної сторони мовлення. У дітей відмічаються зміни голосу, непомітні для невідготовленого слухача. Ці зміни стосуються окремих або всіх інтонаційних компонентів. Діти мають труднощі під час виконання

спеціальних завдань на відтворення різноманітних ритмічних та інтонаційних структур, 5% дітей із заїканням мають достатній рівень. У дітей спостерігається непостійне або нестійке відхилення від норми за мелодико-інтонаційною виразністю мовлення. Спонтанне мовлення достатньо інтоноване, але під час виконання спеціальних завдань часто спостерігаються неточність або окремі помилки під час передачі ритмічного та мелодійного малюнку. Завдання виконуються з помилками.

В контрольній групі дітей з нормою мовлення результати без змін: 0% дітей з низьким рівнем, 5,6% дітей отримали середній рівень, 37,2% - достатній рівень і 57,2% - високий рівень темпо-ритмічної сторони мовлення.

Висновки. Аналіз та вивчення науково-педагогічної та спеціальної літератури щодо теми дослідження дозволило визначити проблему для експериментального дослідження темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із заїканням [1; 4]

Отримані результати продемонстрували, що переважна більшість дітей із заїканням мають низький рівень темпо-ритмічної сторони мовлення. У дітей спостерігаються грубі порушення мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Недоліки тембру, сили та висоти голосу мають яскраво виражений характер, помітні самій дитині та оточуючим, що ускладнює процес комунікації. Дітям недоступні завдання, які вимагають мимовільну зміну ритмічних та звуковисотних характеристик. Порушення інтонаційного оформлення у цій групі дітей проявляються як в самостійних висловлюваннях, так і під час виконання спеціальних тестових завдань.

З метою корекції дитячого заїкання було організовано корекційно-розвиткову роботу та проведено повторне обстеження, яке продемонструвало, що переважна більшість дітей із заїканням дещо покращили свої показники. Більшість дітей отримали середні показники, що свідчить про те, що у дітей відмічаються зміни голосу, непомітні для непідготовленого слухача. Ці зміни стосуються окремих або всіх інтонаційних компонентів. Діти мають труднощі під час виконання спеціальних завдань на відтворення

різноманітних ритмічних та інтонаційних структур. Отримані результати показують, що діти молодшого шкільного віку із заїканням потребують подальшої корекційно-розвивальної роботи з логопедом та підтверджується той факт, що важливо удосконалювати та покращувати логопедичну роботу щодо формування та розвитку темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку із заїканням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є., Франчук Н. Л. Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. Збірка наукових праць «Vzdelávanie a spoločnosť (Освіта та суспільство)». Прешовського університету в Прешові, 2016. С. 9-16.
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди. / Пер. з англ. К. Меньшикової. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 256 с.
3. Галущенко В. І., Іванова Т. І. Впровадження вправ біоенергопластики та емоційної лексики у корекційно-виховній роботі з дітьми з порушеннями мовлення // *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини: матеріали II інтернет-конференції*. М. Одеса, 9-10 листопада 2018 р – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2018 С. 176-180
4. Галущенко В. І. Застосування вправ з нейробіки у корекційно логопедичній роботі з дітьми молодшого шкільного віку з ТПМ. // *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського: зб. наук. праць*. Вип. 3 (54), вересень 2016 С110 – 113
5. Кондукова С. В. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення / С. В. Кондукова, Н. В. Базима // *Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів*. 2015. №1. С. 15–21.
6. Кондратенко, Валентина. Заїкання: феноменологія та основні напрями реабілітації : навчальний посібник для студентів дефектолог. ф-тів вищ. пед. навч. закладів / Валентина Кондратенко, Віктор Ломоносов; В.о. Нац.

пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова.– К.: КНТ, 2016.– 70 с

7. Литвиненко В. А. Основи арт-терапії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге видання, перероблене і доповнене / В. А. Литвиненко – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016.-140 с.

ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ГУМАНИТАРНОГО ЦИКЛА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ ОРГАНИЗАЦИЙ НПО И СПО

Кириченко Оксана Александровна
преподаватель 2 квалификационной категории
Государственное образовательное учреждение
среднего профессионального образования
Промышленно-строительный техникум
Приднестровская Молдавская Ресублика, г. Тирасполь

Введение./Introductions.

Только увлечение создает то напряжение духовных сил, которое ведет к развитию способностей. Поэтому педагогов давно волнует вопрос создания условий для проявления познавательной активности обучающихся: для успешной самостоятельной работы, самореализации при решении поставленных на занятиях задач.

Приобретая опыт педагогической работы, в сфере НПО И СПО, мы пришли к выводу, что повышению активизации познавательной деятельности обучающихся на занятиях гуманитарного цикла значительно способствуют элементы проблемного и программированного обучения, обобщения в процессе изучения материала, новые подходы к использованию различных средств наглядности и моделирования, исследовательская деятельность. Воспитание общих приёмов мышления требует создания условий для целенаправленного восприятия изучаемого материала по дисциплине и его осмысления, для творческой переработки знаний и применения их на практике.

Цель работы./Aim.

Цель данной работы видится в обозначении значимости новых технологий на занятиях гуманитарного цикла для повышения познавательной активности учащихся.

Проблема познавательной активности — одна из вечных проблем педагогики. Педагоги прошлого и настоящего по-разному пытались и пытаются

ответить на извечный вопрос: как сделать так, чтобы обучающийся учился с охотой и желанием?

Познавательную активность как педагогическое явление необходимо рассматривать как двусторонний взаимосвязанный процесс: с одной стороны, это форма самоорганизации и самореализации учащегося; с другой - результат особых усилий педагога в организации познавательной деятельности учащегося. При этом конечный результат усилий педагога заключается в формировании и становлении собственной активности (учебной, познавательной, творческой, социальной) учащегося.

Материалы и методы./Materials and methods.

Система современного образования не активизирует в достаточной степени внутренние мотивы учения. Она диктует ребёнку свои условия и не оставляет места и времени для его вопросов. В результате учащийся перестаёт их задавать, теряет интерес к окружающему миру и, соответственно, к обучению.

Сейчас учащийся является объектом обучения, он пассивен. Образование же должно быть двусторонним процессом, в результатах которого заинтересован и педагог, и учащийся. Чтобы достичь этой цели, нужно помнить не только об обучении, но и о воспитании. Стремясь только обучить, педагог пытается заинтересовать учащихся своим предметом, найти новые приёмы, способы подачи материала. Интерес, безусловно, возникнет, но он будет временным. Стоит учащийся привыкнуть к подобным «внешним эффектам», и интерес снова исчезнет. Поэтому, обучая, необходимо воспитывать ребёнка как всесторонне развитую личность, активизировать его интерес к окружающему миру, поскольку именно личности присущи внутренние мотивы, позволяющие сформировать познавательные интересы.

Поставленной цели можно достичь разными средствами. Нельзя допускать скуки и однообразия на наших занятиях. Толчком к заинтересованности может стать эмоциональное возбуждение учащегося, которое, в свою очередь, достигается с помощью стимулов.

Активизировать мышление можно на протяжении всего хода занятия самыми различными приемами и средствами, но главным считаю создание ситуации успеха, что, на наш взгляд, является мощным стимулом для обучающихся. Для этого придерживаюсь основных правил управления успехом на занятии.

Если после занятия у учащихся не осталось вопросов, которые хотелось бы обсудить, поспорить, поискать решения, то это значит, что занятие, возможно, было и полезным, но оставил детей равнодушными к тому, что на нем происходило.

Начало занятия выступает как момент, от которого в значительной степени зависит успех всего занятия. Домашние задания должны быть красивыми, интересными, творческими, нередко практикоориентированными, оригинальными, доступными, разноуровневыми, интересными по форме, учитывающими способности и особенности учащихся.

Одним из эффективных путей повышения качества образования учащихся является реализация идей проблемного обучения. Система заданий поискового характера способствует более осознанному и глубокому усвоению знаний, прочному формированию навыков и языковому развитию обучающихся, требует от них самостоятельного овладения знаниями и способами добывания этих знаний, что очень важно в общей системе работы под руководством педагога.

Результаты и обсуждение./Results and discussion.

Итак, наша основная цель — обучая воспитывать, то есть развивать коммуникативную, социальную и информационную компетенцию. Грамотное воспитание способно предотвратить формирование отрицательных свойств личности и стимулировать формирование положительных, обеспечить устойчивость учащихся к неблагоприятному влиянию среды. Изучение литературы дает возможность приобщиться к духовной культуре человечества, ведь общение с литературным произведением требует не только работы разума, но и работы души. Литература учит взаимопониманию, развивает наши

чувства, речь, ум, контактность. Поэтому сделать занятие по литературе максимально интересными — одна из главных задач, стоящих перед нами.

Достигнуть решения этих задач возможно, в том числе, и через использование компьютерных технологий, так как сегодня разнообразные интересы учащихся уже не могут быть удовлетворены лишь материалами традиционного учебника и словом педагога. Интернет-ресурсы представляют обширные материалы, целесообразные для изучения литературного произведения, и как источник накопления литературных знаний (своеобразная энциклопедия), и как средство, позволяющее осуществить литературное развитие учащегося (литературные проекты, гостевые книги, сайты). Все это позволяет мне не только познакомить обучающихся с текстами художественных произведений, литературоведческими и искусствоведческими источниками, но и расширить представление о личности писателя, попасть в его творческую лабораторию, совершить заочные литературные экскурсии.

Одним из преимуществ использования информационных технологий для меня является переакцентирование с вербальных методов обучения на методы поисковой и творческой деятельности. Использование образовательной информации, размещенной на дисках, не является заменой учебникам или его новым вариантом. Оно создает основу для организации самостоятельной деятельности учащихся по анализу и обобщению материала при широком использовании индивидуальных и групповых форм организации учебного процесса. Использование образовательной медиатеки позволяет нам представить обширный и самый разнообразный материал, выбрать последовательность знакомства с предлагаемой информацией и степень глубины этого знакомства, «извлечь» любой материал и использовать его в самостоятельных работах учащихся, озвучить любой текст.

Неотъемлемой частью эффективного образования в области гуманитарного цикла должна стать исследовательская работа обучающихся. Сущность подхода состоит в постановке проблемы и самостоятельном поиске путем её решения учащимися.

Тематика и характер исследовательских работ обучающихся обычно бывают различными. Например: «Особенности пословиц и поговорок», «Капканы орфографии», и другие. Интерес учащихся к исследованию всегда тем выше, чем актуальнее их работа и чем более практическое значение она имеет.

Главное — не увлечение новыми проблемами, а доказательность выводов, результативность исследований. Развитие творческой активности учащегося в значительной степени зависит от самостоятельности его поисковой деятельности. Знания, приобретенные в результате собственного поиска, становятся средством обогащения творческого опыта, основой для получения новых знаний. Развитие познавательной самостоятельности требует не только усвоение знаний и способов действия, но и воспитания глубокой внутренней потребности в познании, формирования на этой основе социально значимых мотивов учения, образования.

Считаем, что исследовательская работа имеет огромное значение, так как:

- способствует более глубокому и прочному усвоению знаний по учебным предметам;
- вырабатывает умения и навыки самостоятельной работы обучающихся;
- формирует умения применять теоретические знания в решении конкретных практических задач;
- развивает личностные качества учащегося.

Подводя итог, можно с уверенностью сказать, что одной из основных целей, стоящих перед педагогом, является создание условий для проявления познавательной активности учащихся. А средствами достижения этой цели считаем:

- использование разнообразных форм и методов организации учебной деятельности, позволяющих раскрыть личный опыт обучающихся;
- создание атмосферы заинтересованности каждого учащегося;
- стимулирование учащихся к высказываниям, использованию различных

способов выполнения заданий без боязни ошибиться;

- оценка деятельности учащегося не только по конечному результату, но и по процессу его достижения;

- поощрение стремления учащегося находить свой способ выполнения задания, - анализировать способы других учащихся, выбирать и осваивать наиболее рациональные;

- создание ситуаций общения на занятии, позволяющих каждому проявлять инициативу, самостоятельность в способах работы, создание обстановки для естественного самовыражения учащегося.

Выводы./Conclusions.

И только взаимодействие всех субъектов образовательного процесса, и педагогов, и учащихся, может привести к обоюдному изменению в структуре личности, в поведении, деятельности, взаимоотношениях и, конечно, результату учебного процесса и успешному формированию будущего специалиста. В качестве вывода необходимо подчеркнуть, что сотрудничество педагога и учащегося приводит к развитию обеих сторон и к эволюции педагогической системы в целом.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК

1. С. В. Кульневич, Т. П. Лакоценина «Совсем необычный занятие» (практическое пособие), Воронеж, 2006.
2. С. В. Кульневич, Т. П. Лакоценина «Нетрадиционные уроки», ТЦ «Учитель», Воронеж, 2004.
3. Т. П. Лакоценина, Е. Е. Алимова, Л. М. Оганезова «Современный урок», часть 5 (инновационные уроки). Издательство «Учитель», 2007.
4. С. В. Столбунова «Как построить нетрадиционный урок, Педагогический университет «Первое сентября», 2006.
5. А. В. Хуторской «Педагогическая инноватика: методология, теория, практика» Научное издание. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005.

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРОЦЕС ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІКИ

Кравченко Марія Сергіївна

<https://orcid.org/0009-0002-4036-1743>

Викладач кафедри мультимедійного дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Пасько Оксана Миколаївна

<https://orcid.org/0000-0002-0729-5521>

К.п.н., доцент, декан факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну

Shuanghu Wand

Студент

Університет науки та технологій Шаньсі

Київський національний університет технологій та дизайну

Вступ

Використання менеджменту у процесі досліджень в сфері дизайн-освіти та педагогіки стає все більш актуальним і перспективним напрямком, що дозволяє ефективно вдосконалювати освітні практики та забезпечувати якісний розвиток студентів. Дизайн-менеджмент - це інноваційний підхід, який об'єднує методологію дизайну та стратегічного управління для досягнення успішних результатів у розробці та впровадженні освітніх проєктів.

Ця стаття присвячена дослідженню ролі дизайн-менеджменту у сфері освіти та педагогіки і його впливу на процеси навчання і розвитку. Розглянуто, як дизайн-менеджмент може забезпечити збалансований підхід до розробки навчальних програм, створення інноваційних навчальних матеріалів та підтримки педагогічного персоналу у впровадженні нових методик.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити значущість та потенціал дизайн-менеджменту у сфері освіти, дати змогу професіоналам, педагогам та науковцям зрозуміти, як цей підхід може сприяти покращенню якості навчання і розвитку студентів, а також спонукати до подальшого дослідження та впровадження інноваційних підходів у навчальні процеси.

Дослідження ролі дизайн-менеджменту у сфері освіти та педагогіки показують, що використання цього підходу може мати значний вплив на процеси навчання і розвитку студентів та учнів. Дизайн-менеджмент в контексті освіти став одним із ключових інструментів для покращення якості навчання, створення інноваційних навчальних програм та забезпечення успішного розвитку студентів.

Застосування дизайн-менеджменту дозволяє створювати навчальні програми, матеріали та інструменти, які забезпечують позитивний та збалансований досвід у студентів. Це допомагає залучати їх до навчання та створює сприятливий контекст для ефективного засвоєння знань.

Дизайн-менеджмент стимулює творчість та інноваційний підхід до розв'язання педагогічних проблем. Завдяки цьому, освітні заклади можуть розробляти нові методики навчання, використовувати сучасні технології та інтерактивні засоби для активізації навчального процесу.

Застосування дизайн-менеджменту дозволяє створювати комфортне та стимулююче навчальне середовище, яке сприяє зосередженості, творчості та активному залученню учнів та студентів. Дизайн-менеджмент впроваджує підхід залучення всіх зацікавлених стейкхолдерів (учнів, студентів, викладачів, адміністрації) до процесу розробки та удосконалення навчальних програм, що забезпечує більш ефективні результати.

Застосування дизайн-менеджменту допомагає фокусуватися на досягненні конкретних цілей навчання та розвитку. Це дозволяє визначити мету дослідження і орієнтуватися на досягненні позитивних результатів.

Успішне впровадження дизайн-менеджменту у сфері освіти полягає в першу чергу від впровадження дизайн-лабораторій у вищих навчальних закладах, де студенти можуть співпрацювати та створювати прототипи навчальних проєктів.

Також важливе створення інтерактивних онлайн-курсів з використанням дизайн-менеджменту для покращення доступності та збалансованості матеріалів для студентів та учнів. Впровадження дизайн-думок у процес

розробки нових навчальних програм для забезпечення їх адаптації до потреб та очікувань сучасної молоді і організація дослідницьких груп з дизайн менеджменту, які співпрацюють з педагогічним персоналом для розробки та впровадження інноваційних навчальних підходів.

Ці методи пришвидшать впровадження дизайн-менеджменту у сфері освіти та його позитивний вплив на процеси навчання та розвитку студентів. Дослідження у цій області продовжують виявляти нові можливості для покращення освітньої системи та підвищення якості навчання.

Застосування дизайн-менеджменту у сфері освіти є корисним для студентів з багатьох причин.

По перше, дизайн-менеджмент стимулює активну участь студентів у навчальному процесі. Цей підхід дозволяє враховувати їхні потреби та вподобання, що спонукає до більшої мотивації та залученості до навчання.

Впровадження дизайн-менеджменту в освітній процес сприяє розробці інноваційних методик, матеріалів та технологій, що робить навчання більш цікавим і актуальним для сучасних студентів.

Дизайн-менеджмент допомагає створити комфортне та сприятливе навчальне середовище, що забезпечує краще зосередження та сприйняття інформації.

Застосування дизайн-менеджменту дозволяє створювати інтерактивні навчальні матеріали та інструменти, що сприяє активному залученню студентів до навчання.

Цей підхід стимулює креативне мислення, що допомагає студентам розвивати новаторські підходи до вирішення завдань та проблем. Застосування цього методу допомагає визначати чіткі цілі та орієнтувати навчальний процес на досягнення позитивних результатів.

Дизайн-менеджмент дозволяє залучати студентів до роботи в команді, поєднуючи знання з різних галузей і сприяючи розвитку широкого спектра навичок.

Його впровадження дозволить студентам краще зрозуміти та

усвідомлювати навчальний матеріал через інтерактивність та залучення до процесу навчання.

Загалом, дизайн-менеджмент у сфері освіти сприяє створенню більш ефективного, стимулюючого та інноваційного навчального процесу, що забезпечує успішний розвиток студентів, розширення їхніх знань і навичок, а також підготовку до викликів сучасного світу.

Висновок: Застосування дизайн-менеджменту у сфері освіти та педагогіки виявляється дуже перспективним і ефективним підходом до покращення якості навчання і розвитку учнів і студентів. Дослідження ролі дизайн-менеджменту підтверджують, що цей підхід зосереджений на потребах та очікуваннях користувачів, він стимулює креативне мислення, залучення стейкхолдерів, а також сприяє інноваційному підходу до розв'язання педагогічних проблем. Використання дизайн-менеджменту дозволяє розробляти збалансовані та інноваційні навчальні програми, створювати інтерактивні та захоплюючі навчальні матеріали, а також створювати комфортне і сприятливе навчальне середовище. При цьому, студенти і учні стають активнішими учасниками навчального процесу, вони більше мотивовані до засвоєння знань і розвитку своїх навичок.

Крім того, дизайн-менеджмент допомагає покращити результативність навчання, орієнтуючи процес на досягнення конкретних цілей. Проведення опитувань, аналіз даних, фокус-груп, спостережень та інших дослідницьких методів дозволяє збирати інформацію про вплив дизайн-менеджменту на педагогічний процес і розвиток учнів. Загалом, дослідження ролі дизайн-менеджменту у сфері освіти та педагогіки підтверджують, що цей підхід може стати потужним інструментом для покращення навчання, стимулювання інновацій, покращення досвіду користувачів та забезпечення успішного розвитку учнів і студентів. Продовження досліджень у цій області може допомогти впроваджувати новаторські підходи у навчальні процеси і забезпечувати покращення якості освіти в цілому.

ФОРМУВАННЯ МОВНО-МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Криванич Інна Григорівна

вчитель-методист української мови та літератури

КЗО «СЗШ № 69» ДМР

м. Дніпро, Україна

Вступ. / Introductions. У житті кожного українця рідна мова відіграє важливу роль, бо завдяки їй ми не тільки спілкуємося, займаємося певною діяльністю, але й орієнтуємося в широкому інформаційному просторі. Сьогодні мовнокомунікативна грамотність набуває соціальної значущості.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти передбачає відновлення змісту навчання з орієнтацією на ключові компетентності, оволодіння якими допоможе учням вирішити проблеми в професійному, соціальному житті, підвищення якості й конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Пріоритетом державної політики в галузі освіти є формування мовної особистості, людини самодостатньої, комунікативно компетентної, здатної й готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації і в різних сферах суспільного життя. Реалізація цього завдання поліпшуватиме процес входження учнів у навколишні життєві реалії, сприятиме багатогранному самовиявленню й самореалізації, формуванню навичок володіння словом, мовою, мовленням у різноманітних ситуаціях спілкування.

Ціль роботи. / Aim. Стрімкі зміни в суспільстві вносять сьогодні свої корективи в сучасну шкільну освіту і вимагають від неї всебічного розвитку компетентної особистості, що забезпечується особистісно орієнтованим підходом до навчання. Новітні інформаційні технології стрімко ввірвалися в усі сфери нашого життя. Вони не лише полегшують та спрощують спілкування, а й

стають визначальними в економіці, культурі, науці та освіті. Тому, ті, хто сьогодні сидить за партою, не повинні перебувати на узбіччі глобального світового розвитку. Дане дослідження проведено з метою виявлення ефективних новітніх засобів навчання української мови в 5-11, які забезпечать формування мовно-мовленнєвої компетенції учнів; створення цифрових посібників і їх використання у навчально-виховному процесі.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Інформаційною базою дослідження виступають: Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти. К.: Постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23.11.2011, навчально-методична література, монографії та наукові публікації в спеціальних виданнях з теми дослідження.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Розвиток і впровадження інноваційних технологій у навчальний процес пов'язаний з індивідуалізацією навчання, орієнтацією на особистість учня та вимоги сучасного життя. Для результативної організації роботи над вивченням української мови та літератури в школі головне місце посідає мотивація учнівської діяльності. Застосовуючи ті чи інші методи навчання, ми повинні спиратися як на програмні рекомендації, так і на інтереси учнівського колективу. Навчання української мови в школі повинно бути зорієнтоване на формування мовленнєвої, мовної компетенції учнів, оскільки це передбачає повноцінне володіння рідною мовою, уміння користуватися нею в різних сферах життя.

Мовленнєва компетенція - вміння адекватно й доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, міркування тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні засоби (невербальну знакову систему) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Чинниками, які впливають на мовну і мовленнєву компетентність виступають:

- лексична компетенція – наявність певного запасу слів для

обслуговування професійно-мовленнєвої та інших видів діяльності і спілкування;

- фонетична компетенція – правильна вимова усіх звуків рідної мови, звукосполучень згідно з орфоепічними нормами, наголосів, добре розвинений фонетичний слух, що дозволяє диференціювати фонему;

- граматична компетенція – вживання граматичних форм мови згідно з законами й нормами граматики (рід, число, відмінок, тощо);

- діалоогологічна компетенція – володіння діалооговими і монологічними техніками спілкування, технікою ведення дискусії, упізнавання невербальної знакової системи, технікою роботи з текстовим матеріалом тощо.

Одне з актуальних завдань сучасної школи – пошук оптимальних шляхів зацікавлення здобувачів освіти навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості. Сьогоднішній учень – продукт інформаційного середовища, тому й не просто його зацікавити художнім твором, а тим більше сухими теоретичними відомостями про нього, розкрити йому неповторність рідної мови, допомогти зрозуміти важливість комунікативних умінь і навичок.

Урок – цілісна, логічно закінчена частина освітнього простору, виховна мета якого полягає в тому, щоб запалити в учнів жагу пізнання. Ще Я. А. Коменський наполягав на тому, «щоб усе, що викладається юнацтву не змушувало його робити будь-що супроти волі і внаслідок примусу, а навпаки, давало змогу, наскільки це можливо, все робити добровільно й самостійно з певним захопленням». Якими ж засобами повинен оперувати вчитель, щоб щоб учні не втратили інтересу пізнання? Ось тут і постає перед учителем, зокрема української мови та літератури, проблема, як побудувати урок, на якому можна було б максимально залучити дітей до співпраці, активізувати їх навчально пізнавальну діяльність як запоруку міцних знань та формування мовленнєвої компетентності.

Для цього вчитель має перебувати в постійному пошуку, спиратися на найновіші досягнення науки і техніки, власним прикладом формувати в учнів компетентність у вивченні рідної мови за допомогою використання ІКТ.

Сучасна концепція національної освіти ставить перед учителем словесником чітку вимогу: сприяти формуванню національно-мовної особистості, яка характеризується свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, мисленням, інтелектом та володіє вміннями й навичками доцільно користуватися засобами мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності. Це означає, що вчитель має орієнтуватися на використання педагогічних технологій, за допомогою яких не просто б поповнювалися знання й уміння, а й розвивалися такі якості учня як: пізнавальна активність, самостійність засвоєння знань, уміння творчо мислити, контролювати власне висловлювання.

Звертаючи увагу на сучасні методи, форми й прийоми навчання, в першу чергу маємо на увазі, нестандартні уроки, що є складовою частиною інноваційних технологій, жодна з яких неможлива без урахування загально прийнятих методів навчання:

- інформаційно-рецептивного;
- репродуктивного;
- проблемно-пошукового.

Останній із яких, на думку науковців Г. Щукіної, Я. Пономарьової, З. Абасової, методистів-практиків О. Біляєва, Л. Скуратівського, П. Дудика, Г. Шелехової та інших, є найоптимальнішим з точки зору активного навчання в сучасній школі.

У процесі вивчення будь-якого матеріалу, з метою формування мовленнєвої, мовної компетенції учнів, інтересу до уроків мови, доречно застосовувати:

- елементи цікавої граматики, народознавства;
- вправи, що стимулюють до спостереження над фактами мови;
- завдання творчого характеру, лінгвістичні задачі, шаради, ребуси, загадки;
- елементи змагання, аукціону;
- використання ІКТ;

- проблемні ситуації (прийом давновідомий, але створена на уроці проблемна ситуація в умовах нестандартних інноваційних технологій, є рушієм мислення, джерелом творчого пошуку, викликає певний психічний стан учня й допомагає йому усвідомити суперечність між необхідністю виконувати завдання і неможливістю зробити це з тими знаннями, які він має. Усвідомлення цієї суперечності пробуджує потребу пошуку нових знань);

- ситуативні завдання;
- пошуково-дослідницькі завдання.

Для вдосконалення мовленнєвих компетенцій учнів доречно використовувати методи: «Дерево рішень», «Мовознавча студія», «Коло ідей», «Прес», «Мікрофон», «Мовне лото», «Інтерв'ю»; інтерактивні вправи та завдання: «Я у ролі..», «СМС-повідомлення», «Майдан думок», «Сенкан», «Історичний коментар», «Інформаційне гроно» і інші.

Висновки. / Conclusions. Досвід переконує, що лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, особистісно-орієнтованого, проектного навчання на основі постійного розвитку критичного мислення учнів дасть змогу розвивати культуру мовлення та творчі здібності. А використання різних методів та прийомів організації занять щодо розвитку мовленнєвої компетенції учнів, допоможе досягти певних результатів: підвищити якість знань учнів; удосконалити комунікативні вміння; поліпшити рівень творчого мислення; покращити уміння визначати головне, висловлювати власні судження.

Отже, заняття з української мови та літератури потрібно будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні мовленнєвих компетенцій здобувачів освіти. Саме у процесі навчальної діяльності учні не тільки засвоюють уміннями та навички з предмета, але й навчаються формулювати власну точку зору, відстоювати свою позицію, співпрацювати в групі, мати коло однодумців, бути комунікабельними й толерантними, а головне – успішними.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Малісевич Ольга Олександрівна

студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Вступ. У Концепції Нової української школи звертається увага на важливості формування особистісно важливих ключових компетентностей у молодших школярів, що забезпечують успішність як в освітньому процесі та соціалізації, так і в майбутній професійній діяльності. Серед якостей, які забезпечують формування компетентностей важливим є «soft skills», що визначаються як комплекс навичок особистості, які надають можливість їй бути успішним та високо продуктивним фахівцем у будь-якій професійній галузі незалежно від спеціальності.

Ефективним способом формування soft skills вважається реалізація інноваційних технологій на засадах партнерської педагогіки, а саме: проведення сюжетно-рольових ігор, кейс-метод, інтерактивні технології навчання, створення мінітеатрів тощо. Відповідно проблема формування soft skill молодших школярів засобами сучасних технологій в умовах сьогодні у сфері педагогіки початкової освіти є актуальною та своєчасною.

Ціль роботи – визначити й обґрунтувати педагогічні умови розвитку soft skills в учнів молодшого шкільного віку в умовах діджиталізації.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети нами було використано такі методи науково-педагогічного дослідження: аналіз психолого педагогічної літератури, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичного матеріалу з проблеми розвитку в учнів soft skills в умовах діджиталізації, а також вивчення питання впровадження інноваційних технологій розвитку м'яких навичок в професійній діяльності вчителя початкових класів.

Результати та обговорення. Реалізація системи розвитку soft skills в молодших школярів в умовах діджиталізації потребує спеціальної організації освітнього процесу в початковій школі через реалізацію спеціально створених педагогічних умов. У процесі наукового пошуку ми дійшли до висновку, що педагогічні умови можуть об'єктивно скластися чи бути свідомо створеними в освітньому процесі й при цьому є необхідними для ефективного його перебігу. Випадкові умови не сприяють досягненню поставленої мети, тому потрібно визначити такі умови, які не тільки впливають на конкретний процес, але без яких цей процес узагалі не відбувається. У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами ми розуміємо комплекс науково-методичних заходів, що забезпечують розвиток soft skills в молодших школярів. На основі науково педагогічного аналізу проблеми, теоретичного обґрунтування змісту й особливостей розвитку soft skills в молодших школярів в освітньому процесі діджиталізації нами виділено педагогічні умови: спрямованість вчителя на інноваційність освітнього процесу; використання сучасних технологій розвитку soft skills в початковій школі.

Сучасний вчитель початкових класів – це педагог інноваційної орієнтації, який готовий до змін, до переорієнтації власного мислення, до усвідомлення нових вимог щодо інноваційної педагогічної діяльності. На нашу думку, інноваційна спрямованість педагогічної діяльності вчителя характеризується такими показниками: усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у професійній діяльності; зацікавленість в новітніх тенденціях освітнього процесу, наявність бажання відмовитися від стереотипів педагогічного мислення; прагнення до творчих досягнень; зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність.

Окрім цього важливе значення має наявність в учителя системи теоретичних знань про педагогічні інновації в цілому, інноваційні технології навчання й виховання учнів початкових класів, новітні форми взаємодії в умовах карантину та воєнного стану, знання сучасних методів навчання учнів в

дистанційному або змішаному режимі. Інноваційна спрямованість вчителя полягає в оволодінні практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових, а також передбачає здатність до самоаналізу, педагогічної рефлексії.

На думку Г. Сиротенко, вчитель інноваційного спрямування повинен вміти реалізовувати:

– педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до їх особистості, гідності, впевненість у своїх здібностях і можливостях; відчуття змін в цінностях освіти: не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність стосунків, свобода самовиявлення, культивування індивідуальності, творча самореалізація особистості).

– емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їх позиції);

– співробітництво (покропове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу; володіння культурою спілкування);

– діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);

– особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій; удосконалення у своїй професії – набуття компетентності, яка дає можливість справлятися з різними ситуаціями) [2].

Однією із умов розвитку soft skills в молодших школярів є використання вчителем інноваційних особистісно орієнтованих технологій навчання. До таких технологій відносимо: технології інтерактивного навчання, тренінгові технології, кейс-технології, естетотерапевтичні технології, мультимедійні технології тощо.

На нашу думку, найбільш ефективними інтерактивними технологіями розвитку м'яких навичок в учнів є «Мікрофон», «Коло ідей», «Акваріум»,

«Займи позицію», «Ажурна плитка», дискусії, дебати, робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, аналіз ситуації (case метод), дерево рішень, імітаційні ігри тощо. Кейс-стаді – це вид навчального заняття, що поєднує в собі кілька методів (самостійна робота з науковою літературою, навчальною інформацією, документами; аналіз конкретних ситуацій; мозковий штурм; дискусія; метод проектів тощо) і форм (практичного заняття, семінару, ділової або рольової гри тощо) навчання [3]. Тобто, це такий вид уроку, на якому учні, попередньо вивчивши інформаційний пакет навчального матеріалу (кейс), ведуть колективний пошук нових ідей, а також визначають оптимальні шляхи, механізми й технології їх реалізації. Кейс – це своєрідний засіб, за допомогою якого моделюється фрагмент реального життя, практична ситуація, яку належить обговорити і надати обґрунтоване рішення.

Результати застосування case-study в освітньому процесі початкової школи полягають у наступному:

- Відпрацювання навичок співпрацювати у групі.
- Працюючи в команді, учні підвищують свій індивідуальний результат, оскільки беруть відповідальність за окремий фрагмент завдання, роблячи внесок у вирішення загальної проблеми.
- Відпрацювання навичок аналізу та систематизації інформації, розвиток критичного мислення.
- Відпрацювання навичок контролювати свій час (тайм-менеджмент).
- Відпрацювання навичок презентувати результати своєї роботи.
- Можливість застосувати теоретичні знання під час виконання практичних завдань [4].

Кейс-технології розвивають в учнів уміння аналізувати і встановлювати проблему; чітко формулювати, висловлювати та аргументувати свою позицію; спілкуватися, дискутувати, сприймати й оцінювати вербальну і невербальну інформацію; приймати рішення з урахуванням конкретних умов і наявності фактичної інформації.

Застосування вчителем у своїй роботі інноваційних технологій сприяє

переходу від пасивної моделі навчання до інтерактивної, що дозволяє активно і зацікавлено пізнати навколишній світ. Колективна діяльність молодших школярів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен вносить свій особливий індивідуальний внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності [1]. І найважливіше, що це відбувається в атмосфері доброзичливості, взаємної підтримки, що дозволяє не тільки засвоювати нові знання, а й розвиває пізнавальну діяльність, переводить її на більш високі форми кооперації і співробітництва.

Висновки. Отже, схарактеризовані технології розвитку soft skills в молодших школярів спрямовані на формування комунікативних навичок, уміння працювати в команді, розвиток здатності висловлювати свою думку, доводити й аргументувати її, а також сприяють розвитку емоційного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі. *Початкова школа*. 2013. № 15. С. 47-48.
2. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно методичний збірник / Упорядник Г. О. Сиротенко. Полтава: ПОШПО, 2006. 124 с.
3. Коберник Г. І. Використання інноваційних технологій у початковій школі. К., 2017. 76 с.
4. Химинець В. В. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 312 с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДЛЯ РОБОТИ У ПІЗНАВАЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗДО

Мельник Віта Анатоліївна

аспірантка

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Україна

Анотація. Дослідження спрямовано на вивчення та вдосконаленню підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти для роботи у пізнавально-розвивальному середовищі. Сучасне дошкільне навчання вимагає активної участі вихователів у створенні сприятливих умов для пізнання та розвитку дітей, що сприяє їхньому гармонійному розвитку.

У роботі зроблено акцент на визначенні основних принципів пізнавально-розвивального підходу до дошкільної освіти, а також розгляду інструментів та методів, які можуть бути застосовані вихователями для створення стимулюючого та розвивального середовища. Проведено аналіз сучасних наукових досліджень та педагогічних практик для виявлення ефективних підходів до роботи у дитячому дошкільному закладі.

На основі отриманих даних запропоновані рекомендації для вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до ефективної роботи у пізнавально-розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти.

Робота є актуальною та важливою для розвитку сучасної дошкільної освіти, а також сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх вихователів та покращенню діяльності закладів дошкільної освіти в цілому.

Ключові слова: підготовка, майбутні вихователі, пізнавально-розвивальне середовище, заклад дошкільної освіти, навчально-виховний процес, компетентнісний підхід, інноваційні методи, технології, дитячий розвиток, виховна практика.

Вступ. Сучасний світ невпинно розвивається, вносячи зміни у різні

аспекти життя суспільства, зокрема в галузі освіти. Роль дошкільної освіти в процесі підготовки майбутніх поколінь стає все вагомішою, оскільки саме на цьому етапі формуються основи пізнавального, соціального та емоційного розвитку дитини. Все більше уваги приділяється створенню пізнавально-розвивального середовища в дошкільних закладах, що дозволяє дітям максимально реалізувати свій потенціал та розвивати індивідуальні здібності [1].

Вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до роботи у такому пізнавально-розвивальному середовищі стає надзвичайно актуальною задачею для закладів вищої освіти. Професія вихователя вимагає від педагога комплексного підходу до роботи з дітьми, адаптації до індивідуальних особливостей кожної дитини, уміння застосовувати сучасні педагогічні технології та методики. Це передбачає зміну фокусу з пасивного засвоєння знань на активний пошук, вивчення та використання знань у практичній діяльності [6].

У зв'язку з цим, дана наукова робота має на меті розглянути особливості підготовки майбутніх вихователів у ЗВО до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти. Перед нами стоїть завдання дослідити сучасний стан підготовки вихователів, визначити ключові компетенції та навички, які є необхідними для успішної роботи у такому середовищі, а також проаналізувати ефективні методи та педагогічні підходи, спрямовані на вдосконалення процесу навчання.

Мета даної статті полягає у виявленні та обґрунтуванні шляхів покращення підготовки майбутніх вихователів, спрямованих на створення освітнього середовища, яке сприятиме пізнавальному та розвивальному потенціалу дітей.

Матеріали та методи. У сучасному світі професія вихователя має високий статус, оскільки забезпечує формування основ знань та цінностей у дітей, які є майбутнім країни. На думку дослідниці Літинської О., вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально

розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти є ключовим аспектом вдосконалення педагогічної системи [2]. Принагідно розглянемо матеріали та методи, які можуть сприяти оптимізації процесу підготовки майбутніх вихователів для успішної роботи у сучасних дошкільних закладах.

Аналіз сучасних тенденцій у дошкільній освіті. Сучасні тенденції передбачають акцент на створенні інклюзивних середовищ у закладах дошкільної освіти, де діти з особливими освітніми потребами мають можливість спільно навчатися зі своїми ровесниками. Майбутні вихователі повинні засвоїти методики та стратегії роботи з різними категоріями дітей, що забезпечать їх інтеграцію та успіх у навчанні [3].

Використання технологій у навчальному процесі. Розвиток сучасних технологій привніс значні зміни у підходах до дошкільної освіти. Використання інтерактивних дошок, комп'ютерних програм та планшетів допомагає зробити освітній процес більш захоплюючим та ефективним. Майбутні вихователі повинні вміти впроваджувати технології у своїй роботі та ефективно використовувати їх для розвитку дітей [8].

- Багатомовність: зростаюча кількість міжнародних контактів та мобільність населення зумовлюють необхідність розвитку мовної компетенції у дітей. Майбутні вихователі повинні бути готові працювати з дітьми різних національностей та сприяти розвитку їх багатомовності.

- Розвиток креативності та критичного мислення: сучасне суспільство потребує творчих та критично мислячих особистостей. Майбутні вихователі повинні стимулювати та підтримувати розвиток уяви, творчості та критичного мислення у дітей через різноманітні ігрові та творчі діяльності.

- Формування соціальних компетенцій: у сучасному світі важливо навчити дітей спілкуватися, співпрацювати та розвивати емоційну і соціальну компетентність. Майбутні вихователі повинні активно стимулювати комунікативні навички та сприяти розвитку емпатії у дітей.

- Врахування індивідуальних особливостей дитини: кожна дитина унікальна та має свої індивідуальні особливості. Майбутні вихователі повинні

вміти враховувати ці особливості при плануванні та організації навчальних заходів, що сприятиме кращому розвитку кожної дитини.

Враховуючи саме ці тенденції у дошкільній освіті, оптимізація підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти стане більш ефективною та сприятиме успішному розвитку дітей у сучасному суспільстві.

Визначення ключових компетенцій майбутніх вихователів. Ключові компетенції майбутніх вихователів є важливою основою для ефективної роботи у закладах дошкільної освіти та пізнавально-розвивальних середовищах. Враховуючи сучасні тенденції у дошкільній освіті, нижче наведено визначення ключових компетенцій майбутніх вихователів:

- Педагогічна компетенція: здатність розробляти та реалізувати інноваційні педагогічні методи та підходи, використовуючи сучасні освітні технології для підтримки пізнавального та розвивального середовища.

- Рефлексивна компетенція: здатність аналізувати та оцінювати власну професійну діяльність, виявляти сильні та слабкі сторони, інтегрувати отримані знання для постійного покращення своєї роботи.

- Міжособистісна компетенція: здатність побудови позитивних взаємин з дітьми, колегами, батьками та іншими партнерами, розвиток комунікативних навичок та вміння співпрацювати в колективі.

- Соціокультурна компетенція: здатність адаптувати навчальний процес до різноманітних культурних, етнічних та соціальних контекстів, враховуючи потреби дітей з різних соціальних груп [5].

- Компетенція використання ресурсів: вміння ефективно використовувати різноманітні ресурси для створення пізнавального та розвивального середовища, включаючи інтерактивні матеріали, технології та ігрові елементи.

- Творча компетенція: здатність створювати творчі та стимулюючі заняття, які сприяють розвитку уяви, творчості та креативного мислення у дітей [4].

Ці ключові компетенції грають важливу роль у формуванні високоякісного пізнавального та розвивального середовища для дітей у дошкільних закладах, що сприяє їхньому всебічному розвитку та підготовці до майбутньої успішної освітньої траєкторії. Оптимізація підготовки майбутніх вихователів з урахуванням цих компетенцій стане вагомим кроком до покращення якості дошкільної освіти.

Методи навчання та розвитку педагогічних кадрів.

- **Рефлексія і самоаналіз:** важливим аспектом підготовки майбутніх вихователів є розвиток їх рефлексивних здібностей та здатності до самоаналізу. Використання методів рефлексії дозволяє вчителям свідомо аналізувати свою діяльність, виявляти сильні та слабкі сторони, що сприяє їх професійному зростанню.

- **Самостійне вивчення:** майбутнім вихователям слід розвивати навички самостійного вивчення нових методів та підходів у дошкільній освіті. Це дозволить їм бути завжди у курсі останніх тенденцій та інновацій.

- **Комунікативні навички:** важливим аспектом професійної підготовки вихователів є розвиток комунікативних навичок. Вони повинні вміти ефективно спілкуватися з дітьми, батьками та колегами, створюючи сприятливий колектив для розвитку дитини.

- **Практична робота:** під час підготовки майбутніх вихователів слід надавати можливість для практичної роботи в різних дошкільних закладах. Це допоможе набути досвіду та адаптуватися до різних педагогічних ситуацій [5].

Практичні заняття та стажування. Обов'язковим є значення саме практичного досвіду, який студенти отримують під час роботи у реальних закладах дошкільної освіти [7].

Результати та обговорення. Для проведення дослідження було опитано студентів четвертого курсу, які навчаються за спеціальністю "Вихователь закладу дошкільної освіти." Усього було опитано 100 студентів. Проаналізувавши дані опитування та проведений літературний огляд, було отримано наступні результати:

Значна частина студентів високо оцінює важливість пізнавально-розвивального середовища в дошкільному закладі та готовність до роботи в таких умовах. Понад 80% відповідають, що вони розуміють важливість використання інтерактивних методів та інноваційних засобів у пізнавальному процесі.

Проте, більшість студентів зазначають, що потребують більшої підготовки та практичного досвіду для роботи в пізнавально-розвивальному середовищі. 65% відповідають, що вони мають недостатні знання та навички у використанні інтерактивних методів навчання та створенні стимулюючого оточення для дітей.

Отримані результати свідчать про важливість підготовки майбутніх вихователів до роботи в пізнавально-розвивальному середовищі. З одного боку, студенти свідомі необхідності використання інноваційних методів навчання та розвитку дитини, що свідчить про їх професійну відповідальність та бажання розвиватися в даному напрямку. З іншого боку, необхідна більш глибока та систематична підготовка студентів, зокрема, в рамках педагогічних практик та спеціальних курсів.

На підставі отриманих результатів можна запропонувати наступні кроки для оптимізації підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі:

- Розширити практичні заняття та стажування студентів у дошкільних закладах, звертаючи особливу увагу на використання інтерактивних методів та інноваційних засобів.
- Впровадити додаткові спеціалізовані курси з психології дитинства, розвитку інтелекту та креативності з метою підвищення професійних компетенцій студентів.
- Залучати до навчального процесу практикуючих педагогів та експертів, які мають досвід роботи у пізнавальному середовищі, для передачі актуальних знань та методів.
- Підтримувати студентську ініціативу у створенні та реалізації

педагогічних проєктів, спрямованих на вдосконалення навчального процесу та створення стимулюючого навчального оточення [9].

Ці заходи допоможуть підготувати майбутніх вихователів до ефективної роботи у пізнавальному середовищі, що сприятиме успішному розвитку дитини та вдосконаленню професійної компетентності майбутніх педагогів.

Висновок. Вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі є необхідним завданням для забезпечення якісної та ефективної дошкільної освіти. Прийняття рекомендацій та впровадження зазначених заходів сприятиме підвищенню професійної компетентності майбутніх вихователів та покращенню якості дошкільного навчального процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваленко В. В. Формування педагогічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки / В. В. Коваленко // Педагогіка вищої та середньої школи. - 2019. - № 58. - С. 85-90.
2. Літинська О. І. Теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з пізнавально-розвивальним середовищем / О. І. Літинська // Педагогіка і психологія. - 2017. - № 53. - С. 33-39.
3. Новікова І. В. Формування компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у контексті оптимізації пізнавально-розвивального середовища / І. В. Новікова // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. - 2018. - Т. 37. - С. 142-147.
4. Омельчук Н. М. Оптимізація підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу / Н. М. Омельчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - 2016. - Вип. 22. - С. 89-94.

5. Соколюк Н. В. Формування пізнавальної компетентності майбутніх вихователів у контексті розвивального середовища дошкільного навчального закладу / Н. В. Соколюк // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 1. - С. 172-176.

6. Теплицька Л. М. Оптимізація підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти / Л. М. Теплицька // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - 2017. - Вип. 29. - С. 95-99.

7. Федорович І. І. Вплив пізнавально-розвивального середовища на підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / І. І. Федорович // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. - 2016. - Т. 35. - С. 124-129.

8. Черниш І. Є. Концептуальні засади оптимізації підготовки майбутніх вихователів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу / І. Є. Черниш // Педагогіка та психологія. 2015. - № 59. - С. 62-67.

9. Шкабара Т. М. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи у пізнавально-розвивальному середовищі / Т. М. Шкабара // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. - 2016. - № 1(19). С. 172-178.

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Михайлюк Михайло Михайлович

к.б.н., доцент

кафедри фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін

ННІ «Європейська медична школа»

Міжнародний Європейський Університет

Вербицький Євгеній Едуардович

Здобувач вищої освіти, студент 6 курсу

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Анотація: У статті проаналізовано недоліки, переваги та перспективи дистанційного навчання, яке орієнтоване на впровадження в навчальний процес принципово нових моделей інтерактивної взаємодії в новій освітній реальності.

Ключові слова: дистанційне навчання, інформатизація освіти, комп'ютеризація, інтерактивність, інформаційні технології, освітні технології, мотивація, комунікація, соціалізація, гаджетизація.

Розповсюдження в Україні та світі гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 стало підставою введення суворих карантинних обмежень та зміною надання освітніх послуг.

Сфера освіти досить помітно відчула на собі вплив карантинних обмежень, оскільки весь навчальний процес цілком перейшов на дистанційну форму. З цим зустрілися як здобувачі вищої освіти, так і викладачі. У зв'язку з цим виникла необхідність адаптувати навчальний процес під нову освітню реальність. Досить поширеними стали практики введення як синхронного (в реальному часі або в чітко визначений час), так і асинхронного (не в реальному часі) різновидів навчання.

Сьогодні розвиток інформаційних технологій дає змогу студенту послуговуватися найсучаснішими науковими досягненнями в будь-який

зручний для нього час і навіть давати можливість отримувати знання в будь-якому місці, де знаходиться інтернет-мережа. [3]

До введення карантинних обмежень відсоток дистанційного навчання був украй низьким. Більшість освітніх закладів, навіть із урахуванням розвитку освітніх технологій, надавали перевагу традиційному (аудиторному, очному) навчанню. На період карантину цей відсоток був практично стовідсотковий. На сьогодні ж, у зв'язку зі зменшенням поширення хвороби та зняттям карантину, цей відсоток зменшився, оскільки популярною стала змішана форма навчання. Але сьогоднішня Україна за умов військового стану не дозволяє повністю реалізувати очну форму навчання. Нині більшість ЗВО продовжують надавати послугуватись інтернет-мережею для навчання та комунікації зі студентами. Актуальними залишаються питання переваг та недоліків дистанційного навчання та їх нівелювання.

Однією з переваг є можливість навчатись із будь-якої точки світу, змінювати країну та місце перебування;

Також суттєвою перевагою можна назвати зручний зв'язок з викладачами. Проконсультуватися з викладачем за допомогою електронної пошти іноді ефективніше та швидше, ніж призначити особисту зустріч при очному або заочному навчанні [2];

Віддалене навчання дозволяє не припиняти основну діяльність. Також дистанційно можна навчатися на декількох курсах чи у декількох навчальних закладах одночасно [2];

Дистанційне навчання дає можливість доступу до матеріалів в режимі «24/7». Головним в навчанні онлайн є асинхронне спілкування, коли в будь-який момент студент та викладач може звернутися до навчальних матеріалів, розміщених на онлайн платформі. І викладачу набагато простіше достатньо зайти на ресурс і обмінятися зі студентами коментарями [4];

Важливою перевагою також економія часу. Мало хто із здобувачів живе в пішій доступності до свого освітнього закладу. Час і кошти, що витрачаються на дорогу, можуть бути зекономлені завдяки дистанційному навчанню;

Доступність навчальних матеріалів, що розміщені на відповідних Інтернет-платформах, дозволяє відмовитися від друкованих видань, необхідності купувати підручники, навчальні посібники [5].

Розглянемо й недоліки дистанційного навчання:

Одним із найбільших недоліків дистанційного навчання є відсутність «живої» комунікації. Найчастіше навчальний процес зводиться до сухої «вчитки» матеріалу без подальшого зворотнього зв'язку зі сторони студента. Можливість комунікації дозволяє проводити дискурс на певні теми. Проте й такий тип комунікації не є довершеним, оскільки відсутня емоційна складова. До того ж аудиторне спілкування є більш продуктивним та спонукає залучити більше студентів до обговорення;

Також до недоліків можна зарахувати відсутність робочої атмосфери. Викладачу дуже важко контролювати, чи присутні студенти на парі, чи чують вони його в даний момент. І студенту нічого не заважає займатися своїми справами при темному екрані та вимкненому звуку. Проте увімкнені камери можуть загальмувати роботу навчальних онлайн платформ, а постійний звук створить зайві шуми [4];

Неможливість якісно оцінити рівень засвоєння знань теж є суттєвим мінусом дистанційного навчання. Перевірка знань часто базується на тестових завданнях, відповіді на які можна знайти у всевітній павутині. Усне опитування переважно відсутнє;

Відсутність соціалізації та приналежності до «ком'юніті» також є важливою проблемою, адже в онлайні студенти не ідентифікують себе з якоюсь соціальною групою чи спільнотою. У звичайних умовах студенти вчать командній роботі, долати конфлікти, міжособистісні виклики та ефективно взаємодіяти один із одним [3];

Ще один недолік, який виникає у процесі віддаленого навчання проблема для здоров'я. Обов'язковим є використання персонального комп'ютера, ноутбуку або іншого гаджета. Але надмірне та тривале використання може спричинити порушення зору, сколіоз та гіподинамію при частому сидінні на

одному місці. В аудиторному просторі здобувачі вищої освіти мають певну динаміку, коли кожен предмет проводиться в різних приміщеннях.

Одним із структурних елементів дистанційної освіти є кваліфікований викладацький склад. Критерії підбору викладачів для програм дистанційної освіти мають бути, перш за все, академічними. Такі викладачі повинні вміти користуватися комп'ютерами для групових занять онлайн і асинхронних групових обговорень, а також перевіряти і коментувати роботи студентів та повертати їх за допомогою електронної пошти. В інтенсивних або прискорених програмах навчання дуже важливо достатньо швидко перевірити і повернути роботу студенту до надходження наступної роботи [6].

Технології навчання мають бути адекватні моделям дистанційного навчання, так зокрема у традиційних дисциплінарних моделях навчання як організаційні форми (види занять) використовуються лекції, семінарські та практичні заняття, імітаційні або ділові ігри, лабораторні заняття, самостійна робота, виробнича практика, курсові та дипломні роботи, контроль засвоєння знань. У процесі становлення системи дистанційного навчання можуть з'являтися нові моделі, що в разі потреби мають бути включені до неї. Прикладом таких нових моделей можуть слугувати об'єктно-орієнтовані або проектно-інформаційні моделі. Серед організаційних форм навчання в цих моделях будуть використовуватися комп'ютерні конференції, телеконференції, інформаційні сеанси, телеконсультації, проектні роботи та ін.

Педагогічна доцільність застосування нових інформаційних технологій потребує оцінки ефективності кожного кроку проектування та створення системи дистанційного навчання. Тому на перший план необхідно ставити не впровадження техніки, а відповідне змістове наповнення навчальних курсів та освітніх послуг [6].

Отже, дистанційне навчання має як позитивні так і негативні наслідки. Розвиток освітніх технологій – це беззаперечний плюс. Проте варто зважати й на мінуси й намагатись робити віддалене навчання якіснішим. А саме, підвищувати комунікацію між здобувачами та викладачами, проводити

розминку та зарядку для тіла та очей для уникнення перенапруження після тривалої роботи з комп'ютером і тд. Але на сьогодні дистанційне навчання – це не забаганка а вимога часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зайцева І. В, Заслужена А. А. Позитивні наслідки дистанційної освіти: соціально-психологічний контекст. Київський національний торговельно-економічний університет. Електронне джерело: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1376858.pdf>
2. Миронов Ю. Б., Миронова М. І. Переваги та недоліки дистанційного навчання. Львівський торговельно-економічний університет. Електронний ресурс: <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnogo-navchannya>
3. Михайлюк М. М., Височанська Т. М., Бондаренко Ю. С. Переваги, недоліки та перспективи дистанційного навчання студентів медико-біологічного напрямку// Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2021. Pp. 449-459.
4. Плюси й мінуси дистанційного навчання. Київський інститут телекомунікацій. Електронний ресурс: <https://kibit.edu.ua/pljusi-i-minusi-distancijnogo-navchannja/>
5. Гуменна І. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів / І. Гуменна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Вип. 29. – С. 42–45.
6. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти. 2013. № 4. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791>

ПРОВІДНІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ СПІВРОБІТНИЦТВА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Мурских Тетяна Вікторівна,

студентка спеціальності 013 Початкова освіта.

Науковий керівник: доц.

Мірошніченко Т. В.,

канд. пед. наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Вступ. Актуальність проблеми визначається умовами сучасної перебудови освітньої галузі та впровадженням Концепції «Нова українська школа», де одним із головних напрямів оптимізації освітнього процесу початкової школи є його спрямування на гуманізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії між вчителем, учнями, колегами, батьками. Педагогіка співробітництва (партнерства) – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах демократизації, співпраці, творчого підходу до розвитку особистості.

В одному з інтерв'ю экс-міністр освіти і науки Лілія Гриневич, говорячи про реалізацію концепції державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, акцентувала увагу на тому, що «педагогіка партнерства буде однією з основ школи, заснованій на взаємній повазі до особистості, праві вибору й відповідальності за прийняття рішень» [6].

Ціль роботи – розкрити провідні ідеї педагогіки співробітництва та шляхи її реалізації в Новій українській школі.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети нами було використано такі методи науково-педагогічного дослідження: аналіз психолого педагогічної літератури, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичного матеріалу з проблеми реалізації принципу співробітництва у

початковій школі.

Результати та обговорення. Вітчизняна дослідниця В. Савченко наголошує на тому, що в основі педагогіки партнерства лежить спілкування, взаємодія та співпраця між учителем та учнями й батьками. Також вона подає модель взаємодії у якій партнерство між батьками, учителями та учнями будується на повазі, довірі, діалозі, добровільності, рівності та відповідальності. Саме таке партнерство, на її думку, допомагає розкрити та розвинути здібності, таланти та можливості кожної дитини [7].

Педагогіка партнерства – чітко визначена система взаємин усіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, учителів), що:

- організовується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- базується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості;
- передбачає активне залучення всіх учасників до реалізації спільних завдань та їхню готовність брати на себе відповідальність за результати роботи [3].

Головне завдання педагогіки партнерства, в центрі якої є особистість, полягає подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, яке реалізується у спільній діяльності учителя і учнів, учителя і батьків, що передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень із метою особистісного розвитку школярів [4].

Базовими принципами партнерства «вчитель-учень», «вчитель-батьки», «учень-учень», «учень-батьки» є усвідомлення єдності цінностей для учнів, батьків та вчителів, а саме: визнання гідності та прав дитини, повага до особистості, доброзичливість, рівність сторін, взаємна підтримка, довіра у відносинах та стосунках, толерантність, позитивне ставлення, діалог-взаємодія, взаємоповага, право вибору та відповідальність; принципи соціального партнерства, які означають рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей. Але така школа стане

можливою лише за умови відкритого діалогу всіх учасників освітнього процесу [5].

Нам імponує думка Л. Грицай й Ж. Грицай щодо того, що дидактичний активізуючий та розвиваючий комплекс педагогіки партнерства відкриває нові принципові підходи та тенденції у вирішенні запитань «чому» та «як» навчати учнів [2, с. 38]. На думку дослідників, зміст навчання розглядається як засіб розвитку особистості, а не як самодостатня мета школи. Навчання ведеться перш за все узагальненими знаннями, уміннями та навичками, способами мислення. Даний шлях дає можливість поєднати дисципліни, використовувати диференційність, варіативність у навчанні [2].

Слід зазначити, що в основі педагогіки співробітництва лежать суб'єкт-суб'єктні стосунки, партнерське спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Працювати в рамках свободи – один з викликів педагогіки партнерства, які стоїть перед сучасним учителем.

Окрім цього, педагогіка співробітництва ґрунтується на засадах толерантності, що означає доброзичливе та терпиме ставлення до оточуючих і навколишніх подій. Показниками толерантності є особистісна відповідальність, емпатія та конструктивна взаємодія з оточуючим і природним середовищем. Критеріями досягнення толерантності є: визнання різноманіття поглядів, життєвих принципів, цінностей інших людей; терпимість до оточуючих і навколишніх подій, що не порушують прав людини та не завдають шкоди природному середовищу.

Важливе значення в реалізації провідних ідей партнерської педагогіки відіграє позиція вчителя, який бере на себе роль організатора самостійної, пізнавальної, пошуково-дослідної, творчої діяльності учнів. Його роль більше не зводиться до передачі інформації та контролю їх засвоєння. Завдання вчителя в педагогіці партнерства – допомогти учням самостійно знайти потрібні знання з різних джерел, навчитися вчитися, критично осмислювати

отриману інформацію, уміти робити висновки, аргументувати їх, генерувати ідеї, шукати способи раціонального вирішення питань. Учні отримують можливість вільно думати, говорити емоційно, без перешкод висловлювати свою точку зору, доводити її, багато й уважно читати, багато думати й аналізувати, розмірковувати, знаючи, що його розуміють, поважають й приймають.

У педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність. Основним методом партнерства є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує вміння домовитися, вступити у діалог.

Н. Волкова виділяє такі ознаки діалогічного педагогічного спілкування:

1. Визнання рівності особистісних позицій, відкритість і довіра між партнерами.

2. Зосередженість педагога на співрозмовникові та взаємовплив поглядів. Особливістю педагогічного діалогу є те, що два суб'єкти, зберігаючи особистісну рівність, мають різні позиції. Так дії учня, який перебуває у колі своїх потреб, спрямовані на задоволення власних прагнень, учитель же зосереджує свої зусилля на потребах учня. Уява, інтуїція, емпатія допомагають педагогу зрозуміти вихованця.

3. Персоніфікована манера висловлювання, яка передбачає виклад інформації від першої особи, звернення співрозмовників до особистого досвіду, висловлення свого ставлення до предмета розмови.

4. Поліфонія взаємодії, яка передбачає пошук рішень у процесі взаємодії з урахуванням думок кожного співрозмовника.

5. Двоплановість позиції педагога у спілкуванні, бо він веде діалог не тільки з вихованцем, але і з собою [1].

Висновки. Отже, реалізація провідних ідей партнерської педагогіки дозволяє якісно будувати міжособистісну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу початкової школи (вчителя, учнів, їх батьків) на засадах

глибокої поваги до особистості, довіри, взаєморозуміння, визнання особистості як найвищої цінності. Основним вектором діяльності вчителя початкових класів має бути формування готовності кожного здобувача освіти до вирішення власних задач, визначення свого місця в житті, успішного саморозвитку та творчої реалізації своїх нахилів, талантів та інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 432 с.
2. Грицай Л. І., Грицай Ж. М. *Педагогіка партнерства як одна зі складових Концепції Нової української школи*. Сучасний педагог: колективна монографія. Дніпро: Акцент ПП, 2020. Т. 1. 236 с.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. *Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik*. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Педагогіка партнерства. Режим доступу: <http://www.internatputivl.narod.ru/2017-2018/veresen/nova/02-11-2016-nush2016-koriya.pdf>
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://osvita.ua/legislarion/Ser_osv/54258.
7. Савченко С.В. Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-67119769>.

ВИКОРИСТАННЯ МЕМІВ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ГРАМАТИКИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Павлюк Олена Олегівна,
канд. філол. наук, доцент
Салтикова Тетяна Олексіївна,
викладач
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Нині доволі складно уявити собі комунікацію без інтернет-мемів, особливо в середовищі молоді. Меми стали невіддільною частиною повсякденного спілкування. Сьогодні вони є одним із найпопулярніших видів розважального контенту в Інтернеті. Сучасна молодь щодня стикається з мемами в соціальних мережах і месенджерах, а отже, їх можна цілком успішно інтегрувати в освітній процес.

Аналіз останніх досліджень і практичний досвід засвідчують, що інтернет-меми набувають поширення не тільки як одиниця інтернет комунікації, але й виступають потужним навчальним інструментом в освітній сфері. Можна сказати, що використання мемів у навчальному процесі вже стало «освітнім трендом» і меми розглядаються як ефективне та креативне доповнення до уроку сучасного педагога.

Серед досліджень останніх років можна виділити роботи, в яких розглядається питання використання мемів на уроках історії (І. А. Коляда, К. М. Костюченко), хімії (А. Арінархова, Л. М. Поліщук), української мови та літератури (Н. Л. Вільхова, А. Козенко), зарубіжної літератури (Л. М. Сич), англійської мови (Н. М. Токар) та ін. До того ж вивчається питання використання мемів на уроках у початковій школі (Г. В. Таранюк, О. Писарчук), коледжах (В. Бойта), на практичних заняттях і лекціях у вищих навчальних закладах (В. В. Дубовик, А. Приходько) тощо.

Мета роботи – дослідити лінгводидактичний потенціал використання інтернет-мемів у викладанні граматики французької мови в умовах

інформатизації освіти й технологічного підходу до організації навчального процесу в контексті реалій сьогодення.

Матеріали та методи. Матеріалом для дослідження слугував практичний досвід викладання граматики французької мови на факультеті іноземної філології Запорізького національного університету здобувачам вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія (освітні програми 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, Мова і література (англійська), Переклад (англійський)), які вивчають французьку мову як другу іноземну. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано методи аналізу, синтезу, класифікації та систематизації інформації, спостереження і моделювання фрагментів занять із застосуванням інтернет-мемів, узагальнення отриманих результатів.

Результати та обговорення. Аналіз практичного досвіду використання інтернет-мемів у викладанні граматики французької мови показав, що інтернет меми можуть слугувати ефективним навчальним засобом для формування і розвитку франкомовної граматичної компетенції здобувачів вищої освіти.

1. Завдяки своїм характеристикам (гумористична спрямованість, емоційність, фантазійний характер, актуальність тощо) інтернет-меми дозволяють розслабитися, зарядитися енергією, привносять різноманітність у заняття, слугують розважальною формою подачі матеріалу, підвищують цікавість до навчальної дисципліни та мотивацію до навчання.

До того ж, як відомо, розуміння і якість засвоєння навчального матеріалу багато в чому залежать від ступеня його впливу на емоції здобувачів та зацікавленості, яку він здатний викликати у них. Чим сильніший інтерес до побаченого або почутого, чим емоційніший зміст сприйнятого, тим краще зберігається інформація в пам'яті, оскільки при такому сприйнятті інформації підключається мимовільна увага.

2. Поєднуючи в собі вербальний та візуальний компоненти, інтернет меми можуть слугувати засобом передачі граматичних знань. Реалізація кількох видів наочності (мовної та ілюстративної) полегшує сприйняття і розуміння

нового граматичного матеріалу, а також сприяє кращому його засвоєнню під час виконання вправ, оскільки дозволяє використовувати кілька каналів сприйняття інформації.

3. Інтернет-меми можна використовувати на будь-якому етапі заняття: для повідомлення теми заняття, пояснення правил, презентації та активізації нового граматичного матеріалу, повторення та закріплення пройденого матеріалу тощо.

У Таблиці 1 представлено приклади використання мемів на заняттях з практичної граматики французької мови.

Таблиця 1

Приклади мемів для викладання граматики французької мови

Зміст мему	Граматичні теми, що вивчаються
	<p>Утворення множини іменників (<i>La formation du pluriel des noms</i>)</p>
	<p>Заміна артикля прийменником <i>de</i> після слів, що позначають кількість (<i>La préposition «de» après les mots de quantité</i>)</p>
	<p>Заперечна форма дієслова (<i>La négation</i>)</p>

	<p>Складений минулий час (вибір допоміжного дієслова) (<i>Le choix du verbe auxiliaire au passé composé</i>)</p>
<p>Quand ton alarme ne te réveille pas le matin:</p> 	<p>Незавершений минулий час (<i>L'Imparfait</i>)</p>
<p>La boue partira, mais les souvenirs dureront toute une vie.</p> 	<p>Простий майбутній час (<i>Le futur simple</i>)</p>
	<p>Каузативні дієслова (конструкція <i>faire + infinitif</i>) (<i>La construction causative faire + infinitif</i>)</p>
<p>«Peux-tu me laisser dormir s'il te plait!»</p> <p>Cerveau : Hahaha... Non! Restons réveillés et imaginons des scénarios qui n'arriveront jamais!</p> 	<p>Наказовий спосіб дієслова (<i>L'impératif</i>)</p>

<p>QUAND TON PROF DE FRANÇAIS T'ENTEND DIRE</p> <p>SI J'AURAIS</p>	<p>Умовні речення зі сполучником <i>si</i> (структура <i>si + imparfait / conditionnel présent</i>) (Les phrases avec la conjonction de condition « <i>si</i> » (structure « <i>si + imparfait / conditionnel présent</i> »))</p>
<p>On dit que le temps remet chaque chose à sa place... J'attends que la maison soit rangée...</p> 	<p>Суб'єктивний спосіб дієслова (Le subjunctif)</p>
 <p>J'espère qu'il soit en bonne santé bientôt</p> <p>On dit : J'espère qu'il sera en bonne santé bientôt</p>	<p>Випадки вживання дійсного та суб'єктивного способу дієслова (L'emploi de l'indicatif et du subjunctif)</p>
<p>Fatigué au travail ? Mettez une échelle et faites une sieste en bas. Si on vous remarque, vous pourrez prétendre être tombé et avoir perdu connaissance.</p> 	<p>Інфінітив минулого часу (L'infinitif passé)</p>
 <p>Quand t'es sous la douche et que t'entends ton téléphone sonner</p>	<p>Інфінітивне речення (La proposition infinitive)</p>

	<p>Герундій (<i>Le gérondif</i>)</p>
	<p>Зворот для логічного виділення підмета <i>c'est ... qui</i> (<i>la mise en relief avec c'est ... qui</i>)</p>

4. Мемі можуть бути використані під час перевірки письмових робіт, особливо при дистанційній формі навчання. Зазвичай, перевіряючи письмові роботи, викладач позначає помилки, пише певні коментарі на полях перед тим, як поставити оцінку. Отримуючи письмові роботи, здобувачі звертають увагу саме на оцінку, нашвидку переглянувши роботу, а більшість із них взагалі не читає коментарів викладача.

Задля привернення уваги здобувачів до коментарів, здається доцільним використовувати мемі. Під час дистанційного навчання це легко зробити достатньо знайти в Інтернеті або створити самому відповідні мемі, під час очного навчання можна використовувати кумедні наліпки.

З іншого боку, використання мемів дозволяє здобувачам позбутися негативних емоцій, які у них можуть виникнути через зроблені помилки.

Висновки. Отже, аналіз практичного досвіду використання інтернет-мемів у викладанні граматики французької мови показав, що інтернет-мемі мають потужний лінгводидактичний потенціал і можуть слугувати

ефективним навчальним засобом для формування і розвитку франкомовної граматичної компетенції здобувачів вищої освіти. Завдяки своїм характеристикам меми сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, підвищують цікавість до навчальної дисципліни та мотивацію до навчання.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення лінгводидактичного потенціалу мемів для навчання лексики та фонетики французької мови, а також для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності - говоріння, аудіювання, читання та письма.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Ромащенко Валентина Василівна
викладач фармацевтичних дисциплін
Черкаська медична академія
м. Черкаси, Україна

Вступ./Introduction. Стаття присвячена питанню формування творчих здібностей здобувачів освіти, їх обдарованості в Черкаській медичній академії, висвітлено такі види обдарованості як: інтелектуальна, академічна, пізнавальна, художня та лідерство (розглянуто мету і приклади формування кожної з них).

Ключові слова: творчість, творча особистість, творчі здібності, обдарованість.

Ціль роботи./Aim. Метою роботи було висвітлення процесу формування творчих здібностей, обдарованості у вузі та визначення доцільності використання їх для навчання і виховання обдарованих здобувачів освіти.

Матеріали та методи./Materials and methods. Фахові видання, інтернет ресурси, аналіз тематичних наукових статей у фахових виданнях із застосуванням методів аналізу, порівняння і узагальнення, досвід викладачів академії по формуванню творчих здібностей, обдарованості здобувачів освіти.

Результати та обговорення./Results and discussion. Утворення української держави, зміцнення зв'язків з міжнародним товариством, відмова від недемократичних методів правління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтування на людину, зростання її здібності, створення умов для саморозвитку, особистісного зростання, зважаючи на її уподобання, хист, обдарованість.

На сучасному етапі розвитку держави змінюється і характер вищої освіти. Для успішного пристосування здобувачів освіти в суспільстві їх слід привчити мислити своєрідно, нетрадиційно, знаходити нові способи вирішення завдань,

постійно працювати над собою, самостійно приймати рішення, все це характеризує творчу особистість.

Так в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що вища школа повинна сприяти формуванню всебічно розвиненої творчої особистості.

Для здобувачів освіти творча діяльність стає необхідною формою пізнання навколишнього світу; вона виявляє резерви особистості, нові шляхи власного вдосконалення. Тому питання розвитку творчих здібностей здобувачів освіти у процесі навчально – пізнавальної діяльності набуває особливої значимості на сьогодні. Що таке творчість?

Творчість – будь-яка практична або теоретична діяльність людини, в ході якої виникають нові результати (знання, рішення, способи дії, матеріальні продукти) [1, с. 489].

Дослідники проблем творчості, коли розглядають процес навчання і виховання часто використовують термін «творча особистість».

Творча особистість – це людина, здатна проникати в суть ідеї, вирішувати їх усупереч всім перешкодам аж до отримання практичного результату [4, с. 1].

Головним показником творчої особистості, її найважливішою ознакою вважається наявність творчих здібностей.

Психолог Теплов Б. М. визначає творчі здібності як індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої; вони не зводяться до наявного у людини запасу знань і навичок, а детермінують легкість і швидкість їх придбання [2, с. 124].

О. Л. Музика писав, що здатність до розвитку здібностей прямо пов'язана з обдарованістю. Обдарованість – це не дар божий, не вроджена якість, а найвищий рівень розвитку здібностей, якого людина досягає повністю віддаючись творчій діяльності. [3, с. 87]

Творчі здібності людини, її обдарованість, особливості кожної людини, є передумовами для виникнення та розвитку творчого процесу. Мета роботи

викладачів – виявити та розвинути їх.

Існують такі види обдарованості: інтелектуальна, академічна та пізнавальна, художня, спортивна та лідерство.

Розглянемо інтелектуальну обдарованість. Приклади формування інтелектуальної обдарованості: науково – пошукова діяльність, науково практичні конференції, інтелектуальні конкурси, Конкурс імені Петра Яцика, публікації наукових статей здобувачів освіти.

Мета її формування: створити умови для розвитку і саморозвитку особистості, реалізації інтелектуального потенціалу.

Велике значення у стимулюванні творчої діяльності майбутнього спеціаліста набуває науково – дослідницька та пошукова робота здобувачів освіти, яка нині стає важливою частиною їхньої пізнавальної діяльності.

Форми науково – дослідницької роботи: предметні гуртки, курсові, науково – практичні конференції тощо.

Найбільш масовою формою науково – дослідницької творчості в Черкаській медичній академії є предметні гуртки. У предметних гуртках здобувачі освіти опановують різноманітні види діяльності, що сприяють розширенню і поглибленню бази знань, формуванню пізнавальних інтересів, початкових умінь та навичок творчої роботи. Такою діяльністю може бути реферативна, репродуктивна, проведення тематичних вечорів, конференцій тощо. Багато рефератів заслуховується і обговорюється на засіданнях гуртка, найцікавіші представляються на науково – практичній конференції. Головною метою конференцій – виявлення і підтримка обдарованих здобувачів освіти, які навчаються в академії.

Щороку здобувачі освіти беруть участь у Міжнародному конкурсі з української мови ім. Петра Яцика. Приємно те, що студенти не тільки беруть участь, а і є переможцями цього конкурсу.

Наступним видом обдарованості є академічна та пізнавальна.

Приклади формування академічної та пізнавальної обдарованості: конкурс «Кращий за фахом», інноваційні технології навчання на уроках,

індивідуальні консультації, самоосвіта, проведення тижня циклової комісії, консультування здобувачів освіти з предметів тощо.

Для роботи з обдарованою молоддю в Черкаській медичній академії проводять конкурси «Кращий за фахом». У конкурсі беруть участь здобувачі освіти, які показали високі результати знань під час практичних та теоретичних занять.

Викладачі академії на заняттях часто застосовують інноваційні прийоми навчання: «Мозковий штурм», «Спіймай помилку», робота в групах, парах, «Рольові ігри» тощо. Проведення таких занять вимагає від викладача ретельної підготовки, уміння орієнтуватися до змін в ході лекції або практики, активно взаємодіяти з учасниками навчального процесу для вирішення поставлених завдань.

Важливе значення у формуванні академічної та пізнавальної обдарованості відіграють консультації. Консультації – вид навчальних занять, метою яких є отримання здобувачем освіти відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання, які виникають в процесі самостійного вивчення матеріалу. В процесі консультації найбільш повно проявляється особистість здобувача освіти, його індивідуальні якості, духовні запиту, переконання й інтереси.

Для підвищення престижу професії асистента фармацевта та мотиваційних факторів навчальної діяльності, для покращення професійного рівня педагогічної майстерності викладачів проводяться тижні циклових комісій. Щорічно викладачі та здобувачі освіти показують яскраві, цікаві, змістовні, пізнавальні по змісту заходи на відкритих теоретичних, практичних заняттях, гуртках, виховних годинах, лекторських групах.

Дуже важливо розвивати в здобувачів освіти ще й художню обдарованість. Приклади формування художньої обдарованості в Черкаській медичній академії: конкурс «Алло, ми шукаємо таланти», творчі вечори, виставки художніх виробів, виставка художніх творів, виставка, присвячена паліативній та хоспісній медицині, виставка гербів груп, відвідування театрів, музеїв та виставок, святкування до Дня студента «Студентський калейдоскоп»,

свято Дня здоров'я (флешмоб), День відкритих дверей тощо.

Мета: формувати зацікавленість до художніх творів, мистецтва, прагнення розвивати своє розуміння прекрасного; покращувати культуру мовлення та поведінки, естетичний зовнішній вигляд; розвивати уміння танцювати, грати на музичних інструментах, читати вірші, малювати тощо.

Завдання: виховання позитивного ставлення до відвідування театрів, виставок, концертів, вечорів зустрічі з творчими людьми; організація роботи літературних, танцювальних, хорових, художніх гуртків, клубів, об'єднань (літературних, танцювальних, хорових, художніх тощо), що сприяють культурному розвитку.

Підготовка свят вимагає витрати часу на підготовку, однак при їх проведенні можуть реалізувати свій потенціал абсолютно всі студенти. При організації колективної діяльності здобувачів освіти проведення свят надасть змогу викладачам та кураторам виявити організаторські, лідерські здібності здобувачів освіти.

Ще одним видом обдарованості студентів є лідерство. Прикладом його формування є: система самоврядування.

Самоврядування здобувачів освіти – важлива умова удосконалення навчально – виховного процесу у вищому навчальному закладі. Воно реалізує свої права у сфері діяльності здобувачів освіти: у навчанні, науково – дослідній і культурно – освітній роботі; організації дозвілля, самоврядування в академічній групі, навчальному закладу та гуртожитку.

Структура самоврядування в Черкаській медичній академії: найвищий орган – зібрання всієї громади здобувачів освіти; виконавчими органами є: старостат, молодіжний комітет, рада гуртожитку та рада відмінників.

Не менш важливою є спортивна обдарованість. Гурток сучасних танців, спортивні змагання (міські, обласні), спортивні секції, організація та проведення спортивних змагань та свят; участь в акціях «Ні – СНІДу», лекторська група «Ні – тютюнопалінню», просвітницька робота щодо запобігання торгівлі людьми, насилля в родині, профілактика суїцидів та

наркоманії – приклади формування спортивної обдарованості.

Мета: виховувати свідому установку на здоров'я; формувати знання, уміння та навички здорового способу життя, а саме: раціональне і збалансоване харчування, рухову активність та загартування, дотримання правил санітарії та гігієни, організацію режиму праці та відпочинку; управління стресами; тренування волі; співчуття (емпатію); поведінку в умовах тиску тощо.

Популяризація здорового способу життя – неодмінна умова нормального існування суспільства. А заняття спортом одна із складових здорового способу життя. У нашій академії крім планових занять фізичного виховання існують спортивні секції по волейболу, тенісу, футболу, баскетболу. Члени секцій беруть активну участь у міських та обласних змаганнях і неодноразово стають переможцями.

Висновки./Conclusions. Здобувачі освіти нашого навчального закладу різняться між собою віком, статтю, характерами, спеціальностями, які вони обрали. Але всі вони – особистості і це ми повинні розуміти і бачити, а також відкривати в них творчий потенціал, який буде допомагати їм в майбутньому нелегкому дорослому житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – 3-е изд., доп. и перераб. – М., 2002. – 639с
2. Теплов Б. М. Способность и одаренность. – В кн.: Психология индивидуальных различий. Тексты. / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – С. 129-139.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006.– 320 с.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ФЕНОМЕН ІМПЕРСЬКОСТІ ТА ЙОГО ПРОЯВ У РОСІЙСЬКОЇ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ОПОЗИЦІЇ

Скворцов Сергій Юрійович

Старший викладач кафедри
загальної та соціальної психології
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. З початком українсько-російської війни відбулася різка зміна соціально-політичних та психологічних поглядів як українського, так і російського суспільства. Війна виявила такі національні особливості обох країн, на які раніше не звертали уваги, вважаючи їх чимось незначними або вигаданими. Однією з таких особливостей російського суспільства є феномен, який можна назвати «імперськість».

Поняття «імперськість» нині не має чіткої конотації і використовується не так часто у порівнянні з іншими поняттями - "імперське мислення" або "імперська свідомість". Проте, на наш погляд, вони не зовсім точно відображають цей психологічний феномен і навіть сприяють його спотворенню. Політична свідомість (а тим більше імперська свідомість) носить усвідомлений та цілеспрямований характер [1]. Імперське мислення притаманне російським політикам та науковим і культурним колам, що обслуговують їх інтереси. Це завжди усвідомлювана, послідовна та маніпулятивна позиція в основі якої лежить ідеологія переваги російської нації над іншими націями та народами, які входили до колишньої російської імперії. Ця позиція має широкий спектр, починаючи від наївних уявлень про «загадковість російської душі» та філософських концепцій «особливого шляху» і закінчуючи постійним

протиборством у геополітичній та військовій сферах з розвинутими країнами світу. Така ідеологія заснована на ірраціональних, іноді міфологічних фантазіях її носіїв, вона практично завжди спотворює історичні факти або подає їх у вигідному для себе світлі.

На відміну від імперського мислення, імперскість відображає соціально психологічну установку по відношенню до навколишнього світу, яка не завжди має усвідомлений характер. Вона може виявлятися періодично і всупереч декларованим цінностям її носія.

Мета роботи. Теоретичне обґрунтування поняття імперскості та аналіз висловлювань російських ліберальних опозиціонерів щодо поточної політичної ситуації у відносинах України та Росії, а також Росії та інших країн.

Матеріали та методи. Матеріалами для теоретичного аналізу є публічні висловлювання російських ліберальних опозиціонерів на інтернет-ресурсах щодо поточної політичної ситуації у відносинах України та Росії.

Результати та обговорення. Теоретичний аналіз феномену імперскості дозволяє дати таке його визначення: «імперскість - соціально-психологічна установка на домінування однієї нації (титульної, імперської) по відношенню до іншої нації (колоніальної або колишньої колоніальної)». Тому імперскість як установка може виявлятися тільки в представниках тих країн, які раніше були колоніальними імперіями і лише стосовно тих народів, які входили до метрополії на правах колоній. Імперскість як установка також не може виявлятися між тими націями, які були титульними націями для різних імперій (наприклад, між британцями та французами, іспанцями та китайцями) і між тими націями, які ніколи не утворювали імперій або не входили до них. Цим вона відрізняється від інших феноменів міжнаціональних відносин, таких як етноцентризм, ксенофобія та расизм, які можуть бути притаманні представникам будь-яких націй та народів.

За своїм діапазоном імперскість варіює від поблажливого до вороже агресивного ставлення до інших народів, і при цьому імперскість завжди асиметрична. Це установка, яка завжди виражає перевагу однієї нації

(імперської) стосовно іншої (колоніальної, або колишній колоніальної), і не визнає вираження рівності, а тим більше якого-небудь вираження переваги іншої нації в будь-чому, навіть якщо воно очевидне. Тому супутниками імперськості завжди були геноцид, расизм, етнічна, релігійна і культурна асиміляція.

Імперськість не є феноменом якоїсь конкретної нації. Різною мірою вона була притаманна представникам багатьох європейських та азіатських країн, які захоплювали колонії. Вона також притаманна не всім видним представникам титульних імперських націй і тому в історії колоніальних імперій можна знайти яскраві приклади того, як політики, філософи та мислителі, діячі науки та культури метрополій боролися за подолання зневажливого та ворожого ставлення своєї влади до народів колоній. Їхні погляди ґрунтувалися на релігійних та ліберальних позиціях, на особливостях своїх національних законодавств, де постулювалася рівність громадян перед законами.

Російська ліберальна опозиція є великою і досить різноманітною соціальною групою, до якої входять люди різного походження та соціального статусу, від політичних в'язнів та «іноагентів» до волонтерів громадських організацій та інтернет-блогерів. Об'єднує цю групу крім російського громадянства і декларованих ліберальних поглядів, висока соціальна активність, досить високий рівень освіти та наявність незалежних від російської держави джерел доходів, що дозволяє даній соціальній групі висловлювати погляди врозріз з офіційною російською пропагандою.

Якщо говорити про погляди сучасної російської ліберальної опозиції, то вони формувалися в період розпаду СРСР та утворення на його місці нових незалежних держав, що сприймалося російським суспільством як геополітична катастрофа з одного боку, а з іншого боку – поява нових можливостей для побудови та розвитку демократичного суспільства всередині Росії. Враховуючи те, що всім демократичним реформам у сучасній Росії настав кінець, російська ліберальна опозиція опинилася в складних умовах: вона втратила відкриту підтримку населення і в більшості випадків – підтримку західних благодійних

організацій та фондів. З цієї причини висловлювання російської ліберальної опозиції носять суперечливий характер, де з одного боку можна спостерігати тугу за минулими часами, з іншого боку – прагнення визнавати злочини своєї влади, а з третього – цілком свідомий намір залучити на свій бік російський електорат, граючи на його патріотичних почуттях. Таким чином, поведінка представників ліберальної опозиції в Росії нагадує своєрідні «гойдалки», де через декларовані ліберальні погляди прориваються відверто імперські висловлювання. Ці гойдалки є відображенням глибокого внутрішньоособистісного конфлікту представників російської ліберальної опозиції. Це конфлікт між декларованими та реальними цінностями, між прагненням до підтримки та популярності в російському суспільстві (переважно імперському) та прагненням до підтримки з боку цивілізованих країн. Крім того, цей прошарок російського суспільства неоднорідний навіть у своїх поглядах, тому в ньому виникає безліч конфліктів серед його лідерів. У цьому полягає одна з причин того, що ліберальна російська опозиція не змогла сформувати єдину політичну платформу ані на ліберальних, ані на національних засадах і провалила свою політичну місію щодо побудови вільного та демократичного суспільства в Росії.

Імперськість як феномен російської ліберальної опозиції має багатокомпонентний характер, у якому нині яскраво виявляються оціночний, соціальний і мотиваційний компоненти, які можна спостерігати у висловлюваннях російських ліберальних опозиціонерів.

Оціночний компонент найбільш очевидний і він практично завжди виявляється у неповажній, заниженій оцінці інших народів та країн, перекладанні відповідальності за агресивну імперську політику Росії на інші країни та народи. Асиметрія оцінного компонента виявляється у тому, що з низькою оцінкою інших народів майже завжди присутні висловлювання про особливу роль Росії та вимоги до виконання її умов. Маркерами такого компонента є висловлювання «Крим не бутерброд» (О. Навальний) [2], «Ну що Грузія... Ви її на карті знайдіть спочатку» (В. Шендерович) [3].

Соціальний компонент імперськості виражається у відомих фразах про підтримку «наших хлопчиків», які транслював телеканал «Доц», а потім вони були повторені В. Шендеровичем у його фразі «наші хлопчики, вбивці, але наші» [4]. У цьому проявляється конфлікт ліберальних цінностей з імперськими інтересами. Стає очевидно, що жалість до військових злочинців зі своєї «імперії» переважає над ліберально-демократичними цінностями.

Маркером мотиваційного компонента буде спотворене сприйняття мотивації та очікуваної поведінки інших народів з боку титульної нації. Наприклад, велике здивування багатьох росіян (і не тільки росіян, а й західних партнерів України) викликав запеклий опір українців російської агресії, що породило такий інтернет-мем як «Київ за три дні». Тобто з погляду імперськості, війна за територіальну цілісність держави є чимось властивим лише імперській нації. Прикладом мотиваційного компонента є також висловлювання Д. Бикова про те, що «репутацію України псують дві речі: церковний конфлікт та обстріл російських територій» [5]. Те, як псують репутацію Росії обстріли російськими військами мирних громадян та цивільних об'єктів України, Д. Бикова, очевидно, не дуже цікавить.

В імперській свідомості російського суспільства можна також виділити і міфологічний компонент, хоча он практично відсутній у російській ліберальній опозиції. Міфологічний компонент проявляється у стійкому переконанні в тому, що Росію неможливо перемогти і вона ніколи не програвала воєн, незважаючи на те, що багато історичних фактів свідчать про протилежне. Міфологічний компонент чітко показує, що імперська установка може мати ірраціональний характер.

Висновки. Цивілізований світ позбавляється від імперських амбіцій як своєрідної «хвороби зростання» великих націй і визнає помилки минулого, свою провину та відповідальність за злочини перед народами, що входили до колоній. У розвинених країнах все частіше і частіше відомими публічними діячами стають вихідці з колишніх колоній, представники інших рас та народів. Це робить світ відкритим, вільним і рівноправним, але не позбавляє його від

рецидиву імперської політики, яка у ХХ столітті призвела до двох світових воєн і яка неприпустима у наш час. Тому концепція імперської як психологічного феномена може мати широке застосування. Вона може використовуватися в рамках психологічного консультування політичних діячів, прогнозування та оцінки результатів політичних переговорів із політиками інших країн. Також вона може бути основою для розробки соціально-психологічного інструментарію з метою моніторингу політико-психологічних настроїв великих соціальних груп, націй та народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козирев М. П. Політична психологія: навч. посібник / М. П. Козирев. – Львів: ЛьвівДУВС, 2018. – 648 с.
2. <https://ua.krymr.com/a/31051185.html>
3. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100001762579664>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=4OHt58ZqQ-0>
5. <https://www.youtube.com/watch?v=DnjhTlCO0b8>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ: ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-ПСИХОЛОГІВ

Тарасова Тетяна Борисівна

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри психології
політології та соціокультурних технологій
Сумський державний університет

Вступ. У сучасній педагогіці та методиках викладання різних навчальних дисциплін давно і ґрунтовно утвердилася ідея (принцип) практико орієнтованого навчання. Значимість та цінність такого підходу, особливо у професійному навчанні в закладах вищої освіти, не викликає жодного сумніву. Однак, не можна не визнати, що, якщо "перейти міру", то ідея практико орієнтованого навчання може бути гіпертрофована і перетворить професійну підготовку фахівця на щось подібне до вивчення "рецептурного довідника". Ні для кого не секрет, що для студентів закладів вищої освіти досить характерною є орієнтація саме на отримання готових (нехай і дієвих, і правильних, але саме готових!) практичних рекомендацій щодо здійснення майбутньої професійної діяльності. Часом така орієнтація проявляється і при складанні освітніх програм та у професійній діяльності чималої кількості викладачів. Ще раз наголошуючи на важливості та значущості практико-орієнтованого навчання, необхідно особливо підкреслити, що таке навчання буде дійсно ефективним, коли в основу прийняття майбутніми фахівцями адекватних та ефективних практичних професійних рішень будуть покладені міцні знання теоретичних засад та закономірностей відповідної галузі науки. На наш багаторічний досвід викладання психології у закладах вищої освіти свідчить, що саме філософські, методологічні, теоретичні теми (питання, проблеми) сприймаються студентами як "нудні" та "непотрібні".

Мета роботи. Саме за описаних вище обставин була і сформульована мета пошукової роботи як визначення найефективніших методичних рішень

щодо викладання методологічних та теоретичних засад психології у процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів-психологів. Дана публікація відноситься до початкового, теоретичного етапу такого дослідження.

Матеріали та методи. Відповідно до поставленої мети на даному етапі роботи використовувалися виключно методи теоретичного пошуку, матеріалом для якого були роботи сучасних вчених з питань теоретико-методологічних основ психології [1; 3; 6; 9], психології і педагогіки [2; 4; 7; 8] та методистів [5; 8; 10] у галузі вищої освіти.

Результати та обговорення. Теоретичний аналіз зазначених джерел дозволив сформулювати основні напрямки пошуку найбільш ефективних методичних рішень щодо викладання методологічних та теоретичних засад психології у процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів-психологів. По-перше, це виділення фундаментальних методологічних та теоретичних проблем, які мають бути представлені у процесі професійної підготовки фахівців-психологів. По-друге, це визначення доцільного для формування методологічних та теоретичних понять структурного способу побудови викладу навчального матеріалу. І, по-третє, це визначення найефективніших методів організації навчального процесу з опанування майбутніми фахівцями психологами методологічними та теоретичними основами психології. Наведемо результати проведених теоретичних пошуків.

I. На основі аналізу сучасних теоретико-методологічних джерел [1; 3; 6; 9] ми вважаємо за доцільне виокремити наступні фундаментальні методологічні проблеми психології, що повинні знайти своє відображення в процесі професійної підготовки фахівців-психологів.

1. Психофізична і психофізіологічна проблема. Психофізична проблема – проблема співвідношення «душі» та «тіла». Психофізіологічна проблема – проблема співвідношення нервових та психічних процесів.

2. Проблема біологічного та соціального. Проблема сутності та співвідношення в особистості людини природнього, генетично детермінованого та соціально набутого внаслідок активного засвоєння соціально-історичного

досвіду у знакових формах.

3. Проблема суб'єкту та суб'єктності. Проблема сутності людини як суб'єкту діяльності та чинників і проявів активної суб'єктності.

4. Проблема одиниць аналізу психічного. Проблема пов'язана з ознаками методологічної зрілості певного напрямку в науці і складає основу для створення системи обґрунтованих емпіричних методів дослідження та практичних рішень.

5. Проблема методологічного підходу (концепції) в психології. Проблема визначення сукупності теоретичних позицій щодо розуміння психічних явищ, їх вивчення, інтерпретації, впливу на них.

6. Проблема об'єктивного методу в психології. Проблема пошуку сукупності загальних шляхів, засобів і вимог до психологічного дослідження, що забезпечують максимальну однозначність і надійність одержуваних результатів.

II. В різноманітних джерелах з педагогіки [4; 7; 8] в узагальненому вигляді пропонуються три основних структурних способи викладення навчального матеріалу, що схематично представлено на рисунку 1.

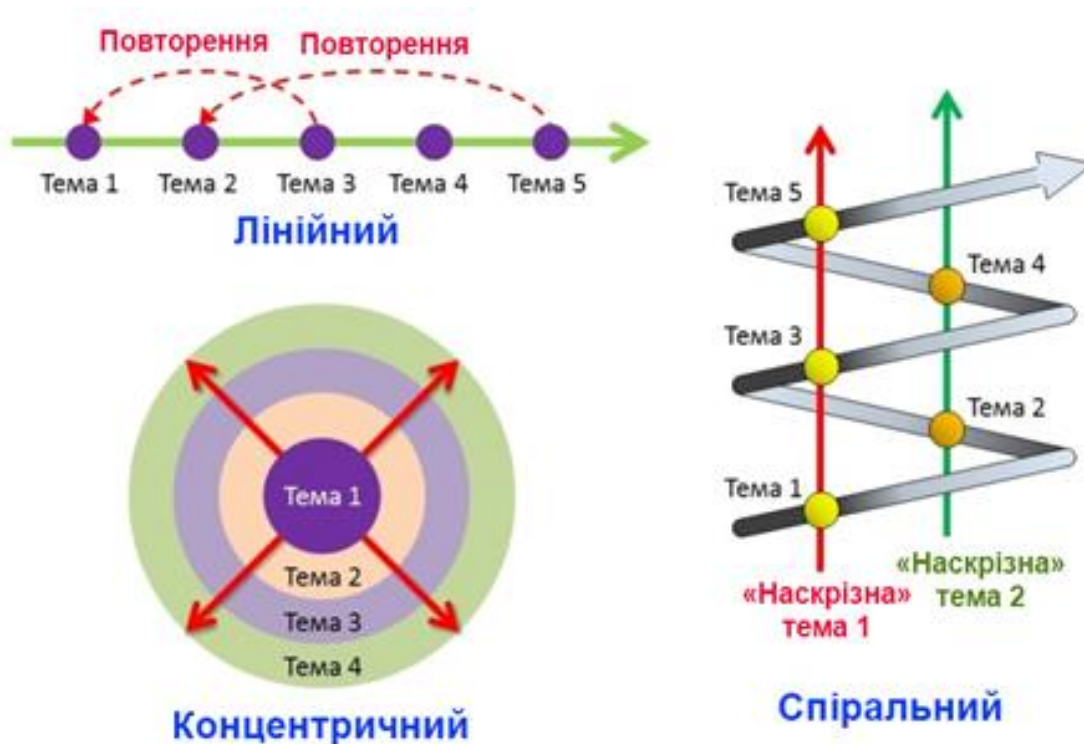

Рис. 1 Структурні способи викладу навчального матеріалу

Ми вважаємо, що для освітніх програм спеціальності 053 "Психологія" освітнього рівня "бакалавр" опанування методологічними та теоретичними основами психології доцільно будувати у відповідності до лінійного способу викладу навчального матеріалу (наприклад з "Загальної психології") та концентричного способу (наприклад "Історія психології"). Проте в умовах навчання здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти найбільш ефективним буде спіральний структурний спосіб викладення навчального матеріалу. Саме такий спосіб надає можливості виокремлювати "наскрізні" теми, що відповідають вищеназваним фундаментальним методологічним проблемам психології та розглядати їх на матеріалі конкретних тем різних галузей психології (на рис. 1 це Тема 1, Тема 2 і т.д).

III. Узагальнення напрацювань в галузі методики викладання навчальних дисциплін в закладі вищої освіти [5; 8; 10] надало можливості виокремити найбільш ефективні, на наш погляд, форми та методи організації навчального процесу з викладання основних методологічних та теоретичних проблем психології, зокрема. Стосовно "традиційної" для вищої освіти лекційної форми організації навчального процесу слід зауважити, що викладання методологічних та теоретичних проблем психології обов'язково потребує використання сучасних її форм. Виокремимо основні з них.

Проблемна лекція – це така лекція, на якій при викладенні матеріалу використовуються ідеї проблемного навчання, коли нове знання вводиться як невідоме, що необхідно "відкрити". Процес пізнання тих, хто навчається, відбувається шляхом наукового пошуку, діалогу, аналізу питань і ситуацій, розв'язання задач, порівняння різних думок і т.д. Завдання викладача – подати новий теоретичний матеріал у формі проблемної ситуації, спонукати слухачів до пошуків розв'язання проблеми, крок за кроком підводячи їх до шуканої мети. Як наслідок, студенти набувають у співпраці з педагогом нове потрібне знання, забезпечуються розвиток у студентів теоретичного мислення, пізнавального інтересу до змісту предмета, професійна мотивація, корпоративність. Проблемна лекція – найбільш плідний тип лекції, що

забезпечує ефективне засвоєння знань і формування творчих здібностей та наукового мислення.

Бінарна лекція передбачає проблемне викладення матеріалу у формі діалогу двох викладачів (наприклад, представників двох наукових напрямів, теоретика і практика). Важливо, щоб на лекції відбувалася актуалізація знань, наявних у студентів, і вони втягувалися в обговорення, ставили запитання, а також виявлявся професіоналізм педагогів, щоб була продемонстрована культура дискусії, швидка реакція і здатність до імпровізації.

Лекція-провокація, тобто лекція із заздалегідь запланованими помилками змістовного, методичного, поведінкового характеру з розрахунком на те, щоб стимулювати слухачів до постійного контролю пропонованої їм інформації і пошуку неточностей в ній. Така лекція дозволяє активізувати увагу студентів розвиває їхню розумову діяльність, формує вміння виступати в ролі експертів, а також виконує стимулювальну, контрольну та діагностичну функцію, допомагаючи діагностувати труднощі засвоєння попереднього матеріалу.

Лекція-конференція являє собою науково-практичне заняття із заслуховуванням доповідей та виступів студентів за заздалегідь поставленою проблемою в межах навчальної програми. А викладач підбиває підсумки, доповнює й уточнює інформацію, формулює основні навчальні висновки.

Закріплення та поглиблення знань студентів з методологічних та теоретичних засад психології, на наш погляд, в першу чергу потребує проведення семінарських занять (хоча в них не виключаються і окремі елементи практичних методів). Безумовно, що найбільш доцільним буде проведення не репродуктивних, а продуктивних семінарських занять. Продуктивний тип семінарського заняття передбачає активізацію розумових здібностей здобувачів освіти які на основі наявних знань повинні щось порівняти, проаналізувати, узагальнити, критично оцінити, зробити умовиводи. Такий характер заняттю надає постановка запитань, відповіді на які в явному вигляді в підручнику або лекції не наводяться. Семінари продуктивного типу будуються на запитаннях: "Порівняйте....", "Проаналізуйте зв'язок...", "Поясніть

чому...", "Доведіть переваги..." і так далі. (Тут доречно нагадати про таксономію навчальних цілей та результатів Б.Блума.). До продуктивного типу семінару належить і семінар-дискусія, який проходить у більш гострій формі наукової суперечки, будується на ініціативі студентів у пошуку матеріалів до семінару і підвищення їх активності в ході семінару. Важливо, щоб джерела інформації були різноманітними, презентували різні позиції щодо проблеми, а дискусія керувалася викладачем. Семінар-обговорення, як продуктивний тип, передбачає застосування наявних знань для аналізу різного конкретного матеріалу – кінофільмів, дослідів, експериментів, текстового матеріалу, поданого в таблицях, схемах та інше. Такий семінар наближається до відомого та ефективного методу викладання – кейс-методу (*case study*), що передбачає аналіз матеріалів, які стосуються певної, як правило проблемної ситуації. Розрізняють кейси "польові", засновані на реальному фактичному матеріалі, і "крісельні" вигадані. Студенти, повинні проаналізувати ситуацію, зрозуміти суть проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати краще з них. Кейси зазвичай готують виходячи з досвіду здобувачів освіти і завдань їх підготовки, оформляють у письмовому вигляді та пропонують для обговорення. Виходячи з цього, слово "кейс" позначає одночасно і особливий вид навчального матеріалу, і особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі. Переваги кейс-методу: студентам легко співвідносити отримані теоретичні знання з реальною практичною ситуацією; розглядається гіпотетична ситуація, не пов'язана з жодним особистим ризиком для жодного з учасників; вносить у навчання елемент загадки, таємниці; стимулює активне, самостійне, творче та критичне мислення студентів.

Безумовно, що описані лише основні форми та методи організації навчального процесу з вивчення методологічних та теоретичних проблем психології. Ці форми та методи потрібно деталізувати та інтегрувати з іншими, наприклад с комунікативно-інтерактивними методами.

Висновки. Таким чином, аналіз методологічної літератури підтвердив актуальність та значимість вивчення у процесі професійної підготовки

фахівців-психологів основних методологічних та теоретичних проблем психології, що не лише забезпечуватиме загальний рівень підготовки психолога, стимулюватиме у майбутніх професіоналів розвиток активного, самостійного, творчого та критичного мислення, але й сприятиме формуванню здатності ефективно вирішувати конкретні практичні завдання. Узагальнення основних положень психолого-педагогічної літератури дозволило теоретично виділити певні підходи до методики викладання основних методологічних та теоретичних проблем психології. Перспективи подальших досліджень зазначеної проблеми бачимо у вивченні ефективності конкретних форм, методів та прийомів організації навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабатіна С. І. Методологічні та теоретичні проблеми сучасної психології Київ : Гельветика 2018. 144 с.
2. Виноградова В. Є., Юрченко В. І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: навчальний посібник. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 296 с.
3. Гапон Н. П. Теоретико-методологічні проблеми психології : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 180 с.
4. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
5. Джеджула О. М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во ВНАУ, 2020. 208 с.
6. Максименко С. Д. Теоретико-методологічні проблеми психології ХХІ століття: генетико-креативний дискурс. Вісник НАПН України, 2022, 4 с. 1-11
7. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Харків: «Стильна типографія», 2019. 267 с.
8. Прищак М. Д. Залюбівська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця : Вид-во ВНТУ, 2019. 150 с.

9. Сватенкова Т. І., Тимошенко О. А. Методологічні та теоретичні проблеми психології: навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 143 с.

10. Тарасова Т. Б. Методика навчання психології у вищій школі : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 361 с.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

УДК 340.1

ГРОМАДСЬКИЙ РУХ «ЖОВТИХ ЖИЛЕТІВ» ЯК ПРИКЛАД МОТИВАЦІЙНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ І УЧАСТІ МОЛОДІ У СПРАВАХ СУСПІЛЬСТВА

Жуляєв Валерій

ст.науковий співробітник

Навчально- наукового центру

сімейної і молодіжної політики та соціальної роботи

Інституту права і політології УДУ

імені М. Драгоманова, кандидат історичних наук

ORCID 000248649381

Дана стаття представляє анонсований матеріалу дослідження наукових співробітників Інституту права і політології УДУ ім. М. Драгоманова (Комарова Н. М., Болтівець С. І., Жуляєв В. М.) «Мотиваційні чинники і форми участі молоді у формуванні і реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад», який виконується у 2020-2024 рр. вищезазначеними дослідниками.

Вступ. Соціальна активність передбачає широкий діапазон явищ - від активності, що взята у будь-якому контексті, до активності, яку розуміють як конкретну поведінку відносно конкретного сегменту соціальної реальності. Зростаючий за останні десятиліття інтерес до проблеми соціальної активності пов'язано з соціально-економічними і соціально-політичними процесами в нашій країні, що впливають на градус поведінки громадянського суспільства, з одного боку, та необхідністю вивчати психологічні засади, детермінанти і механізми включення осіб та груп в ці процеси. Науковці підкреслюють, що більшість членів молодіжної когорти українського соціуму не прагнуть засвоювати нові та інтегративні форми соціальної активності. Молоді люди, як

зауважує дослідниця Н. М. Комарова, в більшості своїй народилися і прожили в умовах «розслабленого стану», психологія у них та їхніх дітей сформувалась споживча, невимоглива ні до себе, ні до людей, ні до якості життя. Як наслідок, пише дослідник Мазурик О. В., «багато соціальних можливостей залишаються незатребуваними через відсутність енергії соціальної участі». Крім того серед окремої групи дослідників спостерігається думка, що досить значний сегмент молодих осіб (за різними показниками від 30 до 60%) не вірять в те, що соціальна активність може принести вагомий результат. Між тим, інша когорта дослідників схиляється до більш позитивних висновків, згадуючи приклади протестних настроїв та активних дій у молодіжному середовищі України особливо в період 2013-14 рр. Є приклади і в недавній історії Європи: річ, зокрема, стосується активності французької молоді в русі «жовтих жилетів».

Аналітична робота дослідників - авторів даного НДР, у цьому контексті свідчить, що молодь все ж таки реально активна. Позиція авторів в тому, що неучасть відповідної кількості молоді у громадських молодіжних об'єднаннях (і тим більш у стихійних акціях) зовсім не означає загальну відсутність соціальної активності. Більш того, удавана пасивність може бути досить оманливою, оскільки при відповідних умовах соціальної напруженості та незадоволеністю базових потреб, формування соціальної активності може відбуватись дуже стрімко. Вона може проявитись у різних напрямках. Важливо також наголосити, що соціальна активність людини містить такі категорії, як громадська діяльність, лідерство, комунікації, надання послуг, спільне дозвілля тощо. Тому соціальна активність досить різноманітна: вона проявляється в тій мірі і у тому просторі, що визначаються самою особою як необхідні для досягнень самореалізації і поставлених завдань та цілей. Крім того, соціальна активність молодої особи може бути багаторівневою: від мінімального включення до повної заглибленості, від пасивного прийняття до конкретної ініціативи. На сьогодні в Україні більш розповсюдженою є *неформальна суспільна активність*.

Ціль. Що ж мотивує молодь на участь у громадській діяльності? Це

питання останніми роками стало дуже популярним в дослідженнях соціальної науки, представники якої знаходяться у пошуках об'єктивних відповідей. Тема заохоченості чи соціальної активності молодих людей в значній мірі переплітається тут з іншим питанням, а саме: чому молоді люди включаються у громадську діяльність та які їх мотивації. Емпіричні дані досліджень говорять про те, що відповідна кількість молодих людей приймає участь у різних формах громадянської активності на постійній основі, але значна кількість молоді залишається неактивними.

Матеріали і методи. Успіх демократичного суспільства залежить від того, чи залучені (і яким чином залучені) молоді громадяни в громадських і соціальних організаціях, чи приймають участь у колективних діях і працюють на цілі, що корисні для суспільства. Хоча не завжди ясно, яка діяльність стане корисною для суспільства, але дуже бажано для демократії та для людей суспільства бути включеними в колективні дії, спробувати діяти для вирішення громадських питань. У доповнення до того, щоб робити корисне для суспільства, громадянська активність є передумовою індивідуальної політичної користі, такої як підвищення шансів того, що чийсь інтереси представлені у політичному процесі, та психологічна користь, така як створення умов для повноцінної участі у житті суспільства та взаємозв'язках з іншими.

У сфері спеціальних знань про відносини між молодими людьми та їх суспільством автори досить часто і справедливо вживають термін «заохочення до активності в громадянському суспільстві».

Як зазначає латиноамериканський дослідник *Делла Порта*, більшість авторів –недавні учасники громадських рухів, які звертаються до досліджень цієї теми, «... вони - близькі людям зі щирою зацікавленістю до покращення світу і вони виявились найбільш плідними...» в дослідженнях даного напрямку. Всі вони, як правило, націлені на пошук нових парадигм для пояснень соціальних рухів, а їх зацікавленість в дослідженнях соціальних рухів викликана, на наш погляд, когнітивними, афективними та реляційними причинами. Більш того, політичні ситуації, що виникають в різних частинах

світу, також диктують постійні теоретичні інновації, а сфера визначень, в якій нетрадиційна політика вважалась маргінальною, піддається серйозним випробуванням новими хвилями протестних рухів – дій, що приводять до зростаючого громадського і наукового інтересу та визнання «іншої політики», що знаходиться за межами урядового чи парламентського простору. Таке більш широке визначення політики пояснює, на наш погляд, чому дослідження соціальних рухів, як правило, припускають схильність до теоретичного взаємного збагачення. Виникнувши в результаті об'єднання різних дисциплінарних підходів, від інтеракціонізму до організаційної соціології, від політології до соціологічної теорії – дослідники створили інструментарій концепцій і гіпотез, об'єднав дані з різних галузей знання. Більшість з них виказують своє позитивне відношення до емпіричних досліджень.

Теоретично еkleктичні дослідження соціальних рухів також плюралістичні з методологічної точки зору. В дослідженнях соціальних рухів використовуються дуже різні методи, що поєднують якісні і кількісні методології. Фактично дослідники виказують своє позитивне відношення до емпіричних досліджень.

Дослідження соціальних рухів стають прагматичними по відношенню до використання різних методів, доступних для збору і аналізу даних. Є різні пояснення цього теоретичного плюралізму. І, враховуючи відсутність надійних баз даних, які можна знайти, наприклад в дослідженнях виборів чи соціальної стратифікації, дослідники соціальних рухів використовують різні методи для збору даних. Існуючи опитування всього населення мало допомагають у вивченні активних меншин, в той час як організації громадських рухів рідко зберігають архіви чи списки учасників. Адаптація методів збору і аналізу даних з інших галузей, а також втілення нових допомагають посилити наш емпіричний аналіз. Крім того існує потреба у створенні бази даних, орієнтованих не тільки на наукове теоретизування, а і на соціальне втручання. Відповідний урок дослідники соціальних рухів в країнах колишнього СРСР, зокрема, в Україні, отримали після розвалу радянської імперії.

Результати та обговорення. Політизація суспільства на хвилі антипутінського протесту 2011-2012 рр., український Майдан і розпочата військова агресія Росії проти нашої країни внесли суттєві корективи в дослідження молоді, тому науковці різних соціальних наук також вимушені були звертатись до проблематики активності молоді, її протестної діяльності. Однак, не маючи досвіду політичної рефлексії в рамках науки, були приречені чи на відтворення ідеологічних кліше, обрмлених науковою риторикою, або на штучне вбудовування протестних реалій до своїх «готових» теоретичних схем.

Якщо для покоління науковців - ювенологів 80-90-х років головним натхненням слугував досвід суспільних змін 1980-х, а для професіоналів екзистенціальні проблеми пострадянського суспільства, то для сьогоденних дослідників екзистенціальною проблемою стала сама політизація протестного руху – внаслідок участі в протестах з боку суспільства, молодіжного середовища або міжнародного співтовариства. Саме в цьому дослідницькому просторі у нас зараз вивчають протестну діяльність і політизацію громадських рухів, спираючись на категорії публічної і приватної сфер, вивчаючи, в тому числі, приклади експериментальної політики в інших країнах.

У якості такого прикладу згадуємо французький рух *«жовтих жилетів»*. Цей рух виник несподівано і, як стверджують дослідники, французьке суспільство практично не усвідомлювало потенціал, яким може володіти такий рух. Автори-тетні політичні інституції та французька преса намагались дискредитувати рух. Це було не дивно, оскільки учасників руху вважали представниками т.зв. «інерт-ного буферу» - тієї людської когорти, що знаходиться між сегрегованими расови-ми меншинами і різними прошарками середнього класу. Що цікаво, так те це, що виник спонтанний безпартійний рух, який розірвав усталену архітектуру політичного розшарування у постіндустріальному суспільстві. Французькі дослідники вважають, що це без сумніву пов'язано з рідкісною кон'юнктурою нової політичної партії (*“La Republique En Marche”*), що перемогла як а президентських, так і на

парламентських виборах у Франції, а також з президентом, який ніколи раніше не обирався на яку посаду. Надії на покращення були великі, як і подальше розчарування. Рух з'явився в публічній сфері країни 17 листопада 2018 року. (див.: Мал.1) Два тижні потому він з'явився в заголовках світових ЗМІ. З моменту перших акцій протесту, що були пов'язані з податками на паливо, «жовті жилети» швидко просунулись до того, що поставити під сумнів всю політичну архітектуру сучасного французького суспільства. Вони стали вимагати проведення референдумів з різних питань за ініціативою громадян у якості інструменту, що дозволяє громадянам повністю контролювати важливі рішення у всіх сферах управління. В той же час вони стверджували, що влада порушує їх головні права і свободи, що їх змушують жити в злиднях. Це відчуття соціальної легітимності було особливо посилене їх уявою про себе як «аполітичних» і «пацифістських», оскільки більшість з них ніколи раніше не приймали участь в демонстраціях і були байдужими або ворожими до політичних партій. Крім своєї значимості як руху протесту, «жовті жилети» поклали початок новому етапу в структурі і практиці по меншій мірі європейських соціальних рухів. Їх багаточисельні оригінальні аспекти протестної діяльності кидають виклик природі, організації і результативності колективних політичних дій. Якщо коротко проілюструвати ці інноваційні дії, можна зробити декілька характерних висновків, які спостерігаються в сучасному міжнародному русі:

1. *Відмова від будь-яких контактів з політичними партіями і офіційними рухами «Жовті жилети» не були поєднані будь-яким політичним підходом чи теорією. У них не було навіть загальних політичних поглядів. Однак вони інстинктивно відчували, що не можна довіряти всім структурам політичного «форматування». Соціальні рухи відомі своєю схильністю до ідеологічної однорідності. Практика «Жовтих жилетів» в контексті політичної філософії стала виключенням згідно з законом однорідності.*

2. *Для руху «жовтих жилетів» характерним став ідеологічний плюралізм. Рух не тільки не прийшов до єдиної політичної ідеології, але і зумів*

в той же час створити плюралістичний фундамент для своїх вимог. Це стало можливим тому, що вони ретельно тримали будь-яку пропартійну політику осторонь від свого руху, так і завдяки тому, що спонтанно погоджувались на співіснування один з одним, в той час як вони мали великі розбіжності з конкретних питань.

3. *Рух діяв як автономний суб`єкт.* Він самостійно організовувався навкруги частково виникаючих груп в мережах і просторі. Розвиток такої «нейронної» структури, що повністю покривала країну (включаючи її віддалені колоніальні території Франції), було важливою і характерною рисою «жовтих жилетів».

4. Ще одна риса: *рух діяв в рамках прямої демократії.* Це стосується , наприклад, вимог щодо взаємодії з владою і проведення референдумів за ініціативою громадян у всіх сферах громадського життя.

5. *Остаточна невизначеність.* «Жовті жилети» стали самим тривалим рухом всеосяжного політичного протесту у новітній історії. У «жовтих жилетів» ніколи не було конкретних утопічних проєктів і конкретного політичного плану.

Висновки. Актуальність проблеми соціальної активності – в необхідності розробки нового теоретичного підходу до аналізу соціальної активності молодих людей, їх психологічних детермінант і механізмів. Таке теоретичне знання дозволить, на наш погляд, глибше проникнути у психологічну тканину даного явища, опрацювати науково-обґрунтовані принципи менеджменту соціальної активності молоді та окремих соціальних рухів.

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Кальниш Юрій Григорович

д.н.держ.упр., проф., професор кафедри соціології

Дніпровського Національного Університету

ім. О. Гончара

Пайос Олена Олегівна

вчитель Комунального закладу освіти

Вступ. Популярність дистанційної освіти різко зросла в період всесвітньої пандемії COVID-19, а тепер під час воєнного стану. Ця форма освіти, без сумніву, є найбільш гнучкою та доступною для багатьох охочих одержати знання. Завдяки обмеженням карантину дистанційна освіта в Україні отримала змогу удосконалитися та вийти на новий рівень свого розвитку. Протягом цього часу було багато сказано на користь дистанційної освіти і, мабуть, не менше про недоліки подібної форми навчання.

Ціль роботи, результати якої представлено, полягала в тому, щоб засобами соціологічного дослідження уточнити відомі та виявити нові переваги у недоліки дистанційної освіти в сучасній Україні.

Матеріали та методи. Протягом 3022/23 навчального року, авторами на базі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара проведено пілотне соціологічне дослідження "Недоліки та переваги дистанційного навчання. В дослідження взяло участь 300 студентів університету. Результати в цілому підтвердили висновки попередніх дослідників.

Результати та обговорення. Дистанційна освіта – це добре організована й контрольована самоосвіта з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж [1]. Серед основних суттєвих переваг дистанційної форми навчання автори відзначити такі [1; 2]:

Можливість навчатися в будь-якому місці. Учні можуть вчитися, не виходячи з дому, перебуваючи в будь-якій точці планети. Щоб розпочати навчання, необхідний лише комп'ютер із доступом до Інтернету. Відсутність необхідності щодня відвідувати навчальний заклад – безсумнівний плюс для

людей з обмеженими можливостями, для тих, хто проживає у важкодоступних місцевостях.

Можливість навчатися у своєму темпі. Не обов'язково навчатися в тому ж темпі, що й інші учні. Студент завжди може повернутися до вивчення більш складних питань, кілька разів подивитися відео-лекції, перечитати переписку з викладачем, а вже відомі йому теми може пропустити. Головне, успішно проходити проміжні та підсумкові тематичні оцінювання.

Доступність навчальних матеріалів. Доступ до всієї необхідної літератури для студентів є на всіх учбових сайтах. Він може отримати навчальні матеріали електронною поштою чи іншими засобами передачі даних. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичних матеріалів.

Мобільність. Зв'язок із викладачами здійснюється як online, так і offline. Проконсультуватися з вчителем за допомогою електронної пошти, Viber іноді ефективніше та швидше, ніж призначити особисту зустріч в аудиторії.

Навчання в спокійній обстановці. Проміжні оцінки тематичних оцінювань проходять у формі різних online опитувань. Тому в учнів менше причин для хвилювання. Виключається можливість суб'єктивної оцінки.

Індивідуальний підхід. При традиційному навчанні викладачеві досить важко приділити необхідну кількість уваги всім студентам в аудиторії, підлаштуватися під темп роботи кожного. Використання дистанційних технологій підходить для організації індивідуального підходу. Крім того, що студент сам обирає собі темп навчання, він може оперативно отримати у викладача відповіді на виникаючі питання.

Зокрема, серед переваг дистанційного навчання студенти відзначають (див. Табл. 1):

Таблиця 1.

Переваги дистанційного навчання	Кільк.	%
Можливість навчатися в кількох вишах одночасно	267	89
Можливість одночасно навчатися і працювати	261	87
Можливість навчання у зручному темпі (асинхронне навчання)	260	87
Економія часу на приїзд до аудиторії	260	87

Навчання в комфортній обстановці	252	84
Можливість навчатися у будь якого місці	231	77
Індивідуальний підхід викладача до кожного студента	224	75

При цьому, половина опитаних студентів (переважно четвертий курс) суміщають своє дистанційне навчання з роботою.

Водночас, на думку дослідників [1, 2], з якою варто погодитися, дистанційне навчання не позбавлене й низки недоліків:

Психологічна й "комп'ютерна" невідповідність викладачів. Це пов'язано з традиційною методикою навчання, яка передбачає не віртуальне, а "живе" спілкування між студентами і викладачами.

Необхідна сильна мотивація. Практично весь навчальний матеріал студент освоює самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, відповідальності та самоконтролю. Найімовірніше, ніхто його підганяти чи заохочувати до навчання не стане. Підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку вдається не всім.

Нестача практичних умінь та навичок. Досить проблемно якісно організувати дистанційне навчання, на яких передбачена велика кількість практичних занять. Навіть найсучасніші комп'ютерні тренажери не замінять майбутнім фахівцям "живої" практики.

Дистанційна освіта не підходить для розвитку комунікабельності. При дистанційному навчанні особистий контакт студентів один з одним і з викладачами мінімальний, а то й цілком відсутній. Тому така форма навчання не підходить для розвитку комунікабельності, упевненості, навичок роботи в команді.

Негативний вплив на здоров'я. Дистанційна освіта, карантинний режим і воєнний стан призводять до малорухливого способу життя молоді, що вкрай негативно впливає на їх фізичний розвиток та здоров'я.

Проблема ідентифікації студентів. Поки найефективніший спосіб простежити за тим, чи студент самостійно здавав тест або контрольну – це відеоспостереження. Це не завжди можливо.

І останнє з низки найважливіших проблем: як потім з дистанційної форми навчання цим студентам, переходити на очне навчання. Адже перебудуватися знову на навчальний процес в традиційному форматі у вузівських аудиторіях тепер їм буде дуже важко. Результати опитування показали (див. Табл. 2):

Таблиця 2.

Недоліки дистанційного навчання	Кільк.	%
Погана комунікація між студентами	265	88
Перебої з електропостачанням й Інтернетом	242	80
Погана комунікація між студентами й викладачами	217	72
Відсутність необхідних навчальних матеріалів та обладнання	164	55
Технічна недосконалість освітнього порталу	151	50
Необхідність спеціального обладнання (ПК, смартфон тощо)	77	25
Необ'єктивність оцінювання результатів навчання викладачами	42	14
Недостатня мотивація для відвідування занять онлайн	31	10
Складність процедур дистанційного навчання	0	0

Разом з тим, на питання "Чи порадите Ви іншим майбутнім абітурієнтам обирати саме дистанційне навчання?" переважна більшість опитаних (87%) відповіли - "ні".

Висновки:

1. В дистанційній освіті є свої переваги, але й недоліків вистачає. В разі дистанційного навчання студенти більше часу проводять з батьками, матимуть можливість почути їхні поради, а також, при потребі, можуть суміщати навчання з роботою. Проте при цьому виявляються і безліч недоліків сучасної дистанційної освіти: неякісно отримана освіта, погіршення здоров'я, нестача умінь і навичок тощо.

2. Для навчання "на відстані" потрібно мати сильну мотивацію і самоорганізацію, бо, як було сказано вище, дистанційне навчання – це, передусім, самоосвіта, тобто здатність студента працювати самостійно. Для когось це є перевагою, а для когось, навпаки, – недоліком, – усе залежить від людини та її характеру. Проте не менш важливою складовою дистанційного навчання є спілкування студентів між собою: робота в парах, в групах, дискусії,

дебати тощо. Без усіх цих інтерактивних форм навчання і спілкування процес вивчення предметів на відстані стає статичним та недостатньо ефективним.

3. Без навчання протягом усього життя в сучасному світі не обійтись, адже будь-яка освічена людина має володіти чималим багажем знань. У вирішенні багатьох тих або інших проблем допоможе дистанційне навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанційна освіта: за і проти. Громадська організація "Розбудова".
URL: <http://rozbudova.ua/dystanciyna-osvita-za-i-proty/>

2. Коваль Г. В., Шерегій О. В. Дистанційна освіта: за і проти. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності/ URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/8411/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%2020.05%20%282%29.pdf>

ART

МОЖЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У НАВЧАННІ ВОКАЛУ

Небога Олеся Григорівна

кандидат мистецтвознавства, викладач естрадного співу
Київська муніципальна академія музики ім. Р. М. Глієра

Вступ./Introduction. Останніми роками чітко прослідковується тенденція до активного використання віртуальної реальності (VR) як одного з методів навчання. Наголошується навіть на її певних перевагах порівняно із традиційними методами навчання. Не залишаються осторонь і заняття з вокалу.

Ціль роботи./Aim. Коротко обґрунтувати основні переваги використання віртуальної реальності у навчанні вокалу.

Матеріали та методи./Materials and methods передбачають комплексне використання низки методів і підходів, інтегрованих з мистецтвознавства, педагогіки, інформатики та ін.

Результати та обговорення./Results and discussion. Серед очевидних переваг VR як одного з методів навчання вокалу можна виокремити перераховані нижче.

Насамперед створення імерсивного середовища, зокрема за допомогою технологій повного або часткового занурення (від англ. Immersive занурювати) у віртуальний світ.

Також можливі різні комбінації реальної і віртуальної реальності, які називають розширеною реальністю. Так, певний образ з доповненої реальності може з'являтися в навколишньому середовищі, наприклад, студії. Або, навпаки, VR дає змогу студенту «перебувати» в студії чи на сцені. Це дає йому можливість відчувати себе справжнім виконавцем, наблизитися до його досвіду та легко у майбутньому вживатися у відповідну роль.

Взагалі можна проводити вокальні уроки у різних віртуальних локаціях.

Таке перенесення студентів дає змогу вивчати чи навіть виконувати різні жанри музики. Наприклад, вони можуть перенестися в оперний театр чи на майданчик середньовічного фестивалю.

Також студент може самостійно проєктувати будь-які ноти, тексти пісень та інші важливі візуальні елементи прямо перед собою, що допомагає у вивченні нових пісень.

Віртуальна реальність може слугувати візуальним зовнішнім зворотнім зв'язком. Так, за допомогою VR-технології можна керувати рухом губ, язика та іншими органами, пов'язаними зі співом. Це дає змогу студенту бачити свої помилки та одразу вносити корективи.

Окрім візуального, VR може забезпечити аудіо-зворотний зв'язок, позаяк VR-програми можуть записувати та відтворювати звукові дані. Це дає змогу студенту чути свій голос та оцінювати його, що допомагає у розвитку техніки, інтонуванні та концентрації при співі.

Недарма дослідники називають віртуальне навчання інтерактивним, у якому реалізуються ключові технології, такі як моделювання, взаємодія на сцені, навчання з підтримкою музики тощо. Така модель може повністю мобілізувати органи чуття і мислення учня, щоб спостережувані пейзажі яскраво відображалися перед ними [2].

Змішана реальність (Mixed Reality, MR) не лише підтримує віртуальну і доповнює її, а дозволяє вчитися взаємодіяти з віртуальними об'єктами. Останні, у свою чергу, можуть володіти і демонструвати певні техніки, які уможливають корекцію помилок. Так, вони можуть демонструвати правильну позицію, дихання, особливості артикуляцій, пасажі і т.п.

Персоналізований підхід VR-програми для навчання вокалу проявляється у тому, що програма може бути налаштована відповідно до потреб кожного студента. Це дає змогу створювати оптимальні тренувальні програми, а також працювати над емоційними аспектами вокальної техніки.

Висновки./Conclusions. Загалом використання VR-технологій часто підвищує зацікавленість та мотивацію студента у навчальному процесі. Така

комбінована взаємодія з формуванням вокальних навичок може зробити навчання більш захоплюючим. Також однією з переваг навчання вокалу з використанням VR є зручність та доступність. Студент може використовувати VR-додаток у будь-який зручний для себе час та в будь-якому місці, що робить навчання більш гуманним та гнучким.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bai J. Design of the Artificial Intelligence Vocal System for Music Education by Using Speech Recognition Simulation. Comput Intell Neurosc. 2022. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36203722/>
2. Gao Y., Gao L. Realization of Music-Assisted Interactive Teaching System Based on Virtual Reality Technology. URL: <https://www.hindawi.com/journals/>

HISTORICAL SCIENCES

МОДЕРН В АРХІТЕКТУРІ КИЄВА: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД, АРХІТЕКТУРНІ ОБ'ЄКТИ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВПЛИВ НА СУЧАСНУ АРХІТЕКТУРУ

Твердохліб Марина Григорівна
Магістрант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Модерн в архітектурі Києва - це сторінка історії, яка розкриває багатовіковий шлях розвитку архітектури у столиці України. З моменту свого заснування у V столітті Київ переживав різні епохи, і кожна із них залишила свій слід у обличчі міста. Особливо яскравим виявом архітектурної еволюції став модерн – архітектурний стиль, що зародився у другій половині XIX століття і вплинув на стильові тенденції багатьох поколінь архітекторів.

Мета роботи. Метою цієї роботи є проведення історичного огляду стилю модерн в архітектурі Києва, дослідження найвизначніших архітектурних об'єктів цього періоду та вивчення їх впливу на сучасну архітектуру міста. Робота спрямована на визначення ролі модерну в розвитку архітектурної спадщини Києва, виявлення значущих аспектів збереження архітектурних пам'яток та з'ясування, які впливи стилю модерн спостерігаються в сучасних будівлях та інфраструктурних проектах. Ця робота має допомогти краще зрозуміти важливість і унікальність архітектурного наслідку модерну в Києві та відображення його впливу на сучасний обличчя столиці України.

Матеріали та методи. Початок XX сторіччя ознаменував виникнення нового суто оригінального для того часу стилю в архітектурі - модерну. Саме на початку XX ст. архітектори Західної Європи (Бельгії, Австрії) прийшли до

нових форм та конструкцій у зодчестві [4]. Модерн (від фр. Moderne - новітній, сучасний) або ар-нуво (від фр. L'Art Nouveau — нове мистецтво) - стиль у мистецтві кінця XIX -початку XX століття, переважно в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві [10]. Він виник у реакції на індустріалізацію, розквіт науково-технічного прогресу та домінування класичних стилів архітектури, які характеризували попередні епохи.

Стиль здобув різні назви у різних країнах. У Бельгії й Франції — «нове мистецтво» (фр. L'Art Nouveau), у Німеччині — «молодий стиль» (нім. Jugendstil), в Італії — «квітковий стиль» (італ. stile floreale) або «стиль Ліберті», у Великій Британії — «сучасний стиль» (англ. modern style), у США — «стиль Тіфані» (англ. Tiffany style), в Австрії, Україні — «сецесія», у скандинавських країнах — «національний романтизм».

Характерні риси стилю модерн в архітектурі: плавність, пластичність, декоративність. Характеристика стилю модерну полягає в використанні органічних форм, синусоїдальних ліній, хвилястих ліній, витонченої орнаментики, а також інтеграції природних мотивів, запозичених у природи, таких як квіти, ліана, тварини, в дизайні будівель і предметів побуту [10]. Стиль вирізнявся своєрідністю та індивідуальністю кожного архітектурного об'єкта, що збігалось з загальним прагненням до відмінності від масовості і одноманітності.

Модерн став популярним в архітектурі Києва в кінці XIX - на початку XX століття, коли місто переживало економічний та культурний розквіт. Цей період збігався зі значними змінами у суспільстві, технологічним прогресом та культурними змінами, що відбувалися в Україні і Європі в цілому. Головні ознаки та характеристики періоду модерну в архітектурі Києва:

Вплив національного стилю: Відмітна риса модерну в Києві полягала у використанні українських національних мотивів, декоративної орнаментики та етнічних мотивів. Архітектори прагнули зберегти ідентичність міста, впроваджуючи у дизайн будівель елементи, характерні для української культури.

Криволінійні форми: Архітектура модерну характеризувалася використанням криволінійних ліній, овальних форм та гладких поверхонь. Виразна органічність цих форм надавала будівлям легкості та гармонійності.

Елементи природи: Архітектори інтегрували в оформлення будівель елементи природи, такі як рослини, тварини, водойми, що створювало враження органічного злиття архітектури з природним оточенням.

Еклектичний характер: Модерн у Києві виявляв різноманітність стилів, декоративних елементів та форм, що збагачувало архітектурний ландшафт міста.

Функціональна архітектура: Будівлі модерну у Києві відзначалися не лише зовнішньою красою, а й дбайливо продуманим функціональним рішенням. Архітектори враховували потреби та зручність мешканців у плануванні та оформленні приміщень.

Формування архітектурного стилю модерну в Києві було суттєво вплинуте рядом історичних подій та культурним контекстом XIX-XX століть. Ось деякі з них:

- Індустріалізація та розвиток міста: В XIX столітті Київ пережив значний розвиток індустрії та зростання населення. Це призводило до змін у міському ландшафті і стимулювало попит на нові та інноваційні архітектурні рішення.

- Культурне розмаїття: Київ був містом, де зіштовхувалися різні культури та національності. Це культурне розмаїття вплинуло на архітекторів, що шукали нові способи вираження національної ідентичності через архітектурний мову.

- Вплив ідей модернізму: Зростаючий інтерес до нових ідей і творчих пошуків у мистецтві та архітектурі, що привело до появи руху модернізму, також мав великий вплив на формування стилю модерну в Києві.

- Заслання інтелектуалів: Заслання інтелектуалів до Києва, що відбувалося в Російській імперії, приносило з собою нові культурні ідеї та підтримку інтелектуальної та художньої спільноти.

- Запровадження нових технологій: З появою нових технологій та будівельних матеріалів архітектори мали більше можливостей для створення новаторських архітектурних проектів, що характеризувалися легкістю, гнучкістю та оригінальним дизайном.

- Розвиток художньої спільноти: Велика активність художників, скульпторів та інших творчих особистостей у Києві збагатила архітектурний ландшафт міста креативними та унікальними рішеннями.

Ці історичні події та культурний контекст сприяли створенню унікального архітектурного стилю, який поєднав в собі сучасність, інновації та різноманітність, ставши важливою частиною культурної спадщини міста.

Дослідження характерних рис та елементів модерну, що використовувалися в архітектурі міста, дає можливість зрозуміти унікальність та інноваційність стилю. Ось деякі з найхарактерніших рис та елементів, які використовувались в модерністських будівлях Києва:

Органічні форми: Модерн в архітектурі Києва відрізнявся використанням криволінійних форм та органічних ліній, які нагадували форми природи, такі як рослини, хвилі води, чи облака. Ці форми втілювали ідею гармонії між архітектурою та природою.

Експресивна орнаментика: Модерністські будівлі в Києві були багатоорнаментовані, і орнаменти були нерідко інтегровані в архітектурну конструкцію. Використання різноманітних геометричних та рослинних мотивів було поширеним явищем.

Склопластика: Модерн у Києві відрізнявся використанням склопластики техніки, яка дозволяла створювати скляні або металеві декоративні елементи, що нагадували органічні форми. Ця техніка додавала будівлям легкості та грації.

Керамічні плитки: Керамічні плитки з частою використовувалися для оздоблення фасадів, дахів, балконів та інших елементів будівель. Часто вони були прикрашені вишуканою орнаментикою та кольоровими схемами.

Балкони та веранди: Модерністські будівлі в Києві часто мали екстер'єрні

балкони, веранди або лоджії, які додавали зовнішньому вигляду будівлі оригінальності та привабливості.

Символічні фігури: Деякі модерністські будівлі мали фігури, які символізували важливі ідеї або стали їхніми елементами декору, наприклад, фігури драконів, сфінксів чи химер.

Мистецтво вітражу: Вітражі використовувалися для прикрашення вікон та фасадів, що додавало будівлям колоритності та естетичної привабливості.

Модерн у архітектурі Києва мав значний вплив на формування архітектурного образу міста та його визначних пам'яток. Цей стиль став символом культурного розквіту та інноваційного підходу до будівництва, який вразив місто своєю оригінальністю та красою.

По-перше, модерн суттєво змінив зовнішній вигляд Києва, приносячи до міста новаторські архітектурні рішення та елементи декору. Він впроваджував органічні форми, криволінійні лінії та витончену орнаментику, що надавало будівлям легкість та грацію. Такі іконічні споруди, як Будинок з химерами, стали символами стилю модерну та визначними пам'ятками міста.

По-друге, модерн активно використовував природні мотиви та елементи природи у дизайні будівель. Це допомагало інтегрувати архітектуру у природне середовище, роблячи місто більш гармонійним і естетично привабливим. Наприклад, багато будівель мали орнаменти, які нагадували рослини, квіти та водойми, що створювало враження зливання архітектури з природою.

По-третє, модерн сприяв розвитку нових архітектурних рішень та технічних інновацій. Запровадження склопластики, керамічних плиток, вітражів та інших нових матеріалів та технік оздоблення дозволяло створювати неповторні архітектурні шедеври. Це збагачувало місто креативними та унікальними будівлями, які стали пам'ятками архітектурної майстерності.

По-четверте, модерн активно використовував символічні фігури та мотиви, що надавало будівлям певну сакральну атмосферу. Фігури драконів, сфінксів чи химер, які прикрашали деякі будівлі, стали не лише декоративними елементами, а й символами важливих ідей та концепцій.

В Києві можна знайти декілька видатних архітектурних об'єктів модерну, які стали символами стилю та частиною культурної спадщини міста.

Важливу роль в розвитку київського модерну відіграв відомий архітектор Владислав Городецький, випускник столичної Академії мистецтв. Найвідоміший проєкт: Будинок з химерами, вул. Банкова, 10: Прибутковий будинок автор побудував у 1903 році для своєї родини. Геній архітектури побудував своє творіння з цементу і бетону, що на ті часи було дивиною. Будинок прикрашений скульптурами різних казкових тварин Еліо Саля, які надають будівлі вражаючого та містичного вигляду.

Одним із кращих взірців раннього модерну в архітектурі нашого міста є будинок №15 на вулиці Архітектора Владислава Городецького. На початку ХХ століття, він зведений на замовлення пруського барона Вільгельма Гессельбейна за проєктом відомого дуєту видатних зодчих Едуарда Фердинанда Брадмана та Георгія Шлейфера. Окрім офіційної назви прибутковий будинок барона Гессельбейна ще має поетичну назву «Колиска Духа», бо він приховує чимало таємниць та загадок. На фасаді будівлі зашифрований давньогрецький міф про народження Зевса. Вгорі будівлі можна побачити голову бога Кроноса (Сатурна), який уособлює плинність часу.

Нове архітектурне віяння підхопив не тільки Городецький, але і його колеги. На Великій Житомирській, 32, знаходиться творіння архітектора Ігнатія Ледоховського – чотириповерховий будинок "зі зміями і каштанами", прозваний так городянами через незвичайну ліпнину на фасаді. Його прикрашають фігури жінок, листя каштана, змії і пухкенька фігура ангела, що осідлав лебедя. Побудований будинок був в 1912 році.

Бессарабський ринок, побудований в 1912 році за проєктом архітектора Генріха Гая, був по-справжньому модерним для того часу. Звели його на гроші київського цукрозаводчика Лазаря Бродського. У складній конструкції поєднувався металевий склепінчастий каркас, цегляні стіни і світлопроникний дах. Фасад прикрашений головами биків, молочницею, селянином з волем.

Будинок на вулиці Паньківській, 8. Побудований він був в 1909 році на

замовлення лікаря і громадського діяча Йосипа Юркевича. На жаль, сьогодні мало що залишилося від колишнього оздоблення будівлі, але на початку ХХ століття це був один із шедеврів української архітектури. Мальовничий ефект фасаду будівлі досягався незвичайним поєднанням цегли кремового кольору, світло-сірої штукатурки, вставками з синіх глазурованих кахлів та різьбленими рослинними орнаментами. Ще одним прикладом такого стилю є садиба по вул. Костельній 7, прибутковий будинок Козерівського, один із найкращих зразків модерну. На початку ХХ століття Олександр Козеровський придбав цю садибу. У 1910-1913 роках на його замовлення спорудили п'ятиповерховий будинок у стилі «віденський модерн». Будівництво велося за проектом архітектора Ігнатія Ледоховського. Будинок прикрашають скульптурні роботи (фігури атлантів) Федора Соколова.

Результати та обговорення. Історичний огляд: Дослідження показало, що період модерну в архітектурі Києва охоплює приблизно останні десятиліття 19 століття та початок 20 століття. Цей стиль став перехідним етапом між історизмом та новими формами архітектурного вираження, з характерними для нього органічними лініями, розкішню декору та використанням сучасних матеріалів. Архітектурні об'єкти: Дослідження ідентифікувало ряд значних архітектурних об'єктів модерну в Києві. Такі об'єкти відзначаються своєрідністю та внеском у формування архітектурного образу міста.

Збереження та втрата спадщини: Обговорення показало, що деякі архітектурні об'єкти модерну зазнали втрати або знищення через різні фактори, такі як війни, пожежі або недбале ставлення до культурної спадщини. Збереження таких об'єктів вимагає уважного підходу та захисту з боку влади та громадськості.

Вплив на сучасну архітектуру: Результати дослідження підкреслили, що вплив модерну на сучасну архітектуру Києва є значущим. Елементи та мотиви стилю можна спостерігати в проектах сучасних будівель та реконструкціях. Архітектори вдаються до інтеграції класичних форм та декору модерну, створюючи гармонійний зв'язок між минулим і сьогоденням.

Висновки: Дослідження підкреслило важливість дослідження та збереження архітектурних об'єктів модерну в Києві, як цінного елементу культурної спадщини. Історична цінність цих споруд та їх вплив на розвиток сучасної архітектури мають бути визнані та враховані при формуванні міського простору. Ці результати дослідження можуть стати основою для подальших досліджень, а також можуть сприяти більшому розумінню і оцінці впливу модерну на архітектурний образ Києва в минулому, сучасному та майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання. – Кн. 1: Київ. – Ч. 3: С–Я /К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана; Інститут історії України НАН України, 2021. – С. 1217–2197 [980 с.], ілл.
2. Третяк К. О. Київ : Путівник по зруйнованому місту. - К . : Редакційно-видавничий центр "Київський університет" 1998.- 159 с.
3. Третяк К. О. Історія забудови та архітектури Києва наприкінці ХІХ-початку ХХ століть, Автореферат, Київ, 1999
4. Володимир Тимофієнко "Зодчі України кінця ХVІІІ — початку ХХ століть. Біографічний довідник ", Київ, 1999
5. Дмитро Малаков. "Прибуткові будинки Києва", Київ, "Кий", 2009.
6. Дмитро Малаков "13 київських зустрічей із Городецьким" Київ, Грані-Т, 2011. с. 64
7. Київський архітектурний модерн (1900-1910-і роки) Тетяна Скібіцька ; авт. вступ. ст. Г. Духовничий. - Л. ; К. : Центр Європи, 2011. - 231 с. : іл. - Бібліогр.: с. 219-220.
8. Діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва зі збереження культурної спадщини України. 1910-1920 рр. Л. Д. Федорова ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К. : [б.в.], 2008. 296 с. - Бібліогр.: с. 235-255.
9. <https://uk.wikipedia.org>

CULTUROLOGY

РОЛЬ АНСАМБЛЕВОЇ ХОРОВОЇ ПІСЕННОСТІ ДЛЯ РІЗНИХ ВИКОНАВСЬКИХ СКЛАДІВ

Мочернюк Оксана Ігорівна

Викладач кафедри методики музичного виховання та диригування
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Вступ. Ансамблева хорова пісенність відіграє визначальну роль у культурному житті, сприяючи формуванню та вираженню культурної ідентичності. Дослідження ролі хорової музики для різних виконавських складів допомагає зрозуміти її вплив на молодше та старше покоління, різноманітність та збереження культурних традицій. Важливим є виявлення ключових аспектів ансамблевої хорової пісенності в різних контекстах та виконавських групах.

Мета роботи – визначити та охарактеризувати роль ансамблевої хорової пісенності для різних виконавських складів.

Матеріали та методи. Кожен метод дослідження в обох випадках надає можливості для глибокого аналізу та розкриття даної теми. Аналіз і порівняння, що використовується в хоровій пісенності для виділення ключових аспектів творчого виконання різних голосових груп Пошуковий метод в ансамблевій хоровій пісенності використовується для огляду різноманітних підходів та методологій, спрямованих на розкриття ролі хору в різних виконавських складах.

Результати та обговорення. Хоровий спів є найефективнішим засобом художнього впливу на слухачів і співаків. Хоровий спів сповнений любові до життя, рідного краю, його природи, висвітлює найкращі моральні якості людей: працелюбність, доброту, сердечність, розум, відданість, щирість, красу.

Водночас вона засуджує потворні стосунки між людьми: перелюбство, синівську невдячність, лінь, заздрість, злість і зраду батьківщини. У поєднанні слово і музика здатні підняти людину на подвиг, спонукати до роздумів і милосердя. Вони доповнюють і поглиблюють одне одного, формують мистецькі та благородні громадянські почуття.

Художнє слово, обрамлене у високохудожню поетичну форму, є носієм морально-етичних норм людини, виражає національний світогляд, побут, духовне обличчя нації, її долю, характер та ідеали. Слово, талановито поєднане з музикою, всесильне і не має меж у передачі людських почуттів, настроїв, думок і прагнень [2].

Хорові колективи, як аматорські, так і професійні, широко розповсюджені в Україні. Аматорськими колективами прийнято вважати ті, учасники яких не отримали професійної підготовки. Такі колективи об'єднують любителів народної хорової пісні. В аматорських колективах учасники виступають на добровільних засадах, а самі колективи не отримують прибутку. Однак хор часто починає свою діяльність як аматорський хор, досягає успіху і отримує визнання на професійній сцені та в рецензіях фахових мистецьких видань, є успішним і здобуває визнання як професійно сформований. У багатьох випадках успішний розвиток аматорських колективів залежить безпосередньо від керівництва.

У сучасному мистецтві аматорство є соціокультурним явищем. Аматорство – це не залучення людини до конкретної діяльності у вільний від роботи час, це гуманістичний вчинок, в якому людина перетворює хобі на основну діяльність. Сучасне аматорство часто орієнтується на ті зразки творчості та виконавської майстерності, які досягли високого рівня завдяки професійним методам, а саме академічним формам мистецтва та професійними стандартами виконання. Водночас існують течії, сутність яких позначена орієнтацією на фольклорні або напівфольклорні форми творчості. Народні пісні і танці відіграють важливу роль у репертуарі аматорських ансамблів. Інструментальна народна музика, яка викладається через професійне мистецтво

та звичні форми її поширення: ноти, радіо, телебачення, науково-популярні та наукові збірники народної творчості. У хорових колективах народної пісні, сучасних аматорських хорових колективах, які розвиваються в народній традиції, помітний вплив професійного мистецтва [1].

Ансамблева хорова пісенність відіграє важливу роль у формуванні та вираженні культурних ідентичностей та соціокультурних зв'язків. Дитячі хори сприяють розвитку музичних здібностей та емоційної співпереживаності. Вони формують основи музичної грамотності та сприяють соціальному розвитку дітей. Також відіграють ключову роль у розвитку музичних та соціальних навичок дітей, сприяють формуванню чистого голосу, розвитку слуху та музичної грамотності. Спільне виконання змушує дітей уважно слухати один одного та навчає їх узгоджувати свої голоси. Це дозволяє розвивати чуттєвість до гармоній та ритму в музиці, а також сприяє їхньому соціальному розвитку через спільну творчу діяльність. Крім того, допомагають дітям виявити власні таланти та розвинути впевненість у собі через спільні виступи.

Молодіжні хори допомагають молоді реалізовувати свої музичні та творчі здібності, створюють платформу для самовираження та активної участі в культурному житті. Вони дозволяють молоді вдосконалювати свої вокальні та музичні навички, а також розширювати свій музичний горизонт шляхом вивчення різних жанрів та стилів. Ансамблева пісенна робота у молодіжних хорах допомагає створювати особливе динамічне звучання. Молодь може вивчати складні вокальні аранжування, навчатися підтримувати баланс між різними голосовими групами та працювати над виразністю виконання.

Дорослі хори відіграють роль у збереженні та передачі культурних традицій, їхній репертуар може включати як класичну, так і національну музику. Можуть виступати на різних платформах, від концертних заходів до релігійних церемоній. Вони здатні виконувати складні аранжування та створювати глибокий музичний враження, додаючи урочистість і витонченість будь-якому заходу. Ансамблева хорова пісенність для дорослих хорів допомагає покращити музичну взаємодію та збільшити глибину виконання.

Академічні хори зазвичай виконують складніше та серйозніше музичні твори, співпрацюють з оркестрами та виконавцями, відіграючи ключову роль у висококультурних виставах та заходах. Це може включати співпрацю з оркестрами та іншими великими ансамблями, де кожен голос має велику вагу в створенні багатоголосих полотен музики. Вони також спеціалізуються на виконанні високорівневих та складних музичних творів.

Етнічні та народні хори вивчають та виконують музику своєї національної або етнічної групи, сприяючи збереженню історичної пам'яті та культурних традицій. Групове виконання традиційних мелодій додає їм емоційну насиченість та створює аутентичний звучання, що дійсно відображає культурний спадок. Спільнотні хори можуть об'єднувати представників різних вікових груп та професій, сприяючи соціальній інтеграції, створенню спільнотного духу та підтримці спільних цінностей. Сприяють формуванню спільної ідентичності, зміцненню спільних цінностей та підтримці соціальної інтеграції. Усі ці виконавські склади мають свої унікальні характеристики та внесок у розвиток культурної сцени [3]. Ансамблева хорова пісенність об'єднує людей, передає емоції та історії, створюючи музичні шедеври, які залишають слід у культурному спадку суспільства.

Висновки. Отже, результати дослідження свідчать про значущий вплив ансамблевої хорової пісенності на формування культурної спадщини та соціальний розвиток. Для різних виконавських складів хори виконують важливі ролі – від розвитку музичної грамотності дітей та самовираження молоді до збереження традицій дорослими та підтримки соціальної інтеграції спільнот. Різноманітність виконавських складів дозволяє хоровій пісенності виражати всю глибину та різноманітність людських емоцій та духовності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Добронравова С. А., Шевченко В. В. Розвиток народного хорового виконавства в суспільстві на сучасному етапі. *Культура України*. 2018, № 61. С. 41–52.

2. Любар Р. О. Характерні особливості хорового співу як найвпливовішого виду мистецтва, дієвого засобу виховання студентської молоді. URL: <https://scholar.archive.org/work/huonefjifjxfjzie3dile6zzq/access/wayback/https://journal.kdpu.edu.ua/apd/article/download/6207/5679> (дата звернення: 08.08.2023).

3. Федюра С. А. Хорове виконавство на сучасному етапі. *Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 1. С. 71–74.

LITERATURE

ЖАНР РОЛЬОВОГО ПОЕТИЧНОГО ПЛАЧУ (ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТЕМАТИКИ)

Назарець Віталій Миколайович

д-р філол. н., доцент

Поліщук Ірина Володимирівна

студентка

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія

імені Тараса Шевченка

м. Кременець, Україна

Вступ. З другої половини ХХ ст. особливу увагу дослідників привертає проблема суб'єктної організації лірики і, відповідно, форм її художньої типологізації. Актуальності ця проблема набула у зв'язку як із загальним ускладненням в поезії ХІХ і особливо ХХ ст. форм вираження авторської свідомості, так і з утвердженням у її масиві так званої рольової лірики, протиставленої ліриці автопсихологічній.

Феномен рольової лірики, на відміну, звичайно до певної міри, від лірики автопсихологічної, є достатньо складним і у належному обсязі ще не опрацьованим сучасним літературознавством, про що, зокрема, свідчать й численні розбіжності в теоретичних рецепціях, у яких дослідники намагаються визначити її основоположні семантичні ознаки.

Ціль роботи. У розвідці ставимо за мету дослідити історичні аспекти тематики реалізації жанру рольового поетичного плачу української поезії ХVІ-ХVІІІ ст.

Матеріали та методи. Теоретико-методологічною основою дослідження виступають історико-літературний, історико-культурний, типологічний, а також загально-наукові методи (синтез, узагальнення, систематизація тощо).

Результати обговорення. В українській рольовій поезії ХVІ – ХVІІІ ст.

надзвичайно показовим є кількісне представництво творів, тематичну спрямованість яких визначає оплакування померлої шанованої особи або відтворення у формі плачу полемічно загостреної реакції певної колективної свідомості на ті або ті події історичної ваги, що відбувалися у землях України. Група рольових поезій плачів, що генетично сходять до фольклорно-пісенних голосінь, вбирає до себе кілька тематично споріднених жанрових різновидів власне «плач» (з відповідним жанровим означенням у заголовку або вступній частині твору) і жанрово близька до нього «скарга», «лямент» і «трен» або «тренос».

Хронологічно однією з перших у часі спроб рольової апробації у літературній, а не фольклорній формі, жанрових різновидів «плачу» слід вважати анонімну «Скаргу нищих до Бога», датовану кінцем XVI ст., яка увійшла до складу Києво-Михайлівського та Загорівського збірників:

Собраніє нищих вопієт к тебѣ,
владико господи, прійми в слух собѣ.
Бѣдныи нужници, але рабы твои,
иже провожають в скорби лѣта свои.
От тебе, боже наш, одержати милость
и на нечестивых мѣти справедливость.
Иже твоих людей, яко хлѣб, снѣдають
и святыи твой престол, боже, ображають [1, с. 468].

Від рольового «ми» «собранія нищих», за словами В. Микитася, невідомий український патріот свій полемічний вогонь «здебільшого спрямував проти «сретиків»-реформаторів, зокрема аріан, що посягали на догмати православної церкви, а найбільше – проти єзуїтів, прихильників унії, римських владик і Ватікану» [2, с. 29].

1658 роком дослідники датують появу ще одного рольового «плачу» «Плачу малої Росії». Рольовим суб'єктом поезії виступає матір-Україна, яка гірко скаржиться на свою нещасну історичну долю й нарікає на підступні дії дітей-зрадників, козацької верхівки, що заради особистої вигоди поступається

національними інтересами на користь польських можновладців. Історичний контекст «Плачу малої Росії» – це сумнозвісний період часів так званої «виговщини», що мав місце після смерті Богдана Хмельницького. Разом зі своїми політичними однодумцями – козацькими старшинами – гетьман Іван Виговський підтримував ідеологічні амбіції сусідньої Польщі. Саме цим ляхолюбцям і адресує свій «плач» анонімний поет, зретаючись до них не від власної особи, а від узагальненої су'єктної іпостаси – України:

О, боже мій милостивий!

Возри на плач мой ревливий!

Где бідниця єст такая,

Як я, Росія Малая?

Всі маткою називають,

А не всі за матку мають:

Другий хоцет загубити,

В ложці води утопити [3, с. 289].

Матір-Україна оплакує свою долю, скаржиться на своїх нерозумних синів, які не хочуть подбати про неї:

Ой мні біда! Дітей лаю,

Не знать що з жалю гадаю.

Ой, не сини, ой, не діти

Хоцуть мене загубити

Ляхолубці, лихолубці!

Тії мої, тії згубці! [3, с. 290].

В суб'єктній рольовій особі матері, яка страждає від нерозважливих дій своїх дітей, виступає й Польща у поезії анонімного автора другої половини XVII ст. «Глаголет Польща» з тематичним підзаголовком «О бившой храбрості і плененії своєм і о покоренії ко благочестивійшому царю і великому князю Алексію Михайловичу». Тематично вірш описує події епохи польсько-російських війн XVII ст. і, попри очевидний проросійський пафос тематичного підзаголовка, ліричний суб'єкт, що виступає у ньому в ролі матері-Польщі, яка

нарікає на бездумну поведінку своїх дітей, щиро співчуває її лихій долі. Жанрові інтенції плачу, які, зазвичай, декларовано безпосередньо у заголовку вірша, в поезії «Глаголет Польща» зазначено у вступній частині твору:

В жалості днесь зіло обомираю,
Сльози точащи, чад моїх ридаю.
Аз – мати, люті опечаленная
І всіх радостей ізовлеченная [3, с. 284].

Жанровий різновид рольового монологу-плачу, виявлений не у формі певної колективної екзистенційної свідомості (на кшталт, України або Польщі), а, навпаки, у її індивідуально визначеній суб'єктній іпостасі репрезентує твір поета першої половини XVII ст. І. Волковича «Плач пречистої панни».

Жанровий різновид рольового плачу, означений як «лямент», яскраво репрезентують анонімний поетичний твір XVII ст. «Лямент людей побожних» з розлогим тематичним підзаголовком «що ся стало в литовській землі, меновите, хто хоцеш, прийди і очима своїм обач, що ся в мирі діє, снать, з волі Божої, хто хочет, то ся з нас смієт», а також поезія А. Скульського «Лямент матки Збавитевелы над Сыном еи».

У «Ляменті людей побожних» від імені анонімного православно християнського загалу висловлено претензії до польської держави та католицької церкви, що прагнули до територіального та ментального поневолення українців. Поезія А. Скульського «Лямент матки Збавитевелы над Сыном еи» у рольовій суб'єктній формі голосіння актуалізує традиційну біблійну новохристиянську тематику.

Зразками жанрового різновиду рольового «плачу» є й «трени» або «треноси», представлені в українській бароковій поезії XVII ст. творами «Трен нищих, спудеїв школи братської Луцької» та «Тренос, або Лямент єдиної вселенської апостольської Східної Церкви, з поясненням догматів віри, перше з грецької на слов'янську, а тепер із слов'янської на польську переложений Теофілом Ортологом, тої ж святої Східної Церкви сином».

«Трен нищих, спудеїв школи братської Луцької» входив до складу

колективної збірки, що мала назву «Лямент по святобливо вмерлім Іоану Василевичу» і була присвячена посмертному вшануванню пам'яті священика Луцької братської Хрестовоздвиженської церкви отця Іоана Василевича. Авторами цієї збірки були духовні особи, міщани, учителі і учні братської школи. Автором «Трену нищих...» був пентіарх школи Луцького братства Григорій Соминович, який від імені колективного учнівського загалу висловлює почуття гіркого жалю за померлим, який опікувався знедоленими, голодними, хворими і був справжнім духовним батьком для луцьких спудеїв.

Особливу увагу привертає твір М. Смотрицького «Тренос або Лямент єдиної вселенської апостольської Східної Церкви...», який є чи не першою в українській рольовій поезії спробою застосування поетичної маски. Авторство свого полемічного твору М. Смотрицький приховав за маскою перекладу грецького твору Теофіла Ортолога. Це було зроблено з міркувань особистої безпеки, оскільки твір письменника мав виразне антикатолицьке спрямування, відтак використання автором маски повинно було забезпечити його від ймовірного покарання, що загрожувало йому з боку короля Сігізмунда III, який невдовзі після появи книги наказав знищити увесь її наклад і заарештувати автора. Найбільш художньо довершеними вважаються перша і друга частини «Треносу або Ляменту єдиної вселенської апостольської Східної Церкви...». Суб'єктно вони оформлені у вигляді плачу Матері-Церкви, зрадженої її власними дітьми. Її плач структурно побудований на контрастах між тим, що було, і як стало тепер – колись вона була, як вранішня зоря, як місяць, як сонце, а тепер стала посміховиськом для всього світу:

Горе мені, бідній,
Горе нещасній,
Ах – з усіх сторін ограбованій,
На світову ганьбу мого тіла з усіх риз оголеній!
Горе мені, незносимими тягарями обтяженій... /.../
Посміховиськом світові тепер я стала,
а перед тим людям і ангелам була дивуванням.

Прекрасна була перед усіма,
люба і мила, гарна як зоря рання на сході,
красна як місяць,
визначна як сонце,
одиначка у матері своєї [3, с. 121 – 122].

Тематика й художнє оформлення «Треносу або Ляменту єдиної вселенської апостольської Східної Церкви...» М. Смотрицького нагадує «Плач малої Росії», у якому матір-Україна скаржить на свою злочасну долю. Але якщо у «Плачі малої Росії» об'єктом інвективи є зрадлива козацька верхівка, то у «Треносі або Ляменті єдиної вселенської апостольської Східної Церкви...» М. Смотрицького тавровано високопоставлене церковне та світське коло очільників тодішньої України. Тематично твір М. Смотрицького перегукується й з анонімним рольовим віршем «Глаголет Польща», але художня семантика поезії М. Смотрицького значно поетичніша і багатша на образи.

Висновки. В українській рольовій поезії XVI – XVIII ст. рольові поезії плачів, що генетично сходять до фольклорно-пісенних голосінь, включають до себе тематично споріднені жанрові різновиди – власне «плач» (з відповідним жанровим означенням у заголовку або вступній частині твору) і жанрово близька до нього «скарга», «лямент» і «трен» або «тренос». Яскравими зразками літературної апробації жанрових різновидів «плачу» слід вважати анонімну «Скаргу нищих до Бога», датовану кінцем XVI ст., «Плачу малої Росії», поетичного твору «Глаголет Польща» з тематичним підзаголовком «О бившой храбрості і плененії своєм і о покоренії ко благочестивійшому царю і великому князю Алексію Михайловичу», поезії І. Волковича «Плач пречистої панни».

Жанровий різновид рольового плачу, означений як «лямент», яскраво репрезентують анонімний поетичний твір XVII ст. «Лямент людей побожних» Зразками жанрового різновиду «трону» або «треносу» є також твори української барокової поезії XVII ст.: «Трен нищих, спудеїв школи братської Луцької» та «Тренос, або Лямент єдиної вселенської апостольської Східної

Церкви, з поясненням догматів віри, перше з грецької на слов'янську, а тепер із слов'янської на польську переложений Теофілом Ортологом, тої ж святої Східної Церкви сином».

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська література XIV – XVI ст. Київ: Наукова думка, 1988 600 с.
2. Микитась В. Л. Українська література XIV – XVI ст. Українська література XIV – XVI ст. Київ: Наукова думка, 1988. С.5–30.
3. Українська поезія XVII століття (перша половина). Антологія. Київ: Радянський письменник, 1988 360 с.

POLITICAL SCIENCES

ПОЛІТИКА ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: СИМВОЛІЧНИЙ АСПЕКТ

Махсма Степан Григорович

аспірант кафедри політології та міжнародних відносин

Маріупольського державного університету

м. Київ, Україна

Вступ. Формування консолідованої локальної політичної ідентичності є одним з першочергових завдань для органів місцевого самоврядування, політичної еліти, політичних партій, громадських організацій та інших зацікавлених суб'єктів локальної спільноти.

При демократії політика локальної політичної ідентичності не передбачає авторитарне нав'язування ідентитетів, а ґрунтується на конструюванні та узгодженні політичних цілей, цінностей та норм локальної спільноти, консолідованого фундаменту розвитку, який би не суперечив загальнонаціональним політичним процесам, але враховував специфіку регіону та локальної території та був основою мобілізації членів спільноти для вирішення соціально-економічних і політичних завдань.

Метою роботи є з'ясувати роль символічної політики в формуванні локальної ідентичності.

Матеріали та методи. Дослідження особливостей територіальних ідентичностей (регіональних, локальних) спиралося на роботи та методологію низки зарубіжних авторів, таких як: М. Кітінг, А. Паасі, А. Слиз, С. Роккан, Д. Урвін, М. Щепанський, а також на роботи українських вчених: Т. Андрущенко, О. Гнатюка, Г. Коржова, Л. Нагорної, Г. Носової та ін.

Теоретико-методологічною основою дослідження локальних ідентичностей та їх ролі у розвитку територіальних громад стали роботи українських авторів: М. Бриль, О. Євтушенко, Я. Котенко, Н. Наталенко,

О. Ольшанського, Є. Сергієнко, М. Сулова, А. Ткачука та ін.

Концептуальні та методологічні підходи вивчення символічної політики проаналізовані по працям С. Верби, О. Євтушенко, Я. Котенка, Л. Мамфорда, С. Ростецької та ін.

Результати та обговорення. Найважливішою складовою політики ідентичності є символічна політика та символічний менеджмент, який представляє собою політичні технології, спрямовані на формування привабливого брендингу території та сталої локальної (у нашому випадку) ідентичності.

Можна виділити технології символічної політики, створені для покращення зовнішнього іміджу території, репутації центральної влади, залучення фінансових і людських ресурсів. І технології, метою яких є зміцнення внутрішньої локальної ідентичності, солідарності та згуртування місцевого населення, підтримка регіональної еліти, обраного соціально політичного курсу.

Основу символічних ресурсів становлять історичні пам'ятні локальні дати, локальні символи, міфи, пантеони героїв, свята, місцеві традиції та пов'язані з ними проекти з відтворення локальної ідентичності. Популярними способами «пожвавлення» інтересу до локальної історії, місцевої соціокультурної спадщини є проекти, пов'язані з «устародавненням» міст, конкурсні арт-проекти, створення нових пам'ятних меморіалів та пам'ятників, організація нових музеїв, культурних фондів, виставок, підтримка інститутів громадянського суспільства краєзнавством, популяризацією локальної історії, включаючи етнокультурні свята та традиції.

Наприклад, у Львові щорічно організуються фестивалі та свята, наприклад, «Свято пампуха», «На каву до Львова», «Сиру та вина», новорічно різдвяні свята, що мають символічний, патріотичний, інформаційний та економічний ефект (прибуток закладів громадського харчування, сплата туристичного збору, залучення інвестицій) [3, с. 48].

Особливе значення в символічній політиці відіграють етнографічні

фестивалі (наприклад, фестиваль «Маланка-Фест», м. Чернівці; фестиваль гончарства, с. Опішне, Полтавська обл.; «Ніч в Луцькому замку», м. Луцьк та ін.) і історичні фестивалі (наприклад, «Середньовічний Хотин», м. Хотин; «Срібний Татош» смт. Чинадієво, Закарпатська обл.; «Русь пересопницька», с. Пересопниця, Рівненська обл., «Забави у княжому місті», м. Теревовля, Тернопільська обл. та ін.) [1], що формують емоційні патріотичні настрої, відтворюють локальну ідентичність.

Завдання локальної символічної політики – сформувати власний локальний, автентичний символічний капітал, упізнаване «Ми». Наприклад, у міській топоніміці, згідно з Л. Мамфордом, для зміцнення та продукування спільних символів міста, єдиного міського простору та культури, формування спільних для міського соціуму образів, інтуїцій, асоціацій та ритму життя, велике значення мають назви вулиць та площ, збереження старих пам'яток та спорудження нових, встановлення меморіальних пам'ятних дощочок про значні для міста події та людей (антропотоніми). Таким чином, міський дизайн та семіотика формують загальні цінності та моделі сприйняття, поведінки у міському середовищі, відомі ідентитети [4].

Істотними факторами посилення локальної ідентичності з територіальною спільнотою, місцевим патріотизмом є бренд території, логотипи, слогани, фірмовий стиль території. У науковій літературі розрізняють «бренд» та «брендинг». Українські дослідники О. Євтушенко, М. Суслов та С. Верба під брендом розуміють комплекс уявлень, ціннісних характеристик території, послуг, продукту як унікальних та особливих. Під брендингом автори розуміють діяльність зі створення та просування бренду [2, с. 633].

Сьогодні бренд є не тільки товарним знаком певного продукту, але все частіше використовується як бренд території, є частиною ефективної стратегії підвищення її конкурентоспроможності, привабливості та упізнаваності як для інвесторів, так і для її мешканців. Загалом бренд територіальної громади можна розглядати як стереотипний, позитивний імідж території, який побудований на її унікальності у порівнянні з іншими громадами, включає символічні маркери

громади та асоціюється з комплексом ресурсів (соціально-економічних, людських, культурних тощо) громади. Таким чином, бренд локальної території, наприклад ОТГ, виконує низку найважливіших функцій: ідентифікації, соціальної комунікації, гарантії якості та відповідальності ОТГ як економічного суб'єкта [2, с. 634-635].

Так, загальновідомими в Україні та за кордоном є територіальні економічні бренди Львова, наприклад, Львівські плячки, Львівський круасан, Львівська майстерня шоколаду, Львівські наливки, що сприяють економічному, соціокультурному та історичному розвитку міста, підтримують локальну ідентичність [3, с. 49].

Висновки. Найважливішою складовою локальної політики ідентичності є символічна політика та символічний менеджмент, міфотворчість, завданням яких є формування «Ми», що впізнається, зміцнення зовнішнього іміджу території та внутрішньої згуртованості, розвиток автентичного соціального капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 30 українських фестивалів, про які знає 98% українців. URL: <https://compass.tour.com.ua/?m0prm=2&entry=200&show=171>
2. Євтушенко О. Н., Суслов М. М., Верба С. М. Брендинг території громади – механізм формування локальної ідентичності та фактор конкурентоспроможності. «*Public Administration and Regional Development*» <https://pard.mk.ua/index.php/journal>. 2021, №3. С. 622-649.
3. Котенко Я. В., Ткачук А. Ф. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади (видання друге, виправлене та доповнене) / Я. Котенко, А. Ткачук. К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. 56 с.
4. Mumford L. *The Culture of Cities*. N.Y.: Harvest Books, 1970. 634 p. URL:https://monoskop.org/images/5/5a/Mumford_Lewis_The_Culture_of_Cities.pdf

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Махсма Степан Григорович

аспірант кафедри політології та міжнародних відносин
Маріупольського державного університету
м. Київ, Україна

Вступ. Соціальний капітал - один із найважливіших чинників формування консолідованої локальної ідентичності. Основою формування соціального капіталу локальної спільноти є довіра на горизонтальному та вертикальному рівнях комунікацій, соціальні зв'язки, засновані на солідарності, взаємодопомозі, обов'язковості та лояльності, розвиток яких впливає на формування локальної ідентичності, силу локальної міжособистісної та міжгрупової взаємодії, згуртованість та самоорганізацію населення.

Локальна ідентичність здійснює взаємний вплив на політичні ідентифікації членів територіальної громади за певних обставин формує політичні уподобання та визначає електоральну поведінку мешканців громади. Таким чином, розвиток соціального капіталу в територіальній громаді допомагає не лише формуванню позитивної локальної ідентичності, але й сприяє політичній консолідації індивідів та груп, політичному узгодженню суспільних інтересів на основі загальних норм, цінностей та завдань розвитку.

Методи дослідження. Дослідження будується на методології та підходах, запропонованих у класичних роботах із вивчення соціального капіталу. У науковій літературі існує багато підходів до визначення сутності соціального капіталу, що залежить від сфери наукового пошуку та предмета дослідження.

Першим визначення соціального капіталу як феномена надав американський публіцист Джеймс Коулман [2]. Однак ідея соціального капіталу з'являється в роботах мислителів значно раніше і знаходить відображення у роботах Алексіса де Токвіля, Макса Вебера, Еміля Дюркгейма як полеміка з постулатами класичної політекономії.

На думку американського політолога Д. Фарра, історія концепту соціального капіталу пов'язана з роботами американських авторів Л. Д. Ганіфан (1916 р.) та Д. Джейкобз (1961 р.) [7]. Саме Ліда Ганіфан почала вперше використовувати термін «соціальний капітал» у своїх роботах [8].

Класиками теоретичних досліджень соціального капіталу вважаються французький соціолог і філософ П. Бурдьє [6], американський соціолог Д. Коулман [2], американський філософ і політолог Р. Патнем [4] і американський філософ і політолог Ф. Фукуяма [5]. Роботи зазначених авторів, в яких закладено основи сучасних підходів та наукових дискусій навколо цього феномену, зберігають свою актуальність та значущість для теоретичних розробок проблем формування соціального капіталу в суспільстві.

Ціллю роботи є аналіз впливу соціального капіталу на локальну консолідовану ідентичність.

Результати та обговорення. Соціальною зв'язкою соціального капіталу може стати позитивна локальна ідентичність. Територіальний фактор локальної ідентичності, спільне проживання та комунікації формують спільні інтереси та завдання розвитку, вирішення яких залежить не тільки від виконавчих органів влади та ЗМС, але й від співпраці, взаємодії громадських структур, рівня залучення членів локальної спільноти до управління, їхньої участі у громадському та політичному житті, відповідальності за розвиток своєї території. Основою такої співпраці та взаємодії у локальному співтоваристві може стати консолідована локальна ідентичність (у тому числі політична), на основі загальних цілей та цінностей та патріотизм, з одного боку, з іншого міжособистісна та групова довіра, солідарність, відповідальність, тобто соціальний капітал громади.

Взаємозв'язок соціального капіталу та локальної ідентичності підтверджується взаємною детермінацією їх функцій. Так, українські дослідники О. Гріненко та В. Кирилюк [1], виділяють сім базових функцій соціального капіталу: інтегративна функція, інформаційна функція, освітня функція, функція соціального контролю, ідентифікаційна функція, функція

соціальної підтримки та творча функція.

Зазначені функції цілком корелюються з функціями соціальної локальної ідентичності та локальної політичної ідентичності. Так, наприклад, соціальний капітал сприяє громадянській самоорганізації локальної спільноти і формуванню інститутів громадянського суспільства, росту активності і мобілізації мешканців спільноти у вирішенні місцевих проблем, формує спільні цінності, смисли, орієнтири та консенсусні основи відносно цілей розвитку території, виробляє механізми солідаризації, спрощує різні комунікації між людьми, групами, між владою та спільнотою у політичній, соціокультурній, економічній сферах та ін.

Соціальний капітал, таким чином, впливає на локальну політичну ідентичність та сприяє легітимації політичного розвитку локального співтовариства, на основі довіри до органів місцевої влади, формуванню платформи політичних цілей та цінностей локальної спільноти, активізує політичну мобілізацію на основі здатності до спільних дій, солідаризації та взаємодопомоги, сприяє розвитку політичних комунікацій.

Структуру соціального капіталу локального співтовариства визначає: сильна консолідована позитивна локальна ідентичність, наявність спільних цінностей, що об'єднують, рівень довіри на горизонтальному (кількість осередків громадянської залученості) та вертикальному (легітимація ЗМС та місцевої виконавчої влади) рівні; ступінь групової згуртованості та міжгрупової взаємодії; здатність мешканців локальної спільноти до колективних дій та самоорганізації; рівень конфліктності та толерантності у громаді; вміння працювати у команді тощо.

На думку української дослідниці О. Кожем'якіної локальний соціальний капітал формується на триєдності соціального, економічного та політичного розвитку локального співтовариства, відображає особливості територіальної взаємодії різних форм співробітництва (економічного, соціокультурного, політичного), рівень соціального діалогу на основі принципів солідарності та субсидіарності [3].

Економічна та соціальна співпраця розширює взаємодії горизонтального рівня, які на основі субсидіарності спрямовані на вирішення місцевих господарських, соціокультурних проблем. Політична участь в управлінні за допомогою різних механізмів впливу, контроль за діяльністю місцевої влади та її легітимація характеризує вертикальну взаємодію соціального капіталу.

Таким чином, ефективність діяльності територіальних громад залежить від співпраці місцевої влади, бізнесу, громадянського суспільства, від рівня розвитку соціального капіталу, що ґрунтується на довірі, принципах солідарності, субсидіарності та справедливості. Реалізація успішних проєктів та програм розвитку громади (економічної, соціальної, гуманітарної, екологічної, культурно-історичної та ін. спрямованості) є результатом колективних зусиль усієї локальної спільноти на основі спільних інтересів та цінностей, соціального капіталу. Виходячи з мультиплікативної якості соціального капіталу, кожен новий успіх спільних зусиль громади сприяє зростанню довіри та соціального капіталу на горизонтальному та вертикальному рівнях.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, розвиток соціального капіталу на основі довіри, загальних цілей та цінностей, загальноприйнятих норм соціальної поведінки, солідарності, взаємодопомоги та соціального партнерства сприятиме не лише нарощуванню індивідуальних та групових взаємодій горизонтального характеру, але й формуватиме основи довіри та комунікацій вертикального рівня, норми поведінки політичного характеру, платформу для розумного консенсусу, узгодження політичних ідентифікаційних протиріч та політичної стабільності у громаді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриненко А., Кирилюк В. Социальный капитал: сущность, структура и его функциональные особенности. *UNIWERSYTET ZIELONOGÓRSKI. POLSKIE TOWARZYSTWO PROFESJOLOGICZNE. Problemy Profesjologii*. 2017. № 2. С. 78-86.
2. Дж. Коулман. Капитал социальный и человеческий. URL:

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2780243?uid=3738936&uid=2&uid=4&sid=21102278535341>

3. Кожем'якіна О. М. Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*, 2016, № 1 (26) С. 118-131.

4. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии. М.: Ad Marginem, 1996. 287 с. С. 208-228.

5. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 730 с.

6. Bourdieu P. Th e Forms of Capital. *Economic Sociology*. 2005, no. 3, pp. 60–74. URL: https://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf

7. Farr J. Social Capital: a conceptual history. *Political Theory*. 2004. Vol. 32, № 1. P. 6–33.

8. Hanifan L. J. The Community Center (Classic Reprint). *Forgotten Books*. Boston 2017, с. 1.

СУЧАСНИЙ СТАН ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ

Омельченко Дмитро Олександрович

Аспірант

Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. Україна в останні роки прагне розвивати свої регіони та забезпечити сталий розвиток, спираючись на різноманітні стратегії та програми. Децентралізація є однією з ключових політичних ініціатив, спрямованих на покращення публічного управління на регіональному рівні. Ця ініціатива передбачає передачу більшої влади та фінансових ресурсів місцевим органам влади, щоб вони могли більше впливати на розвиток своїх територій.

Спрямованість на сталий розвиток також є важливим аспектом публічного управління регіональним розвитком. Україна прагне забезпечити економічний зріст, не зашкоджуючи довкіллю та суспільству в цілому. Це може включати в себе розвиток відновлюваної енергетики, покращення енергоефективності, захист природних ресурсів тощо [1].

Ціль роботи. Ця стаття має на меті дослідити поточний стан та перспективи удосконалення механізмів публічного управління регіональним розвитком в контексті сталого розвитку України.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої цілі було проведено аналіз наукової літератури, офіційних документів та статистичних даних, що стосуються регіонального розвитку України. Також були вивчені досвід та найкращі практики інших країн щодо публічного управління регіональним розвитком.

Результати та обговорення.

Сучасні підходи до управління регіональним розвитком в Україні передбачають різні форми публічного втручання:

- Фінансова підтримка за допомогою трансфертів із державного

бюджету до місцевих бюджетів для забезпечення фінансової рівноваги регіону.

- Додаткова фінансова допомога для депресивних регіонів.
- Реалізація державних цільових програм, спрямованих на вирішення територіальних проблем, таких як підвищення приросту в пріоритетних галузях регіональної економіки і зростання експортного потенціалу.
- Інвестиції з бюджету та специфічні інвестиційні проекти, що сприяють розвитку (бюджет розвитку) [2].

Сучасний розвиток регіонів вимагає нових підходів до публічного управління. Ці підходи передбачають децентралізацію державної влади та співпрацю між різними рівнями влади, а також партнерство з громадським сектором та врахування взаємозалежності між економічним розвитком та конкурентоспроможністю регіонів.

Варто зазначити, що останні 8 років позначилися глибоким переосмисленням організаційної структури місцевого самоврядування в Україні. У 2020 році Україна впровадила нову адміністративно-територіальну структуру, замінивши 11 000 різних сільських, селищних, міських рад на 1470 територіальних громад на базовому рівні, а також створивши 136 районів на субрегіональному рівні замість 490 районів. Це переформатування дало місцевим органам значні повноваження та фінансові ресурси для вирішення питань місцевого значення. Як результат, місцеві послуги стали більш доступними, місцева влада — більш підзвітною та демократичною, а підтримка інтенсивного розвитку та добробуту населення стали головними пріоритетами.

Реалізована реформа базується на передових європейських стандартах, і загальна концепція місцевого самоврядування в Україні відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування [3]. У лютому 2022 року Європейський Парламент назвав децентралізацію однією з найуспішніших реформ в Україні [4]. Проте на серпень 2023 року процес реформування місцевого самоврядування ще не є завершений.

Незважаючи на значний прогрес, в системі все ще існують системні проблеми, які гальмують розвиток на місцях. Деякі територіальні громади і

райони, а також їх структури, виникли як результат політичного компромісу, що був важливим аспектом політичного процесу на той момент. Це було обґрунтовано, оскільки переваги загальної оптимізації системи переважали недоліки окремих структур. Однак на тлі повномасштабної збройної агресії проти України ці проблеми посилюються, а також було відзначено конструктивні недоліки, які залишилися від реформи 2020 року [5].

Подальше погіршення спроможності окремих територіальних громад і районів стало ще більш помітним через широкомасштабну війну, особливо через значну кількість внутрішнього переселення населення в межах країни, велику кількість зруйнованих або пошкоджених соціальних, економічних та підприємницьких інфраструктурних об'єктів, високий рівень міграції населення до сусідніх держав та переоснащення підприємств.

Для вирішення цього проблемного становища необхідно провести оновлення адміністративно-територіальної структури країни, враховуючи поточні виклики, з якими стикаються місцеві органи самоврядування та виконавчої влади в умовах військового конфлікту. Також потрібно впровадити інтерактивну інформаційно-аналітичну систему моніторингу в режимі реального часу для статистичних і адміністративних показників функціонування територіальних громад, районів і регіонів.

Ця робота частково співпадає з питаннями регіонального розвитку, організацією державної виконавчої влади на місцях та питаннями правового регулювання в межах земельного законодавства.

Крім того, нечітке визначення меж повноважень місцевого самоврядування та держави, разом з недостатнім забезпеченням відповідними фінансовими ресурсами, є постійною проблемою в системі функціонування публічних органів управління в Україні від часу відновлення її незалежності.

Протягом понад 20 років, експертна спільнота, представники уряду на різних рівнях, депутати, місцеві лідери та міжнародні донорські організації, які відповідають за питання місцевого самоврядування, є єдиними у своїх думках про необхідність встановлення чітких, вичерпних та якісних меж повноважень

органів місцевого самоврядування на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу. Вони також підкреслюють важливість розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади, забезпечивши відповідні фінансові ресурси для їх виконання.

Відсутність чіткої лінії та розмежування таких повноважень, їхнє подвійне призначення серед органів місцевого самоврядування різних рівнів, а також між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, спричиняє нерозуміння суті "делегування" повноважень, їхньої реальної "вартості" та необхідності належного фінансового забезпечення, враховуючи обмеженість публічних фінансів. Це, в свою чергу, має негативний вплив на якість надання громадських послуг населенню, виникнення конфліктів у компетенціях публічних органів, а також на недосягнення ефективності виконання їхніх повноважень.

Висновки. Процеси, пов'язані з повномасштабним вторгненням, висувають нові вимоги до системи функціонування національної системи публічного управління на всіх рівнях, які мають стати дієвим та ефективним засобом у вирішенні складних міжкультурних суперечностей, особливо тих, які виникають у процесі гармонізації механізмів спільного функціонування держави. Усе це повною мірою може стосуватися й регіонального розвитку, так як взаємодія між економікою регіонів і національною економікою в сучасних умовах характеризується піднесенням ролі місцевого самоврядування та розширенням повноважень регіонів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text> (дата звернення: 13.08.2023).

2. Лашук О. Механізми державного управління розвитком регіону в

контексті децентралізації владних повноважень : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.02. Чернігів, 2019. 21 с.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р. : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 12.08.2023).

4. Європейський Парламент визнав децентралізацію однією з найуспішніших реформ в Україні. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13241> (дата звернення: 13.08.2023).

5. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Уховський Вячеслав Васильович
Аспірант
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. Повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалася в лютому 2022 року, вплинула на демократичне врядування на всіх рівнях в Україні, включаючи, серед іншого, позитивну динаміку реформування децентралізації владних повноважень. Реформи розпочалися у 2014 році, і вже досягнуто значних результатів, зокрема у сфері регіонального об'єднання та фіскальної децентралізації. На базовому рівні кількість місцевих органів влади скоротилася в 7,5 разів (з 11 000 до 1 470), а місцеві органи влади зараз відповідають за понад 31% усіх державних видатків (12,5% ВВП). За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), рівень децентралізації в Україні вищий за середній показник ОЕСР. Об'єднання територій відбувалося поступово і здебільшого добровільно, водночас передаючи додаткові повноваження та ресурси на місцевий рівень як з центру, так і зі "старого" проміжного адміністративного рівня (район) [1].

Мета роботи. Ця стаття спрямована на визначення важливості та необхідності вдосконалення механізмів публічного управління та змін в територіальній організації влади для досягнення стійкого розвитку країни в післявоєнний період.

Матеріали та методи. Ця стаття спрямована на визначення важливості та необхідності вдосконалення механізмів публічного управління та змін в територіальній організації влади для досягнення стійкого розвитку країни в воєнний та післявоєнний період.

Результати та обговорення. Станом на початок 2022 року у сфері місцевого самоврядування та публічної адміністрації в цілому зберігаються

прогалини у розподілі повноважень, відповідальності та ресурсів між виборними органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями (децентралізованими органами публічної влади), адміністративному контролі за забезпеченням законності місцевих актів, службі в органах місцевого самоврядування, статусі та відповідальності місцевих виборних представників тощо (перелік прогалин не є вичерпним). Контрольна функція держави є особливо важливою і повинна відповідати основоположним принципам, закріпленим у Хартії, таким як законність, функціональна автономія та пропорційність [2]. Ця система нагляду, заснована на договірній логіці відповідно до стратегічного бачення децентралізації, суттєво відрізняється від старого командно-адміністративного державного нагляду, що супроводжувався високим ступенем втручання у місцеві справи.

Війна ускладнює весь процес децентралізації. Це пов'язано з тим, що статус-кво місцевих громад дуже різниться залежно від того, наскільки далеко вони знаходяться від лінії фронту і наскільки сильно вони постраждали від конфлікту. З іншого боку, серед українських практиків існує чіткий консенсус щодо того, що реформи попередніх років, які надали місцевій владі більше відповідальності та ресурсів, сприяли підвищенню стійкості та витривалості громад у нинішній складній ситуації. Особливо це стосується виконання нових функцій, таких як підтримка Збройних сил України (Сил територіальної оборони) та прийом внутрішньо переміщених осіб, при цьому продовжуючи надавати основні послуги населенню в громадах, які сильно постраждали від конфлікту. Це було відзначено і високо оцінено багатьма респондентами. Вони підкреслили, що більшість муніципалітетів, у тому числі ті, що знаходяться на лінії зіткнення та під окупацією, продовжують функціонувати. Таким чином, українська влада підтвердила свою рішучість продовжувати реформи з оновлення адміністративно-територіального устрою (на місцевому та субрегіональному рівнях), водночас усуваючи вищезазначені недоліки, які залишаються невирішеними станом на початок 2023 року.

Виклики, які поставила перед процесом реформ широкомасштабна

агресія Росії, є серйозними: 13 мільйонів людей були переміщені, з яких близько 8 мільйонів покинули Україну, а решта мігрували всередині країни, переважно в безпечні райони на заході [3]. У 2022 році ВВП впав на 29,2% [4], а надходження від ключових місцевих власних джерел (плата за користування землею, орендна плата за землю тощо) скоротилися на 38%. Як наслідок, місцеві бюджети змінили свою структуру і стали більш залежними від трансфертів з центрального бюджету. Крім того, загальною відносини співпраці між обраними посадовими особами та військовою адміністрацією є новою реальністю і потребують ретельного моніторингу. Виборча система на місцевому рівні вплинула на політичну ситуацію. Найскладнішим етапом останніх місяців стало поглиблення розриву в становищі муніципалітетів, причому громади у східній, південній та північно-східній частинах країни найбільше постраждали від конфлікту та окупації російськими військами. Втеча бізнесу та людей працездатного віку призвела до того, що громади стали в середньому старшими, більш залежними від соціальної підтримки, а доходи місцевих бюджетів скоротилися. Порівняно з довоєнним рівнем, це означає скорочення до 90% надходжень від підприємств, що продовжують працювати, і до 50% доходів місцевих бюджетів в порівнянні з довоєнним рівнем.

З метою вирішення викликів спричинених військовою агресією 21 квітня 2022 року Указом Президента України № 266/2022 було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Головною метою створення Ради є розробка комплексної дорожньої карти відновлення України в контексті війни та у повоєнний період. Ця дорожня карта охоплює багато сфер соціально економічного життя та містить окремі рекомендації щодо розвитку місцевого самоврядування, спрямовані на досягнення наступних чотирьох цілей:

- 1) оновлення адміністративно-територіальної структури з урахуванням викликів, що постають перед органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями

- 2) уточнити розподіл повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування на всіх рівнях

3) запровадження ефективної та гнучкої системи підготовки та просування по службі посадових осіб місцевого самоврядування, створення привабливих і сприятливих умов роботи на публічній службі;

4) удосконалення виборчої системи для проведення місцевих виборів.
[1, с. 7-10]

Відповідно, план відновлення за напрямом «Місьцеве самоврядування» поділений на три етапи: короткостроковий (до кінця 2022 року), середньостроковий (2023-2025 роки) та довгостроковий (2026-2032 роки) [5].

Як результат, дорожня карта передбачає, десятирічний план реформування органів територіального управління. Правда ніяких нових проривних ідей для вирішення проблем, з якими стикаються органи місцевого самоврядування не придумано, повторюється все, про що говорять вже не один рік [6].

Висновки. В процесі виконання роботи було визначено актуальність реформ шляхом аналізу соціально-економічних викликів, з якими стикнулася Україна під час війни, та визначено, чому реформування територіальної організації влади є критично важливим для подолання цих викликів та досягнення сталого розвитку. Проаналізовано основні зміни та ініціативи, спрямовані на реформування територіальної організації влади, зокрема децентралізацію, зміцнення місцевого самоврядування та впровадження ефективного публічного управління. Висвітлено перспективи та завдання, які стоять перед Україною в контексті подальшого удосконалення публічного управління та територіальної організації влади, а також визначено можливі шляхи їх реалізації.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Рекомендації Ради Європи стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни. (м. Страсбург, 30 червня 2022 року CEGG/PAD(2022)3). URL : <http://www.slg-coe.org.ua>

2. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р.: станом на 16 листоп. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 12.08.2023).

3. Горбань М. Повертаються через сум за домом і безробіття: що ми знаємо про внутрішніх переселенців. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/iom-ukraine-interview-idp-pereselenci/32278342.html> (дата звернення: 31.07.2023).

4. Український ВВП за підсумком 2022 року впав на 29,2% Мінекономіки. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/vvp-ukrajini-za-pidsumkom-2022-roku-vrav-na-29-2-minekonomiki-12178173.html> (дата звернення: 31.07.2023).

6. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Державне управління». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf> (дата звернення: 12.08.2023).

5. Національна рада відновлення України від наслідків війни та плани реформування влади. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/igor_koliushko/525328_natsionalna_rada_vidnovlennya.html (дата звернення: 31.07.2023).

ПРЕЗИДЕНТ ОАЕ ЯК КЛЮЧОВА ФІГУРА ЕМІРАТСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Федянін Віталій Олександрович

Аспірант

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Об'єднані Арабські Емірати є одним з регіональних лідерів Близького Сходу і зовнішня політика цієї держави значною мірою впливає на регіон. Крім того, ОАЕ мають амбіції впливати на глобальний порядок денний. Ключовою особою, яка визначає зовнішню політику ОАЕ, є президент Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян. З огляду на це визначення пріоритетів еміратського лідера має значення для розуміння основних напрямків зовнішньої політики ОАЕ.

Мета роботи. Визначити і розглянути пріоритети зовнішньої політики президента Об'єднаних Арабських Еміратів.

Матеріали та методи. У роботі використані матеріали, отримані з положень Конституції ОАЕ (<https://uaecabinet.ae/en/the-constitution>). Зібрані матеріали про закордонну діяльність та позицію президента ОАЕ з офіційного державного інформаційного агентства Еміратів – Emirates News Agency WAM (<https://wam.ae/ar>). Для визначення легітимності влади президента ОАЕ використана теорія про типи легітимного панування М. Вебера (<https://germanhistory-intersections.org/en/knowledge-and-education/ghis:document-156>).

Для отримання наукових результатів використовуються загальні та спеціальні політичні методи дослідження, а саме методи аналізу, порівняння та синтезу.

Результат та обговорення. Відповідно до Конституції ОАЕ, Вища рада Федерації, яка складається з правителів усіх семи еміратів і є вищим органом

влади країни. Водночас, згідно із п. 9 статті 54 Конституції, президент ОАЕ є головним представником країни на міжнародній арені. До його повноважень входить призначення послів Еміратів за кордон, прийняття вірчих грамот іноземних послів, визначення і затвердження основ зовнішньої політики держави.

Після смерті попереднього президента ОАЕ Халіфи бін Заїда Аль Нагаяна 14 травня 2022 р. Вища рада Федерації, згідно зі статтею 51 Конституції країни, обрала його брата Мухаммада бін Заїда Аль Нагаяна новим президентом.

Макс Вебер виділяв три типи легітимної влади: раціональна, традиційна і харизматична. В Еміратах легітимність політичної влади базується, головним чином, саме на харизмі лідера. Важливу, але помітно меншу роль грають традиції. Регіональна нестабільність, спричинена «арабською весною» стала реальним викликом для більшості країн Близького Сходу, зокрема для ОАЕ та інших аравійських монархій. Нинішньому президенту ОАЕ, який під час «арабської весни» займав важливу у політичній ієрархії посаду спадкоємного принца Абу-Дабі, вдалося підтвердити свою легітимність, успішно подолавши цілу низку складних внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз.

Протидія поширенню політичного ісламу та екстремізму на Близькому Сході займає особливе місце у діяльності президента ОАЕ, оскільки сприймається ним як ключова загроза для безпеки Еміратів. Найбільша внутрішня політична загроза у вигляді руху «Аль-Іслах» (еміратська філія «Братів-мусульман») практично знищена. Її лідери та активісти ув'язнені або перебувають за кордоном. Проводиться активна робота з потенційною соціальною базою руху, щоб не допустити його відновлення. У зовнішній політиці завдяки комплексу силових і дипломатичних заходів ОАЕ вдалося стримувати поширення політичного ісламу на Близькому Сході. Завдяки успішній роботі президента Емірати зберегли внутрішньополітичну стабільність і перетворилися на одного з регіональних лідерів.

У першому офіційному зверненні до нації в якості глави держави 13 липня 2022 р. Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян окреслив основні пріоритети

своєї роботи. У внутрішній політиці його пріоритетом залишається громадянин, добробут і розвиток населення. У зовнішній політиці пріоритетом є підвищення економічної конкурентоспроможності ОАЕ, розбудова стратегічних відносин з різними країнами світу, підтримка засад миру, стабільності і діалогу.

Для більш точної оцінки і прогнозування зовнішньополітичних пріоритетів нового президента ОАЕ пропонуємо результати аналізу його контактів з лідерами іноземних країн. Інформація про закордонні візити та прийом іноземних делегацій отримана шляхом відстеження повідомлень на сайті офіційного державного інформаційного агентства Еміратів – Emirates News Agency WAM. Статистичні дані отримані за період з моменту обрання на посаду 14 травня 2022 р. до 16 червня 2023 р. За цей час президент ОАЕ здійснив 17 закордонних візитів (Мал. 1.):

- 7 до Європи, з яких по 2 візити до Франції, РФ і Сербії, і 1 до Греції;
- 6 до арабських країн, з яких 3 до Єгипту і по 1 до КСА, Бахрейну і Катару;
- 3 в Азію (Індонезія, Туреччина, Пакистан);
- 1 в Африку (Республіка Сейшельські Острови).

Мал. 1. Закордонні візити президента ОАЕ

Головним пріоритетом для президента ОАЕ є арабський світ, зокрема основні регіональні стратегічні партнери – Єгипет і КСА. Також пріоритетом є розвиток стратегічних відносин з такими європейськими країнами як Франція, Сербія та РФ. Важливим напрямком є поглиблення відносин з найбільшими ісламськими країнами – Індонезією, Пакистаном, Туреччиною.

Статистика прийому іноземних делегацій свідчить про важливу роль особисто президента ОАЕ і Еміратів як однієї з ключових регіональних країн. За вказаний період М. З. Аль Нагаян провів 108 зустрічей і переговорів з лідерами і представниками 65 країн. Лідерами по інтенсивності діалогу з еміратським президентом є Бахрейн та Йорданія (по 6 контактів), Оман, Індонезія, Малайзія (по 4 контакти), Єгипет, Ізраїль, КСА, Ємен (по 3 контакти). Найбільш активні контакти відбуваються з лідерами арабського/ісламського світу та Ізраїлем, що свідчить про регіональний вплив президента ОАЕ та лідерство Еміратів на Близькому Сході. Серед європейських країн виділяється Сербія і Франція (по 2 контакти).

Мухаммад бін Заїд є центральною фігурою у прийнятті зовнішньополітичних рішень в ОАЕ. Тому розвиток довірливих особистих відносин з еміратським лідером є важливою передумовою для активізації двосторонніх відносин. Якщо мова йде про розвиток стратегічного партнерства, то близькі довірливі відносини з ним є ключовою умовою. В якості найбільш яскравих прикладів, окрім лідерів арабських країн (Єгипет, Йорданія, Бахрейн) варто навести особисті відносини президента ОАЕ з президентами Франції і Сербії.

Висновки. Основним пріоритетом зовнішньої політики президента ОАЕ є розвиток відносин з країнами арабського світу, зокрема ключовими регіональними стратегічними партнерами – Єгипет і КСА. На європейському напрямку ключовим є розвиток відносин з Францією, Сербією і РФ. Водночас важливим є поглиблення партнерства з найбільшими мусульманськими країнами – Індонезією, Пакистаном, Туреччиною.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Чечотка Віктор Дмитрович

Аспірант

Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. У сучасному динамічному світі питання публічного управління набуває все більшої актуальності та важливості для розвитку країн та їхнього суспільства. Україна, як суверенна держава, також стоїть перед викликами та завданнями, пов'язаними з ефективним публічним управлінням. Важливість реформування та вдосконалення системи публічного управління в Україні неможливо переоцінити, адже від цього залежить якість життя громадян, розвиток економіки та соціальна стабільність.

Сучасний стан системи публічного управління в Україні визначається комплексом факторів, серед яких політичні, економічні, соціокультурні та юридичні аспекти. Хоча було зроблено певні кроки у напрямку реформування системи, виникає ряд питань та викликів, що потребують докладного аналізу та розгляду [1].

Ціль роботи. Одна з основних цілей статті - провести глибокий аналіз сучасного стану системи публічного управління в Україні. Це включає в себе огляд основних політичних, економічних, соціокультурних та юридичних аспектів, що впливають на роботу державних органів, а також виявлення сильних сторін та недоліків існуючої системи.

Загалом, стаття має на меті не лише дати об'єктивну картину сучасного стану системи публічного управління в Україні, але і стимулювати роздуми та дії, спрямовані на покращення цієї системи для досягнення стабільного та розвинутого суспільства.

Матеріали та методи. Для написання статті використовуються різноманітні матеріали та методи, що допомагають провести дослідження та

побудувати аргументовану структуру тексту, зокрема вивчення діючого законодавства, нормативних актів, офіційних звітів та документів, статей, книг, досліджень, дисертацій та публікацій, що стосуються публічного управління в Україні.

Результати та обговорення.

Публічне управління – це невід’ємна складова сучасного суспільства, яка відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування держави та здійсненні її функцій. Україна, як незалежна держава, також активно розвиває свою систему публічного управління, щоб відповідати сучасним викликам та міжнародним стандартам.

На сьогоднішній день українська система публічного управління є однією з найбільш важливих та складних сфер державного устрою. З одного боку, державні структури прагнуть до модернізації та впровадженню новітніх підходів у управління, а з іншого боку, системі притаманні корупція, бюрократизм і неефективність.

Один із ключових аспектів сучасної системи публічного управління в Україні - це реформа адміністративного апарату. Уряд та відповідні органи прагнуть створити ефективний апарат, зменшити кількість бюрократичних бар'єрів, спростити процедури та забезпечити більш прозорий та відкритий доступ до інформації. Зокрема, з 2020 року була запроваджена реформа державної служби, яка мала на меті стандартизувати, уніфікувати та покращити якість кадрового забезпечення державних органів [2].

Також варто зазначити, що Україна активно впроваджує електронні технології в публічне управління. Е-урядування стає все більш популярним і дозволяє забезпечити більш швидке та ефективне надання послуг громадянам, спростити взаємодію з державними органами та знизити ризик корупції.

Ще однією важливою складовою успішного публічного управління є розвиток регіонального самоврядування. Забезпечення автономії та повноважень місцевим органам влади дає змогу більш ефективно вирішувати проблеми на рівні територій та враховувати особливості кожної конкретної

громади.

Однією з основних проблем української системи публічного управління залишається корупція. Хоча держава здійснює кроки для боротьби з цим явищем, результати поки не є задовільними. Корупція спричиняє втрату бюджетних коштів, підриває довіру до владних структур і створює перешкоди для розвитку країни. Запровадження прозорих механізмів управління, а також незалежних органів контролю та моніторингу, допоможуть знизити рівень корупції та покращити ефективність публічних служб.

Сучасний стан системи публічного управління в Україні є амбіційним, але в той же час стикається з багатьма викликами та проблемами. Впровадження ефективних реформ, забезпечення прозорості та відкритості, підвищення ролі громадянського суспільства - це ключові фактори, які сприятимуть зміцненню демократичних інститутів та забезпеченню стабільного розвитку України.

Зважаючи на сучасні тренди та виклики, перед системою публічного управління України стоїть кілька важливих завдань.

Децентралізація та регіональний розвиток: Україна відзначається активною реформою децентралізації, яка передбачає передачу більшої влади та фінансових ресурсів до місцевих громад. Це сприяє розвитку регіонів, забезпечує більш точне врахування потреб та особливостей кожної території, а також підвищує рівень відповідальності місцевих владних структур перед громадянами.

Зміцнення ролі місцевого самоврядування: Розвиток місцевого самоврядування є ключовим чинником підвищення ефективності публічного управління. Повноваження місцевих органів потрібно розширювати, забезпечуючи їх фінансову та організаційну самостійність.

Цифрова трансформація: Розвиток цифрових технологій та електронного урядування є невід'ємною частиною сучасної системи публічного управління. Електронні послуги, онлайн-платформи та використання штучного інтелекту можуть значно полегшити взаємодію громадян з державними структурами,

зробити її більш зручною та ефективною.

Європейська інтеграція: Процес наближення до Європейських стандартів та цінностей вимагає адаптації публічної адміністрації до вимог Європейського Союзу. Це охоплює не лише впровадження законодавства, але й зміни в управлінських практиках, прозорості та адміністративному апараті.

Ефективне фінансове управління: Важливою складовою є ефективне використання бюджетних коштів та запобігання корупції у фінансовій сфері. Розробка бюджетних стратегій, ефективна податкова політика та боротьба з неправомірним використанням коштів - це невід'ємні аспекти створення стійкого економічного середовища.

Боротьба з корупцією: Корупція залишається серйозною загрозою для системи публічного управління в Україні. Важливо розвивати антикорупційні органи, зміцнювати законодавство та реалізовувати ефективні механізми протидії корупції на всіх рівнях.

Розбудова прозорості та підзвітності: Необхідно подолати бар'єри, які ускладнюють доступ громадян до інформації про діяльність влади. Важливо розвивати механізми публічного моніторингу, забезпечувати публічний контроль та активну участь громадян у процесі прийняття рішень.

Соціальна політика та соціальний захист: Ефективна система публічного управління повинна гарантувати реалізацію соціальних програм, підтримку вразливих груп населення та забезпечення якісних соціальних послуг.

Відносини з громадськістю та комунікація: Забезпечення відкритості, прозорості та взаєморозуміння між органами влади та громадянами є ключовим фактором успішної системи публічного управління. Активна комунікація, публічні консультації та врахування думки громадян допомагають побудувати довіру та легітимність владних структур.

Розвиток громадянського суспільства: Залучення громадських організацій, неправлінських структур та активних громадян до процесів прийняття рішень сприятиме більш обґрунтованій та різноманітній публічній

політиці.

Професіоналізація державних службовців: Забезпечення високого рівня професіоналізму та компетентності державних службовців є важливим фактором успіху в управлінні державою. Надання можливостей навчання, підвищення кваліфікації та розвитку кар'єри допоможе залучити та утримати кваліфікованих кадрів.

У реалізації цих завдань ключову роль відіграють активна громадянська позиція, ефективна співпраця між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Спільні зусилля у напрямку покращення системи публічного управління допоможуть забезпечити сталість розвитку, демократію та процвітання України [3].

Висновки. Загалом, сучасна система публічного управління в Україні пройшла певний шлях розвитку, однак її подальше вдосконалення та адаптація до сучасних викликів є необхідністю. Це вимагає спільних зусиль уряду, громадян, громадських організацій та міжнародних партнерів з метою забезпечення стійкого розвитку, демократії та процвітання країни.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 9. С. 120–125.
2. Реформа державного управління. *Реформа державного управління*. URL: <https://www.par.in.ua/information/news> (дата звернення: 13.08.2023).
3. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Державне управління». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf> (дата звернення: 12.08.2023).

PHILOLOGICAL SCIENCES

МОРФОЛОГІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ПІДМЕТА В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ»

Босенко Вікторія,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.

Формально-граматична характеристика двоскладного речення передбачає розгляд граматичної основи речення як синтаксичного об'єднання за допомогою предикативного зв'язку двох рівноправних, взаємопов'язаних синтаксичних компонентів – підмета та присудка.

Підмет – це один з головних членів речення, і разом із присудком вони формують структуру і семантику речення. Роман Марії Матіос «Щоденник страченої» не був предметом ґрунтовного лінгвістичного аналізу, тому вивчення різних виявів підмета в художньому тексті є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лінгвостилістичні особливості мови художніх творів досліджували в тих чи тих аспектах відомі українські та зарубіжні мовознавці: М. М. Бахтін, І. С. Бацій, С. Я. Єрмоленко, І. І. Ковтунова, Б. О. Ларін, В. В. Онищенко, Г. В. Степанов та інші. На думку більшості, функціонування мовних засобів у художніх текстах порівняно із творами інших стильових різновидів має свою особливість та специфіку.

Мета статті – проаналізувати способи морфологічного вираження підмета у творі «Щоденник страченої».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Підмет – це граматично незалежний головний член двоскладного речення, який означає носія дії, стану чи ознаки, вираженої присудком.

Виділяють диференційні ознаки підмета:

- 1) входить у граматичну основу речення;
- 2) позначає носія предикативної ознаки⁴
- 3) здебільшого зіставляється з темою при актуальному членуванні;
- 4) співвідноситься із суб'єктом семантико-синтаксичної структури речення в найтиповіших позиціях;
- 5) виражається називним відмінком субстантивів;
- 6) перебуває у предикативних (двобічних) відношеннях з присудком;
- 7) з присудком поєднується переважно зв'язком координації, рідше тяжіння чи співположення;
- 8) типова позиція – перед присудком;
- 9) відповідає на питання хто? що?

Однією з найбільш виразних ознак підмета є спосіб його вираження. Найповнішою є класифікація підметів за морфологічним вираженням.

Аналіз тексту роману Марії Матіос «Щоденник страченої» засвідчив, що основні вияви підмета у творі такі:

- 1) особові займенники. Варто окремо виокремити серед особових займенників займенник **Я**, оскільки він несе одну із основних функцій жанрової специфіки роману-щоденника (оповідь у творі ведеться від першої особи). Наприклад:

- займенник **Я**: *Краєм загальмованої свідомості я іще встигла зафіксувати останню зрозумілу мені істину: це – неминуча смерть* (Матіос, с. 3); *Хто-хто, а я точно не можу здивуватися нічому, про що ось-ось нагадають сторінки мого пожовклого щоденника* (Матіос, с. 12); *А тепер я готуюся вбратися в біле, як наречена, і – диво – не пручаюся навіть подумки* (Матіос, с. 15); *Ніби я можу втекти звідси чи забрати з собою страшні таємниці або якісь коштовності* (Матіос, с. 17); *Потім довго й гидливо сміявся з мого страху, за що я його не злюбила більше, аніж бабусино*

сусіда-п'яничку, ранок якого завжди починався одноманітно: під бабусиною хвірткою з маленьким порожнім шкаликом (Матіос, с. 26); Ні, **я** вийшла дуже швидко, але подумки чомусь другий день вертаюся в напівприсмеркову від зашторених вікон кімнату – і щось таке гарне розливається в мені, що соромно навіть сказати... (Матіос, с. 26);

- інші особові займенники: Схилившись у галантному поклоні, **він** чомусь приклав руку до серця, а далі театральнo закотив догори очі (Матіос, с. 4); Сьогодні **ти** зафіксуєш один параметр своїх дій і думанні, а завтра ці параметри зміняться кардинальнo (Матіос, с. 11); **Ти** любиш чудного чоловіка, що спить по діагоналі ліжка (Матіос, с. 30); Він тебе переслідує, як привид, як справжнісінька мара, і ти не можеш, а може, й не хочеш відворожити його (Матіос, с. 30); **Вона** не обмовилася й словом про мою дурну витівку з таблетками й алкоголем (Матіос, с. 40); **Ми** просиділи так до пізнього вечора, поки у верхів'ях дерев не зашумів дощ (Матіос, с. 121);

2) іменник: Навіть після всіх випробувань, що випали на моє не таке вже й коротке життя, **психіка** й тепер відмовляється сприймати спокійно те, що колись відбувалося зі мною, стимулювало до життя, а тепер, врешті, вивело на його фінішну пряму (Матіос, с. 8); Потьмяніла від років **книжка** не відновить краси, але й не передасть болю, що пеленали душу, коли **рука** фіксувала їх на папері цього талмуду (Матіос, с. 12); Ця означена, але мовчазна **тривога** заважає думати. бо ось вона – знову ворухиться на папері під стертими, різнокольоровими в різні часи, буквами, вигинається хтивою стриптизеркою, безжалісно впираючись у серце п'явкою (Матіос, с. 12); До цього мені здавалося, що нормальна **людина** навіть у критичні моменти не може залишатися байдужою хоча би до себе самої (Матіос, с. 16); Людина стала на порозі кімнати – і в мене обірвалося **серце** (Матіос, с. 150).

3) субстантивовані частини мови: Кожну підсохлу паличку **старий** валяє в кокосовій стружці або в цукровій пудрі і аж тоді кладе в холодильник (Матіос, с. 187); **Потерпіла** має право не давати відповідей на запитання державного обвинувача про мотиви та обставини своєї поведінки (Матіос,

с. 165); *Слідчий* так закручував вибудовану кимсь версію, що у відповідь я мовчки кивала головою на аргументи-підкидні і відверталася до стіни (Матіос, с. 161).

4) Займенник *це*, наприклад: *Але дивно, що все це прийшло до мене аж тепер, перед суворою невідомістю завтрашнього дня* (Матіос, с. 16); *Це мене так вразило, що всі чотири уроки (а ми тоді ходили в третій клас) я крадькома, і з очевидним осудом, дивилася на Галю – і не розуміла, чому вона така спокійна* (Матіос, с. 24).

Таким чином, у романі письменниці досліджені нами підмети виражаються переважно особовим займенником *Я*, що підтверджує ознаку жанру щоденника, тобто відображення особистих думок, переживань головної героїні. Достатньо продуктивно роль підмета виконують також іменники, і це підтверджує динаміку, що відбувається в сучасній українській літературній мові.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови: відп. ред. К. Г. Городенська. К.: Наукова думка, 1992. 224 с.
2. Іваницька Н. Л. Наукові основи вивчення синтаксису простого речення: посібник із спецкурсу (Тексти лекцій). Вінниця: Вид-во Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського, 2003. 109 с.
3. Матіос Марія. Щоденник страченої. К.: «Піраміда», 2011. 202 с.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ РОМАНІ ОДРІ НІФФЕНЕГГЕР «ДРУЖИНА МАНДРІВНИКА У ЧАСІ»

Ігіна Олена Володимирівна,

к. ф. н., доцент

Рута Анастасія Євгеніївна,

студент

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Вступ. Дослідження категорії часу є однією із концептуальних проблем лінгвістики упродовж тривалого часу. Зокрема провідним є підвищений інтерес до вивчення реалізації категорії часу в художніх творах, оскільки дана галузь дає змогу розширити рамки сприйняття та аналізу художніх текстів і дозволяє глибше зануритись у структурну та сюжетну складові твору.

Значних трансформацій зазнала поетика художнього часу у творах постмодернізму, так як письменники почали звертатися до нової будови художньої дійсності та хронотопу. Саме тому дослідження використання нових методів відтворення категорії часу в сучасних літературних творах є досить актуальним.

Метою роботи є дослідити лексико-граматичні особливості реалізації категорії часу в постмодерністському художньому романі Одрі Ніффенеггер «Дружина мандрівника у часі» та з'ясувати новітні шляхи відтворення темпоральної організації даного твору.

Матеріали та методи. Для аналізу реалізації категорії часу в сучасній художній літературі за основу був узятий постмодерністський роман Одрі Ніффенеггер «Дружина мандрівника у часі». При проведенні дослідження ми найбільше опиралися на наукові роботи відомої філологіні В. А. Кухаренко [1], [2]. Для вирішення поставлених завдань застосовувалися такі методи дослідження як порівняння, критичний аналіз, класифікація та узагальнення.

Результати та обговорення. Роман «Дружина мандрівника у часі» розповідає про історію кохання Генрі, чоловіка з генетичним захворюванням, через яке він непередбачено подорожує у часі, й Клер, його дружини художниці, яка вимушена протягом всього життя справлятися з його відлучками. Особливістю їх стосунків є те, що Клер вперше знайомиться з Генрі у віці 6 років, тоді як йому було 28 при їх першій зустрічі.

При вивченні даного роману ми дійшли висновку, що твір має певну кількість новаторських елементів. Наприклад, незважаючи на те, що ми звикли відносити романи про пригоди у часі до жанру фентезі, зокрема до наукової фантастики, сама авторка ніколи не думала про свій твір, як про наукову фантастику. Жанр твору Одрі Ніффенеггер визначає як любовний роман, бо в центрі стоїть історія кохання Генрі та Клер, й саме вона рухає сюжет.

Заслугує окрему увагу структура твору, так як незважаючи на те, що «Дружина мандрівника у часі» є романом, сама структура твору дещо нагадує драму. По-перше, кожен новий епізод твору починається з маленької передмови, в якій зазначається повна дата й вік головних героїв, наприклад «*Saturday, December 24, 1988 (Henry is 40, Clare is 17)*» [4, с. 56]. По-друге, нараторами є самі Клер та Генрі, які діляться своїми враженнями від прожитого дня. Оформлення їх думок схоже на репліки, які наявні в драмі, так як перед їхніми словами завжди вказується ім'я того, хто їх виголошує.

Наступною особливістю є використання Present Simple як основного граматичного часу, що є «відхиленням» від звичних канонів вживання традиційно наративного часу Past Simple.

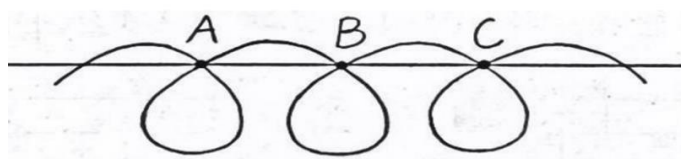
Досить новаторським є також рішення письменниці відмовитися від звичних засобів переміщення у часі у вигляді механічних або матеріальних об'єктів. Натомість герой даного роману подорожує через «*Chrono-Displacement Disorder*».

Каталізатор у формі хвороби змусив письменницю вдатися до ще одної цікавої особливості, а саме відмовитися від ефекту метелика й замінити його детермінізмом, філософським вченням про взаємну визначеність всіх явищ та

процесів.

Таким чином, авторка змогла неперевершено поєднати хронофантастику й любовний роман, надавши твору відтінок імпресіонізму.

При аналізі перцептивного часу (що виражає позицію наратора і персонажа) та вивченні роботи І. Р. Мозуль [3] й Eyal Segal [5] ми виявили, що темпоральна організація даного роману представлена у вигляді спіралі (рис. 1). Найкращим прикладом, який підтверджує дану думку, є епізод, в якому дорослий Генрі зустрічається з малим Генрі в музеї. З одного боку, дорослий мандрівник прибув з майбутнього, щоб розповісти малому, що з ним трапилося, як саме він тут опинився та підтримати його, адже це була перша подорож п'ятирічного хлопчика. А з іншого – пережити ще раз той неймовірний день народження. Точками перетину позначені ті моменти життя головного героя, які змушують його подорожувати в часі. У вищезазначеному прикладі ми не знаємо причини, через яку мандрівник потрапив у минуле, однак можемо припустити, що подразником були певні переживання. І саме ці переживання можуть бути позначені точками А, В, С. Тоді виходить, що витками є самі подорожі у часі, які закінчуються завжди поверненням до звичного плину життя. Так, перебування у музеї є витком, а повернення до теперішнього часу героя проілюстровано перетином ліній.

**Рис. 1. Спіральна модель темпоральності в романі О. Ніффенгер
«Дружина мандрівника у часі»**

Досліджуючи лексико-граматичні особливості реалізації категорії часу в романі, ми спиралися на навчальний посібник В. А. Кухаренко «Текст та його структура» [2], в якому дослідниця виділяє стиснення та розширення, ретроспекцію та проспекцію як основні операції, які можуть бути проведені з часом у творі.

Стиснення є більш вживаною операцією в даному романі, аніж розширення, доказом чого, перш за все, є невеликий, а іноді зовсім малий розмір епізодів. Як зазначала В. А. Кухаренко, стиснення відбувається завдяки стрибкам у часі. Особливістю цього твору є те, що на лексичному рівні часові зрушення відображаються в маленькій передмові до кожного епізоду, приклад чого вже був приведений раніше. На стиснення також вказує частота часових стрибків, а саме кількість таких передмов, які, за підрахунками, вживаються 121 раз.

Розширення натомість виразно втілено лиш в декількох епізодах. Один з них супроводжується назвою «*New Year's Eve, Two*» [4, с. 234], й оповідає про останній день життя Генрі. Його винятковістю є те, що він поділений на мікроепізоди, які відокремлені один від одного зазначенням часу, наприклад, «19:25», «20:05», «20:50». Авторка вдається до детального опису, щоб наголосити на драматизмі ситуації та звернути увагу на внутрішній стан героїв та їх переживання з приводу неминучої смерті.

Особливістю застосування ретроспекції та проспекції в романі «Дружина мандрівника у часі» є те, що дані операції представлені як спогади про минуле й думки про відоме майбутнє, що відображається на граматичному рівні, та як особливості, які супроводжують стрибки героя у різні часові відрізки, що представлено застосуванням різних лексичних одиниць.

Беручи до уваги той факт, що ми можемо дізнатися, куди саме потрапляє герой, тільки з вказаної дати, багато лексичних засобів є спільними для цих двох операцій. Проаналізувавши текст, ми виділили наступні лексико-семантичні групи слів, які вказують на використання як ретроспекції, так і проспекції:

1) Їжа.

Ця група лексичних одиниць пов'язана передусім з подорожами Генрі у минуле до маленької Клер. Дівчинка дуже часто залишала йому щось поїсти, так як після стрибків чоловік зазвичай відчував себе голодним, що підтверджується використанням фраз «*I'm hungry*» (6) й «*There's nothing in my*

stomach» (2). Серед харчів, якими Клер пригощала мандрівника, були такі, як «*peanut butter*» (3), «*jelly sandwich*» (2), «*Ritz crackers*» (3), «*apple*» (6), «*roast beef*» (2), «*cheese*» (2), «*a quart of milk*» (1), «*Christmas cookies*» (1).

2) Художній портрет.

До цієї групи належать лексичні одиниці, які пов'язані з назвами одягу та зовнішніми ознаками героя. Коли чоловік зникав, після нього завжди залишалася тільки «*the pile of clothes*» (8). Так як Генрі не міг нічого брати з собою та кожного разу з'являвся «*naked*» (10), подорожуючи до іншого часового відрізка, в нього виникала потреба у пошуку речей. Маленька Клер завжди залишала у «*clothes box*» (4) такі речі як «*Dad's old jeans*» (1), «*T-shirt*» (7), «*flip-flops*» (2), «*sweater*» (5), «*wool socks*» (3), «*overcoat*» (5), «*military boots*» (1), «*leather gloves*» (1) тощо. Коли головному героєві не вдавалось знайти одяг, він говорив «*I'm wearing nothing*» (2) або «*I'm barefoot*» (2). Через свій безглуздий та неналежний вигляд, Генрі часто потерпав від побоїв, що значно позначалося на його зовнішньому вигляді: «*I've got a black eye*» (1), «*one eye is swollen shut, bruised and caked with blood*» (1).

3) Почуття та фізичний стан.

Дана група пов'язана з психологічним станом героя, яке було причиною його стрибків у часі, та фізичним станом, яке проявлялося під впливом психологічного. Сюди відносяться такі контекстуальні синоніми як «*I feel dreadful, dizzy and nauseated*» (1), «*I'm tired*» (7), «*I feel sick*» (3), «*I get nervous*» (3), й «*I lose my balance and I am falling*» (1), «*My knees buckle. My head swims, and I'm bent over, retching, I'm on my hands and knees*» (1), «*I'm shivering*» (3). Варто відмітити такі словосполучення як «*I appear*» (3), «*I materialize*» (3), завдяки яким герой повідомляє про своє прибуття в минуле або майбутнє.

Якщо розглядати ретроспекцію та проспекцію окремо, то на лексичному рівні на використання цих операцій вказують класичні часові маркери. Для позначення ретроспекції авторкою були використанні такі лексеми на позначення часу як «*in the past*» (3), «*a few minutes ago*» (1), «*the last time*» (8), «*last night*» (3), «*this morning*» (10), «*in 1981*» (1) тощо. Проспекція виражена

такими часовими маркерами як «in the future» (10), «next month» (2), «in the next century» (1), «in 2001» (1) тощо.

Під час дослідження граматичних особливостей вираження категорії часу було з'ясовано, що у більшості випадків для прояву ретроспекції традиційно були використані такі минулі часи як Past Simple, Past Perfect, Past Continuous, а для проспекції – майбутні: Future Simple й Future Continuous. Однак в цьому творі зустрічаються й відхилення від даних норм. Інколи більш доречним є використання Future Simple для введення ретроспекції. Прикладом може слугувати фраза Генрі: «*Today is the day Ingrid will commit suicide*» [4, с. 230], яку він промовляє, потрапивши в минуле. На той момент, коли авторка вводить цю сцену, усі герої і читач вже знають про вчинок Інгрід, що, безумовно, ілюструє ретроспекцію. Причиною вживання майбутнього часу в даному випадку є те, що головний герой орієнтувався не на свою життєву лінію, а на лінію своєї колишньої дівчини.

Для вираження проспекції письменниця інколи використовує нехарактерний для цієї операції Past Simple. Наприклад, після того, як Генрі зустрівся зі своєю дитиною в майбутньому, він розповідав дружині про дівчинку, використовуючи Past Simple: «*She was about ten...she had long curly hair*» [4, с. 187]. Досить парадоксальним є вживання минулого часу в даному випадку, так як Альба на той час ще навіть не народилася. Крім того, заслуговують увагу випадки вживання Present Simple як граматичного часу для вираження проспекції. Прикладом може слугувати ситуація, коли Генрі розповідає 13-річній Клер про її майбутні вподобання стосовно кави: «*Well, it's usually a little less ferocious. You like yours with lots of cream and sugar*» [4, с. 39].

Висновки. Проведені дослідження застосування часових операцій дозволяють зробити висновок, що стиснення та розширення, проспекція та ретроспекція беруть активну участь у створенні сюжетної специфіки роману «Дружина мандрівника у часі». Сутність аналізу лексико-граматичних особливостей вираження категорії часу в обраному творі, зводиться до того, що постмодерністська література може суперечити класичним канонам

відтворення даної категорії в художніх творах. Таким чином, постмодерністський роман Одрі Ніффенеггер «Дружина мандрівника у часі» є досить новаторським, має ускладнену темпоральну організацію та є цікавим об'єктом дослідження з погляду на особливості реалізації категорії часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 216 с.
2. Кухаренко В. А. Текст и его структура. Москва: Флинта, 2018. 135 с.
3. Мозуль І. Р. Особливості реалізації категорії часу та простору у постмодерністському художньому тексті (на матеріалі роману О. Ніффенеггер «Дружина мандрівника у часі»). Треті магістерські читання. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції. Тези доповідей. Херсон: ХДУ, 14-15 грудня 2017. 172 с.
4. Niffenegger A. The Time Traveler's Wife. San Francisco: MacAdam/Cage, 2003. 253 p.
5. Segal E. Time Travel Stories as a Challenge to Narratology: The Case of The Time Traveler's Wife. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics, 2016. 32 p.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КРЕАТИВНОЇ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Левицька Людмила Ярославівна

канд. пед. наук, доцент

доцент кафедри

іноземних мов для природничих факультетів

Львівський національний університет

імені Івана Франка

Вступ. Творчість є одним зі стрижнів сучасної інноваційної освіти, вдале її застосування у навчальному процесі впливає на формування особистості та педагогічної майстерності викладача. Креативну мовну діяльність педагога можна визначити такими параметрами як: нестереотипне мислення, оригінальні рішення, невідповідність стандартній поведінці, відкриття нових кордонів та сфер функціонування. М. Розенберг [7] вважає, що креативні підходи визначаються багатоморфним характером: це унікальне мислення, індивідуальний стиль мовної діяльності, нестандартні навчальні прийоми, вміння знайти оригінальний та інноваційний підхід до різних мовних сценаріїв, вміння орієнтуватись в новій комунікативній ситуації. Креативна мовна діяльність викладача іноземних мов в методичному аспекті спирається на свободу творчості, вільний освітній простір, існування довіри між усіма учасниками освітнього процесу, роботою над створенням методичних навчальних комплексів. Таким чином утворюються інноваційні педагогічні технології, формуються логічні та змістові структури, що стають важливими сегментами якісної освіти, фундаментом розбудови успішного суспільства. У сучасній освіті творчий підхід до навчання стимулює розвиток відкритого демократичного суспільства, виховує громадян, які можуть генерувати, обговорювати та приймати нові, ефективні та оригінальні рішення.

Метою роботи є опис, розгляд та аналіз креативної мовної діяльності викладача, методів викладання з визначенням основних складових творчого підходу в процесі вивчення іноземної мови.

Матеріали та методи. Проблематика формування та розвитку креативної мовної діяльності викладача, ефективні шляхи вивчення іноземних мов досліджуються з різних аспектів: методологія навчання мови, формування мовленнєвих навичок [6, с. 156-157]; педагогічний супровід під час вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти [5, с. 112]; формування пізнавальних навичок під час вивчення іноземних мов, концепції креативної підготовки молоді [1, с. 148]; роль викладача у професійній підготовці студентів, дидактичні основи творчості у вивченні іноземної мови [3]. Останніми роками було зроблено кілька досліджень, які безпосередньо розвивали творчі підходи у методиках вивчення іноземної мови.

Проте, на нашу думку, наукова проблематика креативної мовної діяльності педагога у викладанні іноземної мови залишається актуальною в сучасному освітньому просторі, а саме: напрацювання методик викладання, які б ґрунтувались на творчому потенціалі учасників освітнього процесу, правильній організації освітнього простору. У сучасній педагогічній парадигмі незавершеною є проблема ефективної допомоги здобувачам освіти у правильному визначенні довгострокової мети, формування мотивації до вивчення іноземних мов. Крім того, гостро стоїть проблема покращення комунікативних можливостей студентів у професійній діяльності. Подальшого вирішення потребують пошуки ефективних методологій вивчення іноземних мов у процесі професійної підготовки, а особливо в межах педагогічних студій.

Результати та обговорення. В сучасних цивілізаційних умовах спостерігаються зміни в мотивації та ставленні до навчання, збільшуються вимоги до ефективності та термінів вивчення іноземної мови. Креативність мовної діяльності викладача – це форма виховного прийняття принципу кооперації з аудиторією, що потребує постійного комбінування комплексу методів до вивчення іноземної мови. Такий процес означає, що при організації творчого підходу перше, про що необхідно потурбуватись – це правильність та чіткість мови. Цю мету потрібно ставити в найвищій пріоритет, в результаті форми навчання стають важливішими, ніж форми контролю та навчальна

література. Такий підхід вимагає відмови від типових спостережливих (прикладних) комунікативних прийомів. Вважається, що викладач має провести ґрунтовну підготовку навчальних матеріалів, мати високий рівень володіння мовою, бути компетентним в питаннях культурного та мовного розвитку. Педагогу необхідно заохочувати усі природно виникаючі форми взаємодії, що відбуваються із залученням іноземної мови.

Креативна мовна діяльність викладача іноземної мови, що передбачає наявність високого професійного рівня [4], формується завдяки низці таких складових:

1. Ціннісна складова – комплекс ціннісних орієнтацій, загальнолюдська та професійна етика, спрямованість до вдосконалення, чітка громадська позиція тощо.

2. Когнітивна складова – рівень інтелекту, ерудованість, здатність до синтезу та аналізу, комплекс дослідницьких навичок та вмій, вміння орієнтуватися в сучасному освітньому просторі, індивідуальні здібності педагога та викладача, самоосвіта, здатність самовдосконалюватись, вміння творчо ставитись до роботи викладача іноземної мови, висока працездатність, високий рівень володіння мовою навчання тощо.

3. Прагматична складова – вміння планувати навчальну та педагогічну діяльність, обирати навчальні матеріали та методики відповідно до поставленої мети, правильно формувати освітні компоненти щодо очікуваних програмних навичок та компетенцій.

4. Мотиваційна складова – загальна зацікавленість в ефективності навчання іноземної мови, вміння правильно формувати мотивацію студентів, установки до навчальної діяльності.

5. Діяльнісна складова – здатність до самовдосконалення, вміння та бажання професійного зростання, особисте прагнення до творчої діяльності.

6. Рефлексивна складова – вміння обмірковувати діяльність викладача іноземної мови, коригувати власну педагогічну та навчальну діяльність відповідно до потреб та покращення ефективності роботи, здатність до аналізу

власних помилок та їх усунення тощо.

7. Емоційно-оцінна складова – емоційно-чуттєве переживання власної діяльності, задоволення від отриманих позитивних результатів, почуття та воля до покращення результатів, здатність критично аналізувати результати навчання.

Креативна мовна діяльність викладача іноземної мови в методичному аспекті має спиратись на низку психологічних умов, існування яких забезпечує її результативність, успішність та досконалість, зокрема:

по-перше, вміння критично аналізувати власну педагогічну діяльність та запозичувати в інших успішних досвідах мовленнєвої діяльності необхідні для творчості у навчальні компоненти; систематична робота з підвищення методичної майстерності викладача;

по-друге, вміння аналізувати власну викладацьку діяльність та самовдосконалюватися, визначаючи власні «слабкі» сторони та працюючи над їх посиленням; здатність толерувати здобувачам освіти та колегам; вміння подолати власні страхи, упередження;

по-третє, постійний цілеспрямований аналіз власної діяльності, робота з удосконалення методичних комплексів, якими користується педагог у процесі викладання іноземної мови; постійна робота з пошуку нових більш ефективних методів та навчальних технологій для вирішення програмних завдань. Важливою є також відпрацювання та дотримання психологічної послідовності етапів навчання та постійна робота з освоєння нових форм навчальної діяльності для вирішення методичних проблем.

Мовна креативна діяльність викладача має розпочинатись із ознайомлення та подальшого й постійного застосування креативних методів як системи способів та навчальних технологій, котрі здатні забезпечити творчість у навчанні як усвідомлену, керовану та ефективну діяльність. Важливим кроком у такому підході є формування навчальних цілей (короткострокових та довгострокових) та постійне стимулювання розумової діяльності, чітке планування очікуваного в результаті застосування креативного продукту.

Отож, передумовою для вдалої креативної діяльності педагога є створення креативного освітнього середовища, що передбачає організацію освітнього процесу з максимальною ефективністю для успішного вивчення іноземної мови. Тоді очевидно, що складовими успішної роботи в площині креативної мовної діяльності є постійне застосування нових освітніх технологій, евристичних за характером методів, репродуктивних за можливістю творчих способів вивчення іноземних мов.

Основною довгостроковою метою застосування креативної мовної діяльності у процесі викладання іноземних мов є постійне удосконалення власної кваліфікації (професійної компетентності); активна інтелектуальна робота (висока ерудованість); комунікативні навички та здатність до співробітництва з аудиторією (високий рівень комунікабельності); значна психофізична активність, позначена високим рівнем працездатності; вміння рефлексувати та коригувати власну педагогічну діяльність; високу моральність та вмотивованість.

Сприяння підвищенню креативності у педагогічній діяльності викладачів іноземної мови у закладах вищої освіти покращить можливості самореалізації викладача як фахівця, допоможе у формуванні спеціаліста високого рівня. Адже, саме креативна мовна поведінка викладача спонукає до її копіювання студентами під час навчання. Студенти, копіюючи викладача, починають вірити в те, що не настільки складна іноземна мова, що їй не так багато часу потрібно докласти, щоб досягти необхідного рівня володіння мовою та задовольнити вимоги викладача.

Висновки. Креативна мовна діяльність викладача сприяє ефективному вивченню іноземної мови, спираючись на демократичність та відкритість інноваційного навчального процесу, зрозуміло вибудовуючи модель кожного заняття під знаменником чіткої та ясної довгострокової мотивації. Міра креативності та творчості на занятті з іноземних мов може бути визначеною такими чинниками як: 1) рівень автономності студентів; 2) готовність усіх учасників освітнього процесу дотримуватись принципів кооперації та

співробітництва; 3) модерація викладачем усього навчального процесу. Від цих чинників залежить чи буде студент, на початку навіть несвідомо, чітко відстежувати власні успіхи, відмінності та особливості мовної діяльності викладача та колег. Студент побачить ці відмінності у власних результатах та мотивації, що дають творчо насичені заняття, та зіставить їх із навчанням на інших дисциплінах, а також з минулим досвідом вивчення іноземних мов.

Креативна мовна діяльність викладача іноземних мов, що застосовується постійно в навчальному процесі, – це спосіб дозволити здобувачам освіти набутти впевненості у здійсненні комунікації іноземною мовою, реалізувати себе як ефективного користувача мови та професіонала, який легко орієнтується в різних реаліях словесної творчості та різних стилях спілкування. У перспективі варто продовжувати дослідження, що перебуватимуть в полі формування креативних методологій вивчення іноземної мови, проблем підготовки викладача до роботи з креативними методами та досягненням найбільшої ефективності їх застосування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Hernández-Torrano D., Kuzhabekova A. The state and development of research in the field of gifted education over 60 years: A bibliometric study of four gifted education journals (1957–2017). *High Ability Studies*. – 2020. № 31(2). С. 133 - 155.
2. Ващенко Л. Рівні розвитку інноваційного середовища / Л. Ващенко // Директор школи. - 2008. – № 5. – С. 3–4.
3. Гонтаровська Н. Інноваційно-освітнє середовище як фактор розвитку особистості // Директор школи. – 2008. – № 9. – С. 3–5.
4. Олександренко К. В., Гоцуляк Н. Є., Професійна креативність як показник „міри” розвитку діяльності викладача іноземної мови. *Вісник Київського національного університету*. – 2007. – № 16–17. – С. 110–113.
5. Резниченко А. В. Інноваційна діяльність викладача іноземної мови. Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ.

2015. - C.112-113.

6. Polok K., Mala E.,Muglova D. On the salience of becoming a creative foreign language teacher. *XLinguae*, 2020, Vol. 13, Issue 4.C. 152-162.

7. Maley A., Peachey N., Rosenberg M. The learner as a creativity resource. *Creativity in the English Language Classroom*. Bournemouth: British Council, 2015. - 172 c.

ВІДОБРАЖЕННЯ КОСМОГОНІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Палихата Елеонора Ярославівна

д.пед.н., професор
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Проблема відображення космогонічної картини світу в національній мовній, зокрема в сучасних фразеологічних одиницях, потребує дослідження з погляду на метафоричну категоризацію Всесвіту. Вивчення картин світу, типових для носіїв ранніх цивілізацій, відкриває невичерпні можливості для виявлення найдавніших когнітивних процесів, що дозволяють встановити семасіологічні універсалії – закони співвідношення, порядку слідування й еволюції значень ще в індоєвропейських мовах [4].

Актуальність дослідження зумовлена насамперед загальним прогресом розвитку філологічних наук, відсутністю праць, у яких би розглядалися українські фразеологічні одиниці, що відображають космогонічну картину світу, в когнітивному і лінгвокультурологічному аспектах. Тому існує необхідність вивчення реконструкції давньої космогонічної картини світу, її вербалізації фразеологічними засобами, виявленням їх природи і сучасної семантики.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей відображення космогонічної картини світу у фразеологічних одиницях сучасної української мови, а також властивостей їх функціонування в українському мовленнєвому просторі.

Проблема дослідження зумовила розв'язання таких взаємопов'язаних завдань: 1) здійснення аналізу мовної картини світу; 2) зосередження уваги на космогонічній картині світу, відображеній у фразеологічних одиницях української мови; 3) висвітлення сучасно семантики окремих фразеологічних одиниць української мови, що відображають космогонічну картину світу.

Як суб'єкт пізнання, людина є носієм певної системи знань про світ, уявлень про світобудову, думок про об'єктивну дійсність, що нас оточує. Ця система знань, уявлень у різних науках має свою назву «картина світу» і розглядається в різних аспектах. Поняття «картина світу» належить до числа фундаментальних, що виражає специфіку людини, буття, взаємовідношення зі світом, найважливіші умови її виживання у світі [3, с. 21]. Теорія картини світу в наукових працях останнього десятиріччя стала популярною та актуальною і має різні аспекти студіювання. Відповідно з'явилася низка прогресивних лінгвістичних розвідок, присвячених цій проблемі (Є. С. Кубрякова, У. І. Михайлишин, Г. А. Огаркова, О. І. Чередниченко та ін.). Концепція універсальних граматик розглядає загальну картину світу людини, згодом появляється ідея міжетнічної моделі світу, значно поширилися зіставні дослідження споріднених національно-мовних картин світу.

Картини світу розрізняються за трьома важливими взаємопов'язаними, але не тотожними моделями: 1) реалія, що називається терміном «картина світу», 2) саме поняття «картина світу», що втілює теоретичне осмислення цієї реалії, 3) термін «картина світу» [3, с. 23].

Феномен «картина світу» є таким давнім, як сам світ і людина в ньому. Створення перших картин світу у свідомості людини збігається з процесом антропогенезу. Сьогодні важко уявити, якого високого рівня дослідження досягли картини світу, що поєднують всесвіт, людину в ньому, соціум, простір, час, природу. Мова є частиною картини світу, на її основі формується мовна картина світу, інтерес до якої спостерігаємо у низці праць В. фон Гумбольдта та інших дослідників-лінгвістів. Сукупність знань про світ, що реалізується у мовних формах, представляє у різних трактуваннях «мовну репрезентацію світу», «мовну модель світу» або «мовну картину світу», в яку неодмінно вплітається національно-культурний колорит певного мовного суспільства.

Мовна картина світу проектується у словах і словосполученнях, як спосіб існування лексики і фразеології (словника) у свідомості людини. Австрійський лінгвіст А. Вербицький ширше розглядав мовну картину світу. Він вважав, що

мовна картина світу – це не тільки сукупність слів і словосполучень, але й морфологічних формативів, граматичних категорій, лексико-граматичних класів слів і синтаксичних конструкцій. Серед низки різних картин світу виділяються космологічна і космогонічна.

Загальні ідеї про розвиток небесних тіл висловили ще грецькі філософи Левкіпп, Демокріт, Лукрецій у IV–I століттях до нашої ери. Із того часу й до сьогодні появлялися космогонічні гіпотези, що стосувалися походження Сонячної системи, дослідження про планетну, зіркову, галактичну космогонію. Лише в останнє століття розвиток спостережної і теоретичної астрофізики й фізики дав можливість розпочати серйозне вивчення походження й розвитку космічних тіл і їхніх систем.

Слово «космогонія» походить від грецького κόσμος – у перекладі – світ, Всесвіт і грецького γονή – народження, тому тлумачиться, як галузь науки, що вивчає походження і розвиток космічних тіл і їхніх систем, а саме: зірок і зоряних скупчень, галактик, туманностей, Сонячної системи і всіх тіл, що входять до неї – Сонця, планет, їхніх супутників, астероїдів (малих планет), комет, метеоритів тощо. Наука, що вивчає космогонію, називається астрофізика.

Космологія походить від грецького κόσμος – «Всесвіт» і грецького λογία («вчення»), тобто це вчення про Всесвіт в цілому та про місце людини в ньому. Відтак, *космологія вивчає Всесвіт* упродовж усього існування, а *космогонія досліджує джерела походження Всесвіту* [6].

Ключовим поняттям у *космології* є «*вчення про Всесвіт і людини в ньому*», тоді як ключовим поняттям у *космогонії* є «*вчення про народження і розвиток Всесвіту, або Сонячної системи*». Але спільними для цих двох галузей наук є слова та фразеологічні одиниці і чітку відмінність між ними важко помітити. Дослідники космогонії мають окремі напрацювання лише про попередні теорії ранніх стадій початку Всесвіту та його розвитку, всього, що знаходиться в космосі, включно з галактиками та зірками, Молочним Шляхом та Сонячною системою.

Нас цікавить, як космогонічні процеси всесвітньої історії відображені у лексиці і фразеології української мови. Виходячи з визначення космогонії, маємо низку лексем: *зірка і зоряні скупчення, сузір'я, галактики, туманності, Сонячна система, Сонце, Земля, планети, їхні супутники, астероїди, комети, супутники, метеороїди, метеорити* тощо. Сонячна система складається із Сонця, що є зіркою, та космічних тіл, що обертаються навколо нього. Зірки народжуються у хмарах пилу і газу, упродовж свого життя дуже змінюються і врешті вмирають. Найяскравіша зірка – Сіріус, або Собача зірка. Візерунки зір на небі називають сузір'ями: Велика Ведмедиця, мала Ведмедиця, Оріон тощо. Окремі з них названі на честь персонажів грецьких міфів, античних героїв.

Найбільшими космічними тілами сонячної системи є вісім планет. Найближчі до Сонця – це *Меркурій, Венера, Земля і Марс*. Більш віддалені від сонця – *Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун*. Усі планети мають свої супутники. Нашу галактику, наприклад, назвали Молочним Шляхом, або Чумацьким шляхом. Є тисячі інших галактик, більш розвинених і нам невідомих, зі своїми також невідомими нам назвами. Наслідуючи астрофізиків і фізиків, мовознавці також почали захоплюватися проблемою дослідження відображення космологічних і космогонічних картин світу у мові та мовленні, зокрема у фразеологічних одиницях як вербалізованих продуктах вторинного відображення картини світу, що забезпечує їм високий комунікаційно прагматичний потенціал. Фразеологічні одиниці володіють емоційно-оцінним ставленням суб'єкта комунікативно-прагматичної діяльності до об'єкта дійсності, що використовується у мовленнєвому спілкуванні і пронизує всі сфери діяльності людини.

Розглянемо космогонічні уявлення, відображені у фразеологічних одиницях зі словом *світ*. Наприклад: *побачити світа (світу, світ)* зі значенням *відчувати душевний спокій чи мати добре самопочуття після страждань, переживань, фізичних мук; піти зі світу – померти; не бачити світу божого – бути дуже заклопотаним, зайнятим чим-небудь; не мати часу відпочити, розслабитись; тяжко страждати, мучитися, переживати; бути*

ув'язненим, перебувати в неволі; **як на світ народився** – добре самопочуття після страждань, переживань, фізичних мук; **світ за очі** – куди-небудь, у будь-якому напрямі; **перевернути [увесь] світ** – зробити щось важливе чи змінити світ, **не бачити світа білого** – страждати, мучитися, доки світу й сонця ніколи [3].

Космогонічні уявлення, відображені у фразеологічних одиницях зі словом **небо, небеса**: **підносити до третіх небес** – надто, дуже вихвалити, розхвалювати кого-небудь; **сьоме небо** – останнє із семи небес, попадаючи куди, людина відчуває найвищу благодать; **бути на сьомому небі** – бути щасливим.

Звернемо увагу на космогонічні уявлення, відображені у фразеологічних одиницях української мови зі словом **зорі**, та їх тлумачення: **діставати / дістати зорі (зірки) з неба** – робити щось незвичайне, надприродне, нездійсненне; **зірок із неба не хпати (не знімати, не хватати)** – не відзначатися особливими здібностями, розумом; **до (самої) зорі** – до ранку, допізна; **решетом у воді зірки ловити** – марно витратити час або байдикувати; **як зірок на небі** – численна кількість, велика кількість, дуже багато [3]. Відповідні значення мають фразеологізми зі словом **зірка** із позитивною семантикою: **мати щасливу зірку, мене веде моя добра (щаслива) зірка, він є (став) мою доброю зіркою, вірити у свою зірку** тощо і з негативною семантикою, що вказують на безнадійність у долі: **народитися (знаходитися) під недоброю зіркою, з'явитися на світ під злою (нещасливою) зіркою, не мати зірки на небі, мати нещасливу зірку, чия-небудь зірка заходить (закочується)**.

Космогонічні уявлення, відображені у фразеологічних одиницях зі словом **небо**, що мають метафорично виражену часопросторову конотацію, зокрема семантики «верху»: **попасти пальцем в небо** – сказати чи зробити що-небудь невлад; **діставати / дістати зірку з неба** – бажання здійснити щось особливе; **прихиліти неба** – зробити усе, навіть неможливе [5].

Значення фразеологізму **небесна посмішка** походить від назви Козерога, що виглядає, як неправильний трикутник і складається зі слабких зірок [2, с. 64].

Спостерігаємо космогонічні уявлення, відображені у фразеологічних одиницях зі словом *сонце*: *до світ сонця* – дуже раненько; *як роса на сонці згинуть*; *гріти зуби на сонці* проводити час у пустих (порожніх) розмовах; *місце під сонцем* – певне становище в житті, суспільстві; *як циган сонцем крутити, вертіти* [5].

Космогонічні уявлення, відображені у фразеологічних одиницях зі словом *земля*: *рв'яти (ногáми (копíтами) зéмлю* – дуже швидко йти, бігти; *у зéмлю вкипíти* – бути надзвичайно враженим, занепокоєним, схвильованим чимсь несподіваним, непередбаченим; *на край світу (світа)* дуже далеко; *вростí в зéмлю* – завмерти, залякнути на місці від великої несподіванки чи сильного хвилювання, страху тощо; *за трíдев'ять (за трíдесять) земель* – дуже далеко; *земля горíть під ногами* – становище стає критичним, безвихідним.

Отже, ми зосередили увагу лише на окремих фразеологічних одиницях, що мають у своєму складі слова *світ*, *сонце*, *небо*, *зірки*, *земля*, в яких спостерігається фразеологічна репрезентація світу у мовному вираженні [1]. Одні з них можна характеризувати, як космологічні, оскільки стосуються Всесвіту і людини в ньому, а інші можна вважати космогонічними, що висвітлюють розвиток Всесвіту (усієї Сонячної системи) і одночасно впливають своєю семантикою на людей, їхні долі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко О. П. Фразеологічна репрезентація світу. *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць*. Київ, 2002. С. 307–315.
2. Майлз Ліза, Сміт Стівен Повна ілюстрована енциклопедія. Світ космосу. Київ: Країна мрій. 2008. 95 с.
3. Михайлишин У. І. Відображення космогонічної картини світу у фразеологічних одиницях німецької мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2010. 209 с.
4. Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць / за ред. О. І. Чередниченка. Київ: ВПЦ «Київський університет», 1998. 229 с.

5. Словник фразеологізмів української мови. Київ: Наукова думка. 2003. 788 с.

6. Космогонія: URL: <http://wiki.kubg.edu.ua/> (дата звернення 27.03.2023).

ECONOMIC SCIENCES

FINANCIAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

Dmytrenko Anton

laureate

O. M. Beketov National University
of Urban Economy in Kharkiv

Financial aspects of the development of construction enterprises affect the formation of economic support for the development of construction enterprises. In this context, it should be noted that the financial support of enterprises involves the formation and use of financial resources to meet the needs of the economic entity, regulated by the relevant normative acts, which determine the methods of their mobilization, distribution and use at all levels of economic management [1].

For the formation of financial security, the characteristics, its properties and features are defined:

- the ratio of own and involved funding sources and their relationship with certain types of assets ensures the achievement of the planned level of activity volumes and the development of the enterprise;
- the formation and development of tax administration, as the main direction of improving the quality of state regulation of the activities of taxpayers in the form of enterprises-business entities, represents the improvement of analytical work as an element of the complex of measures for informational and analytical support of the activities of state tax authorities and, of course, has economic interrelationships with the financial support of the activities of enterprises;
- being the basis of financial stability, it manifests itself as the ability of a business entity to function and develop, to maintain the balance of its assets and

liabilities in a changing internal and external environment, guarantees its solvency and investment attractiveness in the long-term perspective within the permissible level of risk;

- directed to the loading of all types of resources necessary for the normal functioning of the enterprise, characterized by the expediency of their placement and efficiency of use, financial relationships with other legal entities and individuals, solvency;

- consistency and efficiency of resource allocation based on increasing the level of their use;

- restoration and increase of savings and capital accumulation. This is necessary to maintain a high level of long-term dynamics of economic growth, especially in a situation where available reserves have retained their potential in the process of transformation. It is important not only to stimulate internal savings, but also to attract them in the form of investments;

- in order to strengthen the relationship between the sources of financial support for economic growth, the methods and forms of their manifestation, it is necessary to use tools (taxes, fees, fines, benefits, money emission, production);

- management of the financial stability of the enterprise must ensure timely receipt and expenditure of funds, support of constant solvency;

- the analysis of production potential makes it possible to assess the possibilities of achieving certain results, creates conditions for a reasonable approach to the formation of financial support for the enterprise's activities;

- consideration of issues related to financial support of entrepreneurial activity is based on knowledge of specific sources of its financing [2].

Thus, economic support for the development of construction enterprises depends on financial resources and directions of their formation and use. At the same time, they ensure the construction of a quantitative basis for making informed management decisions.

LIST OF SOURCES:

1. Зяцьковська Л. І. Методологічні засади фінансового забезпечення підприємств. *Фінанси України*. 2007. № 6. С. 148–155
2. Новікова І. В. Управління фінансовим забезпеченням розвитку підприємств в сучасних умовах. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. Випуск 6.1-1. С. 247 – 251. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2019/56_1_2019/43.pdf.

THE BASIC CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC MODERNIZATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT UNDER THE BACKGROUND OF DIGITAL ECONOMY

Kharchenko Tetiana Olexandrivna

PhD in Economic Sciences, Associate Professor

Zhao Min

PhD student of Public Management and Administration Department

Sumy National Agrarian University

Sumy, Ukraine

Introduction. The essence of modern history is the history of the progress of science and technology. Scientific discovery and technological invention have driven the rise of new civilization and modern industry, and influenced the rise and fall of the nation. The development of economy and society must rely on science and technology, and science and technology must also serve the economic and social development. Today, the world economy is facing the huge impact of the global financial crisis, and it is particularly important to rely on scientific and technological progress to promote economic and enterprise development. Today's society has entered the era of digital economy, data and information have become an important asset in the digital economy era, and digital economy is the key development direction of the digital era. At the same time, digitalization, modernization and intelligence are also the core direction of enterprise management mode optimization. Making full use of the value of data and information to enhance the competitive advantage of enterprises in the market has also become a strategic problem in the sustainable development of enterprises in the future. Enterprises have gradually realized the advantages of the digital economy era, began to investigate the market environment, actively introduced core digital technologies, and optimized their enterprise management strategies with modern management concepts and innovative thinking, so as to make them closer to the direction of modernization. Through the analysis of digital economy and the current situation, this paper expounds the impact of digital economy on enterprise management, and then discusses the scientific and

modern enterprise management mode. Finally, in order to further improve the scientific and modern system of enterprise management, the constructive optimization strategy for enterprise management under the background of digital economy.

Results and discussion. In the era of digital economy, big data, cloud computing, artificial intelligence, block chain and other digital technologies widely used in the development of enterprises. At the same time, the diversity and sharing advantages of digital economy further enhance people's cognition of enterprise management to a new level, making them more technological and modern. Enterprises must deeply realize the digital economy under the background of the importance of scientific and modern management, and the impact on the enterprise and real problems, with the key digital technology as the core, further improve the standardization and innovation of the management of enterprise, so as to promote enterprise personalized development, enhance enterprise core competitiveness.

An Overview of the digital economy. With the effective integration of big data and digital economy in the industry, the application scope of "Internet" technology has become more extensive. For example, medical "Internet +", education "Internet +", transportation "Internet +" and so on. To a certain extent, the digital economy is not only conducive to people to save unnecessary activity expenditure, but also can make the cost of activities lower, and constantly improve the work efficiency and quality. At the same time, it can also lay a good foundation for enterprises to expand their business scope. In short, the rise and application of digital economy will have a huge impact on people's life and production, reflecting the vitality of modern society in an all-round way.

Data interconnection transforms enterprise user value goals. In the traditional business relationship, the enterprise, as the main production department, is a closed organization. The objective organizational boundary inhibits the transmission of information, and enterprises are independent information islands among each other, and the competition occurs more in the production attributes of products such as price, quality and performance. Information cannot be transmitted efficiently, which,

to a certain extent, not only restricts the innovation efficiency of the industry, but also the innovation speed is difficult to keep up with the changes of user needs. At the same time, too much attention on the technical improvement of the production end also leads to the enterprise not paying enough attention to the user experience on the service side. Therefore, with the emergence of big data, enterprises have established interconnected business networks, and digital connections break the internal and external boundaries of organizations. In business activities, the status and role of users have been enhanced, and a new business logic dominated by user value has gradually evolved.

Digital innovation promotes the enterprise internal management reform. Due to the industry restrictions, traditional enterprises often appear more hierarchical and less efficient pyramid structure management mode, while modern digital innovation, the use of massive data to comprehensively control resources and cross-regional configuration, strengthen the connection between processes, change the traditional chain management process into parallel, flat management process, not only reduce the management level, save manpower costs and material costs, but also improve the management efficiency; the data technology and cross-industry data, promote data circulation, make the enterprise internal management more flexible and orderly, and bold absorb the external excellent factors.

Digital economy gives enterprises fresh impetus to their development. In the era of digital economy, the application of the Internet and information technology has given birth to the rapid development of e-commerce, making it the main form of enterprise development, and through e-commerce, realizing the integration of enterprises with the world economy. The development of enterprise e-commerce has given fresh power to the development of enterprises, and the degree of enterprise intelligent management is higher.

Problems existing in enterprise management in the digital economy. Enterprise management should standardize and integrate the internal resources of enterprises to promote the maximization of enterprise profits. In the current situation of digital economy, the market competition is becoming increasingly fierce, enterprises must

actively change the management mode, and make their management more modern. Here are the problems of enterprise management in the context of digital economy:

Lack of a correct understanding of the digital economy. The arrival of the digital economy is both an opportunity and a challenge for the development of enterprises. Traditional small enterprises cannot withstand the wave of big data impact, and cannot keep up with the pace of big data change. In terms of enterprise management, the acceptance of digital economy is low, and the slow transformation and upgrading will gradually be eliminated by the market. In the process of operation, new enterprises and large enterprises have a strong ability to accept new things in the market, fully realize the value of digital economy, and have begun to transform to digital economy. However, in the process of transformation, some managers often have a one-sided understanding of the digital economy, and only strengthen the management of the external market, but ignore the strengthening of the internal management of enterprises, resulting in the internal management of enterprises can not keep up with the pace of external development, and cannot meet the actual needs of consumers.

Lack of professional application of digital technology. In today's era of information explosion, any fragmented information can be of potential value. However, in the enterprise in the process of management, often just using the Internet, big data technology set up the information platform, the use of data also only stay in the surface stage, not the application value of data for depth mining, more lack of professional application technology, led to the data platform application does not reach the designated position, waste of resources.

Lack of high-quality digital management talent. In the era of digital economy, the enterprise also improve the requirement of talent, gradually from the traditional talent to digital talent transformation, at the same time, also increase the difficulty of the enterprise talent management, need enterprise in talent management, not only can the digital technology applied to talent management, and improve the comprehensive quality of talent, should be proficient in the enterprise management business, and to digital technology has certain operation ability, to cultivate more high quality digital

management talents.

Establish the digital transformation consciousness, improve the efficiency of enterprise management. Enterprises need to establish the consciousness of digital transformation as soon as possible, and fundamentally change the traditional management concept. Let users effectively participate in production, design and other activities, enhance the value of user experience, accelerate the deep integration of digital economy and real economy, from the consumer Internet era to the industrial Internet era, that is, the "from C end to B end" switch. Second, enterprise management should correct understanding of digital economy, change its one-sidedness, not only can use digital technology to fully grasp the external market environment, understand consumers real demand, innovative marketing means, make the enterprise get more attention in the market, but also to use digital thinking, optimize enterprise internal management, on the one hand, improve the efficiency of data, depth mining of data, to discover greater value.

Strengthen the application of professional technology and improve the digital technology methods. In the construction of their own management information system, enterprises should strengthen the construction of big data computing and Internet according to their own actual production and operation conditions, as well as enterprise management needs, and organically import big data computing and Internet into enterprise management. At the same time, in the context of digital economy, all kinds of economic information should be continuously collected, and the important value of fragmented economic information should not be ignored. In addition, in order to achieve the corporate economic information orderly management, the enterprise should also introduce data extraction, data filtering, data cleaning and data integration and data fusion and other digital technology, through the digital technology to economic standard and orderly management, and strengthen the enterprise management of professional, standardized and reasonable application of digital technology, improve the efficiency of management.

Attach importance to talent training and establish excellent digital management talents. First, enterprises should actively use digital technology to

broaden the recruitment channels of high-quality talents. They can select high-tech innovative talents through talent forum, digital economy innovation competition, school-enterprise cooperation and other ways, and establish a high-level management talent team based on digital economy. Second, enterprises should strengthen the training of digital technology ability for managers, not only to enhance management skills, so that they have stronger organizational ability and communication skills, but also to cultivate digital management thinking, view the development of enterprises from a dynamic perspective, and lead enterprises to develop steadily in the era of digital economy.

Conclusion. In short, in the context of digital economy, the development of new forces is not only a new development opportunity for enterprises, but also faces greater challenges. Enterprises need to weigh the pros and cons in the internal and external management, play self-advantage, enterprises want to succeed in the digital economy era, we must actively solve the problems encountered in the digital management, increase the intensity of enterprise digital management, digital thinking as the cornerstone, digital technology as the core, build enterprise digital management system, promote the innovation and development of enterprise.

REFERENCES:

1. Yu Hairong. Research on digital Transformation and Integrated Development of enterprises under the background of digital Economy [J]. Commercial Exhibition Economy, 2023 (7).
2. Wang Changqing, Wang Zheng, Zhou Yu. Unlock the "password" of technology enterprise management modernization [J]. The Chinese Business Community, 2023 (3).
3. Sun Ruonan. Research on Enterprise Management Mode and enterprise Management modernization [J]. Fortune Today, 2023 (3).
4. Hong Chenyang. Modernization Path of enterprise management information system under the digital economy [J]. Economic Research Guide, 2022 (34).

5. Li Jian, Zhang Jinlin, Dong Xiaofan. How digital economy affects enterprise innovation ability: Internal mechanism and empirical evidence [J]. *Economic Management*, 2022,44 (8).
6. Luo Yinjiao. Research on the Innovation Strategy of Enterprise Management under the background of Digital Economy [J]. *Modern Business*, 2022 (21).
7. Chengmingshan. The Influence and countermeasures of the digital Economy era on enterprise management [J]. *Business Culture*, 2021 (29).

ECONOMIC ESSENCE OF STATE REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS PROCESSING

Kharchenko Tetiana Olexandrivna

PhD in Economic Sciences, Associate Professor

Glazyrin Serhii Leonidovych

Student

Sumy National Agrrarian University

Sumy, Ukraine

Introduction. The problem of the economic essence of the state regulation of the field of processing of agricultural products is the need to ensure the efficiency, stability and development of this branch of the economy. It is important to understand that the economic essence of state regulation arises from problems that can affect the agricultural processing sector. The main problems related to this aspect include the following: the field of processing of agricultural products may face the problem of low competitiveness in international markets. This can be caused by high costs of energy, raw materials, equipment, as well as lack of access to modern technologies and innovations. State regulation should contribute to the creation of conditions for increasing the competitiveness of processing enterprises by supporting innovations, reducing costs and improving the quality of products; the agricultural processing sector is exposed to fluctuations in the market, such as changes in supply and demand, price fluctuations, changes in legislation, etc. This can create unfavorable conditions for the development and stability of the industry. State regulation should contribute to ensuring market stability by establishing effective price control mechanisms, regulating exports and imports, forecasting supply and demand, as well as maintaining stable trade relations; the sector of processing of agricultural products may face an insufficient level of investment, which limits the possibilities of development and modernization of enterprises.

State regulation should promote attractive conditions for investors, attract foreign investments, develop potential projects, and also provide access to financial support and loans for the development of the processing industry; the field of

processing agricultural products can have a significant impact on the environment through the use of resources, energy and emissions of pollutants. State regulation should contribute to sustainable development and environmental protection by establishing environmental standards, regulating the use of natural resources, and promoting environmentally friendly processing technologies.

In addition, problems can also be insufficient coordination between various actors of the industry, lack of effective mechanisms for marketing and promotion of products on the market, as well as lagging behind in the field of innovation and introduction of new technologies. State regulation should be aimed at solving these problems to ensure stable and efficient development of the agricultural processing sector.

Aim. To study the economic essence of state regulation of the sphere of processing of agricultural products.

Materials and methods. The relevance of the study of the economic essence of the state regulation of the sphere of processing of agricultural products is conditioned by the following reasons:

The field of processing of agricultural products has great potential for economic growth and job creation. State regulation can contribute to the development and modernization of this industry, attracting investments, supporting research and innovation. This stimulates the economic development of rural areas, raises the standard of living of the population and promotes balanced regional development.

The world market for agricultural products is highly competitive, and government regulation can affect the competitiveness of domestic processors. By ensuring access to financial resources, supporting research and development of new technologies, regulating market conditions, the state can create favorable conditions for entering foreign markets and competing with other countries.

The field of processing agricultural products has a significant impact on the environment. State regulation can establish standards and regulations regarding environmental safety, energy efficiency and sustainable use of natural resources. This contributes to the preservation of natural ecosystems, reducing the negative impact on

the climate and creating a sustainable ecological system in the field of processing agricultural products.

In addition, in connection with changes in global trade, technological challenges and changes in consumer preferences, the economic essence of state regulation of the field of agricultural processing is constantly being revived and requires adaptation to new conditions and challenges.

Results and discussion. The economic essence of state regulation of agricultural processing is that the state intervenes in the economic processes of this industry in order to ensure the efficiency, stability and development of the agrarian sector of the economy. State regulation has several main goals. First, it is aimed at ensuring the country's food security by stimulating the production and processing of agricultural products.

Processing of agricultural products is an important stage in ensuring food security of the country. This process includes the processing and transformation of raw materials from the agricultural sector into finished food products that can be safe for human consumption [1, p. 79]. Processing can take place in various forms, depending on the type of product and the final destination. Some common processing methods include canning, drying, freezing, fermentation, fermentation, reclamation, and other technologies. Processing of agricultural products is an important stage in ensuring food security of the country. This process involves the processing and transformation of raw materials from the agricultural sector into finished food products that can be safe for human consumption.

For the successful processing of agricultural products and ensuring the country's food security, it is important to use modern technologies, adhere to food quality and safety standards, as well as develop and maintain an effective processing and supply infrastructure.

The state can provide benefits and support to agricultural enterprises, reduce the tax burden, provide subsidies for the purchase of equipment and technologies, regulate the prices of agricultural products, etc.

Secondly, state regulation is aimed at ensuring a balance between producers

and consumers of agricultural products. The state can set restrictions on the export or import of certain types of products, set production quotas or purchase volumes, control the quality of products, etc. This ensures price stability on the market and prevents an imbalance between supply and demand.

Thirdly, government regulation is aimed at stimulating innovation and development in the field of processing agricultural products. The state can invest in research and development of new technologies, support innovative projects, create favorable conditions for the introduction of new processing methods, which contributes to the improvement of product quality and competitiveness in the market [2, c. 802].

In general, state regulation of agricultural processing is aimed at ensuring the stability and development of the agrarian sector of the economy, ensuring the country's food security, regulating the market, stimulating innovation and maintaining the competitiveness of producers.

In the system of state support for the processing of agricultural products, the main emphasis should be placed on the constant support and development of processing enterprises engaged in the processing of agricultural products.

The main emphasis in the state support system should be on the following aspects:

1. *Infrastructure and equipment.* Effective processing requires modern infrastructure and high-quality equipment. The state can provide financial support and loan programs for the modernization and expansion of processing enterprises, as well as provide assistance in obtaining affordable technologies and equipment.

2. *Training and consultations.* The state can contribute to improving the qualifications of workers in the field of processing by organizing training courses, seminars and trainings. It is also important to ensure access to advisory services that provide professional assistance in matters of food production, quality and safety.

3. *Financial support.* State programs should provide financial support for processing enterprises, for example, through the provision of subsidies, grants or competitive financing. This can help reduce financial barriers and stimulate the

development of innovative recycling projects.

4. *Marketing and promotion.* The state can support the development and implementation of marketing strategies for agricultural processing products. This may include support in the study of market needs, branding, advertising, participation in exhibitions and fairs.

5. *Normative and legal regulation.* The state should create a favorable regulatory and legal environment for the development of the processing industry. This includes development of product quality and safety standards, simplification of certification and licensing procedures, and protection of intellectual property rights.

By focusing on these aspects, the state can promote the development of the agricultural processing sector, increase production efficiency and ensure the country's food security. The strengthening of the processes of globalization and the aggravation of the problems of providing the population with food products require the further development of processing of agricultural products today.

Processing of agricultural products can help reduce losses and waste, ensuring a more efficient use of resources. This is especially important in conditions of limited land, water and other natural resources. Advanced processing of agricultural products allows to create a variety of products and ensure a stable supply throughout the year. This is especially important in the context of climate change and unpredictable weather patterns that can affect yields.

By processing agricultural products, higher quality products can be created, and value can be added through the creation of new products and brands. This allows the agricultural sector to obtain higher profitability and competitive advantages in the world market. To further develop agricultural processing, it is important to promote investment in the industry, support research and innovation, stimulate cooperation between different sectors (agriculture, industry, logistics) and develop effective supply chain management strategies.

Conclusions. The economic essence of state regulation of agricultural processing is to create optimal conditions for the development of this industry. The state plays an active role in promoting the development of processing enterprises,

supporting investments, ensuring the quality and safety of products, developing infrastructure, and stimulating marketing activities.

State regulation is an important tool for ensuring the efficient functioning of the agricultural processing sector. This makes it possible to maintain a stable supply of food products, ensure food safety, increase added value and competitiveness, create new jobs and contribute to the development of local communities.

The state plays the role of a facilitator, creating favorable conditions for entrepreneurship, investment and innovation. It acts as a regulator, establishing a legal framework that regulates activities in the industry, and protects the interests of all market participants. Also, the state provides financial support and training that contribute to the development of technological and innovative processes in the processing industry.

Economic regulation of processing of agricultural products helps to ensure stability and stability of the agricultural sector, reduces dependence on foreign markets, promotes the development of agriculture as a whole. As a result, effective government regulation promotes economic growth, ensuring food security and improving the quality of life of the population.

REFERENCES:

1. Hudz Yu. F. Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання rozvytku ekonomichnoho potentsialu pererobnykh pidpryiemstv APK. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2017. Vyp. 13, ch. 1. S. 79–86.

2. Konieva I. I. Derzhavna finansova pidtrymka pidpryiemstv APK: stan ta stratehiia rozvytku. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. 2016. Vyp. 14. S. 802-807

3. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva» vid 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

4. Pererobni pidpryiemstva otrymaly ponad 280 mln hrn hrantiv na rozvytok, vid 14.04.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=bcb0fac5-ba95-40f9-9b0e-5ecb24f5a1c7&title=Robota->

Pererobni

5. Uriad zbilshyv finansuvannia prohramy pidtrymky rozvytku tvarynnytstva ta pererobky silskohospodarskoi produktsii. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=be343de3-2dce-4f18-be83f1a0292e5958&title=UriadZbilshivFinansuvanniaProgramiPidtrimkiRozvitkuTv-arinnitstvaTaPererobkiSilskogospodarskoiProduktsii>

**AN INTEGRAL APPROACH TO THE ASSESSMENT OF THE
DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES:
SUBSTANTIATION OF THEORETICAL PROVISIONS**

Mamonov Kostiantyn,

doctor of economic sciences, professor

Kovalenko Liudmyla,

candidate of physical and mathematical sciences,

associate professor

Goi Vasyl,

PhD in Economics

O. M. Beketov National University

of Urban Economy in Kharkiv

In the system of assessment of directions and features of the development of construction enterprises, obtaining a general assessment is of particular importance for making justified management decisions and forming an organizational and economic mechanism for ensuring the processes of formation and implementation of development. In this context, the theoretical provisions related to the development and application of the integrated assessment of the development of construction enterprises deserve attention. To implement an integrated approach, some authors suggest the following directions:

1. Projecting net cash flow on invested capital for the first post-forecast period by stakeholder groups.

2. Evaluation of the integral criterion for the creation and use of brand capital of construction companies.

3. Determination of discounted cash flow, which is obtained as a result of using the brand of construction companies.

4. Evaluation of the current market value of the brand, taking into account the discount rate and the average annual rate of growth of net income from the sale of construction products [1].

The polyparametric integral criterion of the development potential is determined by evaluating the corporate reputation, the brand of the construction

company and the brand of construction projects. Corporate reputation is determined based on a combination of factors:

- quality of corporate management;
- financial condition and solvency of the construction company;
- marketing efficiency;
- social responsibility;
- environmental responsibility;
- quality of construction products;
- the fate of the construction company in the market of construction works;
- leadership positions on the market;
- the level of the construction company with participation in the markets;
- investment attractiveness of the construction company;
- behavior of the construction company;
- the attitude of consumers to the construction company;
- customer after-sales service;
- emotional relations to the construction company;
- level of personnel qualification;
- the level of perception of changes [1].

An integrated assessment of the potential of enterprises is proposed according to the following stages:

- characteristics of the method of determining the integral assessment, its advantages and disadvantages;
- analysis of indicators that characterize the potential of economic entities;
- formation of groups of blocks of indicators that characterize the potential of economic entities;
- calculation of integral indicators by blocks of selected indicators in potential groups of economic subjects and derivation of the overall integral indicator [2].

For the integral assessment of the development of construction enterprises, an integral indicator of development is proposed, which is determined by the amount of money and a coefficient that takes into account the peculiarities of their functioning

[3].

To assess the integral indicator of the development of construction enterprises, a set of interrelated stages is proposed:

- formation of information and analytical support regarding the formation and use of funds of construction enterprises, determination of the specifics of their activity;

– application of the generalized model for determining the integral indicator of the development of construction enterprises;

– evaluation of the coefficient that takes into account the peculiarities of the functioning of construction enterprises using the method of expert evaluations;

– determination of the integral indicator of the development of construction enterprises; – interpretation of the obtained results [3, p. 301].

Thus, as a result of the study, it is proposed to use an integral approach to form a quantitative basis for ensuring the development of construction enterprises, which allows obtaining a generalizing criterion for making reasonable management decisions.

LIST OF SOURCES:

1. Мамонов К. А. Стейкхолдерна стратегія вартісно-орієнтованого управління капіталом бренду: дис.. д-ра екон. наук: 08.00.04. Х.: Харківська національна академія міського господарства. 2012. 553 с.

2. Рудаченко О. О., Єсіна В. О. Методи оцінки економічних суб'єктів у системі соціально-економічного розвитку країни. Класичний приватний університет. Економіка та управління підприємствами. Вип. 3. 2020. С. 118 122. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/3_20_ukr/23.pdf.

3. Грицьков Є. В. Теоретико-метододогічні основи формування та використання корпоративної соціальної відповідальності будівельних підприємств: дис.. д-ра екон. наук: 08.00.04. Х.: Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. 2019. 673 с.

ОГЛЯД ПОДАТКОВИХ НОВАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Артюх Оксана Валентинівна,
д.е.н., професор
Подвальна Наталія Едуардівна,
к.е.н., доцент
Татарінова Ганна Олександрівна,
к.е.н.

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Не викликає сумнівів те, що воєнний стан в Україні - це період невизначеності і зростаючих ризиків для вітчизняного бізнесу. Це вимагає суттєвих законодавчих змін у сфері оподаткування, і насамперед, у частині зменшення податкового навантаження для суб'єктів підприємницької діяльності.

Втім, якщо з початку війни податкові зміни передбачали значне фіскальне послаблення, то вже у 2023 році спостерігається певне скорочення державних заходів щодо податкової лібералізації.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження основних аспектів оподаткування суб'єктів малого та середнього бізнесу трансформаційних змін національної економіки.

Матеріали і методи. Матеріалами слугували наукові публікації вітчизняних вчених, законодавча інформація щодо діяльності та оподаткування підприємств різної форм власності. У роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Результати та обговорення. Огляд задекларованих на сьогодні податкових змін дав можливість систематизувати новації законодавства у 2023 році та виділити основні за певними критеріями, а саме:

1) у частині прямого оподаткування:

- це обов'язок сплати з 1 січня 2023 року авансових внесків з податку на

прибуток підприємств за структурні підрозділи, які здійснюють торгівлю валютними цінностями у готівковій формі. При цьому сплата авансових внесків за кожний пункт обміну іноземної валюти, внесений до Реєстру пунктів обміну інвалюти, визначається за особливим алгоритмом та з застосуванням відповідних коефіцієнтів (Закон України № 2720-IX від 03.11.2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі»);

- визначення мінімального податкового зобов'язання (МПЗ) з податку на прибуток підприємствами, які є власниками, орендарями, користувачами сільськогосподарських угідь. МПЗ визначається як позитивне значення різниці між сумою загального МПЗ та загальною сумою сплачених податків, зборів, платежів та витрат на оренду земельних ділянок. Втім тимчасово, за 2022 та 2023 податкові роки не нараховується та не сплачується МПЗ за земельні ділянки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих, чи за земельні ділянки, визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди (Закон України № 1914 від 30.11.2021р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень»);

- застосування особливого режиму оподаткування резидентів Дія Сіті, який передбачає можливість оподаткування податком на прибуток за особливими умовами (аналог податку на виведений капітал) за ставкою 9 % та оподаткування лише низки операцій. Першим звітним періодом для спеціального режиму оподаткування резидентів Дія Сіті є 2022 рік (Закон України № 1946 від 14.12.2021р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»).

2) у частині спрощеного оподаткування:

- підлягає оподаткуванню підприємницька діяльність електронних резидентів як платників третьої групи спрощеної системи оподаткування без ПДВ - з 1 квітня 2023 року (Закон України № 2654-IX від 06.10.2022 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів»);

- через зміну мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму у 2023 році сума єдиного податку щомісяця буде змінюватися для 1 та 2 групи ФОП (10 % від прожиткового мінімуму - 268,4 грн; 20 % від мінімальної зарплати - 1340 грн); для 3 групи ФОП та юридичних осіб ставки не зміняться порівняно з 2022 роком (3 % - для платників ПДВ та 5 % - для неплатників ПДВ);

- на час дії воєнного стану застосовується спеціальний режим - 2 % для неплатників ПДВ. Вони звільняються від обов'язку нарахування та сплати ПДВ за операціями з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, а також від подання податкової звітності з податку на додану вартість, а їх реєстрація платником податку на додану вартість є призупиненою (п.9.5, п.89.12 ст. 9 ПКУ).

3) у частині акцизного оподаткування:

- збільшуються на 20 % специфічні ставки акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання (МАПЗ) зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів. З цього приводу слід зазначити, що на законодавчому рівні передбачено поступове підвищення ставок, починаючи з 2021 року до 2025 року – з розрахунку: кожний рік на 20 %. Такі зміни спрямовані до наближення ставок, визначених у положеннях Директиви ЄС 2011/64/ЄС від 21.06.2011 року щодо структури та ставок акцизів на тютюнові вироби, та підвищують ціну на підакцизну продукцію (п. 17 підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ);

- збільшуються ставки акцизного податку на рідини, що використовуються в електронних сигаретах. Ставка збільшується до 10000 грн.

за 1 літр (зараз діє 3000 грн. за 1 літр). Норма діє протягом воєнного та/або надзвичайного стану (Закон України № 2139-IX від 15.03.2022 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного»);

4) щодо справляння ПДВ

З 01 січня 2023 року відміняються окремі податкові пільги щодо ввезення товарів, які використовуються в кінематографії, космічній діяльності та постачання програмної продукції (відповідно до п. 3, 26-1 та 61 підрозділу 2 розділу XX Перехідних положень ПКУ).

Висновки. Отже, підсумовуючи, варто відмітити, що податкова лібералізація в період війни є вимушеним антикризовим заходом. Не можна не погодитися з тим, що зниження податкових ставок, запровадження єдиного податку в розмірі 2% фактично для всіх підприємств, послаблення адміністративного навантаження на платників, дерегуляція бізнесу і послаблення податкового контролю допомогли вітчизняному бізнесу пережити шок [2].

Але такі зміни – це лише антикризові (миттєві) заходи, які ефективно працюють протягом нетривалого часу.

Для стабілізації ситуації поступово у систему оподаткування державою включаються відповідні регулятори, які обумовлюють поступове покращення податкових надходжень у державну казну.

Впевнені, що після завершення війни держава повернеться до ефективної посткризової моделі оподаткування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Щодо основних новацій та перспектив податкового законодавства у 2023 році: Пресслужба Державної податкової служби України. 30 грудня 2022. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/644120.html>.

2. Марчак Д., Маркуц Ю. Маршалок Т. Податки воєнного часу. Чого слід очікувати від змін у податковій системі, ухвалених з початку війни? *Журнал аналітичної платформи «Вокс Україна»* 27.05. 2022 URL: <https://voxukraine.org/podatky-voyennogo-chasu-chogo-slid-ochikuvaty-vid-zmin-u-podatkovij-systemi-uhvalenyh-z-pochatku-vijny>

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Афанасьєва Олена Миколаївна,
завідувач відділу
Безубець Тетяна Яківна,
заступник завідувача відділу
Виноградова Ольга Євгеніївна,
молодший науковий співробітник
Науково-дослідний,
проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії
м. Харків, Україна

Вступ. Процеси глобалізації включають вільне переміщення капіталів, тому проблема обґрунтування привабливості інвестиційних проєктів виходить за національні рамки, набуваючи міжнародного характеру.

Міжнародна конкурентоспроможність інвестицій має на увазі багатокритеріальне обґрунтування проєктів.

Матеріали. Багатокритеріальність завдання означає синергетичний підхід до його вирішення. Переваги синергетичного підходу формування оптимальної структури інвестиційних проєктів загальновідомі.

Синергетика (від грецьк. «співпраця», «самоорганізація») – це науковий напрямок, який почав розвиватися приблизно 20 років тому. За Г. Хакеном, синергетика займається вивченням систем, які з дуже великого числа частин, компонентів чи підсистем, так мовити, деталей, складним чином взаємодіють між собою. Синергетичний ефект від вирішення різноманітних завдань (інвестиційних, економічних, фінансових тощо) є багатоаспектним, отже, і багатоцільовим.

Кількісно цей ефект доцільно представляти вектором, компонентами якого є економічні, фінансові, соціальні, екологічні та інші показники режимів взаємодії елементів аналізованої системи. Під синергетичним ефектом бізнес проєкту домовимося розуміти таку додаткову складову ефекту, який отримуємо у результаті узгодженого та одночасного обліку всіх чи більшої частини

ключових факторів (фінансових, технічних, технологічних, інтелектуальних, інформаційних тощо) на етапі його обґрунтування.

Методи. Процес удосконалення методів розрахунків, з яких оцінюється ефективність бізнес-проектів з позиції синергетики, поєднує у собі як дивергентні тенденції (зростання різноманітності), так і конвергентні тенденції (обмеження різноманітності). Оцінка кінцевих результатів (інвестиційних, економічних, фінансових, соціальних, екологічних) має здійснюватися на багатокритеріальній основі.

Якщо вирішити завдання пошуку оптимального варіанта бізнес-проекту з безлічі альтернативних варіантів різними математичними методами (рівномірної оптимізації, справедливого компромісу, визначення сумарного відхилення від ідеальної точки, згортання критеріїв), то приходимо до самого результату.

Висновки. Таким чином, оцінка економічної ефективності інвестиційних проектів за будь-яким одним критерієм може привести до невірних результатів. Рекомендується використовувати досить ефективний багатоцільовий підхід до вирішення подібного роду задач.

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ ЧЕХІЇ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Бугайчук Богдан Олександрович

магістрант

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир, Україна

Мета роботи : Вивчення успішного досвіду побудови пенсійних систем в інших країнах, аналіз переваг та недоліків різних пенсійних моделей є необхідною умовою процесу формування ефективної пенсійної системи в Україні.

Методи дослідження : В роботі використні системоутворююче поняття пенсійного забезпечення.

Наразі з необхідністю реформування пенсійних систем зіштовхнулася значна кількість країн. Більшість країн Європейського Союзу за останні кілька десятиліть переживають значні демографічні зміни. Рівень народжуваності низький, населення старіє, в той час, як зростання рівня медичного обслуговування сприяє збільшенню тривалості життя. Співвідношення середньої пенсії до середньої заробітної плати, пенсійний вік, розмір пенсійного страхування є тими основними факторами, на які найближчим часом негативно вплине сучасний демографічний розвиток.

Уряд Чехії з 2011 р. почав провадити пенсійну реформу, яка передбачала впровадження схеми, апробованої іншими країнами Європейського Союзу. Ці зміни сприяли тому, що пенсійна система Чехії стала однією з найбільш стабільних у світі, проте не найкращою. Так, загальні витрати держави на пенсії сягають 8,4% ВВП, з яких 6,9% ВВП йде на пенсії за віком, решта – на пенсії по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника. В Європейському Союзі ця частка в середньому становить 12,6% ВВП. Крім того, середня пенсія в Чехії значно нижча (майже втричі) від середньої в Європейському Союзі [2].

У Чехії зберігається обов'язкова державна пенсійна система, побудована

на розподільних принципах, що доповнюється приватним пенсійним страхуванням [1, с. 443]. Тобто по суті чеська пенсійна система в даний час складається, по суті, з двох рівнів. Основний обов'язковий рівень безперервного фінансування з визначеною виплатою та додатковий добровільний рівень додаткового пенсійного страхування з визначеними внесками, фінансований із внесками держави. Приватне страхування життя також є частиною додаткового добровільного рівня.

Базове обов'язкове пенсійне страхування є універсальним і охоплює всіх економічно активних осіб. Законодавче регулювання є єдиним для всіх застрахованих осіб, немає спеціальних галузевих чи професійних схем тощо. Лише з організаційної, адміністративної та фінансової точки зору (пенсії за вислугу років) наявні відмінності для так званих силових підрозділів (наприклад, військових, поліцейських тощо).

Для виходу на пенсію за віком в Чехії необхідно виконати дві основні умови: досягнення пенсійного віку та накопичення необхідного пенсійного страхового стажу, тобто наявність достатньої кількості років роботи.

Пенсійний вік збільшується щороку за заздалегідь затвердженими правилами. Поступово все рухається до того, що вік виходу на звичайну пенсію за віком уніфікують на рівні 65 років для чоловіків і жінок.

Вже існує однаковий пенсійний вік для чоловіків і бездітних жінок. Для чоловіків і бездітних жінок пенсійний вік тепер збільшується на два місяці щороку. Для жінок з дітьми пенсійний вік підвищується швидше: щороку на півроку. Це для того, щоб провести уніфікацію – пенсійний вік у них все одно нижчий [3].

Висновки. Отже, наразі пенсійна система Чехії є стійкою, проте враховуючи наявні для багатьох розвинутих країн проблеми демографічного характеру, в перспективі необхідно вживати заходи для її покращення. Вони можуть стосуватися підвищення ставки пенсійного страхування (слід враховувати межі щодо вже високого оподаткування праці в країні), підвищення пенсійного віку (що має свої фізичні межі) або підтримки

створення накопичень у недержавних пенсійних фондах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горбунова О. А., Шеремет О. А. Європейський досвід організації пенсійного забезпечення. Сучасний рух науки: тези доп. VIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 жовтня 2019 р. Дніпро, 2019. Т.1. С. 441-446.

2. Deloitte. Jaké budou důchody? Economics & Statistics Září, 2019.

3. Novorka J. Kdy půjdu do důchodu a kolik dostanu. Kalkulačka a pravidla.
URL: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/436293-kdy-pujdu-do-duchodu-a-kolik-dostanu-jak-se-pocita-narok>

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТРАНСФЕРОМ ТЕХНОЛОГІЙ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ

Віштак Інна Вікторівна

к.т.н., доцент

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Вступ. Зацікавленість у системних дослідженнях постійно зростає внаслідок суттєвих змін, що відбуваються в науково-технічному та соціально економічному розвитку цивілізації. Ці зміни пов'язані з постійним розвитком та появою нових технічних засобів і технологій виробництва, появою нових видів техніки та зростанням взаємодії економічних, соціальних, екологічних, технічних та інформаційних явищ і процесів. Велику роль в цьому відіграє науково-технічний процес і інноваційна діяльність. Тому застосування системного підходу для дослідження інноваційної економіки, особливо в повоєний час, є актуальним.

Швидкий технологічний прогрес і збільшення взаємодії між різними сферами життя створюють потребу у використанні системного підходу для дослідження інноваційних напрямів економіки. Такий підхід дозволяє розглядати систему як цілісну інтегровану структуру, де зміни в одній галузі можуть мати вплив (прямий або не прямий) на інші галузі. Тому системні дослідження допомагають розуміти та аналізувати складні взаємозв'язки і вплив інновацій на економіку та розвиток країни.

Мета роботи. Метою роботи є визначення основних аспектів методології системного аналізу для подальшого прийняття рішень.

Матеріали та методи. Системний підхід є логічним продовженням інших рівнів методології науки, таких як філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та методологія прикладних досліджень. Він спрямований на формування загального міждисциплінарного методологічного знання.

Сучасний системний підхід розроблений для синтезу різних наукових

дисциплін і спрямований на точний (чіткий) опис та прогнозування соціально-економічної реальності. Він є частиною "системної науки" (System Science), яка активно розвивається і розширює свої області застосування і географію впливу.

Іншими словами, системний підхід є інтегрованою методологією, яка дозволяє по'єднати різні наукові дисципліни для більш точного розуміння та прогнозування складних соціально-економічних явищ. Він використовується для аналізу та розв'язання проблем на різних рівнях, від мікро- до макроекономіки, та має широкі можливості застосування у різних галузях знання.

Для постійного та системного розвитку ринкової економіки країни, трансформаційні процеси повинні проводитися за механізмами, які чітко визначають кроки розвитку. Тому управлінська система повинна враховувати зміни та напрямки удосконалення, а це першочергово передбачає покращення механізмів управління. За своєю сутністю, механізм управління – це вибудований алгоритм методів та способів, які впливають на об'єкт та приводять до налагодженої та ефективної роботи системи загалом. Системний підхід направлений на об'єкт в цілому, визначення різних зв'язків та приведення їх в одне ціле.

Системний підхід має широке застосування при дослідженні складних об'єктів, зокрема трансфер технологій та його управління.

Традиційний підхід до дослідження управління трансфером технологій, який базується на окремих елементах та лінійних зв'язках між ними, не є відповідним для розуміння та пояснення складності та динаміки. Саме тут системний підхід надає ефективні інструменти для аналізу та моделювання таких складних систем.

Системний підхід дозволяє розглядати трансфер технологій як взаємозв'язану систему елементів, що взаємодіють між собою та зовнішнім середовищем. Він дозволяє враховувати не лише окремі складові економічної системи, але й їх взаємодії, зв'язки та залежності, що є необхідним для

розуміння системного характеру управління трансфером технологій.

Управління трансфером технологій повинно бути в першу чергу ефективним. Ефективність управління залежить від впровадження та реалізації основних п'яти принципів управління трансфером технологій (рис. 1).

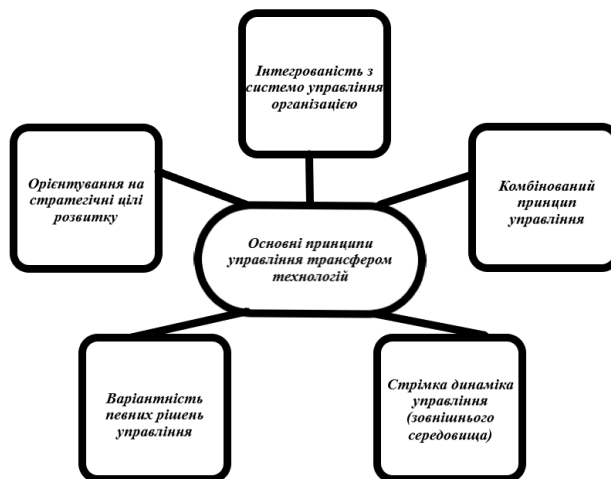

Рис. 1. Основні принципи управління трансфером технологій

За результатами проведеного аналізу для оцінювання ефективності трансферу технологій використовують такі економічні підходи:

- загальний (витрати, прибуток, окупаємість в цілому тощо);
- проектний (показники ефективності певного проекту: чистий дохід, внутрішній дохід, індекс прибутку, період окупності тощо).

При оцінюванні ефективності управління трансфером технологій використовуються трійка напрямів: прогнозна оцінка на етапі відбору, моніторинг на різних стадіях виконання проектів трансферу технологій та оцінка на момент завершення проектів.

Результати та обговорення. Результати проведеного аналізу вказують на основні складові потенціалу трансферу технологій підприємства. Зокрема, ці складові включають:

1. Технологічні засоби відображають рівень технологічної конкурентоспроможності підприємства, відповідність наявних технологій цілям технологічного розвитку та потенційні об'єкти трансферу.

2. Організаційні засоби включають організаційну структуру, культуру та

комунікаційну систему трансферу. Вони відображають можливості технологічної співпраці підприємства та рівень управлінських концепцій, спрямованих на реалізацію стратегії технологічного розвитку.

3. Інформаційні засоби відіграють особливу роль у трансфері технологій, оскільки технологія є систематизованими знаннями. Ефективність управління трансфером технологій залежить від отримання, обробки та координування обміну інформаційними ресурсами.

4. Людські засоби характеризуються компетенцією керівників та спеціалістів у сфері трансферу технологій, здатністю персоналу розробляти та використовувати нові технології, а також спроможністю в розробці економічної безпеки, комерціалізації технологій та маркетингу інноваційних технологій.

5. Ринкові засоби відображають ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім умовам, що генеруються ринковим середовищем.

6. Фінансові засоби це власні ресурси підприємства та доступність альтернативних зовнішніх варіантів інвестування для трансферу технологій.

7. Матеріально-технічні засоби включають наявність сировинних ресурсів для експлуатації технології, стан необхідного дослідного та виробничого обладнання, його відповідність світовим стандартам.

Ефективність управління трансфером технологій також залежить від зовнішніх чинників, таких як технологічний ринок, державне управління та фактори непрямої дії.

Висновки. Підводячи підсумки пропонуємо визначити основні аспекти та концепцію системного управління трансфером технологій на підприємстві, організації та в цілому, як систему цілей, аналізу, критеріїв нових передумов прийняття рішень, що зумовлюють мету трансферу технологій, механізм та характер взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом управління, а також необхідний ступінь врахування впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ на технологічний розвиток.

МАСШТАБНА УРБАНІЗАЦІЯ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Домбровська Т. М.

аспірант кафедри Міжнародного обліку та аудиту
ДВНЗ Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана

Одним із трендів сучасної структурної динаміки зеленої енергетики, яка підтверджує її фундаментальний вплив на енергетичну трансформацію глобального економічного розвитку є її масштабна урбанізація. Зауважимо, що нині надзвичайно важко переоцінити значення урбаністичного векторного мегатренду «озеленення» глобального енергоспоживання з огляду на той факт, що саме міські агломерації демонструють надвисокий рівень вразливості до кліматичних змін, споживаючи від 60 до 80% світової енергії та емітуючи понад 70% викидів парникових газів. А оскільки на період до 2050 р. у містах проживатиме не менше 70% загальної кількості світового населення, то вже сьогодні реальністю є: глибока інтеграція технологій зеленої енергетики у міські енергосистеми; стрімкий розвиток систем міської електричної мобільності; динамічне нарощування обсягів електрогенерації (в основному сонячної фотоелектричної) у містах та неухильне збільшення державних закупівель зеленої електроенергії для потреб громадських будівель і муніципальних парків; впровадження чистих енергетичних сервісів у міські системи охорони здоров'я, онлайн-освіту, віддалену роботу, системи міського опалення і охолодження тощо.

Багато світових мегаполісів в останні роки вдаються також до впровадження локальних систем розподілу електроенергії, розширення міських зарядних станцій для автомобілів (табл. 1) та зелених теплових мереж, а також значного обмеження руху транспортних засобів, перетворюючи у такий спосіб вуличний автомобільний простір на велосипедний і пішохідний.

Таблиця 1

**Загальна кількість громадських зарядних станцій для електромобілів за
окремими столичними мегаполісами у 2019 р.**

Місто (країна)	Кількість громадських станцій на 1 млн населення	Частка відновлювальних джерел у структурі міського електро- споживання, %	Місто (країна)	Кількість громадських станцій на 1 млн населення	Частка відновлювальних джерел у структурі міського електро- споживання, %
<i>Азія</i>			<i>Європа</i>		
Шеньчжень (Китай)	4800	28	Осло (Норвегія)	3000	98
Пекін (Китай)	1920		Амстердам (Нідерланди)	2750	18
Шанхай (Китай)	1690		Стокгольм (Швеція)	717	69
<i>Північна Америка</i>			Лондон (Велико- британія)	405	37
Сан Хосе (США)	1200	48	Париж (Франція)	307	22
Лос- Анджелес	590	32			

Джерело: побудовано авторкою.

Так, вже звичною стала практика так званих «відкритих вулиць» (м. Мілан, Італія), «повільних вулиць» (м. Сан-Франциско, США), запровадження тимчасових велосипедних доріжок (м. Богота Колумбія), перетворення автомобільних вулиць на пішохідні (м. Буенос-Айрес, Аргентина) та ін. Наприклад, у Дубліні (Ірландія) у 2019 р. міська рада уклала договір на облаштування семи спортивних центрів фотоелектричними сонячними панелями, щорічно заощаджуючи при цьому майже 130 тис євро енерговитрат та зменшуючи викиди CO₂ на 320 тон. Своєю чергою, у Портленді (США) у 2020 р. на головній пожежній станції було встановлено сонячну фотоелектричну систему з акумулятором для забезпечення безперебійного і надійного живлення; в Аделаїді (Австралія) у цьому ж році на головній міській насосній станції питної води було завершено наземний проєкт сонячної фотоелектричної установки потужністю 12 МВт. Подібні приклади можна

продовжувати.

Попри значний брак точних даних щодо вартісних обсягів і структури інвестицій у зелену енергетику у містах, у 2019 р. лише у сфері міських трубопроводів було зареєстровано понад 170 зелених енергетичних проєктів загальним обсягом фінансування на рівні 31,2 млрд дол. США. Сукупна вартість муніципальних облігацій, емітованих у період 2013-2019 рр. для фінансування установок відновлюваної енергетики у 19 містах по всьому світу (з безумовним домінуванням міст Швеції), становить 4,2 млрд дол. США (табл. 2).

Таблиця 2

Загальна вартість муніципальних облігацій, емітованих для фінансування установок відновлювальної енергетики за окремими містами, у 2013-2019 рр., млн дол. США

Місто (країна)	Вартість	Місто (країна)	Вартість
<i>Африка</i>		<i>Європа</i>	
Йоханнесбург (ПАР)	136,4	Париж (Франція)	319,8
<i>Азія</i>		Гетеборг (Швеція)	1293,8
Токіо (Японія)	268,5	Лунд (Швеція)	151,2
<i>Північна Америка</i>		Мальме (Швеція)	392,0
Торонто (Канада)	150,7	Нака (Швеція)	57,4
Оберн (США)	8,7	Норрчепінг (Швеція)	68,3
Гонолулу (США)	143,8	Еребру (Швеція)	431,1
Отіс (США)	6,2	Естерсунд (Швеція)	180,8
Річленд (США)	3,1	Вестерос (Швеція)	81,2
Сан Франциско (США)	247,8	Веллінге (Швеція)	61,6
Спокан (США)	181,2	Усього за топ – 19 міст	4183,6

Джерело: побудовано авторкою.

Загалом же, у кінці 2020 р. близько чверті міського населення світу проживали у міських агломераціях, котрі поставили собі стратегічні цілі чи розробили політики щодо розвитку зеленої енергетики. Кількісно – це понад 10,5 тис міст із сформульованими цілями щодо зменшення емісії парникових газів та близько 800 міст, котрі взяли на себе зобов'язання щодо нульових викидів CO₂.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Дроздова Олена Геннадіївна

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку і фінансів

Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Вступ. Малий бізнес є основною складовою економіки держави. У сучасних умовах господарювання розвиток малого бізнесу повинен бути основним напрямком політики економічного розвитку держави, оскільки це має значний позитивний вплив на різні сфери суспільства, допомагає вирішувати питання та проблеми як соціально-економічного, так і суспільного характеру в Україні. Малий бізнес виконує низку важливих економічних і соціальних функцій, найважливішими з них:

- створення робочих місць - малий бізнес може забезпечити багато робочих місць, що є важливим чинником зниження безробіття та покращення життя населення, це особливо актуально для молоді та людей з обмеженими можливостями;
- підтримка інновацій - малий бізнес є гарним середовищем для інновацій та технологічного розвитку, задає темп економічного зростання економіки, генеруючи та реалізуючи інноваційні ідеї;
- розвиток регіонів - допомагає вирівняти розвиток різних регіонів держави, зменшуючи економічні нерівності розвитку громад;
- підтримка підприємницької активності - розвиток малого бізнесу може сприяти підвищенню підприємницької культури та стимулювати креативність;
- збільшення доходів населення – сприяння в підвищенні рівня доходів середнього та низького класів населення, що сприяє загальному соціальному покращенню;

- зниження тіньової економіки - розвиток малого бізнесу може допомогти зменшити обсяги тіньової економіки, оскільки підприємці офіційно ведуть діяльність та сплачують податки;

- різнообразлення економіки - формування конкурентного середовища в умовах ринкової економіки, що стимулює виробництво товарів, послуг та робіт, які будуть затребувані на ринку, створення конкуренції монополістам.

Для досягнення успіху в розвитку малого бізнесу важливо забезпечити належну підтримку з боку держави у вигляді спрощеної адміністративної процедури, доступу до фінансування, навчання та консультацій, а також забезпечення сприятливого підприємницького середовища.

Ціль роботи. Дослідити особливості організації обліку на підприємствах малого бізнесу та визначити фактори впливу на організацію обліку.

Матеріали та методи. Інформаційний, ретроспективний, засновані на дослідженні наукової літератури, матеріалів Інтернет – ресурсів і власних висновків.

Результати та обговорення. Для розвитку та сталого функціонування малого бізнесу необхідні чіткі і прості у використанні схеми обліку, які стануть для керівництва основою стабільного функціонування. Для успішної діяльності підприємств малого бізнесу дуже важливо сформувати ефективну облікову систему, причому обмеженість фінансових і трудових ресурсів визначає специфіку побудови і роботи бухгалтерської служби, а також визначає форму ведення обліку, яка залежить від застосовуваної системи оподаткування.

Серед багатьох існуючих факторів, які відображаються на організації бухгалтерського обліку підприємств малого бізнесу, більшість вчених економістів, виділяють наступні:

- обмежені фінансові можливості щодо залучення висококваліфікованих фахівців з бухгалтерського обліку, але важливо розуміти, що первинна постановка обліку - така ж необхідна умова при організації підприємства, як і упорядкування його установчих документів;

- потреба у всебічних знаннях існуючої законодавчої бази для здійснення своєї діяльності;
- невелика кількість працюючих, поєднання спеціальних обов'язків з виконанням іншої роботи, яка потребують знань з інших галузей, фахівців з яких у підприємства немає, таким чином, малі підприємства в більшому ступені потребують універсальних працівників;
- слабка захищеність перед податковими та іншими контролюючими органами, в відсутності можливості тримати висококваліфікованих фахівців;
- недостатнє знання керівництвом значення та завдань бухгалтерського обліку - в системі управління організацією бухгалтерський облік виконує функцію зворотного зв'язку, тобто надає інформацію керівнику про те, чим він керує і до яких наслідків це призводить.

Організація обліку на підприємстві малого бізнесу, як і на будь-якому іншому, вимагає налагодження чіткої системи бухгалтерського обліку, контролю і звітності. Проте малі форми господарювання обумовлюють і ряд специфічних особливостей у застосуванні методів та прийомів бухгалтерського обліку.

Особливості організації системи бухгалтерського обліку на малих підприємствах залежать від наступних ключових аспектів:

- система оподаткування: підприємства малого бізнесу в Україні мають можливість обирати між загальною системою оподаткування та спрощеною системою. Вибір залежить від кількості співробітників, обсягів оборотів та інших критеріїв, визначених законодавством. Спрощена система оподаткування має певні переваги: звільняє від сплати окремих видів податків, таких як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, земельний податок і т. д.; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Загальна система оподаткування, обліку та звітності є технічно громіздкою щодо ведення бізнесу з точки зору обліку та звітності. Проте вона дає можливість займатися будь-яким видом діяльності та характеризується відсутністю інших обмежень, які присутні при спрощеній

системі оподаткування;

- форма організації бухгалтерського обліку: існують чотири основні варіанти вибору суб'єктів ведення бухгалтерського обліку: самостійно (власними силами), на підставі угоди про надання послуг, у суб'єкта господарювання, який має відповідний статус (або є членом об'єднання професійних бухгалтерів).

Переваги ведення обліку власними силами (бухгалтер, бухгалтерська служба, власник, керівник): оперативна реакція та конфіденційність (присутність бухгалтера на місці діяльності підприємства дійсно сприяє оперативній обробці інформації та відповіді на запити керівника); контроль якості та співпраця (прямий контакт з бухгалтером дозволяє керівнику забезпечувати високу якість виконання обов'язків бухгалтерською службою та вчасно реагувати на можливі недоліки); знання процесів та оптимізація (бухгалтер, що безпосередньо працює на підприємстві, може краще розуміти його господарські процеси та особливості, це дозволяє оптимізувати облікову роботу, адаптувати систему обліку до потреб підприємства).

Незважаючи на ці переваги, також варто врахувати деякі недоліки даної форми організації: обмежена спеціалізація (бухгалтер, що веде облік малого підприємства, може бути обмежений у своїй спеціалізації і знаннях порівняно зі спеціалізованою бухгалтерською фірмою, яка має досвід роботи з різними видами бізнесу); навантаження та багатозадачність (додаткові обов'язки, такі як ведення кадрової документації чи виконання функцій фінансового директора, можуть створити надмірне навантаження на бухгалтера, що вплине на якість виконаної роботи); додаткові витрати (закупівля ліцензованого програмного забезпечення, оплати консультаційних послуг, забезпечення відповідного рівня заробітної плати висококваліфікованим фахівцям); відсутність об'єктивності (можуть виникнути конфлікти інтересів або можливість впливу на облік з боку керівництва).

Переваги використання бухгалтерського аутсорсингу, як форми організації обліку: спеціалізація та якість обслуговування (спеціалізація на аудитах

та бухгалтерських послугах, що може забезпечити більш високу якість обліку); зниження витрат (залучення зовнішнього партнера може допомогти знизити витрати на організацію та підтримку власного бухгалтерського відділу). Недоліки даної форми організації: конфіденційність інформації (існує ризик порушення конфіденційності інформації, оскільки зовнішній партнер може мати доступ до чутливих даних підприємства); відсутність виконавця на місці (постійна відсутність виконавця аутсорсингових послуг на підприємстві може призвести до затримок у отриманні необхідної інформації та реагуванні на заходи); відсутність контролю (відсутність контролю з боку керівника підприємства над процесом обліку може викликати незручності та втрату впливу на облікову діяльність); можливість відмови або банкрутства партнера (існує ризик того, що аудиторська фірма може недостатньо виконати свої обов'язки або зазнає фінансових труднощів, що може порушити обліковий процес).

Вибір між цими підходами може залежати від різних факторів, таких як розмір підприємства, складність облікових операцій, наявність внутрішніх фахівців та їх кваліфікація, а також фінансові можливості підприємства малого бізнесу.

- система бухгалтерського обліку і фінансова звітність: підприємства малого бізнесу можуть обирати з різних форм бухгалтерського обліку загальної, спрощеної та простої, на цій основі формується відповідна фінансова звітність - загальна, спрощена або проста. Загальна (журнальна або журнально ордерна) формою обліку передбачається формування інформації у журналах та відомостях до них на основі первинних документів під час надходження їх до бухгалтерії або за підсумками за місяць. Дану форму обліку використовують, якщо суб'єктом малого підприємництва здійснюється складне виробництво та воно є матеріалозатратним, що зумовлює необхідність у відображенні великої кількості господарських операцій та розрахунків (наприклад, у сільському господарстві).

Застосування простої форми бухгалтерського обліку рекомендується на

підприємствах, на яких виконується невеликий об'єм робіт та незначний документообіг (сфера обслуговування, надання послуг тощо). Але обов'язково господарські операції повинні відображатися з використанням методу подвійного запису.

Застосування спрощеної форми обліку рекомендується, якщо неможливе використання простої форми обліку або за власним вибором суб'єкта малого бізнесу. За допомогою спрощеної форми обліку можливе відображення господарських операцій двома способами: без застосування подвійного запису або ж з його використанням.

Отже, одним із найважливіших організаційних питань обліку підприємництва малого бізнесу виступає вибір форми бухгалтерського обліку, адже кожною формою обліку передбачається поєднання різних видів облікових реєстрів, які повинні забезпечувати оперативний контроль, своєчасність, повноту і достовірність узагальнення у бухгалтерському обліку всіх здійснюваних господарських операцій, які мали місце у суб'єкта господарювання.

- план рахунків: підприємствам малого бізнесу надається право вибору плану рахунків для бухгалтерського обліку - загальний або спрощений, чи розробити власний Робочий план рахунків. Вибір плану рахунків залежить від форми організації та обраної системи оподаткування;

Загалом, організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу в Україні має гнучкий підхід, що дозволяє вибирати оптимальні варіанти відповідно до конкретних умов та потреб підприємства.

Висновки. Підприємства малого бізнесу динамічно розвиваються, адаптуючись до зовнішніх умов і нововведень. Організація бухгалтерського обліку в підприємствах малого бізнесу має вирішальне значення для їхнього успіху та стійкості на ринку. Правильно налаштований бухгалтерський облік допомагає досягнути низки важливих цілей: зниження трудомісткості облікових процесів (автоматизація операцій, що зменшує ризик помилок та заощаджує час працівників); підвищення точності та оперативності обробки

інформації; підвищення якості управлінських рішень (вірний бухгалтерський облік надає керівництву підприємства чітку картину щодо фінансового стану компанії, її рентабельності, ліквідності та інших важливих показників, це дозволяє приймати краще обґрунтовані рішення щодо розвитку, інвестування та планування бізнесу); забезпечення дотримання законодавства (уникнення санкцій та штрафів, пов'язаних з недотриманням правил обліку та звітності); забезпечення надійної фінансової звітності (це допомагає залучати інвесторів, банківські кредити та взагалі забезпечує довіру до компанії з боку зовнішніх стейкхолдерів); підвищення конкурентоспроможності (ефективніше використовувати ресурси, збільшувати ефективність бізнес-процесів та знижувати витрати).

Грамотно організований бухгалтерський облік є необхідною складовою успішного функціонування та розвитку підприємств малого бізнесу, сприяючи їхній стійкості та високій якості управлінських рішень.

ДО РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ В НАПРЯМІ ЗМІЦНЕННЯ “ЕНЕРГЕТИЧНОГО МОСТУ” У СКЛАДНІЙ ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СИТУАЦІЇ

Зеркаль Анастасія Вікторівна

доктор економічних наук,
доцент, професор кафедри маркетингу та логістики,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
Запоріжжя, Україна

Драчук Юрій Захарович

доктор економічних наук, професор,
дійсний член Академії економічних наук України, м. Київ

Jaworska Monika

доктор, професор,
International Personnel Academy
PKP CARGO Group, Polska

Вступ./Introduction. За даними щомісячного моніторинга про енергетичну безпеку України у воєнний час [1] на Запорізькій АЕС працює моніторингова місія МАГАТЕ, яка має стежити за тим, щоб АЕС не використовували окупанти як військову базу, не атакували станцію та не вели вогонь з неї, а також не переривали зовнішні джерела електропостачання. Однак знеструмлення на АЕС відбуваються постійно. Збитки енергосистемі України від російських атак станом на липень 2023 року становлять близько 11 мільярдів доларів, остаточна сума може зрости – за повідомленнями міністерства енергетики. За даними Служби безпеки України, Росія готує масштабну фальшиву диверсію на Мозирському НПЗ, щоб втягнути Білорусь у повномасштабну війну проти України.

Ціль роботи./Aim. Метою роботи є розгляд та обґрунтування основ стратегічного партнерства Польщі та України при зміцненні “енергетичного мосту” у складній військовій ситуації, розв’язаній російським агресором. Подальша співпраця двох сусідніх країн має забезпечити енергетичну безпеку України та Польщі в умовах складних геополітичних ситуацій. Визначення

напрямів розвитку нової енергетичної стратегії в Україні, з урахуванням Європейського досвіду використання розподіленої генерації, визначення стану потужностей з виробництва електроенергії та перспектив їх розвитку на найближчу та довгострокову перспективи, що є актуальним для України в умовах функціонування нового ринку електроенергії, його структурних складових та основних завдань щодо інтеграції з європейською енергосистемою.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для формування роботи використані аналітичні літературні й наукові вітчизняні та світові дослідження з питань енергозабезпечення економіки України та Польщі, матеріали сталого розвитку економіки країн в умовах світових трансформаційних процесів, директивні матеріали України, Польщі, світовий досвід промислової модернізації, напрями повоєнної відбудови України, матеріали Громадського обговорення, статистичні зведення наслідків воєнної агресії. У контексті вирішення проблеми енергозабезпечення країни, енергетичної безпеки України в наявності значний ряд наукових досліджень, авторами яких є провідні вітчизняні вчені, зокрема В. М. Геєць, О. І. Амоша, М. Г. Земляний, М. О. Кизим, О. М. Суходоля, А. А. Халатов, Ю. М. Харазішвілі, В. Є. Хаустова, А.Т. Шевцов, А. К. Шидловський. Серед зарубіжних, зокрема Польщі - Michał Kurtyka, Waldemar Kozłowski, Кшиштоф Чіхоцькі, Radosław Szczerbowski, Andrzej Kubisiak, Ireneusz Soliński та ін - дослідження розвитку ВДЕ та розподіленої енергії як частини широкого мислення про електроенергетичну систему в Польщі, що має забезпечити передбачувані постачання енергії для країни, що постійно розвивається.

Результати та обговорення./Results and discussion. Республіка Польща у грудні 1991 року першою у світі офіційно визнала державну незалежність України [2], уже в 1992 р. між двома державами були встановлені дипломатичні відносини, підписано міждержавний українсько-польський Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. Процес розвитку відносин України з Республікою Польща в подальшому розвивався з урахуванням рівня

стратегічного партнерства відповідно національним інтересам обох держав. Польща – важливий союзник нашої держави у міжнародних організаціях та регіональних об'єднаннях. Як держава-член ЄС і НАТО, Польща послідовно підтримує євроінтеграційні та євроатлантичні побажання України, постійно акцентує увагу на необхідності збереження політики «відкритих дверей» для нових країн-членів. Україна і Польща активно взаємодіють з питань енергетичної безпеки та диверсифікації джерел енергопостачання, кібербезпеки, військово-технічній та оборонній галузях. Позитивною є тенденція у нарощенні обсягів двосторонньої торгівлі, активно розвивається міжрегіональне співробітництво, а також співпраця у сфері освіти, науки, культури, молодіжних обмінів. З 2014 року на усіх міжнародних майданчиках Республіка Польща рішуче відстоює необхідність посилення тиску на російську сторону з метою відновлення територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах. Війна Російської Федерації проти України (24 лютого 2022 року) ще більше консолідувала представників усіх політичних партій та сил Польської держави та польського суспільства на всебічну підтримку України. На міжнародній арені Республіка Польща відстоює необхідність посилення міжнародною спільнотою тиску на РФ для негайного припинення війни проти України та відновлення територіальної цілісності нашої держави у міжнародно визнаних кордонах. У цьому зв'язку офіційна Варшава надзвичайно активно використовує наявний дво-та багатосторонній інструментарій впливів на міжнародній арені на підтримку України. Керівництво Польської держави під час двосторонніх зустрічей, у т.ч. в рамках ЄС і НАТО, міжнародних організацій постійно наголошує на необхідності посилення санкцій проти РФ, а також на наданні нашій державі військової, фінансової та гуманітарної допомоги. Офіційна Варшава проводить досить активну кампанію на підтримку членства України в Європейському Союзі та докладає значні зусилля по якнайшвидшому приєднанні України до НАТО. Також є активним учасником Міжнародної кримської платформи. Польська сторона рішуче підтримує Формулу Миру Президента Володимира Зеленського

цілісний план припинення російської агресії та забезпечення глобальної безпеки, є членом Основної групи країн, скликаної для створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, щоб притягнути російське керівництво до відповідальності за злочин агресії. Разом з Європейською Комісією Польща відіграє ключову роль у спробах повернути додому всіх українських дітей, незаконно депортованих Росією. Як зазначається в роботі Галини Зеленько [3], українсько-польські відносини усіх десятиліть дають підстави стверджувати, що, порівняно з іншими країнами, які визначені стратегічними партнерами України, лише відносини з Польщею повною мірою підпадають під поняття «стратегічне партнерство». Формула симетричного партнерства передбачає підтримку Польщею процесу інтеграції України в ЄС і НАТО в контексті вибору геополітичної моделі (безпека) та моделі внутрішньої трансформації (європеїзація) [4].

Партнерство Польщі та України важливе для конфігурації геополітичного простору в Центральній і Східній Європі й обумовлюється зміною глобального геополітичного простору. Формула рівноправного і симетричного партнерства Польщі та України вимагає розробки і ухвалення обома сторонами стратегічного документа (Стратегії стратегічного партнерства Польщі і України) та оперативного-тактичного документа (Дорожньої карти). Згадані документи повинні містити докладний аналіз фактичного стану відносин між сторонами з врахуванням контексту міжнародного середовища на центральноєвропейському, європейському та глобальному рівні. Крім того, стратегія повинна вказувати на спільні цілі й засоби, а дорожня карта – містити механізми і способи їх реалізації.

У запропонованій формулі стратегічного партнерства передбачено також ролі (завдання) органів державної влади і місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства. Необхідним є потреба систематичного будівництва позитивних відносин між окремими державами для Польщі (ширше: Вишеградської групи) та України (ширше: Центрально-Східної Європи) у довгостроковій перспективі. Польща з огляду на своє зацікавлення і

завангажування в ЦСЄ, а також історичну спадщину, особливо йні механізми. За даними польських та українських соціологічних служб, у свідомості більше половини сучасних українців зберігається цілковито позитивний образ Польщі. Цей образ загалом сформований не тільки сучасними «пост-майданними» подіями, пов'язаними з російською «гібридною агресією» проти України, коли Польща рішуче підтримала Україну, але є достатньо традиційними для новітньої України подіями.

Щодо поняття “Енергетичний міст” Україна – Польща [5], слід зазначити реальні можливості, починаючи від модернізації лінії передачі Харків-Жешув 750 кВт, та продовжуючи розвитком експортного напрямку. Україна зацікавлена в експорті електричної енергії з Хмельницької атомної електростанції, тому передбачає її розбудову новими блоками, які могли б працювати безпосередньо на експорт. Є відомості про плани будівництва атомної електростанції в Польщі, що, звичайно, є складним і коштовним питанням, і про ймовірну необхідність закрити всі старі вугільні блоки. Експорт української енергії має допомогти Польщі у вирішенні питань енергосектору. Український оператор електромережі завершив модернізацію енергетичного мосту. Він має транспортувати електроенергію з Хмельницької АЕС до Польщі. Відкриття підключення заплановане на 15 травня. Нове енергетичне сполучення між Польщею та Україною проходить від станції "Жешув" до Хмельницької атомної електростанції. Його збудували на базі лінії електропередач, яка була закрита на 30 років і потребувала глибокої модернізації.

Енергетичний міст Жешув-Хмельницький допоможе Україні продавати електроенергію. Інвестиції в міждержавний енергетичний міст почалися минулого року. Модернізацію ділянки від станції Жешув до польсько-українського кордону здійснили Polskie Sieci Elektroenergetyczne, а від кордону до Хмельницької електростанції – Укренерго. Загальна довжина лінії становить майже 400 км, з них понад 70% проходить по території України. Інвестиція з української сторони коштувала 350 млн грн. Проект підтримали польські

енергетичні компанії, які безкоштовно надали необхідне обладнання."Прагнення України до Європейського Союзу — це не лише амбіції, а й конкретні результати. Ми продовжуємо нашу успішну галузеву інтеграцію з ЄС. Додатковий потужний інтерконектор збільшує наші експортні та імпорتنі можливості. Завдяки продажу електроенергії ми зберемо кошти на відновлення електроенергетики до нового опалювального сезону", прокоментував закінчення робіт прем'єр-міністр України Денис Шмигаль. Наразі енергетична ситуація в Україні потребує енергії 50-60% від того, що було до війни. Відсутні відомості, що буде далі, і перш за все, чи вдасться відбити електростанцію в Запоріжжі. Проте після війни обов'язково почнеться відбудова України, яка буде пов'язана з радикальним зростанням попиту на енергоносії".

Щодо польської сторони, Сейм працює над законом про Агентство енергетичної безпеки. Національне агентство енергетичної безпеки має допомогти в перелаштуванні польської енергетики на ядерну енергію та відновлювані джерела. Zobacz więcej na temat: Перша атомна електростанція стане найбільшою інвестицією в енергетику та в історії Польщі. Будівництво першого реактора заплановано на 2026 рік. Zobacz więcej na temat:

Обидві країни, як Україна, так і Польща, стоять на порозі величезних викликів для енергетичного та газового секторів, як зазначається в роботі «Польща та Україна – країни, що приречені на енергетичне співробітництво?» [6]. Обидві сусідні країни намагаються знайти правильну енергетичну стратегію, не зважаючи на величезні проблеми у цій галузі. У той же час можна побачити, що чимало з цих проблем – спільні, наприклад, загроза у вигляді нової російської політики та побудови магістралей “Північний потік – 2” (Nord Stream II) і “Турецький потік”. Чи зможуть обидві країни ефективно співпрацювати та спільно використовувати можливості, що їх поєднують? Чи навпаки, внутрішні суперечки, конкуренція та інші проблеми унеможливлять цю чудову нагоду розпочати плідне стратегічне енергетичне партнерство? Звичайно, ні. Енергетичне співробітництво з Польщею є особливо важливим

для України.

Безумовно, якщо дивитися стратегічно, інтереси двох країн дуже сходяться, і як Польща, так і Україна, можуть багато виграти в цьому партнерстві. Трохи гірше йдуть справи на рівні газових корпорацій та їх ринкових інтересів.

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи, можна констатувати, що за наповненням двосторонніх відносин Польща і Україна є дійсно країнами-стратегічними партнерами. Польща – важливий союзник нашої держави у міжнародних організаціях та регіональних об'єднаннях. Як держава-член ЄС і НАТО, Польща послідовно підтримує євроінтеграційні та євроатлантичні устремління України, постійно акцентує увагу на необхідності збереження політики «відкритих дверей» для нових країн-членів. На усіх міжнародних майданчиках Польща засуджує російську агресію проти України, займає рішучу позицію на підтримку територіальної цілісності і суверенітету України у міжнародно визнаних кордонах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Війна Росії проти України: енергетичний вимір - 31 липня - 06 серпня 2023 DIXI GROUP Енергетична безпека України
2. Політичні відносини між Україною та Польщею. З Публікацій 13 червня 2023 року.
3. Галина Зеленько. Траєкторія розвитку українсько-польських відносин у посткомуністичний період. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України. Член-кореспондент НАН України. SM PDF 094918 в списку по Варшаві
4. Аналітична Доповідь «Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України Погляд з Польщі та України». Люблін-Київ 2021. Підготовлена Міжнародною групою з дослідження відносин Польщі та України у складі працівників Інституту політичних наук і адміністрування УМКС, Інституту Центральної Європи у Любліні, Інституту міжнародних

відносин КНУ ім. Тараса Шевченка.

5. Енергетичний міст Україна-Польща. Енергетичний міст Жешув Хмельницький допоможе Україні продавати електроенергію.

6. Польща та Україна – країни, що приречені на енергетичне співробітництво? Інтерв'ю з народним депутатом України восьмого скликання О. Домбровським.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ковальчук Віталій Миколайович,
аспірант,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

Вступ. Стратегія управління комунікаціями у закладах вищої освіти (ЗВО) орієнтована на споживача освітніх послуг та залежить від багатьох факторів соціального та економічного характеру. Ефективна стратегія управління комунікаціями у ЗВО повинна враховувати мінливі умови зовнішнього середовища та розвиток ринку освітніх послуг. Тому, питання інформаційно-комунікаційного забезпечення, якісного управління всіма комунікаційними процесами виходять на перший план, оскільки від цього залежить конкурентоспроможність ЗВО.

Ціль роботи. Метою роботи є розробка організаційного та фінансового забезпечення стратегії управління комунікаціями закладів вищої освіти.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використовуються методи теоретичного узагальнення для визначення ролі комунікацій у розвитку закладу вищої освіти. Також застосовується критичний та порівняльний аналіз напрямів організаційного забезпечення управління комунікаціями у ЗВО.

Результати та обговорення. Роль комунікацій для стратегічного управління ЗВО важко переоцінити. Вони мають величезне значення для кожного з напрямів освітньої діяльності закладу. Тобто якісне управління комунікаціями на сьогоднішній день дає певні можливості для закладу у напряму підвищення якості освіти, покращення фінансового стану, мотивації науково-педагогічних працівників, підвищення іміджу ЗВО, розвитку інноваційної діяльності тощо.

Організаційне забезпечення управління комунікаціями у ЗВО повинно мати концепцію, яка складається з: передумов, стратегії, основ, мети, напрямів,

методів та механізмів (рис. 1).

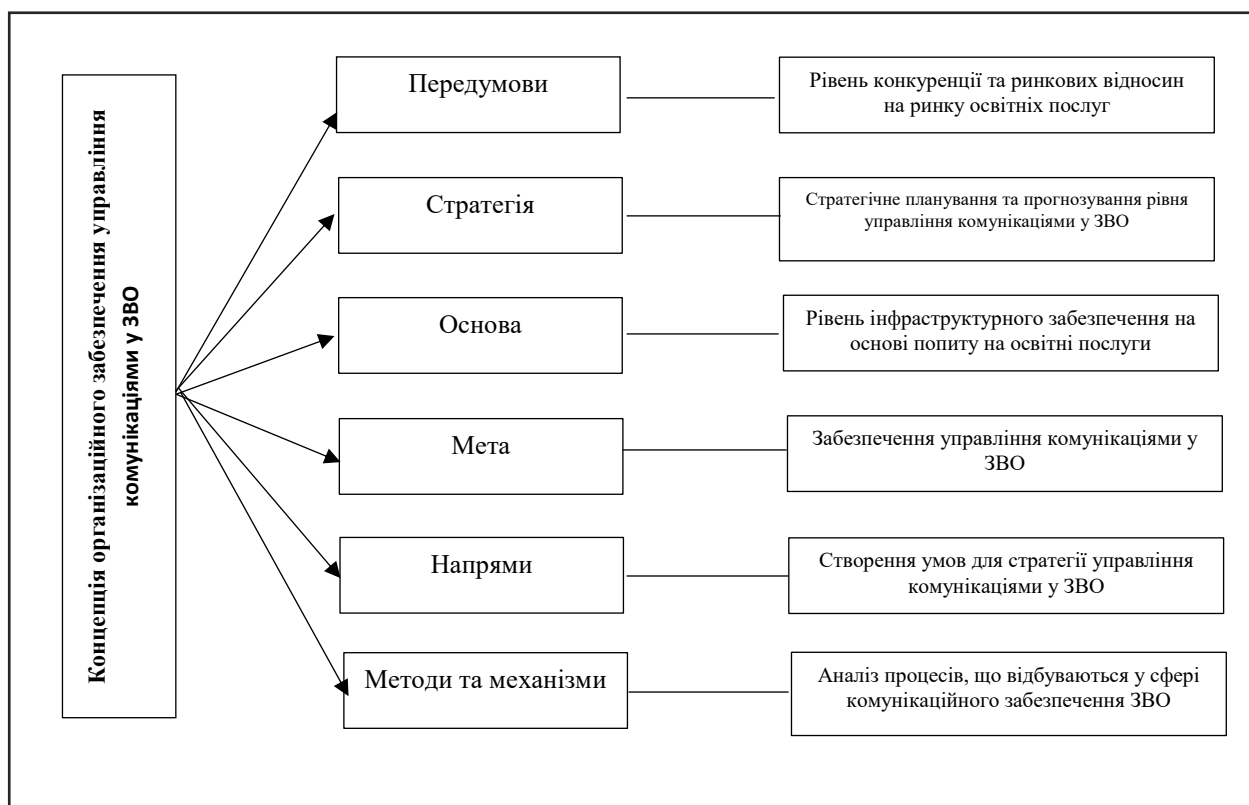

Рис. 1. Концептуальна схема організаційного забезпечення управління комунікаціями у ЗВО

Сьогодні, особливу увагу слід приділити таким напрямам організаційного забезпечення управління комунікаціями у ЗВО, які пов'язані зі створенням умов для розвитку сфери вищої освіти в Україні:

- 1) формування ефективного інформаційного забезпечення;
- 2) проведення аналізу стану управління комунікаціями у ЗВО;
- 3) планування заходів з усунення недоліків щодо рівня управління комунікаціями у ЗВО;
- 4) формування та реалізація дієвої системи прийнятих рішень у напрямку підвищення ефективності управління комунікаціями у ЗВО;
- 5) координація виконання рішень;
- 6) контроль за реалізацією рішень.

Організаційне забезпечення управління комунікаціями у ЗВО має величезний вплив на стан розвитку вищої освіти, але, як показує практика

фінансова складова є не менш важливою, оскільки така сфера діяльності, як надання освітніх послуг потребують значних фінансових надходжень.

Фінансова складова забезпечення стратегії управління комунікаціями у ЗВО є основою для формування дійового механізму, при реалізації якого можна вирішити проблеми оптимізації витрат, нарощування фінансового та економічного потенціалів для забезпечення стійкого розвитку закладу.

Зрозуміло, що однією з головних складових стратегії управління комунікаціями у ЗВО є фінанси, оскільки від бюджету системи комунікаційного забезпечення залежить якість навчання, кількість здобувачів вищої освіти і рівень соціально-економічного розвитку закладу.

Фінансовий механізм управління комунікаціями у ЗВО є системою заходів, спрямованих на досягнення певного рівня управління комунікаційними процесами за умови збереження певного рівня фінансової стійкості та незалежності. Він складається з елементів забезпечення; аналізу фінансової політики ЗВО; інструментів управління витратами на комунікації; системи управління фінансовими ризиками комунікаційних процесів.

Висновки. Організаційне та фінансове забезпечення стратегії управління комунікаціями у ЗВО є сукупністю послідовних процесів, які визначають системний управлінський вплив на всі об'єкти, що беруть участь у фінансово господарській діяльності закладів вищої освіти та комунікаційному забезпеченні освітньої діяльності.

Запропоноване організаційне та фінансове забезпечення стратегії управління комунікаціями у ЗВО дозволить системно розвивати сферу вищої освіти на основі співпраці між органами державної влади, представниками бізнес-структур, громадськості у вирішенні питань затребуваності освітніх послуг в Україні.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Кочерга Антон Володимирович

аспірант

Потавський університет економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна

Вступ. / Introductions.

На сьогодні постійної особливої уваги суспільства та науковців потребує питання вивчення конфліктної взаємодії на підприємствах. Проблема суттєво загострюється у зламні періоди становлення нашої країни під час світових і внутрішньо державних як політичних так і економічних криз, в період введення воєнного стану. Ще з ХХІ століття перед науковцями виникла безальтернативна дилема: чи оволодіти теорією створення і можливого попередження самого факту конфліктів, чи унеможливити появу перспективи планового розвитку в конкретно взятому підприємстві. Динамічність змін в зовнішньополітичному середовищі, зростання в середині держави рівня конкуренції, складність формування організаційнокерівних та міжкомунікаційних структур, зростання частоти економічних та політичних криз в Україні, збільшення кількості кризових негативних наслідків, військові операції між країнами та захват ресурсної бази, нових ринків збуту, динамічне політичне протистояння у розвиваючих країнах, введення особливих економічних чи військових станів зумовлюють створення ще нових конфліктів і вони одночасно сприяють зростанню їх кількості та інтенсивності в середині підприємств в державі. Зазначенні чинники конфліктотворення знаходяться поза кордонами активного дієвого впливу на них самих підприємств, а тому і стають причиною необхідності постійного їх моніторингу з подальшим виваженим пристосуванням організацій та персонлу. Важливо зазначити наявність суб'єктивних причин появи конфліктів, таких як відсутність прагнення у всіх сторін конфлікту оцінити взаємні вигоди співпраці,

заздалегідь з'ясувати можливість недопущення ситуації конфлікту, бажання досягнення мінімальних втрат, врахування в корпоративній культурі асиметричності та моноцентричності, обґрунтованість своїх цілей та принципів, індиферентність керівників стосовно самого процесу протікання внутрішніх конфліктних ситуацій, а це в свою чергу призводить до значних втрат та негативних наслідків. Ще М. Фоллета наголошував, що в конфлікті перетинаються різні думки та цілі, і стосовно нього може застосовуватися нейтральна шкала фіксованого оцінювання, тоді можемо вважати, що конфлікт має нейтральний характер. Таким чином важливе ставлення до конфлікту і зовнішній вплив на нього. Тому першочергові завдання менеджерів промислових підприємств динамічно ідентифікувати імовірні конфліктні ситуації, можливо сплановано провокувати мініконфлікти для попередження більш руйнівної кризи, постійно впливати на існуючий кризовий процес та прагнути досягти функціональні результати, а для вирішення поточних проблем можливо залучати тренінгових спеціалістів. Сутність і особливості конфліктів в своїх наукових працях вивчали такі вчені, як: М. Фоллетт, Е. Тайлор, Л. Козер, К. Джен, Ф. Глазл, К. Левін, С. Сазерленд, Ю. Г. Запрудський, В. І. Сафьянов, Л. М. Герасіна, М. І. Панов, А. Т. Ішмуратов, М.В. Цюрупа.

Мета роботи. / Aim. На теперішні час існує потреба комплексного вивчення поняття «конфлікт», особливо дослідження конфліктів на промислових підприємствах в умовах воєнного стану, з'ясування умов уникнення та вирішення конфліктів у діяльності підприємств, взагалі маючи на меті підвищення ефективності роботи менеджменту.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Для ефективного досягнення поставленої мети в теоретичному дослідженні були задіяні такі наукові методи, як: загальнонауковий емпіричний при описі історії виникнення поняття кризи; теоретичний у вигляді систематизації даних, пояснення понять, узагальнення матеріалу; для уточнення основних понять конфліктології та для виділення ознак конфліктної

ситуації (прихованих та явних) на відповідних рівнях використали системний аналіз; метод економікостатистичний при введенні нових поняття моделі тривалості конфліктів. Теоретичним підґрунтям цього дослідження є вивчені праці іноземних та вітчизняних науковців, проаналізовані матеріали сучасних періодичних видань, опрацьовані законодавчі акти та статистичні матеріали, Інтернет-джерела.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Існування конфліктів у більшості сфер діяльності людини стало причиною для вивчення їх такими науками, як: історія, право, економіка, математика, філософія, психологія, мистецтвознавство та іншими. Тому у даній праці для визначення сутності конфлікту використовувались напрацювання науковців цих наук. Так варто виділити три основні позиції вчених стосовно дій конфлікту та його наслідків. Перша позиція ґрунтується на значущій негативній дії самого конфлікту на всю сворену ситуацію. А сам конфлікт тут представлений як насильницька осмислена боротьба поміж особами учасниками. Існує інша думка де науковці стверджують, що конфлікти мають нетральні наслідки і такіж у них і результати. Особливо це стосується довготермінових конфліктів. З такими міркуваннями важко погодитися, через те що наслідки цих ситуацій для певної сторонни чи всіх сторін, які потерпіли поразку, зачасту мають вагомні обсяги збитків, хоча вони можуть бути і відтерміновані. Важливо відмітити думку авторів, які стверджують про винятково позитивний вплив конфлікту, так як він змушує учасників стати кращими та розсудливішими, а це може бути у випадку коли суб'єкти ідентифікують власні недоліки і цілеспрямовано їх змінюють. Конфлікт завжди має явний чи прихований характер протистояння різноспрямованих напрямків розвитку соціально-економічних взаємовідносин суб'єктів. Під час конфлікту завжди виникає стан потрясіння, відбувається здвиг попередньої орієнтації розвитку, що і стає причиною появи новоутворених структур. Л. Козер акцентує, що під конфліктом слід завжди вважати боротьбу цінностей з бажаннями через явний дефіцит певних інтересів влади, статусу чи ресурсів, а

його результат це ущемлення чи повна нейтралізація противника. Цей автор ще має думку, що існують ситуації де можлива поява позитивних наслідків конфлікту, а саме коли він пов'язаний з інтересами чи цінностями і не руйнуються в процесі загальні основи існування груп. Проаналізувавши, можна стверджувати, що під конфліктом будемо вважати зіткнення в межах протидії кількох різноспрямованих сил, кожна з яких має свої інтереси та конкретну мету. Спираючись на М. Вебера, можна вважати будь який конфлікт негативним явищем з наявними агресією, погрозами, війною, що і стає причиною руйнування балансу соціально-економічної існуючої системи. Але вважається, що уникнути негативних наслідків певного конфлікту можливо при врегулюванні завдань та цілей за рахунок зміни структури управління. Відповідно до теорії «людських відносин» покращити стосунки між працівниками можна за рахунок створення корпоративної культури та прищеплення загального командного духу. Ще вирішити конфлікти можливо змінивши зовнішнє середовище. Використовуючи системний науковий підхід з безперервним зовнішнім моніторингом ситуації, для планового управління конфліктами необхідно дотримуватися таких кроків: повного ідентифікування конфліктів, фактичного їх оцінювання, динамічного застосування методів поступового зниження рівня конфліктів до появи можливості їх уникнення. Значущу особливість конфлікту виділив А. Т. Ішмуратов, який розумів під конфліктом неузгодженість під час спільної діяльності реалізацій особистих поставлених цілей. Наголосимо на суперечливості природи конфлікта, він може спонукати до покращення механізмів менеджменту і одночасно знижувати ефективність діяльності та призводити до матеріальних витрат.

Підсумовуючи, під конфліктом можна вважати певний дисбаланс у діяльності всіх існуючих суб'єктів наявного конфлікту, що з'являється під час прийняття рішення у випадку перетину інтересів або при наявності внутрішньоособистих суперечностей, які по факту можуть призвести до нейтральних, негативних чи позитивних результатів.

В результаті поступового накладання конфлікти будуть взаємо

підсилюватися багатократно, хоча по одинці вони менш значемі. Тому з'являється «мультиплікатор конфлікту», що передбачає величину самого конфлікту, прогнозує наслідки та часовий період перебігу подій, а фактичне значення його наряду залеже від зовнішніх і внутрішніх факторів відповідної конфліктної ситуації. Відомі випадки коли конфлікти поглинали один одного чи значно послаблювали. Важливо згадати про бар'єри присутні у будь якій конфліктній ситуації. Це сумарна соціально-економічна умова, яка унеможливорює участь нових суб'єктів у конфлікті, щоб не збільшувати значемість результатів конфлікту. Будь який конфлікт має індивідуальні явні чи приховані ознаки.

В конфлікті задіяні такі учасники, як: опонент, який має власні претензії до конкретного учасника конфлікту; супротивник, який має бажання здійснити свої цілі, знищивши цілі опонента; ворог, який має мету повне знищення іншого учасника; агресор, який вчиняє агресію під час конфлікту. Вважаємо, що потрібно ввести ще таких важливих осіб конфлікту, як: провокатор, який є ініціатором конфлікту і очікує позитивний для себе результат; очевидець, який є стороннім в конфлікті але володіє фактичною достовірною інформацією що до перебігу подій.

Таким чином, крім розуміння понять конфлікт, учасник конфлікту на практиці повинен користуватися ефективними методами управління ним, щоб передчасно мати можливість знизити втрати негативних наслідків і по можливості збільшити об'єм позитивних результатів після вирішення конфліктів.

Висновки./Conclusions

Зробивши аналіз історії економічної теорії, ознайомившись з думками представників різноманітних практичних шкіл менеджменту, вивчивши досягнення вчених суміжних дисциплін стосовно конфліктів, розширили понятійний апарат теорії конфліктів промислового підприємства. Це теоретичне дослідження є початковим кроком в подальшому націленому науковому пошуку стосовно покращення управління конфліктами. Вже зараз

можна ефективно застосовувати при теоретичному вивченні уточнене в цій роботі поняття конфлікту та нововведені поняття бар'єрів конфлікту, провокатор та очевидець конфлікту, мультиплікатор конфлікту. Дослідивши наукові джерела, можна рекомендувати при вивченні розвитку конфліктів на підприємствах спиратися на існуючі явні та певні приховані ознаки для ідентифікації конфлікту, на пошук оптимальних шляхів управління ним. Практичне значення власних міркувань полягає у спробі запобігти появі у підприємств додаткових конфліктних ситуацій, які можуть накладатися та ставити керівництво перед фактом витратити додаткові фінансові ресурси, або конфлікти стають взаємопоглинаючі і сприяють вирішенню проблем.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Краснокутський Євген Сергійович,
аспірант,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

Вступ. В умовах сучасних технологічних змін практично всі завдання соціально-економічного розвитку України безпосередньо пов'язані з ефективністю функціонування та конкурентоспроможністю підприємств залізничного транспорту. Однак, сьогоденний стан підприємств залізничного транспорту не дає можливості для формування ефективної системи управління якістю послуг, що поглиблює проблеми організаційного, економічного, техніко-технологічного та соціального плану.

Ціль роботи. Метою роботи є аналіз міжнародного та вітчизняного досвіду управління якістю послуг підприємств залізничного транспорту.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використовуються методи теоретичного узагальнення для визначення ролі підприємств залізничного транспорту; порівняльного аналізу для визначення найбільш перспективних інструментів управління якістю послуг підприємств залізничного транспорту в Україні та в інших країнах світу.

Результати та обговорення. Сьогодні, більшість країн світу визнало значущість та важливість залізничного транспорту у забезпеченні соціально економічного розвитку та підвищення якості життя населення. Залізничний транспорт – це галузь економіки, яка знаходиться на стику виробництва та сфери послуг. Роботу транспорту характеризують вантажні та пасажирські перевезення, вантажні та пасажирські перевезення.

Протягом останніх двадцяти років реформи залізниць були проведені в десятках країн світу: Європейському союзу, Великобританії, Швеції, Мексиці, Бразилії, Аргентині, Австралії, Новій Зеландії, Японії та країнах Африки.

Основні причини цих реформ були дуже схожі: як правило, державні залізниці виявлялися надто важким тягарем для бюджету країни.

Практично всі проблеми та загальні цілі (підвищення якості послуг та зменшення збитків залізниць) були багато в чому схожі, у різних країнах були обрані різні підходи до реформування залізниць. Хоча існує багато сценаріїв реформування залізниць, можна виділити два основні, принципово різні підходи:

1) поділ інфраструктурної компанії і компаній, що здійснюють перевезення;

2) створення вертикально інтегрованих компаній.

Дослідження світового досвіду реформування залізниць дало змогу встановити існування різних моделей регулювання діяльності залізничного транспорту з боку держави.

Затверджений Міністерством інфраструктури України Стратегічний план розвитку залізничного транспорту переважно слідує європейській моделі реформування залізниць і передбачає вертикальне поділ інфраструктури і всіх видів перевезень.

Однак, структура галузі, цілі щодо реформування залізниць в Україні істотно відрізняється від європейської моделі. По-перше, в Україні практично немає конкуренції залізничного транспорту з автомобільним, у той час як у Європі ключовою ціллю реформ є збільшення частки залізниць у загальному обсязі перевезень. По-друге, на відміну від Європи, наші залізниці є прибутковими, а не збитковими. Тому основна для ЄС проблема скорочення чи усунення субсидій не є актуальною для нашої країни. По-третє, в Україні немає специфічних для ЄС проблем гармонізації тарифів між країнами-членами ЄС.

У той самий час досвід країн, які успішно реалізували модель вертикального поділу (Великобританія та Швеція) довів, що така модель не дозволить вирішити ключові проблеми вітчизняних залізниць та створити конкурентні умови для розвитку.

Тому найбільш актуальним для України можна вважати досвід країн

Північної та Латинської Америки, де реалізована модель конкуренції між вертикально-інтегрованими компаніями. Досвід країн, що реалізували модель вертикальної інтеграції, показує, що рентабельне функціонування можливе вже за розмірів мережі близько 1-3 тис. км. Тобто, на сьогодні в Україні можна створити кілька вертикально інтегрованих компаній.

Висновки. Бізнес та суспільство України реагують на наявні недоліки в управлінні підприємствами залізничної галузі. У зв'язку із цим виникає гостра необхідність удосконалення системи управління залізничним транспортом, підвищення якості послуг та забезпечення державної підтримки її реформування, що в перспективі сприятиме підвищенню конкурентоспроможності залізниць України на ринку транспортних послуг.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ

Куровський Владислав Леонідович

магістрант

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир, Україна

Вступ. На етапі розвитку економіки проблема ефективного використання основних засобів підприємства залишається актуальною. Будь-який суб'єкт господарювання повинен постійно аналізувати та оцінювати рух основних засобів за такими характеристиками:

- їх складу та структури;

- стану та ефективності використання, оскільки ефективне використання основних засобів призводить до зниження потреби у їх оновлення, оскільки нові засоби несуть за собою витрати.

Мета роботи. Розкрити зміст існуючої класифікації основних засобів для потреб управління з метою її подальшого удосконалення.

Методи дослідження. В роботі використані загальнонаукові методи дослідження у тому числі: аналіз і синтез, індукція та дедукція, узагальнення.

Результати та обговорення. Будь-яке підприємство, незалежно від його належності до тієї чи іншої організаційно-правової форми, володіє основними засобами, що характеризують його матеріальну базу та визначають технічний рівень виробництва. Процес праці містить у собі два основних компоненти: засоби виробництва та робочу силу.

Класифікація основних засобів дозволяє отримати інформацію для оцінки ефективності використання основних засобів [3, с. 173].

Для цілей обліку основних засобів, визначення їх складу та структури необхідно їх класифікувати відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» за такими групами:

1) основні засоби: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом; будівлі, споруди та передавальні пристрої;

машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби;

2) інші необоротні матеріальні активи: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; інвентарна тара; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи.

Ця класифікація, представлена в національних стандартах, відповідає їх натурально-речовому складу [1, с. 109]. Прийняття Податкового кодексу України істотно змінило класифікація основних засобів та інших необоротних активів, адже даним нормативно-правовим документом передбачено їх поділ на 16 груп, що здійснено відповідно до того як згруповані необоротні активи у плані рахунків [2].

Виділяють і інші класифікаційні ознаки основних засобів, зокрема:

- за належністю вони поділяються на: власні та орендовані;
- за призначенням – на виробничі та невиробничі;
- за рівнем використання – на ті, що перебувають у експлуатації; ті, які знаходяться у стадії добудови та дообладнання; ті, які в ремонті та реконструкції; ті, які перебувають у запасі; законсервовані;
- за галузевою приналежністю – на промислові; сільськогосподарські; транспортні тощо

Вважаємо, що представлений поділ за призначенням недостатньо повно відображає економічну сутність активів у сучасній практиці управління. Адже на різних підприємствах один і той самий об'єкт може відноситися як до виробничим в одних, так і невиробничим в інших випадках. У господарську діяльність об'єкт можна використовувати одночасно у двох цілях: як той, хто приносить вигоду, тобто виробничий, і використовуватися на невиробничі цілі. Тому за наведеною ознакою доцільно основні засоби поділити на: виробничі; ті, які частково у виробництві, та невиробничі.

Висновки. Наведена пропозиція відповідає тому, що класифікація основних засобів залежить як від джерела їх надходження на підприємство, так

і від особливостей їх використання та функціонального призначення. Її використання дозволяє підприємствам створювати необхідні умови для формування обґрунтованих накопичень коштів на оновлення основних засобів, формувати економічно обґрунтовану вихідну вартісну базу для оцінки майна та індексувати норми амортизації на повне відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кухта К. О., Орощан Т. А. Класифікація основних засобів як важлива передумова їх обліку та аналізу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 106–111. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.21-22.106

2. Мельничук І., Мужевич Н. Облік фінансового забезпечення відтворення основних засобів будівельних підприємств. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2018. Том 55. № 2. С. 129–139.

3. Шарко М. В., Прохорчук С. В., Адвокатова Н. О. Класифікація основних засобів підприємства в умовах невизначеності як джерело обліково-аналітичної інформації. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2019. № 2(40).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В ОТГ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кухтін Юрій Вікторович

аспірант кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Вступ. / Introductions. Земельні ресурси України є основною рушійною силою вітчизняної економіки і містять у собі вагомий потенціал подальшого економічного зростання країни. Харківська область займає третє місце за обсягом сільськогосподарських угідь, з яких рілля становить 81,4 %, що показує надвисокий рівень сільськогосподарського освоєння земель. Все це створює потужний базис для аграрного виробництва та вимагає відповідного рівня управління земельними ресурсами. Тому вкрай актуальним є аналіз ефективності використання земельних ресурсів в Харківській області, а також оцінка рівня управління ними, особливо у зв'язку з утворенням у 2020 році об'єднаних територіальних громад і оцінкою перших результатів їх діяльності.

Мета роботи. / Aim. Метою дослідження виступає аналіз ефективності використання земельних ресурсів у Харківській області та оцінка управління землями ОТГ в контексті децентралізації влади.

Матеріали та методи./Materials and methods. При написанні статті використано комплекс методів, зокрема: абстрактно-логічний (при обґрунтуванні ефективності управління земельними ресурсами), економіко-статистичний (при оцінці ефективності використання земельних ресурсів); аналітичний (при вивченні показників сільськогосподарського виробництва в підприємствах на території ОТГ); порівняння та наукового узагальнення (при аналізі бюджету ОТГ).

Результати та обговорення./Results and discussion. Починаючи з 2015 р., у контексті здійснюваних реформ децентралізації відбувається трансформація механізмів та процесів, що супроводжують функціонування та

розвиток територіальних громад в Україні При цьому відбувається укрупнення територіальних одиниць базового рівня, а зараз і районів, надаються певні додаткові повноваження об'єднаним територіальним громадам [1].

За результатами децентралізації регіони отримують не лише певну самостійність, але і більшу відповідальність, адже від того, наскільки ефективно ОТГ будуть використовувати наявні ресурси залежить наповнення місцевого бюджету. Тому одним з основних пріоритетів розвитку ОТГ має стати ефективне використання наявних земельних ресурсів. У вузькому сенсі економічна ефективність використання землі є результатом порівняння здобутих результатів з площею або вартістю землі. У широкому сенсі ефективність використання землі проявляється не тільки в збільшенні результатів сільськогосподарського виробництва, а й у зниженні витрат, підвищенні родючості ґрунту, якості продукції, а також дотриманні екологічних умов виробництва [2, с. 256; 3, с. 52-53].

Виходячи з цього, ефективність управління земельними ресурсами визначається в першу чергу рівнем ефективності їх використання для виробництва продукції сільського господарства на відповідній території. Попри те, що в Україні процес децентралізації влади триває з 2015 року, територіальні громади Чугуївського району Харківської області були утворені у 2020 році. Всі вони досить сильно диференційовані за кількістю населених пунктів, площею та чисельністю населення громади. На другому місці за кількістю населених пунктів знаходиться Зміївська міська територіальна громада, до якої входить 60 міст, селищ та сіл. Її площа становить 792,6 кв. км, а чисельність населення найбільша серед громад Чугуївського району – 41404 осіб. І саме Зміївська територіальна громада привертає увагу як об'єкт наукового дослідження, оскільки саме тут проживає найбільша кількість населення, в ній налічується 60 населених пунктів, а площа земельних угідь є другою за розміром у Чугуївському районі, що у сукупності створює складнощі побудови системи управління. Велика кількість населених пунктів впливає на швидкість прийняття і виконання управлінських рішень, а ще ускладнює можливості

контролю за їх виконанням. У той же час велика територіальна розосередженість вносить додаткові перепони для управління, а велика кількість населення визначає необхідність узгодження інтересів значної кількості соціальних прошарків і груп суспільства. Тому саме у Зміївському районі закономірно будуть виникати проблеми системи управління земельними ресурсами і є необхідність побудови такої управлінської вертикалі, яка була б одночасно гнучкою, дієвою і дійсно ефективною.

Зміївська міська територіальна громада Чугуївського району Харківської області утворена Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року №725р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Харківської області» шляхом об'єднання 10 рад: Зміївської міської ради, Зідьківської селищної ради та Бірківської, Борівської, Великогомільшанської, Задонецької, Соколівської, Таранівської, Тимченківської і Чемужівської сільських рад Зміївського району Харківської області [4]. Згідно даних з офіційного сайту, бюджет громади за 1 квартал 2021 р. характеризувався такими показниками (табл. 1.)

Таблиця 1.

Бюджет Зміївської міської територіальної громади Чугуївського району Харківської області за 1 квартал 2021 року

Назва показника	Значення показника	Середній показник по області	Середній показник по Україні
Доходи загального фонду на 1-го мешканця (грн)	866,6	1274,43	1145,13
Видатки загального фонду на 1-го мешканця (грн)	1621,4	1660,84	1750,82
Капітальні видатки на 1-го мешканця (грн)	55,4	55,2	74,89
Рівень дотаційності бюджетів (%)	20,6	8,42	15,57
Співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду (%)	25,9	22,64	28,37
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	79,9	78,15	82,54
Видатки на загальну середню освіту на 1-го учня (грн)	7196,9	9795,42	9364,05
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду (%)	34	35,91	36,55

Показники надані експертами Програми «U-LEAD з Європою» та SKL

International на підставі даних Міністерства фінансів, Державної казначейської служби, Державної статистичної служби, порталу openbudget.gov.ua

Таким чином, доходи загального фонду бюджету Зміївської міської ТГ за 1 квартал 2021 року становлять 866,6 грн на 1-го мешканця громади, що нижче за середній показник по області та по Україні.

Видатки на 1-го мешканця громади становили 1621,4 грн, що теж нижче за середньообласний рівень та середній рівень по країні. Натомість капітальні видатки на 1-го мешканця становили 55,4 грн, що трохи вище за середній рівень по Харківській області. Рівень дотаційності бюджетів – 20,6 %, що можна характеризувати як високий рівень.

Співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду – 25,9 %, питома вага заробітної плати у видатках загального фонду – 79,9 %.

Видатки на загальну середню освіту на 1-го учня значно нижчі від середньообласного рівня та середнього по країні – лише 7 196,9 грн, у той час як в середньому по Харківській області цей показник становить 9795,42 грн. Низький рівень витрат на освіту частково можна пояснити більш низькою питоною вагою місцевих податків і зборів у доходах загального фонду – 34 %, у той час як середньообласний рівень – 35,91 %, у середньому по Україні 36,55 %.

Зміївська територіальна громада у результаті свого формування отримала у розпорядження земельні ресурси державної та комунальної власності, серед яких площа сільськогосподарських угідь становить 43 024,33 га, у т.ч. рілля 30 384,76 га.

Ефективність використання земельних ресурсів є індикатором ефективності системи управління, тому проведемо дослідження показників виробництва сільськогосподарської продукції в ОТГ (табл. 2).

Таблиця 2.

**Показники виробництва сільськогосподарської продукції Зміївської
міської територіальної громади Чугуївського району Харківської області
за 2021-2022 рр.**

Вид сільськогосподарської продукції	Посіяно, га	Зібрано, га	Валовий збір (у вазі після доробки), ц	Урожайність, ц/га
2021 рік				
Пшениця озима	8 186,6	8 186,6	43 300,24	53,1
Жито озиме	30	30	123	43
Ячмінь озимий	636,38	636,38	2 436,9	38,3
Пшениця яра	40	40	39,9	9,99
Ячмінь ярий	105	105	469,45	44,7
Кукурудза на зерно	5 246,21	5 246,21	22 199,8	42,31
Просо	20,0	20,0	30,0	15,0
Горох	447,77	447,77	1 498,7	33,47
Соняшник	5 894,51	5 894,51	13 788,31	23,39
Соя	603,6	603,6	1 142,2	18,9
2022 рік				
Пшениця озима	8 436,9	8436,9	37804,4	44,8
Жито озиме	62,12	62,12	124,2	20,0
Ячмінь озимий	625,72	625,72	1971,6	31,5
Кукурудза на зерно	4 631,8	4631,8	32052,05	69,2
Овес	13,0	13,0	52,0	40,0
Горох	582,2	582,2	1539,2	26,4
Соняшник	6 540,0	6540,0	14 061,0	21,5
Соя	125,0	125,0	312,0	25,0

Джерело: дані економічного відділу Зміївської міської ради.

За останні два роки сільськогосподарські підприємства на території Зміївської територіальної громади займалися вирощуванням пшениці озимої, кукурудзи на зерно та соняшнику. Під цими трьома культурами було зосереджено 91,1 % посівних площ у 2021 році та 93,3 % площ у 2022 році.

В 2021 році в Зміївській міській раді по сільськогосподарським підприємствам (облікове коло) було зібрано: озимої пшениці з площі 8 186,6 га, жита озимого 30 га, ячменю озимого – 636,38 га, пшениці ярої – 40 га, ячменю ярого – 105 га, кукурудзи на зерно – 5 246,21 га, проса – 20 га, гороху-447,77 га, сої – 603,6 га, соняшнику – 5 894,51 га. Урожайність усіх сільськогосподарських культур була на досить високому рівні. Варто відзначити, що у 2022 році рівень урожайності переважної більшості

вирощуваних культур був нижчим за попередній рік, зросла тільки урожайність кукурудзи на зерно та сої. В цілому можна зробити висновок про високий рівень ефективності використання сільськогосподарських угідь, зокрема ріллі у підприємствах Зміївської міської територіальної громади проте зниження показників у 2022 році вимагає проведення аналізу причин ситуації та пошуку шляхів її підвищення за допомогою важелів управління.

Висновки./Conclusions. У результаті дослідження виявлено, що саме у Зміївській територіальній громаді закономірно будуть виникати проблеми системи управління земельними ресурсами. Це пов'язано з тим, що громада охоплює велику територію і до неї входить 60 міст, селищ та сіл, а чисельність населення найбільша серед громад Чугуївського району – 41404 осіб. Велика кількість населених пунктів впливає на швидкість прийняття і виконання управлінських рішень, а ще ускладнює можливості контролю за їх реалізацією. У той же час велика територіальна розосередженість вносить додаткові перепони для управління, а значна кількість населення визначає необхідність узгодження інтересів великої кількості соціальних прошарків і груп суспільства. Тому існує необхідність побудови такої управлінської вертикалі, яка була б одночасно гнучкою, дієвою і дійсно ефективною.

Аналіз показників бюджету Зміївської міської ТГ дозволив зробити висновок, що податкова політика в регіоні досить лояльна до бізнесу, в результаті чого на 1 мешканця припадає менше доходів бюджету, ніж в середньому по Харківській області та в Україні. Це зокрема пов'язано з порівняно невисокою щільністю підприємств та великою кількістю населення. З іншого боку, це може свідчити і про високий рівень ухиляння від сплати місцевих податків, а також про розвиток тіньового сектору. Тому в цьому напрямку необхідний громадський та муніципальний контроль, а також моніторинг діяльності комерційних підприємств.

Проаналізовано ефективність сільськогосподарського виробництва у підприємств (облікове коло) на території Зміївської міської територіальної громади. У результаті виявлено, що протягом останніх років спостерігається

тенденція до певного зниження обсягів сільськогосподарської продукції як у вартісних, так і в натуральних показниках. Безперечно, причин зниження ефективності сільськогосподарського виробництва може бути ціла низка, проте однією з них, ми вважаємо, може бути погіршення якісних характеристик землекористування.

Тож, для Зміївської міської територіальної громади актуальним є посилення співпраці місцевих органів влади з підприємствами стосовно ощадливого використання земельних ресурсів і їх охорони, а також з метою забезпечення населення якісною продукцією і сільськогосподарськими послугами в своєму регіоні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Малоокій В. А. Формування сучасної системи управління земельними ресурсами територіальних громад в Україні: особливості та тенденції. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 3. С. 162-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trdu_2020_3_21 (дата звернення: 27.07.2023).

2. Ясінецька І. А. Аналіз ефективності управління земельними ресурсами. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 255-258. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/41.pdf (дата звернення: 27.07.2023).

3. Гаража О. П. Види та показники ефективності використання сільськогосподарських угідь в управлінні земельними ресурсами України. *Економіка і суспільство*. Випуск № 3. 2016. С. 52-60. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/10.pdf (дата звернення: 27.07.2023).

4. Зміївська територіальна громада Чугуївського району Харківської області. Зміївська міська рада: офіційний сайт. <http://www.zmiivmisto.gov.ua/terytorialna-hromada/zmiivska-terytorialna-hromada.html>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Олійник Роман Олександрович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

Вступ. На сьогодні стратегічним напрямом зовнішньої політики України, безперечно, є її інтеграція в ЄС, що дозволить країні забезпечити сталий економічний розвиток, поліпшити позиції в світовій господарській системі, підвищити рівень національної конкурентоспроможності, досягти високих соціальних стандартів розвитку та зайняти конкурентоспроможну позицію на світовому ринку. Здійснення інтеграційних процесів також передбачає впровадження нових аспектів забезпечення якості виготовленої продукції та надання послуг господарюючими суб'єктами. А це, в свою чергу, потребує забезпечення рівності доступу до сировинних, технологічних та інформаційних ресурсів, захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності на міжнародних, зокрема європейських, ринках на основі їхніх пріоритетів розвитку.

Мета роботи. Для України саме євроінтеграційне спрямування стало головним напрямом й можливістю її включення в існуючу систему розподілу функцій та ролей у сучасній світовій економічній та політичній системі. Крім того, все більшого поширення набувають нові та прогресивні методи ведення бізнесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що дає змогу швидко й з незначними витратами здійснювати просування виготовленої продукції та послуг як на національній, так міжнародні ринки. Саме тому, для України розвиток електронного бізнесу набуває особливої значущості, оскільки в динамічних та нестабільних політичних та економічних умовах така діяльність дає змогу ефективно організувати збут продукції, виготовленої вітчизняними товаровиробниками, забезпечуючи їх виживання на ринку та

розвиток у довгостроковій перспективі.

Матеріали та методи. Дослідженню особливостей, факторів впливу та тенденцій розвитку електронного бізнесу, умов його інтеграції у європейський простір у своїх наукових публікаціях розглядали вітчизняні науковці, зокрема, Вербівська Л. В. [1, 5], Качала Т. М. [4], Ситник І. П., Петрик С. В., [3] та ін. Проте, моніторинг вказаних інформаційних джерел виявив необхідність визначення умов активізації, тенденцій та перспектив розвитку електронного бізнесу в Україні в напрямку співпраці з країнами ЄС й окресленні переваг, які отримає вітчизняна економіка внаслідок такої діяльності.

Результати та обговорення. Електронний бізнес як важливий елемент розвитку різних сфер та галузей національної економіки на сьогодні відіграє важливу роль в розвитку інноваційних технологій у сфері інформатизації та цифровізації господарських відносин суб'єктів підприємництва. Це пов'язано з тим, що за своєю природою цей бізнес має на меті розвиток підприємницької діяльності на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідність активізації електронного бізнесу в Україні саме в напрямку співпраці з країнами ЄС зумовлена низкою переваг для населення та суб'єктів бізнесу, притаманних європейському рівню життя, таких як:

- високий рівень економічного розвитку у країнах ЄС та висока якість життя їхнього населення;
 - активізація інноваційно-інвестиційної діяльності для забезпечення можливостей розвитку електронного бізнесу;
 - переорієнтація вітчизняних ринків збуту продукції й послуг та зростання обсягів їхнього експорту й імпорту;
 - зростання конкурентоспроможності та якості української продукції й послуг;
 - встановлення чітких стратегічних орієнтирів розвитку для підприємницьких структур в системі електронного бізнесу;
 - можливість досягнення енергетичної безпеки країни тощо
- [2, с. 708-709].

Український електронний бізнес в умовах сьогодення перебуває в досить складних умовах для розвитку, оскільки існуючі проблеми як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі бізнес-структур створюють для нього певні перешкоди, що створює складні передумови для функціонування вітчизняних бізнес-структур. Основними проблемами всередині країни для розвитку електронного бізнесу є:

- прискорення темпів інфляції та внаслідок цього падіння доходів населення;
- фактична відсутність фінансової підтримки з боку держави та відсутність ефективного механізму для реалізації державної політики, спрямованої на підтримку розвитку та функціонування розвитку бізнесу;
- недосконала податкова система, котра є занадто обтяжливою для суб'єктів підприємництва малого бізнесу та високий рівень тіньового бізнесу;
- низький рівень менеджменту та брак досвіду й культури ринкових відносин;
- відсутність інфраструктури підтримки електронного бізнесу внаслідок недостатності достовірної інформації про стан й кон'юнктуру ринку;
- низький рівень надання консультаційних послуг та відсутність спеціальних освітніх програм;
- недосконала система бухгалтерського обліку й статистичної звітності суб'єктів малого підприємництва [1, с. 274-275].

Також спостерігається низка негативних особливостей, котрі перешкоджають ефективній роботі в системі українського електронного бізнесу і на міжнародному ринку:

- політико-правові проблеми, котрі виникають через недосконалість чи відсутність необхідного законодавства;
- організаційні та структурні проблеми електронного бізнесу, що зумовлені переважно недосконалістю й нерозвиненістю внутрішнього ринку та інфраструктурних інститутів, котрі, в свою чергу, сповільнюють входження України в міжнародний політичний та економічний простір;

– економічні проблеми, які зумовлені відсутністю чи порушенням принципів ринкового ціноутворення й недосконалістю реальних економічних стимулів суб'єктів електронного бізнесу;

– соціально-економічні проблеми, що зумовлені відсутністю необхідного професійного управлінського досвіду у значної частини суб'єктів міжнародних економічних відносин, несприйняттям певною частиною суспільства деяких форм міжнародного електронного бізнесу тощо [4, с. 3-4].

Разом з тим, український бізнес має низку позитивних характеристик, що можуть зацікавити потенційних іноземних партнерів, оскільки він має: потужний потенціал (родючі землі й рідкісні корисні копалини); висококваліфікований кадровий потенціал; науковий потенціал (велика кількість наукових установ та передових наукових розробок); інфраструктурний потенціал (потужні промислові об'єкти та установи для їх функціонування) тощо [5, с. 1827].

Для того, щоб забезпечити стійке зростання електронного бізнесу за обраними стратегічними цілями варто обґрунтувати та використовувати якісно нові інвестиційні та інноваційні моделі розвитку електронного бізнесу, які забезпечуватимуть модернізацію й трансфер сучасних технологій: організацію кластерних форм об'єднань у бізнесі та створення технологічних інкубаторів, консолідацію ресурсів для стратегічного розвитку територій; просування технологічного співробітництва; сприяння трансферу інновацій та активізації інвестиційним процесам [6].

Стратегічний вибір України спрямований на інтеграцію та співробітництво з Європейським Союзом. Але складна політична та економічна ситуація в Україні сьогодні має негативний вплив на розвиток інновацій та інвестиційну привабливість країни на міжнародному ринку. Ефективний досвід створення та впровадження фінансових інструментів розвитку електронного бізнесу забезпечить конкурентоспроможність українських товарів та послуг на світовому ринку [4, с. 7]. Сучасні підходи та нові виклики, що виникли сьогодні, вимагають швидкої переорієнтації на тісний взаємозв'язок науки,

виробництва, торгівлі та сфери надання послуг на розвиток інформаційного та інфраструктурного сектору. Український бізнес потребує знань на основі використання прогресивних технологій, а економіка потребує спрямування інвестиційних процесів у найбільш перспективні види економічної діяльності, таких як електронний бізнес, з кінцевою метою продажу продукції чи послуг до Європейського Союзу.

Висновки. Усунення бар'єрів для розвитку електронного бізнесу процесі євроінтеграції України підвищить ефективність внутрішнього ринку товарів й послуг, здешевить вартість транскордонних електронних транзакцій між державами, покращить транскордонний доступ до онлайн-ринків й нових цифрових продуктів та послуг для розвитку бізнесу. Це, в свою чергу, забезпечить зниження цін та різноманітніший вибір товарів та послуг для споживачів, підвищення продуктивності бізнесу, зниження транзакційних витрат, використання інновацій в продуктах, послугах та бізнес-процесах, а також підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербівська Л. В. Фактори розвитку системи електронного бізнесу в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 54. С. 273-278. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/54_2020/42.pdf.
2. Козицька Г. В. Становлення електронної торгівлі в процесі євроінтеграції України. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7227>.
3. Ситник І. П., Петрик С. В. Особливості і перспективи ефективного функціонування електронного бізнесу в Україні. 2016. Випуск 9. С. 707-710. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/145.pdf>.
4. Kachala T., Kovalchuk Y. New Opportunities of Ukrainian Businesses by Enhancing Cooperation with EU Countries (Regional Aspects). *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*. 2015, Vol. 2, № 1. P.1-10. URL: <https://ieeca.org/journal/index.php/JEECAR/article/view/84>.

5. Verbivska, L., Al-Ababneh, H. A., Korbutiak, A., Panchenko, A., Ippolitova, I. The Impact of E-Business on Entrepreneurship Development in the Context of COVID-19. WSEAS Transactions on Business and Economics. 2022, Vol. 19, pp. 1824–1838. URL: <https://wseas.com/journals/bae/2022/d325107-1834.pdf>.
6. UKRAINE’S INTEGRATION INTO THE EU’S DIGITAL SINGLE MARKET. Potential Economic Benefits. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/dig_ukraine_eu_ENG-_2_WEB.pdf.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Подмазко Олексій Михайлович

к.е.н., старший викладач

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Вступ. Руйнування українських підприємств та інфраструктури які викликані військовим нападом з боку Російської Федерації вимагають великих капіталовкладень, як для відновлення їх так і для структурної перебудови економіки. В цих умовах практично єдиним джерелом вільного капіталу стають ресурси акумульовані в тіньовому секторі економіки України. Для залучення цього ресурсу необхідно виявити та усунути передумови що призвели до сучасних його розмірів.

Мета роботи. Визначити основні передумови становлення та розвитку тіньової економіки в Україні, для врахування їх при розробці комплексу заходів, щодо зменшення масштабів тіньової економіки.

Матеріали та методи. Для проведення дослідження використані такі методи як аналіз та синтез, систематизація досліджуваної інформації, абстрактно-логічний метод. Методичною основою проведеного дослідження є праці науковців щодо дослідження тіньової економіки.

Результати та обговорення.

Тіньова економіка в Україні досягла таких масштабів, що її можна розглядати вже як складову частину сучасної економіки країни.

У своєму становленні тіньова економіка України пройшла два періоди.

Перший період (Україна є складовою частиною СРСР, панує командно адміністративна економічна система):

– 1917-1921 рр. тіньова економіка носила всеосяжний характер, основа спекуляція всіма видами продукції, була наслідком громадянської війни і результатом відміни в державі пануючих капіталістичних відносин,

впровадження продрозверстки, ерзаців грошей;

– 1921-1928 рр. впровадження нової економічної політики (НЕП), основа ухилення від оподаткування, приховування частини виробництва від державного контролю тощо; в цей період тіньова економіка в Україні і західних країнах співпадають;

– 1928-1953 рр. відмова від НЕПу та перехід до жорсткої, централізованої командно-адміністративній системі управління економікою; в цей період, тіньова економіка практично відсутня як системне явище;

– середина 1950-х-1960-ті рр. відродження та зростання тіньової економіки, було викликано зростанням дефіциту товарів II підрозділу суспільного виробництва викликане різким скороченням недержавного сектору; формується подвійна економіка з одночасним розвитком тіньового і легального секторів, які взаємодіють один з одним; тіньова економіка взяла на себе забезпечення незадоволеного попиту з боку домогосподарств;

– початок 1970-х – перша половина 1980-х рр. зростання масштабів тіньової економіки і розширенню сфери її дії; характеризується випуском неврахованої продукції на державних підприємствах завдяки регламентованим втратам сировини і матеріалів, з яких випускалася продукція; виникає таке явище як «фіктивна економіка» – це явище за якого в системі обліку та звітності реально функціонуючих суб'єктів господарювання відображаються фіктивні результати їх діяльності, як дійсно здійснені; тенденція злиття ділків тіньового сектору економіки з керівним складом партійно-державного апарату посилилась; початок утворювання симбіозу між легальною та тіньовою економікою; тіньова економіка стає елементом радянської економічної системи, без якої вона вже не могла нормально функціонувати;

– друга половина 1980-х – початок 1990-х рр. фактичний дозвіл займатись підприємництвом, завдяки господарській реформі; через економічну кризу недовиробництво охопило всі галузі суспільного виробництва, поглибився курс до консолідації керівниками державної влади з підприємцями працюючими і тіньовій економіці;

В другій половині 1980-х – початок 1990-х рр., починається системне вивчення тіньової економіки серед вітчизняних вчених. Вони формують дві точки зору щодо тіньової економіки. Перша – вона є нормальним явищем, як наслідок неможливості подальшого розвитку існуючої системи і для боротьби з нею необхідний перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, яка викоринить тіньову економіку. Друга – тіньова економіка є наслідком тимчасового порушення функціонування деяких елементів існуючого господарського механізму і для боротьби з нею необхідні тільки зусиллями правоохоронних органів.

Таким чином, основними передумовами виникнення тіньової економіки в Україні (коли вона була в складі СРСР) і в неї панувала командно-адміністративна система були:

1. Неспроможність держави задовольнити платоспроможний попит на товари II підрозділу суспільного виробництва – стимулювало їх виробництво в тіньовій економіці.

2. Виникнення «фіктивної економіки» як наслідок існування директивного планування «від досягнутого» яке слугувало базисом виникнення та розповсюдження приписок.

3. Заборона підприємницької діяльності та можливості офіційно придбати необхідні фактори виробництва для організації виробництва стимулювало підприємливих громадян експлуатувати ресурси підприємств державної форми власності через наявні на них недоліки в системі виробництва та контролю.

4. Встановлення державою зрівняльних ставок оплати праці не дозволяло здійснити прагнення підприємливих домогосподарств впроваджувати у життя свою підприємницьку здібність в легальний спосіб.

5. Відсутність суттєвої диференціації в оплаті праці призвело до бажання керівників, поліпшити свій добробут для відповідності його займаній посаді, використовуючи свої владні повноваження.

Другий період (здобуття Україною незалежності, економічна система транзитивного (трансформаційного) типу).

Період 1991-2021 рр. характеризувався проведенням реформ, які були спрямовані на встановлення в Україні ринкової економіки. Але масштаби тіньової економіки тільки збільшились, а не знизились, як сподівались «реформатори», її вплив в економіці, значно посилювався. Тіньова економіка в Україні стала відігравати особливу, першорядну роль в економічному житті суспільства.

Основними передумовами її розвитку стали:

- здійснення реформ базувалось на ідеології Вашингтонського консенсусу який був розроблений для слаборозвинутих країн; неадекватність і неефективність застосування цього підходу для економіки України відзначалася й українськими економістами;
- зміни у сфері оподаткування (збільшення податкового навантаження, багаторазове оподаткування, непостійність податкового законодавства (навіть з застосуванням зворотної сили));
- збільшення рівня бюрократизації;
- крах системи взаємозв'язків як наслідок розпаду СРСР;
- розвал грошової системи країни (після розпаду СРСР); висока інфляція, впровадження замість грошей альтернативних форм розрахунку (бартер, векселі, іноземна валюта), які значною мірою не відображалися в державній податковій та статистичній звітності;
- руйнуванням механізмів державної влади і нездатністю держави виконувати властиві їй функції;
- соціальні потрясіння (різке зниження доходів домогосподарств та фірм, різке вивільнення робітників та зростання безробіття, відсутність суттєвих зусиль держави щодо стимулювання створення нових робочих місць, суттєва стратифікація суспільства);
- втрата ефективності дій державної влади в цілому.

Висновки. Тіньова економіка в Україні не є породженням виключно командно-адміністративної економіки, як і породженням ринкових реформ. Передумови які обумовлювали її існування в період командно-адміністративної

економіки продовжили своє існування і з переходом до ринкової економіки, крім того до них додалися нові. Крім того реформи щодо переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки призвели до розколу між державою та суспільством. Влада втратила довіру з боку домогосподарств та фірм які стали прагнути максимально перевести своє спілкування з державними чиновниками в неформальній спосіб. З точки зору домогосподарств та фірм, держава втратила свою монолітність і стала сукупність окремих осіб маючих певні владні повноваження, які надають «приватні» послуги в рамках своїх повноважень.

Сформувалася система яка стимулювала бурний розвиток корупції та стрімке зростання масштабів тіньової економіки. Таким чином, масштаби і специфіка сучасної тіньової економіки в Україні є наслідком провадженої в роки незалежності соціально-економічної політики. Таким чином, врахування, при розробці ефективної державної політики зменшення масштабів тіньової економіки, передумов які сприяли стрімкому розвитку тіньової економіки в Україні буде сприяти підвищенню її ефективності та відповідності реаліям сучасної економіки країни.

МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Приймак Владислав Олександрович

аспірант

Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова

Вступ. Мультимодальні перевезення – це транспорті перевезення, що здійснюються за одним договором (для міського громадського транспорту – за одним квитком, бо проїзний квиток і є уособленням укладання громадського публічного договору між перевізником та пасажиром), але виконані принаймні двома видами транспорту. Перевізник при цьому не повинен володіти всіма видами транспорту, що використовуються одним пасажиром. Такі перевезення можуть бути виконані кількома перевізниками. Перевізник, що є відповідальним за весь обсяг мультимодального перевезення, носить назву мультимодального транспортного оператора.

«Мультимодальний транспорт» і «логістика» становляться нерозривними поняттями. Підготовка висококваліфікованих фахівців в галузі транспортних технологій, що здатні вирішувати комплексні транспортно-логістичні проблеми та володіють фундаментальними та професійними компетенціями у сфері організації, технологій та управління транспортом, включає знання щодо мультимодальних перевезень, аналізу та проектування транспортно-логістичних систем, управління транспортом та транспортними потоками тощо. Тобто сьогодні мультимодальність транспорту, логістика та організація перевезень та перевізного процесу стають нерозривними поняттями. Навички фахівців в цієї області знань поєднують в собі, крім іншого, обов'язкове володіння та використання досягнень інформаційних і комунікаційних технологій.

Мета роботи: довести необхідність та своєчасність зробити міський громадський транспорт України мультимодальним.

Матеріали та методи. При написанні даної роботи використовувались передові досягнення економічної науки, зокрема економіки транспорту, власний досвід як фахівця в галузі громадського транспорту та пасажирських перевезень. Використані методи дослідження – синтез, аналіз, порівняння, системний підхід, методи логічного узагальнення, економіко-математичні та статистичні методи тощо.

Результати та обговорення. Наприкінці 2021 року оприлюднено Закон України «Про мультимодальні перевезення». Цей Закон визначає правові та організаційні засади мультимодальних перевезень, а його дія спрямована на створення умов для їх розвитку та вдосконалення, заохочення використання більш екологічно чистих видів транспорту з метою охорони довкілля, запобігання змінам клімату та надмірному споживанню енергії. Тобто Закон «Про мультимодальні перевезення» повною мірою розповсюджується на сучасний міський громадський електричний транспорт, який саме й покликаний зберігати довкілля та запобігати надмірному споживанню електроенергії, а також робить міський простір зручнішим для мешканців, забезпечуючи зростаючі рік від року потреби в пересуванні.

Яскравим прикладом застосування мультимодальних перевезень громадським транспортом є Канада. Усі міста цієї країни мають систему громадського транспорту з одним або кількома видами міського громадського транспорту – метро, автобуси, трамваї, поїзди, легкі залізничні поїзди. Автобус найпоширеніший вид тамошнього міського громадського транспорту більшість міст використовує лише автобуси в якості наземного громадського транспорту. Більшість автобусів живляться від електродвигунів, а не від двигунів внутрішнього згоряння. Міста крім автобусів мають й інші види громадського транспорту. У переважній більшості випадків пасажир може легко переходити з одного виду транспорту на інший, застосовуючи єдиний квиток і не сплачуючи свою поїздку кілька разів, бо придбані квитки дають право необмеженого користування громадським транспортом протягом певного періоду.

Подібна система діє в США. В Нью-Йорку весь громадський транспорт

ходить точно за розкладом, та його система розрахована таким чином, що при пересадці пасажирів з одного транспортного засобу на інший не припускаються затримки, тобто розклади руху всіх транспортних засобів, що одночасно знаходяться на лінії (на маршрутах), взаємопов'язані. Пересадка відбувається за єдиним квитком і не сплачується двічі. Це і є основною ознакою мультимодальності міських транспортних систем та міських транспортних перевезень.

Громадський транспорт Нью-Йорка представлений мережею метро, автобусів, електричок, поромів. Також у Нью-Йорку працює канатна дорога. Більшість громадського транспорту міста перебуває під управлінням транспортної компанії МТА. Знайти громадський транспорт і побудувати найзручніший маршрут можна за допомогою ІТ-застосунку – планувальника маршруту від МТА.

У Нью-Йорку, як і в більшості інших великих міст світу, запроваджено універсальну систему оплати у громадському транспорті. Для оплати проїзду в метро, автобусах та на залізниці Статен-Айленда можна придбати спеціальну проїзну картку MetroCard. MetroCard – це безконтактна картка проїзду в автобусах, метро і в електричках, що поповнюється за необхідністю. Вартість самої картки – 1 дол. Картку можна поповнювати від 5.50 до 80 дол. або на ту кількість поїздок, скільки необхідно здійснити. Можна за одним квитком (за однією транзакцією) пересідати з метро на автобус або з автобуса на автобус протягом двох годин. MetroCard має дату закінчення дії, вона вказана на задній поверхні картки. Для пенсіонерів та інвалідів діє пільговий тариф. Можна також придбати безлімітну картку на 7 або 30 днів, але вона діє не скрізь і не на всіх видах міського транспорту. Картки не тільки легко поповнювати в автоматах, їх можна прикріпити до банківських карток за допомогою системи EasyPay. Таким чином можна уникнути необхідності слідкувати за її балансом та поповнювати її. Також можна придбати паперовий квиток Single Ride на одну поїздку, який діє дві години. Single Ride ticket коштує 3 дол. і продається в автоматах. В 2019 році була запущена система оплати OMNY, яка дозволяє

використовувати безконтактні кредитні та дебетові картки, електронні гаманці, поповнювані передплачені картки. До кінця 2020 року систему впровадили на всіх автобусних маршрутах, на всіх станціях метро і запустили її на залізниці Статен-Айленда, а також запустили мобільний додаток.

Ще один гарний приклад мультимодальної системи міського громадського транспорту – транспортна система одного з найбільших міст Германії – Гамбургу. В місті діє розгалужена мережа міського наземного та підземного транспорту, пороми, автобуси. Існує велика кількість варіантів придбання квитків на проїзд в міському громадському транспорті. Є квитки на одного, на двох або на п'ять пасажирів; якщо у вас є білет на потяг дальнього слідування, то вам не треба купувати квиток на громадський транспорт. Чим раніше придбаний квиток від дати відправлення, тим більший строк перед початком поїздки на потягу можна користуватися громадським транспортом по цьому квитку. Такі самі пільги є по квиткам, наприклад, в театр. При заході в підземні та наземні станції метро відсутні турнікети, зовсім відсутні. Сплатив проїзд і спустився вниз сходами на платформу. Контроль на лінії існує, але це дуже рідке явище. Всі пасажирів сумлінно сплачують проїзд.

Щодо перспектив розвитку мультимодального громадського транспорту в Україні, то на наступні післявоєнні кілька років прогнозується зростання глобального ринку громадського транспорту. Це вимагатиме сучасніших рішень: інвестування в нові транспортні одиниці та нову транспорту інфраструктуру.

Але існує й інший погляд на цю проблему – будувати більше комфортних пішохідних зон, велодоріжок, розширити та на законодавчому рівні закріпити пріоритети громадського транспорту, щоб на дорогах стало менше власних автомобілів.

Впровадження різноманітних форм оплати на основі безконтактних електронних квитків, інших технологій та електронних застосунків для полегшення пасажирів щоденних поїздок у поєднанні з оптимізацією диспетчеризації внутрішньоміських перевезень, раціоналізація маршрутів та

оптимізація розкладів руху приведе до створення високоавтоматизованої мультимодальної системи громадського транспорту наших міст, що в подальшому зробить громадський транспорт кращим вибором порівняно з приватним автотранспортом. Відокремлені смуги громадського транспорту та закріплені на законодавчому рівні пріоритет громадського транспорту можуть ще більше прискорити переміщення мешканців в межах міста громадським транспортом, тим самим перетворюючи користувачів та власників автомобілів, які цінують свій час, на пасажирів громадського транспорту. Відокремлені смуги громадського транспорту та його пріоритет на дорогах підвищать ефективність роботи громадського транспорту, зменшать витрати на його утримання та нарешті наведуть лад з дотриманням розкладів руху.

Громадський транспорт країни уповає на впровадження в Україні інтелектуальної системи управління дорожнім рухом. Інтелектуальна система управління дорожнім рухом вже впроваджена в багатьох європейських містах і дала позитивні результати, які, в свою чергу, позитивно вплинули на систему їхнього громадського транспорту. Україні теж потрібні такі досконалі системи. Використання інтелектуальних систем в сфері громадського транспорту дозволяє підвищити якість обслуговування пасажирів, забезпечити надійність та безпечність перевезень; оптимізувати маршрути; підвищити якість планування й управління в області транспортного комплексу і транспортної інфраструктури; знизити шкідливий вплив на довкілля; а перевізникам полегшити контроль за пасажиропотоками і спростити процес управління парком рухомого складу.

Раціональне розташування зупинок громадського транспорту також сприяє просуванню міського громадського транспорту до його повної мультимодальності, тому що робить всю систему громадського транспорту зручнішою для пасажирів. На зупинках треба розміщати інтерактивні панелі для планування проїзду, інформаційні табло з розкладами руху та можливими затримками руху, а також автомати з продажу квитків з різноманітними засобами оплати за них. Все це також відіграє на користь у визнанні

громадського транспорту сучасним і зручним способом пересування по місту.

Технологія безготівкового продажу електронних квитків для здійснення проїзду в громадському транспорті існує майже у всіх містах України, але досі має потенціал для розвитку. Пандемія Covid-19 виявилася каталізатором цього процесу, оскільки все більша кількість міських рад, яким підпорядкований міський громадський транспорт, вивчають можливість зробити громадський транспорт максимально безконтактним. Крім того, такий спосіб продажу квитків дозволив скоротити витрати підприємств, зокрема, але не тільки, на інкасацію, поліпшити показники оплати проїзду та зробити громадський транспорт невід'ємною частиною транспортної екосистеми міста.

Зручним громадський транспорт робить не лише працюючий кондиціонер влітку та опалення салону взимку. Чим краще й злагодженіше працює вся транспортна система міста, тим менше пасажирів витрачають часу і зусиль, щоб дістатися з одного місця в інше.

Для поліпшення роботи міського громадського транспорту України на шляху до мультимодальності пропонуємо декілька заходів:

- обладнати смугами для громадського транспорту 100 % доріг, де проходять маршрути громадського транспорту, забезпечити контроль їх цільового використання, як це зроблено в більшості крупних міст в усьому світі, де напис на проїжджій частині «only bus» є звичною практикою. Це дозволить міському громадському транспорту рухатися без перешкод, та, відповідно, швидше перевозити велику кількість пасажирів;

- обладнати 100 % довжини доріг у населених пунктах зручностями для пішоходів. Мова не лише про тротуари, а й про транспортні розв'язки, орієнтовані на потреби пішоходів, розширення мережі підземних та надземних пішохідних переходів, занижені бордюри в місцях сходу на проїжджу частину тощо;

- зробити оплату проїзду, орієнтовану на час користування транспортом, а не лише на одну поїздку одним видом громадського транспорту. Така мультимодальна система дозволить придбати квиток, припустимо, на

годину або на дві та користуватися ним впродовж цього часу та робити довільну кількість пересадок. Приклад: за одним квитком можна доїхати тролейбусом до метро, пересісти в метрополітен та третім видом громадського транспорту (припустимо, автобусом) доїхати до місця роботи;

- раціонально розташувати зупинки громадського транспорту, де розмістити актуальні розклади руху громадського транспорту, інтерактивні панелі для планування проїзду, інформаційні табло з розкладами руху та можливими затримками. Це дозволить пасажиром легше зорієнтуватися та побудувати свій маршрут;

- зробити зручнішою пересадку між популярними маршрутами, що ведуть до віддалених житлових масивів, тобто скласти узгоджені розклади руху між різними маршрутами громадського транспорту, що стикаються між собою.

Стільки додаткового простору та підвищена увага до громадському транспорту, звісно, ускладнить пересування автомобілями по місту, але сприятиме: а) розвитку громадського транспорту та б) перетворенню користувачів та власників авто на пасажирів громадського транспорту.

Висновки. Отже, впровадження європейських досягнень щодо роботи систем міського громадського транспорту може і повинно стати пріоритетом для комунальних підприємств громадського транспорту України на шляху досягнення мультимодальності міського громадського транспорту наших міст.

ТРАНСФОРМАЦІЯ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ

Равлінко Зоряна Петрівна

к.ю.н,

керівник юридичного відділу ПП «Троянда–Захід»

м. Львів, Україна

Вступ. Інтерес людини до задоволення своїх потреб в максимально повному обсязі сприяв виникненню й розвитку торгівлі уже на ранніх етапах формування людського суспільства. Попри будь-які зміни в громадах, тобто революції, військові дії, виникнення й припинення існування держав, винаходи й перехід до нових форм організації праці тощо торгівля залишалася актуальною і трансформувалася більш швидкими темпами у порівнянні із будь якою іншою сферою соціальної активності. Еволюція визначається на даному етапі не лише збільшенням частки електронної торгівлі, але й необхідністю перегляду засад здійснення безпекової діяльності. Зважаючи на те, що сьогодні торговельні підприємства водночас функціонують в різних умовах, а відтак дотримуються різних засад здійснення бізнесу, тобто традиційної та електронної торгівлі, то в безпековій діяльності ці базові моменти повинні враховуватися, що потребує відповідного дослідження.

Ціль роботи. Метою дослідження є уточнення відмінностей між традиційною та електронною торгівлею для подальшого удосконалення методичних засад провадження безпекової діяльності в умовах кожного торговельного підприємства.

Матеріали та методи. Для розгляду ключових аспектів трансформації умов функціонування та засад здійснення безпекової діяльності торговельних підприємств застосовано методи: *індукції та дедукції, порівняння і систематизації* - при дослідженні сутнісних характеристик традиційної та електронної торгівлі; *синтезу і аналізу*- для виявлення відмінностей в параметрах торговельно-технологічного процесу функціонування підприємств

традиційної та електронної торгівлі; *морфологічного аналізу* - для характеристики змісту нових технологій, що розширюють можливості застосування електронної торгівлі; *графічний* - для наочного подання теоретичного і методичного матеріалу; *абстрактно-логічний* - для теоретичних узагальнень і висновків дослідження.

Результати обговорення. В поточних умовах Україна наслідує економічно розвинуті країни стосовно розвитку електронної торгівлі, але темпи є дещо нижчими. В публікації В. Белозерцева та О. Прохватило [1, с. 98] приводяться аналітичні дані, у відповідності з якими в США частка клієнтів, що здійснюють покупки в Інтернеті перевищує 75%, коли в Україні – помітні позитивні тенденції, але ця величина складає орієнтовно 14% із суттєвими відмінностями за географічною та віковою ознаками. Відтак, з позиції удосконалення методологічного базису безпекової діяльності торговельних підприємств, важливим є одночасне врахування різних варіантів організації торговельно-технологічного процесу. Ця обставина спонукала до визначення основних параметрів традиційної та електронної торгівлі (рис. 1) для порівняння та подальшого розгляду трансформації умов функціонування та засад здійснення безпекової діяльності торговельних підприємств.

Попри візуальну схожість етапності процесу реалізації товарів, необхідним є конкретизація відмінностей, які в найбільшій мірі впливають на безпекову діяльність. Стосовно умовного початкового параметру, який нами визначено як «маркетинг», важливою обставиною є поточне ігнорування й українськими споживачами основної частини традиційної реклами через перенасичення особистого інформаційного простору.

Більша ефективність інструментів цифрового маркетингу спричинена орієнтацією на споживача через створення й поширення різними каналами інформації, яка не передбачає просування товару, а є цікавою, корисною, нетиповою та спрямованою на виявлення та конкретизацію змісту проблеми, що виникає, або може мати місце стосовно представників певної цільової аудиторії.

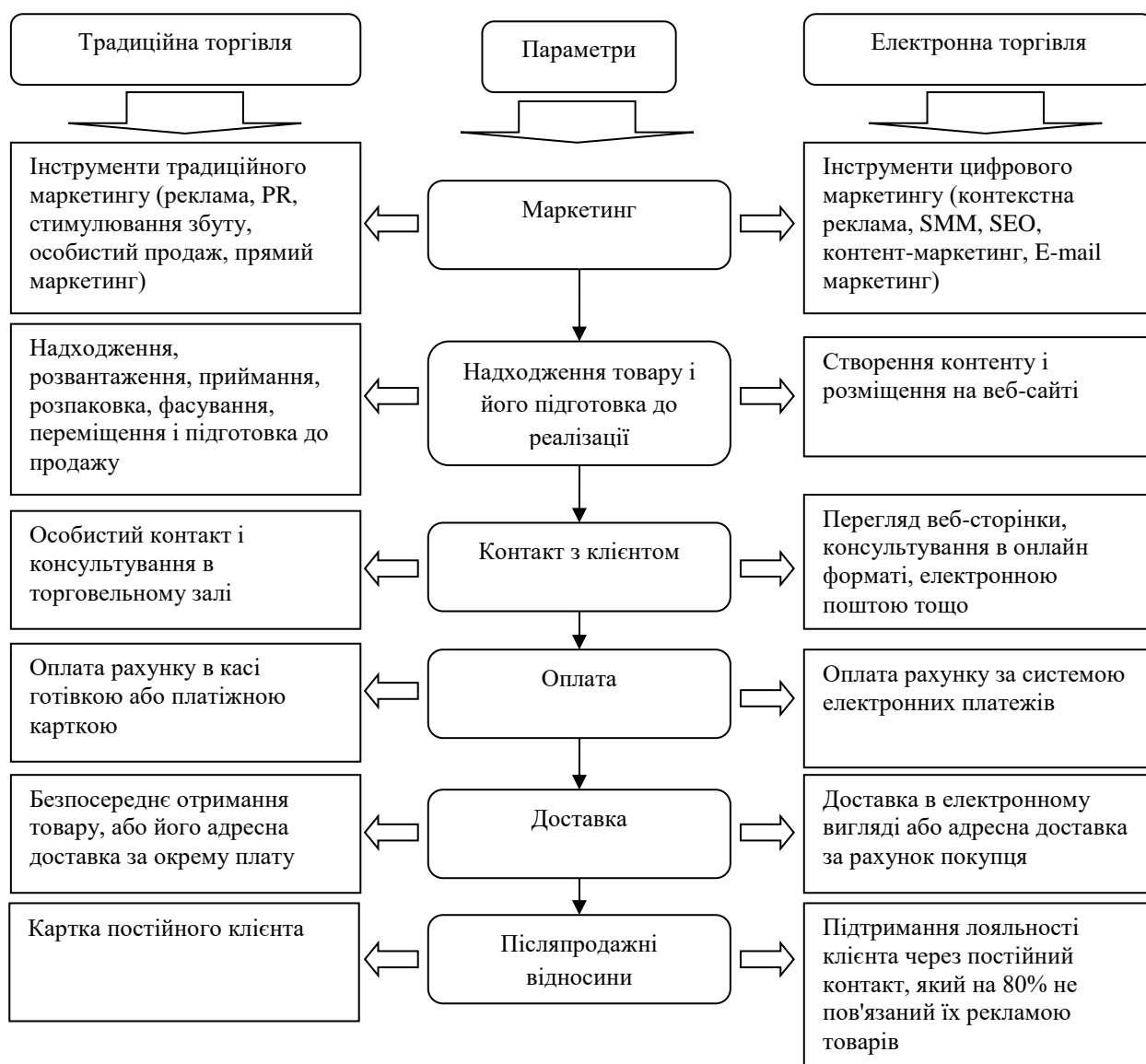

Рис. 1. Основні параметри торговельно-технологічного процесу функціонування підприємств традиційної та електронної торгівлі, сформовано автором на основі [1-6]

Доволі часто науковці [6, с. 185] доводять, що вагомою перевагою електронної торгівлі є фактична відсутність другого із визначених параметрів. Вважаємо, що цей момент є доволі дискусійним, адже результативність реалізації товарів в електронній торгівлі в значній мірі визначається якістю й трудомісткістю створення й поширення контенту про певний товар, де ключовим є креативність представлення та подання інформації. Зважаючи на те, що така робота вимагає високої кваліфікації, професійних та цифрових

компетентностей, то загальні витрати хоча б стосовно заробітної плати будуть на порядок вищими у порівнянні із оплатою фізичних зусиль щодо роботи із товарами та їх розміщення на стендах торгового залу. Аналогічно можна поставити і під сумнів твердження про те, що в межах традиційної торгівлі доволі багато часу займає процес спілкування продавця й клієнта, коли в електронній – наявний лише запит на підтвердження замовлення. Застосування чат-ботів дає можливість відстежити активність клієнта в межах формулювання запитів та перебування на веб-сторінці із встановленням моменту необхідності включення оператора для підтримання інтересу та підштовхування до результативної дії. Відтак можна стверджувати, що електронна торгівля надає більше уваги індивідуальній роботі з кожним клієнтом, а цифрові технології забезпечують вищу результативність дій через відсутність втоми та можливість одночасної роботи з необмеженою кількістю споживачів. Серед інших суттєвих відмінностей необхідно відзначити можливість втримання та переконати клієнта за рахунок особистих якостей продавця в межах традиційного торгівлі та висока динамічність в діях останнього під час перегляду результатів пошуку за ключовим словом, а також здатність провести порівняння необмеженої кількості схожих пропозицій. Водночас поточний прогресуючий інтерес українських споживачів до соціальних мереж дозволяє формувати попит та підтримувати споживацьку активність доволі значної кількості учасників цільових аудиторій за рахунок позиції відомих особистостей (інфлуенсерів).

Отримані результати поглиблюють розуміння нових реалій здійснення безпекової діяльності, але ключовим повинно бути усвідомлення, що сьогодні в Україні мають місце динамічні процеси із врахуванням національних особливостей, що проявляються у незначній частці тих підприємств, які провадять виключно традиційну або електронну торгівлю. Йдеться про відмінний рівень оцифрування, цифровізації й цифрової трансформації, тобто поєднання в особливій пропорції традиційної й електронної торгівлі. Відтак безпекова діяльність повинна здійснюватися виходячи із спектру ключових завдань, фактичних умов певного підприємства та готовності суб'єктів безпеки

систематично дбати про підвищення результативності своїх дій у відповідності до тенденцій розвитку цифрової економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Здійснене узагальнене та висловлені власні міркування спрямовані на доведення факту поточної та майбутньої високої динаміки в розвитку електронної торгівлі, що потребує не лише відповідних, але й завчасних змін в безпековій діяльності для уможливлення переходу торговельного підприємства до наступного етапу цифрової трансформації. Складність проблеми полягає ще в тому, що українські торговельні підприємства перебувають в ролі наслідувачів, що дозволяє використати кращі практики, але в умовах відставання, а відтак гірших конкурентних позицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белозерцев В. С., Прохватило О. О. Інтернет-торгівля як елемент сучасної ринкової інфраструктури. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6(11). С. 97–102.

2. Данько Т., Яворська Н. Особливості розвитку інтернет-торгівлі та порівняльна характеристика з традиційною торгівлею. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. №3. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-43> (дата звернення 31.07.2023).

3. Дrajниця С. А., Забурмеха Є. М. Електронна комерція: світові тренди та прогноз розвитку в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. №5. С. 69–3.

4. Козицька Г. В. Розвиток міжнародної електронної торгівлі в умовах діджиталізації економіки. *Економічний вісник*. 2021. №2. С. 103–114.

5. Маловичко С. В. Дослідження формування та розвитку електронної торгівлі в світовій та національній економіці. *Агросвіт*. 2016. №11. С. 51–56.

6. Свидрук І. І. Особливості організації традиційної та електронної торгівлі. *Науковий вісник (Національний лісотехнічний університет України)*. 2007. Вип. 17.3. С. 284–289.

ПРОБЛЕМИ ІНФРАСТРУКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сержук Анастасія Володимирівна

К.е.н.

доцент кафедри комерційної діяльності та логістики

Київський національний економічний університет

імені В. Гетьмана

м. Київ, Україна

Вступ. Інфраструктура товарного ринку – важлива складова розвитку економіки країни. Для ефективного розвитку економіки необхідна взаємодія всіх складових інфраструктури: виробництва, розподілу обміну та споживання. Високий рівень розвитку інфраструктури країни дає можливість ефективно використовувати виробничий потенціал. З початку повномасштабного вторгнення Росії на території України, інфраструктура зазнала значних збитків.

Мета роботи полягає у визначенні ролі та місця інфраструктури в розвитку країни, основних змін в результаті проведенні воєнних дій на території країни та подальших кроків з її відновлення.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети були досліджені наукові публікації з питань інфраструктури товарного ринку, законодавчі документи, статистичні дані. У процесі написання були використані такі наукові методи: емпірично-теоретичний, абстрактно-логічний, порівняльного аналізу, групування, узагальнення.

Результати та обговорення. Сучасна економіка потребує потужних промислових та торговельно-складських комплексів, інформаційних мереж, нових ефективних засобів фінансово-кредитних розрахунків тощо. Проте, внаслідок воєнної агресії Росії, Україна зазнала значних пошкоджень і руйнувань фізичних активів.

Частка прямих втрат в інфраструктурі становить 25,2% (або \$36,2 млрд) [1]. Сукупні прямі втрати за типами майна можна подивитися на рисунку 1, станом на кінець лютого 2023 року.

Рисунок 1. Прямі втрати за типами майна, \$ млрд

Джерело: Київська школа економіки

Внаслідок значної міграції людей за кордон та всередині країни, відбулася втрати людського капіталу. Значне руйнування житла та соціальної (комунальної) інфраструктури призвело до погіршення якості життя населення.

Помітне значне скорочення виробництва, втрати в аграрному секторі, руйнування логістичних ланцюгів, складських приміщень.

Дуже постраждала транспортна інфраструктура (значне скорочення перевезення морським шляхом, необхідність розробки нових маршрутів автоперевезень). Все це ускладнює процеси постачання та збуту.

В критичному стані знаходиться енергетична інфраструктура країни, унаслідок цілеспрямованого руйнування. Це, в свою чергу, впливає на виробничу та соціальну сфери. Знизилася загальна економічна активність.

Висновки. Об'єкти інфраструктури стали однією з ключових сфер, які зазнали найбільших нападів з боку агресора, з початку повномасштабної війни проти України. Для відновлення економіки України необхідна єдина стратегія відновлення країни загалом та кожного сектору економіки зокрема. Це є важливою передумовою планування процесу відновлення, відбудови, що має відновити економічні потужності України та вирішити соціальні та гуманітарні проблеми, що виникли в результаті війни.

Перш за все, необхідно визначити загальну суму збитків. Країні слід намагатися зберігати стабільність, контролювати ситуацію та адаптувати бізнес під існуючу ситуацію. Велике значення має міжнародна підтримка та допомога.

Переорієнтація у зовнішній торгівлі будує нові логістичні маршрути та нові відносини з європейськими країнами. Україні вже вдалося запобігти надмірному падінню економіки у воєнних умовах. Тож, завдяки чітко спланованим крокам має всі шанси на швидку відбудову інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення.- Київська школа економіки. Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf

2. Підсумки 2022 року та очікування щодо 2023 року. – Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-ta-ochikuvannya-shchodo-2023-roku>

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Сивульська Наталія Миколаївна

к.е.н.

доцент кафедри фінансів

Київський національний економічний університет

імені В. Гетьмана

мт. Київ, Україна

Вступ. Забезпечення стабільності та розвитку регіонів і окремих територіальних громад в значній мірі залежить від якості державного управління. Ефективність діяльності органів влади як на державному, так і на місцевому рівні, належне виконання покладених на них повноважень справляє безпосередній вплив на економіку, фінансову систему держави, задоволення суспільних потреб.

Інтеграція України в європейське співтовариство потребує запровадження нових підходів до оцінки діяльності органів виконавчої влади, зокрема, органів місцевого самоврядування, що здійснюють управління фінансами. Від ефективності виконання ними функцій залежить регіональний розвиток, покращення якості послуг, що надаються населенню, а також підвищення добробуту громадян.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження системи оцінювання ефективності діяльності органів влади в Україні, аналіз нормативно-правових актів, виявлення практичних аспектів моніторингу та оцінки якості державного управління на рівні регіонів та територіальних громад, а також пошук можливих шляхів вдосконалення оцінювання.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є чинні нормативно-законодавчі акти України, наукові публікації. Дослідження проводилось з використанням методів порівняння, системного аналізу, узагальнення.

Результати та обговорення. Для забезпечення високої якості

державного управління важливе значення має як визначення оптимальної структури відповідного органу влади, так і чіткий розподіл повноважень між працівниками з визначенням відповідальності кожного з них. Будь-яка діяльність повинна бути направлена на досягнення певного результату, тому необхідним є визначення конкретних цілей діяльності відповідного органу влади, що забезпечує підвищення прозорості процесу та можливості здійснення контролю з боку громадськості. Формулювання очікуваного результату діяльності залежить від визначеної стратегії економічного розвитку країни загалом та стратегії регіонального розвитку зокрема, стану фінансової системи, вираховування та узгодження інтересів учасників.

Відповідно до визначених цілей здійснюється розроблення заходів, які повинні реалізувати органи влади, визначаються критерії та показники оцінки. З їх допомогою стає можливим визначити результативність і ефективність діяльності будь-якого органу влади, виявити існуючі недоліки та розробити відповідні заходи для покращення виконання покладених на них повноважень.

В Україні в процесі реформування бюджетної системи запроваджено програмно-цільовий метод, котрий передбачає досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [1, глава 1, стаття 2]. За цим методом спочатку визначаються результати, яких необхідно досягти у державному секторі, а вже потім обраховується обсяг необхідних ресурсів. Це кардинально змінило характер державної політики, пріоритетним стало не визначення потреби в фінансових ресурсах, а результати, котрі будуть отримані від їх використання.

Реалізація вищезазначеного методу управління бюджетними коштами здійснюється шляхом формування бюджетних програм. В кожній бюджетній програмі закладаються показники результативності її виконання відповідно до функцій, які виконує головний розпорядник бюджетних коштів. Відповідно до головної мети діяльності головного розпорядника визначається користь або блага, які отримує від цієї діяльності суспільство. Застосування результативних

показників має на меті довести необхідність бюджетної програми, її відповідність визначеній меті, тривалість виконання, ефективність використання бюджетних коштів, співвідношення досягнутих результатів і витрат, а також здійснювати порівняння результатів виконання бюджетних програм як у динаміці за окремі періоди часу, так і між учасниками бюджетного процесу.

Оцінка ефективності бюджетних програм передбачає проведення аналізу шляхом порівняння витрат та досягнутих результатів. Здійснення зазначеного аналізу передбачає відбір тих програм, результати від реалізації яких перевищують витрати на них. Таким чином, оцінка результатів бюджетних програм дає змогу оцінити діяльність учасників бюджетного процесу (в тому числі й органів влади), посилити контроль за ступенем досягнення поставлених цілей, визначити причини неефективної діяльності.

Оцінку ефективності діяльності органів влади на законодавчому рівні вперше було закріплено в 2011 році постановою Кабінету Міністрів України № 522, якою затверджено Методику проведення оцінки ефективності здійснення органами виконавчої влади контролю за виконанням завдань, визначених законами України, актами Президента України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами Кабінету Міністрів України, дорученнями Прем'єра міністра України [2]. Органам місцевого самоврядування також було рекомендовано застосовувати цю Методику під час провадження діяльності, пов'язаної із здійсненням контролю за виконанням завдань, визначених відповідними нормативно-правовими актами в частині делегованих їм повноважень. Постановою було визначено показники, за результатами аналізу яких діяльність органу виконавчої влади визначалась як ефективна, недостатньо ефективна або неефективна. Тобто, визначалась результативність державного управління та можливі заходи для вдосконалення прийняття управлінських рішень.

Законом України «Про засади державної регіональної політики»

запроваджено систему моніторингу та оцінки результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України. Порядок і методику її проведення, а також перелік індикаторів такого моніторингу затверджує Кабінет Міністрів України. Проведення моніторингу та оцінювання реалізації регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації здійснюється з метою відстеження й аналізу територіальних тенденцій, динаміки та структурних змін відповідно до цілей, напрямків та завдань державної регіональної політики [3, статті 15, 23]. Оцінюються індикатори результативності, ефективності та впливу виконання документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики на розвиток регіонів, територіальних громад, а також оцінюється використання публічних коштів.

Для моніторингу соціально-економічного розвитку проводиться розрахунок рейтингової оцінки регіонів. Перелік індикаторів включає кількісні показники, відповідні показники в розрахунку на одну особу населення, показники структури, зміни показників у часі, зокрема, темпи зростання (зменшення) у відсотках до попереднього року тощо [4].

В 2020 році реалізували експериментальний проект щодо проведення щоквартального моніторингу та оцінки ефективності діяльності голів обласних, Київської та Севастопольської міських адміністрацій. Мета проекту – якісний аналіз результатів виконання повноважень місцевими держадміністраціями, виявлення проблемних питань розвитку регіонів та причин їх виникнення, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

На рівні територіальних громад в 2016 році розпочала роботу програма «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) для допомоги органам влади більш дієво виконувати повноваження, працювати відкрито та прозоро, залучати громадян до планування і прийняття рішень. Фінансування програми здійснюється Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Підтримка включає, зокрема, стратегічне планування з врахуванням поточних потреб та пріоритетів громад, покращення надання послуг громадянам для досягнення поставлених цілей, місцевий економічний

розвиток з врахуванням наявних ресурсів, потреб та перешкод, бюджетування та фінансове управління, зміцнення спроможності органів місцевого самоврядування [6]. Для оцінки спроможності місцевого самоврядування розроблено критерії компетентності та індикатори, які охоплюють різні сфери життя громади. Це допомагає виявити основні тенденції, вплив різних чинників, існуючі недоліки та прийняти рішення про зменшення або ж усунення їх негативного впливу. Проведення моніторингу та оцінювання надає можливість відстежувати рівень життя в територіальній громаді, дослідити ступінь задоволеності жителів рівнем надання послуг, їх доступністю та подальші потреби в удосконаленні.

На даний час проблема оцінки ефективності діяльності державних та місцевих органів влади полягає у відсутності показників, які нададуть змогу оцінювати насамперед якість надання послуг, наприклад, в сфері освіти, враховувати отриманий ефект від використання коштів. Для проведення оцінки якості не вистачає даних. Саме це викликає труднощі в процесі формування показників, необхідних для оцінювання діяльності органів місцевого самоврядування. При визначенні індикаторів оцінки, перш за все, потрібно орієнтуватись на результат, якого досягнуто, оцінювати саме ефективність послуг, швидкість їх надання.

Для отримання можливості здійснення оцінки ефективності діяльності відповідних органів влади необхідно застосовувати комплексний підхід з врахуванням результатів виконання всіх бюджетних програм. Крім того, доцільно розглянути методiku оцінювання результативності надання управлінських послуг (розроблену О. В. Поляк), котра включає п'ять критеріїв оцінки, а саме: доступність, зручність, своєчасність, повага до особи, відкритість, а також відповідні показники оцінювання якості послуг [7]. Використання чітко визначених критеріїв та розробка показників оцінки результативності надасть змогу підвищити ефективність діяльності органів влади, що справлятиме позитивний вплив на добробут населення та загалом на економічний розвиток держави. Таке оцінювання допоможе визначити,

наскільки ефективно органи влади реалізують покладені на них повноваження та використовують фінансові ресурси.

Висновки. В Україні запроваджено моніторинг та оцінку ефективності діяльності органів влади, метою яких є здійснення якісного аналізу виконання функцій органами виконавчої влади, виявлення проблемних питань розвитку регіонів та окремих територіальних громад та причин їх виникнення, а також підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

Для оцінки діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування потрібно враховувати прямі результати їх діяльності при виконанні бюджетних програм; соціально-економічні результати, яких досягнуто; якість надання послуг споживачам; наслідки для суспільства як результат прийняття певних управлінських рішень. Крім того, значну увагу потрібно приділити оцінці внутрішньої організації та ефективності функціонування органів влади.

При створенні системи індикаторів для оцінки важливим є здійснення аналізу не лише статистичних даних, за допомогою яких можна простежити зміну обсягу матеріальних чи фінансових ресурсів, але й врахування якісного покращення, тобто підвищення рівня життя громадян, якості надання послуг. Вимірювання ефективності діяльності органів влади повинно відображати динаміку розвитку територіальних громад або регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 8 липня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 522 від 18.05.2011 року «Про затвердження Методики проведення оцінки ефективності здійснення органами виконавчої влади контролю за виконанням завдань, визначених законами України, актами Президента України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами Кабінету Міністрів України, дорученнями Прем'єр-міністра України».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/522-2011-%D0%BF#Text>

3. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 року «Про засади державної регіональної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

4. Постанова Кабінету Міністрів України № 856 від 21.10.2015 року «Про затвердження Порядку та методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text>

5. Постанова Кабінету Міністрів України № 35 від 24.01.2020 року «Порядок реалізації експериментального проекту щодо проведення шокквартилу моніторингу та оцінки ефективності діяльності голів обласних, Київської та Севастопольської міських адміністрацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2020-%D0%BF#n11>

6. Програма «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE). URL: <https://decentralization.gov.ua/donors/dobre>

7. Поляк О. В. Механізми надання управлінських послуг органами влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Поляк Олександра Василівна. – Львів, 2006. – 20 с.

ПРО РОЗВИТОК АКВАКУЛЬТУРИ ЯК УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Степанов В'ячеслав Миколайович

д.е.н, професор, головний науковий співробітник

Мушка Дмитро Сергійович

Інженер I категорії

Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

м. Одеса, Україна

Вступ. В наш час науковці України обговорюють питання розвитку аквакультури в Українському Причорномор'ї, що має один з кращих (порівнюючи з іншими регіонами) природно-ресурсний потенціал, з метою вирішення актуальних задач забезпечення продовольчої безпеки та підвищення якості життя населення. При цьому одне з найважливіших питань даної проблеми є післявоєнне відродження територій (селищ, міст, регіонів) та підвищення їх соціально-економічної якості.

Мета роботи. В даній роботі постає мета розглянути деякі методологічні аспекти дослідження проблем підвищення якості розвитку регіону, цільовою функцією якого є якісне покращення умов життя людини.

Матеріали та методи. В якості матеріалів для даного дослідження було використано наукові статті, що розміщені в журналах, публікаціях, авторефератах дисертаціях та ін. В роботі використано методи контент-аналізу, системного підходу, зокрема методу параметричної теорії систем та ін.

Результати та обговорення. На етапі соціально-економічного розвитку особливе місце займає проблема поліпшення всієї сукупності властивостей суспільної системи, що зумовлюють відповідно розширення можливостей задоволення потреб людини і суспільства. В даному випадку йдеться про якість розвитку територій (регіонів) та якість життя населення в Україні. У цьому плані особливо наголосимо, що в Експертній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до Послання Президента України (2010) [1] вперше було виділено самостійний розділ «Нова якість регіонального розвитку», що

слід розглядати як знакову подію.

Як методологічної основи аналізу та прогнозних концептуальних поглядів на досліджувану проблему покладено деякі принципи загальної теорії розвитку («еволюціоніки»). У контексті обговорюваних проблем розробки вивчення методологічних та прикладних аспектів формування нової якості просторового розвитку відзначимо деякі положення загальної теорії розвитку, теорії цілеспрямованого (керованого) еволюційного розвитку складних систем, якими є міста та регіони.

Категорія «якість» належить до найпоширеніших філософських категорій, що з відображенням однієї з важливих властивостей об'єктивної реальності [2, 3]. Усі предмети (явища), крім якісної визначеності мають також кількісну визначеність (як і теорії відносності час і простір перебувають в універсальному взаємозв'язку, так якість і кількість виступають як відносні сторони єдиного якості-кількості).

В даній роботі досліджено методологічні та методичні підходи до розуміння якості розвитку у контексті параметричної теорії систем [4, 5]. Відповідно до вказаної методології, нами було сформульовано параметричну модель якості розвитку регіону, що дозволяє розглядати якість не тільки як ринкову категорію, а й як елемент безпеки регіону.

Вважаємо, що пропонований підхід може поширюватися не лише на продукцію, а й на матеріальні об'єкти техногенної та екогенної природи, які також мають своїх споживачів.

Аналіз великої кількості публікацій показує, що сучасний етап розвитку великих міст та регіонів України можна охарактеризувати такими особливостями, які певною мірою характерні і для інших країн:

- істотне ослаблення чинника традиційної індустріалізації як ключової «економічної основи», як механізму регіонального розвитку, тобто державна регіональна політика, що здійснюється в контексті традиційної індустріалізації, перестає виконувати функції ефективного розвитку;

- збільшення обсягів промислового виробництва, валові обсяги товарного

виробництва є головною цільовою функцією якості розвитку регіону, оскільки вони пов'язуються з обмеженістю (вичерпністю) регіональних ресурсів розвитку, зокрема ресурсів робочої сили в (міста вже практично «з'їли» свого основного постачальника – село), що веде до виникнення соціальних протиріч;

- якісна трансформація технологічної бази розвитку регіонів, що зумовлюється, по-перше, поступовою втратою свого ключового значення основних фондів і, по-друге, зростанням ролі ресурсів, пов'язаних із знаннями, інформацією, новими технологіями.

Таким чином, насамперед регіональна політика має приділяти особливу увагу відтворенню інтелектуального капіталу і на цій основі перетворенню міст (регіонів) на «ключові вузли» фінансового та фондового ринку, центри розробки нових технологій та логістики, що могло б забезпечити можливість отримання нових видів ренти нової організації («ренти управління», «стратегічної ренти»).

У цьому плані нова регіональна політика має трансформуватися щодо нового якості розвитку міста (регіону), тобто. переходу від традиційного економічного зростання до принципового поліпшення якості життя людей, насамперед у плані гармонізації їх життя та роботи.

Перехід до «якісної» регіональної політики передбачає суттєву зміну принципів просторової організації господарської діяльності та соціального життя (створення «технопарків», «технополісів», «селіконових долин» та ін.).

В останні 10-15 років у багатьох країнах зверталася увага на необхідність реалізації політики нової якості у розвитку регіонів.

В основу системного представлення поєднання якості розвитку регіону покладено такі принципи: понятійно-категоріальний опис досліджуваного об'єкта, облік сучасних тенденцій якісних трансформацій суспільного розвитку та формування так званої квалітативної революції.

Якість розвитку міста, регіону як узагальнена соціально-економічна категорія представляється як [3]:

- 1) сукупність матеріальних, соціальних, демографічних та психологічних

умов життя населення міста (регіону) та рівень їх розвиненості;

2) комплексна характеристика стану стійкості розвитку міста (регіону), що враховує економічні, політичні, соціальні, екологічні та ідеологічні фактори, що визначають становище та стан людини на даній території (у місті, регіоні).

Слід також наголосити, що якість розвитку міста вирішальною мірою визначається якістю інфраструктурного потенціалу території, що визначає ступінь відповідності його показників потребам населення та технологічним вимогам.

У західноєвропейських концепціях якості розвитку завжди наголошується на важливості наявності демократичних інститутів та стабільності розвитку як найважливіших цінностей.

Зрештою, якість розвитку території (місто, регіон) пов'язується з квазіекономічною стійкістю розвитку аналізованої як відкритої збалансованої соціо-економіко-екологічної системи території. У цьому плані є доцільним розглядати як систему побудови моделі перманентного підвищення якості сталого розвитку регіону у контексті соціо-економіко-екологічної збалансованості; вона зводиться, зрештою, до всілякої соціологізації процесу розвитку (мета розвитку – людина).

Проблему соціологізації економічного розвитку регіону можна розглядати у побудові взаємопов'язаної системи базових компонентів об'єктно-суб'єктних відносин, що визначають формування інструментарію управління процесами соціологізації якості економічного розвитку регіону. У цьому плані можна визначити такі чотири найбільш значущі (фундаментальні) компоненти базису соціологізації якості розвитку:

1) цільові установки (система цілепокладання) підвищення якості регіонального розвитку, орієнтовані на всіляку соціологізацію процесу сталого економічного розвитку міста (регіону); 2) об'єкти соціологізації; 3) суб'єкти соціологізації; 4) інструменти соціологізації.

Зазначений «квадрат соціологізації» якості економічного розвитку

регіону можна розглядати як основу піраміди стратегічних цілей розвитку регіону, вершиною якої є головна мета розвитку регіону – підвищення якості життя людини.

Як категорія «якість життя» у регіоні нами розглядається: як сукупність умов, що забезпечують комплекс особистого та суспільного здоров'я людини у цьому місті (регіоні), у т.ч. пов'язаним із відповідністю середовища життя людини його потребам; відповідність довкілля життя у місті (регіоні) соціально-психологічним установкам особистості; сприятливе поєднання комплексу економічних, соціальних, екологічних, політично, ідеологічних чинників, визначальних становище людини у цьому місті (регіоні).

Слід доповнити, що якість життя визначають не тільки чисте довкілля та соціально-економічні блага, а й особисту, регіональну та національну безпеку, політичні та економічні свободи, людські цінності та духовність та інші умови людського благополуччя, які дуже важко піддаються кількісному виміру. Вважаємо за доцільне особливо відзначити, що при плануванні заходів щодо формування нової якості розвитку та підвищення якості життя населення регіону необхідно: всебічно враховувати особливості розвитку даної території; деталізувати та конкретизувати всю сукупність факторів впливу на досягнення нової якості розвитку міста (регіону); спробувати дати якісну чи кількісну оцінку факторів впливу на формування нової якості розвитку регіону та життя населення, яка може розглядатися в контексті ранжирування цих факторів, визначення їхньої значущості у загальній системі факторів впливу; взяти до уваги стратегічні інтереси та «нові смисли» розвитку України.

Зміст факторів впливу на формування нової якості регіонального розвитку можна звести до наступного [3, 6, 7]:

1. Диверсифікація економіки за рахунок: оптимізації та мобілізаційного використання виявлених ресурсів та пошуку незадіяних резервів; перенесення акцентів на використання потенціалу регіональних ринків.

2. Пошук альтернативних варіантів економічного зростання,

забезпечення його інтенсифікації на основі структурних реформ на регіональному рівні на основі специфічних та унікальних місцевих ресурсів.

3. Формування системи механізмів, що забезпечують мобілізацію внутрішніх ресурсів регіонального розвитку та раціоналізацію їх використання, включаючи: випереджальний розвиток та підтримку локального малого підприємництва; створення у регіонах виробництв, які потребують специфічних ресурсів; створення основи для державного фінансування регіонального розвитку на договірних засадах; використання зовнішньоекономічного потенціалу регіонів, їх прикордонного розташування та експортно-орієнтованого виробництва; розвиток регіональної та міжрегіональної інфраструктури, реалізація інвестиційних проектів місцевого значення, що мають швидкий мультикативний ефект; розвиток сучасних форм міжтериторіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння виявлених місцевих ресурсів та вирішення проблем розвитку територій.

Висновки. На основі вищевикладеного в цій роботі спробуємо сформулювати деякі висновки щодо досліджуваної проблеми.

1. Якість розвитку регіонів нами розглядається як системна концепція виживання та економічного процвітання як особа нації. У понятійно категоріальному поданні якість інтерпретується як комплексна інтегруюча категорія всіх сторін продуктивної господарської та іншої діяльності в регіоні, спрямованої на задоволення різноманітних потреб суспільства та кожної людини. В основу нової регіональної політики необхідно покласти показники якості розвитку регіонів (насамперед, якість життя людей).

2. Концепція нової якості розвитку міст і регіонів актуалізує проблему переходу від традиційного «розміщення продуктивних сил» до «розміщення життя» як основи формування нового рівня просторової організації та побудови нового якісного вигляду територій та підвищення їхньої геоекономічної та геополітичної значущості держави.

3. Україна вступила в нову повоєнну політичну епоху і перебуває на порозі нової регіональної еволюції та нової якості життя населення країни. В

Україні формується «критична маса» розуміння, що майбутнє країни та нова якість життя вільного населення можлива лише через розвиток великих міст лідерів та економічно успішних регіонів.

Виходячи з вищевикладеного, можна висловити припущення про необхідність формування нової повоєнної доктрини просторової організації України та відповідно до нової політики розвитку регіонів та підвищення якості життя населення України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Експертна доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до Послання Президента України до Українського народу. Україна ХХІ століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації / Укладач А. В. Ермолаєв. К.: НІСД, 2010. – 126 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2010-12/ukr.pdf>

2. Косюра В. Т., Осипова Л. А. Якість на честь життя. – К.: Освіта України, 2009. – 320с.

3. Степанов В. Н., Шуличенко Н. В. Формування нової якості соціально економічного розвитку міст й регіонів (методологічний й прикладний аспекти досліджень) //Економічні інновації. – 2011. – Вип. 42. – С. 233-243.

4. Уємов А., Сараєва И., Цофнас А. Загальна теорія систем для гуманітаріїв. – Варшава: Wydawnictwo «Universitas Rediviva», 2001. – 276с.

5. Кисельова Т., Степанов В. Якість в контексті загальної теорії систем // Стандарти та якість. – 2001. - №3. – С. 54-55.

6. Соціально-економічний розвиток Українського Причорномор'я: виклики і можливості. Монографія / [Буркинський Б.В. та ін.]; за наук. ред. Б. В. Буркинського. – Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2016. – 810 с.

7. Домінанти сталого розвитку регіонів України: монографія / [Буркинський Б.В. та ін.]; за наук. ред. Б.В. Буркинського. – Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2020. – 620 с.

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ВПЛИВУ
ІНФЛЯЦІЇ НА МОНЕТАРНІ СТАТТІ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ
МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ**

Сук П. Л.

д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Ніжинський агротехнічний інститут
м. Ніжин, Україна

Вступ. Відповідно до принципу “нарахування” – доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів [1; 2].

У зв'язку з цим можуть не співпадати періоди здійснення витрат і відображення їх у складі фінансових результатів. Можуть виникати витрати, що відносяться до наступних періодів. Це – витрати майбутніх періодів (далі ВМП).

До ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Обліковують ВМП на рахунку 39 “Витрати майбутніх періодів”. За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, а за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

ВМП знаходяться активі балансу (звіту про фінансовий стан) (форма № 1) в статті 1170 розділу II “Оборотні активи” [2; 5].

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (п. 2.36) у статті “Витрати майбутніх періодів” відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [5].

Мета – довести доцільність використання методу амортизації необоротних активів на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті для розподілу ВМП.

Матеріали та методи. Щоб розподіляти ВМП між наступними періодами, можна використовувати методи амортизації необоротних активів. Наприклад, можна застосовувати метод амортизації необоротних активів на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті.

Визначення прибутку (збитку) від впливу інфляції на монетарні статті здійснюється шляхом коригування суми прибутку (збитку) від операційної діяльності на індекс інфляції.

Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності зазначено, що у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2), у додатковій статті “Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті” наводиться сума прибутку (збитку) від впливу інфляції на монетарні статті, що визначається відповідно до НП(С)БО 22 “Вплив інфляції”, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 28 лютого 2002 року № 147, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19 березня 2002 року за № 269/6557 (зі змінами). Інформація за цією статтею (код рядка 2275) враховується при розрахунку прибутку (код рядка 2290) або збитку (код рядка 2295) до оподаткування [2; 5, п. 3. 21; 6].

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті визначається як добуток суми розподілу ВМП, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням прибутку від впливу інфляції на монетарні статті за відповідні періоди на плановий обсяг прибутку від впливу інфляції на монетарні статті за період розподілу.

При розподілі ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на

монетарні статті використовують такі формули:

$$\text{ПВІМС} = \text{ПОД} \times \text{ІН},$$

де ПВІМС – прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті;

ПОД – прибуток (збиток) від операційної діяльності; ІН – індекс інфляції.

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП},$$

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{СПВІМС} : \text{ПСПВІМС},$$

де СПВІМС – планова або фактична сума прибутку від впливу інфляції на монетарні статті за кожен період розподілу ВМП; ПСПВІМС – планова сума прибутку від впливу інфляції на монетарні статті за увесь період.

Обрахунок розподілу ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті визначається також за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{СПВІМС} \times \text{КРВМП},$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПСПВІМС}.$$

Можна використовувати два способи розподілу ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

На прикладі застосуємо метод на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті для розподілу ВМП.

Приклад. ВМП на суму 43000 грн необхідно розподілити на 7 років. За період розподілу передбачається отримати 170000 грн прибутку від впливу інфляції на монетарні статті, у тому числі: за 1-й рік – 50000 грн, за 2-й рік 40000 грн, за 3-й рік – 30000 грн, за 4-й рік – 20000 грн, за 5-й рік – 15000 грн, за 6-й рік – 10000 грн, за 7-й рік – 5000 грн.

Обчислимо коефіцієнт розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,2941 (50000 : 170000 = 0,2941), за 2-й рік – 0,2353 (40000 : 170000 = 0,2353), за 3-й рік – 0,1765 (30000 : 170000 = 0,1765), за 4-й рік – 0,1177 (20000 : 170000 = 0,1177), за 5-й рік – 0,0882 (15000 : 170000 = 0,0882), за 6-й рік – 0,0588 (10000:170000=0,0588), за 7-й рік – 0,0294 (5000 : 170000 = 0,0294).

В таблиці 1 наведено розподіл ВМП за 1-м способом (від початкової суми ВМП) методу на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті.

Таблиця 1

Розрахунок суми розподілу ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті (1-й спосіб – від початкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від впливу інфляції на монетарні статті, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	43000	50000	0,2941	12646
2	43000	40000	0,2353	10118
3	43000	30000	0,1765	7590
4	43000	20000	0,1177	5061
5	43000	15000	0,0882	3793
6	43000	10000	0,0588	2528
7	43000	5000	0,0294	1264
X	Разом	170000	1	43000

[авторська розробка]

Як видно з таблиці 1, якщо застосовувати 1-й спосіб методу на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті, то сума ВМП за період розподілу (7 років) повністю розподілиться.

В таблиці 2 розглянуто використання 2-го способу (від залишкової суми) методу розподілу ВМП на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті.

Таблиця 2

Розрахунок суми розподілу ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті (2-й спосіб – від залишкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від впливу інфляції на монетарні статті, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	43000	50000	0,2941	12646
2	30354	40000	0,2353	7142
3	23212	30000	0,1765	4097
4	19115	20000	0,1177	2250
5	16865	15000	0,0882	1487
6	15378	10000	0,0588	904
7	14474	5000	0,0294	14474
X	Разом	170000	1	43000

[авторська розробка]

За даними таблиці 2 можна побачити, що річні суми розподілу ВМП визначені за 2-м способом методу на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті, відрізняються від річних сум розподілу ВМП, вирахованих за 1-м способом. Це відбувається тому, що при використанні 1-го способу розподіл здійснювався із початкової суми ВМП, а при застосуванні 2-го способу він робився із залишкової суми ВМП. Причому в останньому році при використанні 2-го способу буде нерозподілена сума ВМП, яка відноситься у витрати останнього періоду.

Результати і обговорення. ВМП є особливим видом витрат, що відображаються у складі прибутків і збитків підприємства не в періоді їх здійснення, а в наступних періодах. ВМП є активом підприємства у вигляді ресурсів, контрольованих підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [1; 2].

ВМП з'являються внаслідок того, що зменшення економічних вигід внаслідок вибуття активів, сплати грошових коштів, збільшення зобов'язань згідно принципу “нарахування” відображаються в бухгалтерського обліку і фінансовій звітності в момент виникнення витрат, який відбувається в наступних періодах.

Відповідно до НП(С)БО 16 “Витрати” витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами [7, пп. 7, 8].

Таким чином, ВМП потрібно відносити у склад витрат наступних

періодів. Для цього використовують певні методи і способи.

Висновки. Здійснювати розподіл ВМП можна за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті. За цим методом ВМП розподіляються відповідно до суми прибутку від впливу інфляції на монетарні статті, отриманого у відповідному періоді.

Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті відображається у додатковій статті “Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті” Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2).

Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті визначається шляхом коригування суми прибутку (збитку) від операційної діяльності на індекс інфляції.

Розподіл ВМП за методом на основі прибутку від впливу інфляції на монетарні статті можна здійснювати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 7 лютого 2013 р. № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2011 р. за № 1557/20295. – Електронний ресурс. – Режим доступу :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за № 893/4186. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджено наказом Міністерства фінансів України 28 березня 2013 р. № 433. Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 “Вплив інфляції”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 28 лютого 2002 р. № 147, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 березня 2002 р. за № 269/6557. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.help/documents/z0269-02>.

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 31 грудня 1999 р. № 318, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за № 27/4248. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

**СИНЕРГІЯ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА РОЗУМНОГО УПРАВЛІННЯ
ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ: ШЛЯХ ДО СТІЙКОГО МАЙБУТНЬОГО**

Ткачов Захарій Валерійович
Магістр
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Анотація: В цій роботі було розглянуто важливі аспекти еколого орієнтованого управління земельними ресурсами та його вплив на підвищення ефективності економіки. Зокрема, перехід до інноваційних підходів у стратегічному управлінні земельними ресурсами та необхідність відповідних інвестицій для забезпечення цього процесу. Досліджується інтеграція інноваційного планування та розвитку екологічно безпечних земель, а також роль методу форсайту в визначенні науково-технічних пріоритетів. Аналізується також система стратегічного управління екологічно безпечним землекористуванням та висвітлює взаємодію між інноваціями та інвестиціями в економічних секторах.

Ключові слова: еколого-орієнтоване управління, земельні ресурси, інновації, інвестиції, стратегічне управління

У сучасному світі, що стрімко розвивається, неупинна хода високотехнологічного прогресу створила епоху безпрецедентних можливостей і викликів. Орієнтування в цьому ландшафті вимагає дотримання тонкого балансу між використанням можливостей новітніх технологій та управлінням стратегічним використанням земельних ресурсів. Ця конвергенція відкриває нові горизонти, які вимагають інноваційних підходів до управління земельними ресурсами, оскільки ми прагнемо створити стійкі, ефективні та життєздатні громади.

Високотехнологічні досягнення стали синонімом інновацій у різних

секторах - від штучного інтелекту та автоматизації до відновлюваної енергетики та "розумної" інфраструктури. Ці технологічні дива мають величезний потенціал для трансформації того, як ми взаємодіємо з землею та управляємо нею. Розумні міста, наприклад, є прикладом такої синергії, інтегруючи рішення на основі даних для оптимізації міського планування, транспорту і розподілу ресурсів. Результатом є підвищення ефективності, зменшення впливу на навколишнє середовище та покращення якості життя мешканців [1, с. 162].

У цьому контексті стратегічне управління земельними ресурсами стає імперативом цієї епохи. Обмеженість земельних ресурсів вимагає ретельного планування для забезпечення справедливого розподілу та відповідального використання. Баланс між розширенням міст і збереженням природних середовищ існування, сільськогосподарських зон і зелених насаджень має першорядне значення [2, с. 15]. Високотехнологічні інструменти, такі як географічні інформаційні системи (GIS), уможливають точний просторовий аналіз, допомагаючи планувальникам приймати обґрунтовані рішення, які пом'якшують екологічні порушення і водночас сприяють зростанню міст.

Епоха високих технологій також сприяє переходу до практики сталого управління земельними ресурсами. Точне землеробство, наприклад, використовує такі технології, як дрони, датчики та аналіз даних для оптимізації врожайності сільськогосподарських культур при мінімізації витрат. Це не лише забезпечує продовольчу безпеку, але й зменшує вплив сільського господарства на навколишнє середовище. Аналогічно, установки відновлюваної енергетики, такі як сонячні електростанції та вітрові турбіни, потребують стратегічного розподілу землі, щоб використовувати чисту енергію, не впливаючи на критичні екосистеми [3, с. 7].

Однак ці досягнення не позбавлені викликів. Швидкий темп технологічних інновацій може випереджати регуляторні рамки, що потенційно може призвести до непередбачуваних наслідків. Для того, щоб переваги високотехнологічного управління земельними ресурсами розподілялися

справедливо і не поглиблювали існуючі соціальні розбіжності, необхідно враховувати питання конфіденційності, безпеки даних та етичні міркування [4, с.110]:

- Аналіз розширення землекористування з акцентом на категорії особливо цінних земель, а також узгодження екологічних проблем та інтересів зацікавлених сторін, залучених до екологічно безпечних земельних відносин.
- Створення інституційної бази для підтримки інвестицій, інновацій та управління у сфері екологічно безпечного землекористування.
- Покращення наукового та освітнього ландшафту, підвищення компетентності робочої сили та формування громадського ентузіазму щодо еколого-орієнтованого управління земельними ресурсами.

Зростаючий попит на підвищення економічної та екологічної ефективності управління зумовлює необхідність переходу до інноваційно-орієнтованих підходів [5 с. 47]. Цей зсув підкреслює необхідність розвитку екологічно орієнтованої моделі стратегічного управління. Однак успіх цього переходу значною мірою залежить від достатності інвестиційних ресурсів, що спрямовуються на впровадження інновацій.

Статистична інформація та її складові щодо екологічно безпечних земель страждають від недостатнього різноманіття та повноти. Бадам даних бракує якісної повноти [6, с. 104]. Наявні дані свідчать про значний дефіцит екологічно безпечних територій в Україні порівняно з країнами ЄС, що вказує на нагальну потребу у покращенні ситуації. Україна посідає останнє місце серед 27 досліджуваних країн за кількістю зелених міських зон на душу населення. Крім того, відсоток земель природно-заповідного фонду в Україні значно менший, ніж в ЄС.

Переорієнтація економічної системи на інновації потребує як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій у різних формах. На тлі глобальних та національних зрушень у бік екологізації економіки формулювання теоретико-методологічних засад стратегічного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в управлінні земельними ресурсами набуває першочергового значення [7, с. 165].

У цьому контексті важливо цілісно розглядати інноваційні та інвестиційні процеси в управлінні природокористуванням, спираючись на логічно обрані та економічно обґрунтовані показники ефективності, визнаючи при цьому синергізм між цими двома складовими [8, с. 34].

Взаємодія між інноваціями та інвестиціями в економічних сферах має вирішальне значення. Ефективні інновації потребують надійного фінансового підґрунтя [9, с. 135]. Екологічні інвестиції слугують каталізатором екологічних інновацій. Насамкінець, навігація в епоху розвитку високих технологій відкриває подвійну можливість: використати величезний потенціал технологій для трансформації управління земельними ресурсами і вирішувати проблеми, які вони створюють, зі стратегічним передбаченням. Використовуючи інновації, знання на основі даних та спільні підходи, ми можемо наблизити майбутнє, в якому управління земельними ресурсами буде сталим, стійким та інклюзивним [10, с. 123]. Відкриваючи нові горизонти завдяки інтеграції технологій та управління земельними ресурсами, наші колективні дії сьогодні визначатимуть траєкторію розвитку наших громад на наступні покоління.

Розвиток високих технологій у сучасному світі проклав шлях до нових можливостей, що впливають з видатних наукових і технологічних досягнень та розвитку інформаційних мереж, які полегшують миттєвий доступ до знань. Широке розповсюдження сучасних технологій також призвело до зміни ролі людських ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Перерва, І., Єдинак, В. (2022). Стратегічне управління підприємством як основний інструмент в руках сучасного керівника. *Innovation and Sustainability*, 3, 159-164.
2. Єпіфанова, І., Джеджула, В., Косарук, О., Сауляк, А. (2022). Управління інвестиційним потенціалом підприємств харчової промисловості. *Innovation and Sustainability*, 2, 8-17
3. Савченко, С. М., Нікітін, В. Г. (2021). Сутність та принципи

стратегічного управління ефективністю діяльності підприємства. Ефективна економіка, 2, 1-9.

4. Киш, Л. М. (2019). Стратегічне управління, як основна частина менеджменту підприємства. Причорноморські економічні студії, 38(1), 107-113.

5. Колесов, О. С. Вацьківська, А.В. (2012). Сучасні підходи до стратегічного управління розвитком підприємства в умовах господарювання. Збірник наукових праць ВНАУ, 2(64), 44-50

6. Сельський, А. А. (2013). Стратегічне управління в управлінській діяльності. Інвестиції: практика та досвід, 11, 102-105.

7. Падерін, І. Д., Горященко, Ю. Г., Новак, Є. Е. (2017). Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. Економічний вісник Донбасу, 2(48), 163-167.

8. Динник, І. П. (2022). Стратегічне управління організацією в контексті сталого розвитку. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, 1, 30-36.

9. Шведа, Н., Надія, Т. (2019). Стратегія публічної організації: поняття та особливості формування. Соціально-економічні проблеми і держава, 1(20), 131-140.

10. Сумець, О. М. (2016). Основи стратегічного менеджменту сучасного підприємства : навч. посіб. Харків : Планета-прінт, 288 с

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД В СФЕРІ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Харченко Тетяна Олександрівна

к.е.н., доцент

Пономаренко Олександр Вікторович

Здобувач

Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Вступ. У зарубіжних системах охорони здоров'я, основні рушії політики децентралізації є поліпшення її продуктивності. Автономні лікарні є більш гнучкими в задоволенні потреб місцевого населення та характеризуються в якості більш ефективних виконавців в незалежності від їх організаційно правової форми. Зокрема, в Англії і Нідерландах було скасовано централізоване планування для капітальних вкладень в лікарнях, котрі не охоплюють децентралізовані форми лікарняного управління, за рахунок передачі відповідальності за планування на рівень окремих лікарень шляхом надання їм статусу автономних.

Міжнародне порівняння реформ у галузі охорони здоров'я може дати можливість країнам навчитися досвіду в управлінні системами охорони здоров'я, незважаючи на добре задокументовані відмінності між ними в медичній культурі, в закладах охорони здоров'я та в самій медичній практиці. Адже більшість країн мають спільні цілі політики охорони здоров'я. Крім того, різноманітність їхніх систем фінансування та надання медичних послуг вказує на те, що всі вони складаються з різних елементів загальних підсистем [1, с. 25].

Мета роботи. Аналіз зарубіжного досвіду в сфері удосконалення системи управління медичними закладами.

Матеріали та методи. Методологія формування цілей політики охорони здоров'я серед європейських країн свідчать про те, що всі вони використовують ідентичні інструменти, хоча не всі надають однакові значення кожній меті. Зокрема, можна визначити наступні загальні принципи в сфері управління

медичними закладами:

- Адекватність та рівність у доступі. Усі громадяни повинні мати доступ щонайменше до базового мінімуму охорони здоров'я, і має бути рівне ставлення до рівних потреб, де послуги фінансуються державою.

- Захист доходу. Пацієнти повинні бути захищені від платежів за медичне обслуговування, які представляють загрози для їх доходів, і виплата за такий захист повинна бути пов'язана зі здатністю людей платити. Це передбачає щонайменше три види підтримки: страхування; підтримка літніх користувачів з більшою кількістю послуг, ніж молодь; перерозподіл доходів.

- Макроекономічна ефективність. Витрати на охорону здоров'я повинні забезпечуватись відповідною часткою в структурі валового внутрішнього продукту (ВВП);

- Мікроекономічна ефективність. Результати функціонування системи охорони здоров'я та задоволеність споживачів повинні бути якомога більшими за наявної частки ВВП, витраченої на послуги охорони здоров'я. Це означає, що також слід мінімізувати витрати на відповідне поєднання видів охорони здоров'я.

- Свобода вибору для пацієнтів. Пацієнти повинні мати можливість вибирати своїх лікарів як за державним, так і за приватним страхуванням, і, за порадою своїх лікарів, вони повинні мати можливість здійснювати певний вибір серед подальших процедур лікування та направлення до інших профільних спеціалістів.

- Відповідна автономія для надавачів медичних послуг [2, с. 28].

Результати та обговорення. Розглянемо різні підходи до формування системи охорони здоров'я країни. Так, у бельгійській системі охорони здоров'я домінує система обов'язкового соціального медичного страхування, яка охоплює основні ризики для всього населення. Існує поєднання моделі державного відшкодування та моделі державного контракту на амбулаторну допомогу; пацієнти платять лікарям і їм відшкодовують частину витрат. Однак комісія встановлюється договорами між страховиками та постачальниками

послуг. Державні та приватні лікарні отримують виплати безпосередньо від страховиків у вигляді добових виплат у рамках загальних бюджетів. Бельгійський уряд безпосередньо приймає участь у встановленні внесків, переговорах про контракти з постачальниками та плануванні інвестицій у лікарні.

Французька система охорони здоров'я є, мабуть, найскладнішою із європейських підходів. Практично все населення охоплено системою обов'язкового соціального медичного страхування. Як і в Бельгії, існує сукупність напрямів державного відшкодування та державних контрактів на надання амбулаторної допомоги. Гонорари пацієнтів встановлюються договорами між страховиками та постачальниками послуг.

Близько 25 відсотків лікарів, переважно спеціалістів, виставляють рахунок своїм пацієнтам. Приватним лікарням виплачуються добові згідно з контрактною моделлю, але державні лікарні організуються за інтегрованою моделлю із зарплатними лікарями та загальним бюджетом. Вся система доповнюється добровільним страхуванням відповідно до моделі відшкодування. Французький уряд активно бере участь у встановленні зборів, плануванні та формуванні бюджетів для державних лікарень [3, с. 713].

У німецькій системі передбачено поєднання загальнообов'язкового соціального страхування близько 75 відсотків населення та добровільного страхування близько 25 відсотків населення. Трохи більше половини добровільно застрахованих реєструються на лікарняні каси; решта страхуються приватно. Згідно з контрактною моделлю, лікарняні каси платять лікарям, як державним, так і приватним плату за послуги в рамках загальних бюджетів. Приватні страховики компенсують кошти пацієнтам. Хоча федеральний уряд відіграє провідну роль у регулюванні системи, він організовує баланс компенсаційних повноважень між статутними страховиками та надавачами медичних послуг, дозволяючи значне самоврядування. Існує жорстке регулювання приватного страхування [4].

Ірландська система охорони здоров'я має дві категорії, причому

приблизно третина населення користується повним правом на безкоштовні медичні послуги, що фінансуються за рахунок податкових надходжень, а решта користується частковим правом.

Лікарі загальної практики отримують грошові виплати від пацієнтів, що мають повний доступ, згідно з контрактною моделлю. Плату за послуги з власної кишені частково оплачується населенням. Послуги стаціонарного лікування надаються переважно за державною інтегрованою моделлю, деякі приватні ліжка можуть функціонувати в державних лікарнях. Близько 30 відсотків населення мають добровільне медичне страхування, яке забезпечується одним страховиком та поєднує модель відшкодування та контракту. Ірландський уряд активно бере участь у регулюванні державних послуг та приватного страхування.

Голландська система передбачає обов'язкове соціальне медичне страхування для всього населення для отримання первинної допомоги та для близько 70 відсотків населення для надання гострої допомоги. Решта населення покладається на добровільне страхування для надання невідкладної допомоги. За рахунок лікарняних кас платять лікарям загальної практики, спеціалістам плату за послуги, а лікарням (які в основному є приватними) - добові виплати в рамках загальних бюджетів відповідно до моделі контракту. Приватні страховики компенсують кошти пацієнтам. Всі складові системи: ціна, обсяг та потужність, як державних, так і приватних послуг ретельно регулюються урядом Нідерландів [5].

В іспанській системі охорони здоров'я переважає загальнообов'язкова національна система охорони здоров'я, що фінансується за рахунок поєднання загальних податків та внесків на соціальне страхування. Як амбулаторна, так і лікарняна допомога фінансуються в основному за інтегрованою моделлю, з оплатою праці лікарів та загальним бюджетом для більшості державних лікарень.

Однак деякі державні та приватні лікарні фінансуються відповідно до моделі контракту. Існують значні додаткові добровільні виплати, як прями, так і

через приватне страхування. Більшість приватних видів страхування дотримуються контрактного принципу. Система ретельно планується та регулюється урядом Іспанії [6].

Британська національна служба охорони здоров'я пропонує комплексні послуги для всього населення, що фінансуються переважно із загального фінансування. Незалежним лікарям загальної практики виплачується зафіксовані виплат, плати за послугу та надбавки відповідно з моделлю контракту. До 1991 р. державні лікарні були організовані за інтегрованою моделлю із загальним бюджетом, котрий включав і зарплату лікарів. Невеликий сектор додаткового добровільного страхування працює переважно за принципом відшкодування. Державна система знаходиться під безпосереднім управлінням центрального уряду, хоча і з частковим делегуванням повноважень.

Висновки. Системи охорони здоров'я досліджуваних країн мають деякі основні спільні риси, проте й важливі відмінності. Усі вони мають універсальні, або фактично універсальні, незалежні повноваження, при цьому в основному покладаються на обов'язкове страхування. Однак, існує різниця між тими державними системами, в яких джерелом коштів є переважно соціальне страхування, а носіями страхування є лікарняні каси, та тими системами, в яких джерелом коштів є переважно загальне фінансування, а «страховим» носієм є уряд.

Однак, незважаючи на те, існує єдиний урядовий орган фінансування, як у Великобританії, чи понад 1000 лікарняних кас, як у Німеччині, важливим є об'єднання ризиків, а вибір ризиків визначаються або на національному рівні, або на рівні місцевих громад чи інших груп населення.

Лише в Німеччині значна частина людей з високим доходом покладається на добровільне страхування від усіх ризиків. В Ірландії та Нідерландах багато громадян покладаються на добровільне страхування від некатастрофічних ризиків. Усі країни мають додаткове добровільне страхування. Бельгія покладається на поєднання моделей державного відшкодування та моделей

державних контрактів.

Німеччина та Нідерланди покладаються лише на модель державного замовлення. Ірландія та Великобританія покладаються на поєднання контрактних та інтегрованих моделей. Іспанія майже повністю покладається на інтегровану модель.

Тільки Франція покладається на всі три моделі. Модель чистого державного відшкодування не використовувалась в усіх досліджуваних системах через її вразливість до ризиків.

У Бельгії, Франції та Німеччині системи охорони здоров'я в основному пов'язані з роботою платіжних систем для пацієнтів в рамках державної системи, з платою за послуги лікарям амбулаторної допомоги та елементами плати за послугу в їхніх лікарняних платіжних системах.

Модель контракту, має найбільший потенціал для поєднання макроекономічної та мікроекономічної ефективності. Це також найбільш підходяща з досліджуваних моделей для сприяння належній автономії серед надавачів медичних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вороненко Ю. В., Гойда Н. Г. Реформування охорони здоров'я: успіхи та перешкоди. *Сучасні медичні технології*. 2013. № 2. С. 24—26.
2. Мних М. В. Медичне страхування як механізм надання гарантій соціального захисту населення України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015 № 1(1). С. 25-29. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_1\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_1(1)_8) (дата звернення 15.07.2023).
3. Teremetskyi V. I., Knysh S. V., Stratonov V. M. et al. Organizational and Legal Determinants of Implementing International Experience in the Health Care Sector of Ukraine. *Wiadomości Lekarskie*. 2019, T. 72. № 4. P. 711–715.
4. Constitution of the World Health Organization. URL: https://www.afro.who.int/sites/default/files/2017-07/constitution_of_health_en.pdf (дата звернення 12.07.2023).

5. Primary Health Care on the Road to Universal Health Coverage 2019: Monitoring report of World Health Organization. URL: https://www.who.int/healthinfo/universal_health_coverage/report/uhc_report_2019.pdf?ua=1 (дата звернення 12.07.2023)

6. Improving healthcare quality in Europe: Characteristics, effectiveness and implementation of different strategies. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/327356/9789289051750-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 22.07.2023).

ЕЛЕМЕНТИ ЕВОЛЮЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Целуйко Олексій Іванович

К.н. з держ. управ., доцент кафедри публічного управління

Класичного приватного університету

м. Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9782-5011>

Вступ./Introduction.Протягом тривалого часу світова спільнота розглядала Україну як ринок, що розвивається. З одного боку, західні інвестиційні фонди інвестували значні кошти в українські цінні папери. Це пожвавлювало ринок і багато в чому сприяло його зростанню. З іншого боку, українські компанії, які прагнуть вийти на світовий фондовий ринок, зустрічали досить велику кількість обмежень, тому що не відповідали, наприклад, тим вимогам, які пред'являють західні ринки до емітентів щодо відкритості та прозорості інформації [1, с. 51]. На внутрішньому ринку відбувалося значне зростання цін на цінні папери компаній, які розмістили свої фінансові інструменти на світових ринках.

Вихід найбільших українських компаній на міжнародні фондові ринки за допомогою випуску єврооблігацій та американських депозитарних розписок на акції мав дуже важливе значення з точки зору використання ринку цінних паперів для залучення інвестицій в українські компанії.

Мета роботи. / Aim. полягає в дослідженні особливостей елементи еволюції розвитку фондового ринку України.

Матеріали та методи./Materials and methods. Багато аналітиків пов'язують зростання котирувань із припливом на ринок грошей іноземних інвесторів [2, с. 44]. Справді, якщо дотримуватися статистики, то зростання інтересу іноземних інвесторів до ринку цінних паперів стає очевидним.

Як було зазначено раніше, українські компанії прагнули вийти на світовий фондовий ринок з допомогою різних фінансових інструментів. Найбільш популярними із цих інструментів були АДР, НДР, єврооблігації, а також деякі аналоги єврооблігацій.

Результати та обговорення./Results and discussion. Ухвалюючи рішення про випуск АДР, компанія прагне використовувати такі переваги. Випуск АДР:

- може сприяти більш точному визначенню ринкової вартості акцій компанії-емітента (знати її необхідно, оскільки всі українські активи сильно недооцінені, часом дисконт сягає 90% і більше);
- забезпечує вихід компанії-емітента на закордонний ринок;
- залучає додаткові фінансові ресурси у компанію (якщо це АДР третього рівня);
- дає можливість розширити склад потенційних інвесторів, особливо у складі інституційних;
- сприяє підвищенню ліквідності акцій компанії;
- допомагає подолати правові обмеження безпосереднього володіння акціями [3, с. 11].

Компанія, що випустила депозитарні розписки, отримує такі непрямі вигоди:

- успішне розміщення АДР підвищує престиж компанії, зміцнює довіру до неї з боку партнерів, споживачів та інвесторів;
- котирування АДР позитивно впливають ціни українських цінних паперів.

Українські компанії, здійснюючи емісію АДР, прагнули використовувати всі перераховані вище переваги. Специфіка українських компаній полягала в тому, що до такої форми залучення інвестицій, як АДР вони вдавалися головним чином через те, що їх не влаштовувала ємність ринку корпоративних цінних паперів в Україні.

Проте, під час випуску АДР виникали деякі проблеми, частково пов'язані з невідповідністю українського законодавства інтересам українських компаній потенційних емітентів АДР вищих рівнів [4, с. 279].

Українським емітентам було б вигідно, щоб за допомогою АДР до них безпосередньо потрапляли капітали із Заходу. Але це можливе лише у разі емісії розписок, що випускаються під нові випуски українських акцій.

Українські компанії випускали переважно АДР першого рівня. І тут позитивний результат емісії полягав передусім:

1) у значному рекламному ефекті;

2) у тому, що зростання цін АДР «підтягувало» котирування цінних паперів компанії на українському ринку.

Новий капітал під час випуску АДР першого рівня не залучався, оскільки розписки випускалися на акції.

Третій рівень дозволяє випускати розписки на нові випуски акцій, які відбуваються первинного розміщення. При цьому від емітентів потрібно вести та надавати до Комісії з цінних паперів США фінансову звітність відповідно до GAAP, максимально розкривати всю інформацію про стан справ у компанії. Випуск АДР третього рівня дає змогу залучити значні фінансові ресурси із західних ринків, проте до здійснення такої емісії українське законодавство не адаптоване. При випуску розписок на нові випуски акцій українських емітентів банк повинен зареєструватися в реєстрі до розміщення АДР - але за українським законодавством до закінчення розміщення українських акцій банк не може бути внесений до Реєстру.

Висновки./Conclusions. Крім того, підготовлені стандарти емісії цінних паперів не дозволяють розмішувати похідні папери до остаточного розміщення всього випуску базових цінних паперів. При випуску АДР третього рівня та «обмежених» АДР нові акції українських емітентів залишаються нерозміщеними навіть після придбання американськими інвесторами відповідних АДР, т.б. розписки є американськими цінними паперами. Для того, щоб за українським законодавством акції вважалися розміщеними, банк депозитарій повинен або викупити їх на своє ім'я, або реєструватися як номінальний власник за дорученням вже зареєстрованих акціонерів.

Слід зазначити, що унесенні відповідних змін у валютне, корпоративне і податкове законодавство зацікавлена передусім Україна, т.б. якщо ситуація не зміниться, то весь прибуток від операцій з АДР (у тому числі й у разі підйому українського ринку) буде отриманий американськими брокерами, а українські

компанії не використовують повною мірою переваги від випуску АДР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кужелєв М. О. Розвиток ринку корпоративних цінних паперів в умовах трансформації економіки України / М. О. Кужелєв, І. Г. Брітченко, С. М. Стабіас // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції Інвестиційно інноваційні засади розвитку національної економіки в ринкових умовах. Ужгород-Мукачеве. – 24–25 квітня 2015 р. – С. 51–52.

2. Ананьєв М. Етапи еволюції фондових ринків / М. Ананьєв // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2011. – № 9–10. – С. 43–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2011_9-10_8

3. Шиханов Р. Б. Біржі південної України 1886–1914 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Шиханов Руслан Борисович. – Запоріжжя, 1999. – 20 с.

4. Омельченко О. І. Ретроспектива становлення та розвитку ринку цінних паперів / О. І. Омельченко, О. А. Козлова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 1. – С. 277–281. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_1_63

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Шалько Мірослава Назарівна

К.мед. н., доцент, Класичний приватний університет

м. Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0302-9699>

Вступ./Introduction. Основна кількість соціальних проектів реалізується за допомогою концесійних угод, оскільки на даний момент є розроблена нормативна база, існує практика укладання подібних угод на комунальному, регіональному та національному рівні, а також цільова визначеність предмета концесійної угоди (будівництво чи реконструкція та подальша експлуатація об'єкта).

Для держави реалізація інфраструктурних проектів соціального спрямування шляхом укладання угод ДПП несе у собі такі переваги:

- збереження права власності на об'єкт;
- можливість укладення угоди за допомогою проведення конкурсного відбору, а також без проведення конкурсу; довгостроковий характер угоди управління державним майном;
- можливість здійснення контролю за діяльністю концесіонера, у тому числі запобігання нецільовому використанню об'єкта;
- зниження бюджетного та податкового навантаження; можливість комбінування приватних та державних інвестицій для створення чи реконструкції об'єкта угоди.

Таким чином, реалізація проектів на основі ДПП супроводжується різними ризиками, які притаманні концесійним угодам і не лише. Основна кількість ризиків припадає на приватного інвестора, це становище негативно впливає на зацікавленість потенційних інвесторів в участі у ДПП-проектах. Крім того, є ризик втрати (не окупності) коштів для приватного інвестора.

Мета роботи. / Aim. полягає в дослідженні особливостей реалізації механізми реалізації проектів на основі державно приватного партнерства охорони здоров'я.

Матеріали та методи./Materials and methods. На стадії обговорення проекту соціального призначення державному партнеру потрібно зацікавити приватного партнера вкласти свої кошти.

З урахуванням наявних ризиків ДПП-угод для приватного інвестора вважаємо за доцільне державному партнеру гарантувати повернення вкладених інвестицій за допомогою державної гарантії з боку регіону для забезпечення зобов'язань щодо повернення залучених коштів, а також компенсувати втрачений дохід через низький рівень попиту до мінімально встановленої планки. Крім того, необхідно рівномірно розподіляти ризики між державним та приватним партнером.

У запропонованій моделі пропонується розподіляти ризики залежно від обсягу фінансування. Наприклад, якщо фінансування приватним інвестором становить >50%, то переважна більшість ризиків у проекті лягає на державу [2, с. 91].

Цей захід допоможе уникнути ситуації, за якої об'єкт повністю фінансується приватним інвестором і на нього лягають основні ризики, у тому числі ризик не повернення фінансових вкладень.

Також важливо гарантувати незмінність умов угоди, оскільки законодавча база у сфері ДПП недосконала і завжди доопрацьовується з урахуванням змін, що відбуваються в інших країнах. Це дозволить захистити приватного інвестора від змін у законодавстві, спрямованих на послаблення його прав.

Результати та обговорення./Results and discussion. Державний партнер має використати комплексний підхід для пошуку приватних інвестицій. Водночас, приватний партнер при реалізації ДПП-проекту має дати гарантії виконання своїх зобов'язань щодо виконання робіт, пов'язаних із реконструкцією та (або) будівництвом об'єкта.

Як правило, фінансування проекту приватним інвестором здійснюється за рахунок позикових коштів, які подано у вигляді банківських кредитів. У більшості випадків отримання кредитної лінії та (або) банківської гарантії процес не простий і довготривалий, оскільки на стадії обговорення та (або) проектування проекту у кредитних організаціях виникає високий ризик втрати коштів у разі його не реалізації. Крім того, у банківського сектора України обмежені можливості для кредитування проектів ДПП на довгострокову перспективу (середній період реалізації проекту становить від 10-30 років) [1, с. 53].

У зв'язку з цим банківську гарантію пропонується видавати на підставі державної гарантії України. У як альтернативний варіант банківського кредитування, як позикового фінансування для реалізації проектів можуть виступати інфраструктурні облігації.

Практика використання коштів Фондів показала свою ефективність. Тому вважаємо за доцільне Міністерству охорони здоров'я України та інституційним інвесторам створити «Фонд розвитку охорони здоров'я» за прикладом Фонду розвитку промисловості, який пропонуватиме пільгові умови співфінансування проектів, спрямованих на створення нових високотехнологічних об'єктів охорони здоров'я (поліклініки, лікарні, медичні центри) [4, с. 139]. Основне завдання цього фонду – надання позик приватним інвесторам на пільгових умовах з метою розвитку системи охорони здоров'я України (будівництво нової інфраструктури, реконструкція наявної інфраструктури, закупівля дорогого медичного обладнання).

Таким чином, розроблена модель мінімізації ризиків ДПП-проектів у сфері охорони здоров'я України дозволяє провести оцінку надійності/ризикованості проекту з урахуванням запропонованих показників.

Разом з тим, для детальнішого аналізу надійності/ризикованості інфраструктурного проекту при його реалізації слід враховувати такі ризики:

- фінансовий ризик (обсяг вкладених коштів державним та приватним партнером, регулярність платежів із фінансування проекту);

- ризик, пов'язаний із рівнем кваліфікації працівників;
- ризик, пов'язаний із зміною законодавства;
- ризик, пов'язаний із валютними коливаннями;
- транспортний ризик;
- ризики іншого характеру (техногенні, пожежонебезпечні, вибухонебезпечні, терористичні) [3, с. 169].

Фінансовий ризик залежить від співвідношення вкладених коштів державним та приватним партнером, а також від регулярності здійснення платежів за проектом до моменту його введення в експлуатацію.

Висновки./Conclusions. Під ризиком, який пов'язаний із рівнем кваліфікації працівників, слід розуміти який рівень освіти, навичок та умінь мають працівники при будівництві та (або) реконструкції об'єкту охорони здоров'я. Тут слід зазначити таку пряму залежність, що стоїть рівень кваліфікації керівника та її команди (працівників), то вище вартість наданих послуг, і навпаки.

Ризик, що з валютними коливаннями враховується під час закупівлі високотехнологічного устаткування та інших матеріалів там проведення складних операцій на медичних установах України.

Транспортний ризик полягає в тому, що медичне обладнання, що перевозиться, з-за кордону і на території України вимагає певні запобіжні заходи для зменшення ймовірності пошкодження даного обладнання.

Ризики іншого характеру виникають у процесі функціонування об'єкта охорони здоров'я. Причиною виникнення цього виду ризику можуть бути різні причини, які залежать і не залежать від працівників медичного закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинський А. Я. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 52–55.
2. Безугла Л. С. Механізми державного регулювання підприємницької

діяльності в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 6. С. 89–92.

3. Вдовенко Ю. С. Інструментарій приватно-державного партнерства в місцевому соціально-економічному розвитку. Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. Вип. 3. С. 167–172.

4. Гамбург Л. С. Теоретичні питання децентралізації державної влади в системі публічної влади унітарної держави. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 4 (1). С. 134–145.

LEGAL SCIENCES

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДЛЯ ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Байрак Нікіта Валерійович

здобувач вищої освіти 2 курсу

спеціальність 262

«Правоохоронна діяльність»

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ, підполковник поліції

Перетворення правоохоронної системи в Україні є логічним продовженням будівництва держави. Хоча масштаби та інтенсивність цих змін вражають, вони не повністю задовольняють громадян. Злочинність, терористичні акти та навіть масові порушення громадського порядку можуть суттєво порушити стабільність в країні. Тому покращення правоохоронної системи є пріоритетом для України, і зупиняти або гальмувати цей процес зараз є надзвичайно ризикованою справою.

Правоохоронна діяльність включає комплекс заходів і засобів для забезпечення основних завдань, і кожна складова системи потребує поліпшення. Забезпечення громадського порядку, особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, захист власності від злочинних посягань, запобігання правопорушенням та їх припинення, виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили, забезпечення безпеки на дорогах є основними цілями реформування. [1, с. 66].

У свою чергу, забезпечення та професійна підготовка особового складу є необхідними для будь-якої діяльності. Працівники повинні нести відповідальність за результати своєї роботи, стикаючись з високим ризиком для свого життя та здоров'я. Враховуючи великий спектр спеціальних знань та навичок, важливо приділяти особливу увагу професійній підготовці правоохоронців. Кожна складова цієї підготовки має важливе значення, але особлива роль належить службовій підготовці, яка проводиться регулярно.

Службова підготовка - це система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок поліцейських з урахуванням оперативної обстановки та специфіки їх оперативно-службової діяльності. Цей вид підготовки проводиться на місцях і враховує особливості служби саме в конкретній місцевості. Професійна підготовка правоохоронців включає адміністративно-правову, функціональну, вогневу та фізичну підготовку. Окрема увага приділяється підготовці до дій у надзвичайних та екстремальних ситуаціях. Якщо недостатні знання та вміння працівників поліції можуть позначитися на ефективності виконання завдань у звичайних умовах, то при загостренні оперативної обстановки та в екстремальних ситуаціях існує ризик повного припинення виконання поставлених завдань та втрат серед особового складу. З огляду на сучасні умови роботи в поліції, необхідно зміцнювати бойову підготовку поліцейських шляхом наближення навчання до умов практичної роботи, проведення тренінгів, вивчення матеріалів розслідуваних кримінальних справ, участі в оперативно-розшукових та профілактичних заходах територіальних органів поліції та залучення курсантів до навчання від практичних працівників поліції. [2, с. 98].

Активні групові методи спілкування є основними засобами розвитку психологічної готовності правоохоронців. Вони спрямовані на навчання аналізу реальних ситуацій, ситуацій адаптації та вмінню впливати на поведінку інших шляхом вербальної та невербальної комунікації. Ці методи можна поділити на три групи. Перша група включає дискусійні методи, які сприяють формуванню певного погляду. [3, с. 71].

На мою думку, дискусійні методи можуть широко використовуватись у практиці підготовки фахівців підрозділів спеціального призначення МВС України.

Існують два типи ігрових методів - операційні та рольові. Операційні методи подібні до методів аналізу проблемних ситуацій за своїми психологічними параметрами (мотивація, участь інтелектуальних ресурсів, емоційне забарвлення), але вони мають сценарій, в якому закладений алгоритм "правильності" та "неправильності" прийнятого рішення. Це дає можливість фахівцям бачити вплив їхніх рішень на майбутні події [4, с. 154].

У навчальних закладах, які готують поліцейських у різних країнах, розвиток психологічної готовності здійснюється не лише під час різних занять, але й у рамках спеціальних курсів. Ця підготовка включає не лише окремий курс з психологічних знань та формування необхідних навичок та якостей. Завдяки широкому розповсюдженню різних програм психологічної підготовки, психологія інтегрується в мету, зміст, організацію та методи підготовки. Сама концепція професійної підготовки перетворюється на психологічну.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Деякі аспекти професійної діяльності працівників правоохоронних органів в екстремальних умовах. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2002. Т. IV, ч. 1. 212 с.

2. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. 2-е изд. Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1988. 198 с.

3. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А., Пономаренко В. А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект. Минск : Университет, 1985. 206 с.

4. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у звичайних та екстремальних умовах. Київ, 2006. 400 с.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ШАХРАЙСЬКИХ КОЛ-ЦЕНТРІВ

Березняк Василь Сергійович

доктор юридичних наук,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Северин Олег Олексійович

курсант навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

На сьогоднішній день актуальність теми кіберзлочинів, пов'язаних з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів в Україні може бути досить високою. Кіберзлочинність в сфері кол-центрів стала однією з серйозних загроз і викликів для бізнесу та громадян.

Кіберзлочин (також відомий як кіберкриміналітет) в Україні - це злочинна діяльність, яка вчиняється з використанням комп'ютерних технологій, інтернету або інших форм електронної комунікації. Кіберзлочин може бути спрямований на шкоду комп'ютерним системам, мережам, електронним даним, інфраструктурі, а також може зачіпати права і інтереси громадян, компаній чи держави.

Злочинці використовують шахрайські кол-центри для здійснення різних видів мошенництва, таких як: Технічне шахрайство - злочинці можуть здійснювати атаки на інформаційні системи, щоб отримати доступ до особистої інформації громадян, банківських даних та інших конфіденційних даних. Соціальне інжиніринг - шахраї можуть використовувати кол-центри для обману потенційних жертв, намагаючись отримати їхні паролі, особисту інформацію або здійснити інші маніпуляції. Операторські шахрайства - злочинці можуть використовувати кол-центри для здійснення підроблених дзвінків або вимагати гроші у потенційних жертв під прикриттям представників банків,

правоохоронних органів або інших організацій. Фішинг - злочинці можуть намагатися обманути людей, надсилаючи електронні листи або здійснюючи дзвінки, що створюють враження, ніби вони відомі організації, з метою отримання особистих даних [1].

Такі кіберзлочини можуть призвести до фінансових втрат, пошкодження репутації та незручностей для громадян та компаній. Таким чином, дослідження та боротьба з цими загрозами залишається важливим завданням для органів правопорядку та кібербезпеки в Україні.

Під час кваліфікації кіберзлочинів, пов'язаних з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів в Україні, виникають деякі проблеми, які ускладнюють процес розслідування та притягнення злочинців до відповідальності. Ось деякі з них та можливі способи їх вирішення:

Анонімність та складність відстеження. Злочинці, які використовують шахрайські кол-центри, можуть заховувати свою ідентичність, використовуючи анонімні номери або інші технічні засоби. Це може зробити відстеження їхніх дій і розкриття справи важким завданням. Для вирішення цієї проблеми слід здійснити удосконалення технічних можливостей правоохоронних органів для виявлення та відстеження анонімних дзвінків та інших форм електронної комунікації. Співпраця з телекомунікаційними компаніями для надання доступу до інформації про дзвінки та повідомлення.

Міжнародний аспект. Шахрайські кол-центри можуть діяти з-за кордону, що ускладнює співпрацю між правоохоронними органами різних країн та екстрадицію злочинців. Якщо здійснити вдосконалення міжнародної співпраці між правоохоронними органами, укладання угод про взаємну правову допомогу та обмін інформацією про кіберзлочинців.

Складність доказів. Кіберзлочинці можуть діяти дуже виважено та використовувати різні технічні засоби для знищення слідів своєї діяльності, що робить збір доказів важким. Не всі громадяни та компанії в Україні можуть бути свідомі загрози кіберзлочинності та правильних способів захисту [2].

Для вирішення даної проблеми слід здійснити розширення програм освіти

та свідомості про кібербезпеку для громадян та підприємств. Рекомендації щодо запобігання кіберзлочинам та поведінки під час отримання схильних запитів у кол-центрах.

Інтернет та електронні злочини можуть мати глобальний характер, що може створити проблеми з розподілом компетенції між різними правоохоронними органами та юрисдикціями. Кіберзлочинці можуть використовувати різні технічні методи та захисти для приховування своєї діяльності, що робить розкриття та дослідження їхніх дій викликом.

Ці проблеми вимагають системного підходу до боротьби з кіберзлочинами та співпраці між державними органами, приватними компаніями та громадським суспільством. Запобігання кіберзлочинам та захист від них є важливим завданням для забезпечення кібербезпеки в Україні [3].

При кваліфікації кіберзлочинів пов'язаних з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів в Україні, необхідно враховувати ці особливості та використовувати сучасні методи технічного дослідження та правоохоронні інструменти для ефективного розкриття та боротьби з кіберзлочинцями. Загальна підготовка правоохоронних органів, підвищення кваліфікації фахівців з кібербезпеки, а також міжнародна співпраця в сфері кібербезпеки також мають велике значення для успішного протидії цим кримінальним правопорушенням.

Висновок до всього вищезазначеного полягає в тому, що кіберзлочини, пов'язані з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів в Україні, є серйозною проблемою, яка вимагає уваги та дієвих заходів з боку влади, правоохоронних органів, приватних компаній та громадськості.

Особливості цих кіберзлочинів, такі як анонімність злочинців, міжнародний аспект, розпливчастість компетенції та технічні труднощі, ускладнюють їх кваліфікацію, розкриття та притягнення винних до відповідальності. Застосування новітніх технологій і методів кібербезпеки, підвищення кваліфікації правоохоронних органів, зміцнення співпраці між країнами та громадськості - всі ці аспекти грають ключову роль у боротьбі з кіберзлочинами.

Проведення програм освіти та підвищення свідомості громадян та компаній про кібербезпеку є також важливим фактором у запобіганні кіберзлочинам та зниженні їх впливу. Законодавчі зміни і заходи щодо покращення кібербезпеки та кіберборотьби також мають грати роль у забезпеченні захисту від кіберзлочинів.

Загалом, ефективна боротьба з кіберзлочинами пов'язаними з незаконною діяльністю шахрайських кол-центрів в Україні потребує комплексного підходу, співпраці між всіма заінтересованими сторонами та зосередження зусиль на підвищенні кібербезпеки та правового захисту від цих загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Самойленко О. А. Виявлення та розслідування кіберзлочинів [Текст] : навчально-методичний посібник / О. А. Самойленко. Одеса : , 2020. 112 с.
2. Науково-практичний коментар Закону України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” / М. В. Гуцалюк та ін.; за ред. М. В. Гребенюка. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 220 с.
3. Ахтирська Н. М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. ПРАВО. – (Наук. вісник Ужгородського націон. ун-ту). 2016. Вип. № 36. С. 123-126.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КЕРІВНИХ НАЧАЛ КОНЦЕПЦІЇ СУДОВОГО НАРОДОВЛАДДЯ

Берч Вероніка Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна

Вступ. / Introductions. У той час як законодавчі органи вважаються творцями закону, судові органи повинні лише застосовувати закон. Але, говорячи про роботу судової системи, неможливо провести чітке розмежування між правозастосуванням і правотворчістю. Правові норми, як правило, формулюються абстрактно; рішення суду роблять норми застосовними відповідно до нових фактичних ситуацій [1].

Будь-яке судове рішення сприяє подальшій конкретизації закону, оскільки навіть безспірні судові рішення видають певну абстрактну норму, застосовну до конкретної сукупності фактів. Таким чином, судові рішення завжди є складовими елементами права; вони представляють найбільш авторитетний внесок у публічну дискусію про те, як тлумачити право.

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є розгляд деяких аспектів визначення керівних начал концепції судового народовладдя.

Матеріали та методи./Materials and methods. У ході дослідження було використано комплекс загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, було застосовано метод опису та спостереження, догматичний та логіко-семантичний методи.

Результати та обговорення./Results and discussion. Як зауважує Ганс Петтер Грейвер у своїй книзі «Судді проти суддів», немає нейтрального вибору або судді запроваджують (можливо, несправедливо) закон, або ні [2]. У цьому контексті варто зауважити, що роль судової влади у процесі правотворення є суперечливим питанням, яке піддається неоднозначному тлумаченню сучасними дослідниками [3].

Згідно з поясненнями Габермаса, межі демократичної легітимної правотворчості народу визначаються волевиявленням громадян, виявляються і створюються шляхом громадських обговорень.

Слід зауважити, що судове народовладдя як конституційно-правовий феномен може передбачати як безпосередню участь у здійсненні судочинства (суд присяжних, мирові судді, народні засідателі), так і опосередковану (непряму) участь народу у організації судочинства (шляхом застосування процедури виборності суддів).

Демократична легітимність судового народовладдя пов'язана із теорією народного суверенітету та визнання народу єдиним джерелом влади, повноцінним суб'єктом конституційно-правових відносин, котрий є первинним щодо наділення державною владою.

У цьому контексті ми поділяємо позицію О. В. Щербанюк, відповідно до якої « ... інституційний контроль зловживання владою державними органами бу-ває двох видів: горизонтальний, пов'язаний з механізмом поділу влади, і вертикальний, заснований на народному суверенітеті.

По суті, демократія - це той політичний режим, при якому ніхто, навіть суверенний народ, не здійснює абсолютної влади без контролю. Суверенна влада народу може здійснюватися легітимно тільки в рамках Конституції. І саме судова влада є великою функцією тлумачення конституційних меж, в яких повинен здійснюватися народний суверенітет» [4].

Висновки./Conclusions. Змістовне формулювання теорії правосуддя не може бути комплексним без прямої участі народу у здійсненні судочинства, у цьому контексті концепція демократичної легітимності ще більше підкреслює важливість голосу народу у всіх сферах суспільного буття.

Розуміння судового народовладдя у контексті легітимної правотворчості є динамічним і ґрунтується на співвідношенні наукових теорій про фундаментальні права та демократію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Cf inter alia T Barkhuysen, ML Van Emmerik Constitutionalisation of Private Law: The European Convention on Human Rights Perspective. *Constitutionalisation of Private Law*. 2006.
2. Hans Petter Graver Judges against Justice: On Judges. When the Rule of Law Is under Attack. 2015.
3. Chantal Mak First or Second Best? Judicial Law-Making in European Private Law. Social Science Research Network.SSRN Scholarly Paper ID 2847586. 2017.
4. Щербанюк О. Принцип демократії та народовладдя в судовому праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Право*. 2023. Том 1 № 75. С.138-141.

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ТРЕТІХ ОСІБ, ЯКІ НЕ ЗАЯВЛЯЮТЬ САМОСТІЙНИХ ВИМОГ ЩОДО ПРЕДМЕТА СПОРУ

Божко Микола Володимирович

Аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Вступ. Як і будь-які інші учасники цивільного процесу, треті особи як учасники справ позовного провадження, наділені цивільним процесуальним статусом.

Як слушно відмічає С. С. Бичкова, у цивільному процесуальному праві особливу увагу визначенню поняття правового статусу вчені-процесуалісти не приділяють. Вбачається, така ситуація зумовлена тим, що проблемні аспекти, пов'язані із відповідною правовою категорією, здебільшого, залишаються предметом наукових розвідок фахівців у галузі теорії держави та права. Водночас, поряд із загальним праворозумінням категорії «правовий статус», цивільний процесуальний правовий статус як його різновид характеризується специфічними особливостями, зумовленими специфікою правового регулювання суспільних відносин, що становлять предмет галузі цивільного процесуального права. Спеціальна категорія, гносеологічно наслідуючи загальну, завжди має свою специфіку, індивідуальні риси, особливості, які мають бути виокремлені та досліджені [1, с. 36].

Мета роботи. Метою даної наукової розвідки є визначення особливостей цивільного процесуального статусу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Матеріали та методи. Інститут третіх осіб у цивільному процесі України у контексті загальних наукових розвідок з цивільного процесуального права досліджувався у роботах: В. І. Бобрика, С. С. Бичкової, К. В. Гусарова, О. С. Захарової, Я. П. Зейкана, В. В. Комарова, Д. Д. Луспеніка, Ю. Д. Притики, Д. М. Сібільова, С. Я. Фурси, О. І. Угриновської,

Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Г. В. Чурпіти, М. Й. Штефана та ін.

Водночас, обрана проблематика актуалізується прийняттям 03 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким ЦПК України 2004 р. було викладено у новій редакції. У зв'язку із цим, певних змін у законодавчому регулюванні зазнав інститут третіх осіб у цивільному процесі.

Для дослідження цивільного процесуального статусу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, ми використовуватимемо методи наукового пізнання всіх рівнів, зокрема: історико-правовий метод, метод індукції та дедукції, метод системного аналізу, догматичний (формально-юридичний) та компаративістський (порівняльно-правовий) методи.

Результати та обговорення. Відповідно до ч. 6 ст. 53 ЦПК України треті особи, які не заявляють самостійних вимог, наділяються процесуальними правами і обов'язками, які встановлені ст. 43 ЦПК України, тобто загальними цивільними процесуальними правами та обов'язками усіх учасників справи. Водночас, їх процесуальний інтерес полягає у прагненні таких третіх осіб домогтися ухвалення судового рішення на користь сторони, на боці якої вони виступають.

Таким чином, можна стверджувати, що загальний цивільний процесуальний правовий статус третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, як впливає із ч. 6 ст. 53 ЦПК України, формують: а) загальні суб'єктивні цивільні процесуальні права, передбачені ч. 1 ст. 43 ЦПК України; б) загальні юридичні цивільні процесуальні обов'язки, встановлені у ч. 2 ст. 43 ЦПК України; в) загальний законний цивільний процесуальний інтерес.

Щодо спеціального цивільного процесуального статусу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

Виходячи з того, що така третя особа відповідно до ч. 6 ст. 53 ЦПК України наділяється тільки загальними цивільними процесуальними правами та обов'язками, а спеціальних цивільних процесуальних прав та обов'язків не має, її спеціальний цивільний процесуальний статус складається лише із її спеціального цивільного процесуального інтересу.

Перейдемо до дослідження загального цивільного процесуального статусу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Враховуючи те, що відповідний статус складається із загальних суб'єктивних цивільних процесуальних прав та обов'язків, передбачених ст. 43 ЦПК України, ми приділимо увагу особливостям здійснення окремих загальних цивільних процесуальних прав та виконання обов'язків такою особою.

Зокрема, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, серед іншого, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 43 ЦПК України має право подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб.

З цього приводу в юридичній літературі було висловлено думку, що, беручи участь у справі на боці однієї зі сторін, така третя особа повинна узгоджувати свої пояснення зі стороною, на боці якої вона виступає [2, с. 325].

До речі, тотожне положення знайшло своє законодавче закріплення і у Цивільному процесуальному уложенні Німеччини, відповідно до § 67 якого заяви та дії третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, не повинні суперечити заявам та діям основної сторони [1, с. 270].

Водночас, у відповідному контексті С. С. Бичкова відмічає, що треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, є особами, які беруть участь у справі, і наділені, у тому числі, правом давати усні та письмові пояснення судові. Останні, у свою чергу, за умови дотримання визначеного законом процесуального порядку є самостійним засобом доказування у цивільній справі. При цьому, у межах принципу диспозитивності цивільного судочинства треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета

спору, розпоряджаються своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Отже, у будь-якому випадку ці треті особи є самостійними суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин, вони незалежні від сторін, а тому і не повинні узгоджувати з ними своїх дій [1, с. 270].

У нас з цього приводу така позиція. Виходячи з того, що передбачена п. 3 ч. 1 ст. 43 ЦПК України правомочність третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, є суб'єктивним правом, тобто мірою можливої поведінки суб'єкта, така третя особа має право самостійно визначати варіанти своєї поведінки і не зобов'язана їх узгоджувати із іншими учасниками цивільної справи, у тому числі зі стороною, на боці якої вона виступає.

Щодо загальних цивільних процесуальних обов'язків третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, детальніше зупинимося на обов'язку подавати усі наявні докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази (п. 4 ч. 2 ст. 43 ЦПК України).

Відповідно до частин 1, 5 ст. 81 ЦПК України треті особи зобов'язані подати докази, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог або заперечень. Докази подаються безпосередньо до суду (ч. 1 ст. 83 ЦПК України).

Як слушно зауважив Д. М. Сібільов: «Беручи участь у процесі, треті особи прагнуть довести до відома суду факти та обставини, що виключають їхню відповідальність за завдану шкоду або невиконання договірних зобов'язань, і запобігти настанню невиконання для себе правових наслідків» [3, с. 59].

У контексті строків виконання відповідного обов'язку цивільне процесуальне законодавство України встановило для третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, спеціальне правило, відповідно до якого такі особи повинні подати суду докази разом з поданням письмових пояснень третьої особи (ч. 3 ст. 83 ЦПК України).

Останнім елементом загального цивільного процесуального правового статусу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, є її загальний цивільний процесуальний інтерес, який полягає у їх прагненні

домогтися бажаного процесуального результату.

Далі розглянемо спеціальний цивільний процесуальний статус третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

Як вже відмічалось, його формує тільки спеціальний цивільний процесуальний інтерес, адже третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, не наділяється спеціальними цивільними процесуальними правами та обов'язками.

Виходячи з юридичної природи даного учасника цивільної справи, можна стверджувати, що спеціальний цивільний процесуальний інтерес третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, полягає у її прагненні домогтися ухвалення судового рішення на користь тієї сторони, на боці якої вона виступає.

Спеціальний цивільний процесуальний інтерес третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, зумовлений тим, що рішення у справі може вплинути на її права або обов'язки щодо однієї зі сторін, зокрема, у випадку набрання рішенням суду законної сили у сторони виникне право пред'явити вимогу до третьої особи або у третьої особи виникне право пред'явити вимогу до сторони.

Виходячи з цього, С. С. Бичкова, позицію якої ми розділяємо, виокремлює законодавчі форми законного цивільного процесуального інтересу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, якими є:

1) позбавлення сторони права заявити вимогу до третьої особи. Як уже зазначалося, правовим наслідком ухвалення судового рішення для третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, найчастіше є те, що воно може стати підставою для пред'явлення до них зворотної вимоги, зокрема регресного позову. У такому випадку формою законного цивільного процесуального інтересу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, є позбавлення сторони, на боці якої вони виступають, права заявити до них відповідну вимогу. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 569 ЦК України, гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми,

сплаченої ним за гарантією кредиторів, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником. У такій ситуації метою участі у справі боржника як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на боці відповідача (гаранта) буде сприяння ухваленню рішення суду на користь відповідача, а формою законного цивільного процесуального інтересу продавця, знову-таки, – позбавлення відповідача права пред'явити до нього у майбутньому регресний позов;

2) виникнення у третьої особи права заявити вимогу до сторони. Так, у справі за позовом первісного кредитора про визнання договору про уступку права вимоги недійсним як третя особа на боці відповідача (кредитора, якому були відступлені відповідні права) виступив боржник, який виконав своє зобов'язання на користь відповідача. Суд позов задовольнив, визнавши відповідний договір недійсним. Таким чином, на підставі ухваленого рішення суду відповідач виявився таким, що отримав виконане за первісним зобов'язанням без достатньої правової підстави (ч. 3 ст. 1212 ЦК України). Отже, у третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору (боржника), виникло право пред'явити позов з приводу набуття відповідачем майна без достатньої правової підстави [1, с. 275, 282].

Окремо слід наголосити на тому, що рішення суду, ухвалене у справі за участю третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, впливає на права або обов'язки третьої особи щодо однієї зі сторін, проте не встановлює їх.

Висновки. Дослідження цивільного процесуального статусу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, дозволило нам дійти таких висновків:

1. Загальний цивільний процесуальний правовий статус третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, як впливає із ч. 6 ст. 53 ЦПК України, формують: а) загальні суб'єктивні цивільні процесуальні права, передбачені ч. 1 ст. 43 ЦПК України; б) загальні юридичні цивільні процесуальні обов'язки, встановлені у ч. 2 ст. 43 ЦПК України; в) загальний

законний цивільний процесуальний інтерес.

2. Спеціальний цивільний процесуальний інтерес третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, полягає у її прагненні домогтися ухвалення судового рішення на користь тієї сторони, на боці якої вона виступає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. К., 2011. 519 с.

2. Клейнман А. Ф. Участие третьих лиц в гражданском процессе. Иркутск : Изд. Иркутского ун-та, 1927. 43 с.

3. Сибилев Д. М. Участие третьих лиц в гражданском судопроизводстве: моногр. Х.: Легас, 2001. 98 с.

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

Гасимова Р. Ю.

студентка 3 курсу

ННІ права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Фіалка М. І.

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

ННІ права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Хуліганство є свідомим порушенням загально визнаних норм і правил поведінки, здійснюваним з бажанням винуватого протиставити себе оточуючим, продемонструвати зневажливе ставлення до них. Згідно з законом, кримінально каране хуліганство може бути визнане лише таким грубим порушенням громадського порядку, що виражає відкрите неуважність до суспільства і здійснене з застосуванням зброї або предметів, які використовуються як зброя, або з мотивів політичної, ідеологічної, расової, національної або релігійної ненависті або ворожості, або з мотивів ненависті або ворожості до якої-небудь соціальної групи.

Хуліганство (ст. 296 КК). Хуліганство — один із небезпечних і дуже поширених злочинів проти громадського порядку. Частина 1 ст. 296 КК визнає хуліганством тільки грубе порушення громадського порядку, вчинене з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Будьякі інші види хуліганських дій утворюють адміністративний делікт [1].

При вирішенні питання про наявність у діях підсудного грубого порушення громадського порядку, що виражає відкрите неуважність до

суспільства, судам слід враховувати спосіб, час, місце їх вчинення, а також їх інтенсивність, тривалість та інші обставини. Такі дії можуть бути здійснені як щодо конкретної особи, так і щодо неозначеного кола осіб. Відкрите неухажність особи до суспільства виражається в умисному порушенні загальноновизнаних норм і правил поведінки, зумовленому бажанням винуватого протиставити себе оточуючим, продемонструвати зневажливе ставлення до них. Ціллю приміщення озброєння або предметів, використовуваних як зброя, є умисні дії, спрямовані на використання таких предметів для фізичного або психічного впливу на потерпілого, а також інші дії, що свідчать про намір застосувати насильство з використанням цих предметів, що використовуються в якості зброї. Предметами, які використовуються при хуліганстві як зброя, можуть бути будь-які предмети, включаючи побутового призначення, використання яких може завдати тілесні ушкодження.

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності було предметом аналізу в дослідженнях таких вчених як А. Баб'як, О. Бандурка, В. Горбачевський, С. Гусаров, О. Джужа, О. Долженков, В. Захаров, О. Коломоець, О. Костенко, В. Лисюк, В. Некрасов, Д. Никифорчук, В. Ортинський, Ю. Орлов, М. Погорецький, В. Пчолкін, В. Плукар, М. Стащак, В. Шендрик, О.Юхно та ін.

Кримінальний кодекс України визначає ряд кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням громадського порядку. Деякі з них:

1. Хуліганство (стаття 296 ККУ)
2. Масові заворушення (стаття 294 ККУ) 1209
3. Групове порушення громадського порядку (стаття 293 ККУ) Це

лише кілька прикладів кримінальних правопорушень громадського порядку, зазначених у

Кримінальному кодексі України. Кодекс також включає інші статті, що регулюють порушення громадського порядку та безпеки суспільства. [2]

Відповідно до статистичної інформації, яку надає Офіс Генерального прокурора, максимальна кількість зареєстрованих кримінальних

правопорушень проти громадського порядку та моральності становила в 2018 році – 8263; у 2019 році – 6576; у 2020 році – 5756. Середній рівень за період 2018-2020 рр. становив 6865 кримінальних правопорушень [1].

Умисне порушення громадського порядку, такі як бунти, заворушення, сутички з поліцією, несанкціоновані масові заходи тощо.

Вандалізм: Навмисне знищення або пошкодження чужого майна, такого як стіни, транспортні засоби, будівлі та інші об'єкти громадського користування.

Підпал: Навмисне підпал майна, що може спричинити небезпеку для життя і здоров'я людей та завдати шкоди громадській безпеці.

П'янство і сутички в громадських місцях: Непристойна поведінка в громадських місцях, спричинена алкогольним сп'янінням або іншими наркотичними речовинами.

Процесуальні порушення: Навмисні дії або бездіяльність, які порушують процедурні правила під час слідства, допитів або судового процесу.

Порушення громадської моралі: Дії, які суперечать загально визнаним нормам і цінностям, наприклад, нецензурна поведінка, публічні образи або образа релігійних почуттів.

Незаконні азартні дії: Організація або участь в незаконних азартних іграх, що можуть призвести до громадських проблем, таких як залежність, шахрайство та економічні втрати.

Порушення правил дорожнього руху: Наприклад, керування у нетверезому стані, перевищення швидкості, неухважне перетинання дороги та інші порушення, які можуть призвести до аварій та травм.

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності мають серйозні наслідки для суспільства. Вони порушують звичайний хід життя, спричиняють загрозу безпеці та стабільності. Такі дії ведуть до відчутного погіршення якості життя громади та руйнування соціального порядку.

На підставі викладених даних можна зробити висновок, що кримінальні

правопорушення проти громадського порядку та моральності є серйозними проблемами, які ставлять під загрозу безпеку, порядок та норми життя у суспільстві. Ці проступки включають широкий спектр злочинів, таких як хуліганство, вандалізм, підпал, неухважність до суспільства, незаконні азартні дії та інші.

Важливо боротися з такими правопорушеннями, забезпечуючи ефективну правоохоронну діяльність, суворе дотримання законів та належне покарання для винних. Збереження громадського порядку та моральності в суспільстві є важливим фактором для створення безпечного та гармонійного життя всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСАТНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальне право України особлива частина. Підручник За редакцією професорів В. В. Сташиса, В. Я. Тація – Х, Право, 2010. 359 с. 361 с
3. Статистична інформація про стан злочинності. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 19.04.2021)

СУТНІСТЬ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Добрянська Наталія Валеріївна

кандидат юридичних наук, доцент
Таврійського національного університету
ім. В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. З метою здійснення судового контролю за правомірністю рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень в Україні організовано систему адміністративних судів. Головним завданням адміністративного судочинства відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ) є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [1].

Отже, судовий контроль, що реалізується адміністративними судами має певну специфіку, зумовлену, зокрема особливим об'єктом, щодо якого такий контроль здійснюється, що висуває спеціальні вимоги до меж та порядку здійснення судового контролю.

Таким чином, з'ясування особливостей здійснення судового контролю в адміністративному судочинстві закладає основи для подальших наукових розробок широкого кола питань, що стосуються підвищення ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи у публічно-правових відносинах.

Мета роботи полягає у з'ясуванні сутності судового контролю та уточненні його особливостей в адміністративному судочинстві.

Матеріали та методи. В основу цього наукового дослідження покладено роботи таких вчених, як Ю. А. Волкова, З. А. Добош, М. В. Ковалів, О. Савчук та ін. Огляд наукових праць цих авторів дає змогу дійти висновку, що основна увага більшості дослідників зосереджена на розкритті поняття та змісту

судового контролю у теоретико-правовому аспекті. Водночас, досліджень, присвячених визначенню особливостей судового контролю в адміністративному судочинстві, у сучасній науці адміністративного права недостатньо.

Методологічну основу цієї наукової роботи складає система таких методів наукового пізнання: гносеологічний метод, за допомогою якого автором удосконалено визначення поняття судового контролю в адміністративному судочинстві; метод системного аналізу, який дозволив з'ясувати сутність такого правового явища як судовий контроль у системі з дотичними поняттями; методи дедукції та індукції, що покладені в основу виокремлення специфічних ознак досліджуваного поняття тощо.

Результати та обговорення. Судовий контроль в адміністративному судочинстві у силу ст. 2 КАСУ покликаний забезпечити захист прав, свобод та інтересів осіб у публічно-правових відносинах із суб'єктами владних повноважень. При цьому сутність судового контролю в адміністративному судочинстві визначається межами, способом, підставами та завданнями його здійснення.

У науковій літературі висловлюється думка про те, що сутність судового контролю у будь-якому виді судочинства полягає у захисті прав й свобод людини, здійсненні перевірки законності діянь органів державної влади. При цьому особливістю здійснення судового контролю в Україні є те, що він реалізовується судами загальної та спеціальної юрисдикції виключно на підставі звернення зацікавленого суб'єкта до суду, якщо такий суб'єкт вважає, що внаслідок неправомірних дій, рішень або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, іншої особи порушено його права, свободи чи охоронювані законом інтереси [2, с. 150].

У цьому аспекті сутність судового контролю виражається саме у тому, що ініціатором його здійснення завжди є особа, яка вважає, що відповідними діями, рішеннями або бездіяльністю іншої особи, включаючи суб'єктів владних повноважень або суб'єктів приватного права, порушено її права та законні

інтереси.

З цього приводу доцільно звернути увагу на правовий висновок, викладений у постанові Верховного Суду від 18 лютого 2022 року у справі № 520/3601/19, в якому Суд наголосив, що охоронюваний законом інтерес, за захистом якого особа звертається до суду, судам варто оцінювати в межах судового розсуду (дискреції), визначеного процесуальним законом, зокрема, на предмет обґрунтованості наявності та доведеності такого інтересу. Такі повноваження щодо визначення «штучності заявленого особою охоронюваного законом інтересу» та відповідного реагування на них сприяють дотримання судами принципів правової визначеності, процесуальної економії, ефективності, розумності (раціональності), а також принципу обов'язковості виконання судового рішення [3].

Фактично наведена правова позиція сформульована з огляду на те, що особливістю судового контролю в адміністративному судочинстві є те, що особа може ініціювати такий контроль виключно на тій підставі, що протиправним рішенням, дією або бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушено її конкретно визначені, індивідуальні права або законні інтереси, причому таке порушення має бути реальним, а не уявним чи допустим за певних обставин. Це означає, що сама по собі протиправність відповідного рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень без наявності факту порушення прав або інтересів особи, не може бути предметом судового контролю.

Водночас, помилково було б вважати, що з огляду на зазначену вище особливість, судовий контроль є по своїй суті завжди ретроспективним, тобто таким, що здійснюється виключно по факту порушення, яке вже відбулося, та не спрямований у зв'язку з цим на попередження вчинення такого порушення прав, свобод або інтересів інших осіб у майбутньому, тобто не має перспективної дії. Насправді, особливо це яскраво виражено в адміністративному судочинстві, судовий контроль має також превентивне значення.

На це звертають увагу деякі науковці. Наприклад, О. Савчук зазначає, що превентивне значення контрольної діяльності судів загальної юрисдикції виражається у спрямованості, крім власне вирішення поточного спору, також на запобігання порушень режиму законності у сфері державного управління в майбутньому. З огляду на таке, науковець вважає, що превенція є невід'ємною частиною контрольної діяльності суду, разом з якою можна досягти такої мети, як недопущення порушень режиму законності й прав та свобод громадян у майбутньому (загальна превенція) і притягнення винних у цих порушеннях представників виконавчої влади до юридичної відповідальності (спеціальна превенція) [4, с. 172].

Інші науковці з цього приводу зауважують, що превентивне значення судового контролю в адміністративному судочинстві виражається у тому, що можливість його здійснення сприяє суттєвому підвищенню ретроспективної відповідальності апарату державного управління перед суспільством і громадянами за свої рішення, що, своєю чергою, сприяє зростанню ефективності діяльності всієї системи державного управління, а також формуванню громадянського суспільства, яке має важелі контролю на всіх рівнях влади [5, с. 122].

Отже, превентивна роль судового контролю є однією з особливостей його здійснення в адміністративному судочинстві, враховуючи також те, що КАСУ певним чином відходить від засади рівності сторін, надаючи певні «додаткові» гарантії захисту суб'єктів приватного права (наприклад, покладає тягар доказування на суб'єктів владних повноважень (ст. 77), дає можливість суду вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для більш ефективного захисту порушеного права або охоронюваного інтересу особи (ст. 5) тощо), а тому доступність судового оскарження дій, рішень та бездіяльності суб'єктів владних повноважень дисциплінує таких суб'єктів та застерігає їх діяти виключно у порядку, межах та у спосіб, визначених законодавством (ст. 19 Конституції України).

Досліджуючи сутність судового контролю, Ю. А. Волкова доходить

висновку, що це багатогранне правове явище, яке втілює головні риси судової влади і ознаки юрисдикційної діяльності органів публічної адміністрації. Вчена вважає, що судовий контроль – це діяльність органів судової влади (окрім Конституційного Суду України) у формі власної ініціативи або в якості реакції на подання суб'єкта звернення до суду щодо перевірки законності дій і рішень органів державної влади (в тому числі і судової гілки влади) [6, с. 294, 295].

При цьому необхідно погодитися з думкою деяких науковців, які зазначають, що сутність судового контролю може розглядатися через ступінь втручання суду в діяльність відповідного органу, тому вирізняють пряму (безпосередню) та непряму (опосередковану) форми втручання [5, с. 120].

З цього приводу важливо наголосити на існуванні деяких позовів, які не можуть бути предметом судового розгляду, причому не тільки адміністративних судів, але й судів іншої юрисдикції.

Я. О. Берназюк пропонує такі позови поділити на чотири категорії: 1) позови до Президента України або Верховної Ради України як політичних органів; 2) позови, в яких заявник обрав неефективний (передчасний) спосіб захисту; 3) позови, в яких заявник обрав неправовий (штучний) спосіб захисту; 4) позови, в яких заявник обрав спосіб захисту, для якого законом визначено спеціальний порядок або встановлено обмеження стосовно суб'єкта звернення з відповідним позовом [7].

Це означає, що особливістю судового контролю в адміністративному судочинстві є те, що юрисдикція адміністративних судів поширюється далеко не на всі рішення, дії суб'єктів владних повноважень, а обмежується виключно тими, що приймаються або здійснюються такими суб'єктами на реалізацію публічно-управлінських функцій, а не скажімо, на політичних.

Висновки. Отже, сутність судового контролю полягає у тому, що за його допомогою забезпечується перевірка правомірності дій, рішень або бездіяльності особи – відповідача, за зверненням іншої особи – позивача, яка стверджує, що спірними діями, рішеннями або бездіяльністю порушено її права, свободи або законні інтереси. При цьому судовий контроль

спрямований як на припинення порушення прав особи у конкретному спорі шляхом його вирішення, констатації неправомірності відповідних дій, рішень або бездіяльності відповідача та зобов'язання його утриматися від таких рішень або дій або вчинити конкретні дії або прийняти рішення (ретроспективний контроль), так і на недопущення таких порушень у майбутньому (превентивний контроль).

Особливістю судового контролю в адміністративному судочинстві є те, що: по-перше, предметом перевірки є рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень; по-друге, перевірка оспорюваних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень здійснюється не тільки за критерієм законності, але і за іншими критеріями, визначеними ст. 2 КАСУ (пропорційність, збалансованість інтересів тощо); по-третє, обов'язковою умовою здійснення судового контролю є реальне порушення такими рішеннями, дією або бездіяльністю суб'єкта владних повноважень конкретно виражених індивідуально визначених прав або інтересів позивача; по-четверте, суб'єкт приватного права має деякі переваги у порівнянні із суб'єктом владних повноважень; по-п'яте, деякі рішення та дії суб'єктів владних повноважень не можуть бути предметом судового контролю (наприклад, політичні дії або рішення представницьких органів та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
2. Добош З. А. Особливості застосування судового контролю у діяльності публічної адміністрації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2021. Вип. 68. С. 148-152.
3. Постанова Верховного Суду від 18 лютого 2022 року у справі № 520/3601/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103423275>.
4. Савчук О. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів Державної фіскальної служби України. Вісник

Національного університету «Львівська політехніка». Серія Юридичні науки. 2017. № 876. С. 170-174.

5. Ковалів М. В. Судовий контроль як гарантія забезпечення прав та свобод громадян. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. Вип. 3. С. 117-124.

6. Волкова Ю. А. Судовий контроль в адміністративному судочинстві: від теорії до практики. Baltija Publishing. URL : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/256/7167/14922-1?inline=1>.

7. Берназюк Я. О. Про позови, які не підлягають судовому розгляду. Судово-юридична газета. 2019. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/140426-pro-pozovi-yaki-ne-pidlyagayut-sudovomu-rozglyadu>.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Жданкевич Мирослав Олександрович
Таврійського національного університету
ім. В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. Право на доступ до публічної інформації є одним із конституційних прав, реалізація якого гарантується як на рівні національного, так і міжнародного права. Зважаючи на те, що гарантування права на доступ до публічної інформації вважається ознакою та однією з вимог демократичного суспільства та правової держави, встановлення будь-яких обмежень щодо реалізації такого права має бути обґрунтоване та чітко визначене у національному законодавстві.

Необхідно зазначити, що в Конституції України відсутня єдина норма, яка б визначала право особи на публічну інформацію, що зумовлено різноманітністю публічної інформації та різним правовим режимом забезпечення її доступності. Наприклад, право на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів з метою отримання публічної інформації, що є в їх розпорядженні, гарантоване ст. 40 Конституції України, не може бути обмежене навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ч. 2 ст. 64 Основного Закону України) [1].

Разом з тим, право на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб, закріплене у ст. 34 Конституції України, може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і

неупередженості правосуддя [1].

Із запровадженням в Україні у лютому 2022 року Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 правового режиму воєнного стану [2] постало питання про необхідність забезпечення, зокрема й інформаційної безпеки держави. Це, у свою чергу, детермінувало запровадження деяких обмежень щодо реалізації права на публічну інформацію. Ґрунтовне дослідження причин та підстав введення таких обмежень дозволить з'ясувати їх ефективність та достатність для досягнення мети, з якою вони запроваджені.

Мета роботи є обґрунтування детермінації обмеження права на окремі види публічної інформації в умовах запровадження правового режиму воєнного стану.

Матеріали та методи. У процесі проведення наукового дослідження автором використовувалася система загально-правових та спеціально юридичних методів наукового пізнання, а саме: абстрактно-логічний метод (надав змогу уточнити окремі поняття та їх співвідношення), діалектичний метод (використовувався під час опрацювання наукових підходів та концепцій, а також законодавства у їх динаміці), методи дедукції та індукції (покладені в основу виокремлення невирішених наукових та правових проблем та знаходження способів їх розв'язання) та ін.

Теоретичною основою цього дослідження є наукові роботи таких вчених, як П. Д. Гуйван, О. Г. Турченко, В. В. Фурман та ін. У наукових дослідженнях цих та деяких інших науковців розкрито окремі питання обмеження у реалізації права на доступ до публічної інформації. Проте наукових робіт, присвячених детермінації запровадження деяких обмежень у реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах правового режиму воєнного стану, не достатньо.

Результати та обговорення. Відповідно до ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1].

Аналогічні за своїм змістом положення містяться у ч. 4 ст. 3 Закону

України «Про національну безпеку України», згідно з положеннями якої державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями [3].

Таким чином, інформаційна безпека держави є невід'ємною складовою національної безпеки, а її забезпечення у пріоритетних цінностях стоїть на одному рівні з територіальною цілісністю та державним суверенітетом.

Вочевидь, запровадження в Україні правового режиму воєнного стану створило деякі загрози інформаційній безпеці, як складової національної безпеки, що у свою чергу, зумовило необхідність запровадження відповідних заходів, спрямованих на усунення та попередження виникнення таких загроз.

Одним із таких заходів було встановлення деяких обмежень у реалізації права на доступ до публічної інформації, які, головним чином, виражалися в обмеженні доступу до деяких інформаційних ресурсів органів державної влади та місцевого самоврядування, включаючи державні реєстри. Зокрема, у перші місяці введення правового режиму воєнного стану стало обмеження у доступі до Єдиного державного реєстру судових рішень, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та ін. Крім того, наказом Міністерства юстиції України від 3 червня 2022 р. № 2208/5 було затверджено Перелік адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану, до якого увійшли тимчасово окуповані території [4].

Разом з тим, варто зауважити, що спеціальним Законом України «Про правовий режим воєнного стану», яким урегульовано найбільш важливі наслідки запровадження у державі режиму воєнного стану, відсутня норма, яка б визначала можливість та межі запровадження обмежень у реалізації права на доступ до публічної інформації. Єдиним обмеженням, закріпленим, зокрема ч. 10 ст. 9 цього Закону є непоширення на акти органів місцевого

самоврядування, військово-цивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їх посадових осіб вимог щодо оприлюднення цих актів у порядку, визначеному ч. 4 ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [5]. Зазначеними положеннями стаття 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» була доповнена 12 травня 2022 р. на підставі Закону № 2259-ІХ.

Разом з тим, необхідно вказати на деяку неузгодженість цієї норми Закону України «Про правовий режим воєнного стану» з положеннями ч. 3 ст. 57 Конституції України, яка визначає, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними. Причому у силу ст. 64 права, гарантовані ст. 57 не можуть бути обмежені навіть в умовах дії правового режиму воєнного або надзвичайного стану [1].

Загалом, під час дії правового режиму воєнного стану органи державної влади та місцевого самоврядування, інші суб'єкти – розпорядники публічної інформації запроваджують, у разі виникнення такої необхідності, обмеження у доступі до публічної інформації, керуючись загальними нормами Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Зокрема, зі змісту ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6] вбачається, що основними детермінантами запровадження обмеження на доступ до публічної інформації можуть бути: 1) існування реальної та невідвортної загрози національним інтересам, територіальній цілісності, громадському порядку, здоров'ю населення, авторитету і неупередженості правосуддя внаслідок розголошення публічної інформації, щодо доступу до якої запроваджується обмеження; 2) заподіяння непоправної та суттєвої шкоди переліченим вище інтересам та цінностям від поширення такої інформації; 3) переважання шкоди, яка може бути заподіяною розголошенням публічної інформації наведеним у пункті першому інтересам,

над суспільними інтересами від отримання такої інформації.

Причому ці три детермінанти мають існувати одночасно та тільки у такому випадку буде дотримана вимога щодо «трискладового тесту», який дає змогу говорити про легітимність запровадження обмеження у реалізації права на доступ до публічної інформації.

У науковій літературі наголошується на тому, що вищенаведений «трискладовий тест», який є загальноприйнятим, в умовах дії правового режиму воєнного стану потребує більш ґрунтовної деталізації [7].

Зокрема, будь-яке тимчасове обмеження у реалізації права на доступ до публічної інформації має супроводжуватися наведенням достатніх та належних обґрунтувань, тобто, фактично, визначенням детермінантів такого обмеження. Зворотна ситуація може призвести до необґрунтованого обмеження у реалізації права на доступ до публічної інформації, що в умовах дії правового режиму воєнного стану може викликати суспільну дезорієнтацію, невдоволення та призвести до інших негативних наслідків, у тому числі для обороноздатності держави.

Деякі науковці також звертають увагу на те, що деякі органи державної влади та місцевого самоврядування маніпулюють поняттям «інформація для службового користування», яка у силу положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» вважається інформацією з обмеженим доступом, необґрунтовано включаючи до переліку такої інформації ту, розголошення якої не матиме негативних наслідків для будь-яких інтересів держави або інших, охоронюваних законом інтересів [8, с. 129]. Такі маніпуляції у період дії правового режиму воєнного стану є особливо поширеними.

Необхідно також погодитися з думкою О. Г. Турченко та В. В. Фурмана про те, що у період дії правового режиму воєнного стану питання обмеження права на доступ до публічної інформації є не достатньо врегульованим, з огляду на відсутність у законодавстві переліку публічної інформації, доступ до якої може бути обмежений в зазначений період [9, с. 112].

При розробці та затвердженні такого переліку важливо враховувати

детермінанти обмеження у реалізації права на доступ до публічної інформації у період дії правового режиму воєнного стану. При цьому також необхідно враховувати конституційні заборони на обмеження у реалізації права на доступ до деяких видів публічної інформації навіть в умовах дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, зокрема інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення (ст. 50 Конституції України).

Висновки. Отже, після запровадження в Україні правового режиму воєнного стану постало питання щодо пріоритетності захисту національної безпеки, територіальної цілісності, суверенітету, забезпечення якого стало можливим, у тому числі завдяки запровадженню деяких обмежень у реалізації права на доступ до публічної інформації.

Разом з тим, з метою запобігання виникненню негативних наслідків в умовах дії правового режиму воєнного стану необхідно у кожному разі запровадження таких обмежень важливо перевіряти наявність однієї з таких детермінант, зокрема, якщо поширення публічної інформації може призвести до: розголошення або витоку персональних даних державних службовців або посадових осіб органів місцевого самоврядування, суддів, інших посадових осіб, а також окремих громадян, якщо такі відомості можуть бути використані на шкоду національним інтересам держави або несуть ризик для життя та здоров'я таких осіб; виникнення загрози у несанкціоноване втручання у зміст інформації, зокрема її спотворення, що матиме наслідком порушення основоположних конституційних прав людини та громадянина; виникнення загрози використання такої інформації для проведення інформаційно-психологічних операцій, поширення дезінформації як на території держави, так і за її межами та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

4. Про внесення змін до Переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану: наказ Міністерства юстиції України від 3 червня 2022 року № 2208/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0601-22#Text>.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

7. Якименко М. Доступ до публічної інформації під час дії воєнного стану. Юридична газета. 2022. URL : <https://jur-gazeta.com/golovna/dostup-do-publichnoyi-informaciyi-pid-chas-diyi-voennogo-stanu.html>.

8. Гуйван П. Д. Правові засади обмеження доступу до публічної інформації. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 126-131.

9. Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 12. С. 107-113.

РОЛЬ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ТАКТИКИ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ РОБОТІ: ВПЛИВ ТА ПЕРЕВАГИ

Зікрач Денис Олександрович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри
ТСП підполковник поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Комунікаційна тактика є ключовим елементом роботи поліцейських оскільки вона впливає на сприйняття та реакцію громади, потерпілих та злочинців. Ефективна комунікація може допомогти поліцейським забезпечити безпеку та порядок, зменшити напруженість та ризик конфліктів, залучити співробітництво громади та отримати важливу інформацію.

Правильно використана комунікаційна тактика забезпечує зменшення конфліктних ситуацій і сприяє побудові довіри між поліцейськими та громадою. Особливо під час воєнного стану, важливим моментом під час дії воєнного стану є розширення повноважень щодо застосування зброї співробітниками Національної поліції України в умовах дії воєнного стану [3] Деякі способи використання комунікаційної тактики для досягнення цих цілей включають: Збереження спокою і професіоналізму: Поліцейські повинні контролювати свої емоції та виступати з професійним ставленням у всіх ситуаціях. Це допомагає заспокоїти напруженість та забезпечити ефективну комунікацію. Встановлення емоційного зв'язку: Важливо проявляти розуміння та емпатію до емоцій та потреб інших осіб. Показати, що ви слухаєте, проявляєте зацікавленість та розуміння, може сприяти побудові довіри. Використання відкритого та зрозумілого мовлення: Комунікація повинна бути зрозумілою та доступною для всіх учасників. Важливо уникати складної

термінології та використовувати прості слова та фрази, щоб уникнути непорозумінь. Активне слухання: Поліцейські повинні бути уважними слухачами та активно проявляти інтерес до того, що говорять громадяни. Виявлення зацікавленості та задавання запитань допомагають зрозуміти потреби та проблеми громади. Застосування невербальних сигналів: Невербальна комунікація, така як жести, міміка та постава, може підкреслити вашу відкритість, зацікавленість та підтримку. [1]

Поліцейські, які мають навички ефективної комунікації, здатні швидше отримувати відомості, співпрацювати з свідками та зловмисниками, що покращує успішність розслідувань та реагування на злочини.

Застосування таких тактик, як активне слухання, емпатія та вміння адаптуватись до різних ситуацій, є надзвичайно важливим для поліцейських у їхній роботі з особами з різними соціальними, культурними та психологічними характеристиками. Ось деякі причини, чому це важливо: Ефективне зв'язування з громадою: Кожна особа має унікальний спосіб сприйняття та спілкування. Вміння адаптуватись до цих різниць і застосовувати активне слухання та емпатію допомагає поліцейським встановити зв'язок з різними людьми, незалежно від їхнього соціального статусу, культурного фону чи психологічних особливостей. Заспокоєння конфліктних ситуацій: Активне слухання та емпатія можуть відігравати важливу роль у розумінні потреб та почуттів людей, які потрапили у конфліктну ситуацію. Це допомагає поліцейським заспокоїти напруження та знайти спільне рішення, зменшуючи можливість подальшої ескалації конфлікту. Покращення співпраці та збору інформації: Поліцейські, які демонструють емпатію та розуміння, зазвичай отримують більше співпраці з громадою та свідками злочинів. Люди більш схильні ділитися важливою інформацією, коли вони відчувають, що їхні потреби та почуття розуміють та поважають. Підвищення довіри до поліції: Ефективна комунікація, заснована на активному слуханні та емпатії, сприяє побудові довіри між поліцейськими та громадою. Це може збільшити сприйняття поліції як організації, яка дійсно здатна розуміти та відповідати на потреби та проблеми громадян. [2]

Особливості комунікаційної тактики в сучасному світі включають використання нових технологій (наприклад, соціальних мереж) для взаємодії з громадою та виклики, пов'язані зі збереженням конфіденційності та безпеки інформації.

Освіта і тренування поліцейських у галузі комунікаційної тактики є необхідними для покращення їхніх професійних навичок та взаємодії з громадою.

Використання ефективної комунікаційної тактики сприяє розвитку позитивного іміджу поліції та підвищує рівень громадської довіри до правоохоронних органів.

Отже, ефективна комунікаційна тактика є необхідним елементом успішної роботи поліцейських. Вона сприяє забезпеченню безпеки, розв'язанню конфліктів, покращенню співпраці з громадою та підвищенню якості правоохоронної діяльності. Поліцейські повинні отримувати відповідну освіту і тренування, щоб розвивати навички комунікаційної тактики та підтримувати позитивне спілкування з різними суб'єктами взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Давигора, Юрій Ігорович. "Тактична підготовка правоохоронців у контексті нової концепції діяльності національної поліції України." 2020 р.
2. Євтушок В. А., and Е. К. Алієв. "Тактична підготовка поліцейського до дій в умовах епідемії." 2020 р.
3. Плахотний А. П., Швець Є. В. Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану. Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ.: 2022. с. 273.

ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ І В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Зікрач Денис Олександрович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри
ТСП підполковник поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У світі, де масові заходи, такі як спортивні змагання, концерти, політичні мітинги та інші громадські події, є невід'ємною частиною нашого життя, поліцейські мають велику відповідальність забезпечувати безпеку, порядок і захист прав та свобод громадян.

Перш за все, дії поліцейських під час масових заходів мають бути спрямовані на забезпечення безпеки всіх учасників події та оточуючих людей. Це означає, що поліцейські повинні мати достатні знання і навички з управління масовими натовпами, виявлення потенційно небезпечних ситуацій і прийняття відповідних заходів для їх попередження або нейтралізації.

Під час масових заходів поліцейські повинні діяти згідно законодавства України, але одночасно зберігати розуміння і повагу до прав та свобод громадян. Забезпечення публічної безпеки не повинно суперечити принципам демократії і громадянських свобод. Поліцейські повинні бути обережними у використанні сили, дотримуватися законодавства та міжнародних стандартів з прав людини, і уникати необґрунтованих обмежень свободи мирних громадян.

Однак, в особливих умовах діяльності поліції, наприклад, під час терористичних актів, надзвичайних ситуацій або розгону злочинних груп, поліцейські стикаються з викликами, які вимагають рішучої дії. У таких ситуаціях, захист громадської безпеки та запобігання загрозам життю можуть

вимагати використання спеціальних засобів примусу. Однак, важливо, щоб використання таких засобів було пропорційним, необхідним і відповідало принципам законності та прав людини. Поліцейські повинні отримувати відповідну підготовку та тренування для використання спеціальних засобів примусу і мають дотримуватися строгих протоколів і процедур для забезпечення їх ефективного та безпечного застосування. На завершення, хочу наголосити на важливості комунікації та співпраці поліцейських з громадою під час масових заходів і в особливих умовах. Відкритий діалог, інформування громадськості про заходи забезпечення безпеки, а також слухання й врахування думки громади допомагають побудувати довіру, знизити напруженість та сприяють встановленню позитивних взаємин між поліцією та громадою.

У підсумку, дії поліцейського під час масових заходів і в особливих умовах діяльності поліції повинні бути спрямовані на забезпечення безпеки, захист прав і свобод громадян, дотримання закону та принципів прав людини. Важливо розвивати навички управління масовими натовпами, використовувати спеціальні засоби примусу відповідно до закону і етичних стандартів, а також підтримувати відкриту та довірливу співпрацю з громадою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ тактико-спеціальна підготовка Навчальний посібник
2. Національна академія внутрішніх справ навчально-науковий інститут № 3 Кафедра організації охорони громадського порядку ФОНДОВА ЛЕКЦІЯ з навчальної дисципліни «Організація охорони публічного порядку» Тема: «Охорона публічної безпеки та порядку при проведенні масових заходів»
3. Міністерство внутрішніх справ України Львівський державний університет внутрішніх справ Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання Кафедра адміністративного права та адміністративного процесу КЕЙС заняття на тему «Особливості забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів»

АНАЛІЗ ЗУПИНКИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Іванющенко Артур Вячеславович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»

факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри ТСП
підполковник поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Національна поліція повинна забезпечувати безпеку та порядок у громадському транспорті. Аналіз зупинки транспортних засобів працівниками поліції може допомогти в оцінці рівня безпеки та дотримання правил дорожнього руху.

Фактор ризику бере свій початок у джерелі та може проявитися в причині настання небажаної події. Джерело може являти собою можливу сферу виникнення ризику для підприємства (наприклад, певна характеристика чи стан суб'єкта ризику, процес), тоді як фактором ризику виступає особливий стан такої сфери виникнення ризику, який характеризується наближенням першої доризикової ситуації.

Досвід водія вантажівки може виступати джерелом ризику, тоді як недостатній досвід здійснення перевезень вантажу з дотриманням температурного режиму може виявитися фактором ризику, а небажаною подією стане псування вантажу (частини вантажу) через недотримання температурного режиму під час перевезення (що є причиною настання такої події) [2].

Засоби активної діяльності - вогнепальна табельна зброя та засоби примусової зупинки механічного та електронного принципу дії.

Кожен співробітник Національної поліції України вповноважений на носіння і зберігання, застосування і використання вогнепальної зброї, повинен володіти нормами чинного законодавства щодо застосування і використання у своїй діяльності найбільш суворого заходу примусу і знати норми Закону України «Про Національну поліцію» та положення Кримінального кодексу України щодо цього питання [3].

Важливим моментом під час дії воєнного стану є розширення повноважень щодо застосування зброї співробітниками Національної поліції України в умовах дії воєнного стану [4].

У тих випадках, коли відомо напрямок руху транспортного засобу, який потрібно зупинити, патрульні поліції діють за необхідною схемою, алгоритм якої було прописано ще за радянські часи [5].

Основні показники для аналізу зупинки транспортних засобів працівниками національної поліції можуть включати наступне:

Цей показник дозволяє встановити загальну активність поліції у громадському транспорті та порівняти його з попередніми періодами. Визначення причин зупинки транспортних засобів може допомогти встановити найбільші проблеми, які виникають у громадському транспорті, такі як порушення правил дорожнього руху, злочинність та небезпека для пасажирів.

Оцінка тривалості зупинки може допомогти встановити, наскільки ефективно працює поліція у громадському транспорті. Визначення результатів зупинки може допомогти встановити, наскільки ефективно працює поліція у громадському транспорті, а також виявити проблемні місця у громадському транспорті.

Можемо констатувати необхідність засвоєння майбутніми поліцейськими фундаментальних знань підстав і процедури зупинення транспортного засобу та формування відповідних базових тактичних навичок, зокрема, оцінки ситуації, планування тактичної переваги та особистої безпеки, а також безпосередніх дій [1, с. 44].

Організація перевезення опосередковано бере свій початок з пошуку

персоналу для здійснення перевезень (у випадку наявності власного автопарку) чи аутсорсингових партнерів (у випадку його відсутності чи недостатності).

Працівники поліції повинні дотримуватися безпечної відстані від зупиненого транспортного засобу та використовувати світлову та звукову сигналізацію для попередження водія про необхідність зупинки. Поліцейські повинні забезпечити безпеку водіїв та пасажирів транспортних засобів під час зупинки, уникнути паніки та конфліктів [3, 4].

Отже, всі наявні на міжнародному ринку засоби примусової зупинки ТЗ мають як окремі переваги, так і певні недоліки.

Так, засоби зупинки, які ґрунтуються на механічному пошкодженні окремих елементів транспорту шляхом проколювання шин, використанням загород, можуть призвести до завдання шкоди як правоохоронцям так і пересічним громадянам [2].

Електронні засоби, примусової зупинки ТЗ загрожують виведенням з ладу всіх електронних пристроїв, що потрапили в зону їх дії. Засоби, якими додатково обладнані патрульні автомобілі вимагають високої майстерності водія, оскільки потребують наблизитися до порушника майже у притул. Зрозуміло, що всі ці засоби потрібні і доречні у відповідних ситуаціях, але не слід зупиняти пошуки і розробки нових надсучасних технічних засобів примусової зупинки ТЗ, які будуть відповідати вимогам ефективності та безпечності їх застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вайда Т. С. Долікарська допомога : навчальний посібник [для курсантів, студентів та слухачів ЗВО МВС України]. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 858 с.
2. Вайда Т. С. Професійна етика водія та культура водіння. Методика проведення занять з «Автомобільної підготовки» : навчально-методичний посібник для викладачів та курсантів ВНЗ МВС України. вид-ня друге, доповнене. Харків: Харків юридичний, 2013. 264 с.

3. Поліції розширено повноваження законом. Закон і Бізнес. 2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/150896.html> (дата звернення 10.07.2023).

4. Плахотний АП, Швець Є. В. Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану. Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ.: 2022. с. 273.

5. Травматизм. Транспортна травма. URL: https://stud.com.ua/29924/meditsina/travmatizm_transportna_travma (дата звернення: 10.07.2023).

6. Компанія Mercedes-Benz запатентувала зовнішні подушки безпеки, які повинні захистити пішоходів у разі аварії URL: <http://hyser.com.ua/tehnology/mercedes-zapatentoval-novyj-sposob-spaseniya-peshehodov-pri-dtp-225811>

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА В СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Іванющенко Артур Вячеславович

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

підполковник поліції, викладач кафедри ТСП
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. В умовах реформування системи МВС України та створення Національної поліції України доволі актуальною та дискусійною є проблематика володіння поліцейськими прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, що цікавить науковців та практичних працівників поліції.

Через нинішню ситуацію в державі, що характеризується зростанням злочинності та збільшенням кількості випадків злісної непокори з боку правопорушників законним вимогам поліцейських, їх травмуванням та загибеллю, виникає потреба наукового підходу до розв'язання сучасних задач у сфері забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання службових обов'язків

Метою статті є проведення аналітичного зіставлення загальних підходів до забезпечення особистої безпеки під час виконання службових завдань, володіння прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях працівниками міліції та поліцейськими новоствореної Національної поліції України.

Особиста безпека, за А. В. Будановим, визначається такими чинниками: специфікою умов, змісту та форм професійної діяльності; метою професійної діяльності працівника; загальною професійною підготовкою працівника і наявністю в нього спеціальних знань, умінь та навичок щодо забезпечення

особистої безпеки при виконанні професійних завдань [4, с. 11].

З точки зору того ж А. В. Буданова, проблема особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ під час вирішення ними професійних завдань або в ситуаціях, пов'язаних зі службовою діяльністю, набуває нині особливої гостроти та актуальності. Ризик – як фізичний, так і психологічний є сьогодні об'єктивною складовою професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Спеціальна діяльність щодо забезпечення їх особистої безпеки, тобто цілеспрямованого зменшення такого ризику до реально можливої межі, є надзвичайно актуальною [4, с. 6].

Багато країн успішно долають шлях реформ, у тому числі правоохоронної системи, і їхній досвід може бути корисним Україні. Справді, зарубіжний досвід є важливим, оскільки дає можливість побачити ефективність чи неефективність реалізації елементів підготовки поліцейських інших країн до виконання оперативно-службових завдань. Проте на сучасному етапі реформи правоохоронного відомства виникають труднощі застосування досвіду інших держав без здійснення відповідної адаптації, врахування особливостей виконання поліцією оперативно-службових завдань. З огляду на це актуальним питанням стає врахування розмаїтих чинників, які здатні впливати на ефективність виконання поліцейськими оперативно-службових завдань, гарантувати їхню особисту безпеку.

Це правові чинники (особливості вітчизняної нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність поліції, відповідність нововведень чинним нормам права), матеріально-економічні (умови фінансування поліції та проектів на її реформування), матеріально технічні (забезпечення технічними засобами, спеціальними засобами захисту поліцейських, які відповідають світовим стандартам), психологічні (готовність до змін і діяльності в нових умовах), професійні (високий рівень професійної підготовки, який відповідає належній кваліфікації, відповідному рівню теоретичної підготовки та умілому поєднанню з практичною діяльністю).

Відомості стосовно зарубіжного досвіду можуть накопичуватися такими

апробованими легальними шляхами, а саме це:

- 1) обробка джерельної бази (документів, відеоматеріалів, наукових досліджень тощо);
- 2) проведення іноземними фахівцями занять і тренінгів, круглих столів в Україні;
- 3) закордонні відрядження і стажування українських фахівців [5, с. 66].

Зрозуміло, що механічна зміна назви «міліція» на «поліція» не може стати панацеєю для подолання тих проблем, які існують у правоохоронному відомстві. Слід неодмінно провести на всіх рівнях комплекс робіт, кінцевою метою яких може стати створення принципово нового правоохоронного органу. У процесі докорінного реформування правоохоронного органу гостро постало питання підготовки поліцейських абсолютно іншої формації, які б ефективно виконували свої службові обов'язки.

Проте чи не найважливішою проблемою можна вважати підготовку поліцейських за новими стандартами, які відрізняються від тих, що існували раніше. Однак успішне виконання поліцейськими оперативнослужбових завдань багато в чому залежить і від умілого володіння прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях.

Керівництво Національної поліції України, враховуючи негативний досвід такої попередньої інституції, як «міліція», пов'язаний з травмуванням та загибеллю особового складу, приділяє особливу увагу забезпеченню особистої безпеки поліцейських. Вимога однозначна: кожен поліцейський повинен володіти фаховою підготовкою достатнього рівня, належними теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для виконання службових завдань.

Згідно зі статтею 44 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, для затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не

уможливило виконання поліцейських повноважень, покладених на нього законом.

Отже, на нормативному рівні закріплено норму щодо забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання службових обов'язків.

У п. 1 розділу 6 Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 26 січня 2016 р. № 50, зазначено, що навчання з тактичної підготовки передбачає набуття та вдосконалення поліцейськими навичок щодо володіння прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, у разі силового припинення протиправних проявів, а також у разі аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій.

Враховуючи попередній досвід виконання особовим складом правоохоронного відомства оперативно-службових завдань, доцільно виокремити такі основні причини травматизму та загибелі правоохоронців: неправильна оцінка джерела небезпеки та місцевості, де вона знаходиться (перевірка документів, затримання суспільно небезпечної, озброєної особи); неправильні дії під час наближення до джерела небезпеки; – недостатні практичні навички при проникненні в будівлю (приміщення), пошуку суспільно небезпечної (озброєної) особи; – відсутність практичних навичок ведення швидкісного вогневого контакту (необізнаність під час підходу до підозрюваної особи або об'єкта небезпеки); – неспрацьованість (відсутність плану дій, розподілу обов'язків тощо) працівників під час виконання оперативно-службових завдань за звичайних умов та при ускладненні оперативної обстановки.

Вирішенню проблеми травмування й загибелі поліцейських, гарантування їх особистої безпеки під час виконання службових обов'язків значно посприяло застосування зарубіжного досвіду, насамперед досвід грузинської реформи. Важливу роль у формуванні нової української поліції відіграли й США. Це була не тільки суттєва фінансова підтримка, а й відрядження до України досвідчених інструкторів, які брали участь у навчанні особового складу поліції в межах

Міжнародної програми підвищення кваліфікації для органів кримінального розслідування Департаменту юстиції США/ІСІТАП, найперше з тактичної і вогневої підготовки.

Висновки. Отож, реалії забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання оперативно-службових завдань висвітлюють проблему, яка потребує особливої уваги. Сьогодні прийняття необхідного пакета підзаконних нормативно-правових актів з питань забезпечення особистої безпеки поліцейських, повного забезпечення підрозділів новітніми спеціальними засобами, вироблення чіткої концепції професійної підготовки поліцейських кадрів дасть змогу покращити захист поліцейського під час виконання оперативнослужбових завдань. Відповідно розробка заходів щодо підвищення рівня особистої безпеки поліцейських із запозиченням зарубіжного досвіду уможливить вирішення теоретичних і практичних завдань службової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини: навч. посібник / В. М. Лапін. – К.: Знання, 1999. – 184 с.
2. Ліпкан В. А. Безпекознавство: навч. посібник / В. А. Ліпкан. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2003. – 207 с.
3. Пістун І. П. Безпека життєдіяльності / І. П. Пістун. – Суми: Університетська книга, 1999. – 301 с.
4. Буданов А. В. Педагогика личной профессиональной безопасности сотрудников органов внутренних дел / А. В. Буданов. – М.: Академия МВД России, 1997. – 132 с.
5. Охріменко І. М. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 березня 2016 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016.-556 с.
6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-

VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

7. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26 січня 2016 року № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Калиновська Діана Максимівна

здобувач вищої освіти, курсант II курсу ФПФППД
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Врубльовська Христина Сергіївна

здобувач вищої освіти, курсант II курсу ФПФППД
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорна Аліна Геннадіївна

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Для подолання проблеми кримінальних правопорушень у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, серед яких можна виділити поліпшення законодавства, зміцнення контролю та відповідальності, розвиток механізмів громадського контролю та залучення суспільства до прийняття рішень одним із заходів, що можуть бути включені, проведення тренінгів та семінарів для посадових осіб, що працюють у сфері надання публічних послуг. Ці тренінги можуть охоплювати такі аспекти, як етика роботи, принципи доброчесності, процедури взаємодії з громадянами та іншими посадовими особами. [2]

Також можуть бути проведені тренінги з питань професійного розвитку, які допоможуть посадовим особам покращити свої навички та знання у сфері надання публічних послуг.

Це може включати навчання з управління проектами, комунікації, лідерства та інших важливих аспектів роботи.

Крім того, можуть бути запроваджені програми, де досвідчені посадовці надаватимуть підтримку та консультації новим співробітникам у сфері надання публічних послуг. Це допоможе забезпечити передачу знань та навичок від

більш досвідчених до менш досвідчених працівників.

Для ефективного розв'язання проблеми кримінальних правопорушень у даній сфері також можуть бути встановлені механізми контролю та внутрішнього аудиту. Це допоможе виявити можливі порушення та недоліки у роботі посадових осіб і прийняти відповідні заходи для їх усунення. [2]

Крім того, можуть бути створені комісії або органи, які будуть відповідати за розгляд скарг та звернень громадян щодо надання публічних послуг. Це допоможе забезпечити прозорість та відкритість у роботі посадових осіб та забезпечити належне розглядання скарг громадян.

Усі ці заходи в сукупності допоможуть зменшити випадки порушень у сфері надання публічних послуг та покращити якість надання цих послуг. Комплексний підхід є необхідним для досягнення цих цілей, оскільки проблема кримінальних правопорушень у даній сфері має багато різних аспектів, які потребують уваги та розв'язання. Поліпшення законодавства є необхідним для забезпечення ефективного регулювання сфери надання публічних послуг та запобігання кримінальним правопорушенням. «Фундаментальним Законом, який регулює питання діяльності Національної поліції, є Закон «Про Національну поліцію» 2015 р., оскільки він є основним у системі нормативно правових актів, норми яких регулюють діяльність поліції, в тому числі й щодо запобігання кримінальним правопорушенням, відповідно усі інші підзаконні акти мають відповідати цьому Закону, у ньому закріплюються організаційно правові основи діяльності поліції (зокрема і щодо запобігання кримінальним правопопушенням), також у Законі прописані порядок, сутність, підстави, вимоги та види превентивних заходів за для запобігання правопорушень.» [3]

Одним з ключових аспектів поліпшення законодавства є визначення чітких і прозорих процедур надання публічних послуг. Це дозволить уникнути корупції та зловживань з боку посадових осіб. Важливо, щоб процедури були доступні для всіх громадян і не залишали місця для нечесних дій.

Забезпечення незалежності контролю за діяльністю посадових осіб є необхідним для запобігання корупції та зловживань у сфері надання публічних

послуг. Контроль повинен бути проведений незалежними органами, які не підлягають впливу посадових осіб.

Важливо створити ефективні механізми для розгляду скарг та звернень громадян щодо недобросовісної діяльності посадових осіб у сфері надання публічних послуг. Це дозволить громадянам відчувати, що їхні скарги не залишаються без уваги і що вони мають можливість впливати на якість надання послуг. [2]

Необхідно залучати громадські організації та активних громадян до моніторингу роботи посадових осіб у сфері надання публічних послуг. Це сприятиме виявленню корупційних схем та зловживань і допоможе забезпечити більшу відповідальність посадових осіб.

Проведення освітніх кампаній та навчань щодо етичних норм та принципів доброчесності у роботі посадових осіб може сприяти підвищенню рівня їх відповідальності та запобіганню кримінальним правопорушенням. Через такі кампанії посадові особи будуть більш свідомо ставитися до своїх обов'язків і робити все можливе для забезпечення якісних публічних послуг.

Необхідно забезпечити прозорий процес прийняття рішень у сфері надання публічних послуг. Це означає, що всі рішення повинні базуватися на об'єктивних критеріях і не підпадати під вплив зовнішніх факторів, таких як корупція чи особисті інтереси посадових осіб. [2]

Важливо забезпечити ефективну систему моніторингу та оцінки якості надання публічних послуг. Це дозволить виявляти проблеми та недоліки у роботі посадових осіб і вчасно вживати заходи для їх усунення.

При вирішенні службових завдань працівникам Національної поліції нерідко доводиться вступати в очні ставки з правопорушником, у тому числі в таких екстремальних ситуаціях, коли результат протистояння багато в чому залежить насамперед від рівня його фізичної підготовки, здатності швидко застосовувати заходи фізичного впливу, і ефективно обеззброїти злочинця, супроводжувати його тощо. [1]

Загальна мета цих заходів полягає у покращенні якості надання публічних

послуг та забезпеченні довіри громадян до державних структур. Це сприятиме підвищенню ефективності державного управління та задоволенню потреб населення.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Чорна А. Г. (2023). Сич Олександр Вікторович. Наука у сучасній Україні. [URL]: <https://academconf.com/archiv/kyiv-16-04-2023.pdf#page=35>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання корупції» від 23 березня 2021 року № 1299-IX [URL]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1299-20#Text>
3. Правові акти, що регулюють діяльність національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях [URL]: https://drive.google.com/file/d/1J_dKvSOmWTswwsq8PROtg--SKedsOyHr/view?usp=drivesdk

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВОГНЕВИХ ПОЗИЦІЙ ТА ЇХ ЗАХИСТУ

Касич Єлизавета Юрїївна

здобувач вищої освіти 3-го курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців

для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Волков Юрїй Михайлович

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

м. Дніпро

Військова справа – це невід’ємна складова сучасної цивілізації, яка пов’язана з надзвичайними ситуаціями та залежна від технічного рівня збройних сил. У зв’язку з цим, підготовка вогневих позицій, їх організація та захисту є питанням першочергової важливості під час бойових дій.

Однією з основоположних етапів будівництва такої позиції є вибір місця, який залежний від типу зброї, що буде використовуватись, а також від території, на якій буде позиція. Важливим критерієм є видимість об’єктів, що є потенційними об’єктами атаки. Також підготовка ґрунту є не менш важливою, тому структура ґрунту повинна бути досліджена, щоб побудувати підготовлену, забезпечену дренажною системою позицію. Вимогами до вибору місця є : “Характер (відкрита, напівзакрита, закрита, прохідна, важкопрохідна тощо); рельєф місцевості (рівнинна, гірська, степова, лісиста, болотиста тощо); стан ґрунту (легкий, середній, важкий).

Після одержання завдання особовий склад відділення на позиції відділення розчищає місцевість у смузі огляду для поліпшення спостереження та обстрілу, а також відриває і маскує окопи. Відриваються одиночні (парні) окопи та окоп для бойової машини піхоти (бронетранспортера), потім одиночні (парні) окопи з’єднуються між собою в окоп на відділення, який доводиться до повного профілю. Якщо ґрунт нестійкий, то круті стінки окопу додатково укріплюють.” [1]

Сучасна зброя може проникнути через стандартні бар'єри та захист, що використовувався раніше, вже не гарантує повної захищеності від обстрілу. Завдання полягає в тому, щоб забезпечити мінімальну вразливість вогневих позицій від можливих атак. Одним із ефективних засобів захисту є створення певних областей заслону, що будуть вшановуватись під час бою. До таких засобів можна віднести загороджувальні споруди, підземні приміщення та самостійні загороджування, а також засоби захисту від оптичного та радіочастотного виявлення, засоби зв'язку та бронювання. “Максимально можливої захист від різноманітних засобів ураження – високоточних, запалювальних артилерійських та авіаційних боєприпасів. Такий захист досягається маскуванню техніки, встановленням різного типу масок і екранів, підготовкою різного роду теплових та радіолокаційних «пасток»; захист від впливу пожеж, що стались внаслідок впливу противника, або з інших причин. Повинні бути підготовлені табельні та підручні засоби пожежогасіння, розчищені шляхи евакуації, кожний військовослужбовець повинен знати своє місце і завдання відповідно до встановленого розрахунку;” [2]

Робота щодо захисту та побудови вогневих позицій буде розділена на кілька глав, кожна з яких буде організована на принципі проблемізації, що дозволить охопити всі зазначені вище аспекти підготовки в умовах бойових дій. Таким чином, результатом дослідження буде опис основних підходів та особливостей підготовки вогневих позицій та допомогти здійснити швидко та ефективно побудову вогневих позицій.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА :

1. Вогнева позиція в обороні. Вимоги до вибору місця для введення вогню і спостереження. Послідовність облаштування і маскуванню окопу для стрільби лежачи URL <https://uahistory.co/pidruchniki/garasimiv-national-defense-bases-medical-knowledge-boys-10-class-2018/28.php> [дата звернення 08.06.2023]
2. Дії солдата у складі бойових(тактичних) груп під час бою URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/dii-soldata-u-sk> [дата звернення 08.06.2023]

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Копійка Максим Романович
курсант II курсу навчально-наукового
інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Шинкаренко Інна Олександрівна
доцент кафедри гуманітарних
дисциплін та психології
поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

Соціально-демографічні властивості особи злочинця мають важливе значення для розуміння та профілактики злочинності. Ці властивості пов'язані з умовами, за яких формується особа, а також з її життєдіяльністю, потребами, мотивацією, соціальними ролями і статусом. Розуміння соціально-демографічних аспектів особи злочинця допомагає розробити ефективні заходи профілактики злочинів.

Одним зі співвідношень, яке варто враховувати, є співвідношення між чоловіками та жінками серед злочинців. Загалом, це співвідношення становить близько 1:6-1:9, це означає, що на одну засуджену жінку припадає 6-9 засуджених чоловіків, в залежності від тяжкості кримінальних правопорушень. З понад 90 тисяч кримінальних правопорушень, зафіксованих в Україні в січні листопаді 2020 року, близько 11 тисяч вчинені жінками. Отже, жінка скоює кожне дев'яте правопорушення. Ці дані надала Генеральна прокуратура України. Загалом за 11 місяців 2020 року Генеральна прокуратура зафіксувала 93 тисячі 650 кримінальних правопорушень. Жінки скоїли 11 635 з них.

Пропорція скоєних кримінальних правопорушень зберігається і при деталізації злочинів за важкістю:

1. Кримінальні проступки – 18345 загалом, з них – 3171 скоїли жінки;
2. Особливо тяжкі злочини – 1838 загалом, з них – 204 скоїли жінки;
3. Середньої важкості – 24 524 загалом, з них – 1559 скоїли жінки;
4. Нетяжкі – 5367 загалом, з них – 648 скоїли жінки.

Співвідношення осіб різних вікових груп також є важливим фактором у злочинності. Найбільша кримінальна активність спостерігається у віковій групі 25-29 років, за якою йдуть групи 18-24, 14-17 та 30-40 років. Особи старше 50 років складають найменшу частку серед злочинців. Значна кількість злочинів вчиняється особами неповнолітнього віку. Наприклад, у 2017 було виявлено 5608 (1.07% від усіх кримінальних правопорушень за 2017 рік) кримінальних правопорушень вчинених неповнолітніми, у 2018 – 4750 (0.98% від всіх кримінальних правопорушень за 2018 рік), у 2019 – 4088 (0.92% від всіх кримінальних правопорушень за 2019 рік)

Освітній рівень також впливає на злочинність осіб. Зв'язок між рівнем освіти та культурою, соціальним статусом і можливостями особи має кримінологічне значення. Взагалі рівень загальної освіти у злочинців трохи нижчий, ніж у тих, хто не порушує закон. Однак серед різних категорій злочинців спостерігаються значні коливання. Найнижчий рівень освіти характерний для осіб, які вчиняють насильницькі злочини (умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження), корисливо-насильницькі злочини (грабіж, розбій) та крадіжки особистого майна. Вищий рівень освіти спостерігається у осіб, які вчиняють розкрадання шляхом привласнення і розтрат, зловживання службовим становищем, посадові й економічні злочини [4, с. 11].

Отже, соціально-демографічні властивості особи злочинця, такі як стать, вік і рівень освіти, є важливими факторами для розуміння природи злочинності і розробки ефективних стратегій профілактики [1, с. 52].

Сімейний стан і його зміна в осіб, які вчинили злочини, мають значний вплив на формування особистісних якостей та злочинної поведінки.

Кримінологія ретельно досліджує вплив сімейного виховання на формування особистості неповнолітніх злочинців і виявляє взаємозв'язок між сімейними конфліктами та побутовою злочинністю [2, с. 8].

В цілому, серед осіб з сім'ями масштаби злочинності значно менші, ніж серед осіб без сімей або самотніх. Більшість сімейних відносин сприяють позитивній поведінці та виконують функції соціального контролю.

Особистість злочинця має психічні властивості, які визначають його поведінку, а серед них особливо важлива є соціальна спрямованість. Соціальна установка, яка включає антигромадську установку, відіграє важливу роль у злочинній поведінці. Багато правопорушників мають установку, спрямовану на злочинну діяльність, що виявляється у викривлених потребах, антигромадських поглядах і звичках. Ця установка підштовхує їх до здійснення агресивних, насильницьких дій [3, с. 14]. Деякі злочини вчиняються особами з ситуативною установкою на злочинну діяльність. Це виявляється у їх емоційній готовності реагувати конфліктно на певні життєві ситуації, коли виникають протилежні потреби та інтереси. Ситуативна установка особливо поширена серед підлітків і молодих злочинців, оскільки вона відображає їхню соціальну незрілість, внутрішню суперечливість і емоційну нестійкість, що призводить до неадекватних реакцій на обставини. Розуміння цих особливостей вимагає окремого дослідження психології неповнолітніх злочинців. Ці дані підкреслюють важливість розуміння психологічних факторів, що впливають на злочинну поведінку, та розробки ефективних стратегій превенції та реабілітації. Досягнення більш глибокого розуміння особистості злочинця дозволить розробити програми і заходи, спрямовані на запобігання злочинності та соціальну реінтеграцію правопорушників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бурда О. М. Соціально-демографічна характеристика магазинного крадія. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 85 / редкол. Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса : Гельветика, 2020 р. 36-41 с.

2. Янкевич, Владислав Сергійович. Особа злочинця. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019 р. 44 с.
3. Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2020 р. № 1. 152-159 с.
4. Фіалка М. І. Кримінологічна характеристика та кримінологічний портрет особистості злочинця: сутність та співвідношення понять / Михайло Ігоревич Фіалка // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2019 р. № 2 (21). 162-171 с.

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Кирильчук Інна Альвіанівна
аспірантка другого року навчання
спеціальності 081 «Право»
кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового гуманітарного
інституту Таврійського національного
університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. В умовах розширення міжнародної міграції та глобалізації суспільних відносин в усіх сферах життя, включаючи сімейні правовідносини, особливої актуальності набуває питання міжнародного регулювання деяких аспектів при визначенні місця проживання дитини.

Крім того, зважаючи на останні події, що мали місце на території України, зокрема, зумовлені введенням правового режиму воєнного стану, поширеним явищем стала еміграція дітей у зарубіжні країни та набуття ними статусу біженців. У таких умовах питання міжнародного співробітництва у сфері вирішення питань про визначення місця проживання дитини набуває нового значення.

Таким чином, актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю з'ясування деяких міжнародних аспектів під час визначення місця проживання дитини для узагальнення основних правил, у тому числі колізійних, які мають застосовуватися при вирішенні питання про переміщення дитини за кордон, визначення в іншій державі тимчасового або постійного місця проживання дитини, забезпечення повернення дитини на Україну та ін.

Мета роботи полягає у розкритті окремих міжнародних аспектів визначення місця проживання дитини, яка має громадянство України, в умовах збройного конфлікту.

Матеріали та методи. У цьому дослідженні автор звертався до наукових робіт таких вчених, як І. І. Баликін, О. Г. Турченко, А. Й. Француз та ін. Наукова цінність цих робіт зумовлена тим, що у них розкриті деякі важливі науково-теоретичні та практичні питання щодо визначення місця проживання дитини в умовах збройного конфлікту, включаючи міжнародні аспекти вирішення цього питання. Водночас, як показує огляд наукових досліджень у цій сфері, у сучасній правовій науці недостатньо актуальних робіт, присвячених міжнародним аспектам визначення місця проживання дитини.

У цій роботі автором використана система методів наукового дослідження, яка включає, зокрема методи правового аналізу, покладені в основу вивчення положень національних та міжнародних актів, що регулюють питання визначення місця проживання дитини; гносеологічний метод, за допомогою якого узагальнено окремі поняття, пов'язані з предметом дослідження, методи індукції та дедукції, що дозволили виокремити основні міжнародні правила визначення місця проживання дитини, яка має громадянство України тощо.

Результати та обговорення. На міжнародному та національному рівнях закріплено, що права дитини та забезпечення її найкращих інтересів мають пріоритетне значення у всіх питаннях, пов'язаних із вирішенням спорів щодо дитини, урегулюванням правовідносин за її участі тощо. Особливо актуальним реалізація принципу щодо забезпечення найкращих інтересів дитини стає під час вирішення питання про визначення місця проживання дитини в умовах вимушеного залишення постійного місця проживання внаслідок збройних конфліктів або внаслідок інших обставин. В таких умовах основний тягар відповідальності за дотримання прав дитини лягає на державу в особі її компетентних органів.

З цього приводу необхідно погодитися з думкою деяких науковців про те, що основною проблемою, яка виникла після 2014 року (початку антитерористичної операції, зумовленої російською агресією на Сході країни) та особливо гостро постала після запровадження в Україні правового режиму

воєнного стану, є те, що правовий захист прав дітей у таких умовах, а особливо дітей, які постраждали внаслідок бойових дій, є новою, а тому потребує швидкої реакції зі сторони держави, включаючи оперативне формування ефективної правової основи захисту інтересів дитини. У цьому випадку у нагоді має стати міжнародний досвід та досвід окремих держав у цій сфері [1, с. 25].

Зважаючи на те, що саме держава несе основний тягар відповідальності за життя, безпеку населення, О. Г. Турченко вказує на необхідність підвищувати рівень координації і взаємодії щодо потреб дітей і молоді під час збройних конфліктів і в постконфліктних ситуаціях. Крім того, на думку науковця, самі сторони збройного конфлікту повинні чітко дотримуватися зобов'язань, щодо захисту цивільних осіб загалом, дітей, зокрема не тільки за міжнародним гуманітарним правом, а і за нормами загального міжнародного права [2, с. 68-69].

Хоча, на практиці, досить поширеними є випадки нехтування вимогами цих норм міжнародного права, особливо на тимчасово окупованих територіях держави або на територіях, де йдуть активні бойові дії, що зумовлює необхідність примусової евакуації дітей з таких територій, включаючи переміщення на території інших держав.

З метою урегулювання деяких проблемних питань, які можуть виникнути у процесі вимушеного переміщення дітей зі свого звичайного (основного) місця проживання, Верховна Рада України 1 липня 2022 року ратифікувала Протокол про право, що застосовується до зобов'язань про утримання (Законом №2339-IX від 1 липня 2022 року) [3].

Ратифікація вищезазначеного Протоколу про право, що застосовується до зобов'язань про утримання зумовила необхідність внесення деяких змін та доповнень до Закону України «Про міжнародне приватне право», що й було зроблено 1 грудня 2022 року. Зокрема, найважливіші зміни було внесено до ст. 66 цього Закону, яка вирішує колізійні питання під час визначення прав та обов'язків батьків і дітей, а саме – відсилає до особистого закону дитини або права, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш

сприятливим для дитини [4].

Зазначені зміни стосувалися питання утримання дітей, на які після внесення відповідних змін поширюються колізійні норми у той час, як до внесення таких змін питання утримання виключалися із кола правовідносин, на які розповсюджувалося колізійне регулювання. Завдяки поширенню на правовідносини щодо утримання між батьками та дітьми норм щодо колізійного регулювання суди під час розгляду справ та вирішення спорів щодо визначення місця проживання дитини за кордоном та розподілу обов'язків щодо утримання таких дітей повинні застосовувати норми права тієї держави, у якій це питання урегульовано найбільш сприятливим для дитини способом.

Важливе міжнародно-правове значення у питаннях визначення місця проживання дітей з громадянством України, які вимушено або внаслідок сімейних обставин переміщуються на територію інших держав, має Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (Україна приєдналася до Конвенції з заявою Законом № 3303-IV від 11 січня 2006 року).

Зокрема, положення ст. 5 цієї Конвенції визначено два права щодо дитини, які можуть реалізовувати батьки або інші родичі дитини чи особи, що їх замінюють, зокрема:

- право піклування, що включає права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину, і зокрема, право визначати місце проживання дитини;
- права доступу включають право переміщення дитини на обмежений час у місце інше, ніж місце її постійного проживання [5].

При цьому, з метою уникнення ситуації неправомірного вивезення дитини за кордон, у тому числі тимчасово, статтею 7 Конвенції передбачено співпрацю органів державної влади держав-учасниць і сприяння у питаннях щодо негайного повернення незаконно вивезених дітей, зокрема шляхом виявлення місцезнаходження дитини, що була незаконно переміщена або утримується; забезпечення добровільного повернення дитини або досягнення дружнього вирішення питань; ініціювання судових або адміністративних процедур або сприяння застосуванню таких процедур з метою повернення

дитини та, якщо це доречно, організація або забезпечення ефективного здійснення права доступу [5].

Міністерства юстиції України розробило роз'яснення щодо застосування вітчизняними судами та іншими державними органами положень Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. У цих Роз'ясненнях вказується, що ефективність запропонованого Конвенцією механізму забезпечується, зокрема спрощеним доступом осіб до компетентних органів без необхідності сплачувати будь-які збори у зв'язку з заявою та її розглядом, без потреби дотримуватися будь-яких інших формальних правил для виконання положень цієї Конвенції. Конвенція дозволяє заінтересованій особі звернутися на її підставі безпосередньо до суду або компетентного адміністративного органу будь-якої держави-учасниці, не залучаючи при цьому власні державні органи. Разом з тим, Конвенція не містить положень про порядок судового або адміністративного вирішення питань, пов'язаних із поверненням дитини, оскільки такі питання, а також порядок виконання судового рішення або рішення адміністративного органу про повернення дитини вирішуються на підставі національного законодавства [6].

Ще одним документом, на який необхідно звернути увагу в аспекті міжнародного регулювання питань щодо вимушеного переміщення дитини, є Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (Україна приєдналася до Конвенції із заявами та застереженням Законом № 136-V від 14 вересня 2006 року).

Зокрема, стаття 6 цієї Конвенції визначено, що для дітей-біженців та дітей, які внаслідок суспільних негараздів в їхній країні переміщені до інших держав, органи Договірної Держави, на території якої ці діти перебувають у результаті їхнього переміщення, мають юрисдикцію, передбачену в пункті 1 статті 5 [7].

Таким чином, ця Конвенція покладає зобов'язання на будь-яку державу учасницю, на територію якої вимушено та тимчасово була переміщена дитина,

вжити усіх заходів щодо захисту інтересів цієї дитини, за необхідності, надання їй статусу біженця та сприяння поверненню дитини до постійного місця її проживання, як тільки зникнуть обставини, що змусили покинути таке місце проживання.

До того ж ця Конвенція визначає питання, пов'язані з незаконним переміщенням дитини, яким відповідно до ст. 7 вважаються випадки, коли таке переміщення порушує права опіки, набуті особою, установою чи будь-яким іншим органом, спільно чи окремо, за правом держави, в якій дитина мала звичайне місце проживання безпосередньо до переміщення або утримування; та на момент переміщення або утримування такі права фактично здійснювалися, спільно або окремо, чи здійснювалися б, якби не переміщення або утримування.

При цьому у разі, якщо має місце неправомірне переміщення або утримування дитини в державі, відмінній від місця її постійного проживання, державні органи тієї держави, у якій дитина має постійне місце проживання зберігають свою юрисдикцію доти, доки дитина не набуде легітимне право на визначення її місця проживання (постійне або тимчасове) в іншій державі [7].

Фактично це означає, що допоки місце проживання дитини постійне або тимчасове в іншій державі не буде легітимізованим (отримання статусу біженця, посвідки на проживання, усиновлення тощо), то держава, в якій дитина мала звичайне місце проживання до її вимушеного переміщення, зберігає свою юрисдикцію під час вирішення будь-яких питань щодо цієї дитини.

Висновки. Таким чином, Україна є учасницею багатьох важливих міжнародних конвенцій, що містять колізійні норми щодо вирішення питання про порядок визначення місця проживання дитини, включаючи її вимушене тимчасове (у якості біженця) переміщення на територію іншої держави, а також регулюють засади міжнародного співробітництва держав-учасниць щодо повернення незаконно переміщених дітей. Також важливо зауважити, що у 2022 році у зв'язку з повномасштабною російською агресією на території України, Верховна Рада України ратифікувала Протокол про право, що

застосовується до зобов'язань про утримання, який вирішує питання щодо колізійного регулювання обов'язків щодо утримання дитини, у тому числі тимчасово переміщеної на території іншої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Frantsuz A., Balykin I. Problems of protection of the rights of the child in the conditions of АТО. Правничий вісник Університету «КРОК». 2018. № 30. Р. 19–28.
2. Турченко О. Г. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 2. С. 64-69.
3. Протокол про право, що застосовується до зобов'язань про утримання: міжнародний документ від 23.11.2007. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001-07#Text.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
5. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: міжнародний документ від 25.10.1980. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text.
6. Сніжко М. Застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: роз'яснення Міністерства юстиції України. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_28838
7. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей: міжнародний документ від 19.10.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗБРОЙНИХ НАПАДІВ, ГРАБЕЖІВ

Кривулін Юрій Андрійович

Здобувач освіти другого курсу
спеціальність 262 правоохоронна діяльність
Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Телійчук Віталій Григорович

Доцент кафедри оперативної-розшукової діяльності
Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Україна сьогодні стикається з криміналізацією різних соціально економічних сфер. З'явилися нові види злочинів та способи їх вчинення, такі явища, як екстремізм, терористична діяльність, організована злочинність за етнічними ознаками та сучасні методи злочинної та економічної діяльності. Хоча Національна поліція України намагається адаптуватися до нових умов і вимог, оперативні підрозділи кримінальної поліції поки що не можуть повністю контролювати та протидіяти злочинності, яка стає все більш професійною.

У зв'язку з цим потрібні нові підходи до боротьби зі злочинністю, нові навички для ефективного аналізу інформації оперативними працівниками. Це вимагає системного аналізу різноманітних даних, необхідних для оперативно-розшукової діяльності [1, с. 56].

Особливу роль у цьому відіграє кримінальний аналіз інформації, зібраної кримінальною поліцією. Взагалі, кримінальний аналіз полягає у встановленні зв'язків між інформацією, що стосується злочинних подій, особами, що пов'язані з цими подіями, та даними з різних джерел, які використовуються слідчими органами, прокуратурою та судами.

Кримінальні правопорушення проти власності є поширеними та небезпечними, оскільки порушують право власності, яке є одним з найцінніших соціальних благ.

Конституція України, зокрема стаття 41, гарантує кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, а також забороняє безпідставне позбавлення цього права [2, с. 185]. Право власності є недоторканим.

Грабіж та розбійний напад, зокрема на квартиру або інше мешкання, є складною та попередньо планованою системою дій, яку вчиняють злочинці. Цей спосіб злочину включає підготовку, вчинення та приховування, і дає змогу зрозуміти обставини злочину, психофізіологічні особливості злочинця або злочинців, а також мотиви та цілі вчиненого злочину. Відтак, кримінальний аналіз має велике значення для розслідування та виявлення грабежів та розбійних нападів.

Питання використання кримінального аналізу оперативними підрозділами стає актуальним в контексті необхідності впровадження новітніх методик в діяльність правоохоронних органів України.

В Європі та США для боротьби зі злочинністю використовується модель *Intelligence-Led Policing*, що базується на аналізі інформації, зібраної поліцейськими органами шляхом специфічних дій у сфері збирання даних [3, с. 240].

У країнах Європейського Союзу та США використання кримінального аналізу є обов'язковим для всіх правоохоронних органів, а його зміст, правила та процедури чітко визначено у правових нормах. Методика кримінального аналізу дозволяє виявляти, обробляти та систематизувати великі обсяги інформації для подальшого використання уповноваженими суб'єктами, що значно впливає на ефективність кримінального розслідування.

Отже, впровадження методів кримінального аналізу на сучасному етапі розвитку нашої держави та правоохоронної системи є надзвичайно важливим. Досвід європейських держав підтверджує, що методи кримінального аналізу є більш ефективними, ніж традиційні методи, особливо у сфері розслідування грабежів та збройних нападів.

Застосування таких методів дозволяє оперативно та ефективно виявляти

та розкривати злочини, які мають високий рівень скритності. Роль кримінального аналізу в діяльності оперативних підрозділів Національної поліції полягає у забезпеченні цих підрозділів важливою інформацією для проведення слідчих розшукових дій та впливає на їх результати та ефективність досудового розслідування в цілому.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Білоус Р. В. Кримінальний аналіз у протидії кримінальним правопорушенням. Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 258 с.
2. Бахуринська О. О. Перспективні напрями протидії організованій злочинності в Україні. Право і суспільство. № 8. 2020. С. 182–188.
3. Шинкаренко І. Р. Проблеми запровадження кримінального аналізу в діяльність підрозділів кримінальної поліції: теоретикоісторичне підґрунтя. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 1. 2017. С. 233–242.

ЩОДО ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ ВІДСТУПУ ВІД ЗАКОНОДАВЧОГО ОБМЕЖЕННЯ РОЗМІРУ ВІДСОТКОВОЇ СТАВКИ ПЕНІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Мамедова Світлана Маліківна
доктор філософії в галузі права
доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Вступ. З питанням врегулювання грошових зобов'язань учасники правовідносин стикаються достатньо часто, тому враховуючи не малу різноманітність грошових виплат за їх використання або прострочення, велике значення має розуміння правової природи таких виплат та розмір їх сплати, зокрема, пені.

Метою дослідження є аналіз правових наслідків відступу від граничних меж пені за Законом України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» та ч. 2 ст. 343 Господарського кодексу України (далі – ГК України).

Результати та обговорення. За порушення виконання грошового зобов'язання особа-боржник зачасту зобов'язана сплачувати неустойку у вигляді штрафу та/або пені розмір яких встановлюється як правило договором (договірна неустойка) або законом (позадоговірна неустойка).

В законі є приклади встановлення граничної межі розміру пені яку вона не може перевищувати, зокрема, ст. 3 Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» - розмір пені не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України (далі НБУ), що діяла у період, за який сплачується пеня [1] та припис в ГК України, а саме в ч. 2 ст. 343 - платник грошових коштів сплачує на користь одержувача цих коштів за прострочку платежу пеню в розмірі, що встановлюється за згодою сторін, але не може перевищувати подвійної облікової ставки НБУ, що діяла у період, за який сплачується пеня [2] тощо. Проте існують випадки, коли сторони

в договорі не звертають увагу на такі законодавчі обмеження та встановлюють розмір пені за порушення грошових зобов'язань вищий ніж подвійна облікова ставка НБУ. В такому разі виникає питання: чи може бути стягнуто пеню в розмірі більшою ніж подвійна облікова ставка НБУ якщо в договорі розмір такої передбачений вище?

З приводу цього в ГК та ЦК України є дві протилежні позиції: відповідно до ч. 1 ст. 231 ГК України законом щодо окремих видів зобов'язань може бути визначений розмір штрафних санкцій, зміна якого за погодженням сторін не допускається [2], а згідно з ч. 2 ст. 551 ЦК України якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства. Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі [3]. Тобто за положеннями ГК зміна законодавчо встановленого розміру неустойки не дозволяється, а за ЦК такий розмір за погодженням сторін може бути збільшено.

Існують два роз'яснення з цього приводу з проміжком часу в 6 років.

Перше міститься в п. 49 Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 07 квітня 2008 р. № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» (далі Лист № 01-8/211) [4]. Друге в п. 2.9 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 р. № 14 «Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань» (далі – Постанова № 14) [5].

Доцільним є наведення частин цих роз'яснень.

Перше. В Листі № 01-8/211 відповідь на запитання «Чи можна визнати недійсним пункт договору, в якому сторони передбачили розмір пені, який перевищує подвійну облікову ставку Національного банку України?» є така, що відповідно до вимог чинного законодавства сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, тому встановлена сторонами у договорі відповідальність за прострочення виконання зобов'язання у більшому розмірі

не суперечить матеріальному праву України та відповідно не тягне за собою правових наслідків у вигляді визнання угоди недійсною. Крім того, положення Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» не встановлюють обмежень щодо визначення розміру пені, а передбачають обмеження розміру пені, що підлягає стягненню [4].

Друге. В Постанові № 14 з цього приводу зазначено наступне: за приписом ст. 3 Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» та ч. 2 ст. 343 ГК України розмір пені за прострочку платежу не може перевищувати подвійної облікової ставки НБУ, що діяла у період, за який сплачується пеня. Якщо в укладеному сторонами договорі зазначено вищий розмір пені, ніж передбачений у цій нормі, застосуванню підлягає пеня в розмірі згаданої подвійної облікової ставки. Установлене ст. 3 названого Закону обмеження розміру пені не стосується неустойки, встановленої іншими законодавчими актами [5].

Висновки. Тобто, якщо розмір пені в договорі встановлений більше ніж подвійна облікова ставка НБУ, у відносинах які регулюються ч. 2 ст. 343 ГК України або на які розповсюджується дія Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань», то умова договору в судовому порядку не повинна визнаватися недійсною, тому що вона не суперечить нормам матеріального права, бо розмір пені можна визначати інший аніж той, що встановлений Законом, проте розмір пені, що буде підлягати стягненню не повинен бути більший ніж розмір подвійної облікової ставки НБУ. Проте це правило діє тільки при стягненні пені через суд, у разі ж добровільної її сплати, то боржник може сплачувати суму пені вказану в договорі, яка доволі часто є більшою ніж подвійна облікова ставка НБУ.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 5. Ст. 28 (Із змінами).

2. Господарський кодекс України : від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144 (Із змінами).

3. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356 (Із змінами).

4. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : Інформацій лист Вищого господарського суду України від 07 квітня 2008 р. № 01-8/211. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text (дата звернення 10.08.2023).

5. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 р. № 14. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text> (дата звернення 10.08.2023).

ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС

Мороз Вікторія Олександрівна

аспірант

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

Вступ. Сучасні виклики, з якими стикаються країни Європейського Союзу, вимагають вдосконалення ролі та функцій місцевих органів публічної адміністрації. Стрімкий розвиток суспільства, технологічний прогрес, а також проблеми, котрі пов'язані з демографічними, екологічними, та економічними змінами, вимагають від публічного адміністрування нових інструментів та підходів. Ефективність місцевих органів публічної адміністрації – ключовий фактор для досягнення ефективного забезпечення потреб громадян та сталого розвитку регіонів. Забезпечення збалансованого економічного зростання, соціальної справедливості, збереження довкілля та гідного життя населенню ось основні виклики, з якими на сьогоднішній день стикаються місцеві органи публічної адміністрації в країнах Європейського Союзу. Враховуючи ці зазначене, важливо провести детальний аналіз та дослідження інструментів, що використовують місцеві органи публічної адміністрації ЄС для забезпечення своєї діяльності та реалізації цілей.

Ціль роботи. Метою цього дослідження є аналіз інструментів, що використовуються місцевими органами публічної адміністрації в країнах ЄС, зокрема: їх функції, ефективність та взаємодію з громадськістю та іншими зацікавленими сторонами. Основне спрямування покладено на з'ясування того, як використання різних інструментів впливає на розвиток регіонів та яким чином ці інструменти сприяють забезпеченню демократичних принципів й громадської участі.

Матеріали та методи. Для досягнення зазначеної вище мети, була проведена наукове дослідження літератури та аналіз статистичних даних та

відповідних документів, котрі регулюють діяльність місцевих органів публічної адміністрації в країнах ЄС та стосуються інструментів управління різними регіонами.

Результати та обговорення. Інструменти діяльності місцевих органів публічної адміністрації в країнах ЄС є різноманітними і гнучкими. Вони відіграють незамінну роль у підтриманні демократії, забезпеченні громадської участі та ефективності публічних процесів.

Партнерства з громадськістю та іншими зацікавленими сторонами допомагають забезпечити більш широке представництво інтересів громадян у процесі прийняття рішень. Програми розвитку та соціального захисту забезпечують покращення життєвих умов та соціальної підтримки уразливих верств населення. Збільшенню доступності інформації та підвищують ефективність комунікації між органами публічної адміністрації та громадянами сприяють електронні системи. Системи прозорості та відкритості забезпечують більшу довіру до діяльності місцевих органів влади.

Проте, навіть в розвинутих європейських державах існують нагальні проблеми в діяльності органів публічної адміністрації, які потребують вирішення. Зокрема, до таких проблем належать: захист персональних даних у електронних системах та забезпечення широкого представництва громадськості в партнерстві.

Для досягнення ефективності в адмініструванні країни ЄС здійснюють такі заходи, як постійне оцінювання та аналіз інструментів, а також здійснення зворотного зв'язку з громадянами. Окрім цього, акцент робиться на забезпеченні відкритого діалогу та активної взаємодії між місцевими органами публічної адміністрації та громадськістю, який є ключовим для сталого розвитку регіонів, а також зміцнення довіри громадян до влади.

Насамперед, з цією метою здійснюється стимулювання розвитку та впровадження інноваційних електронних платформ, що не тільки дозволяє забезпечити більшу доступність інформації для громадян, а ще й поліпшити механізми громадської участі у процесі прийняття рішень. При цьому

забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних громадян є невід'ємною умовою успішної реалізації цих ініціатив. Використання сучасних технологій та інноваційних підходів сприяє покращенню ефективності інструментів діяльності місцевих органів публічної адміністрації. Наявність об'єктивних даних й ефективних механізмів звітності дає змогу покращити якість надання послуг та задоволення потреб громадян.

Окрім того, в країнах Європи активно розвивається партнерство між місцевими органами публічної адміністрації та громадськістю, а також іншими зацікавленими сторонами, з метою забезпечення широкого представництва громадських інтересів та гармонізацію різноманітних поглядів. Це сприяє зміцненню довіри громадян до органів публічної адміністрації та підвищить ефективність впроваджених заходів. Є розуміння того, наскільки важливо підтримувати відкритий діалог між місцевими органами та активними громадськими організаціями, забезпечуючи зворотний зв'язок та враховуючи думки та пропозиції громадян при розробці нових проектів та стратегій розвитку.

Висновок. Загальні результати дослідження підтверджують важливість інструментів діяльності місцевих органів публічної адміністрації в країнах ЄС для забезпечення ефективного управління й розвитку регіонів. При цьому, успішна реалізація таких інструментів потребує не лише збалансованого підходу, а й дотримання принципів та постійного вдосконалення. Постійна оцінка результатів впровадження різних інструментів, а також здійснення аналізу їх ефективності, є необхідною умовою систематичного вдосконалення системи місцевого управління. Висновки дослідження свідчать, що ефективна діяльність місцевих органів публічної адміністрації є вирішальною умовою для сталого розвитку країн ЄС. Впровадження сучасних інструментів діяльності та поглиблення громадської участі є ключовими завданнями на шляху до досягнення більш ефективного управління та задоволення потреб громадян.

ШПИГУНСТВО, ЙОГО ВИДИ І ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ

Олейніченко Маргарита

курсант 3 курсу навчально-наукового
інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Березняк Василь

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Розквіт України як демократичної, правової та соціальної держави потребує подальшого вдосконалення чинного законодавства, особливо кримінального. Сучасна ситуація, що склалася у нашій країні, вимагає більшої уваги до кримінального законодавства.

Насамперед, це Розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України», найбільш тяжких злочинів, що відомі кримінальній науці. Злочини даного Розділу розглядаються як зазначені кримінальним законом суспільно-небезпечні діяння, що спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу України.

Відмінності щодо правильній кваліфікації діянь та об'єктивного застосування чинних законодавчих норм виникають при аналізі ст. 111 Кримінального кодексу України (тобто, державна зрада у формі шпигунства) та шпигунства за ст. 114 КК України.

Згідно зі ст. 111 КК України, державна зрада – діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній

безпеці України: перехід на бік ворога в збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Шпигунство (ст. 114 КК України), у свою чергу, це передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства [1].

Основні відмінності цих двох статей закладені в об'єктивній стороні. Родовим об'єктом державної зради є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосереднім об'єктом злочину є зовнішня безпека України, її суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність, обороноздатність, державна, економічна чи інформаційна безпека.

Перехід на бік ворога розглядається у двох вимірах: фізичний перехід (перехід на територію ворожої держави) та інтелектуальний перехід (надання допомоги ворожій державі або її представникам, будучи на території України) [2].

Суб'єкт злочину - тільки громадянин України, який досяг 16-річного віку. Саме ця ознака складу державної зради є головною відмінністю від шпигунства (ст. 114 КК), в якого суб'єктом є лише іноземець або особа без громадянства [3].

Злочин вважається закінченим: у першій формі - з моменту виконання певних дій або початку збирання відомостей, що становлять державну таємницю, на шкоду Україні; у другій формі - з моменту їх передачі ворогу; у третій формі - з моменту сприяння іноземній державі, іноземній організації або їх представникам в проведенні підривної діяльності проти України [2].

Підривною ж діяльністю визнається будь-яка діяльність, що пов'язана: зі спробою зміни системи вищих органів державної влади нелегітимним шляхом; з втручання у міжнародну чи внутрішню політику; зі спробою зміни території чи зниженням обороноздатності України; з ужиттям заходів щодо посилення економічної залежності від інших держав і т.д. [4].

Якщо розглядати шпигунство як третю форму організації державної

зради, то воно являє собою передачу або збирання з метою передачі іноземній державі, організації чи представникам відомостей, що становлять державну таємницю [2].

Ще одною особливістю даної статті є те, що передбачається заохочувальна норма, згідно з якою громадянин України звільняється від кримінальної відповідальності, якщо він на вимогу іноземної держави, іноземної організації або їх представників не вчиняв ніяких дій і добровільно заявив органам державної влади про дану ситуацію.

Якщо ж розглядати шпигунство як окрему статтю, то вона має місце тоді, коли особа володіє зазначеними відомостями і повідомляє їх чи то іноземній державі, чи то її представнику. Для відповідальності не має значення спосіб передачі (усно, письмово, безпосередньо і т.д.) та вигляд переданої інформації (першоджерела, оригінали, копії, відомості про них та ін.) [3].

В свою чергу, ч. 2 ст. 114 КК України, передбачаючи спеціальну підставу звільнення від відповідальності, встановлює також три умови, з яких лише дві повністю залежать від волі суб'єкта злочину:

- 1) особа припинила розпочату шпигунську діяльність;
- 2) особа добровільно повідомила про своє діяння органам влади України;
- 3) внаслідок виконання двох вище вказаних умов та вжитих заходів органів влади України було відвернено шкоду [2].

Отже, основні відмінності державної зради від шпигунства: в ознаках об'єктивної сторони складу злочину, в суб'єкті злочину. Необхідно звернути увагу, на правильному розмежуванні даних понять.

Якщо поглянути з об'єктивної сторони на державну зраду у формі шпигунства (ст. 111 КК України) та шпигунство (ст.114 КК України) то вони збігаються. Проте, треба поглянути на відмінності суб'єкта злочину, умови звільнення від відповідальності тощо.

Вони є головними допоміжними елементами розпізнання. Тож, на мою думку, потрібно більш детально вивчати та досліджувати правову природу цих злочинів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 липня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. URL: <http://www.rada.gov.ua>
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. URL: <https://jurkniga.ua/contents/naukovo-praktichniy-komentar-kriminalnogo-kodeksu-ukrani-vidannya-10-te-pereroblene-ta-dopovnene.pdf>
3. Бутчана В. В., Узунова О. В.. Відмінність складу злочину "Державна зрада" у формі шпигунства (ст. 111 КК України) від складу злочину "Шпигунство" (ст. 114 КК України): кримінально-правовий аспект кваліфікації. Право/5.Кримінальне право та кримінологія. URL: http://www.rusnauka.com/46_PWMN_2015/Pravo/5_204351.doc.htm
4. Александров Ю. В. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю. В. Александров. К.: Правові джерела, 2008. с. 324.

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СТАНОМ ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Резнік Маргарита Павлівна

Здобувач

вищої освіти 2-го курсу

Начально-наукового інституту

права та підготовки фахівців для підрозділів

Національної поліції

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Резворович Кристина Русланівна

завідувач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Внаслідок масового виснаження ресурсів, руйнування природних об'єктів військовими обстрілами та екстенсивного використання і відтворення природних ресурсів в умовах переходу до ринкових відносин в Україні відбуваються серйозні екологічні зміни, які потребують більш комплексного підходу до захисту. Специфіка права на довкілля полягає в тому, що воно стосується природних об'єктів, які гарантують життя і розвиток населення.

Екологічні права та екологічні обов'язки громадян України, визначені чинним законодавством, - це загальні заходи володіння екологічними благами, їх використання, відтворення та можливі дії в галузі охорони навколишнього природного середовища. Це загальне визначення поняття екологічних прав громадян може бути застосоване до окремих суб'єктивних екологічних прав, що виникають у зв'язку з різноманітною діяльністю громадян в екологічній сфері.

Перелік екологічних прав та обов'язків громадян викладено в Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року та інших законах, що стосуються природних об'єктів. Водночас, це не вичерпний перелік екологічних прав та обов'язків, підготовлений законодавцем.

Однак, оскільки ця територія вже кілька років потерпає від ерозії, влада

вирішила оновити закон, щоб вирішити ситуацію, що склалася.

Постанова Кабінету Міністрів України № 303 від 13 березня 2022 року "Про припинення здійснення заходів державного нагляду (контролю) та державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану", яка була введена Указом Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року "Про введення воєнного стану в Україні", передбачає, що планові та позапланові заходи державного нагляду (контролю) зупиняються на час дії воєнного стану [3].

Водночас, другий пункт постанови передбачає, що під час воєнного стану позапланові заходи державного нагляду (контролю) в окремих сферах можуть бути зупинені лише на підставі рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, у разі виникнення ризику настання серйозних негативних наслідків для прав, законних інтересів, життя та здоров'я людей або довкілля, і, зокрема, санкціонує заходи, спрямовані на запобігання неконтрольованому підвищенню цін на соціально значущі товари, а саме неконтрольованого підвищення цін на соціально значущі товари [1].

З метою реалізації комплексної реформи національної системи моніторингу довкілля відповідно до змін до законодавства України, внесених Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля", необхідно наступне

- прийняти або оновити процедури (положення) всіх підсистем національної системи моніторингу довкілля та привести їх у відповідність до законодавства ЄС та підходів до моніторингу довкілля. Визначити установи/організації, відповідальні за реалізацію у сферах моніторингу біорізноманіття та моніторингу впливу генетично модифікованих організмів на довкілля;

- визначити інформаційні потреби в управлінні навколишнім середовищем та затвердити ці потреби на відповідному рівні;

- забезпечення ефективної координації роботи всіх учасників SPSS відповідно до інформаційних потреб природокористування;
- перегляд та затвердження всіх галузевих програм моніторингу відповідно до новітніх процедур (регламентів) як підсистеми сталого розвитку національної системи управління довкіллям;
- забезпечити відповідність методологічної бази України у сфері моніторингу довкілля вимогам законодавства та стандартам ЄС;
- розробити методи оптимізації мережі аналітичних (хімічних та інших) лабораторій з моніторингу довкілля, запобігання дублюванню, зосередження максимальних зусиль на задоволенні інформаційних потреб управління природокористуванням в країні, підвищення їх технічного та кадрового рівня та поступове формування ринку лабораторно-аналітичних послуг в Україні;
- проведення фінансово-економічного обґрунтування розвитку та модернізації ДСМД на основі вже існуючої програми ДСМД та забезпечення її фінансової підтримки. Модернізація системи моніторингу довкілля Аналітична записка щодо поточного стану та перспектив розвитку системи моніторингу довкілля в Україні 119 Створення систем моніторингу довкілля та їх технічна адаптація потребують значного часу та фінансових ресурсів. За оцінками міжнародних експертів, реалізація плану дій з модернізації систем моніторингу якості повітря для забезпечення безперервного моніторингу якості повітря в реальному часі в усіх регіонах та міських агломераціях відповідно до рекомендацій ЄС потребуватиме фінансування у розмірі близько 21 млн євро протягом 5-10 років;
- визначення протоколів автоматичної передачі даних від усіх суб'єктів ДСМД до Міндовкілля або надання доступу експертам Міндовкілля до хмарних сховищ даних суб'єктів моніторингу;
- забезпечення безперервності впровадження нових планів моніторингу та інформаційної підтримки ДСМС, зокрема регулярного та безперервного надходження даних та інформації до Єдиної екологічної

платформи "Екосистема";

- забезпечення модернізації організацій та установ відповідно до стратегії розвитку гідрометеорологічної діяльності в Україні до 2030 року;
- забезпечити інтеграцію АІС підсистем моніторингу довкілля до Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема», яка має об'єднувати первинні дані отримані від усіх суб'єктів ДСМД, обробляти їх та представляти екологічну інформацію в зрозумілому для користувачів вигляді [3].

Підсумовуючи вище зазначене, зауважу наступне, для проведення позапланових перевірок, пов'язаних з охороною довкілля, не потрібне рішення центрального органу виконавчої влади, що формує політику у цій сфері (Міндовкілля). Іншими словами, ця постанова не забороняє проводити позапланові перевірки суб'єктів господарювання, які завдають шкоди або знищують довкілля в умовах воєнного стану, а Державна екологічна інспекція наділена повноваженнями здійснювати позапланові перевірки суб'єктів господарювання. Аналізуючи наукові роботи різних дослідників можна вважати це абсолютно правильним і обґрунтованим кроком. Оскільки довкілля та природні ресурси України постраждали і продовжують страждати від руйнівних військових атак під час війни, дуже важливо захистити природні території та об'єкти, які ще не були зруйновані війною. Крім того, робота Державної екологічної інспекції України виявила багато екологічних злочинів. Наприклад, лише за один тиждень роботи територіальні та міжрегіональні територіальні органи Державної екологічної інспекції України здійснили 45 перевірок та склали 106 протоколів про адміністративні правопорушення. Загальна сума накладених штрафів перевищила 154 000 гривень. Крім того, за порушення вимог Екологічного кодексу Держекоінспекція розрахувала розмір шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, який перевищив 800 000 гривень. В результаті порушник сплатив до державного бюджету адміністративний штраф у розмірі 35 000 грн [4], [5].

Таким чином, призупинення державою функцій управління у сфері охорони довкілля лише ускладнює ситуацію та створює сприятливе середовище

для екологічних злочинів. За словами представника міжнародної благодійної організації "Екологія-Право-Людство", недопущення Державної екологічної інспекції України до виконання функцій державного екологічного контролю не лише не приносить користі довкіллю, а й позбавляє державний бюджет надходжень від штрафів та екологічної шкоди, залишаючи безкарними злочини та адміністративні правопорушення браконьєрів та інших екологічних правопорушників, через що українське довкілля страждатиме не лише від армії агресора [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. О. В. Кравченко, Збірник «Еколого-правові аспекти сталого управління природними ресурсами», Львів 2017. URL: <http://epl.org.ua/human-posts/zbirnyk-za-rezultatamy-diyalnosti-legal-research-group-z-ekologichnogo-prava-na-temu-ekologo-pravovi-aspekty-stalogo-upravlinnya-prirodnyumu-resursamy/>
2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991, редакція від 19.05.2023
3. Постанова КМУ від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану»
4. Антонюк У. В. Гарантії екологічних прав: проблеми наукової та нормативно-правової диференціації. Прикарпатський юридичний вісник. 2014. Випуск 3 (6). С. 101–111.
5. Державний контроль за станом довкілля під час війни URL: <http://epl.org.ua/announces/derzhavnyj-kontrol-za-stanom-dovkillya-pid-chasvijny/> . (дата звернення 21 травня 2023 року)

ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Резнік Маргарита Павлівна

Здобувач
вищої освіти 2-го курсу
Начально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Резворович Кристина Русланівна

завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Цивільне право поняття багатогранне. Насамперед під ним розуміють галузь приватного права. У цьому сенсі воно виступає сукупністю правових норм, що регулюють майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини, засновані на рівності, автономії волі та майнової самостійності їх учасників, а у випадках, прямо передбачених чинним законодавством, та на владному підпорядкуванні однієї сторони іншої, а також захищають невідчужувані права та свободи людини та інші нематеріальні блага.

Основою характеристики громадянського права як галузі права є його предмет і метод. Також під цивільним правом найчастіше розуміють систему нормативних правових актів, які містять цивільно-правові норми; науку як систему знань про цивільно-правові явища та діяльність з виробництва нових знань; навчальну дисципліну, що включає загальну та особливу частини.

При цьому загальна частина охоплює питання, що стосуються всіх (або більшості) регульованих цивільним правом відносин, а особлива частина питання, що стосуються конкретних майнових правовідносин, насамперед окремих видів зобов'язань.

Предметом цивільного права є три групи відносин:

1) майнові відносини;

2) тісно пов'язані з майновими особисті немайнові відносини;

3) особисті немайнові відносини, не пов'язані з майновими, якщо інше не випливає із суті цих відносин [1].

Розвиток сучасного цивільного права характеризується новими теоретико-методологічними підходами, які дозволяють виявити та об'єктивно оцінити ті чи інші аспекти інститутів, що входять у цю галузь права [2].

Право на недоторканність приватного життя означає можливість відокремлення приватного життя, самостійно вирішувати все питання особистого життя та заборона втручання третіх осіб, крім випадків, передбачених законом чи узгоджених із громадянином.

Відмінною рисою зазначеної групи прав є те, що ці права ґрунтуються на матеріальній основі, пов'язаній з володінням, користуванням та розпорядженням якимось майном. Особисті немайнові права може бути і пов'язані з майновими. Вони належать конкретній особі та є невідчужуваними.

Це право на життя та здоров'я, право на ім'я, право на захист честі, гідності та репутації, право авторства, право на недоторканність приватного життя [3, с. 89].

Відповідно до ЦК України вони належать громадянину від народження або в силу закону є невідчужуваними і не передаються іншим особам іншим способом, за винятком випадків, передбачених законом [4].

Так, наприклад, особисті немайнові права та інші нематеріальні блага, які належали померлому, можуть здійснюватися та захищатися іншими особами, у тому числі спадкоємцями правовласника. Ця ознака передбачає належність особистих немайнових прав, по-перше, з моменту народження. Це означає, що громадянин, коли народжується, наділяється цими правами.

По-друге, особисті немайнові права належать громадянину чинності закону. У нормативно-правових актах прописано існуючі види особистих немайнових прав та кожному їх дана характеристика. Потім ця група прав та

інші нематеріальні блага здійснюються та захищаються іншими особами, серед яких є спадкоємці правовласника. [2, 3]

Юридичній особі не можуть належати особисті немайнові права у зв'язку з тим, що вона є штучним суб'єктом права. Наприклад, право на ділову репутацію юридичної особи пов'язано з її майновими правами та інтересами. якщо вони належать громадянину від народження чи з закону.

Власнику особистих немайнових прав може протистояти невизначене коло осіб, яке не має зазіхати на особисті немайнові права громадян. Не допускається втручання інших осіб у його особистий простір, крім випадків, передбачених законом [1].

Тому громадянин має можливість звертатися з вимогами до невизначеного кола осіб, щоб вони не порушували його права. Також він може скористатися заходами захисту у разі, якщо його право порушено.

Таким чином, особисті немайнові права являють собою ті нематеріальні блага, які нерозривно пов'язані з особистістю, належать йому від народження і є невідчужуваними. В даний час існує кілька підходів до класифікації особистих немайнових прав, а також змісту їх ознак, основними з яких є невіддільність від особистості та немайновий характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баранов М. В. "право юридичної особи на існування." ббк 67.404 (4УКР)+ 67.410 (4УКР) П78 (2016): 378.
2. Коструба, Анатолій Володимирович. "ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА." (2020).
3. Скрипник В. Л. "Немайнові блага як об'єкти цивільних прав." Приватне право і підприємництво 18 (2018): 100-104.
4. Шишка О. Р. "Немайнові відносини з матеріальними благами в предметі цивільного права." Відповідальний за випуск професор ВІ Борисова (2019): 255.

ЕФЕКТИВНА ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ Є ЕЛЕМЕНТОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА УСПІШНОГО ВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Сизов Владислав Костянтинович

здобувач вищої освіти 2 курсу

спеціальність 262

«Правоохоронна діяльність»

факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Профілактика злочинів являє собою комплекс заходів, спрямованих на протидію джерелам, причинам та умовам злочинності з урахуванням виявленої особи злочинця та жертви злочину. У вітчизняній кримінологічній теорії розрізняють загальне попередження та спеціально-кримінологічне.[1 ст. 51].

Залежність військових операцій від інформаційних систем: Сучасні військові операції високо залежать від інформаційних систем, які забезпечують збір, обробку, передачу і зберігання важливої військової інформації. Кіберзлочинці можуть спробувати зламати ці системи, отримати витoki інформації або перешкодити їх роботі, що може серйозно підірвати успішність військових операцій.

Кіберзагрози для національної безпеки: Кіберзлочинність є серйозною загрозою для національної безпеки, наступні кіберзлочинці можуть зробити свою діяльність на військових об'єктах, системах зв'язку, електронних засобах воєнного забезпечення тощо.

Зламани системи можуть привести до витоку конфіденційної інформації, порушити безпеку військових об'єктів і навіть до непрямого контролю над ними з боку ворога.

Потенційні наслідки недостатньої протидії кіберзлочинності: Недостатня протидія кіберзлочинності в умовах військового стану може мати серйозні наслідки. Це може включати втрату конфіденційної інформації, порушення режиму інформації з обмеженим доступом, втрату контролю над військовими об'єктами, зупинку важливих систем військового забезпечення, дезінформацію та інші негативні сліди, які можуть вплинути на успішність військових операцій.

Потреба у цілеспрямованих заходах: Для ефективної протидії кіберзлочинності в умовах військового стану будуть забезпечені цілеспрямовані заходи. Це включає розробку імунітету до кібератак, впровадження сучасних технологій кібербезпеки, навчання персоналу військових структур з питань кібербезпеки, забезпечення резервного копіювання та захисту важливої інформації, співпрацю зі зведеною кіберінформаційною розвідкою та інші заходи, спрямовані на забезпечення безпеки інформаційних систем.

Синергія між кіберзахистом та військовою дієздатністю: Ефективна протидія кіберзлочинності може сприяти підвищенню загальної військової дієздатності.

Захищені інформаційні системи забезпечують надійну комунікацію та обмін інформацією між військовими підрозділами, підвищують точність військових дій, забезпечують керівництво належними даними для прийняття рішень та сприяють загальній успішності військових операцій.

Отже, ефективна протидія кіберзлочинності в умовах військового стану є необхідним елементом національної безпеки та успішного ведення військових операцій. Розслідування злочинів, вчинених із використанням сучасних та телекомунікаційних технологій, потребує відповідного експертного забезпечення.

Ефективним способом виявлення слідів кіберзлочинів та формування на їх основі доказів є судова телекомунікаційна експертиза, яка вимагає розвитку наукових, методичних та організаційних основ. [2. ст. 194].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Протидія кіберзлочинності в умовах воєнного стану
Автори: Володимир А. К., Артем П. П. URL:
<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/215a6eae-2977-4b86-bbe0-d1254bd4997a/content#page=51> [ст. 51].
2. Судова телекомунікаційна експертиза як джерело доказів під час розслідування кіберзлочинів
Автори: Коршенко, В. А.
URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/66ffcce6-533b-4585-80b5-54e4133fb0b6>
[ст. 194].

ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У РАЙОНАХ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ

Сизов Владислав Костянтинович

здобувач вищої освіти 2 курсу

спеціальність 262

«Правоохоронна діяльність»

факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Організація евакуації: Поліцейські органи Національної поліції є відповідальними за організацію евакуації мешканців з районів хімічного зараження. Вони забезпечують швидке та безпечне виведення людей з відкрито небезпечних зон і перевезення їх до безпечних місць.

Забезпечення громадського порядку: Поліцейські повинні забезпечити громадський порядок під час евакуації та після неї. Вони повинні контролювати доступ до районів хімічного зараження, запобігати паніці та незаконним діям, а також забезпечувати безпеку рятувальним службам та медичному персоналу.

Інформування населення: Поліцейські органи відіграють важливу роль у розширенні інформації та організації комунікацій з населенням під час хімічного зараження. Вони повинні надавати населенню важливі вказівки та інструкції щодо поведінки щодо небезпечної ситуації, а також розповсюджувати актуальну інформацію про ризики та заходи безпеки. [2].

Співпраця з іншими службами: Поліцейські повинні ефективно співпрацювати з іншими рятувальними службами, такими як пожежний корпус, медичні служби та військові підрозділи, для координації дій у районах хімічного зараження. Це включає обмін інформацією, спільні навчання та планування заходів безпеки.

Розслідування та притягнення до відповідальності: Поліцейські органи

створили розслідування подій, пов'язаних з хімічними захворюваннями, та інсталяцію винних осіб. Вони мають, щоб він був притягнутий до відповідальності та накладені відповідні санкції, що сприяють зміцненню правопорядку та відновленню довіри громади. [4 ст 70].

Висновок: Дії поліцейських органів Національної поліції в районах хімічного зараження є надзвичайно потужними для забезпечення безпеки та захисту населення. Вони забезпечують евакуацію, контролюють громадський порядок, інформують населення, співпрацюють з іншими службами та повідомляють про розслідування. Ефективність їх дії впливає на міру безпеки та збереження життя громадян у небезпечних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. МВС України Національна академія внутрішніх справ. Дії працівників. Органів національної поліції при виникненні надзвичайних ситуацій. URL:<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17173/2/KNIGA.pdf> (ст.68)

2. МВС України Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ В. Г. Грибан, А. Є. Фоменко Д. Г. Казначеев, О. І. Бойко. Безпека працівників національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій навчальний посібник. URL:<https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2418/1/%D0%A2%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%91%D0%9F%D0%9D%D0%9F%20%D0%B2%20%D0%9D%D0%A1%202018%20%282%29.pdf> (ст.74)

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Сухомлин Владислав Русланович
курсант 3 курсу Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник:
Шендрик Юлія Володимирівна
викладач кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

У правовій державі найважливішим заходом забезпечення правильної поведінки громадян є переконання. Заходи примусу використовуються тоді, коли методу переконання недостатньо для виконання особою покладених на неї обов'язків. Вимоги слідчого, прокурора, суду щодо інших учасників кримінального провадження виконуються, як правило, добровільно. Проте в деяких випадках задоволення таких законних вимог у кримінальному провадженні забезпечується шляхом здійснення державного примусу. Використання кримінально-процесуального примусу у кримінальному провадженні гарантує вирішення завдань, закріплених статтею 2 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [1].

Актуальність інституту застосування заходів процесуального примусу на сучасному етапі в основному пов'язана з державною гарантією прав та свобод громадянина, які закріплені Конституцією України. Особливо гостро ця проблема постає у зв'язку з обмеженням прав і свобод громадян. Тому для виправданого і правильного застосування заходів процесуального примусу

необхідно знати їх правову природу, їх обґрунтованість, вимоги та способи їх застосування. Варто зазначити, що заходи забезпечення кримінального провадження є одним з різновидів примусу, який застосовують відповідні державні органи та посадові особи у кримінальному провадженні.

До заходів забезпечення кримінального провадження, які передбачені частиною 2 статті 131 КПК відносяться наступні: виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; тимчасовий доступ до речей та документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи [1].

Застосування заходів забезпечення кримінального процесу має на меті забезпечити оперативність та якість процесу розслідування. Ухвала слідчого судді або суду згідно із законом є юридичною підставою застосування заходів забезпечення кримінального провадження. У випадках, визначених у КПК України як виняток, заходи забезпечення кримінального провадження можуть застосовуватися і без ухвали слідчого судді чи суду, наприклад можливість затримання особи або тимчасове вилучення майна під час здійснення затримання, в порядку визначеному ст. 207 та 208 КПК України [2, с. 126].

У разі потреби застосувати захід забезпечення кримінального провадження слідчий або дізнавач, за погодженням з прокурором, або прокурор звертаються із клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (окрім випадків, передбачених пунктом 2 частини 2 статті 132 КПК) [1].

Слід зазначити, що стаття 132 КПК України визначає загальні вимоги до застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Особливості застосування того чи іншого заходу забезпечення кримінального провадження конкретизуються в окремих нормах КПК України, які регулюють порядок застосування окремих заходів [2, с. 126].

Також необхідно звернути увагу на деякі особливості застосування

заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання. Так, під час затримання особи за вчинення кримінального проступку відмінними є підстави та умови його застосування, процесуальні ж дії, які необхідно здійснити після затримання є аналогічними з тими, що передбачені для затримання за вчинення злочину [3, с. 80]. Відповідно до ст. 299 КПК України існують і певні особливості щодо застосування запобіжних заходів, а саме - під час дізнання застосовуються лише такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука. Підстави та процесуальний порядок їх застосування не має жодних особливостей від підстав та процесуального порядку застосування під час досудового слідства. Відмінності полягають лише в суб'єкті який ініціює їх застосування [3, с. 126].

Під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження виникає багато проблемних питань, які є предметом численних наукових досліджень. Так, Шендрик Ю. В. відзначає, що відповідно до п.3 ч.2 ст. 40 КПК України, слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Однак через те, що тимчасовий доступ до речей і документів діючим КПК України віднесено до заходів забезпечення кримінального провадження, а не до слідчих дій, це унеможлиблює доручення його здійснення оперативному підрозділу [4, с. 990]. Порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів, передбачений гл. 15 КПК України, є занадто ускладненим та призводить до створення зайвого навантаження на слідчих суддів, неефективності витрачання робочого часу слідчим та затягування строків досудового розслідування у кримінальних провадженнях [5, с. 358]. На її думку, необхідно визначити тимчасовий доступ до речей і документів як слідчу дію, а не як захід забезпечення кримінального провадження, а також надати слідчому повноваження приймати рішення про його застосування самостійно або за погодженням із прокурором, що здійснює процесуальне керівництво у кримінальному провадженні [6, с. 433].

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що заходи забезпечення

кримінального провадження є суттєвим та важливим інститутом кримінального процесу, який допомагає слідству якісно та повно виконувати функцію щодо швидкого та неупередженого розслідування вчиненого кримінального правопорушення. Разом з тим, механізм застосування заходів забезпечення кримінального провадження є недосконалим і потребує подальшого врегулювання шляхом внесення змін до КПК.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 21.07.2023 р.).

2. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях : навч. посіб. авт. кол. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т. Г. Фоміної. Харків : ХНУВС, 2021. 300 с.

3. Дізнання в Національній поліції : навч. посіб. / кол. авт.; ред. М.С. Цуцкідзе. – Дніпро : ДДУВС; Київ: Голов. слідче упр. Нац. поліції України; ТОВ «7БЦ». – 2022. – 316 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10223> (дата звернення 21.07.2023 р.).

4. Шендрік Ю. В. Проблемні аспекти застосування тимчасового доступу до речей і документів при розслідуванні окремої категорії кримінальних правопорушень // International scientific innovations in human life. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 986-991. URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-8-10-iyunya-2022-goda-manchester-velikobritaniya-arhiv/> (дата звернення 21.07.2023 р.)

5. Шендрік Ю. В. Окремі аспекти застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ: Науковий журнал. 2022. № 1 (116). 416 с. С.354-360. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/1_ua/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9D%D0%92_1-2022-354-360.pdf (дата звернення 21.07.2023 р.)

6. Шендрік Ю. В. Висновок судової почеркознавчої експертизи як джерело доказів у кримінальних провадженнях за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Юридичний науковий електронний журнал: Електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету*. № 7, 2022. с. 431-434. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/104.pdf (дата звернення 21.07.2023 р.)

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА, МОРАЛЬ І ПРАВО В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЯК НЕОБХІДНІ ЕЛЕМЕНТИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Уласовська Роза Андріївна

курсантка

Національна академія Державної прикордонної служби

ім. Б. Хмельницького

Україна

При розгляді справ Конституційний Суд стикається з проблемою співвідношення двох понять «гуманність» і «законність». Розглядаючи це питання, необхідно перейти у філософсько-правову площину. П. Євграфов стверджує, що тут є певні нюанси. Конституція закріплює верховенство права. Усі закони та правові акти мають відповідати Конституції. Верховенство права це велика теоретична проблема. Під мораллю слід розуміти справедливість, свободу, гуманність. Людина повинна ставитися до інших людей так само, як до себе. Тоді в суспільстві пануватиме ідея права і суспільство буде правовим. Правова держава має бути наповнена змістом. Тут П. Євграфов застерігає юристів, посилаючись на Конституцію Німеччини 1933 р., де також говорилося, що Німеччина є правовою державою. Але фашизм не мав нічого спільного з правом.

У цьому зв'язку важлива позиція Р. Дворкіна, який наполягає на тому, що правові обмеження, накладені текстом Конституції США на офіційну владу, слід трактувати як моральні обмеження, а судді повинні оцінювати законодавчі та правові акти з урахуванням моральних аспектів. Розглядаючи питання, пов'язані з конституційними правами, такими як свобода слова, права сексуальних меншин, право на аборт, евтаназію, порнографія, расові питання тощо, Р. Дворкін бере за основу принципи моралі, закладені в Конституція США, яка ставить політичну мораль у центр конституційного права. Мається на увазі, що Верховний суд США, керуючись принципами політичної моралі, робить його частиною закону.

Цьому процесу значно сприяє те, що, як зазначає С. Максимов, позитивне право неминуче засвоює і концентрує моральний зміст.

Щодо політичної моралі, як частини права, П. Євграфов каже, що будь які процеси в державі прямо чи опосередковано стосуються політики і впливають на неї. "Загалом право як суспільне явище за своєю природою не може бути поза політикою, як воно не може бути поза економікою та мораллю, оскільки воно безпосередньо впливає на життя держави та життя її громадян. Суд створено з метою сприяння демократичному розвитку держави, її правовому прогресу в повній відповідності до положень Конституції та захисту конституційних прав і свобод громадян, тим самим впливаючи на життя кожної людини».

Критики цієї позиції зазначають, що моральне прочитання Конституції тлумачить про ненадання суддям абсолютного права поширювати свої власні моральні принципи на суспільство. Але американські юристи та судді, дотримуючись будь-якої чіткої стратегії тлумачення Конституції, використовують моральне прочитання. Це може пояснити, чому вчені та журналісти розрізняють «ліберальних» і «консервативних» суддів. Мається на увазі, що судді з консервативними політичними переконаннями тлумачать абстрактні конституційні принципи в ретроградний, неліберальний спосіб.

Ще на початку минулого століття право власності тлумачилося як фундаментальне по відношенню до свободи. Р. Дворкін зазначає, що таке тлумачення призвело до дилеми: чи свобода виникає з цих прав, чи ці права виникають із свободи? Суддя з ліберальними переконаннями витлумачить це питання на користь пріоритету свободи над правами. Р. Дворкін звертає увагу на те, що законодавці вважають, що складні конституційні справи можна вирішувати морально нейтрально, і навіть при призначенні суддів не ставлять жодних питань щодо особистої політичної моралі кандидатів на ці посади. Він також закликає до кращого розуміння демократії, вважаючи, що моральне прочитання Конституції США не є антидемократичним, а навпаки, практично невіддільним від демократії.

З точки зору захисту окремих осіб і меншин від державної влади слід зазначити, що Перша і Чотирнадцята поправки до Конституції США посиляються на абстрактні моральні принципи і служать обмеженням державної влади.

Парадоксальність ситуації полягає в тому, що конституційна практика США виходить з морального прочитання Конституції, а конституційна теорія таке прочитання заперечує.

У книзі «Правосуддя в мантиях» (2006) Р. Дворкін наполягає на тому, що жорсткої межі між правом і мораллю немає, а намагатися їх розділити марно і непродуктивно. «Ми могли б досягти більшого успіху за допомогою іншої інтелектуальної топографії: ми могли б розглядати право не окремо від моралі, а як її частину. Ми розуміємо політичну теорію таким чином: як частину моралі в більш широкому сенсі, але ... з її власним особлива сутність, що визначається її застосуванням до особливих інституційних структур. Ми могли б розглядати юридичну теорію як особливу частину політичної етики, яка відрізняється подальшою обробкою встановлених структур... Це дозволило б розглядати питання юриспруденції як моральні питання про коли, наскільки і з якої причини авторитетні колективні рішення ... повинні мати останнє слово в нашому житті. Ми більше не сумніваємося, що суддя відіграє важливу роль у пошуку того, що є правильним. Тоді ми могли б зосередитися на більш складному і важлива проблема, якою є саме ця роль».

НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Шапошник Максим Юрійович

Здобувач вищої освіти 3 курс
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Березняк Василь Сергійович

завідувач кафедри кримінального права та кримінології

доктор юридичних наук, с.н.с.

м. Дніпро, Україна

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є серйозним порушенням закону, яке ставить під загрозу безпеку суспільства та може мати небезпечні наслідки. У цій статті розглянемо проблематику незаконного поводження зі зброєю та його наслідки.

В кримінальному законодавстві статтею 263 КК України встановлено регулятивні методи боротьби з «незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» [1].

Данній проблемі було приділено увагу такими науковцями як В. В. Голубош, А. А. Васильєв, Є. О. Гладков та інші.

З аналізу чинного законодавства України слід звернути увагу на те, що предметом злочину у цій статті є:

- 1) вогнепальна зброя (крім гладкоствольної милівської);
- 2) бойові припаси;
- 3) вибухові речовини;
- 4) вибухові пристрої.

Так на думку науковців слід запровадити наступні кроки для безпеки громадян, а саме:

1. Суворе ліцензування та регулювання: Держави встановлюють тісний контроль над володінням, обігом та торгівлею зброєю за допомогою ліцензійних процедур та регулюючих механізмів. [2].

2. Забезпечення безпечного зберігання: Власники зброї зобов'язані дотримуватися строгих правил щодо її зберігання, утримання та попередження доступу до неї неповноважних осіб.

3. Зміцнення контролю на кордонах: Міжнародний обмін інформацією та співпраця в області контролю за переміщенням зброї та вибухових речовин мають велике значення для перешкоджання незаконному трансферу таких матеріалів. [3].

4. Підвищення свідомості: Розуміння наслідків незаконного поводження зі зброєю та вибуховими речовинами серед громадян та підвищення свідомості про правила безпеки становить важливу компоненту боротьби з цими злочинами. [4].

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є серйозною загрозою для безпеки суспільства. Ефективне контролювання та превенція таких злочинних дій вимагають постійної співпраці між державними органами, правоохоронними органами та громадськістю. Необхідно посилити нагляд, регулювання та пенальти за незаконну торгівлю та використання зброї та вибухових речовин для забезпечення безпечного суспільства та захисту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Видання 11-те, перероблене та доповнене / [М. І. Хавронюк, О. О. Дудоров, М. І. Мельник та ін.]. Київ: Дакор, 2019. С. 1350.

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами : закон України від 05.07.2012 № 5064-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5064-17> (дата звернення: 10.03.2019).

3. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: ЗУ України від 23 грудня 2004 року №2200.

4. Павло Фріс. Щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) URL <https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/shhodo-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-za-nezakonne-povodzhennya-zi-zbroeyu-bojovymy-prypasamy-abo-vybuhovymy-rechovynamy-st-263-kk-ukrayiny/>.

МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДИТЯЧИХ ОМБУДСМЕНІВ

Юхта О. Г.

заступник директора департаменту
начальник управління систематизації
законодавства департаменту реєстрації
та систематизації правових актів
Міністерства юстиції України
м. Київ, Україна

Вступ. Інститут правового становища особистості в ЄС, найбільш успішного інтеграційного об'єднання у світі, існує на національному (на рівні країн -членів ЄС) та наднаціональному рівні (на рівні ЄС в цілому). У другому випадку мова йде про систему норм права ЄС про становище особи у правовій реальності, які визначають правила поведінки особи у суспільстві, взаємодії з інститутами публічної влади всіх рівнів.

В контексті функціонування інституту правового становища дитини неабияку роль набуває діяльність дитячого омбудсмена. Його роль може відрізнятись в залежності від країни та чинної правової бази.

Метою роботи є проаналізувати моделі функціонування дитячих омбудсменів, виявити особливості функціонування в Україні

Результати обговорення. Дитячі омбудсмени виникають та функціонують, виходячи із чотирьох основних можливих моделей. Так, омбудсмени, що з'являються на основі першої моделі, виникають завдяки спеціальним законам, які приймаються парламентом (Гватемала, Ісландія, Колумбія, Коста-Ріка, Люксембург Норвегія, Перу, Швеція та ін.). У другій моделі омбудсмени починають функціонувати відповідно до норм законодавства про охорону дитинства (Нова Зеландія, провінція Онтаріо (Канада) та ін.). У межах відповідних державних органів здійснюють свої повноваження омбудсмени третьої групи (Австрія, Данія, Ізраїль, Іспанія та ін.). Особливостями четвертої моделі інституту дитячого омбудсмена є те, що створено його у рамках неурядових організацій, під егідою яких вони і

працюють.

Б. Левківський, М. Решетник вважають, що у світі сталими є кілька моделей омбудсмена з прав дитини, а саме скандинавська (з'являється в результаті прийняття спеціального акту парламенту), модель регіону Океанія (функціонує через законодавство про соціальних захист дітей) та Германська модель (виникає та діє в структурі наявних органів державної влади).

О. Марцеляк та І. Борисюк у варіації моделей інституту уповноваженого з прав дитини виокремлюють такі чотири різновиди: парламентська (омбудсмени запроваджуються спеціальними законами, що приймаються парламентом Ісландія, Люксембург, Норвегія, Швеція та ін.); соціальна (омбудсмени створюються згідно із законодавством про охорону дитинства – Нова Зеландія, провінція Онтаріо (Канада) та ін.); державна (омбудсмени існують у рамках тих чи інших державних органів (Австрія, Данія, Ізраїль, Іспанія та ін.); недержавна (омбудсмени існують у рамках неурядових організацій).

Причини заснування такого спеціалізованого інституту уповноваженого з прав пов'язані із особливостями суб'єктів – дітей, які потребують захисту. А це, у першу чергу обумовлено тим, що діти в силу особливостей свого психічного і фізичного розвитку потребують особливого підходу. По-друге, успішне майбутнє кожної країни завдячує благополуччю та нормальному розвитку дітей. По-третє, враховуючи відсутність життєвого досвіду у дітей, а також залежність від дорослих осіб вони не завжди повноцінно можуть захистити свої права і законні інтереси діючи самостійно.

У функціях дитячого омбудсмена є забезпечення не лише законодавчого підґрунтя реалізації прав дітей, але й розширення і більш повного виконання своїх обов'язків батьками перед дітьми. До його завдань відносять гарантування справедливого ставлення до дітей з боку посадових осіб різноманітних органів влади, допомога у користуванні дітьми своїми правами, сприяння визнання за дітьми тих прав, які ще не отримали свого законодавчого закріплення. Діяльність дитячих омбудсменів зосереджена виключно на питаннях забезпечення прав дитини.

Маємо відзначити, на наш погляд, негативний нюанс діяльності дитячого омбудсмена в Україні. Як ми вже зазначали, що цей інститут був офіційно запроваджений у 2011 році і діяв відповідно до Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини (далі – Положення). Зокрема в цьому Положенні були визначені п'ять основних завдань Уповноваженого. По-перше, він мав здійснювати постійний моніторинг додержання в Україні конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері та внесення в установленому порядку Президентіві України пропозицій щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини. По-друге, саме він вносив Президентіві України пропозиції щодо підготовки проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини. По-третє, він мав здійснювати заходи, які спрямовані на захист і відновлення порушених прав та законних інтересів дитини, крім того інформувати громадськість про такі заходи та їх результати. Четверте і п'яте завдання полягало у представницьких повноваженнях щодо заходів міжнародного та внутрішньодержавного характеру. Таким чином, діяльність Уповноваженого була нормативно визначено і зрозумілий його правовий статус. У 2015 році це Положення було викладено в новій редакції, але завдання Уповноваженого не змінилися.

Однак 27 вересня 2021 року Указом Президента України № 489/2021 це Положення було скасовано. І що вкрай важливо, на заміну не було прийнято іншого нормативного документа. 15 червня 2021 року Указом Президента України № 245/2021 було призначено Радника – уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації. Таким чином, інститут Уповноваженого Президента України зазнав змін в частині назви, що стосується функціонального навантаження, то питання залишається відкритим, оскільки окремого нормативно-правового документа, який визначає правовий статус допоки немає.

Ми відстоюємо думку, що такий нормативно-правовий вкрай необхідний.

Крім того, вивчення ролі дитячих омбудсменів може допомогти зрозуміти бар'єри та виклики, з якими вони стикаються при виконанні свого мандату. Ці знання можуть бути покладені в основу програм навчання та підтримки омбудсменів та інших фахівців у сфері захисту прав дітей, що призведе до підвищення ефективності систем захисту дітей.

Висновки. Аналізуючи особливості дитячих омбудсменів спробуємо виділити ознаки, які характерні більшості дитячих омбудсменів:

1) незалежність: дитячі омбудсмени повинні діяти незалежно від уряду та інших організацій, щоб забезпечити свою об'єктивність та неупередженість;

2) адвокація: вони повинні діяти в якості захисників дітей та відстоювати їх найкращі інтереси, гарантуючи, що їхні голоси будуть почуті, а права захищені;

3) моніторинг та звітування: Дитячі омбудсмени повинні стежити за виконанням законів і політик, що стосуються дітей, і повідомляти про будь-які порушення або прогалини в захисті;

4) розслідування скарг: вони повинні мати повноваження розслідувати скарги, подані дітьми або від імені дітей, і за необхідності вживати відповідних заходів;

5) співпраця: дитячі омбудсмени повинні співпрацювати з іншими організаціями, установами та зацікавленими сторонами з метою просування та захисту прав дітей;

6) освіта та підвищення обізнаності: Вони повинні навчати громадськість та підвищувати обізнаність про права дітей та проблеми, що стосуються дітей;

7) доступність: дитячі омбудсмени повинні бути легко доступними для дітей та їхніх сімей, а їхні процедури повинні бути простими та зрозумілими для дітей;

8) прозорість: вони повинні бути прозорими у своїй діяльності та підзвітними громадськості;

9) різноманітність та інклюзивність: вони повинні сприяти різноманітності та інклюзивності, визнаючи та поважаючи різне походження та

потреби дітей.

Таким чином, з огляду на зазначені нами ознаки, ми можемо впевнено стверджувати, що дитячі омбудсмени відіграють життєво важливу роль у захисті та просуванні прав і добробуту дітей, гарантуючи, що їхні голоси будуть почуті, а інтереси враховані в процесах прийняття рішень.

Враховуючи зазначене вище, ми переконані, що в Україні необхідно на законодавчому рівні визначити правовий статус дитячого омбудсмена, особливо гостро це питання постає в умовах дії правового режиму воєнного стану.